T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

PINARBAŞI İLÇESİ'NİN (KAYSERİ) BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYASI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLI

HAZIRLAYAN
Fethi Ahmet CANPOLAT

ELAZIĞ 2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI
BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI

PINARBAŞI İLÇESİ'NİN (KAYSERİ) BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYASI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLI

HAZIRLAYAN
Fethi Ahmet CANPOLAT

Jürimiz, 08/09/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu doktora tezini oy birliği ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Hakkı YAZICI
2. Prof. Dr. Erdal AKPINAR
3. Prof. Dr. İlknur ÖNER
4. Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLI
5. Yrd. Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

DOKTORA TEZİ

PINARBAŞI İLÇESİ'NİN (KAYSERİ) BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYASI

Fethi Ahmet CANPOLAT

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı
Elazığ-2017; Sayfa XXI+416

İç Anadolu bölgesinin Yukarı Kızılırmak bölümünün Uzunyayla yöresinde yer alan Pınarbaşı ilçesi, 3420 km^2'lik yüzölçümü ile Türkiye'deki ilçeler arasında 5., nüfus bakımından ise 2016 yılı itibariyle 970 ilçe içinde 481. sıradadır. 2004 yılında DPT tarafından hazırlanan sosyo-ekonomik gelişmişlik araştırmasına göre 6 gruba ayrılan ilçeler içinde, gelişmişlik bakımından 4. grupta yer almaktadır.

İlçe 19.yy'ın ilk yarısında yoğun olarak gerçekleşen Kafkas göçleri, 93 harbi göçleri, Fırka-i Islahiye'nin gerçekleştirdiği göç ve iskânlara bağlı olarak, yüzyılın ikinci yarısında (1861) nüfusun artması ile nahiye iken, kaza haline getirilmiştir.

Jeomorfolojik olarak Tahtalı dağları ve uzantıları ile Aygörmez dağları ve Hınzır dağından oluşan dağlık alanlar; Uzunyayla, Orta Zamantı havzası ve Çörümşek havzalarında yer alan plato sahaları, Pınarbaşı ve Bahçelik ovaları başta olmak üzere irili ufaklı ovalar ile Zamantı ve kollarının açtığı vadiler-vadi tabanları genel morfolojik görünümü oluşturmaktadır. Sahada jeolojik olarak ise Miyosen yaşlı konglomera-kireçtaşları ile Mesozoik yaşlı ofiyolit ve peridotitlerin yanı sıra farklı yaşlara ait kalker arazileri ve Kuvaterner yaşlı alüvyal araziler görülmektedir. Mevcut jeolojik yapı ilçenin genel jeomorfolojik yapısının bir "gölyeri ovası" olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İlçede İç Anadolu'nun yarı kurak iklimi ile Doğu Anadolu'nun şiddetli karasal iklimi arasında geçiş gösteren bir iklim söz konusudur. Buna bağlı olarak doğal bitki örtüsü step formasyonu ve step formasyonuna dağlık alanlarda eşlik eden meşe-ardıç birliklerinden oluşmaktadır. Hidrografik özelliklerinden ilk olarak, Zamantı nehri ve kollarının oluşturduğu drenaj ağı ön plana çıkmaktadır. Ayrıca jeolojik yapının etkisiyle

kaynak sularının fazlalılığı dikkat çekmektedir. Sahada Bahçelik baraj gölünün yanı sıra, 4 adet sulama göleti bulunmaktadır. Farklı toprak türleri görülmesine rağmen, önemli toprak türlerini kahverengi topraklar, rendzinalar (kireçli topraklar) ve alüvyal topraklar oluşturmaktadır.

İlçedeki nüfusun gelişimi 5 aşamaya ayrılabilir. Bunlar; 1527-1563; I. dinamik nüfus artışı, 1563-1730; I. dinamik Nüfus Kaybı, 1945-1955; idari sınır değişikliklerine bağlı azalma, 1955-1985 durağan nüfus artışı, 1985-2015; II. dinamik nüfus kaybı dönemleridir. İlçenin en önemli problemi, nüfus tutma becerisini yitirmesidir. Bu nedenle hem köylerde, hem de ilçe merkezinde küçülme eğilimi devam etmektedir.

Sahanın iktisadi yapısı nedeniyle, köy yerleşmelerine çok sayıda ağıl ve yayla yerleşmesi eşlik etmektedir. Özellikle engebeli ve geniş yüzölçümlü köylerde bunlara mezraalar da dâhil olmaktadır. Araştırma alanına genel olarak bakıldığında monoton görünen morfolojik yapısı detayda incelendiğinde çeşitlilik göstermekte, bu durum yerleşmelerin tipolojilerini, morfolojilerini ve diğer yapısal özelliklerini etkilediği görülmektedir. Meskenler ve eklentileri sahadaki hâkim tarım ve hayvancılık yapısına bağlı olarak şekillenmiştir. İlçe merkezi, nüfusunun azalmasıyla günümüzde, artık orta büyüklükte bir kasaba görünümü sergilemektedir.

Ülkemizdeki tarımsal nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilçelerden biri olan Pınarbaşı ilçesinde ekme-dikme faaliyetlerine, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık faaliyetleri eşlik etmektedir. İlçede yerleşik ailelerin büyük bir kısmı, tarım ve hayvancılığı birlikte yapmaktadır. Ayrıca madencilik, arıcılık ve alabalık yetiştiriciliği diğer önemli iktisadi faaliyetleri oluşturmaktadır. Geçmişte en önemli iktisadi faaliyetlerden birini oluşturan madencilik faaliyetleri günümüzde az sayıda faaliyet gösteren madencilik firmaları nedeniyle önemini yitirmektedir. Sadece ilçe merkezinde yer alan küçük çaplı sanayi tesisleri sahanın gerçek potansiyelini yansıtmaktan çok uzaktır. İlçenin tarihi yerleri ve doğal güzellikleri önemli bir turizm potansiyeli sunmaktadır. Ancak bu değerler çeşitli nedenlerle atıl durumdadır. Ticari ürünlerini ise tahıllar, hayvancılık ürünleri ile giderek azalan madenler oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Coğrafya, Pınarbaşı, Uzunyayla, Kayseri, Nüfus, Yerleşme, İktisadi Faaliyetler

ABSTRACT

PhD Thesis

THE GEOGRAPHY OF HUMAN AND ECONOMY OF PINARBAŞI DISTRICT (KAYSERİ)

Fethi Ahmet CANPOLAT

Fırat University
Instıtute of Social Sciences
Department of Geography
Sub-Department of Human and Economy Geography
Elazığ-2017 ; Page; XXI+416

Pınarbaşı district is located in the Uzunyayla region of the Upper Kızılırmak section of Central Anatolia. The survey area is 5th among the districts in Turkey with an area of 3420 km^2. In terms of population, as of 2016, it is in the 481th place in 970 districts. The district is included in the 4th group in terms of development within the 6 districts, according to the socio-economic development survey prepared by the SPO in 2004.

The district was transformed into a township in the first half of the 19th century when it became a village with an increase in population in the second half of the century (1861), due to intense Caucasian migrations, 93 wreath migrations, and migration and settlements made by the Fırka-i Islahiye.

The mountainous areas in the district consist of Tahtalı mountains and extensions, the Aygörmez mountains and Hınzır mountain. Plateau areas are located in Uzunyayla section, Middle Zamantı and Çörümşek basins. Pınarbaşı and Bahçelik plains, as well as the valleys and valley bases of Zamantı and its arms complete the general morphological appearance. Geologically, Miocene aged conglomerate-limestones and Mesozoic ophiolites and peridotites, as well as limestone beds of different ages and alluvial deposits of Quaternary age are observed in the district. The present geological structure has been influential in the emergence of the general geomorphologic structure of the province as a "lake location plain". The climate is a transition between the semi-arid climate of Central Anatolia and the severe terrestrial climate of Eastern Anatolia. Accordingly, natural

vegetation consists of step-forming and step-forming oak-juniper associations in mountainous areas. First of all the hydrographic features, the drainage network formed by the Zamantı river and its arms appears. Moreover, the surplus of spring water is attracting attention due to the effect of geological structure. In addition to the Bahçelik dam lake, there are 4 irrigation ponds in the district. Despite the absence of different types of soil, important soil types make up brown soil, rendzinal (calcareous soil) and alluvial soils.

The development of the population in the district can be divided into 5 phases. These; 1527-1563; I. dynamic population growth, 1563-1730; I. Dynamic Population Loss, 1945-1955; decrease due to administrative border changes, 1955-1985 stationary population growth, 1985-2015; II. dynamic periods of demographic loss. The most important problem of the district is the loss of population holding ability. For this reason, there is a tendency to shrink in both the villages and the district center.

Due to the economic structure of the area, village settlements are accompanied by numerous stockyards and highlands. Particularly in rugged and large area villages, these settlements include hamlets. The uniformly appearing morphological structure of the research area varies when examined in detail. This affects the typologies, morphology and other structural features of settlements. Occupations and attachments were shaped by the dominant judge on the agriculture and livestock structure. The district center now displays a medium sized town with a declining population.

The Pınarbaşı district is one of the regions with the highest concentration of agricultural population in Turkey. The agricultural activities in the district are accompanied by cattle and cattle breeding activities. A large part of the families built in the province are engaged in agriculture and animal husbandry. In addition, mining, beekeeping and trout farming constitute other important economic activities. Mining activities, which are one of the most important economic activities in the past, lose importance because of the decrease of mining companies. Only small-scale industrial facilities located in the district center are far from reflecting the true potential of the county. The historical sites and natural beauties of the study area offer an important tourism potential. However, these values are idle for various reasons. The district is composed of mines whose commercial products are gradually decreasing with cereals, livestock products.

Key Words: Geography, Pınarbaşı, Uzunyayla, Kayseri, Population, Settlement, Economic Activities

İÇİNDEKİLER

ÖZET II
ABSTRACT IV
İÇİNDEKİLER VI
HARİTALAR LİSTESİ X
ŞEKİLLER LİSTESİ XIII
TABLOLAR LİSTESİ XV
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ XVIII
ÖNSÖZ XX
GİRİŞ 1
I.1. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları 1
I.2. Araştırmanın Amacı 8
I.3. Araştırmanın Metodolojisi 10
I.4. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi 12
I.5. Daha Önce Yapılmış Çalışmalar 18

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PINARBAŞI İLÇESİNİN DOĞAL ORTAM ÖZELLİKLERİ 23
1.1. Jeolojik Özellikleri 23
1.2. Jeomorfolojik Özellikleri 29
1.2.1. Dağlar 36
1.2.2. Plato ve Havzalar 40
1.2.3. Ovalar 43
1.2.4. Vadiler 45
1.2.5. Boğazlar 46
1.3. İklim Özellikleri 47
1.3.1. Sıcaklık 47
1.3.2. Yağışlar 51
1.3.3. Basınç ve Rüzgârlar 56
1.4. Hidrografik Özellikleri 57
1.5. Toprak Özellikleri 63
1.6. Doğal Bitki Örtüsü Özellikleri 70

İKİNCİ BÖLÜM

2. PINARBAŞI İLÇESİ'NİN NÜFUS COĞRAFYASI 77
2.1. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Gelişimi 78
2.2. Pınarbaşı İlçesinde Nüfus Hareketleri 92

2.2.1. Doğumlar ve Ölümler 92
2.2.2. Göçler 93
2.3. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu 109
2.4. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Sosyal ve İktisadi Yapısı 125
2.4.1. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı 125
2.4.2. Nüfusun Eğitim Yapısı 135
2.4.3. Nüfusun Sağlık Yapısı 141
2.4.4. Aile Nüfus Sayısı Büyüklüğü 142
2.4.5. Nüfusun İktisadi Faaliyet Gruplarına Dağılımı 147
2.5. Nüfusla İlgili Başlıca Sorunlar 153

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PINARBAŞI İLÇESİNİN YERLEŞME COĞRAFYASI 155
3.1. Pınarbaşı İlçesi'nin Yerleşim Tarihi 158
3.2. Pınarbaşı İlçesi'nde Yerleşme Özellikleri 166
3.2.1. Yerleşme Tipleri 167
3.2.1.1. Köy Altı İskân Birimleri 167
3.2.1.1.1. Mezraalar 167
3.3.1.1.2. Mahalleler 173
3.3.1.1.3. Yaylalar 174
3.3.1.1.4. Ağıllar 181
3.3.1.1.5. Balık Çiftlikleri 187
3.3.1.2. Köyler 190
3.3.1.2.1. Adlarına Göre Köyler 190
3.3.1.2.2. Jeomorfolojik Konumlarına Göre Köyler 195
3.3.1.2.3. İdari ve Yerleşme Alanı Büyüklüklerine Göre Köyler 201
3.3.1.2.4. Nüfus Büyüklüklerine Göre Köyler 204
3.3.1.2.5. Hakim İktisadi Faaliyete Göre Köyler 206
3.3.1.2.6. Yerleşme Dokularına ve Biçimlerine Göre Köyler 212
3.3.1.3. Kasaba 218
3.3.1.3.1. Pınarbaşı'nın Kuruluşu ve Gelişmesi 219
3.3.1.3.2. Pınarbaşı Kasabasının Nüfus Özellikleri 224
3.3.1.3.3. Pınarbaşı Kasabasının Fonksiyonel Özellikleri 228
a. Konut Alanları 228
b. Resmi ve İdari Fonksiyon Alanları 231
c. İktisadi Fonksiyon Alanları 232

d. Sosyal ve Kültürel Fonksiyon Alanları 237
e. Diğer Fonksiyon Alanları 238
f. Merkezi Yer Özellikleri ve Etki Sahası Bakımından Pınarbaşı 238
3.3. Kırsal Meskenler 241
3.3.1. Kırsal Meskenlerin Yapısal ve Morfolojik Özellikleri 243
3.4. Yerleşmelerle İlgili Başlıca Sorunlar 262

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. PINARBAŞI İLÇESİNİN İKTİSADİ COĞRAFYASI 264
4.1. Tarım 267
4.1.1. Genel Bakış 267
4.1.2. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanımı 272
4.1.3. Tarımda Sulama, Gübreleme, Makine Kullanımı ve Tarımsal Verimlilik 279
4.1.4. Parsel Büyüklükleri ve Mülkiyet Durumu 288
4.1.5. Tarımsal Arazi Kullanımı 303
4.1.6. Tarımsal Arazi Kullanılışı ve Üretim Durumu 318
4.1.6.1. Tahıl Tarımı 318
4.1.6.2. Baklagil Tarımı 323
4.1.6.3. Yem Bitkileri Tarımı 326
4.1.6.4. Sulamalı Tarım 329
4.2. Hayvancılık 338
4.2.1. Küçükbaş Hayvancılık 340
4.2.2. Büyükbaş Hayvancılık 346
4.2.3. Tatlı Su Balıkçılığı 352
4.2.4. At Yetiştiriciliği 356
4.2.5. Arıcılık 356
4.3. Madencilik 360
4.4. Ulaşım 365
4.5. Sanayi 371
4.6. Ticaret 375
4.7. Turizm Potansiyeli 377
4.8. İktisadi Yapıyla İlgili Başlıca Sorunlar 380
SONUÇ VE ÖNERİLER 385
KAYNAKÇA 394
EKLER 406
EK 1. Tez Orjinallik Raporu 406

EK 2. Bilirkişi Anketi 407
EK 3. Pınarbaşı İlçesi Köylerinin Nüfusları (1935-2015) 412
ÖZGEÇMİŞ 417

HARİTALAR LİSTESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Harita 1. 1. Pınarbaşı İlçesinin Lokasyonu 4
Harita 1. 2. Araştırma Sahasında Coğrafi Kesimler 6
Harita 1. 3. Pınarbaşı İlçesinin (Kayseri) Jeoloji Haritası 24
Harita 1. 4. Pınarbaşı İlçesinin (Kayseri) Topografya Haritası 30
Harita 1. 5. Pınarbaşı İlçesindeki Ana Morfografik Birimler 32
Harita 1. 6. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Eğim Haritası 34
Harita 1. 7. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Bakı Haritası 35
Harita 1. 8. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Ortalama Sıcaklık, Temmuz Ayı Sıcaklık, Ocak Ayı Sıcaklık ve Yağış Haritası 50
Harita 1. 9. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Hidrografyası 59
Harita 1. 10. Pınarbaşı İlçesinin Toprak Haritası 69
Harita 1. 11. Pınarbaşı İlçesinde Bitki Örtüsünün Dağılışı 71

İKİNCİ BÖLÜM

Harita 2. 1. Maraş Defterindeki (108 No'lu) Zamantu Kazası Nahiyelerinin Yerleşmeleri (1563) 80
Harita 2. 2. 1935-1975 Dönemi ile 1980-2015 Dönemlerinde Köylerin Nüfus Artış Eğilimleri (Ortalama Aritmetik Artış Hızı) 90
Harita 2. 3. Pınarbaşı İlçesinden, Ülke İçindeki Diğer İllere Gerçekleşen Göçler 99
Harita 2. 4. Ülke İçindeki Diğer İllerden, Pınarbaşı İlçesinde Doğru Göçler 104
Harita 2. 5 Pınarbaşı İlçesinde Mevsimlik Nüfus Hareketi (Yaz-2015) 105
Harita 2. 6. Pınarbaşı İlçesinden Yurtdışına Gerçekleşen Göçlerin Köylere Oransal Bölünüşü 108
Harita 2. 7. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı (1935) 111
Harita 2. 8. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı (1985) 112
Harita 2. 9. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı (2015) 113
Harita 2. 10. Pınarbaşı İlçesinde Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (1935) 117
Harita 2. 11. Pınarbaşı İlçesinde Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (1985) 118
Harita 2. 12. Pınarbaşı İlçesinde Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (2015) 119
Harita 2. 13. Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu (1985 ve 2015 Yılları) 122
Harita 2. 14. Tarımsal Nüfus Yoğunluğu (1985 ve 2015 Yılları) 123
Harita 2. 15. Cinsiyet Oranı Değişimi (1985-2015) 130
Harita 2. 16. Pınarbaşı İlçesinde Eğitim Kurumlarının Dağılışı ve Taşımalı Eğitim Durumu 138
Harita 2. 17. Pınarbaşı İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğünün Köylere Göre Dağılışı (1981, 2015) 145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Harita 3. 1 Araştırma Sahasının Morfografik Durumu ve Yerleşmelerin Dağılışı 157
Harita 3. 2. Pınarbaşı İlçesinde Mezraaların Dağılışı 170
Harita 3. 3. Pınarbaşı İlçesinde Yaylaların Dağılışı 176
Harita 3. 4. Pınarbaşı İlçesinde Ağılların Dağılışı 182

Harita 3. 5. Alabalık Çiftliklerinin Dağılışı 189
Harita 3. 6. Pınarbaşı İlçesinde Köy, Mezraa ve Mahalle İsimlerinin Toponimik Dağılışı 194
Harita 3. 7. Pınarbaşı İlçesi Köylerinde Nüfusun Birincil ve İkincil İktisadi Faaliyetlere Göre Dağılışı 209
Harita 3. 8. Pınarbaşı İlçe Merkezinin Tarihsel Gelişim Dönemleri 222
Harita 3. 9. İlçe Merkezinde Nüfusun Yoğunluğu (2016) 227
Harita 3. 10. İlçe Merkezinde Nüfusun Dağılışı (2016) 227
Harita 3. 11. İlçe Merkezinde Fonksiyonel Arazi Kullanımı (2015) 229
Harita 3. 12. Pınarbaşı Merkezi İş Alanı Arazi Kullanımı (2016) 236
Harita 3. 13. Pınarbaşı Kasabasının İktisadi Özelliklere Göre Etki Sahası (2015) 240
Harita 3. 14. Yapı Malzemesine Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015 Yılları) 246
Harita 3. 15. Oda Sayısına Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015 Yılları) 248
Harita 3. 16. Kat Sayısına Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015 Yılları) 249
Harita 3. 17. Çatı Malzemesine Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015) 250
Harita 3. 18. Çatı Tipine Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015) 252

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Harita 4. 1. Pınarbaşı İlçesinin Arazi Kabiliyet Sınıfları 271
Harita 4. 2. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanımı (2015) 277
Harita 4. 3. Pınarbaşı İlçesinde 1000 Dekar Başına Düşen Traktör Sayısı (2015) 286
Harita 4. 4. Konsolidasyon Çalışmaları Devam Eden Köyler (2016) 293
Harita 4. 5. Pınarbaşı İlçesinde Tarım Arazilerinin Mülkiyet Büyüklüklerine Göre Dağılımı (1981) 296
Harita 4. 6. Pınarbaşı İlçesinde Tarım Arazilerinin Ortalama Parsel Büyüklüklerinin Dağılışı (1981) 297
Harita 4. 7 Taşlıgeçit Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı 299
Harita 4. 8 Taşoluk Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı 300
Harita 4. 9. Yukarıborandere Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı 301
Harita 4. 10. Çaybaşı Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı 303
Harita 4. 11. Köyde İkamet Etmeyen Ancak Arazisini Kiraya Veren veya Kendisi İşleyen Ailelerin Köylerdeki Hane Sayısına Oranı 305
Harita 4. 12. Malak Köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015) 308
Harita 4. 13. Çakılkaya Köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015) 311
Harita 4. 14. Panlı Köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015) 314
Harita 4. 15. Büyükgümüşgün köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015) 317
Harita 4. 16. Pınarbaşı İlçesinde Tahıl Ekim Alanlarının Köylere Dağılımı 320
Harita 4. 17. Pınarbaşı İlçesinde Baklagil Tarımı Yapılan Köylerin Dağılışı (2015) 324
Harita 4. 18. Pınarbaşı İlçesinde Yem Bitkileri Ekim Alanlarının Köylere Göre Dağılışı (2015) 327
Harita 4. 19. Pınarbaşı İlçesinde Şeker Pancarı ve Patates Ekim Alanlarının Köylere Göre Dağılışı (2015) 333

Harita 4. 20. Pınarbaşı İlçesinde Sulamalı Tarım, Toplam Tarım Alanı İlişkisi (2015) 337
Harita 4. 21. Pınarbaşı İlçesinde Küçükbaş Hayvan Sayılarının Köylere Göre Dağılışı (1981 ve 2015 Yılları) 343
Harita 4. 22. Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Küçükbaş Hayvanların Hanelere Göre Dağılımı (2015) 344
Harita 4. 23. Pınarbaşı İlçesinde Büyükbaş Hayvan Sayılarının Köylere Dağılışı (1981 ve 2015 Yılları) 349
Harita 4. 24. Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Büyükbaş Hayvanların Hanelere Göre Dağılımı (2015) 350
Harita 4. 25. Arı Kovanlarının Köylere Göre Dağılışı (1981 ve 2015 Yılları) 359
Harita 4. 26. Pınarbaşı İlçesinde Madenlerin Dağılışı 362
Harita 4. 27. Pınarbaşı İlçesi Karayolu Haritası 366
Harita 4. 28. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Turistik Yerler ve İlçe Merkezine Uzaklığı 380

ŞEKİLLER LİSTESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Şekil 1. 1. Yeni Kırsallığın Parametreleri ve İlişki Ağı 17
Şekil 1. 2. Pınarbaşı İlçesinde Arazinin Litolojik ve Jeolojik Yapısına Göre Dağılımı . 26
Şekil 1. 3. Araştırma Sahasının Farklı Kesimlerindeki Profil Hatları 31
Şekil 1. 4. Pınarbaşı İlçesindeki Arazinin Eğim Gruplarına Bölünüşü 33
Şekil 1. 5. Pınarbaşı İlçesindeki Arazinin Bakı Durumuna Göre Bölünüşü 36
Şekil 1. 6. Pınarbaşı İlçesinin Sıcaklık Değerleri (1963-2014), DMİ 7. Bölge Müdürlüğü (Kayseri) 48
Şekil 1. 7. Pınarbaşı İstasyonunda Toprak Sıcaklıkları Ortalamaları, DMİ, (1963-2014) 51
Şekil 1. 8. Pınarbaşı İstasyonunda Aylık Ortalama Yağış, Yağış İndisi ve Sıcaklık değerleri ile Yağışın Mevimlere Dağılış (DMİ, 1963-2014) 53
Şekil 1. 9. Pınarbaşı İlçesinde Kar Yağışlı, Karla Örtülü ve Kırağılı Gün Sayıları Ortalamaları 54
Şekil 1. 10. Pınarbaşı İstasyonunun Su Bilançosu 55
Şekil 1. 11. Pınarbaşı İstasyonunun Ortalama Yıllık Rüzgâr Frekansları ve Ortalama Hızları (DMİ, 1963-2014) 56
Şekil 1. 12. Toprak Gruplarının Dağılımı 63
Şekil 1. 13. Toprak Derinlik Grupları Alanları ve Dağılımı (Kayseri İl Arazi Varlığı, 1996) 68
Şekil 1. 14. Bitki Örtüsü Türlerinin Alanları ve Dağılımı 74

İKİNCİ BÖLÜM

Şekil 2. 1. Pınarbaşı İlçesinin Cumhuriyet Döneminde Nüfusunun Değişimi (1927-2015) 85
Şekil 2. 2. Pınarbaşı, Gürün ve Şarkışla İlçelerinde Nüfusun Gelişimi (1927-2015) 88
Şekil 2. 3. Türkiye ve Kayseri Kırsal Nüfusu ile Pınarbaşı İlçesinin Cinsiyet Oranlarının Değişimi (1927-2015) 126
Şekil 2. 4. Türkiye, Kayseri ve Pınarbaşı'nın Erkek ve Kadın Nüfuslarının Seyri 128
Şekil 2. 5. Pınarbaşı İlçesinin Nüfus Piramidi (1985, 2000, 2015) 132
Şekil 2. 6. Köyler, İlçe Merkezi ve İlçe Geneli Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklarına Bölünüşü ve Bağımlı Nüfus Oranı (1985, 2000, 2015) 133
Şekil 2. 7. Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Bölünüşü (1985, 2000, 2015) 134
Şekil 2. 8. Pınarbaşı İlçesinde Eğitim Çağındaki Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Bölünüşü (2014) 139
Şekil 2. 9. Pınarbaşı İlçesinde Cinsiyete Göre Nüfusun Eğitim Durumu (1990, 2015) 140
Şekil 2. 10. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun İktisadi Faaliyetlere Bölünüşü 152
Şekil 2. 11. Pınarbaşı, Gürün ve Şarkşıla İlçeleri ile Kayseri İli Nüfusunun İktisadi Faaliyetlere Bölüüşü (1985, 1900, 2000) 152
Şekil 2. 12. Araştırma Sahasının Nüfus Projeksiyonları (2020, 2025, 2030) 154

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 3. 1. Eski Bir Ağıl Örneği ... 185
Şekil 3. 2. Yeni Bir Ağıl Örneği ... 186
Şekil 3. 3. Toponimik Kökene Göre Köy İsimlerinin Dağılımı ... 193
Şekil 3. 4. Konum Özelliklerine Göre Köyler ... 198
Şekil 3. 5. Köylerin Nüfus Gruplarına Göre Dağılımı ... 204
Şekil 3. 6. Uzunyayla Kesiminden Pazarsu Köyü ve Orta Zamantı Havzasından Kızılhan Köyü ... 214
Şekil 3. 7. Farklı Yerleşme Formlarına Sahip Kırsal Yerleşmeler (2016) ... 217
Şekil 3. 8. Pınarbaşı Kasabasının Nüfus Gelişimi, Nüfus Artış Oranı ve Cinsiyet Oranı Değişimi ... 225
Şekil 3. 9 Pınarbaşı Kasabasında Nüfusun Yaş Gruplarına Bölünüşü (1985, 2000 ve 2012) ... 225
Şekil 3. 10. İlçe Merkezindeki Konutların Yapısal Özellikleri (2015) ... 228
Şekil 3. 11. İlçe Merkezinde Konut Sayıları ile Taban Alanı ve Kat Alanı Katsayıları 230
Şekil 3. 12. Pınarbaşı'nda Yer Alan Perakende Ticaret İşletmelerinin Oransal Bölünüşü (2016) ... 234
Şekil 3. 13. Pınarbaşı'nda Yer Alan Diğer Ticaret İşletmelerinin Oransal Bölünüşü ... 234
Şekil 3. 14. Kırsal Meskenlerin Yapısal Özellikleri (1981) ... 244
Şekil 3. 15. Kırsal Meskenlerin Yapısal Özellikleri (2015). ... 245
Şekil 3. 16. Çatı Malzemesine ve Tipine Göre Meskenlerin Sayıları (1981-2015) ... 251
Şekil 3. 17. Pınarbaşı İlçesinde Meskenlerin Sağlamlık Durumları (1981 - 2015) ... 254
Şekil 3. 18. Altıkesek Köyünden Birinci Tip Mesken Planına Bir Örnek ... 257
Şekil 3. 19 . Solaklar Köyünde Çoklu İktisadi Faaliyete Sahip Bir Aileye Ait Mesken Planı ... 258
Şekil 3. 20. Olukkaya Köyünden İkinci Tip Mesken Planına Bir Örnek ... 259
Şekil 3. 21. Büyükkaramuklu Köyünden Üçüncü Tip Mesken Planına Bir Örnek ... 260
Şekil 3. 22. Yusuflar Köyünden Dördüncü Tip Mesken Planına Bir Örnek ... 261

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 4. 1. Pınarbaşı İlçesindeki Arazilerin Kabiliyet Sınıflarına Göre Dağılımı ... 268
Şekil 4. 2. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanım Sınıfları ve Alansal Dağılışları (2015) ... 275
Şekil 4. 3. Tarım Aletleri Sayıları ve Dağılımı (Köy Envanter Etüdleri – 1981, Arazi Çalışmaları – 2015) ... 284
Şekil 4. 4. Tarımsal İşletme Büyüklüklerine Göre Arazilerin Toplam Alan, Parça Sayısı ve Aile Sayısına Göre Oransal Dağılımları ... 290
Şekil 4. 5. Pınarbaşı İlçesinde Yıllara Göre Buğday ve Arpa Üretimi (1991-2016) ... 322
Şekil 4. 6. Pınarbaşı İlçesinde Nohut ve Fasulye Üretimi (1991-2016) ... 325
Şekil 4. 7. Pınarbaşı İlçesinde Yonca, Mısır, Korunga ve Fiğ Ekim Alanları (1991-2016) ... 328
Şekil 4. 8. Pınarbaşı İlçesinde Şekerpancarı ve Patates Üretimi (1991-2016) ... 334
Şekil 4. 9. Pınarbaşı İlçesinde Koyun ve Keçi Sayıları ile Süt Üretimi (1991-2016) ... 345
Şekil 4. 10. Pınarbaşı İlçesinde Büyükbaş Hayvan Sayıları ve Süt Üretimi (1991-2016) ... 351

TABLOLAR LİSTESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Tablo 1. 1. Kırsal Alan Tanımları ve Tanımlarda Kullanılan Değişkenler 13
Tablo 1. 2. Önemli Kırsal-Kentsel Bağlantılar 15
Tablo 1. 3. Pınarbaşı İlçesindeki Ana Morfografik Birimlerin Alansal Dağılışı 33
Tablo 1. 4. Pınarbaşı İstasyonunda Don Olaylı Gün Sayısı Ortalaması 51
Tablo 1. 5. Pınarbaşı İlçesinde Kar Yağışlı, Karla Örtülü Dolu Yağışlı, Kırağılı ve Toplam Orajlı Gün Sayıları Ortalamaları 53
Tablo 1. 6. Pınarbaşı İstasyonunun Su Bilançosu Değerleri 54
Tablo 1. 7. Pınarbaşı İlçesinde Taşkın Tesisleri ve Nitelikleri 61
Tablo 1. 8. Pınarbaşı İlçesindeki Yüksek Debili Su Kaynakları 62
Tablo 1. 9. Toprak Grupları ve Kapladıkları Alanlar 63
Tablo 1. 10. Pınarbaşı İlçesinde Cumhuriyet Döneminde Bazı Dönemler Arasında, Nüfusun Gelişim Seyrine Göre Köylerin Sayıları 92

İKİNCİ BÖLÜM

Tablo 2. 1. Zamantu Kazasının Nüfus Durumu ve Nüfus Artış Oranları 79
Tablo 2. 2. Çeşitli Kaynaklara Göre Araştırma Sahasının 1870-1914 Yılları Arasında Nüfusunun Değişimi 83
Tablo 2. 3. Pınarbaşı İlçesi Nüfusunun Cumhuriyet Döneminde Değişimi (1927-2015) 84
Tablo 2. 4. Pınarbaşı, Gürün, Şarkışla, Kayseri ve Türkiye Kırsal Nüfusunun Gelişimi ve Artış Oranları 88
Tablo 2. 5. Pınarbaşı, Kayseri ve Türkiye Geneli Doğal Nüfus Artış Oranı ve Gerçekleşen Nüfus Artış Oranları (2000 ve 2015) 93
Tablo 2. 6. Kayseri İlçelerinde Net Göç ve Net Göç Hız Değerleri (2000, 2009, 2012) 97
Tablo 2. 7. Pınarbaşı İlçesinden, Ülke İçindeki Diğer Yerleşmelere Gerçekleşen Göçler (1985-2015) 100
Tablo 2. 8. Araştırma Sahasına Doğru Gerçekleşen Göçler (1985 ve 2015) 101
Tablo 2. 9. Araştırma Sahasında Gerçekleşen Günübirlik İşçi Hareketi 102
Tablo 2. 10. Sayım Yıllarına Göre Türkiye, Kayseri ve Pınarbaşı Aritmetik Nüfus Yoğunlukları 116
Tablo 2. 11. Pınarbaşı İlçesinin Karşılaştırmalı Cinsiyet Oranı (1927-2015) 125
Tablo 2. 12. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Yaş Gruplarına Bölünüşü (1985, 2000 ve 2015) 131
Tablo 2. 13. Öğretim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları 136
Tablo 2. 14. Yaygın Eğitim Kapsamında Halk Eğitim Merkezinde Açılan Kurslar ve Kursiyer Sayıları (2007-2012) 137
Tablo 2. 15. Devlet Hastanesine Başvuran Hastların Şikayetleri (2015) 141
Tablo 2. 16 Pınarbaşı İlçesinde ve Kayseri Genelinde İlçe Merkezlerine ve Köylere Göre Ortalama Hane Büyüklükleri (1990-2013) 143
Tablo 2. 17 . Pınarbaşı İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğünün Köylere Göre Dağılışı (1981, 2015) 144

Tablo 2. 18. Pınarbaşı İlçe Merkezinde 12 Yaş ve Üzerinde Faal Olan ve Faal Olmayan Nüfus Miktarları (1985-1990-2000) 148
Tablo 2. 19. Pınarbaşı İlçe Merkezinde Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri (1985-1990-2000) 148
Tablo 2. 20. Pınarbaşı Kırsal Kesiminde 12 Yaş ve Üzerinde Faal Olan ve Faal Olmayan Nüfus Miktarları 149
Tablo 2. 21. Pınarbaşı Kırsal Kesiminde Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri (1985-1990-2000) 149
Tablo 2. 22. Pınarbaşı İlçe Merkezinde Çalışan Nüfusun Sektörlere ve İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1985-1990-2000) 151
Tablo 2. 23 Pınarbaşı Kırsal Kesiminde Çalışan Nüfusun Sektörlere ve İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1985-1990-2000) 151

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 3. 1. Pınarbaşı İlçesinde yerleşmelerin idari değişim süreci (1846 ve sonrası).. 165
Tablo 3. 2. Mezraaya Dönüşmüş Köyler ve Bağlandığı Yıl..... 168
Tablo 3. 3. Geçici Olarak Mezraaya Dönüşmüş Köyler..... 169
Tablo 3. 4. Pınarbaşı İlçesinde Mezraalar ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016)..... 172
Tablo 3. 5. Mahalleler ve Bazı Yapısal Özellikleri 174
Tablo 3. 6. Pınarbaşı İlçesinde Yaylalar ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016). 177
Tablo 3. 7. Pınarbaşı İlçesinde Ağıllar ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016). 183
Tablo 3. 8. Alabalık Çiftlikleri ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016). 187
Tablo 3. 9. Pınarbaşı İlçesindeki Köy İsimlerinin Toponimik Kökeni ve Eski İsimleri 192
Tablo 3. 10. Pınarbaşı İlçesindeki Köylerin Yapısal Bazı Özellikleri (2016) 199
Tablo 3. 11. Pınarbaşı İlçesinde Yerleşmelerin İdari ve Meskun Alanları..... 202
Tablo 3. 12. Pınarbaşı İlçesi Köylerinde Ekonomik Faaliyet Türüne Göre Hane/Birey Sayıları 207
Tablo 3. 13. Pınarbaşı İlçesinde Yerleşme Dokusuna ve Yerleşme Şekline Göre Köyler 216
Tablo 3. 14. Pınarbaşı Kasabasının Nüfus Gelişimi ve Cinsiyet Oranları (1927-2015) 224
Tablo 3. 15. Pınarbaşı İlçe Merkezi Mahallelerinin Nüfusları 226
Tablo 3. 16. İlçe Merkezinde Mahallelerin Mesken ve Nüfus Bilgileri (2016) 230
Tablo 3. 17. Pınarbaşı'nda Yer Alan Perakende Ticaret İşletmeleri (2016)..... 233
Tablo 3. 18. Pınarbaşı'nda Yer Alan Diğer Ticaret İşletmeleri (2016) 234
Tablo 3. 19. İlçe Merkezindeki Eğitim Kurumlarının Öğretmen, Öğrenci ve Derslik Sayıları 238
Tablo 3. 20. Pınarbaşı İlçesi Köylerinin Çeşitli İhtiyaçlarını Karşıladıkları Yerleşmeler 239

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 4. 1. Zamantu Kazasında Çift ve NimÇift Vergi Miktarı ve Toplam Alanları .. 265
Tablo 4. 2. Zamantu Kazasında 1563 yılındaki Buğday ve Arpa Üretimi 266
Tablo 4. 3. 1926 Yılında Kayseri Vilayeti Kazalarında Ekilen Alan ve Üretim Miktarları 266

Tablo 4. 4. 1926 Yılında Kayseri Vilayeti Kazalarında Yetiştirilen Hayvan Türleri, Sayıları ve Hayvansal Üretim Değerleri 267
Tablo 4. 5. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanım Türleri ve Alanları (2015)..... 274
Tablo 4. 6. Pınarbaşı İlçesindeki Sulama Tesisleri 280
Tablo 4. 7. Kooperatifler ve Üye Sayıları 287
Tablo 4. 8 Pınarbaşı İlçesinde 1981 ve 2015 Yıllarına Göre Topraklı, Topraksız ve Toplam Çiftçi Sayıları 289
Tablo 4. 9. Pınarbaşı İlçesinde Tarımsal İşletme Büyüklükleri (1981, 2015) 290
Tablo 4. 10. Pınarbaşı İlçesinde (Kayseri) Tarımsal İşletme Büyüklüklerinin Köylere Dağılımı (1981) 294
Tablo 4. 11. Tarımsal Ürünler ve Ekiliş Alanları (2015)..... 304
Tablo 4. 12. Pınarbaşı İlçesinde Tahıl Bitkileri Üretim Miktarları (1991-2016) 322
Tablo 4. 13. Pınarbaşı İlçesinde Baklagil Bitkileri Üretim Değerleri (1991-2016) 325
Tablo 4. 14. Pınarbaşı İlçesinde Yem Bitkilerinin Üretim Miktarları (1991-2016) 328
Tablo 4. 15. Pınarbaşı İlçesinde Şekerpancarı ve Patates Üretim Miktarları (1991-2016) 334
Tablo 4. 16. Pınarbaşı İlçesinde Dikili Meyve Türleri, Alanları ve Ağaç Sayıları 335
Tablo 4. 17. Pınarbaşı İlçesinde Koyun ve Keçi Sayıları ile Süt Üretimi (1991-2016) 345
Tablo 4. 18. Pınarbaşı İlçesinde Büyükbaş Hayvan Sayıları (1991-2016) 351
Tablo 4. 19. Pınarbaşı İlçesinde Alabalık Çiftlikleri, Kapasiteleri ve Konumları (2015) 354
Tablo 4. 20. Pınarbaşı İlçesindeki Kapanan Alabalık Tesisleri 355
Tablo 4. 21. Pınarbaşı İlçesinde At Çiftlikleri ve Özellikleri (2015) 356
Tablo 4. 22. Yerli ve Gezici Arıcılar, Kovan Sayıları ile Ortalama Bal Üretimi (2015) 358
Tablo 4. 23. Pınarbaşı İlçesinde Yıllara Göre Maden Üretim Durumu (2011-2014) ... 361
Tablo 4. 24. Pınarbaşı İlçesinde Faal olan ve Kapanan Maden Tesisleri 363
Tablo 4. 25. Nüfus Miktarı-Mesafe İlişkisi 368
Tablo 4. 26. Köylerdeki Ticarethaneler 376
Tablo 4. 27. Pınarbaşı İlçesindeki Tarihi Eserler, Konumları ve Temel Özellikleri 378
Tablo 4. 28. Pınarbaşı İlçesinde Köylere Göre Terk Edilen Tarım Ürünleri ve Terk Nedenleri 383

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Fotoğraf 1. 1. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Dağlık Kütlelerden Bazıları 38
Fotoğraf 1. 2. Dikilitaş Köyü ve Uzunyayla Platosu (Kuzeyden Güneye Bakış)..... 41
Fotoğraf 1. 3. Pınarbaşı İlçesindeki Gözelerden (Kaynak Suyu) Bazıları 62
Fotoğraf 1. 4. Kahverengi Topraklar, Malak köyü. 64
Fotoğraf 1. 5. Kireçli Toprak Tipi, Hilmiye Köyü 64
Fotoğraf 1. 6. Kırmızımsı Kahverengi Topraklar, Yağlıpınar köyü 66
Fotoğraf 1. 7. Baraj yapımında kullanılan Killi topraklar, Akören köyü 66
Fotoğraf 1. 8. Alüvyal topraklar, Çörümşek Vadisi 67
Fotoğraf 1. 9. Alüvyal Topraklar, Borandere vadisi 67
Fotoğraf 1. 10. Vadi Tabanındaki Kavaklıklar, Kayabaşı Köyü 73
Fotoğraf 1. 11. Yusuflar Köyünden Şirvan Dağı Alt Yamaçlarındaki Meşe Birlikleri .. 74
Fotoğraf 1. 12. Taşlıgeçit Köyünde Zamantı Vadisindeki Çayır Otları 74
Fotoğraf 1. 13. Kırkgeçit köyüne doğru meşe ve ardıç birlikleri 75
Fotoğraf 1. 14. Oruçoğlu köyünün doğusundaki Karaçam birliği 75
Fotoğraf 1. 15. Sarıçam Ormanı (Zamantı Kalesinden Melikgazi Köyüne Bakış) 76

İKİNCİ BÖLÜM

Fotoğraf 2. 1. Pınarbaşı İlçesindeki Bazı Eğitim Kurumları 137
Fotoğraf 2. 2. İlçe Merkezinde Eski Devlet Hastanesi ve Toplum Sağlığı Merkezi (a) ile Yeni Yapılan Devlet Hastanesi (b) 141

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Fotoğraf 3. 1. Vadi Yamacında Yer Alan Taşlık, Karlıpınar ve Tahtalı Mezraaları ve Plato Yüzeyindeki Yeniyassıpınar Mezraası 171
Fotoğraf 3. 2. Şabanlı Yaylası 179
Fotoğraf 3. 3. Cinliyurt (Serinyurt) Yaylası 180
Fotoğraf 3. 4. Önemli Alabalık Çiftlikleri 188
Fotoğraf 3. 5. Farklı Jeomorfolojik Konumlardaki Köylerden Görünümler 200
Fotoğraf 3. 6. Pınarbaşı İlçe Merkezi 223
Fotoğraf 3. 7. İlçe Merkezinde Yer Alan Bazı Resmi Kuruluşlar 231
Fotoğraf 3. 8. Pınarbaşı Kasabası, Merkezi İş Sahasının Farklı Kesimleri 235
Fotoğraf 3. 9. İlçenin Farklı Kesimlerinde Mesken Örnekleri 243
Fotoğraf 3. 10. Aşağıkızılçevlik Köyünde Bitişik Nizamda Yapılmış, Eski Planı Değiştirilmiş Bir Çerkez Evi 253
Fotoğraf 3. 11. İlçedeki Bazı İnağıllar ve Özellikleri 255

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Fotoğraf 4. 1. Foto Bahçelik Barajı ve Sulama Kanalı (Kayseri DSİ 12.Bölge Müdürlüğü) 281
Fotoğraf 4. 2. Tarımsal Aletler 284
Fotoğraf 4. 3. Pınarbaşı İlçesinde Tahıl Ekim Alanlarından Bazı Örnekler 321
Fotoğraf 4. 4. Pınarbaşı İlçesindeki Sulamalı Tarım Alanlarından Bazı Örnekler 332
Fotoğraf 4. 5. Kızılhan Köyündeki Sera ile Yanında Seradaki Ürünlerin Satışının Yapıldığı Dükkan 336
Fotoğraf 4. 6. İlçenin Farklı Kesimlerinden Küçükbaş Hayvan Manzaraları 340
Fotoğraf 4. 7. Pınarbaşı İlçesindeki Büyükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinden Görüntüler 348
Fotoğraf 4. 8. İlçedeki Önemli Alabalık Çiftlikleri 353
Fotoğraf 4. 9. Paşalı Köyünde (Solda) Yerli Arıcıya Ait Kovanlar, Serinyurt Köyünde (Sağda) Gezici Arıcılara Ait Kovanlar 357
Fotoğraf 4. 10. Madencilik Faaliyetleri 364
Fotoğraf 4. 11. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Karayolu Aksları ve Köy Bağlantı Yolları 367
Fotoğraf 4. 12. İlçedeki Mevcut Aktif Bazı Sanayi Tesisleri (2016) 372
Fotoğraf 4. 13. Halı-Kilim Dokumacılığı 373
Fotoğraf 4. 14. Karakuyu Köyü Hitit Barajı 377
Fotoğraf 4. 15. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Turistik Yerler 379

ÖNSÖZ

Ülkemiz 1950'lerden sonra yaşanan hızlı kentleşme sürecinin öznelerinden biri nüfusu azalan kırsal kesimdir. Kırsal alanlardan kentlere yaşanan göçe bağlı olarak hem kentlerde hem de kırsal da kaçınılmaz bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimden yoğun bir şekilde etkilenen alanlardan biri de Pınarbaşı ilçesidir.

Tezin ilk bölümünü, ilçenin jeolojisi, jeomorfolojisi, iklim özellikleri, hidrografik özellikleri, toprak özellikleri ve bitki örtüsü özelliklerinden oluşmaktadır. Diğer bölümlerde, beşeri ortam ile doğal ortam arasındaki etkileşimleri ortaya koyarken bu bölüme sıklıkla atıf yapılmaktadır.

İkinci bölümde, doğal ortam şartlarının kısıtlı imkânlar sunduğu bir saha olmasının yanında kendisine çok yakın ve önemli bir çekim merkezi olan, Kayseri şehrinin etki sahasındaki ilçenin nüfusunda meydana değişikliklerin zamansal gelişimi kadar mekânsal ilişkilerine odaklanılmaktadır.

Yerleşme tarihi boyunca nüfus hareketliliğinin fazla olduğu farklı kültürel kimlikleriyle Pınarbaşı ilçesinde, yer seçiminde etkili faktörler, yerleşmelerin karakteristik özellikleri ile kırsal meskenlerin yapısı üçüncü bölümde ele alınmaktadır.

Tezin dördüncü bölümününü, doğal ortamı, nüfusu, yerleşmenin yapısını ve değişimini etkileyen temel mekânsal değişkenlerden, iktisadi faaliyetler ve bu faaliyetlerin özellikleri oluşturmaktadır. Kırsal yapıya sahip Pınarbaşı ilçesinde, birincil, ikincil ve üçüncül iktisadi faaliyetlerin, gelişim ve değişimi incelenmekte ve mekâna olan etkisi tespit edilmeye çalışılmaktadır. Sonuç ve öneriler kısmında ise tezde elde edilen bilgi ve bulgular sentezlenerek, genel coğrafi manzara çizilmekte GZFT analizi yapılmaktadır.

Çalışma sahasının doğal ortam özellikleri iki ayrı araştırmacı tarafından değerlendirilmesi, bunlardan Sayhan'nın (1991) çalışmasının Pınarbaşı'nın yanında Tomarza'yı da içine alması nedeniyle bütün halinde ilçenin doğal ortam koşullarını değerlendirme de problemlerle karşılaşılmıştır. İlçede 113 köy ve bunlara bağlı çok sayıda köy-altı yerleşmenin mevcudiyeti ile birlikte yüzölçümün oldukça geniş olması nedeniyle her köyü görebilmek ve zaman geçirebilmek için arazi çalışmalarının mümkün olduğunca yerleşmelerde kısa tutulmasına neden olmuştur. Kırsal kalkınma ve yeni kırsallık konularında, çalışmanın odak noktasından uzaklaşmamak için kısmen değinilmesi çalışmanın kuramsal sınırlılığı olarak belirtilebilir. Arazi çalışmalarında yalnızca köy (mahalle) muhtarı veya azası ile yapılan bilirkişi anketlerine dayalı veri elde edilmesi ise çalışmanın metodolojik sınırlılığı olarak belirtilebilir.

Çalışmanın ortaya çıkmasından, sonuçlamasına kadar geçen süreçte, çok sayıda insana teşekkür ve minnet borçluyum. Başta, yüksek lisanstan bu yana kendisinden çok şey öğrendiğim kıymetli danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLİ'ye, arazi çalışmalarına izin verip destekleyen, Pınarbaşı İlçesi Kaymakamlığına, zaman ayırıp ankette yardımcı oldukları için köy Muhtarlarına, İlçe Tarım Müdürlüğü çalışanlarına ve Pınarbaşı Belediyesi çalışanlarına teşekkür ediyorum. Ayrıca bu süreçte yardım ve destekleri ile eşim Ayşegül CANPOLAT'a, araziye benimle gelip işlerimi hızlandıran kardeşim Y.Selim CANPOLAT'a ve yakınlarıma şükranlarımı sunuyorum.

Fethi Ahmet CANPOLAT

Elazığ Haziran-2017

GİRİŞ

I.1. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları

Pınarbaşı ilçesi arazileri, Kayseri ilinin doğusunda KD-GB istikametli bir uzanış göstermekte ve kabaca bir dikdörtgene benzemektedir. İlçe'nin tamamı İç Anadolu bölgesinin Yukarı Kızılırmak bölümünde, Doğu Torosların batı kısmında, Tahtalı dağları ile Hınzır dağı arasında yer alan Uzunyayla platosunun büyük bir kısmı (Zamantı Çayı Yukarı Havzası) ile beraber Zamantı Çayı'nın orta çığırını kapsamaktadır. Güneyindeki Tahtalı Dağları ile Yukarı Fırat Bölümü ve dolayısıyla Doğu Anadolu bölgesinden ayrılmaktadır. İlçenin kuzeyinde Sivas'a bağlı Şarkışla, Altınyayla ve Kangal İlçeleri yer almaktadır. Doğusunda Sivas'a bağlı Gürün İlçesi ile doğusunda ve güneyinde Kayseri'ye bağlı Sarız ilçesi bulunmaktadır. Güneyden Kayseri'ye bağlı Tomarza ilçesi ile batıdan yine Kayseri'ye bağlı Bünyan ve Akkışla ilçeleri ile çevrilidir (Harita 1. 1). İlçenin izdüşüm alanı 3420 km² iken gerçek alanı 3487 km^2'dir. 73 km^2'lik bu fark sahadaki engebeli unsurlarla ilgilidir. Bu yüzölçümü ile Kayseri'nin en büyük, Türkiye'nin 5. büyük ilçesidir.

İlçenin büyük bir bölümü tabii bir yol güzergâhı üzerinde yer almaktadır. D-300 (Kayseri-Malatya) karayolu ilçenin GB'sından başlayıp KD'suna kadar bir uçtan diğer uca uzanmaktadır. Kayseri ilindeki en önemli geçiş güzergâhlarından biri olan D-815 (Kayseri-K.maraş) karayolu da ilçe merkezinin hemen doğusundan başlamaktadır. İfade edilen karayollarına D-851 karayolu da eklenince ilçe merkezi ulaşım özellikleri bakımından bir kesişim noktasını oluşturduğu görülmektedir (Harita 1. 1).

Pınarbaşı, ilk olarak 1861 yılında Sultan Abdülaziz zamanında Aziziye adıyla Sivas Vilayetine bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Bu tarihten önceki idari taksimattaki yeri hakkında tarihi kayıtlarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Kayseri ve Pınarbaşı ilçesindeki tarihi eserlerden de anlaşılacağı üzere, sahanın birçok devlet ve uç beyliklerinin sınırları içerisinde kaldığı ve bu beylikler arasındaki mücadelelere sahne olduğu anlaşılmaktadır. İlçe 1926 yılında idari olarak Sivas ilinden ayrılarak Kayseri iline bağlanmış ve Aziziye olan ilçe adı, Pınarbaşı olarak değiştirilmiştir (Url 1).

İlçenin Kuzey Sınırı: Gövdeli dağının KD'daki Zomungediği tepe'den başlayıp KB'ya doğru alçalan tepelik arazi boyunca devam eder ve Göl tepe'ye ulaşır ve artık Uzunyayla'nın başladığı düzlük boyunca KB'ya devam ederken ağırlıklı olarak Zamantı nehri ile Fırat nehirleri arasındaki su bölümü çizgisini takip ederek Zamantı nehrinin başlangıç noktalarından biri olan Subaşı Pınarının KD'sundaki Neojen göl depolarının

mevsimlik akarsular tarafından derin ve sık bir şekilde parçalandığı düzlüklere ulaşır. Buradan GB'ya doğru devam eden sınır boyunca kullanılmayan ve parçalanmış düzlükler devam eder ve Methiye köy sınırına ulaşır. Artık tarım arazilerinin görüldüğü bu noktadan itibaren K'e yönelen sınır önce tarım alanlarının eşiğini sonra mülkiyete bağlı tarım alanlarının sınırını takip ederek formasyonun değiştiği Pliyosen yaşlı bazaltların görüldüğü ve yükseltinin giderek arttığı Demir dağının (2079 m.) GD'sundaki Karakaş sırtına kavuşur. Devamında batıya yönelerek Büyükkızıldovra tepesine (1810 m.) kadar ağırlıklı olarak Tahtyurt köyü ile Methiye köyü arasındaki tarla mülkiyet sınırını takip eder. Tepeden sonra GB'ya yönelmekte sırt ve hafif eğimli parçalanmış düzlükleri takip ederek, Kazancık köyünün KD'sundaki Soyaağıl deresinin Zamantı'ya döküldüğü yerin yakınına kadar devam eder. Bu kesişim noktasından sonra, bazen Şahit tepeleri, bazen sırtları ama genellikle mülkiyet sınırını takip ederek Kızılırmağın kollarından Ağıl deresi ve kollarının oldukça derin bir şekilde yardığı arazinin ucundaki Çifte tepe yakınlarına kadar devam eder ve burada sonlanır (Harita 1. 4).

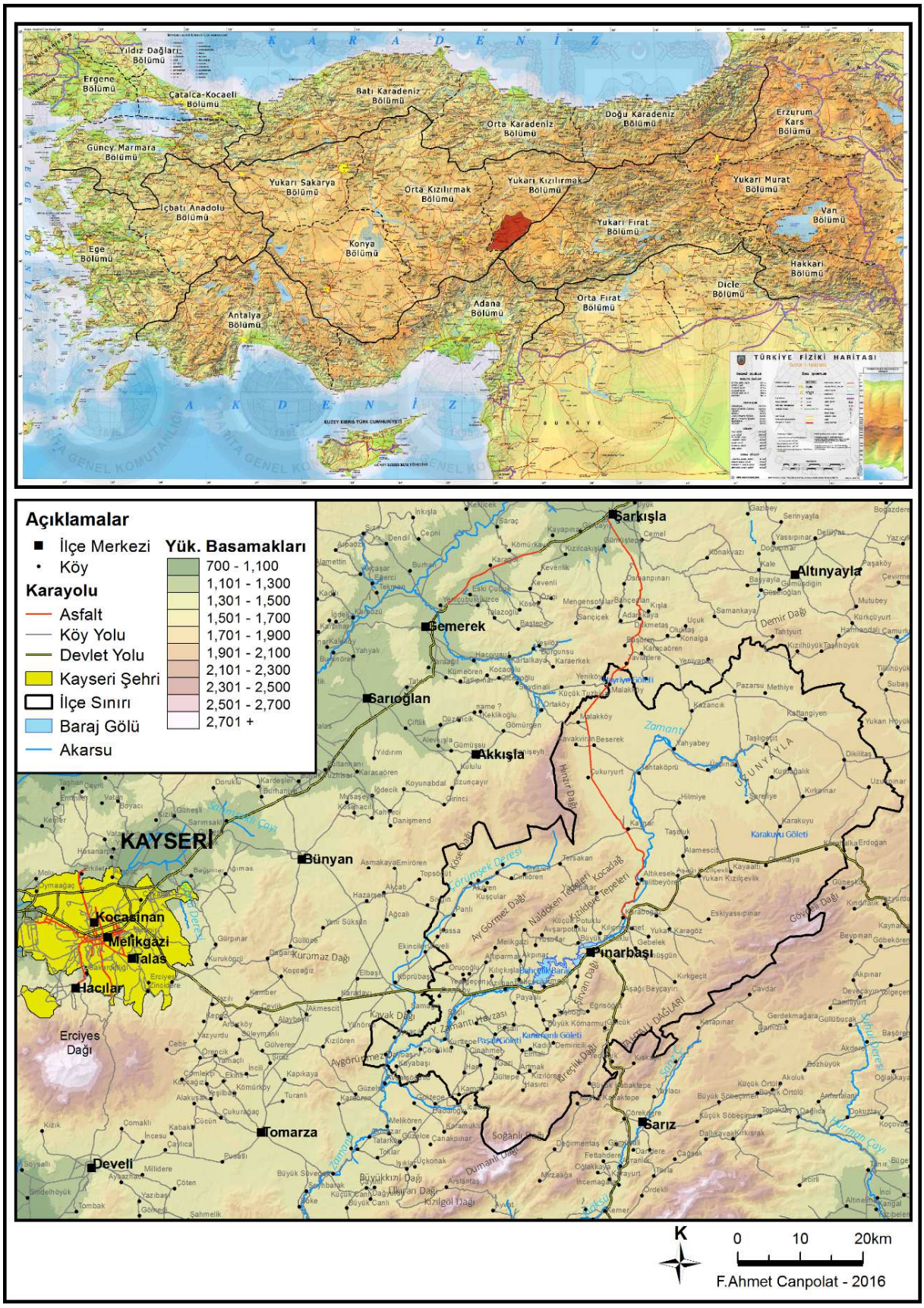
İlçenin Batı Sınırı: Çifte tepe yakınlarından GB'ya yönelen sınır Zamantı ile Kızılırmak su bölümü çizgisini takip ederken, Hayriye köy merkezi yakınlarında önce G'e sonra tekrar B'ya yönelip, buradaki tarım arazilerini Yeniköy (Gemerek)'e bırakacak şekilde kavislenir ve tekrar su bölümü hattına ulaşır. Buradan itibaren Hınzır dağının (2641 m.) üzerinde G'e doğru havza sınırını takip ederek bu dağlık kütle üzerindeki Tipitutan tepeye (2316 m.) kadar devam eder. Tepeden sonra B'ya yönelen sınır Aşı Dağına (2013 m.) kadar havza sınırı boyunca devam ederken Kululu Yaylası (Akkışla) ve yakınındaki araziyi Akkışla'da bırakacak şekilde Ayrıçal tepeye (1940 m.) ulaşır ve buradan itibaren tekrar havza sınırı boyunca devam ederek Ortadağ tepe (1935 m.) ve Karadağ tepeye (1830 m.) kavuşur. Karadağ tepenin G yamaçları boyunca devam eden sınır Çörümşek suyu'nun kollarından biri olan Kuru derenin kaynağından, Kumyeri mevkisine kadar GB'ya devam eder. Buradan sınır dereden ayrılarak tarla sınırları boyunca G'e devam eder. Çörümşek suyuna kavuştuktan sonra GD'ya yönelmekte ve Girveli köyü(Bünyan) ile Hassa köyünün tarım arazileri arasında GD'ya doğru mülkiyet hattını takip ederek Aygörmez Dağının en batısındaki uç noktası olan Dikilitaş tepeye (1855 m.) ulaşır. Tepeden sonra B'ya yönelip tepe noktalarından devam ederek Aygörmez kütlesinin sonlandığı ve plato sahasının tekrar başladığı yere kadar alçalır. Artık tarım arazilerinin yoğun olduğu bu düzlük saha üzerinde mülkiyet sınırını takiben Sakızlı mevkiine kadar G'e doğru devam eder. Sakızlı mevkiinden sonra B'ya yönelerek, önce Çörümşek vadisini aşarak Kavak dağının K yamaçlarına doğru uzanır. Kavak

dağından sonra tekrar G'e yönelen sınır bu dağın D yamaçlarındaki tarım alanlarını ilçede bırakacak şekilde devam ederek Aygörünmez dağının K kesimindeki Karacanlı sırtına kadar devam eder (Harita 1. 4).

İlçenin Güney Sınırı: Sınır Karacanlı sırtı boyunca D'ya yönelip Çörümşek Suyu ile Zamantı nehrinin birleştiği kıstağın biraz güneyinde vadiyi aşarak plato yüzeyine tekrar çıkmakta, Tal deresi vadisine kadar G'e doğru uzanmaktadır. Tal deresi vadisinden sonra önce D'ya sonra G'e yönelmekte ve Dadaloğlu (Tomarza) ile Pınarbaşı köyleri arasındaki tarla mülkiyet sınırını takip ederek Tahtalı dağlarının başlangıcı konumundaki tepeliklere ulaşır. Kaman tepesinden (1930 m.) sonra Andırlıoğlu tepeye (1880 m.) ulaşan sınır, buradan G'e yönelerek önce Kuruçay dereyi takip eder, sonra Şabanlı yaylasına yakın bir yerde Kuruçayın kollarından birinin vadisini takip ederek Üççeşme tepesine (2584 m.) ulaşır. Tepeden sonra sırtları takiben Dumanlı Dağı (2830 m.) zirvesine ulaşır (Harita 1. 4).

İlçenin Doğu Sınırı: Dumanlı dağı zirvesinden KD'ya doğru dorukları takip eden sınır Soğanlı dağı (2870 m.) ve Koç dağı (2565 m.) zirvelerini geçerek, Büyükkabaktepe köyü güneyindeki Kabaktepe'ye (2277 m.) kavuşur. Tepeden D'ya yönelerek D-815 (Pınarbaşı-Sarız) devlet yolu ile köy yolunun kesişim noktasına kadar K'e doğru devam eder. Buradan KD'ya yönelen sınır ağırlıklı olarak Sarız çayı ile Zamantı nehrinin su bölümü çizgisi üzerinde zirve ve dorukları takiben (Firenk tepe {2248 m.}, Gövdeli tepe{2464 m.}, Sandıkdere tepe{2604 m.}, Yapraklı tepe{2644 m.}) Gövdeli dağı doruğuna (2706) ulaşır. Artık yükseltisi azalmaya başlayan sınır tepe ve sırtlar boyunca KD'ya doğru devam ederek Çal tepeye (1978 m.) ve oradan da sınır güzergahına başlanan, Zomungediği tepesine (2048 m.) ulaşarak sonlanır (Harita 1. 4).

İlçede maksimum yükselti farkı 1530 m iken ortalama yükseltisi 1744 m.'dir. İnceleme alanının KB'sında Methiye köyünde rakım 1612 m. iken, GB'ya doğru devam edildiğinde Tahtaköprü köyünde 1564 m.'ye, ilçe merkezinde 1500 m.'ye, Kavlaklar köyünde 1410 m.'ye ve Avşarsöğütlü köyü yakınlarında 1390 m'ye kadar azalmaktadır. İlçenin doğu ve batısındaki dağlar bu yönlere doğru gidildikçe yükseltinin artmasına neden olmaktadır. Örneğin Gövdeli dağında 2920 m.ye ulaşan yükselti Kayaaltı köyünde 1830 m.'ye Halitbeyören köyünde 1560 m.'ye düşmekte Aygörmez dağları yamaçları üzerinde yer alan Yağlıpınar köyünde tekrar artarak 1770 m.'ye çıkmakta, dağın batısında Çörümşek havzasında tekrar azalarak Tersakan köyünde 1690 m.'ye düşmektedir. Sonuçta araştırma sahası KD'dan GB'ya doğru yükseltisi azalan, D. ve B.'ya doğru yükseltisi artan bir görünüm arz etmektedir (Harita 1. 4).

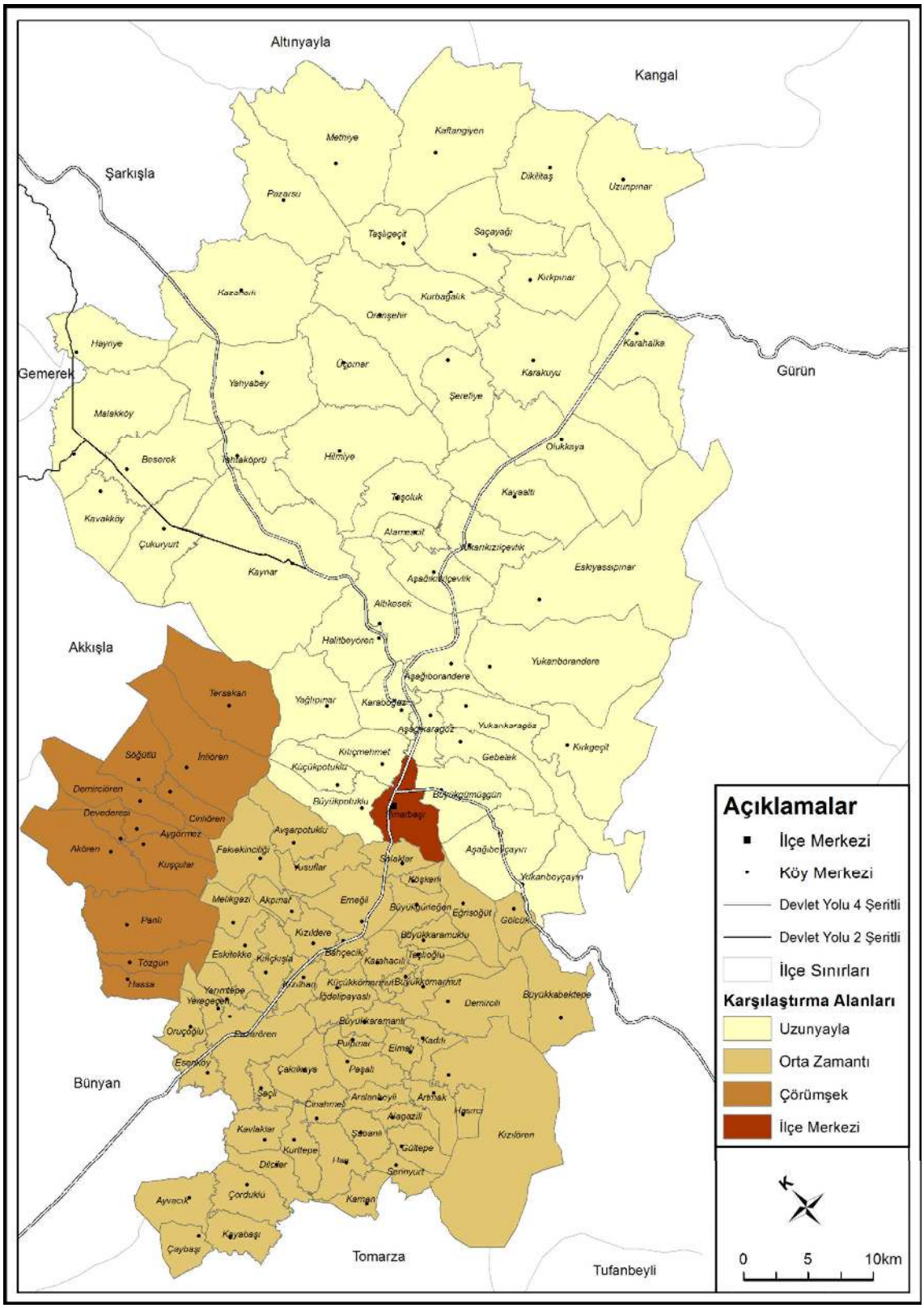

Harita 1. 1. Pınarbaşı İlçesinin Lokasyonu

İlçe'nin esas morfolojik karakteri havza'dır. Bu havza doğusundaki ve batısındaki yüksek dağlık kütlelerle sınırlandırılmıştır. Havza kuzeybatıda oldukça genişlemekte, güney ve güneybatıya doğru ise daralmaktadır (Harita 1. 5).

Pınarbaşı ilçesinin önemli düzlükleri *İzbırak'ın (1970:259) ifadesiyle gölyeri ovasıdır. Bu gölyeri ovası akarsuların derine aşındırmasına izin verirse plato görünümü gösterir. "Bu tür ovaların tipik örneklerini Yukarı Kızılırmak bölgesindeki Çörümşek yazısı ile Zamantı teknesinin bir bölümünü teşkil eden Mandal yazısında görmek mümkündür.*

Araştırma sahasının coğrafi görünümünü şu şekilde özetleyebiliriz: KD-GB istikametli oldukça uzun bir mesafede devam eden, Şirvan dağı ve Aygörmez dağlarının birbirine yaklaştığı yerdeki boğazlarla birbirinden ayrılan, Yukarı Zamantı havzası (Uzunyayla), ve Orta Zamantı havzası isimli iki büyük düzlüğe sahip bir ilçedir. Bu iki önemli düzlüğe Aygörmez dağlarının kuzeyinde yer alan ve Orta Zamantı havzasına bağlanan daha küçük yüzölçümlü Çörümşek havzası eklenmektedir. Gürün yönünden ilçeye doğru hareket Mazıkıran (1800 m.) geçidinden sonra Yazyurdu'na ulaşılır. Buradan yola devam edildiğinde Ziyarettepe geçitlerini (1900 m.) aştıktan sonra dağlık ve engebeli bir arazi, Karahalka köyü doğusunda yerini Uzunyayla düzlüğüne bırakmaktadır. Burası Doğu Anadolu bölgesinin dağlık görünümünün, İç Anadolu'nun plato alanlarına dönüştüğü bölge sınırıdır. Uzunyayla'nın güneyinde Tahtalı dağlarının artık yavaş yavaş sona erdiği Gövdeli dağları görülmektedir. Biraz daha ilerledikten sonra isminin hakkını verircesine uzanan ve tamamı hububat tarlası görünümünde olan tarlaların yer aldığı Uzunyayla'ya girilmiş olur. Bu tarlalar Marshall yardımı sonrası buradaki çiftçilerin aldığı traktörlerin etkisiyle oluşturulmuş ve genişletilmiş arazilerdir. Uzunyayla, Zamantı ve kolları tarafından yer yer derince parçalanmış düzlüklerden müteşekkildir. Zamantı ve kollarının yardığı yerlerde vadi tabanları, yörede hüküm süren kış soğuklarından ve rüzgârlardan korunmak için adeta bir sığınak durumundadır. Aynı zamanda tabii birer yol olan vadi tabanlarında, plato-vadi yamaçlarında ya da etek düzlüklerinde yerleşmelerin toplandığı göze çarpar. Uzunyayla'yı kuzeyden sınırlandıran Hınzır dağına doğru yöneldiğimizde ise, burada yerleşmelerin birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde yer aldıkları göze çarpar. Yerleşmelerin tümüyle toplu dokuda olması İç Anadolu bölgesinin ana yerleşme karakteristiğini yansıtması bakımından önemlidir (Harita 1. 5).

Harita 1. 2. Araştırma Sahasında Coğrafi Kesimler

Yukarıdaki harita arazi çalışmaları, literatür çalışmaları ve kartografik değerlendirmeler sonucunda oluşturulmuş bir sentez haritasıdır. Sonuç kısmı yerine bu haritanın burada verilmesinin amacı, tez metninde karşılaştırma yapılırken kullanılan sahaların önceden anlaşılmasını sağlamaktır.

Sahaya Kayseri tarafından giriş yapıldığında bir taraftan Tahtalı dağlarına yakınlaşırken, diğer taraftan yükseltinin biraz daha artması ve Bahçelik barajının sulama kanallarının görülmeye başlaması ile ilçe sınırlarına girildiğini göstermektedir. Rakımın giderek artmasıyla birlikte Aygörmez ve Kireçlik dağının en alt eteklerinde Zamantı çayının yarmış olduğu vadi boyunca devam ederken çevredeki düzlükler giderek gözden kaybolmakta ve yatay yapıya bağlı oluşan kornişler eşliğinde ilçe merkezine girilmektedir. Bu güzergâh esnasında ara ara göze çarpan düzlükler, Zamantı çayının Karaboğaz mevkiinden sonra oluşturduğu Orta Zamantı havzasının kuzeye doğru uzantılarıdır. Bu düzlükleri yakından ve daha rahat görebilmek için ya kuzeydeki Aygörmez dağına ya da güneydeki Kireçlik dağına doğru devam etmek ve vadi tabanından uzaklaşmak gereklidir. Buradaki yerleşmeler de, Uzunyayla'dan farklı bir karakter sergilemez. Yine vadi tabanı ve yamaçları ile kısmen plato yüzeyleri üzerinde toplanan meskenler küçüklü büyüklü köyleri meydana getirmiştir. Bu kesimde dikkati çeken diğer husus, sahanın tarihinde önemli bir yeri olan Pazarören köyüdür. Yabanlu Pazarı ve Ispıtın yeraltı şehri ile tarih öncesi zamanlardan beri önemli bir yerleşme olan Pazarören, büyükşehir yasasından önce belde konumunda iken, şimdi iki mezraanın bağlı olduğu bir köydür. Orta Zamantı havzasında yer alan köyler Uzunyayladaki köylere göre daha canlı bir görünüme sahiptir. Bu durum Orta Zamantı havzasının doğum oranının daha yüksek olması, Kayseri'ye daha yakın olması ve sosyo-kültürel yapısıyla ilgilidir (Harita 1. 4).

Ayrıca Uzunyayla ve Orta Zamantı havzaları arasında geçiş karakteri sergileyen Çörümşek havzasına, Köprübaşı veya Pazarören tarafından ulaşılabileceği gibi, Kaynar köyü yakınlarındaki yol ayrımından da ulaşılabilir. Havza, sahadaki genel orografiye uygun bir tarzda KD-GB istikametli uzanan, KD'dan GB'ya doğru genişleyerek Orta Zamantı havzasına dâhil olan bir ünitedir. Kaynar köyü içinden ayrılan bir yoldan Aygörmez dağları ile Hınzır dağının birbirine en çok yaklaştığı yerdeki bir boyunla, Uzunyayla'dan ayrılan bu havza'da ilk karşınıza çıkan köy, ismini Çörümşek suyu ile Zamantı nehrinin su bölümü çizgisinden ve buradaki derelerden alan Tersakan köyüdür. Havza bu kesimde henüz dar bir oluk görünümünde olup, köyün iktisadi faaliyet sahası GB'daki köylere nazaran daha azdır. Çörümşek havzası, Tersakan köyünün GB'sına doğru Hınzır dağı ile Aygörmez dağı arasındaki mesafenin artmasına bağlı olarak genişlemektedir. Havza sosyo-kültürel olarak bir kaynaşma sahası görünümde olup tarım ürünü deseni bakımından çevresine göre kısmen ayrışmaktadır. Havzanın karakterini yansıtan en önemli tarım ürünü nohut'tur. Bu tarım ürünü aynı zamanda mevsimlik işçi

hareketliliği oluşturması bakımından önemlidir. 50 ile 200 kişi arasında değişen mevsimlik tarım işçileri Çörümşek havzasında, nohut ekimiyle ve hasadıyla geçimlerini sağlamaktadır (Harita 1. 2).

Pınarbaşı ilçesi doğal ortam şartlarının ortaya çıkardığı olumsuz koşulların yanında, ilçenin büyümesini ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyen baskılayıcı bir unsur olarak Kayseri şehrinin yakınında yer alması öne çıkan lokasyon özellikleridir.

I.2. Araştırmanın Amacı

Hem dünya hem de Türkiye genelinde kentlere doğru yönelen nüfus hareketliliği idari, sosyal ve iktisadi çalışmaların yönünü de bu istikamete döndürmüştür. Artık sanki bilimsel pusula, yalnızca kentlere, kentliliğe ve onun sorunlarına odaklanmaktadır. Hâlbuki bu durum kentlerdeki doğal nüfus artışından ziyade, kırsal yerleşmelerde tutunamayan veya tutunmak istemeyen insanların hareketliliğine bağlı olarak gerçekleşen nüfus artışından kaynaklanmaktadır. Kent odaklı bilimsel çalışmalar, kırsal odaklı literatürden çok daha fazladır. Kırsal ile ilgili yapılan çalışmalarda da ağırlıklı olarak nüfusun yerinde kalmasına odaklanılmaktadır.

Türkiye'de gelişmişliğin önemli göstergelerinden biri olan kent nüfus oranının fazla olması ve bu oranın artması, 1980'li yıllardan sonra daha belirgin olarak gözlenmektedir. Bu durum, kırsaldan kopan nüfusun kentlere yığılmasına ve sonuçta kentlerde iktisadi büyümeye paralel olmayan nüfus fazlalığının çıkardığı, siyasi, sosyal ve iktisadi problemlere neden olmuştur. Kırsal nüfusun azalmasına bağlı olarak, arazi kullanımında ve kırsal yapıda ortaya çıkan problemler kısmen göz ardı edilmiş, sonuçta içinden çıkılamayan ve farklı boyutları olan bir olguya dönüşmüştür.

Kırsal mekâna olan bakış, hem kentlerde hem de kırsal da artık olumsuz bir imaja sahiptir. Zaman ve mekân sıkışmasının belirgin olarak yaşandığı kentler, insanlara sunduğu fırsatların yanında ortaya çıkardığı toplumsal eşitsizliklere rağmen göç almaya devam etmektedir. Yani kırsal alanlar, kalan nüfus nisbetinde göç vermeye devam etmektedir. Sonuçta hem kırsal alanların potansiyelini değerlendirmek hem de demografik kentleşmeden uzak sağlıklı bir kentleşme için uygun politikalar oluşturulmalı ve kırsal nüfusa yönelik öncelikli problem analizleri yapılmalıdır.

Türkiye'de kırsal nüfusun en önemli problemi, nüfusun azalmasının yanında ortalama yaşın hızlı bir şekilde yükselmesidir. Tunçdilek'in ifadesiyle (1978:121) *"insanı her bir ortamın gizli potansiyelini ortaya çıkaran en büyük faktör olarak kabullenmek kaçınılmaz"* olduğuna göre günümüzde kırsal arazilerin potansiyeli değerlendirmede görülen sıkıntılar öncelikle bununla ilgilidir.

Ülkemiz topoğrafyasının en bariz özelliği, yükseltinin batıdan doğuya doğru genellikle artmasıdır. Pınarbaşı, yüksekliğin aniden arttığı Anadolu diyagonalinin ortasında bulunmaktadır. Bu durum sahayı, coğrafi açıdan ilginç kılmaktadır.

İlçe yerleşme tarihi içinde son 200 yıla kadar genellikle geçici olarak kullanıldığı için sahanın potansiyelinin ortaya çıkarılması ve kullanılması açısından sorunlu bir yöre olmuştur.

Nüfusun gelişim seyrinde göçler sürekli ön planda ve etkili olmuştur. Günümüzde de ilçeden ayrılma süreci devam etmektedir. Kırsal yerleşmelerdeki nüfus kaybına bağlı olarak eğitim ve sağlık hizmetlerinin götürülmesi ve mevcut kurumların hizmetlerine devam etmeleri gittikçe zorlaşmaktadır.

İktisadi faaliyet çeşitliliğinin sahada fazla olması önemli bir avantajdır. Bu avantaj, özellikle İlçe merkezinin güneyindeki kesim için daha belirgindir. Hatta bu durum sahanın yalnızca fiziki olarak değil, beşeri ortam şartları bakımından da iki farklı üniteye ayrılmasıyla kendini göstermektedir. Bu üniteler arasında ilkini sahanın kuzey kısmını oluşturan ve Uzunyayla'yı kapsayan kesim, ikincisini ise Karaboğaz'ın güney kesimi oluşturmaktadır. Ayrıca her iki ünite için bir geçiş özelliğine sahip Çörümşek havzası üçüncü bir ünite olarak belirtilebilir (Harita 1. 2).

Günümüzde de TÜİK tarafından yapılan saha çalışmalarında ve değerlendirmelerde kent eşiği olarak 20.000 nüfus kriteri kullanılmaktadır (TÜİK, 2011, s.XIX). Kent Eşiği Araştırması sonuçlarına göre ise kentleşme süreç ve fonksiyonlarının başlama eşiği 20.000 nüfus olarak kabul edilmektedir (DPT, 1982, 136). 20.000 nüfusa kadar olan yerleşmelerde kent karakteri sergileyebilmek için gerekli şehirsel fonksiyonların ve teşkilatlanma düzeyinin yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durum Türkiye'de bir yerleşmenin kent olarak kabul edilmesi için nüfus kriteri eşik değerinin 20.000 olarak belirlenmesine neden olmuştur. Bu kritere göre Pınarbaşı ilçe merkezinin kent olup olmadığını tespit etmek zorlaşmaktadır. Ancak yalnızca nüfus kriterinden hareketle yargıya varmak yerine, Pınarbaşı'nın coğrafi özelliklerini tekrar değerlendirerek bir sonuca varmak daha yerinde bir adım olacaktır.

Bu çalışmada, doğal ortam şartlarının kısıtlı imkânlar sunduğu bir saha olmasının yanında, kendisine çok yakın ve önemli bir çekim merkezi olan ve Kayseri şehrinin etki sahasında olan bir ilçenin nüfus, yerleşme ve iktisadi faaliyetlerinin doğal ortamla ilişkisi ele alınmaktadır.

1. Bu çalışmanın öncelikli amacı, kırsal alanların, ulusal ekonomilere entegre olma derecelerine göre yapılan sınıflandırmada; orta derecede ve tam kırsal karakter gösteren Pınarbaşı ilçesini, coğrafi bakış açısıyla değerlendirmektir.

2. Genel olarak coğrafi problemlerin temelinde ve planlamada esas neden; nüfusun artmasıdır. **Ancak kırsaldaki nüfusun azalma süreci ve kaybolması, kırsal mekânların artık problem olmayacağı yerlere dönüştüğü şeklinde yanlış bir algı oluşmaktadır.** Günümüzde Pınarbaşı'na bağlı çok sayıda köy ve köy-altı yerleşmeler tamamen kaybolma durumuyla karşı karşıyadır. Ülkemizde kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelir ve yaşam standartları, farklı hayat tarzlarını da beraberinde getirmektedir. Köylerde var olan nüfusun sürdürülebilirliğini ve kentlere hızlı akışını önlemek için kırsal alandaki fiziki ve beşeri unsurların, kırsal nüfus ve yaşam tarzı üzerindeki etkisini ve sonuçlarını tespit etmek ve bunları olumlu yönlendirmek için yapılması gerekenleri tespit etmek,

3. Türkiye'nin yüzölçüm bakımından 5. büyük ilçesinin kırsal ve kentsel potansiyelinin tespit edilmesi, kırsal sahanın kendine özgü karakterlerinin ortaya konması ve oldukça durağan bir gelişme seyri içindeki Pınarbaşı İlçe merkezinin, gelişmesi yönünde öneriler sunabilmek,

4. Tüm sosyal bilimlerde olduğu gibi, coğrafyanın da en önemli görevlerinden birisi toplumda ve toplumun mekânsal organizasyonlarında meydana gelen değişimi gözlemlemektir. Tüm sosyal olayların her an değişim içinde olduğu bilinci ile bu değişimin yavaş ya da hızlı olduğunu, çeşitli yönleri ile karşılıklı etkileşiminin mekan üzerinde nasıl gerçekleştiğini belirlemek, yorumlamak ve yeni bilgiler üretmek,

5. Kırsal karaktere sahip bir alan olan ilçenin, temel coğrafi parametrelerinin morfolojik, tipolojik ve fizyonomik değerlendirmelerini yapmak ve sınıflandırmak,

6. İlçe nüfusundaki hareketliliğin sebeplerini ve sonuçlarını ortaya koymak,

7. Nüfusun, yerleşmenin ve iktisadi özelliklerin ortaya konulmasında coğrafi bilgi sistemlerinin sunduğu analiz yeteneklerini etkin bir şekilde kullanarak, ilçeye ait coğrafi bir veri tabanı oluşturmak ve yapılacak diğer çalışmalar için bir temel oluşturmak,

tezin başlıca amaçlarıdır.

I.3. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma sahasının büyüklüğünün yanında konu kapsamının da oldukça geniş olmasına bağlı olarak, Coğrafya araştırma metotlarının her biri, çalışmanın farklı bölümlerinde temel araştırma metodu olarak kullanılmasını gerektirmiştir. Örneğin

Uzunyayla'nın nüfus ve yerleşme karakterini ortaya koyarken «İndirgemeci Yöntem» tercih edilirken, İlçe merkezinin merkezi yer özelliğini ve etki sahasını açıklarken «Formel Fonksiyonel Analiz Metodu», nüfus gelişiminde «Regresyon Analizi» ve tez genelinde «Benzeştirme-Karşılaştırma metodu» kullanılmıştır.

Aynı şekilde coğrafi açıklama modelleri tez içerisindeki konuların ihtiyacına göre kullanılmıştır. Örneğin yerleşme formları ve dokuları açıklanırken «İkonik Modeller», arazi kullanım özellikleri ve doğal ortam koşulları açıklanırken «Analog Modeller» ve mekânsal istatistik programları ile «Sembolik Model» kullanılmıştır.

Konuyu, belirli bir mekan içindeki mevcut coğrafi olay-olguların durumu ve bunların çevresi ile karşılaştırılması oluşturduğundan ağırlıklı olarak, «Bölgesel Yaklaşım» tercih edilmiştir. Ancak çalışmanın farklı bölümlerinde «Sistematik ve Analitik Yaklaşımlardan» faydalanılmış, böylece çalışmanın daha anlaşılır olmasına çalışılmıştır.

Kaynak tarama ve temini kapsamında, sahaya ve konuya yönelik literatür araştırması ve temini kapsamında, Pınarbaşı ilçesi ile ilgili çalışmalar öncelikli olmak üzere, komşu alanlar veya benzer konularla ilgili, başta coğrafya alanında yapılan çalışmalar, tezler, raporlar, makaleler, bültenler ve istatistiki veriler toplanmış ve ilgili kaynaklar temin edilip arşivlenmiştir.

Arazi çalışmalarında bilirkişi anketi ve serbest mülakat uygulanmıştır. Anket uygulaması genellikle ilgili köy'de gerçekleştirilmiş aksi durumda köye gidilerek anket sonrasında gözlem ve fotoğraf çekimi yapılmıştır. İlçe merkezinde ve il merkezindeki kamu kurum ve kuruluşlarındaki ilgili kişilerden veri alınırken, saha ile ilgili kısa mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Kamu kurumlarından alınması gerekli verilerin tespiti için, öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra ilgili kuruluşlardan doğrudan ya da yazışmalar yoluyla verilere ulaşılmıştır.

Pınarbaşı ilçesinde 1 ilçe merkezi (kasaba), 113 köy, 32 mezra, 3 mahalle, 69 ağıl ve 35 yayla yerleşmesi bulunmaktadır. İlçe merkezi idari kriterlere göre şehir olarak kabul edilse de, yapılan arazi çalışması ve mevcut coğrafi görünüme istinaden, yerleşme büyüklüğü sınıflamasına göre kasaba olarak nitelendirilmiştir. Buna bağlı olarak çalışmanın genelinde ilçe merkezi, ilçeden ayrı değerlendirilmemiş il geneliyle ve ülke geneliyle yapılan karşılaştırmalarda, kırsal karaktere vurgu yapılmıştır.

İdari sınır değişikliklerine bağlı olarak araştırma sahasında 1935'te 190 (Sarız ilçesinin tamamı ve Tomarza ilçesinin bir bölümünü içermektedir), 1985'te 117 ve

2015'te 113 idari yerleşim birimi yer almasından dolayı, nüfus bilgilerinin elde edilmesinde bu değişiklikle beraber isim değişiklikleri dikkate alınmıştır.

Haritalar oluşturulması sürecinde, ilk olarak sahadan derlenen veriler (anketler, mülakatlar ve kurumsal veriler) bilgisayar ortamına aktarılarak, CBS programına entegre edilmiştir. Daha sonra bu veriler programdaki çeşitli mekânsal istatistik araçlarıyla analiz edilerek analitik ve tematik haritalar oluşturulmuştur.

Derlenen ve incelenen verilere bağlı olarak tez metni içerisinde yer alan farklı tematik haritalar, sahanın doğal ortam, nüfus, yerleşme ve iktisadi özelliklerini anlamaya yardımcı olacak fotoğraflar ile tablo ve grafikler oluşturulmuş ve hazırlanan bu görsel öğeler tez kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Haritalar oluşturulurken ArcMap, Global Mapper, SagaGİS, Google Earth ve Photoshop programlarından faydalanılmıştır.

I.4. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

6360 Sayılı Kanun (12.11.2012) ile büyükşehirlerin hizmet sınırı tüm il sınırı olarak belirlenmiştir. Bu illerde bulunan beldelerin belediyeleri kapatılmış ve köy tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Kısaca bu yasa ile 30 ilimizde kırsal-kentsel alan ayrımı yapılmaksızın ilin tümü şehir alanı olarak kabul edilmiştir. Bu durumda Kayseri'ye 110 km mesafede yer alan Kırkgeçit köyü ve bu köye bağlı 5 haneden oluşan Kevenli mezraasında ikamet edenler kentli nüfus içerisinde kabul edilmektedir.

İlçe istatistiki faktörlerle ilgili değişikliklere bağlı olarak kentli nüfus içerisinde kabul edilmesine rağmen, temel kırsallık göstergeleri açısından değerlendirildiğinde kırsal karakter sergilemektedir. Sonuçta araştırma sahası, kırsal alan ve kırsal nüfus olarak kabul edilmiş ve bu şekilde incelenmiştir. Bu nedenle kırsal alanların tanımı ve içeriği ile ilgili teorik bazı unsurlar bu başlıkta değerlendirilecektir.

İnsanın mekan üzerindeki etkisi adaptasyon, modifikasyon (değiştirme, düzenleme), rekonstrüksiyon (yeniden inşa), dekonstrüksiyon (yapı bozum) ve yeni yapılar oluşturmak üzere hepsini 'karıştırma' şeklinde görülmektedir. Kırsal alanlar kentlere göre mekânın hâlihazırdaki durumuna ve değişikliklerine çok daha fazla duyarlıdırlar. Çünkü insanların mekânı düzenlediği ve kısmen değiştirdiği yerlerdir. Kırsal alanlarda mekân (arazi-toprak) iktisadi faaliyetler için temel üretim faktörüdür. Bütün doğal ortam koşulları mekânı ve dolayısıyla iktisadi faaliyetleri etkilemektedir. Ayrıca taban arazi/kıraç arazi, dağlık bölgeler/ovalar, pazara yakınlık/uzaklık gibi iktisadi faaliyetleri etkileyen karşıtlıklar, mekân referansıyla tanımlanmaktadır. Bu nedenle kırsal toplumla ilişkilendirilen konular mekânla doğrudan ilgilidir.

Tablo 1. 1. Kırsal Alan Tanımları ve Tanımlarda Kullanılan Değişkenler

TANIMLAYAN	TEMEL KRİTERLER VE FAKTÖRLER
Kırsal Nüfus Eşikleri	Genel olarak dünya'da 2000 ve daha az nüfusa sahip yerleşmeler, kırsal yerleşme olarak kabul edilmektedir. Bu eşik genelde 2000 ile 10.000 arasında değişmekle beraber genelde ülkelerin kentlileşme oranlarına bağlı olarak, 50.000 değerine kadar ulaşabilmektedir.
OECD Baskın Kırsal Bölgeler (Predominantly Rural)	OECD'ye göre kırsal alanlar tespit edilirken, nüfus yoğunluğu temel kriter olarak ele almaktadır. Bunu iki aşamalı bir yaklaşım olarak yapmaktadırlar. Öncelikle yerel idari birimlerde, km^2'de nüfus yoğunluğu 150 kişinin altında ise bu alanlar kırsal olarak tanımlanır. Daha sonra bu bölgeler, üç kategoride sınıflandırılmaktadır. Nüfusunun % 50'den fazlası (km^2 başına 150 kişiden daha az) kırsal alanlarda yaşıyorsa kırsallığı baskın karakterde (OECD, 2011:3).
OECD Belirgin Kırsal Bölgeler (Significantly Rural)	Nüfusunun % 15-50 arası kırsal yerel birimlerde yaşıyorsa kırsallığı belirgin karakterde, (OECD, 2011:3).
OECD Kentselliği Baskın Bölgeler (Predominantly Urbanised)	Nüfusunun % 15'inden azı kırsal yerel birimlerde yaşıyorsa kentselliği baskın bölgeler olarak kabul edilmektedir (OECD, 2011:3).
Avrupa Birliği Yeni Kırsal Tipoloji Yaklaşımı **- Baskın Kırsal Bölgeler** **- Geçiş Bölgesi** **- Kentsel Bölgeler**	**Nüfus Yoğunluğu ve Nüfus Büyüklüğü:** Öncelikle kentsel alanlar tespit edilir. Bunun için km^2'ye 300'den fazla kişinin yaşadığı ve en az 5000 kişinin olduğu yerleşmeler, kentsel yerleşme olarak kabul edilmektedir. Geriye kalan sahalar kırsal bölge olarak kabul edilir ve kendi içinde hücrelere bölünerek sınıflandırma yapılır. **Baskın Kırsal Bölgeler:** Kırsal alanlar içinde yaşayan nüfusun %50 ve üzeri nüfus kırsal nüfus ise kırsallığı baskın bölgeler olarak kabul edilmektedir. **Geçiş Bölgesi:** Kırsal alanlar içinde yaşayan nüfusun %20-%50'si kırsal nüfus ise Kentler ile Kırsal arasındaki geçiş sahaları olarak kabul edilmektedir (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_typology)
TÜİK	**Birinci tanım** için temel kriter yerleşim yerlerinin idari statüsüdür. Buna göre, il ve ilçe merkezleri dışında kalan tüm yerleşimler köy kabul edilmektedir. Bu tanıma göre, TÜİK tarafından köy-şehir ayrımında istatistikler üretilmektedir. **İkinci tanım** için temel kriter nüfus eşiğidir. Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülen ve 1982 yılında sonuçlanan Kent Eşiği Araştırmasına göre asgari kentsel fonksiyonları gösteren yerleşimlerin nüfusu 20 bin olarak kabul edilmiştir. Bu tanıma göre, TÜİK tarafından 1988 yılından itibaren kır-kent ayrımında istatistikler üretilmektedir (UKKS, 2014: 8). Köy Kanununa göre nüfusu 2.000'den aşağı ise köy 2.000 ile 20.000 arasında ise kasaba ve 20.000'den fazla ise şehir denir (442 sayılı kanun, 1924: Md. 1)
John Urry	Kırsal kavramı, tarımsal üretimin yerel ekonomiye hâkim olduğu alanları veya tarımsal üretim aracının mülkiyeti ile toplumsal yeniden üretimin ve ilişkilerin belirlendiği bir toplumsal yapılanmayı, son olarak da nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu alanları ifade etmektedir (Urry, 1999: 115).
TDK	Kırsal; az insanın barındığı daha çok kır durumunda olan yer, şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 1998: 1302).
ABD Nüfus Birimi	2000 nüfus sayımında kent kümesi konsepti kullanılmıştır. Yerleşmeler kısmen küçük ve yoğun yerleşilmiş kümeler olarak sınıflandırılmıştır. 50 bin ve üzeri nüfuslu alanlar geniş kentsel bölgeler ve çevresi de kentleşmiş bölge olarak varsayılmıştır. Ayrıca bütün kentsel alanlar idari sınırlar dikkate alınmaksızın yalnızca nüfus yoğunluğuna göre sınıflandırılmıştır. Nüfusu 2500'ün altında olan bölgeler kırsal alan olarak kabul edilmiştir (https://www.census.gov/geo/reference/ua/uafaq.html).

Kırsal alanları farklı bilim dalları, bazı unsurları ön plana çıkararak değerlendirmektedir. Bunlar; iktisadi yapı, idari yapı, sosyal yapı, nüfus yoğunluğu, nüfus eşiği, yerleşme karakteristiği, yaşam koşulları, mesken özellikleri, mesafe, istatistiki bölge birimleri sınıflandırması, yasa ve mevzuatlar, kalkınma dinamikleri, fonksiyonel ilişkiler, etki sahası, merkezi yer özelliği, ortalama gelir düzeyi, yaşam kalitesi, yaşam tarzı-standartları ile bunlara ilişkin kavram ve unsurlardır (Tablo 1. 1).

Ayrıca kırsal alanlar ulusal ekonomilere entegre olma derecelerine göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre entegre kırsal alanlar, orta derecede kırsal alanlar ve tam kırsal alanlar şeklindedir. Pınarbaşı ilçesi bu sınıflandırmaya göre tam kırsal alanlar içinde yer almaktadır (Tablo 1. 1).

Kırsal alanların ulusal ve uluslararası düzeyde kabul edilen problemlerinin çözümü için "kırsal kalkınma" yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesini, gelir seviyesinin arttırılmasını, kent ve kır arasındaki farkın azaltılmasını, üretim-dağıtım-pazarlama süreçlerindeki problemlerin giderilmesini ve ulusal ekonomiye entegre edilmesini kapsamaktadır. Bunları gerçekleştirmek için katılımcı bir sürecin takip edilmesi ve sürdürülebilirliğin ön planda tutulması hedeflenmektedir (Tablo 1. 1).

Kırsal kalkınmanın veya gelişmenin 4 boyutu vardır. Bunlar;

I.Beşeri boyut*; yaşlanan nüfus, gencin kırsala bakış, eğitim, sosyal yapı, kültür, kente bakış…*

II.İktisadi boyut*; tarımın hane halkları gelirindeki payı, yeni pazarlama ve satış imkanları, bankalar, kooperatifler, AB fonları…*

III.Kaynak ve Ekolojik boyut*; Doğal kaynakların optimum kullanımı, sürdürülebilirlik, biyo-çeşitlilik, gıda güvenliği…*

IV.Bilim ve teknolojik boyut*; Biyo-teknoloji, ARGE, Bilişim teknolojilerinin kullanımı…(Çakmak, 2012:248).*

Araştırma sahasının kırsal karakterine bağlı olarak kalkınma veya gelişmenin sağlanabilmesi için yukarıda belirtilen boyutlara göre analizinin gerçekleştirilmesi ve uygun çözüm önerilerinin getirilmesi gereklidir. Bu açıdan çalışma beşeri, iktisadi ve kısmen de kaynak ve ekolojik boyut konularını değerlendirmektedir.

Günümüzde kırsal alanlar, kentsel mekânlara dâhil edilmektedir. Şöyleki kırsal nüfus; kentli nüfusça kullanılmakta, kentsel kurumlarca denetlenmekte ve yönetilmektedir. Birbirlerinin devamı niteliğinde olan kırsal ve kentsel alanlar arasında fiziksel, iktisadi, demografik, teknik ve kamusal hizmet gibi belirgin bağlantılarla kırsal ve kentsel alanlar arasındaki etkileşim giderek güçlenmektedir. Böylece kırsal alanlar fiziksel olarak kentsel mekan içerisinde yer almasa bile organik olarak kentsel mekanların

uzantıları haline dönüşebilmektedirler. Büyükşehir yasası sonrası kırsal alanlarda özellikle idari açıdan yaşanan değişim süreci de bu durumu doğrulamaktadır (Tablo 1. 2).

Tablo 1. 2. Önemli Kırsal-Kentsel Bağlantılar

Bağlantı Türü	Öğeleri
Fiziksel Bağlantılar	• Karayolu • Demiryolu • Havayolu • Su Yolu
Ekonomik Bağlantılar	• Pazar • Hammadde ve Yarı mamül ürün satışları • Tüketim ve Alışveriş • Gelir ve Sermaye Akışı • Sektörel ve Bölgelerarası emtia akışı
Nüfus Hareketi Bağlantıları	• Göç Hareketleri • Günübirlik ve mevsimlik iş gücü hareketi
Teknik-Teknolojik Bağlantılar	• Sulama sistemleri • Teknik Sistemler • Araç ve Donatı sistemleri
Sosyal Etkileşim Bağlantıları	• Akraba Ziyaretleri • Gelenek, Görenek aktiviteleri (Cenaze, Festivaller, Düğün vb.)
Hizmet Bağlantıları	• Eğitim, Sağlık bağlantıları • Kredi ve Finans bağlantıları • Kamusal Hizmet bağlantıları
İdari, Organizasyon ve Politik Bağlantılar	• Yapısal ilişkiler • Hükümet Bütçesi Akışı • Politik karar verme zinciri

Kaynak: Rondinelli, 1985'den aktaran, Özdirek, 2011: 17

Kırsal alanlarda yaşanan nüfus hareketinin ve dolayısıyla kırsal değişimin temel nedenleri olarak: 1950'li yıllarda tarımdaki mekanizasyon süreci ile başlayan, 1980'lerde "piyasa reformu programının" uygulamaya konulmasıyla serbestleşen ekonomi politikalarıyla, yeni bir ivme kazanan ve kırsal nüfusun çözülmesi sonucunu doğuran kentleşme süreci, 1980'den sonra tarım sektörünün ulusal ekonomiye katkısının yapısal olarak değişmesi ve oransal olarak azalması gösterilmektedir (UKKS, 2006:6).

Ülkemizdeki kırsal alanlarda yaşanan bu dönüşümü anlayabilmek ve bu dönüşüme uygun vizyon oluşturabilmek için tez içerisinde üzerinde durulacak olan Tekeli'ye göre (2012:255) en az beş temel bilgiye/veriye ihtiyaç bulunmaktadır.

- *Tarımdaki üretim türlerinin mekânsal dağılımı,*
- *Üretim türlerine göre işletme büyüklüklerinin farklılaşması,*
- *Bunların her birinin içinde kiralanma oranları,*
- *Tarım işçiliği ve onun dağılımları, mevsimlik tarım işçiliği ve dağılımları tarım dışı faaliyetler,*
- *Yerleşme ve yerleşmelerin akım ilişkileri.*

Kırsal alanlarda yaşaşan değişim ve dönüşüme ve mevcut yapısal problemlere devletin bakış açısını anlayabilmek adına Bingöl'ün (2012:74) değerlendirmesi önemlidir. Bu değerlendirmede *ülkemizdeki kırsal alanların gelişmesi için sosyal adalet*

açısından bakıldığında, yolsuz ve susuz yer bırakılmaması şeklinde bir hedef konulabileceğini, ancak bu hedefin etkinlik bakımından yaşlanan ve ölçek kaybeden kırsal alana karşı bunun fırsat maliyetinin cevabının olmadığı belirtilmektedir. Ayrıca kırsal alanlara yönelik algı meselesinin oldukça önemli olduğunu çünkü politik tercihler açısından bunun son derece önemli bir kriter olduğu vurgulanmaktadır.

Günümüzde farklı sosyologlarca ifade edildiği üzere (Ağ toplumu, Akışkan Toplum, Risk Toplumu, Bilgi Toplumu vb.) toplumsal yapılar değişmektedir. Bu değişimin öncelikli nedeni sanayileşmedir. Bununla birlikte, sanayi sonrası süreçlerde ve ilişkilerde yaşanan değişimin dinamiklerini, Tekeli (2011:484-494) şu başlıklar altında değerlendirmektedir;

- *Yaşanan bilimsel teknolojik devrim*
- *Üretim alanında gerçekleşmekte olan gelişmeler*
- *Karar verme süreçlerinde ve bürokratik hizmetlerin yapısındaki değişmeler*
- *Ev yaşamında ve evin işlevlerinde olabilecek değişmeler*
- *Birey ve yük taşımacılığındaki değişmeler*
- *Kişilerin kaynaklarında ve yaşama ilişkin değerlerindeki değişmeler.*

Bu aktörler tabiidir ki birbirlerini de etkilemekte ve değiştirmektedir. Yaşanan bu değişim ve dönüşümlerden kırsal yapı da etkilenmektedir. Bu etkiyi, değişen kırsallığı ifade etmede **"Yeni Kırsallık"** kavramı kullanılmaktadır (Şekil 1. 1). Yeni kırsallığın temel göstergeleri şunlardır;

a. Çiftçiliğin Değişimi (Farm Diversification): *Tarımdan elde edilen gelirlerin azalmasına bağlı olarak ürün deseni çeşitlendirilmiştir. Ancak bunun yanında tarımın bütün kaynakları kullanılarak tarımsal ve tarımsal olmayan ekonomik faaliyetler de gelişmektedir. Bu durum tek bir pazar, ürün ve müşteriye olan bağımlılığı azaltarak, emeğinin karşılığını daha iyi almakta ve büyümeyi hızlandırmaktadır (Kay, 2008:929).*

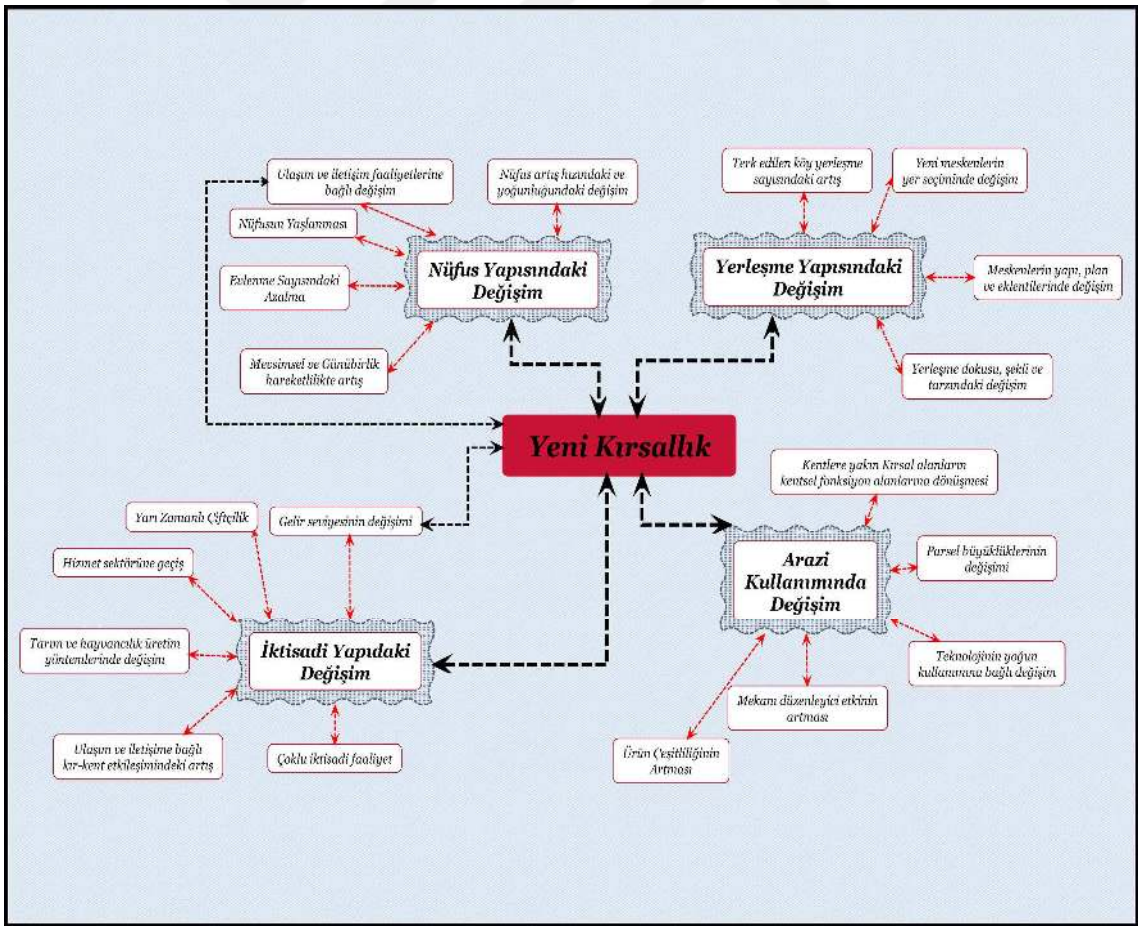
b. Yarı-Zamanlı Çiftçilik (Part-Time Farming) : *Sosyo-ekonomik yapının değişimine bağlı olarak artık çiftçiler mevcut tarımsal gelirlerinin yanında ek işler yaparak aile gelirine olan katkılarını arttırmaktadırlar. Özellikle tarımsal mekanizasyonla beraber yetiştirilen ürünlerle ilgili ortaya çıkan boş zaman yarı-zamanlı çiftçiliğin gelişimini hızlandırmaktadır. Böylece kırsal nüfusun günübirlik ve mevsimlik hareketliliği dikkate değer oranda artmaktadır (Kay, 2008:919).* Araştırma sahasında tahıl tarımına bağlı olarak hem farklı sektörlerde (madencilik, inşaat vb.) çalışıp aynı zamanda tarım yapan çiftçilerin mevcudiyeti bu olguyu doğrulamaktadır.

c. Eş Zamanlı Farklı İktisadi Faaliyetler (Pluriactivity): *Kırsal turizm, el sanatları gibi tarım dışı faaliyetlerin artması olarak ifade edilmektedir (Kay, 2008:919).*

Bu değişim Pınarbaşı'nda farklı görünümlerde gelişmektedir. Örneğin artık çiftçilik yapamayacak kadar yaşlanan nüfus tarım arazilerini kiraya vermekte, sadece tarım arazisi olduğu için devletin verdiği desteklemeleri almakta ve aynı zamanda emeklilik veya 65 yaş maaşını kullanarak geçimini sağlamaktadır.

d. Çok fonksiyonluluk (Multifunctionality) : Tarımsal ve hayvancılık ürünleri üretirken detayda sosyal ve ekolojik yönleri de dikkate almaktadırlar. Ekolojik tarım, İyi, tarım, sürdürülebilirlik gibi aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Pınarbaşı ilçesinde de bu durum görülmektedir. Örneğin hem standart tarımsal faaliyet yapıp aynı zamanda ayrı müşteri grubuna yönelik organik tarım yapan çiftçiler mevcuttur. Aynı şekilde hayvancılık ürünlerinde de bu olgu gözlenmektedir.

Yeni kırsallık ile ilgili söz konusu parametrelerin tamamı birbirleriyle de doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilidir. Zaten mekânsal süreçlerin birbirinden ayrı çizgisel bir nedensellik düzleminde değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle hiyerarşik olarak birbirleriyle ilişkili bütün değişkenler bir bütün halinde mekân üzerinde etkili olmaktadır.

Şekil 1. 1. Yeni Kırsallığın Parametreleri ve İlişki Ağı

Kay ve diğerlerinin yeni kırsallığı ağırlıklı olarak iktisadi faaliyetlerdeki değişimle açıklamaya çalışmalarına rağmen, daha belirgin başka göstergeler de mevcuttur. Bunları nüfus, yerleşme, arazi kullanımı ve yukarıdaki gibi iktisadi faaliyetlerdeki değişim başlıkları altında değerlendirebiliriz. Bu sınıflandırmada özellikle yerleşme ve nüfus yapısındaki değişim hızlı bir şekilde kırsal alanlarda gözlenebilmektedir (Şekil 1. 1).

Yeni kırsallık parametrelerinin araştırma sahası ile olan ilişkisi tez içerisindeki ilgili başlıklar altında yer almaktadır. Burada söz konusu ilişkiyi somutlaştırmak için inceleme sahasından verilebilecek bazı örnekler şunlardır:

- Köylerde yaşayan insanlar artık birden fazla iktisadi faaliyetle uğraşarak iktisadi olarak daha refah bir hayat tarzını benimsemektedirler. Örneğin hem mevsimlik işçilik yapıp, bir taraftan tahıl tarımı ile uğraşan ve yaylaya çıkıp burada hayvancılık yapan aileler mevcuttur. Buna benzer farklı örnekler sahada çok fazladır.

- Ulaşım ve iletişim faaliyetlerine bağlı mobil bir hayat tarzı yarı zamanlı çiftçiliği artırmaktadır.

- Köylerde doğal nüfus artış oranında azalmaların yanında göçün de etkisiyle terk edilen köylerin sayısı artmaktadır.

- Yerleşme tarihi boyunca tahılın en önemli tarım ürünlerini oluşturduğu sahada kısmen meyvecilik, patates tarımı ve baklagil tarımı da artış göstermektedir. Sonuçta sahada tarım ürünü çeşitliliği artmaktadır.

- Yerleşmelerde yeni kırsallık bağlamında en önemli değişim meskenlerin desantralize olması yani köy yerleşim alanından uzaklaşmasıdır. Bu durum Uzunyayla'da doğal ortam şartlarına bağlı olarak neredeyse hiç görülmemekle beraber Orta Zamantı havzasında bazı köylerde ortaya çıkmaktadır. Sahada meskenlerdeki en önemli değişim kentsel mimarinin etkisinin daha belirgin hale gelmesidir. Ayrıca mobil hayat tarzına bağlı olarak, yerleşme tarzı değişerek mevsimlik hale gelmektedir.

I.5. Daha Önce Yapılmış Çalışmalar

İlçe şimdiye kadar farklı anabilim dalları tarafından tamamı veya bir kısmı inceleme sahası olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Ancak beşeri ve iktisadi coğrafya alanında ilçenin bütününü ele alan herhangi bir metne rastlanılmamıştır. Ağırlıklı olarak, çok bilinen bir coğrafi ünite olarak Uzunyayla ve çevresi ele alınmış, ilçe idari sınırı içinde kalan diğer az bilinen coğrafi üniteler (Orta Zamantı Havzası ve Çörümşek Havzası) üzerinde fazla durulmamıştır. Bu durum farklı üç coğrafi ünite olmasının doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Aşağıda çalışma sahasını doğrudan

tamamını veya bir kısmını inceleme sahası olarak ele alan çalışmalardan, bir kısmının özeti verilecektir.

Akay, Tolga, (2009), Kafkasya'dan Uzunyayla Havalisine Göçler ve İskân (1859–1876): Çalışmada Osmanlı Devleti tarafından 1860 tarihinde iskâna açılan Uzunyayla, göç sürecinin ilk yıllarından itibaren on bin'den fazla muhacirin bir arada iskân edildiği bir bölge olması nedeniyle, 1859–1876 yılları arasındaki nüfusunun oluşum süreci bakımından incelenmiştir. Kafkas halklarının tarihi, etnik yapısı, nüfusun hareketine neden olan süreçler, yaşanan problemler, yer seçiminde etkili olan unsurlar, muhacirlere yapılan yardımlar ve idari tedbirler çalışmanın temel başlıklarıdır.

Akpınar, Deniz, (2013), Cumhuriyet Dönemi (1923-1950)'nde Kayseri'nin İdari ve İktisadi Gelişimi: Kayseri'nin XVI. yüzyılın başından itibaren idari gelişimi ve idari gelişimine etki eden unsurlar ortaya konulmuş, ayrıca 1950 yılına değin idari taksimatı ve demografik gelişmeler hakkında da bilgiler verilmiştir. Kayseri idari yapısı, Türk iktisadi alanında gelişmeler ve Kayseri üzerindeki etkileri, Cumhuriyet dönemi (1923-1950)'nde Kayseri iktisadi yapısı, Cumhuriyet dönemi (1923-1950)'nde Kayseri'de kamu ve özel yatırımlar, çalışmanın önemli bazı başlıklarını oluşturmaktadır.

Chaput, Ernest (1947), Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfolojik Tetkik Seyahatları: Sahanın bir kısmını kapsayan bu çalışmada yazar, Kayseri-Bünyan-Pınarbaşı yol güzergahı boyunca edindiği jeolojik ve jeomorfolojik izlenimlerini aktarmıştır. Pınarbaşı ilçesi yakınlarına kadar, volkanik arazi ile Neojen arazisinin stratigrafik yapıyı oluşturduğunu, Çörümşek çayının bulunduğu mevkiiden itibaren, Neojen göl ve volkanik serilerinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Pınarbaşı çevresini bir havza olarak tanımladıktan sonra, güney ve kuzeyindeki Aygörmez, Şirvan dağlarını tasvir eden yazar bu kesimde göl serilerinin oldukça kalın olduğunu ve Zamantı ırmağının bugünkü seviyesinde 1600 m.ye kadar takip edilebildiğini de sözlerine eklemektedir.

Çağlıatalay, Ayşe, (2002), Kayseri İli Pınarbaşı İlçesinde Alabalık Yetiştiriciliğinin Ekonomik Analizi: İlçedeki, Gökkuşağı alabalığı işletmelerinin iktisadi olarak analizleri yapılmıştır. Bu analizleri ilçenin genel coğrafik bilgileri, işletmelerin kuruluş yeri seçimi, sermaye, ekipman, kapasite, işgücü, masraflar, maliyet ve kar konuları üzerinden gerçekleştirmiştir.

Çelik, A. Bilge, (2008), Fırka-i İslahiye: Bu çalışma özellikle İlçenin güney ve güneybatısında iskân ettirilen, Afşar nüfusunun ve yerleşmelerinin tarihi ile yakından ilgili olması nedeniyle önemlidir. Çalışmada, XIX. yüzyılda Osmanlı Devletinde merkezi yönetimin zayıflamasına bağlı olarak, hanedan ailelerin ve konargöçer aşiretlerin isyan

etmesine bağlı olarak mahalli yönetimi güçlendirmek, isyancıları kontrol altına almak ve bu bölgelerde asayiş ve huzuru sağlamak amacıyla kurulan Fırka-i Islâhiye ordusunun konargöçer aşiretleri iskân etmesi, çeşitli kazalar ve köyler kurması, siyasî, ekonomik ve idarî düzenlemeler yapması ele alınmaktadır.

İzbırak, Reşat, (1944), Yukarı Kızılırmak Bölgesinde Jeomorfoloji Araştırmaları: Kıymetli Coğrafyacı Reşat İzbırak'ın asistan iken, henüz sahanın jeoloji haritasının bile çizilmediği bir dönemde yaptığı arazi gezileriyle, elde ettiği gözlem ve analizlerinin yer aldığı bir çalışmadır. Çalışma sahayı monografik bir tarzda ele almakta; bölgenin sınırlarından, jeoloji ve jeomorfolojisine, nüfusundan yerleşmesine çok sayıda konu ve problemleri ele almaya çalışmaktadır.

İzbırak, Reşat, (1945), Uzunyayla'da Coğrafya Araştırmaları: Bu makale de Uzunyayla'nın sınırları orografik, hidrografik, jeolojik, jeomorfolojik ve doğal bitki örtüsü ve iktisadi faaliyetleri özellikleri bakımından değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Devamında Uzunyayla'nın jeolojik özellikleri ve litolojik özellikleri üzerinden 5 başlıkta ele alınmış, daha sonra jeomorfolojik özellikleri Viranşehir platosu, Pazarsu-Tahtaköprü tepelik arazisi, Kayaaltı-Kırkpınar dalgalı ovası, Çevlik-Burandere Platosu, Kaynar-Halitbeyören morfolojik yöresi ve Karakuyu aşınma yüzeyi olmak üzere 6 morfolojik üniteye ayrılarak değerlendirilmiştir. Makalede ayrıca Uzunyayla'nın farklı kriterlere göre sınırlarını gösteren bir harita, morfoloji haritası, yerleşmelerin jeomorfolojik özelliklere göre kuruluş yerini gösteren bir harita bunların değerlendirmeleri ve sahanın iktisadi faaliyet özellikleri ele alınmıştır.

Kopar, İbrahim, (2001), Yukarı Zamantı Çayı Havzasının Fiziki Coğrafyası: Araştırma sahasının Çörümşek vadisi ve Orta Zamantı havzası hariç geri kalan kısmının fiziki coğrafya özelliklerinin ele alındığı çalışmada, sahanın jeolojik, jeomorfolojik, hidrografik, klimatik, edafik ve floristik özellikleri ele alınmış son kısımda ise doğal ortam özelliklerinin, beşeri faaliyetlere etkisi tartışılmıştır.

Özdemir, Mehmet Ali-Sunkar, Murat, (2007), "Uzunyayla, Gövdeli Dağı ve Yakın Çevresinde (Doğu Toroslar) Karstik Şekiller: Bu makalede Pınarbaşı, Gürün ve Sarız ilçe merkezlerinin arasında kalan dağlık bölgedeki karstik şekiller ile neotektonik arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Gövdeli dağı ve yakın çevresinin büyük bir kısmı bu tezin araştırma ölçeğine dahil olması bakımından çalışmanın bulguları önem taşımaktadır.

Özkan, Ayşe Mine, (2002), Pınarbaşı (Kayseri) Florası Üzerinde Farmasömatik Botanik Yönünden Araştırmalar: Doktora tezi olarak hazırlanan bu

çalışmada ilçe florası belirlenmiş, ilçede kullanılan halk ilaçları hakkında bilgi toplanmış, halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin bileşikleri kimyasal olarak incelenmiştir.

Sayhan, Hayriye, (1991), Tomarza-Pınarbaşı Havzası (Jeomorfolojik Etüd): Tomarza-Pınarbaşı havzası olarak adlandırılan ve hazırlanan bu çalışma ilçenin fiziki coğrafya özelliklerinin değerlendirildiği ilk doktora tezidir. Bu tez aynı zamanda Kopar (2001)'ın hazırladığı ve ilçenin kuzey kesiminin ele alındığı tezin, geri kalan kısmını (Orta Zamantı havzası) incelemesi bakımından önemlidir. Kopar (2001) ve bu doktora tezi birlikte bakıldığında bütün olarak ilçenin tamamı doğal ortam özellikleri bakımından coğrafi olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada Çörümşek vadisi ile beraber İlçe merkezinin güneybatısının tamamı ve devamında Orta Zamantı çayı havzası Jeolojik, klimatik, jeomorfolojik, hidrografik, floristik ve uygulamalı jeomorfoloji açısından incelenmiştir.

Solak, İ., (2007), XVI. Yüzyılda Zamantu Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı: Kitap Pınarbaşı İlçesi tarihinin en önemli kaynaklarından olan 1530 ve 1563 yıllarına ait tahrir defterlerini Osmanlıca'dan çevirisini dönemin nüfus, toplum ve iktisadi yapısına dair istatistiklerin analizini içermektedir.

Sunkar, Murat (2008), Zamantı Çayı Yukarı Havzası (Uzunyayla)'nın Jeomorfolojisi: Makalede Uzunyayla Platosunun batı bölümünü oluşturan, Zamantı Çayı Yukarı Havzasının, jeomorfolojik özellikleri değerlendirilmiştir. Çalışmada dağ arası havza olarak sınıflandırılan sahanın büyük bir kısmı ilçe sınırlarına dahil olduğundan, bu tezin kapsamına da girmektedir.

Sunkar, Murat (2012), Uzunyayla Platosu'nun Sınırları ve Genel Jeomorfolojik Özellikleri: Uzunyayla Platosu'nun sınırları, genel jeomorfolojik özellikleri ve oluşumunun değerlendirildiği makale, platonun bir bütün olarak fiziki coğrafya özelliklerinin değerlendirilmesiyle önemlidir. Yazar, Uzunyayla ifadesinin daha fazla Zamantı Çayı Yukarı Havzası için kullanıldığı bu yönü ile Uzunyayla ile Uzunyayla Platosu'nun sınırları farklı olduğunu fakat geniş anlamda da Uzunyayla Platosu'nu içine alan alanlar için de Uzunyayla ifadesi kullanıldığını belirtmektedir. Hidrografik açıdan Uzunyayla, Zamantı, Tohma ve Çaltı çaylarının yukarı havzasına karşılık geldiğini ifade etmektedir.

Taraf, Fatma, (2008), Yağlıpınar Formasyonu'nun (Pınarbaşı Kuzeyi) Sedimantolojisi: İlçe merkezinin yakın kuzeydoğusunda yer alan Yağlıpınar formasyonu stratigrafik, yapısal jeoloji, sedimantolojik, paleocoğrafik açıdan değerlendirilmiştir.

Ünaldı, Ülkü - Adıgüzel, Nezaket (2002), Melikgazi (Pınarbaşı-Kayseri) Civarında Yayılış Gösteren Sarıçamlar Üzerine Bir Araştırma: Melikgazi civarında

1700-1900 metreler arasında yayılış gösteren Sarıçamların iklim, toprak ve rölyefle olan ilişkileri incelenmiştir.

Yazıcı, Hakkı - Şahin, Hilmi, (2013), CBS Yardımıyla Zamantı Çayı Havzası Ekoturizm Çekiciliklerinin Sunulması: Zamantı Çayı havzasındaki doğal, kültürel ve tarihi çekiciliklerine ait veriler, CBS ortamında tematik haritalar yapılarak değerlendirildiği çalışma, bu tezin inceleme sahasını da kapsamaktadır.

Yinanç, Refet-Elibüyük, Mesut, (1988), Maraş Tahrir Defteri (1563), Yinanç, Refet-Elibüyük, Mesut, (2009), Kayseri Tahrir Defteri (1563): Araştırma sahası Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyıl başlarında kurulan ve bugünkü Maraş ve çevresini içine alan eyalet olan, Dulkadir Eyaletinin ilk tahrirleri çevrilmiş ve değerlendirmiştir. Bu nedenle Pınarbaşı İlçesinin nüfus, yerleşme ve iktisadi tarihini tespit ederken bu eserlerden faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

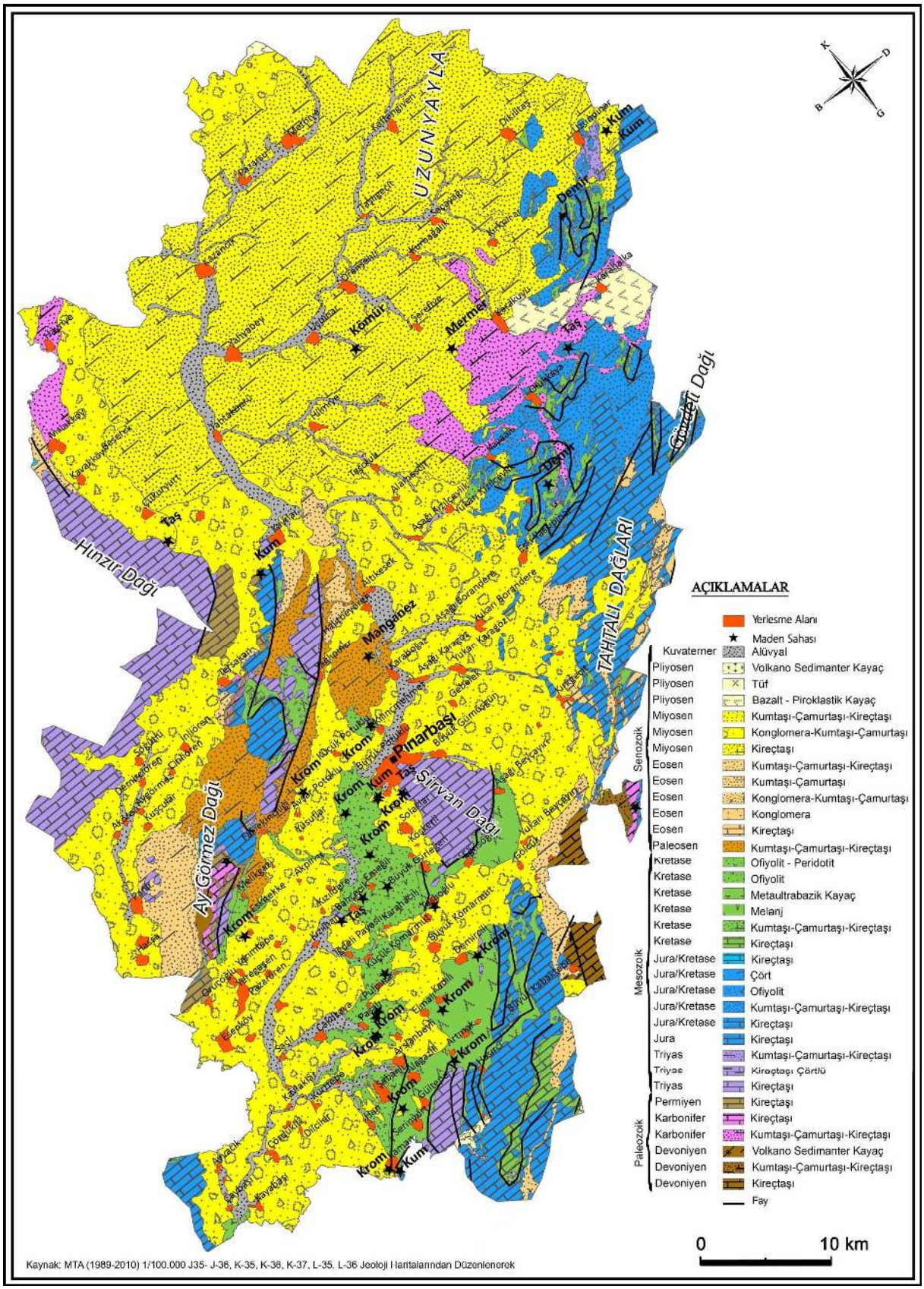
1. PINARBAŞI İLÇESİNİN DOĞAL ORTAM ÖZELLİKLERİ

1.1. Jeolojik Özellikleri

İlçenin jeolojik özellikleri arazi kullanımında, yerleşmelerin kuruluş yeri seçiminde, nüfusun dağılışında, edafik karakterinde, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarında, erozyonda ve tarımsal verimlilikte oldukça belirgin bir şekilde etkili olmaktadır.

İlçede farklı dönemlere ait önemli jeolojik formasyonlar bulunmaktadır. Bu formasyonların konumları ve genel coğrafi manzara olan ilişkileri şu şekildedir;

- **Kayaaltı-Kırkpınar Dalgalı Ovasının Batısını Oluşturan Kumtaşı, Çamurtaşı ve Kalkerler (Karbonifer)**: Miyosen yaşlı Uzunyayla platosunun güneyi ile Jura yaşlı Gövdeli dağlarındaki kalkerler arasında yer almaktadır. Yaklaşık 100 km^2 ile sahanın %3'ünü oluşturmaktadır. Formasyon sahası ağırlıklı olarak kuru tarımın yapıldığı ve genellikle 3. ve 6. sınıf arazi kabiliyetine sahip topraklardan oluşmaktadır. Doğal çayır olarak kullanılan Zamantı vadisinden uzakta, mevcut step bitki örtüsü nedeniyle küçükbaş hayvancılığın daha baskın olduğu bir yerdir.
- **Hınzır Dağı ve Şirvan Dağı Mermerleri (Triyas):** İlçenin kuzeybatısında ve kuzeyinde, Hınzır dağının ilçe sınırları içerisine dâhil olduğu kesimler ile Aygörmez dağının güney yamaçlarında parçalı bir şekilde görülen, Oruçoğlu-Kaynar köyleri arasında uzanan bir hat boyunca, Şirvan dağının tamamında ve ilçenin güneybatısında Tahtalı dağlarının kuzeyinde bu yapıya rastlanılmaktadır. *Triyas döneminde çökelmiş kaya birimlerini kapsar. Yapının alt düzeylerinde daha çok karbonat ve çok az kırıntılı kayalarla, üst düzeyleri ise yeşil şist, mermer ve rekristalize kireçtaşları mevcuttur (MTA, K36 Paftası, 1986,:11).* Bu formasyon, sahada nüfusun en seyrek olduğu alanlardır. Eğim değerlerinin fazla olması, bitki örtüsünün çok zayıf olması ve toprak katmanının çok ince veya yer yer olmaması bu durumu ortaya çıkarmıştır (Harita 1. 3, Şekil 1. 2)
- **Gövdeli, Kireçlik, Aygörmez ve Tahtalı Dağları Kalkerleri (Jura-Kretase):** Araştırma sahasının güneyinde KD-GB istikametli uzanan dağlık kütlelerin büyük bir kısmını oluşturan bu yapı, Kambriyen-Kretase aralığında çökelmiş şelf türü karbonat ve kırıntılı kayaları kapsamaktadır. Yapı sahada dağlık alanlara karşılık gelmektedir. Bu dağlık alanlar sahadaki yayla alanlarına ev sahipliği yapmaktadır. Bitki örtüsünün biraz daha yoğunlaşması nedeniyle arıcılık faaliyetleri de bu kesimlerde yoğunlaşmaktadır.

Harita 1. 3. Pınarbaşı İlçesinin (Kayseri) Jeoloji Haritası

- **Şirvan Dağı Çevresi, Bahçelik Platosu, Tahtalı ile Aygörmez Dağları Boyunca Uzanan Ofiyolit ve Peridotitler (Kretase):** Eldivan formasyonu olarak isimlendirilen bu serinin üst kesimlerinde, ofiyolitik melanj serisi uzanmaktadır ki sahadaki bütün krom, çinko-kurşun, demir yatakları, bu iki seri üzerinde bulunmaktadır. Uzunyayla'nın güneyinde Gövdeli dağları üzerinde Uzunpınar ile Eskiyassıpınar köyleri arasında yer yer mostra veren Üst Kretase yaşlı yapı, esas olarak Tahtalı dağlarının kuzeyinde (Kaman-Demircili köyleri arasında), Şirvan Dağının batısında (Aslanbeyli köyü-Pınarbaşı kasabası arasında) ve Aygörmez dağının güneybatısında (Melikgazi-Eskitekke köyleri civarında) görülmektedir
- **Aygörmez Dağları Batısı ve Doğusundaki Kumtaşı, Çamurtaşları (Paleosen):** Oldukça eğimli alanlara karşılık gelen bu birim üzerinde yerleşme olarak yalnızca Yağlıpınar köyü bulunmaktadır. Eğimin kısmen azaldığı 4. ve 6.sınıf araziler üzerinde az da olsa karışık tarım ile birlikte kuru tarım faaliyetleri yapılmaktadır. Bunun dışında kalan kesim küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinde mera arazisi olarak kullanılmaktadır.
- **Uzunyayla Güneyi, Çörümşek Havzası ve Orta Zamantı Havzası Kuzeyini Kaplayan Konglomeralar (Miyosen):** İlçede Kireçtaşından sonra en fazla alan kaplayan yapı yaklaşık 1044 km^2 alanıyla %31'ini oluşturmaktadır. Eski birikim sahaları olan bu yapı morfolojik olarak sahadaki plato ve havzalara karşılık gelmektedir.

Uzunyayla'yı yaran vadiler, yörenin orta kesimlerinde çok derin olmadığı halde, kenarlara doğru derinleşerek, bu kesimleri engebeli bir duruma getirmiştir. Uzunyayla'nın tabanı, III. Zamanın ikinci yarısına ait tortul katmanlarla kaplıdır. Az eğimli olan bu katmanların örttüğü eski temel, Hınzır Dağı gibi yüksek dağ gövdelerinde ortaya çıkar (Harita 1. 3, Şekil 1. 2)

Uzunyayla kesiminde 3. ve 6.sınıf arazilerin daha fazla olduğu Orta Zamantı havzasında ve Çörümşek havzasında buna 4.sınıf arazilerin de eklendiği bu formasyon üzerinde genellikle kuru tarım faaliyetleri yapılmaktadır. Vadi yamaçlarına doğru formasyon üzerindeki kahverengi toprakların inceldiği ve beyaz bir renge bürünerek kireçli toprak tipine geçtiği sahalar, aşınmanın ve eğimin etkisiyle arazi kullanımı dışında kalmaktadırlar.

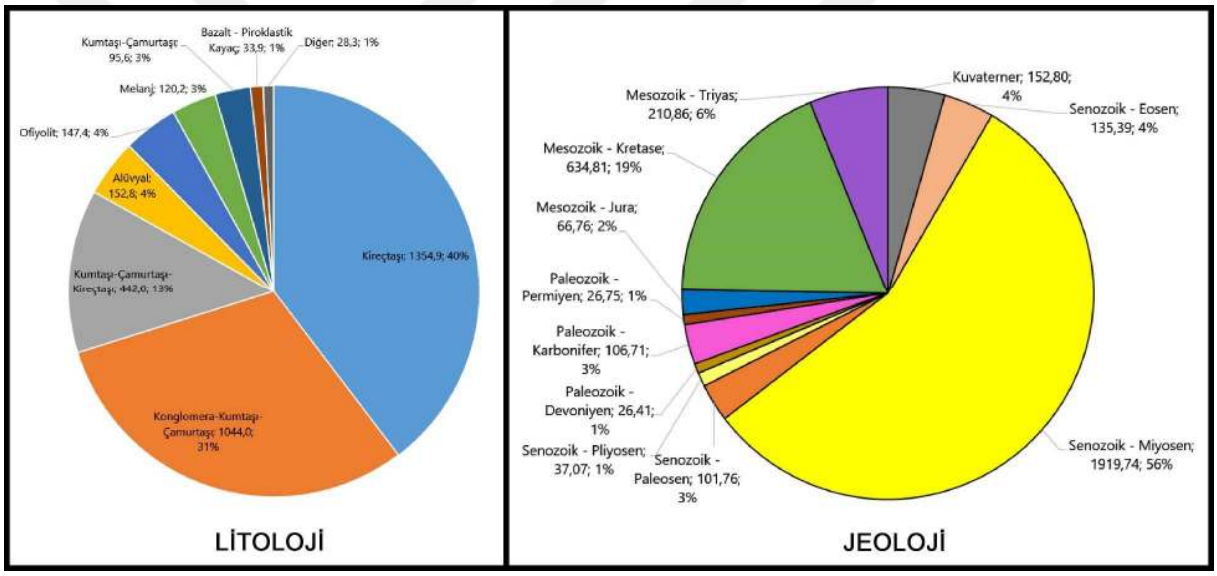
- **Uzunyayla'nın Sert Beyaz Kalkerleri (Miyosen):** İlçenin kuzey doğusunu kaplayan Uzunyayla'da Pliosen dönemine ait tortul katmanlar (karasal karbonatlar) yer alırken bu formasyonun doğusunda, batısında ve güneyinde devam eden yerleşmelerin büyük çoğunluğunun üzerinde yer aldığı, Üst-Miyosen'e ait ayrılmamış karasal

kırıntılılar yer alır. Az eğimli olan bu katmanların örttüğü eski temel, Hınzır Dağı gibi yüksek dağ gövdelerinde ortaya çıkar (Harita 1. 3, Şekil 1. 2)

Uzunyayla formasyonunda egemen kaya türü olan kireçtaşı, beyaz bej renkte orta kalın ve düzenli katmanlı bitki kırıntılıdır (MTA G23 Paftası, s.17).

Sahadaki bu formasyon Zamantı nehrinin yarmış olduğu yamaçlarda geçirimsiz ince malzemenin üstünde kaya düşmelerine ve kaya akmalarına neden olmaktadır. Etek düzlüklerinde ve vadi içlerindeki köy yerleşmeleri ile ulaşım bu durumdan orta ve uzun vadede etkilenmesi olasıdır.

Genellikle 3. ve 6.sınıf arazilerin olduğu sahada 6.sınıf arazilerinin bir bölümü ile 3.sınıf arazilerinin büyük bölümü kuru tarım faaliyetleri için kullanılmaktadır. Özellikle platoların sınırlarına doğru aşınımın artması ile toprak örtüsü iyice incelmekte, badlands topografyasına benzer bu sahalar arazi kullanımının dışında kalmaktadırlar.

Şekil 1. 2. Pınarbaşı İlçesinde Arazinin Litolojik ve Jeolojik Yapısına Göre Dağılımı

- **Karahalka Volkanik Platosunda Bazalt ve Piroklastik Kayaçlar (Pliyosen):** Karataş tepe volkan konisinden çıkan malzemelerin oluşturduğu pliyosen yaşlı plato, Karahalka köyü ve yakın çevresini kapsamaktadır.

Az eğimli olmasına rağmen oldukça taşlı ve ince bir toprak örtüsünün yer aldığı bu formasyon step ve kısmen mera sahalarına karşılık gelmektedir.

- **Zamantı ve Kollarının Vadi Tabanlarındaki Alüvyonlar (Kuvaterner):** Zamantı nehri ile Çörümşek deresi vadi tabanlarında görülen ve 1-20 metre arasında kalınlığı değişen bu seri sahadaki en önemli tarımsal alanları oluşturmaktadır.

Alüvyal toprak örtüsü nedeniyle formasyon üzerinde mutlak tarım arazilerin (1.sınıf ve 2.sınıf) daha fazla olması beklenirken; Uzunyayla kesiminin en kuzeyinde

2.sınıf, merkezinde 4.sınıf ve Kaynar boğazından sonra 1., 2. ve 3.sınıf arazilerin daha fazla görülmektedir. Bu kesimde 4.sınıf araziler doğal çayırlık alanlarına karşılık geldiğinden büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için çok önemlidir. Formasyon Orta Zamantı havzasında Bahçelik barajından sonra değişmekte 1. ve 2.sınıf arazilerin payı artmakta aynı zamanda sulamalı tarım faaliyetleri de artış göstermektedir. Çörümek havzasında 1. ve 2.sınıf arazileri daha fazla olmakla birlikte bu araziler üzerinde kuru tarım faaliyetleri önemini korumaktadır.

- **Şirvan Dağı Kuzey Yamacındaki Travertenler (Kuvaterner):** İlçe merkezinin güneyinde görülen kuvaterner yaşlı travertenler saf ve dayanıklı olduklarından, günümüzde faaliyetleri sona eren mermer ocağının hammaddesini oluşturmaktaydı.

*Travertenler **eski Pınarbaşı kaynağının** taşımış olduğu $CaCO^3$'ün birikimine bağlı olarak oluşmuştur. Travertenler Zamantı çayı vadi tabanından 100 m. yüksekte, 1600-1700 m. yükseltileri arasında yer alır. Travertenlerin kalınlığı 10-50 m. arasında değişmektedir. Bugünkü Pınarbaşı kaynağının Kuvaterner'de, Şirvan dağı kuzeybatısındaki çıkışına bağlı olarak oluşmuştur. Daha sonraki süreçte, Pınarbaşı kaynağı daha doğuya kayarak bugünkü çıkış alanına ulaşmıştır (Özdemir ve Sunkar, 2007:286).* Günümüzde bu kaynak içme suyu olarak kullanılmakta aynı zamanda kaynak çevresinin düzenlenmesi ile birlikte önemli bir rekreasyon alanı olarak kullanılmaktadır.

Pınarbaşı ilçesi ve yakın çevresinin jeolojik gelişimi veya palecoğrafya özellikleri açısından incelendiğinde sahanın büyük kısmını Üst Miyosen-Pliyosen dolguları oluşturmaktadır. Çevredeki dağlık alanlarda ise çeşitli derece kıvrımlı, kırıklı ve bindirme yapısı gösteren Paleozoyik'ten Neojen'e kadar olan birimler yüzeylemektedir. Paleozoyik dönemine ait en yaşlı birimler Tahtalı Dağlarının en yüksek kesimlerinde ve Uzunyayla platosunun GD'sunda görülmektedir. Yine ilçenin sınırlarında Mesozoyik kireçtaşları yüksek dağlık alanları oluşturmaktadır.

İzbırak (1944:229-230) araştırma sahası ve çevresinin jeomorfolojik gelişimini şu şekilde açıklamaktadır. *Nisbeten sığ bir denizde tortulanan ve sonra kıvrılan Eosen devri kalkerleri üzerinde, Oligosen devrinin jipsli serisi ortaya çıkıyordu. Kuzeyden güneye doğru Kuramaz ile Hınzır Dağlarının kuzey eteklerine doğru bu Oligosen denizi sokulmuş bulunuyordu. Neojen devrinin ilk kısmında, bölge içinde farklı derinliklerde ve bazı yerlerde birbirlerine bağlı birtakım göller uzanmaktadır. Bu su sahalar içerisinde daha önce meydana gelmiş Eosen devri eğimli kalker kütleleri veya sular dışında kalmış diğer araziler, türlü yerlerde birer ada halinde bulunmakta idiler. Bugünkü Zamantı havzasında uzanmış olan Neojen gölü ile o zamanın Taçın-Ekrek-Zerezek gölü arasında*

Kocadağ ve Aygörmez adaları bulunuyordu. Bu iki göl birbirleriyle, iki ada arasında bulunan darca bir boğaz vasıtasıyla birleşiyorlardı. Bugünkü Pınarbaşı kasabası yakınlarına doğru sokulan bu göller, Uzunyayla'nın yerini kaplamış olan geniş bir gölle, o zamanın Şirvan Dağı ve Kepekli Dağ adaları arasındaki oldukça dar bir boğazla birleşiyorlardı. Nihayet bütün bu göller, herhalde bugünkü Kayseri ovasının yerinde ve çevrelerinde uzanması gereken bir göle bağlanıyorlardı. İşte bu göller arasında uzanan Neojen karaları dış etkilerle durmadan aşınıyor ve taşınıp, koparılan maddeler bu göller içerisinde birikiyordu. Sahanın neojen gölü olarak belirtilmesi bu jeomorfolojik gelişim süreci ile ilgilidir.

Bu neojen gölü çevresinden taşınan malzemelerle akümülasyon sahası olarak belirmektedir. Araştırma sahasının *derin vadilerle yarılmış peneplenler ve masavari platolar halinde görülmesi gibi olaylarla anlaşılıyor ki, Neojen ve Neojenden sonra bütün bölgeyi içine alan geniş enblok, (topyekûn) yükselmeler de olmuştur (İzbırak, 1944:229-230) (*Harita 1. 3*).* Böylece saha *"yüksek neojen havzası"* olarak belirmiştir.

Tektonik bakımdan Üst Kratese (Maestrihtien)'den başlayarak, Kuvaterner'e kadar sıkışma rejimi altında, şiddeti aralıklarla artıp-durulmuş hareketlerin etkisinde kalan Uzunyayla'da, platolar kesimi, oturduğu temelin sertliği nedeniyle yatay stratifikasyonunu muhafaza ederken, çerçeveyi meydana getiren dağlık kesim faylarla parçalanmıştır (Kopar, 2001:4). Bu sıkışma rejimine bağlı ortaya çıkan enblok yükselmeler günümüzdeki jeomorfolojik görünümü üzerinde belirleyici olmuş böylece sahanın Anadolu'daki yüksek araziler kategorisinde yer almasına neden olmuştur.

Bu etkilerden biri de önemli jeomorfolojik şekillerden olan boğazlardır. *Zamantı Çayı'nın genç örtü altında yaşlı temele saplanarak oluşan epijenik boğazlardır.. Kaynar'ın güneydoğusundan başlayıp Pınarbaşı batısına kadar Zamantı Çayı Vadisi'nde görülen Kaynar ve Altıkesek, Karaboğaz ve Pınarbaşı boğazları, oluşum bakımından tipik epijenik boğazlara örnektir (Sunkar, 2008:637).* Altıkesek ve Karaboğaz Kayseri-Sivas karayolu için Pınarbaşı boğazı ise Kayseri-Malatya karayolu için önemli tabii geçiş güzergahları olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Pınarbaşı ilçesi, Kayseri ilinin güneyinden geçen Ecemiş Fayı, kuzeydoğusundan geçen Bünyan Fayı ve bu fayların bağlandığı Kızılırmak Fayı'na yaklaşık olarak 100-120 km. uzaklıktadır. Yörede aktif diri fayların bulunmayışı da deprem riskini çok azaltmaktadır.

1.2. Jeomorfolojik Özellikleri

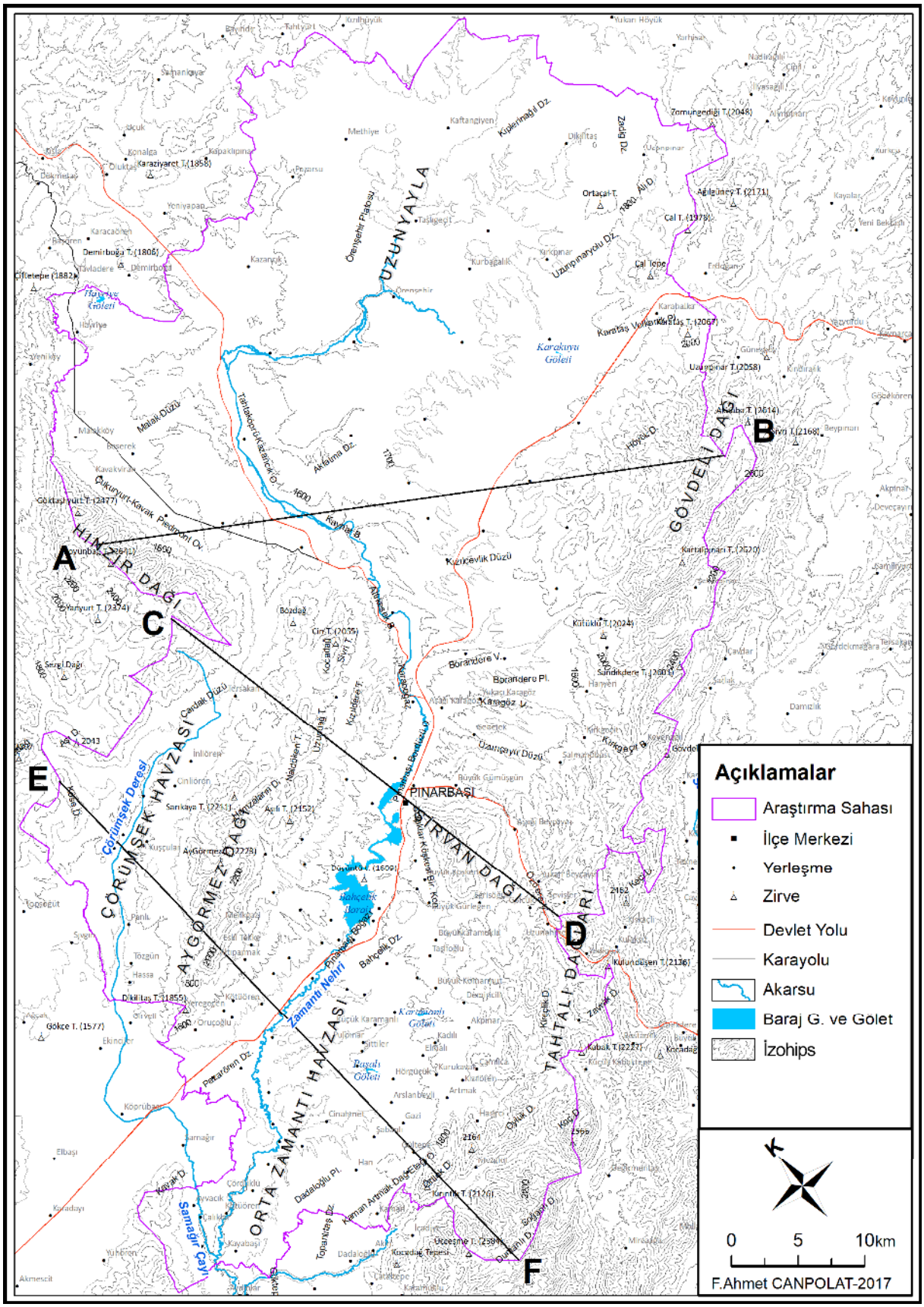
İnceleme sahasındaki morfolojik birimler dağlar, plato ve havzalar, ova ve düzlükler, vadiler ve son olarak boğazlar olarak sınıflandırılmıştır. Bu birimlerden plato ve havzalar 1800 km^2 ile sahanın %52,6'sını, dağlar 857 km^2 ile %25'ini, vadiler 25 km^2 ile %0,7'sini, ova ve düzler 687 km^2 ile %20,1'ini oluşturmaktadır. Geriye kalan araziler bir depresyon sahası ve birikinti konisidir (Harita 1. 5).

Araştırma sahası İç Anadolu bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesi sınırında yer alması nedeniyle yer şekilleri bakımından geçiş özelliği gösteren bir sahaya karşılık gelmektedir. Sahanın esas morfolojik karakterini plato oluşturmaktadır. Platolara onları sınırlandıran ve akarsularla derince yarılmış vadilerin bulunduğu dağlar eşlik etmektedir. Dağlık alanların faylarla kesildiği dolayısıyla eğimin birden arttığı yamaçların önlerinde dağ eteği ovaları, etek düzlükleri[1] ve birikinti konileri, yine Zamantı nehrinin biriktirme faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan geniş tabanlı vadiler veya küçük ovalar bu genel manzarayı zenginleştirmektedir (Harita 1. 5, Harita 1. 4).

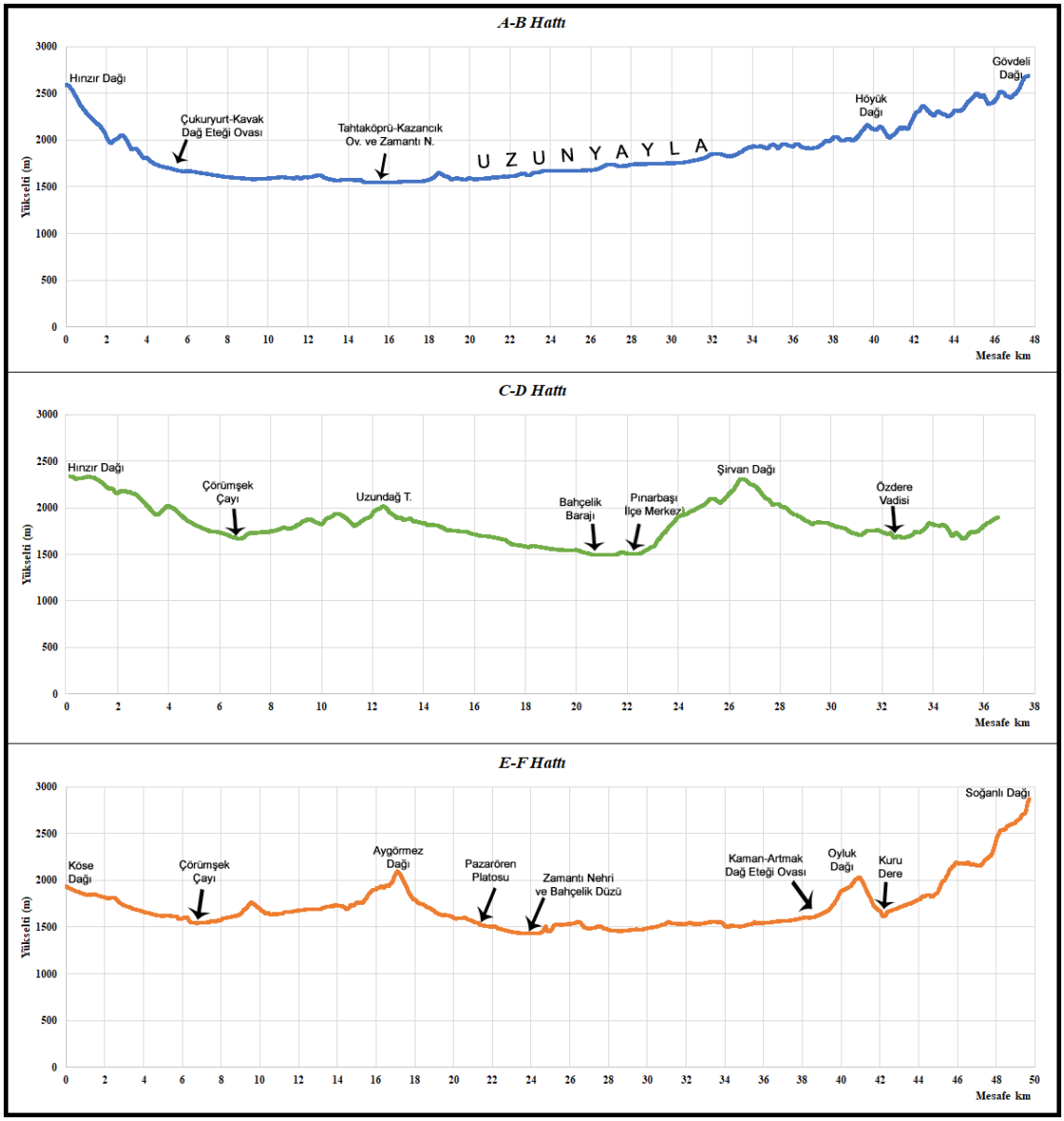
Reliefin genel karakterini anlayabilmek için kullanılan araçlardan biri olan profil hatları araştırma sahasında 3 güzergahta oluşturulmuştur. Bunlardan ilki Hınzır Dağı ile Gövdeli Dağı arasındaki A-B hattıdır. Hat 2600 m.'de başlayıp 1550 m. seviyesine indikten sonra 2700 m.'de sonlanmaktadır. *Uzunyayla'nın yükseltilerle çevrili bir havza (Çevrek) olduğu, havzanın genel durumuyla çevresindeki daha eski ve kıvrımlı tabakalara yamanmış çeşitli yatay duruşlu tabakalardan meydana gelen bir Neojen Gölü Havzası olduğu (İzbırak, 1945:272)* bu profil hattında belirgin olarak görülmektedir. KB-G-D istikametli bu hattın başlangıç kesiminde yani Hınzır dağında önemli bir parçalanma veya yarılma görülmemektedir. Ancak Gövdeli dağına doğru bu durum değişmekte yarılmışlık ve parçalanmışlık derecesi artmaktadır (Harita 1. 5, Şekil 1. 3, Tablo 1. 3).

İkinci güzergâh olan Hınzır Dağı ile Özdere vadisi arasını oluşturan C-D hattı Çörümşek havzasının yukarı çığırından, Aygörmez kütlesinin KD'sundan, Bahçelik barajından, Pınarbaşı kasabasından ve Özdere vadisinden geçmektedir. Özdere vadisinden sonra yükselti Tahtalı dağlarıyla birlikte artış göstermektedir. A-B hattından farklı olarak bu güzergâh üzerinde engebelilik oldukça artmıştır. Hat üzerindeki düzlükler genellikle kısa mesafeli yüzeylerden oluşmaktadır (Harita 1. 5, Şekil 1. 3, Tablo 1. 3).

[1] Etek Düzlüğü: Yamaçların sona erdiği yerlerde, gelen malzemelerin birikmesi ile oluşan, pediment benzeri az eğimli düzlüklere verilen addır. Bu birim Erol sisteminde D-IV yüzeyleri içinde özellikle en alt pliyosen dönemde çanakların kenar kesimlerinde gelişim gösteren bir birikim şekli olarak tanımlanmaktadır (Erol, 1989:16).

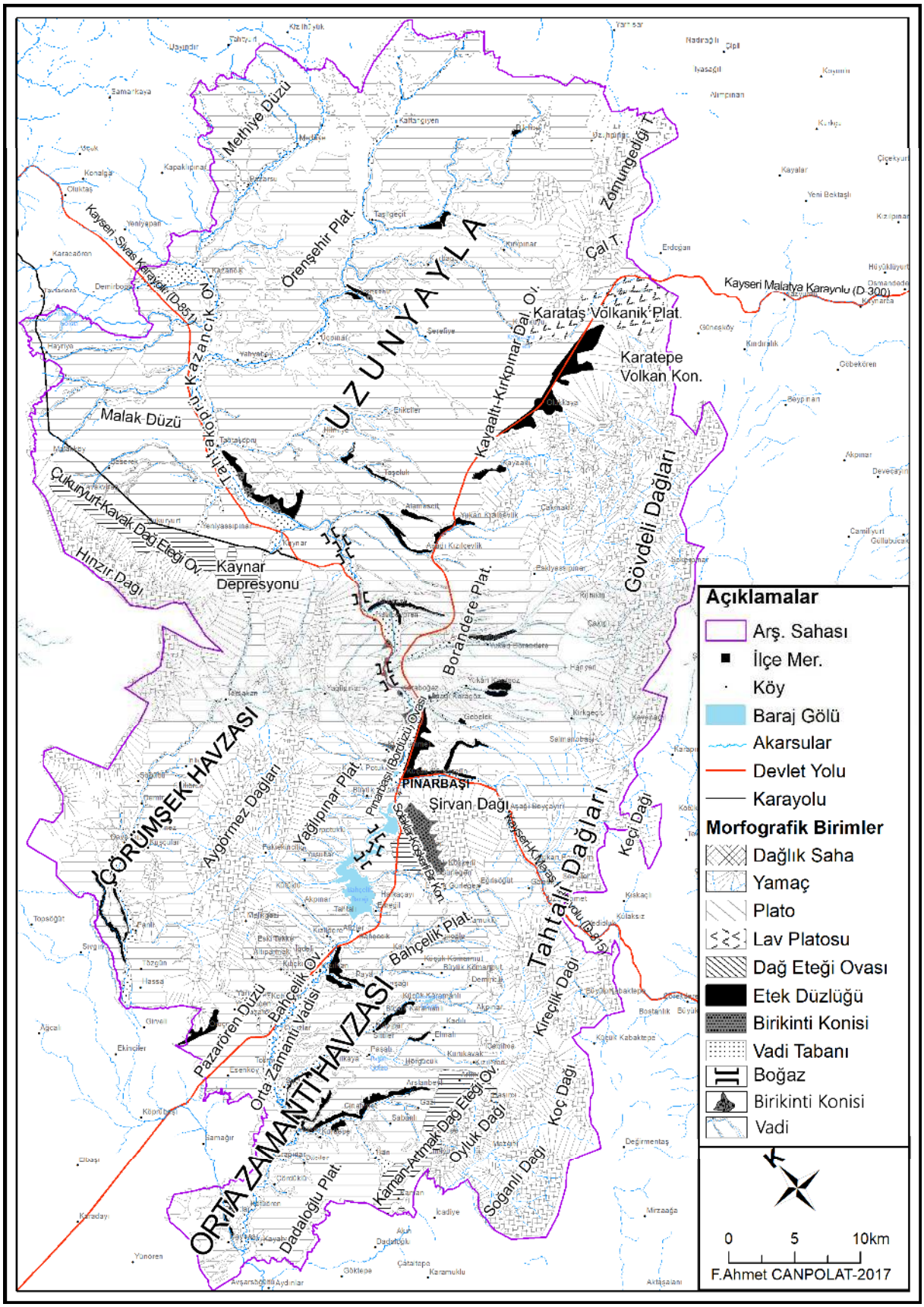
Harita 1. 4. Pınarbaşı İlçesinin (Kayseri) Topografya Haritası

Şekil 1. 3. Araştırma Sahasının Farklı Kesimlerindeki Profil Hatları

Son güzergâh olan E-F hattı üzerinde ise Çörümşek havzasının iyice genişlemesi, Pazarören Düzünün bulunması ve Dadaloğlu platosu ile devamındaki Kaman-Artmak dağ eteği ovası C-D hattına göre daha az engebeli bir relief karakteri sergilemektedir. Ancak hat üzerinde, Zamantı vadisinde 1400 metrelere kadar inen ve Soğanlı dağı üzerinde 3000 metrelere dayanan rakım nedeniyle kot farkı oldukça fazladır (Harita 1. 4, Şekil 1. 3, Tablo 1. 3).

İlçenin jeomorfolojik gelişimine bağlı olarak hâkim uzanış yönü olan GB-KD yönünde yükselti giderek artmakta, GB'daki daha küçük yüzölçümlü plato sahası, Pınarbaşı boğazı ve diğer boğazları geçtikten sonra yerini Uzunyayla platosuna bırakmaktadır (Harita 1. 4).

Harita 1. 5. Pınarbaşı İlçesindeki Ana Morfografik Birimler

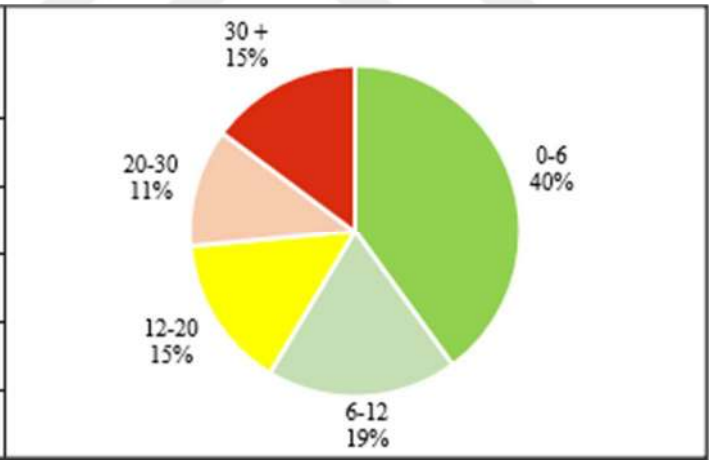
Tablo 1. 3. Pınarbaşı İlçesindeki Ana Morfografik Birimlerin Alansal Dağılışı

Birim	Alan km²	Oran %
Dağlık Saha	820	24,0
Plato	2100	61,5
Volkan Platosu	70	2,0
Vadi Tabanı	303	8,9
Dağ Eteği Ovası	70	2,0
Birikinti Konisi	17	0,5
Etek Düzlüğü	35	1,0
Toplam	**3415**	100,0

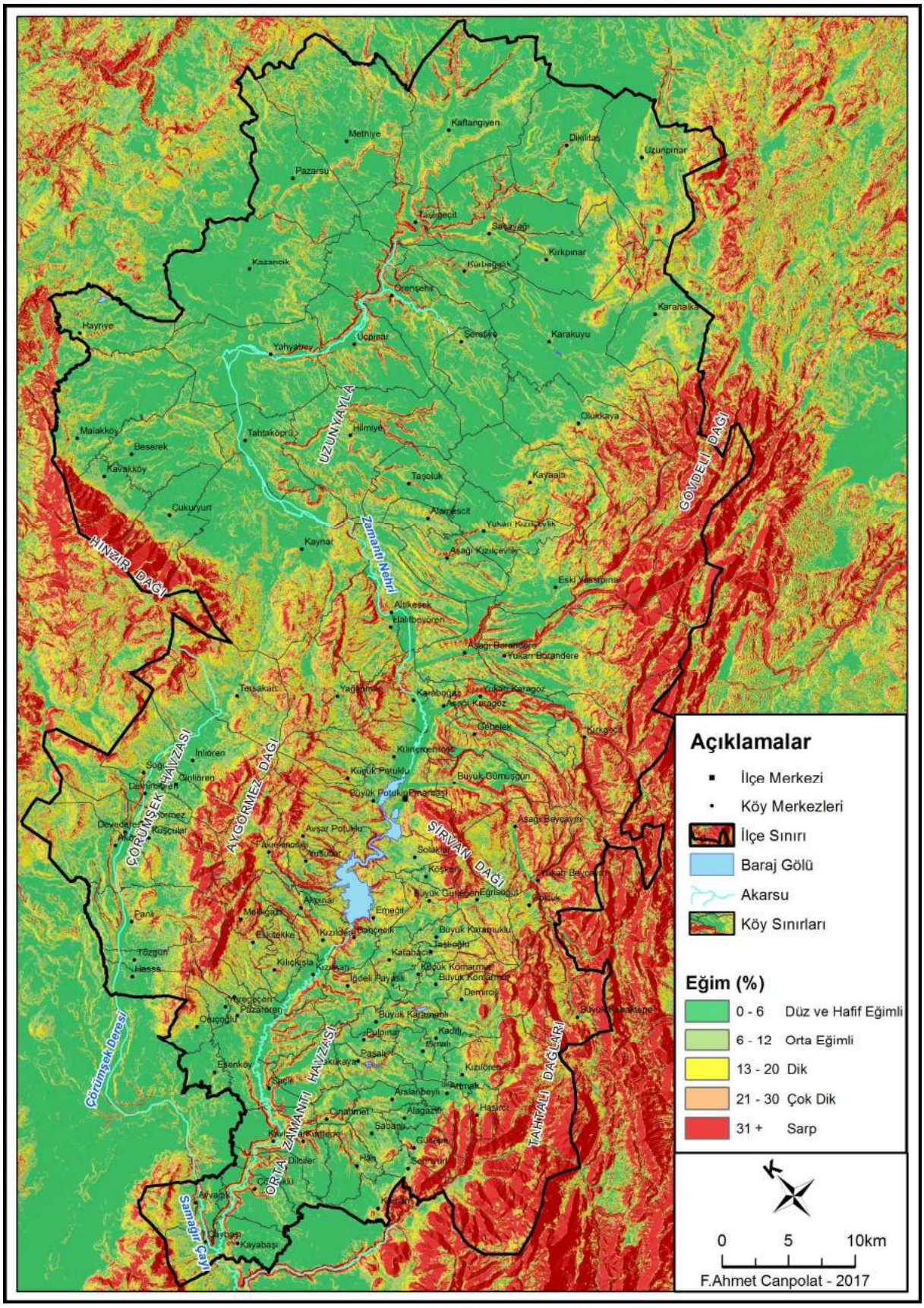
Eğim durumuna göre araştırma sahasının genel morfografik durumuna paralel olarak plato düzlüklerini kesen vadi yamaçlarında ve dağlık sahalara doğru eğim değerleri yükselmektedir (Harita 1. 6).

İlçede engebeli ve eğim değerlerinin arttığı dağlık alanların yanında plato sahası genel manzarasında uygun olarak eğim değerlerinin düşük olduğu alanlar (1365 km^2-%40) daha fazla yer kaplamaktadır. %20 ve üzeri eğime sahip alanlar araştırma sahasında genellikle önemli bir beşeri faaliyete sahne olmamaktadır. Dik, çok dik ve sarp eğime sahip bu alanlar toplamda 1413 km^2'lik bir alan ile toplam sahanın %42'sini oluşturmaktadırlar (Şekil 1. 4).

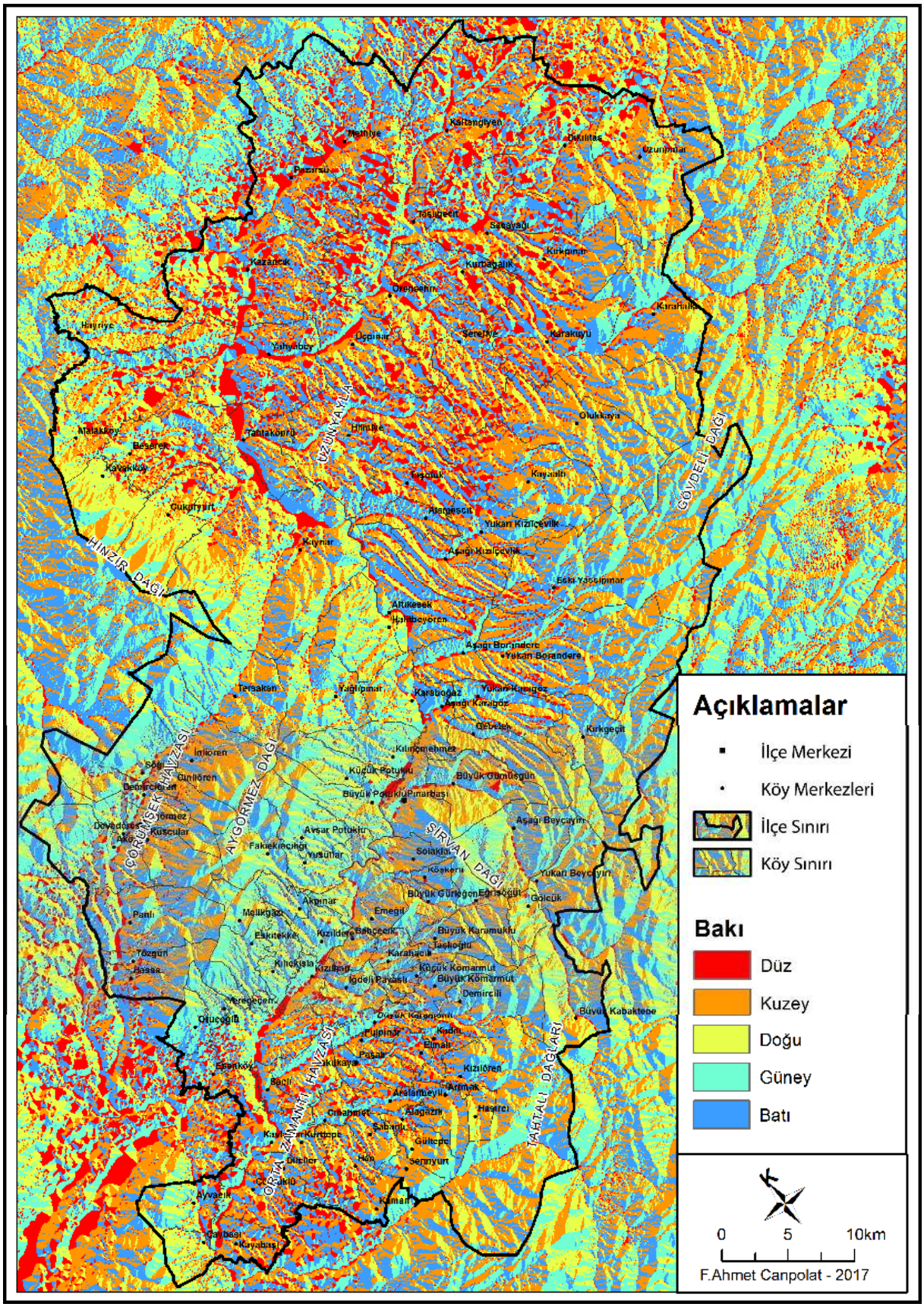
Eğim Grupları (%)	Alan	%
0-6	1365	40
6-12	637	19
12-20	509	15
20-30	397	12
30 +	507	15

Şekil 1. 4. Pınarbaşı İlçesindeki Arazinin Eğim Gruplarına Bölünüşü

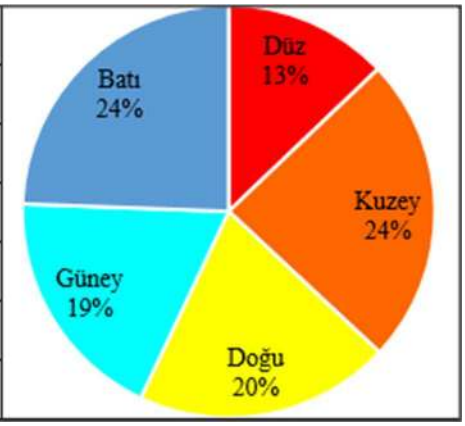

Harita 1. 6. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Eğim Haritası

Harita 1. 7. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Bakı Haritası

Bakı	Alan km²	Oran %
Düz	440	13
Kuzey	822	24
Doğu	685	20
Güney	634	19
Batı	834	24
Toplam	**3415**	**100**

Şekil 1. 5. Pınarbaşı İlçesindeki Arazinin Bakı Durumuna Göre Bölünüşü

Genellikle izomorf bir algı oluşturan Uzunyayla platosundaki parçalanmışlık durumu bakı yönlerinin kısa mesafede değişmesinde etkili olmuştur. Burada aşındırmanı etkilerinden kısmen uzakta kalan küçük bazı yüzeyler ile ilçe genelinde Zamantı ve kollarının oluşturduğu vadi tabanlarında düz yüzeyler mevcuttur. Dağlık kesimlerde yamaçların doğrultusuna bağlı olarak daha az değişen bakı değerleri görülmektedir. Son olarak Aygörmez kütlesinin güney ve kuzey yamaçlarında akarsuların yardığı vadiler arasında kalan parçalı plato yüzeyleri dikkati çekmektedir (Harita 1. 7).

1.2.1. Dağlar

Araştırma sahasının genel jeomorfolojik birimleri içinde dağlar genel olarak üç başlıkta değerlendirilebilir. Bunlar Doğuda Tahtalı-Gövdeli Dağları, Batıda Aygörmez ve Hınzır Dağları, ortada ise Şirvan dağıdır. Aygörmez ve Hınzır dağları morfolojik, jeolojik ve petrografik açıdan Orta Toroslar'ın devamı olmasına rağmen bu sistemden bağımsız bir relief arz ederler. Aygörmez Dağı Toroslara paralel bir seyir takip etse de, Hınzır dağı Kuzey Güney istikametli uzanmaktadır (Harita 1. 5, Harita 1. 4).

Tahtalı-Gövdeli Dağları: Tahtalı Dağları Zamantı nehrinin oluşturduğu Karsantı oluğunun doğusundan başlayıp Pınarbaşı ilçesinin KD'sunda sona ermektedir. İlçe'nin GB-KD istikametli uzanan bu silsile içinde çok sayıda dağ yer almaktadır.

Tahtalı-Gövdeli dağları silsilesi içinde yer alan Soğanlı Dağ ve Koç Dağı *Kambrien'den Tersiyer'e kadar düzenli bir istiflenme özelliği bulunmaktadır. Bu istifler üzerinde ise çeşitli yaş ve fasieste kalker blokları da içeren ofiyolitli karmaşık serilerin tektonik dokanaklar oluşturmuştur. Ayrıca üst Kretase'de taşınmış Paleozoik-Mesozoik yaşlı birimlerin ilksel düzeni bozulmamakla birlikte metamorfizmaya uğramıştır (Sayhan, 1991:6).*

Tahtalı dağlarının ilçedeki başlangıç kesimini oluşturan ve KB'daki Gövdeli Dağlarına kadar yaklaşık 70 km devam eden bu kütleler üzerinde yükselti 2800 metreye

ulaşmaktadır. Bu kütleler derin vadilerle parçalanmış seyrek nüfuslu sahalardır. Önemli bir bölümü Kızılören köyü sınırları içinde kalmaktadır (Harita 1. 4)

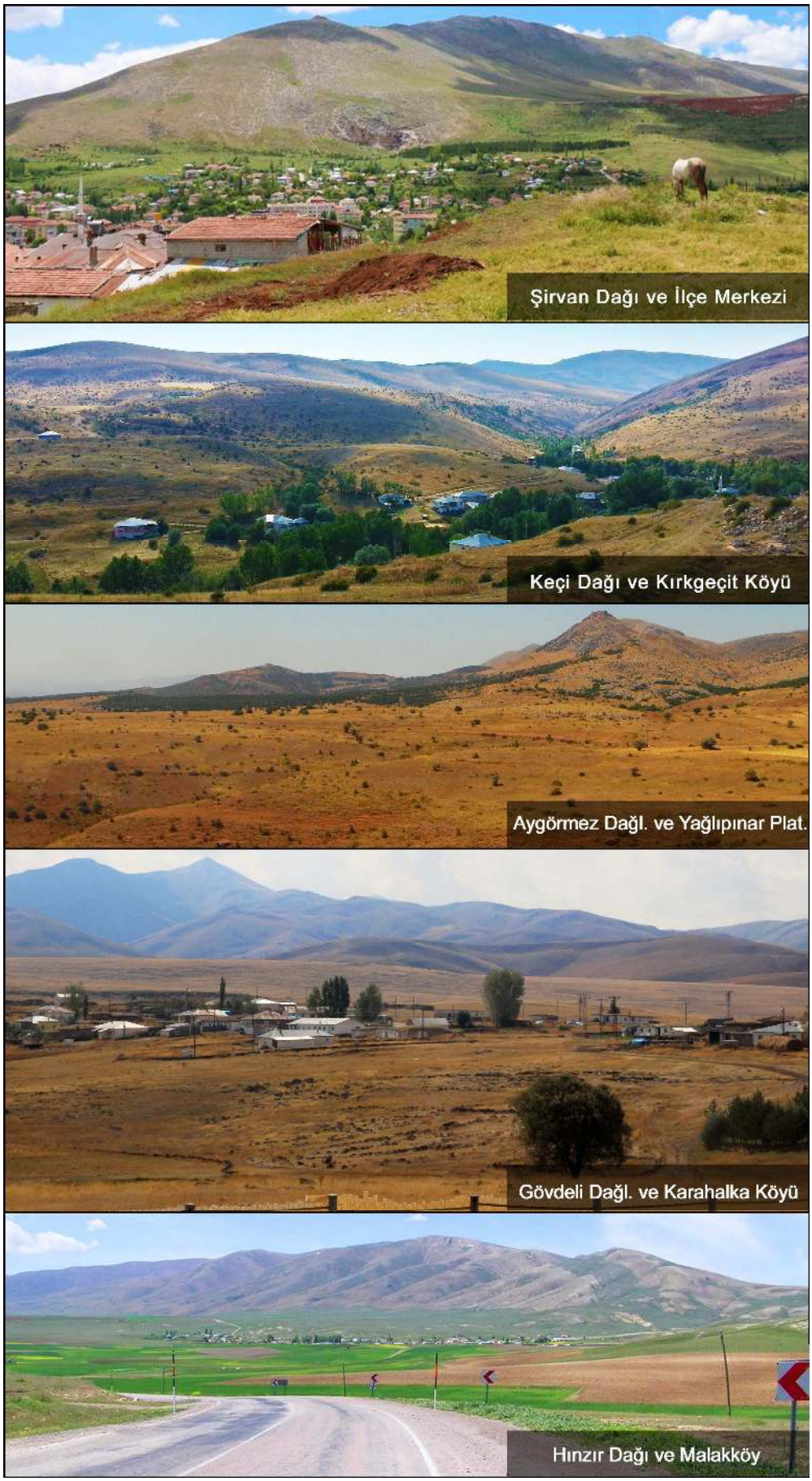
Kretase yaşlı kireçtaşı yapısına sahip kütleler üzerinde, arazinin engebeliliğinin ve yükseltinin azaldığı etek sahaları üzerindeki karstik su kaynakları etrafında, yayla alanları bulunmaktadır. Söz konusu düzlük alanların daha batısında Tomarza'ya bağlı İcadiye köyü yer almaktadır.

Silsilenin devamını oluşturan Gövdeli dağında ise *yükselti ve eğim faktörü ile yapısal özellikler şekillenme sürecine damgasını vurmuştur. Kademeli biçimde artan yükselti, iklim elemanlarından sıcaklık ve yağış koşullarında değişmeye neden olmuştur. Dolayısıyla yüzey üzerinde yapı elemanlarının, iklim elemanlarıyla ortak bir biçimde kontrol ettiği şekil kompleksleri ortaya çıkmıştır. Gerçekten de yer yer dar ve derin bir şekilde yarılmış topografya üzerinde enine profili "V" şekilli genç vadiler ve vadileri ayıran keskin sırtlarla, dış süreçlerin etkisinin bir dışa vurumu olan törpülenmiş zirve ve yamaçlar, bu etkide öne çıkan oluşumlardır (Kopar, 2001: 60), (Fotoğraf 1. 1).* Söz konusu bu morfografik özellikleri nedeniyle nüfusun dolayısıyla beşeri faaliyetlerin oldukça azaldığı bir sahadır.

Aygörmez Dağları ve Hınzır Dağı: Aygörmez dağları ilçenin batısındaki Oruçoğlu köyünden Kaynar köyüne kadar, kuzeydoğu-güneybatı istikametli Senozoik ve Mesozoik yaşlı, ağırlıklı olarak kalkerin yanında, farklı litolojik formasyonlardan müteşekkildir (Fotoğraf 1. 1)

Kalkerli yapıdan oluşan diğer kütlelerin aksine, fay hatları boyunca yüzeye çıkan fay kaynakları, kütle üzerinde sürekli akışa sahip dereleri oluşturmuştur. Dağın GD'ya bakan yamaçları boyunca ortaya çıkan çok sayıda dere, yer yer derin biçimde yarılmış yamaçlara, belirgin sırtlara, birbirinden ayrılmış hemen hepsi enine profili "V" şeklindeki genç vadi oluşumlarına sahiptir. Bu derelerin ağız kısımlarında yer yer birikinti koni ve yelpazeleri görülmektedir (Harita 3. 1).

Aygörmez dağlarının KB yamaçları daha dik ve hızlı bir şekilde Çörümşek vadisine inmekte bu nedenle bu kesimde nüfus yoğunluğu azalmakta ve arazi kullanımında az da olsa meralar öne çıkmaktadır. Bu kesimde tarımsal arazi yok denecek kadar azdır. Kütlenin GD yamaçları ise 1800 metrelere kadar arazi kullanımının yoğun olduğu alanlardan oluşmaktadır. Çünkü bu kesimde yamaçlar daha uzun mesafede ve daha az eğimli bir şekilde Zamantı vadisine doğru alçalırlar. Kütlenin iki yüzü arasındaki bu farklılık üzerinde KB'da normal atımlı fayın, GD'da ise basamaklı fayın görülmesinin etkisi fazladır.

Fotoğraf 1. 1. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Dağlık Kütlelerden Bazıları

Aygörmez dağlarının GB'sında yer alan *Bahçecik köyü önlerinde formasyon değişir ve Neojen göl kalkerleri içerisine girilir. Faylanma sonucu ise bu yatay yapıdaki göl kalkerlerinde çarpılma söz konusu olduğu gibi parametamorfik bir faaliyet de gözlenir. Yer yer bu malzemenin içerisine ofiyolitler de dâhil olur. Daha sonra Emeğil önlerinden itibaren yeniden yatay bünye karakteri kazanan göl kalkerleri Kaynar önlerine kadar 1500 m. izohipsini takiben varlığını sürdürmeye devam eder. Pınarbaşı önlerinde bu kalkerler 10 m. kalınlığında kornişler oluştururlar. Özellikle Şirvan Dağının kuzey yamaçlarında bu kornişler tipik aflörmanlar verir (Sayhan, 1991: 93).* Göl kalkerleri ile birlikte kornişlere sahada sıklıkla rastlanmaktadır. Ayrıca kütlenin bu kesiminde ofiyolitler ile birlikte peridotitler krom yataklarına kaynak oluşturmaktadır. Bahçelik barajından Karaboğaz'a kadar kütle üzerinde Zamantı nehrinin kolları tarafından yarılan çentik vadiler arasında plato yüzeyleri göze çarpmaktadır.

Hınzır Dağı ilçenin KB'sında yer almaktadır. Dağ ilçenin genel orografik uzantısının aksine K-G istikametli uzanış göstermektedir. Dağın bu özelliğinde *tektonik hareketler ve faylanma olayları etkilidir. Doğu yamaçlarının fayla kesilmesi ve bu alanın doğusunda havza tabanın alçalmasına bağlı olarak Hınzır Dağı batıya doğru çarpılmıştır. Dağın alt bölümünde Karbonifer yaşlı kayaçlar, üst bölümlerinde ise Mesozoyik yaşlı kristalize kireçtaşlarından oluşmakta ve bir nap özelliği göstermektedir. Doğu yamacın sol yanal atımlı fayla kesilmesi bu alanda yamaç eğiminin % 25'den fazla olmasını sağlamıştır. Faylanmaya bağı olarak akarsularda sol yanal ötelenme ve bu akarsuların havzaya geçtikleri alanda birikinti koni ve yelpazeleri oluşmuştur (Sunkar, 2008: 632).*

Uzunyayla platosu ile zirve arasındaki 1000 metrelik nisbi yükselti farkının olduğu Hınzır Dağı, Jura-Kretase yaşlı mermer yapılı bu dağ eğim değerleriyle ve litolojik karakteriyle, toprak ve bitki örtüsünün yoksunluğuyla ve erimeye bağlı ortaya çıkan engebeli yüzeyiyle herhangi bir beşeri unsurun gelişmesine izin vermeyen bir yapıdadır. Bu nedenle ilçedeki en tenha yerlerden biridir (Fotoğraf 1. 1).

Şirvan Dağı: İlçe merkezinin hemen güneyinde bulunan Şirvan Dağı Triyas yaşlı kalkerlerden oluşan ve yükseltisi 2300 m. ulaşan eğim değerlerinin oldukça yüksek olduğu bir kütledir. Bu durum arazi kullanımını kısıtlamıştır. Kütlenin batısındaki birikinti konisi üzerinde ziraat sahaları ile doğusundaki alt yamaçlardaki ağaçlandırma sahaları ve kuzeyindeki travertenlerin çıkarılması dışında oldukça ıssızdır. Karstik bir dağ olmasının etkisiyle özellikle doğusunda farklı karstik şekillere yer almaktadır. Kütlenin esas ilginç özelliği ise Tahtalı-Gövdeli silsilesi dışında ayrık bir kütle olmasıdır. Bu kütle

Uzunyayla ile Orta Zamantı Platolarını birbirinden ayırmakta ve iki ayrı coğrafi ünitenin ortaya çıkmasında belirleyici olmaktadır (Fotoğraf 1. 1)

Şirvan Dağı ile Zamantı Çayının vadi tabanı arasında 800 m'lik nisbi yükselti farkı bulunmaktadır, güney yamaçlarda 1800 m'ye kadar ofiyolitler, batı yamaçlarda da aynı yükseltilere kadar Pliyosen dolgular görülmüştür. Kuvaterner'de Pınarbaşı güneyinde 1650-1700 m yükseltilerinde travertenler oluşmuştur. Bu alanda taraça özelliği gösteren travertenler geçmişte, Şirvan Dağı KB yamacında yüzeye çıkan karstik kaynağın eseridir. Tektonik hareketlerle değişen karstik taban seviyesine bağlı olarak bu kaynak da çıkış yerini değiştirerek, Pınarbaşı güneydoğusunda yüzeye çıkmaktadır (Sunkar, 2008: 633).

1.2.2. Plato ve Havzalar

Uzunyayla Platosu: Ortalama 2000 m yükseltisindeki dağlık alanlarla çevrelenmiş ve havza tabanının ortalama yükseltisi 1650 m olan Uzunyayla, akarsularla derin şekilde yarılmış vadi yamaçlarında, Zamantı havzasının yukarı ve orta çığırı boyunca sıkça görülen korniş oluşumları yer almaktadır. Akarsuların 50-100 m kadar gömülmesiyle yarılmış kesimler dışında plato yüzeyi, düz ve düze yakın çoğu yerde dalgalı ova görünümü vermekte, zaman zaman bu düzlükler içinde veya kenarlarında (özellikle Tahtaköprü-Pazarsu arasında) şahittepe görüntüsü veren tepelerden oluşur. Litolojik yapısının etkisiyle yer yer dolinlere rastlanan platonun geniş düzlükleri çok zayıf bitki örtüsünün de etkisiyle genelde erozyona açıktır. Erozyonun azaldığı, toprak örtüsünün kalınlaştığı hemen her yerde kuru tarım yapılmaktadır. Kollarıyla birlikte oluşturduğu derin vadiler ve kornişlerin etkisiyle yalnızca vadi tabanında cazibeli sulama yapılabilen Zamantı çayının optimal olarak istifadeye sunulması için çeşitli projeler yürütülmektedir. Ancak sahanın mevcut morfolojik problemlerinin yanında, klimatik olumsuzluklar, bu manzaranın değişmesini çok zorlamaktadır.

İzbırak bu platoyu 4 morfolojik birime ayırarak ele almaktadır. Bunlar; Viranşehir Platosu, Pazarsu-Tahtaköprü tepelik arazisi, Kayaaltı-Kırkpınar dalgalı ovası ve Çevlik-Burandere platosudur (İzbırak, 1945: 279-280) (Harita 1. 4, Harita 1. 5, Fotoğraf 1. 2).

Fotoğraf 1. 2. Dikilitaş Köyü ve Uzunyayla Platosu (Kuzeyden Güneye Bakış)

Örenşehir (Viranşehir) Platosu, Taşoluk köyünden başlayıp Şarkışla dağlarına kadar devam eden bu geniş mesavari platonu üst kısmını sert kalkerler oluşturmaktadır. Akarsu ağı tarafından derince parçalanmış yüzeyde, korniş oluşumları dikkati çekmektedir. Yamaçların gerilemesine bağlı olarak irili ufaklı kaya parçaları bu yüzeyler üzerinde depolanmaktadır.

Pazarsu-Tahtaköprü tepelik arazisi, Zamantı çayının doğusunda plato sahası ile vadi tabanına geçişte litolojik fasiyes değişikliğinin etkisiyle (marn-jips) kolay aşınabilen tabakalar burada tepelik ve sırtların oluşumuna neden olmuştur.

Kayaaltı-Kırkpınar dalgalı düzlüğü, Örenşehir platosunun güneyinde Gövdeli dağlarının kuzeyindeki tepeliklerin sınırlandırdığı bu alanda vadiler tabana gömülmediği için hafif ondülalı bir düzlük görünümündedir.

Borandere platosu, Yukarıkızılçevlik-Alamescit-Eskiyassıpınar ve Aşağıborandere köyleri arasında kalan kesimi kapsayan, Uzunyayla'daki Viranşehir masavari kalker platosuna karşılık, sert bir basamağı olmayan kalın konglomera tabakalarının oluşturduğu bu plato da derin bir şekilde aşındırılmıştır. Plato aşındırılmış arazi dışında genellikle düzlüklerden oluşmakta, yer yer tepeler ve küçük çaplı dolinler yer almaktadır.

Kaynaklarını güneydeki dağlık kütlelerden alan Özdere, Karagöz dere ve Borandere gibi sürekli akışa sahip birçok akarsu tarafından yarılan saha, bünyesinde küçüklü büyüklü düzlüklerle (%2-5) genelde akarsuların akış yönünde dizilmiş çok sayıda sırt barındırır (Kopar, 2001: 70). Bu sırtlar arasında kalan 3., 4. ve 6. Sınıf araziler üzerinde tarımsal faaliyetlere, küçükbaş hayvancılık faaliyetleri eşlik etmektedir. Platonun içinde genellikle kullanım dışı kalan 7.sınıf arazilerin payı da fazladır.

Orta Zamantı Platoları: Şirvan dağının birbirinden ayırdığı iki büyük plato sahasından biri olan Orta Zamantı platoları dört bölümden oluşmaktadır. Bunlar; Dadaloğlu, Bahçelik, Pazarören ve Yağlıpınar platolarıdır. Üçüncüsü ise Köprübaşı platosudur (Harita 1. 5, Harita 1. 4).

Dadaloğlu platosu, Demircili-Dadaloğlu-Afşarsöğütlü ve Saçlı arasında kalan az engebeli bir sahadır. Platonun doğusunda Sıçanlısuyu deresi, güneyinde Taf deresi ile Kaman-Artmak arasındaki Andırlıoğlu-Kırıntılı-Kötüdağ tepeleri, kuzeyinde ise Aslanbeyli deresi ile Zamantı çayının sınırlandırdığı saha Pliosen yaşlı göl kalkerlerinin oluşturduğu bir yapısal plato yüzeyidir. Bu platoda Elmalı suyu üzerinde Paşalı göleti, Sıçanlısuyu deresi üzerinde Karamanlı göletleri bulunmaktadır ki bu durum plato yüzeyi üzerinde gölet yapmaya elverişli derinlikte olukların, mevcut olduğunu göstermekte ve platonun yarılma düzeyi hakkında fikir vermektedir

Bahçelik platosu, Demircili-Eğrisöğüt-Bahçecik-Saçlı arasında kalan daha engebeli ve aşınmış bir platodur. Bu sahayı doğudan Hızarderesi, batıdan Sıçanlısuyu deresi, kuzeyden Zamantı Çayı, güneyden ise Kireçlik Dağı ve önündeki tepelikler sınırlandırmaktadır. Bu bölümdeki Sıçanlısuyu Deresi, Payaslı Deresi, Elmalı Deresi ve Hızar Dereleri ile kolları araziyi yoğun bir şekilde parçalamış küçük kanyon vadilerin, farklı kalınlıklarda kornişlerin ve irili ufaklı çok sayıda şahit tepenin oluşmasını sağlamıştır. Mesozoik yaşlı ultrabazik kayaçların yaygın olduğu bu sahada çok sayıda maden ocağı bulunmaktadır.

Köprübaşı Platosu, Köprübaşı-Çaybaşı-Kavlaklar-Pazarören arasında kalan kesimdir. Bu platonun doğusunda Elmalı dere, batısında Çörümşek Suyu güneyinde Zamantı vadisi kuzeyinde ise Aygörmez kütlesi yer alır.

Pazarören Düzü, Köprübaşı platosunun devamı niteliğindeki düzlük alan, doğuda Kızıldere, güneyde Bahçelik barajı ve Zamantı vadisi, Kuzeyde Aygörmez kütlesi batıda ise Elmalı deresi ile sınırlanmaktadır.

Yağlıpınar Platosu, doğusunda Halitbeyören, batısında Fakıekinciliği köyünün içinden geçen Kızıldere, güneyinde Bahçelik baraj gölü ve Zamantı vadisi kuzeyinde ise Aygörmez kütlesi yer almaktadır. Yağlıpınar köyünün güneyindeki Kızıldere tepeleri bu plato sahasının kısmen bölünmesine neden olmuştur.

Zamantı havzası kuzeyindeki vadi tabanı yakınlarında, çok sayıda şahit tepeye rastlanılmaktadır. Bu tepecikler kalker kornişlerle örtülü alt seviyelerinde ise genellikle marn olup yer yer kum taşına da rastlanılmaktadır. Gerek şahit tepelerin yamaçlarında gerekse vadinin her iki yamacında, üstteki dirençli kısmı oluşturan göl kalkerlerinin

kopmuş iri bloklardan müteşekkil parçalarına rastlanılması buradaki işlenmenin aktivitesini göstermesi nedeniyle önemlidir.

Çörümşek Havzası: *İlçe merkezinin kuzeyinde 35 km uzunluğunda ve yaklaşık 2 km genişliğinde Çörümşek deresinin geçtiği havza, "yer yer görülen tepecikler ve izleriyle, bir alçalma, batma ve dolma olaylarına sahne olduğunu görmekte ve GB-KD doğrultusunda Uzunyaylaya kadar uzanan bir çökme olanı olduğu anlaşılmaktadır" (İzbırak, 1944: 226).* Bu çökme alanı ilçede Uzunyayla kesimi ile Orta Zamantı havzası arasında coğrafi açıdan bir geçiş özelliği göstermektedir. Havza tabanında 1.sınıf araziler üzerinde karışık tarım alanları Akören köyünden sonra yerini sulamalı tarıma bırakmaktadır. 3.sınıf ve 4.sınıf arazilerde kuru tarım faaliyetleri önemlidir. Aygörmez ve Hınzır dağlarına doğru 6. ve 7.sınıf araziler artış göstermektedir. Havza'nın hem G hem de K'indeki dağlık kütlelerin eğimlerinin aniden artması ve engebeliliğin fazla olması beşeri faaliyetlerin havza tabanı ve yakınında gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum Hınzır dağı yamaçlarında daha belirgindir.

1.2.3. Ovalar

Tahtaköprü-Yahyabey-Kazancık Ovası: Zamantı nehrinin yukarı çığırında Kaynar köyünün doğusundan başlayıp Methiye köyüne kadar devam eden, nehrin ana kollarıyla iç kesimlere sokulan ova görünümünde, geniş tabanlı vadi sistemidir. Bu düzlüklerin çevresinde taşkın riskinin azaldığı kesimlerde yerleşmeler bulunmaktadır. Taban suyu seviyesinin yüksek olması nedeniyle yer yer bataklıkların görüldüğü sahada doğal çayırlıklar büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için önemlidir. Otlatma dışında yılda bir veya iki kez biçilen bu otlar, ilçe içinde ve çevresindeki yerleşmelerde alıcı bulmaktadır. *Ovada toprağın yüksek alkalin olması, tarım ürünlerinin her yerde yetişmesine imkân vermez (Kopar, 2001: 72).* Taban suyu seviyesinin azaldığı kesimlerde bir kısmı sulamalı bir kısmı kuru tarım yöntemiyle tahıl üretilmektedir. Ayrıca taban suyu seviyesi az olmasına rağmen toprağın işlenmesinin zor olduğu arazilerde daha az emek isteyen çavdar ve yulaf ekilmektedir. *Sulama büyük ölçüde Zamantı çayından çekilen sular ve DSİ tarafından kurulan pompajla yapılmaktadır. Sahadaki diğer kıraç arazilerin sulanabilmesi için DSİ tarafından kanal ve kanaletlerin açılmasına devam edilmektedir (Kopar, 2001: 73) (Harita 1. 5, Harita 1. 4).*

Pınarbaşı (Bordüzü) Ovası: İlçe merkezinin KD'sunda Karaboğaz mevkiinden sonra başlayan ova İlçe merkezinin K'indeki Pınarbaşı boğazının başlangıcına kadar devam etmektedir. Yaklaşık 10 km^2 olan ova KD-GB istikametli uzanmaktadır. Tahtaköprü-Kazancık ovasında nazaran küçük olmasına rağmen, tarım yapılan arazinin

toplam araziye oranla daha fazla olması, taban suyunun daha az etki etmesi ile ilgilidir. Ancak nehrin yakın çevresinde yer yer tarım yapmaya elverişli olmayan, doğal çayırlıklar bulunmaktadır. Tarım arazilerinin artmasının yanında nehir boyunca görülen ağaç toplulukları, ovanın görünümünü kuzeydekine göre farklılaştırmıştır. Ovada tahıl tarımının yanında, patates, baklagil ve şekerpancarı üretimi yapılmaktadır.

Bahçelik Ovası: Bordüzü ovasından Pınarbaşı boğazıyla ve Bahçelik barajıyla ayrılan Bahçelik ovası, baraj settinin 2,5 km batısından başlayıp Saçlı köyüne kadar devam etmektedir. Ova 12 km uzunluğunda ve 1,5 km ile 750 metre arasında değişen genişliktedir. Ova başladığı yerdeki rakımı 1450 m. iken, 1412 m. sonlamakta yani 12 km boyunca yalnızca 38 m.'lik bir kot farkı bulunmaktadır. Tıpkı Pınarbaşı ovası gibi aslında geniş tabanlı bir vadi görünümündedir.

Kuzeydeki Tahtaköprüden sonra Pınarbaşı ovasında artan tarımsal potansiyel burada en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Tarım yapmaya elverişli olmayan arazinin oldukça azaldığı ovada, Bahçelik barajı sulama imkanları ile sulamalı tarım oldukça önem kazanmıştır.

Bu kesimde *çevreden gelen akarsuların taşıma gücünün fazla olması nedeniyle alüvyon örtüsünün kalınlığı da fazladır. Bu biriktirme sonucunda ise birçok kopuk menderesin vadi tabanında yer aldığı gözlenir. Yer yer bataklıkların görüldüğü bu kesimde, eski akarsu seviyelerine de rastlanır. Bugünkü taban seviyesinden 5-10 m.lik nisbi yükseltilerde yer alan bu taraçalar muhtemelen Üst Pleistosen-Holosen'e ait dolgu taraçalarıdır (Sayhan, 1991: 123).* Günümüzde bataklıların oldukça azaldığı ova'da diğer kesimlerde olduğu gibi tahıl tarımı başta olmak üzere, patates ve şeker pancarı üretimi yapılmaktadır.

Kayaaltı-Kırkpınar Dalgalı Ovası: Yukarıkızılçevlik köyünden başlayıp Kırkpınar köyüne kadar uzanan ve güneyindeki dağlık alanlardan taşınan malzemelerin birikmesiyle oluşan ondülalı bir düzlüktür. Burada *ne masavari platolar, ne de tepelikler ve sırtlar halinde değil, belki vadilerin hiç gömülmediği geniş dalgalı bir ova durumunda bulunur (İzbırak, 1945:280).* Bu nedenle çevresindeki plato sahalarından daha az yarılmış bir yüzey görüntüsü ile ayrılmaktadır. Yaklaşık 100 km^2 yüzölçüme sahiptir.

Çukuryurt-Kavakköy Dağ Eteği Ovası: Uzunyayla kesiminin batısında, Hınzır dağının doğu yamaçları altında gelişen dağ eteği ovası Kaynar köyünün KB'sından başlayıp Kavakköy ve Beserek köylerine kadar K-G yönünde yaklaşık 12 km boyunca uzanmaktadır. *Tümüyle permiyen-Alt Kretase yaşlı kristalize kireç-taşlarından oluşan Hınzır kütlesinden kaynağını alan geçici akışlı akarsuların taşıdığı alüvyonların, eğimin*

birden bire kesildiği etekte biriktirilmesiyle meydana gelen ova, çok sayıda birikinti koni ve yelpazesinin yan yana büyüyüp eklenmesiyle oluşmuştur (Kopar, 2001: 74). Yaklaşık 39 km^2 yüzölçüme sahip dağ eteği ovası üzerinde kuru tarım ve küçükbaş hayvancılık önemli iktisadi faaliyetlerdir.

Kaman-Artmak Dağ Eteği Ovası: Zamantı havzası kuzeyindeki yapısal platonun, güneyindeki tepeliklerin önünde, önemli ölçüde malzemenin birikmesiyle bir dağ eteği ovası oluşmuştur. Yaklaşık 12 km boyunca devam eden ovanın platoya doğru yer yer 3 km kadar sokulduğu görülmektedir.

Solaklar-Köşkerli Birikinti Konisi: Şirvan Dağının kuzeybatısındaki taraça düzlüğünün bitiminden, Büyükgürleğen köyüne kadar, Şirvan Dağından gelen mevsimlik derelerin oluşturduğu hafif eğimli bir düzlüktür. Bu düzlük K-G yönünde 5 km, D-B yönünde ise 2 km genişliğinde olup yükselti farkı ise yaklaşık 135 m.'dir.

1.2.4. Vadiler

Zamantı ve kollarının sahadaki relief çeşitliliğine, etkisi çok belirgindir. Bu durumu vadiler üzerinden değerlendirdiğimizde dağlık alanlardaki çentik vadiler, litolojiye ve oluşum sürecine bağlı ortaya çıkan asimetrik vadiler ve ana kolun oluşturduğu tabanlı vadilerde ve jeolojik yapı ile iklim özelliklerine bağlı ortaya çıkan kör vadiler örnek gösterilebilir (Harita 1. 5, Harita 1. 4).

İlçe sınırları içinde, Zamantı nehrinin yukarı çığırı ile orta çığırının bir kısmı yer almaktadır. Nehrin yukarı çığırı Uzunyayla kesiminde yer almaktadır. Methiye ve Şerefiye köylerinden başlayan vadi, Pınarbaşı boğazından sonra orta çığırına geçmektedir. Uzunyayla kesiminde Zamantı vadisinin özellikle güney ve batı yamaçları daha çok aşındırılmış, dolayısıyla daha fazla eğimlidir. Bu nedenle yerleşmeler genellikle vadi tabanına yakın etek düzlükleri ile K ve D sektörlü cephelerde yer almaktadır. Yerleşmelerin yer seçiminde etek düzlüklerinin konumu ve K sektörlü rüzgarlardan korunma ihtiyacı önemlidir.

Orta Zamantı havza tabanı kuzeybatı yönünde 1-2 derecelik bir eğime sahiptir. Dolayısıyla platonun en fazla işlenen cephesini oluşturan kuzey ve batı yamaçlar çok parçalı bir görünüm arz etmektedirler. Bu parçalanma sonucunda ise Zamantı ırmağına bakan cephede birçok küçük kanyon vadinin teşekkülü söz konusudur. Genellikle 2-3 km. uzunluğundaki bu vadilerin derinliği ise 25-75 m. arasında değişmektedir (Sayhan, 1991: 119). Havzanın kuzey kesiminin Aygörmez dağlarına yakın olması, buradaki aşındırmanın daha şiddetli olmasını sağlamıştır. Bu nedenle plato yüzeyleri daha küçük parçalar halindedir. Güney kesiminde ise Tahtalı dağlarına kadar daha geniş bir yüzeyin

olması, buradaki aşınmanın etkilerini nisbeten yumuşatmış ve daha geniş plato yüzeylerine eşlik eden geniş tabanlı vadilerin gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Çörümşek Vadisi, Aygörmez kütlesinin KD kesiminde Tersakan köyünün güneyindeki bir kaynaktan doğan dere Samağır köyüne kadar tabanlı bir vadi görünümündedir. Buradan itibaren gölsel depoları aşındırarak oluşturduğu, küçük bir kanyon vadiye dönüşür ve Çaybaşı mevkiinde Zamantı nehri ile birleştiği yere kadar bu manzara devam eder.

Bu önemli vadiler dışında araştırma sahasının Uzunyayla kesiminde Zamantı Nehrinin kollarından Hilmiye Vadisi asimetrik, Borandere Karagöz ve Beyçayır vadileri tabanlı vadi özelliği göstermektedir. Orta Zamantı havzasında yine Zamantı nehrine bağlanan Payaslı, Sıçanlısuyu ve Aslanbeyli vadileri tabanlı vadi görünümündedirler. Bu vadilerin hepsi Zamantının doğusundaki kollarıdır. Yani Tahtalı ve uzantılarından kaynağını alan kolların oluşturduğu vadilerdir. Zamantı nehrinin batı ve kuzey kesiminde ise Hınzır dağından kaynağını alan ve Hayriye köyü yakınlarından doğan Çakmak vadisi, Malakköy yakınlarından doğan Acıçayır vadisi ile Beserek köyündeki Beserek vadisi yine tabanlı vadi özelliği gösteren daha düşük debili derelerdir. Aygörmez kütlesinden kaynağını alan akarsuların vadileri genellikle kertik vadi görünümünde ve kısa boylu derelerdir.

1.2.5. Boğazlar

Zamantı nehri *havzasının batı bölümünde meydana gelen alçalma ve doğuda yaşanan yükselmeler, nehrin havza içerisinde batıya kaydırmıştır. Yörenin toptan yükselmesi ise Zamantı Çayı'nın genç örtü altında yaşlı temele saplanarak önemli epijenik boğazların oluşmasını sağlamıştır. Kaynar'ın güneydoğusundan başlayıp Pınarbaşı batısına kadar Zamantı Çayı Vadisi'nde görülen Kaynar ve Altıkesek, Karaboğaz ve Pınarbaşı boğazları oluşum bakımından tipik epijenik boğazlara örnektir. Bu boğazlar Zamantı Çayı'nın, Bozdağ ve Kocadağ doğusunda genç örtü birimleri altında yaşlı temele saplanmasıyla oluşmuştur (Sunkar, 2008: 637) (Harita 1. 5, Harita 1. 4).* Bu boğazlardan Altıkesek ve Karaboğaz tabii bir yol olmaları nedeniyle önemlidir. Kaynar boğazı ve Pınarbaşı boğazı ise daha dar ve derin olmaları nedeniyle ana ulaşım hatları dışındadırlar.

Kaynar boğazı, Kaynar köyünün doğusundan başlayıp yaklaşık 6,5 km boyunca G istikametli uzanan boğaz yaklaşık 40-50 metre derinliğinde ve 300-800 m. genişliğindedir. Kaynar boğazı Altıkesek köyünün kuzeyinde vadi tabanının genişlemesiyle sona ermektedir. Boğaz içerisinde Kaynar köyüne ait 3 tane ağıl

mevcuttur. Boğazdaki vadi tabanında hayvanların otlatıldığı çayırlar uzanmaktadır. Boğaz içerisinde ağıllar ile köy arasında uzanan stabilize yol bulunmaktadır.

Altıkesek boğazı, Altıkesek köyünün kuzeyinde başlayarak yaklaşık 2,5 km boyunca uzanan bu boğaz Kaynar boğazına göre daha geniş bir vadi tabanına (700 m) sahiptir. Bu nedenle vadi tabanının büyük bir kısmı tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Boğazın derinliği 40-80 metre arasında değişmektedir. Boğaz içerisinde ilçedeki önemli karayollarından biri olan D-851 (Kayseri-Sivas) karayolu boğazın batı yamacında geçmektedir. Boğaz Zamantı nehrinin oluşturduğu geniş tabanlı bir vadiye açılmaktadır.

*Karaboğaz (Çerkez Karaboğaz),*Altıkesek boğazının 3 km GB'sında Zamantı nehri tekrar bir boğaz içine yerleşmiştir. Bu boğaz yaklaşık 3,5 km uzunluğunda, 40-100 m. derinliğindedir. Karaboğaz, Kaynar boğazı gibi dar bir yol izlemektedir. Boğaz içerisinden D-300'den ayrılan ve Karaboğaz köyünün hemen doğusunda bu boğaza giren D-851 (Kayseri-Sivas) karayolu geçmektedir.

Pınarbaşı Boğazı, İlçedeki en önemli ve en uzun boğazdır. Bu boğaz Pınarbaşı(Bordüzü) ovasının sona erdiği ilçe merkezinin KB'sında başlamakta ve yaklaşık 17,4 km boyunca devam etmektedir. Boğazın bittiği yere yakın bir kesimde yapılan set ile Bahçelik baraj gölü, boğazın büyük bir kısmı göl sularıyla kapanmıştır. Başlangıç kesiminde 300 m. genişlindeki boğaz Bahçelik baraj gölü üzerinde 2 km'ye kadar genişlemektedir. Baraj gölünün suları boğazın tamamına yakınını kapatmıştır. Yalnızca başlangıç kesimindeki dar kesimde Zamantı nehri akış göstermektedir. Boğaz Kızıldere köyünün güneyinde Bahçelik ovasının başlamasıyla sona ermektedir.

1.3. İklim Özellikleri

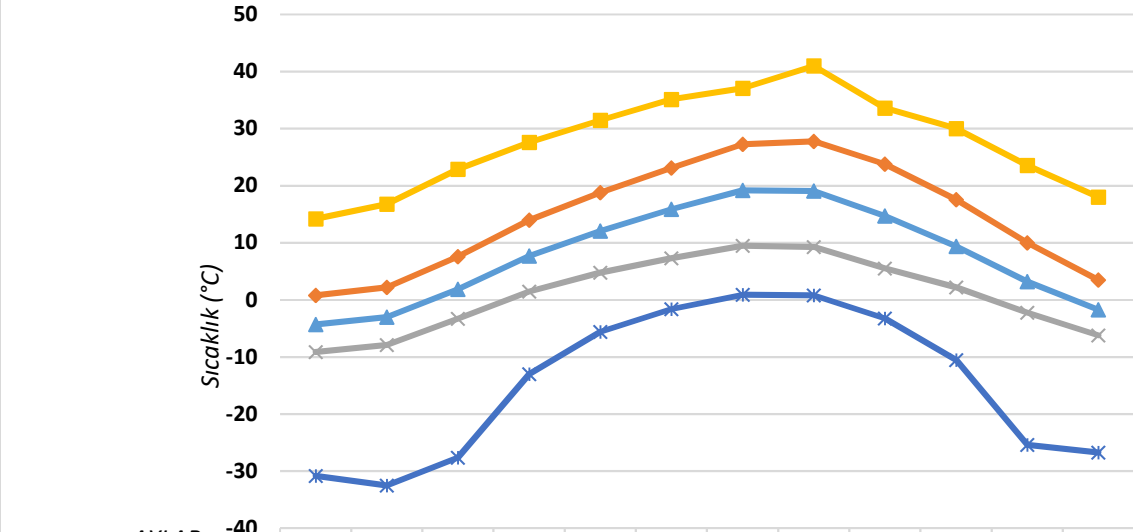
Uzunyayla kesiminde, Doğu Anadolu'nun şiddetli karasal iklimine yakın bir iklim hâkimdir. İlçenin güneyinde ise Zamantı çayı vadisi boyunca kanalize olan ve Adana-Karsantı üzerinden gelip sahaya giren güneyli hava kütleleri kontinental karakterli iklimi nispeten yumuşatmaktadır. Ancak yine de karasallığın etkisi büyük oranda görülmektedir. Bu kesimde Zamantı ve kolları boyunca vadi tabanlarındaki ağaç toplulukları, Uzunyayla'dan farklı bir görünüm sergilemesi bu durumu desteklemektedir. Sonuçta ilçede Karaboğaz mevkii, iklim açısından sahayı ikiye bölmektedir.

1.3.1. Sıcaklık

Pınarbaşı'nın karasallık derecesi Sezer formülüne göre % 32'dir. Bu değerle ilçe Karasal iklim sınıfına girmektedir. İlçede karasallığının öne çıkmasında, matematik konumu, 1744 metrelik ortalama yükseltisi, yaklaşık 400 km denizden uzaklığı ile çevresinin yüksek dağlık kütlelerle çevrili bulunması etkili olmuştur.

Ortalama sıcaklık rejimi değerlendirildiğinde ilçede sıcaklık değerlerinin nisan ayından itibaren pozitif değerlere eriştiği ağustos ayına kadar yükselen bir trend izlediği sonrasında kademeli olarak azaldığı görülmektedir. Ortalama sıcaklıklara göre ilçede sıcaklık amplitüdü 23,5 derecedir. Ortalama minimum ve ortalama maksimum sıcaklık değerleri ortalama sıcaklık değerlerine oldukça yakın bir seyir izlemektedir (Şekil 1. 6.)

Sıcaklık değerlerinin hızla yükselip, ardı sıra bir maksimum yaptıktan sonra hızla düşmesi, yılın sadece beş ayında sıcaklığın 10 °C'nin üzerinde seyretmesi, kış koşullarının nispeten yumuşamış şekilde de olsa ilkbahar mevsimine sarkması ve diğer mevsimlerden daha uzun sürmesi… vb gibi göstergeler, ilçenin termik rejim tipinin "Kontinental Termik Rejim" olduğunu göstermektedir (Kopar, 2002: 101). Karasallık durumu çalışma sahasında meskenlerin yapı malzemesinde, tarım ürünlerine ve nüfus hareketlerine kadar bütün beşeri ve iktisadi özellikleri üzerinde etkilere sahiptir.

AYLAR	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Mak. Sıc. (°C)	14,2	16,8	22,9	27,6	31,5	35,1	37,1	41	33,6	30	23,6	18
Ort. Mak. Sıc. (°C)	0,8	2,2	7,6	14	18,8	23,1	27,3	27,8	23,8	17,6	10	3,5
Ort. Sıc. (°C)	-4,3	-3	1,9	7,7	12,1	15,9	19,2	19,1	14,7	9,4	3,2	-1,7
Ort. Min. Sıc. (°C)	-9,1	-7,9	-3,3	1,5	4,8	7,3	9,5	9,3	5,5	2,2	-2,2	-6,2
Min. Sıc. (°C)	-30,8	-32,5	-27,6	-13	-5,6	-1,6	0,9	0,8	-3,2	-10,5	-25,4	-26,7

Şekil 1. 6. Pınarbaşı İlçesinin Sıcaklık Değerleri (1963-2014), DMİ 7. Bölge Müdürlüğü (Kayseri)

Maksimum sıcaklıkların seyri incelendiğinde ortalama sıcaklığın oldukça üzerinde olduğu, kış aylarında bile 0 ºC'nin üzerindeki sıcaklıklara sahip olduğu görülmektedir. Maksimum sıcaklıklar yaz ve kış mevsiminde ortalama değerlerden 19 derece daha yukarıda bir ortalama sıcaklığa sahiptir. Maksimum sıcaklıklara göre ilçede sıcaklık amplitüdü 20 derecedir (Şekil 1. 6.).

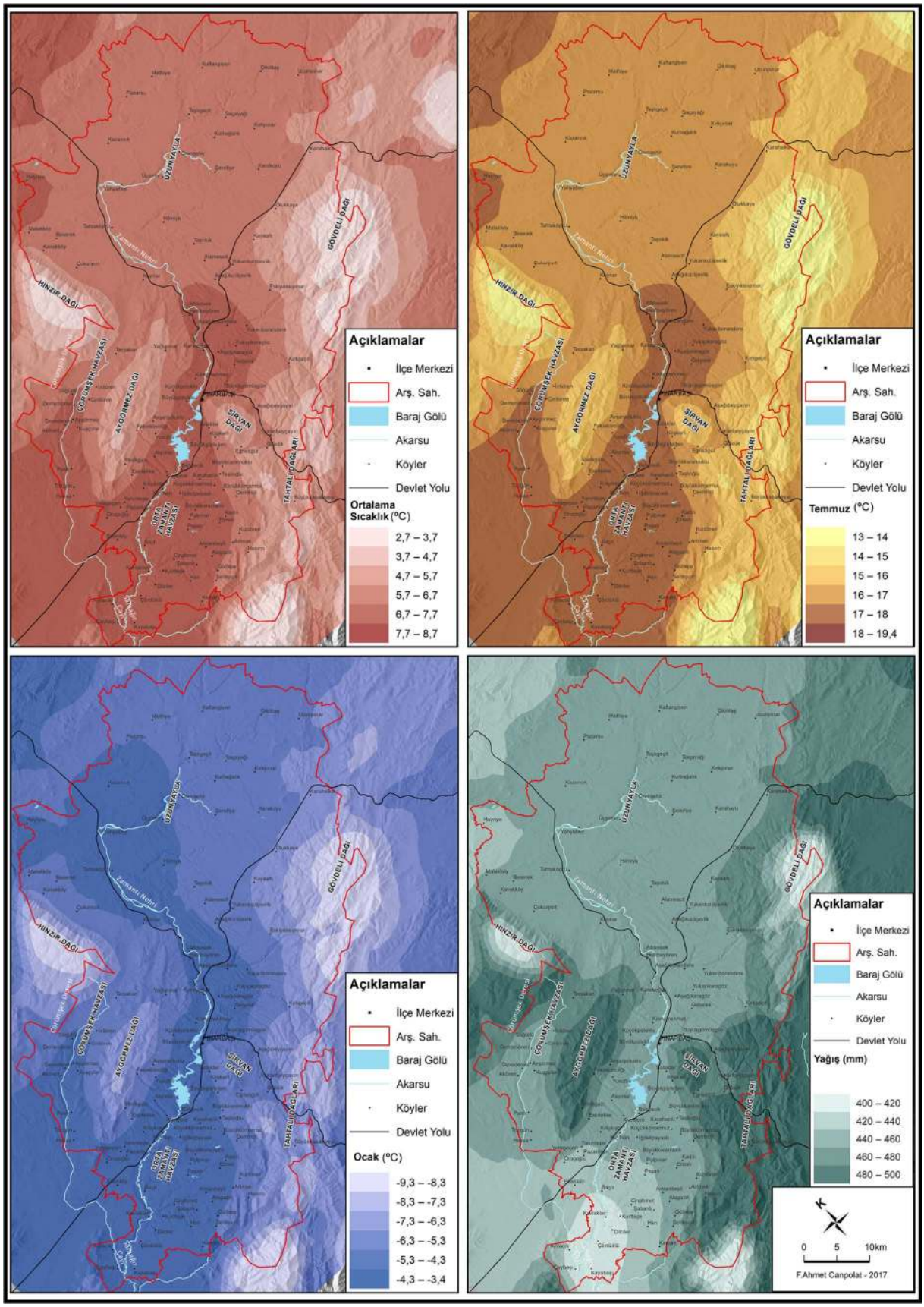
Minimum sıcaklıkların ortalama değerlerden farkı maksimum değerlerle olan farkına göre daha fazladır. En düşük sıcaklıklar kış mevsiminde ortalama değerlerden 27 derece daha aşağıda bir ortalamaya sahipken, yaz mevsiminde 18 derecede kalmaktadır. Minimum sıcaklıklara göre ilçede sıcaklık amplitüdü 33,5 derecedir (Şekil 1. 6.).

Ortalama sıcaklığın dağılışı açısından yerleşmelerin konumları itibariyle saha Hınzır-Şirvan dağı hattının doğusu ve batısı şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Uzunyayla ile Orta Zamantı havzası arasında yaklaşık 1,5 derecelik bir ortalama sıcaklık farkı mevcuttur. İlçede en düşük ortalama sıcaklıklar doğal olarak Hınzır ve Gölgeli dağları çevresinde görülürken, en yüksek ortalama sıcaklık enlem etkisinin aksine daha kuzeydeki Sarıoğlan ilçesi çevresinde görülmektedir. Bu durum Uzunyayla'nın özel konumuna bağlı olarak, iklim özellikleri bakımından da çevresinden kısmen farklı bir karakter sergilediğini göstermektedir. Uzunyayla'da Hınzır dağına ve Gölgeli dağlarına yaklaştıkça, yükseltinin artmasıyla birlikte ortalama sıcaklıkta azalmalar dikkati çekmektedir. En yüksek ortalama sıcaklıklar, Zamantı nehrinin ve önemli kollarının bulunduğu vadi tabanlarıdır. Çörümşek havzası ile Orta Zamantı havzası benzer ortalama sıcaklık özellikleri sergilemektedir. Bu kesimde dağlık alanlara doğru ortalama sıcaklık yükseltiye bağlı olarak 4 dereceye kadar inmektedir (Harita 1. 8).

Temmuz ayı sıcaklık dağılışında ortalama 18 derece eğrisi ilçe merkezi ile Kaynar köyü arasındaki Zamantı çayı vadi tabanı ve çevresinde Uzunyayla'ya doğru sokulmuştur. Bu ayda en yüksek sıcaklıklar 20 derece civarında Akkışla-Sarıoğlan çevresinde iken Uzunyayla 17, Orta Zamantı ise 18 derecelik bir temmuz ayı ortalama sıcaklığına sahiptir (Harita 1. 8).

Ocak ayında durum kısmen değişmekte, sahada etkili olan soğukla hem Uzunyayla'nın hem de Orta Zamantı'nın oldukça soğuk bir mevsim ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Ancak Uzunyayla yine de yaklaşık 0,5 derece daha soğuktur (Harita 1. 8).

Sahada bitkilerin yetişme devresinde görülen *don olaylı gün sayıları* ortalamasının fazlalığı, meyve yetiştiriciliğinin sahada bu kadar az olmasını açıklamaktadır. Tahıl tarımının ağırlıklı olarak yapıldığı ilçede, ilkbahar sonlarına kadar görülen don olaylı günler vejetatif faaliyetleri sınırlandırmaktadır (Tablo 1. 4, Şekil 1. 7).

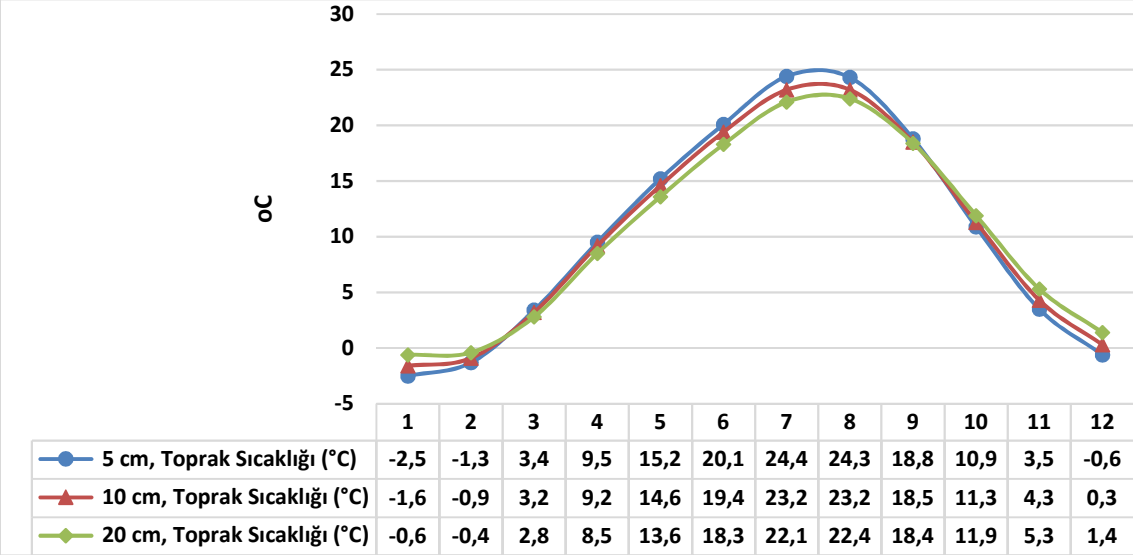
Harita 1. 8. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Ortalama Sıcaklık, Temmuz Ayı Sıcaklık, Ocak Ayı Sıcaklık ve Yağış Haritası

Toprak sıcaklığı, topraktaki bütün fiziksel, kimyasal ve biyolojik olaylarla yakından ilgilidir. Dolayısıyla tohumların büyümesindeki bütün süreçte bitki yaşamını etkisi altında bulunduran, çok önemli bir ekolojik faktördür. Buna bağlı olarak toprak sıcaklığı da hava sıcaklığı gibi bitkilerin gelişmesi açısından hayati öneme sahiptir (Tablo 1. 4, Şekil 1. 7).

Tablo 1. 4. Pınarbaşı İstasyonunda Don Olaylı Gün Sayısı Ortalaması

Don Olaylı Gün Sayısı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
Pınarbaşı	28,7	25,2	22,8	9,7	2	0,2	-	-	0,7	9,6	20	26,2	145,1

Kaynak: DMİ'den aktaran Kopar, 2002:109

Şekil 1. 7. Pınarbaşı İstasyonunda Toprak Sıcaklıkları Ortalamaları, DMİ, (1963-2014)

İlçede hava sıcaklığı ile toprak sıcaklıkları arasındaki fark yaz ve sonbahar mevsimlerinde fazla iken kış mevsiminde azalmaktadır. Araştırma sahası, yıllık ortalama 10,4 ºC ile Türkiye'deki en düşük ortalama toprak sıcaklıklarına sahip bölgeler içindedir (Url 2).

1.3.2. Yağışlar

İlçenin de içinde yer aldığı bölge, kışın Kontinental Polar (cP) hava kütlesine bağlı antisiklonal rejim içinde kalır. Bu süreçte batıdan gelen cephesel depresyonların (AB) iç kesimlere ve doğuya doğru geçişi zorlaşır. Bununla birlikte zaman zaman Ekim ayı sonundan Mayıs ayına kadarki dönemde, Kontinental Polar (cP) hava kütleleriyle yer değiştiren Maritim Polar (mP) hava kütlelerine bağlı depresyonlar yağışlara yol açar. Sözü edilen bu hava kütlelerinin etkisiyle oluşan yağışlar, havzaya kışın kar, havalar ısınmaya başladıktan itibaren ise yağmur şeklinde düşmeye başlar (Kopar, 2001:136). Karı yerde kalma süresinin uzun olduğu sahada toplam yağış miktarı çevresindeki ilçelere göre daha düşüktür.

İlçede yağış toplamının en düşük olduğu kesim Uzunyayla'dır. Bu durum üzerinde, *yağış getiren hava kütlelerinin yükselerek yoğuşmasına olanak sağlayacak engebeliliğin olmaması etkili olabilir. Nitekim Hınzır dağının etek yüzeyinde yer alan Kaynar'da yağış değeri, Uzunyayla'nın merkezinde yer alan Örenşehir'e göre 33 mm daha fazladır. Uzunyayla bir depresyon konumundadır ve depresyonlar çevrelerine göre daha az yağış almaktadırlar. Buna bağlı olarak ilçe merkezi hem KD'dan hem de batıdan gelen hava kütlelerine karşı daha uygun bir konumda olması yağış değerlerini yükseltmiştir (Kopar, 2001:135-136).* Yağış değerlerinin ilçe genelinde az olması yani kuraklığın belirgin olması tarımda sulamaya olan ihtiyacı arttırmıştır.

Yağışla ilgili enterpolasyon metotlarında genellikle her 100 metrede 54 mm (Schreiber) veya 41 mm (Huber) arttırılan iki değer kullanılmaktadır. Buradan hareketle ilçede en fazla yağış toplamına sahip alanlar 2000 metreye kadar olan dağlık alanlara karşılık gelmektedir. Uzunyayla'da Gövdeli dağlarına yaklaştıkça yükseltinin artmasının etkisiyle yağış değerleri de yükselmektedir (Harita 1. 8).

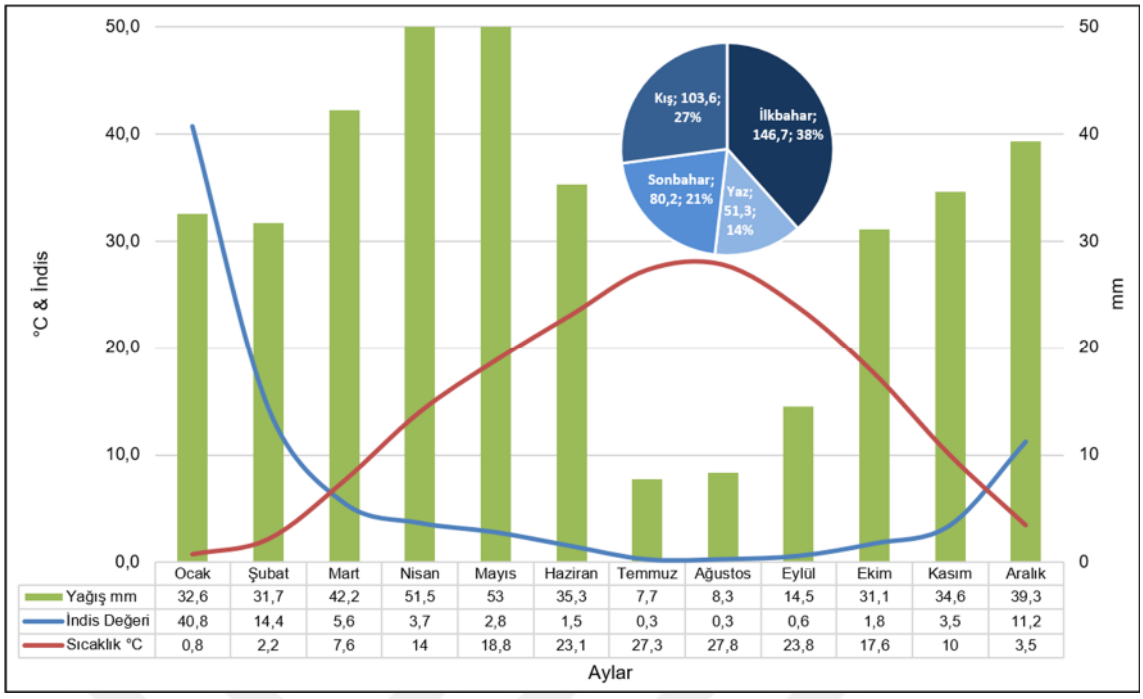
İlçede yağışların %38'i ilkbaharda düşmektedir. Bu mevsimi Kış ve Sonbahar izlemektedir. Mevcut özelliklerine bağlı olarak yağış rejimi açısından "İç Anadolu Karasal geçiş tipi" olarak Koçman'ın sınıflandırdığı saha ortalama toplam, yaklaşık 380 mm yağışa sahiptir (Şekil 1. 8).

Erinç'in Kantarcı tarafından düzenlenen kuraklık indisine göre 18,4 ile yarı kurak kuraklık sınıfında ve step bitki örtüsü sınıfında yer almaktadır.[2] Bu değer De Martonne formülüne göre 12.2'dir. Martonne formülüne göre indis değeri 10-20 arasında bulunduğundan, yarı kurak-yarı nemli iklim tipinin görüldüğü söylenebilir.

Erinç formülüne göre hesaplanan aylık kuraklık indis değerlerine göre yılın tamamına yakını yağış etkenliğine göre kurak sınıfta yer almaktadır. Yalnızca ocak ayında nemli görünen indis, şubat ve aralık aylarında yarı kurak sınıftadır (Şekil 1. 8).

Araştırma sahasında yağışın son 31 yıldaki eğilimi bütün mevsimler için azalma seyrindedir. İç Anadolu bölgesindeki yağış eğilimi ile ilgili yapılan bir çalışmada *ilçede kış mevsiminde 1,26, ilkbahar mevsiminde 2,43, yaz mevsiminde 0,88 ve sonbahar mevsiminde 0,78 oranında ve yıl boyunca ortalama 1,33 oranında yağışlarda azalma meydana gelmiştir (Barak, 2009: 629-632).*

[2] Erinç Formülüne göre 25,8 çıkan indis değeri yarı nemli sınıfta olduğundan, Kantarcı'nın formülü kullanılmıştır. Buna formüle göre ortalama gerçek evapotranspirasyon değeri 22,6 ortalama yüksek sıcaklık değeri 14,7'dir. Formüle göre sonuç 18,4 çıkmaktadır.

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Yağış mm	32,6	31,7	42,2	51,5	53	35,3	7,7	8,3	14,5	31,1	34,6	39,3
İndis Değeri	40,8	14,4	5,6	3,7	2,8	1,5	0,3	0,3	0,6	1,8	3,5	11,2
Sıcaklık °C	0,8	2,2	7,6	14	18,8	23,1	27,3	27,8	23,8	17,6	10	3,5

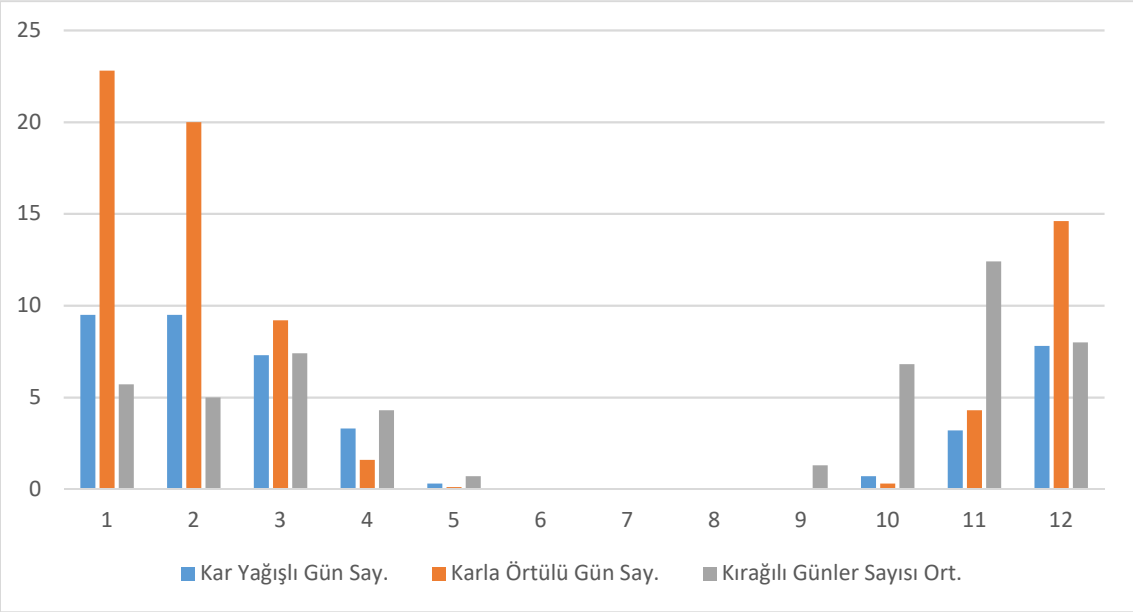
Şekil 1. 8. Pınarbaşı İstasyonunda Aylık Ortalama Yağış, Yağış İndisi ve Sıcaklık değerleri ile Yağışın Mevimlere Dağılış (DMİ, 1963-2014)

İlçede ortalama *kar yağışlı gün sayısı* ekim ayında başlar ocak ve şubat aylarında maksimuma ulaşırken, mayıs ayına kadar azalarak devam eder. Karla örtülü gün sayısı ise yıl genelinde ortalama 73 gündür. Karla örtülü gün sayısı güneyindeki Sarız ilçesinde 98, batısındaki Bünyan ilçesinde ise 67'dir. Kırağılı günler ise eylül ayında başlar kasım ayında maksimuma ulaşır, kar yağışlarının başlamasıyla azalır, mart ayında karların erimesiyle birlikte tekrar artış gösterir sıcaklık ortalamalarının artmasıyla birlikte mayıs ayına kadar azalarak devam eder. Orajlı yağışlar ilkbahar ve sonbahar aylarında frontal hava hareketlerinin etkisiyle artış gösterirken, dolu yağışlı günler orajlı yağışlarla aynı karakterli olması sebebiyle, paralel bir seyir gösterir (Tablo 1. 5, Şekil 1. 9).

Tablo 1. 5. Pınarbaşı İlçesinde Kar Yağışlı, Karla Örtülü Dolu Yağışlı, Kırağılı ve Toplam Orajlı Gün Sayıları Ortalamaları

Aylar	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**
Kar Yağışlı Gün Say.	9,5	9,5	7,3	3,3	0,3	0	0	0	0	0,7	3,2	7,8
Karla Örtülü Gün Say.	22,8	20	9,2	1,6	0,1	0	0	0	0	0,3	4,3	14,6
Dolulu Günler Sayısı Ort.	0	0	0,2	0,5	0,7	0,5	0	0,1	0,1	0,1	0	0
Kırağılı Günler Sayısı Ort.	5,7	5	7,4	4,3	0,7	0	0	0	1,3	6,8	12,4	8
Top. Orajlı Gün Sayısı Ort.	0	0	0,1	1,1	4,1	4,3	1,1	1,3	1,3	0,6	0,1	0

Kaynak: DMİ, 1963-2014

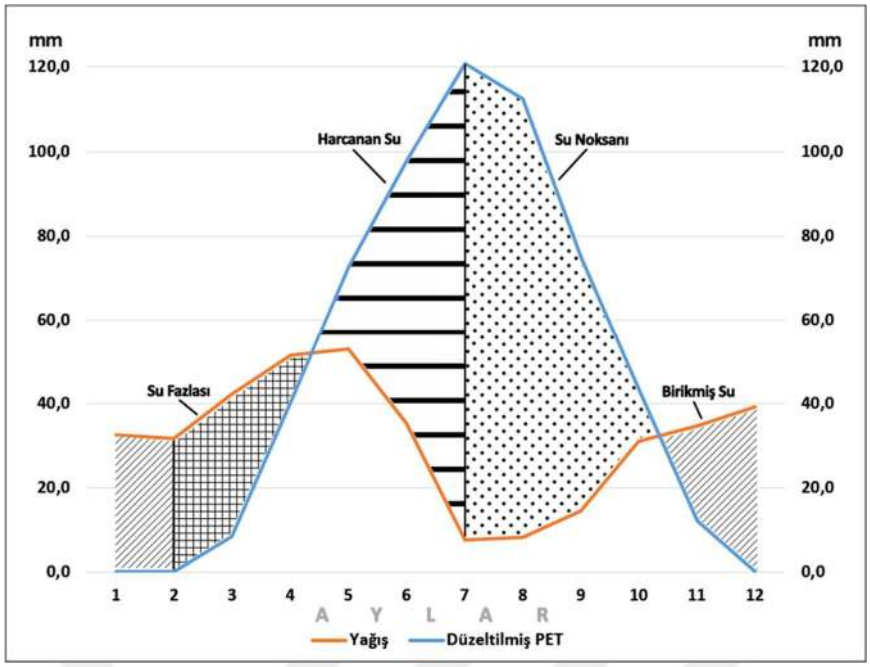
Şekil 1. 9. Pınarbaşı İlçesinde Kar Yağışlı, Karla Örtülü ve Kırağılı Gün Sayıları Ortalamaları

İlçe Thornthwaite metoduna göre C1 B'1 s b'2 yarı kurak ve az nemli, birinci dereceden mezotermal, su fazlası kış mevsiminde ve orta derecede olan, denizel şartlara yakın iklim tipi sınıfındadır (Tablo 1. 6).

Yıllık toplam yağışın, yıllık ortalama maksimum sıcaklığa oranlanması ile elde edilen Erinç Formülüne göre ise sahanın indis değeri 25,9 çıkmaktadır. Buna göre "Yarı Nemli" iklim sınıfı içinde park görünümlü kuru orman bitki örtüsü sınıfı içinde yer almaktadır.

Tablo 1. 6. Pınarbaşı İstasyonunun Su Bilançosu Değerleri

Ölçme yılları : 1963-2014			İli: Kayseri		İlçesi: Pınarbaşı		İlçe Merkezi		Rakım (m): 1520		Enlemi	38,43	Boylamı	36,23
Bilanço elemanları		A Y L A R												YILLIK
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Sıcaklık	oC	-4,3	-3,0	1,9	7,7	12,1	15,9	19,2	19,1	14,7	9,4	3,2	-1,7	**7,9**
Sıcaklık indisi	i	0,0	0,0	0,2	1,9	3,8	5,8	7,7	7,6	5,1	2,6	0,5	0,0	**35,2**
Düzeltilmemiş PE	mm.	0,0	0,0	8,3	36,6	59,0	78,8	96,2	95,6	72,5	45,2	14,5	0,0	
Enleme Göre PE düzeltme		0,8	0,8	1,0	1,1	1,2	1,2	1,3	1,2	1,0	1,0	0,8	0,8	
Düzeltilmiş PE	PET	**0,0**	**0,0**	**8,6**	**40,4**	**72,6**	**97,7**	**120,9**	**112,4**	**75,1**	**43,4**	**12,2**	**0,0**	**583,2**
Yağış	y	**32,6**	**31,7**	**42,2**	**51,5**	**53,0**	**35,3**	**7,7**	**8,3**	**14,5**	**31,1**	**34,6**	**39,3**	**381,8**
Depo Değişikliği	Dd	32,6	5,7	0,0	0,0	-19,6	-62,4	-18,0	0,0	0,0	0,0	22,4	39,3	
Depo	D	100,0	100,0	100,0	100,0	80,4	18,0	0,0	0,0	0,0	0,0	22,4	61,7	
Gerçek Buharlaşma	GET	0,0	0,0	8,6	40,4	72,6	53,3	7,7	8,3	14,5	31,1	34,6	0,0	**271,1**
Su Noksanı	Sn	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	44,4	113,2	104,1	60,6	12,3	-22,4	0,0	**312,1**
Su Fazlası	Sf	0,0	26,0	33,6	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	**70,7**
Yüzeysel Akış		0,0	13,0	23,3	17,2	8,6	4,3	2,2	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Nemlilik Oranı	Ne	32,6	31,7	3,9	0,3	-0,3	-0,6	-0,9	-0,9	-0,8	-0,3	1,8	39,3	
Günlük PET		0,0	0,0	0,3	1,3	2,3	3,3	3,9	3,6	2,5	1,4	0,4	0,0	**1,6**
Kurak gün Sayısı							13,8	30,6	30,7	28,5	9,5			**113,1**
Thorntwaite İndisler														
Yağış etkinlik İndisi	-20	C1	Yağış Rej. İndisi		12	s	Sıc. Etkinlik İnd.		PE= 583,2	B'1	PE Yaz Oranı İnd.		57	b'2

Şekil 1. 10. Pınarbaşı İstasyonunun Su Bilançosu

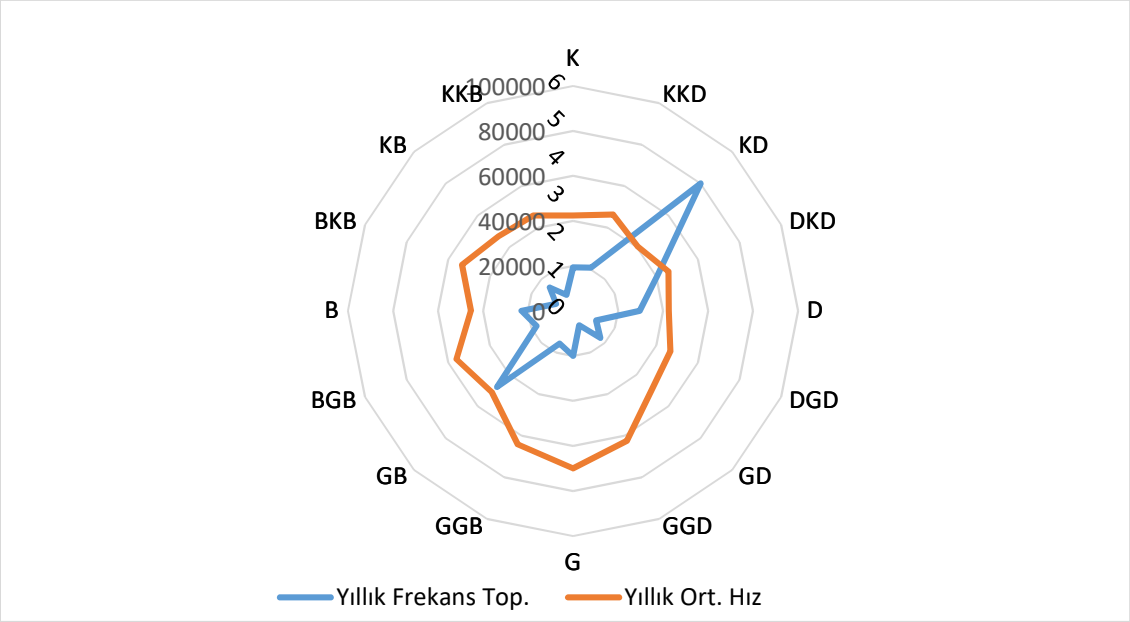
Su bilançosu sonuçlarına göre depo edilen su kasım ayında başlayıp ocak ayında maksimuma ulaşmaktadır. Sıcaklıkların artmasıyla birlikte depolanan su kullanılmaya başlamakta ve haziran ayına kadar bu su harcanmaktadır. Su fazlasının ve yüzeysel akışın olduğu aylar, şubat ile mayıs ayları arasındadır. Haziran ayından itibaren başlayan su noksanı, ekim ayına kadar devam etmektedir. Yıllık toplam 583,2 mm potansiyel buharlaşma söz konusu iken gerçek buharlaşma 300 mm civarındadır ki bu durum, mart ve nisan ayları hariç kurak ve tam kurak geçen ayların fazla olmasına neden olmaktadır. Kurak gün sayısı 110'un üzerindedir (Tablo 1. 6, Şekil 1. 10).

İlçenin nüfus bölümünde de belirtileceği üzere göç vermesi üzerinde etkili beşeri faktörlerin yanında su bilançosunda ve kuraklık indislerinde de görüldüğü üzere su noksanı-kuraklık ile birlikte kış mevsimindeki oldukça düşük sıcaklık değerleri etkili olmaktadır. Ayrıca sahada, özellikle geçmişte hayvancılığın daha fazla ön plana çıkmasında da kuraklık ve sıcaklık durumu belirleyici olmuştur.

Toprakta yer yer gözlenen kalsifikasyon ve kaliş oluşumu, bu iklim tipini destekler mahiyettedir. Yine sahada sık gözlenen ve sağanak yağışlara bağlı olarak meydana gelen sel, bu iklimin karakteristik özelliklerindendir. Bu durumun tabii bir sonucu olarak da sahada şiddetli toprak erozyonu söz konusu olmaktadır (Sayhan, 1991:59). Toprak erozyonu ile birlikte zaten orta derinlikte ve sığ olan toprakların derinliği iyice azalmakta ve verimlilik kaybı yaşanmaktadır. Aynı durum sahada gübre kullanımının artmasına neden olmaktadır.

1.3.3. Basınç ve Rüzgârlar

Pınarbaşı'nın relief özelliklerine bağlı olarak hâkim rüzgâr yönünü başta KD'dan esen rüzgârlar olmak üzere ayrıca GD'dan esen rüzgârlar oluşturmaktadır. Beaufort sıkalasına göre sahadaki rüzgârların şiddetleri fazla olmayıp genellikle hafif ve orta kuvvetteki rüzgârlardan oluşmaktadır. Rüzgâr hızı açısından dikkati çeken husus genellikle bütün yönlerde ortalama hız 2 ile 3 arasında değişirken güney sektörlü rüzgârların 3'ün üzerine çıkmasıdır ki bu durum ilçe merkezinin gerisindeki Şirvan dağının etkisini göstermektedir (Şekil 1. 11).

Şekil 1. 11. Pınarbaşı İstasyonunun Ortalama Yıllık Rüzgâr Frekansları ve Ortalama Hızları (DMİ, 1963-2014)

Burada belirtilmesi gereken temel husus yukarıda belirtilen özelliklerin yalnızca bir istasyona ait olduğu ve ilçe genelini anlamlandırmada bir araç olduğudur. Çünkü gelecekte Uzunyayla'da kurulması planlanan rüzgâr santralleri, bu kesimdeki rüzgâr hız ve frekans değerlerinin fazla olduğunu göstermektedir.

Araştırma sahasının ikliminde Zamantı koridorunun etkisi büyüktür. Sahayı boydan boya KD-GB istikametinde kat eden bu koridor, genelleme yapılacak olursa Akdeniz'e kadar uzanır. Yaz aylarında güneydeki maritim Tropikal (mT) hava kütlesi bu koridor vasıtası ile sahaya sokulurken, kuzeydeki maritim Polar (mP) hava kütlesi de yine bu koridor vasıtası ile KD'dan sahayı etkilemiş olur (Sayhan, 1991:58). Sahanın iklimi üzerinde, hava kütlelerinin izlediği bu koridordan daha çok nemli hava kütlelerinin buraya sokulmasını engelleyen çevresindeki dağlar ve ortalama yükseltisi belirleyici olmuştur.

1.4. Hidrografik Özellikleri

Uzunyayla konumu itibariyle üç ayrı önemli havzanın (Seyhan, Fırat ve Kızılırmak) kesişim noktasında yer almaktadır. Zamantı Irmağı yoluyla Seyhan nehrinin, Tohma çayı ve kolları ile Fırat'ın, kuzeydeki küçük derelerle de Kızılırmak'ın havzası içinde kalmaktadır. Uzunyayla özellikle Zamantı Irmağı'nın ilk kaynaklarını aldığı yer olması bakımından da önemlidir. Zamantı nehri, Seyhan nehrinin büyük kollarından biridir. Dolayısıyla araştırma sahası Akdeniz havzası içinde yer alan, bir açık havza özelliğindedir.

İlçede yer alan Neojen göl tortulları ile Eosen flişleri ve ofiolitli seriler üzerinde aktif yamaç gerilemesi ve erozyon yoluyla sahanın morfodinamiğine önemli katkılarda bulunmaktadır (Sayhan, 1991:59). Mevsimlik ve sürekli akarsular yoluyla gerçekleşen aşındırma faaliyetleri sahanın jeomorfolojisine etki ettiği gibi, birikinti konileri, birikinti yelpazeleri ve geniş tabanlı vadilerle beliren biriktirme faaliyetleri de etkili olmaktadır.

Zamantı ırmağı, saha genelinde sürekli akışa sahip tek konsekant karakterli akarsuyu oluşturur. Bunun dışında sahada tespit edilebilen diğer akarsuların hemen tamamı Zamantı ırmağının tabileri olup, genellikle subsekant karakterli akarsulardır (Sayhan, 1991:59). Zamantı nehrinin ilçe içindeki en büyük kolu Samağır deresi adıyla Çaybaşı köyü yakınlarında nehre karışan Çörümşek çayıdır. Çörümşek çayı Aygörmez dağları ile Hınzır dağından beslenmektedir *(Harita 1. 9).*

Zamantı nehrini genellikle doğu ve güneyden Tahtalı dağları kaynaklı dereler beslemektedir. Bunun dışında kuzey ve batıdan Hınzır dağı ile Aygörmez kütlesinden kaynağını alan daha düşük debili ve az sayıda dere de bulunmaktadır.

Aygörmez kütlesi üzerindeki önemli dereler şunlardır: Akpınar köyünün kuzeyinde Kavaklıdere-Akpınar ve Kütüklü pınarlarından kaynaklanan Dermesur deresi, Fakıekinciliği köyünün kuzeyindeki Oluklu pınardan kaynaklanan Kızıl deresi, Avşarpotuklu köyünün güneyinde Memo ve Dafü pınarlarından kaynaklanan Köyönü deresi ile Çerkezağıl, Dişbudak, Naldöken, Yoncalı ve Bey dereleri, kütle üzerinde güneye akışlı önemli hidrografik unsurlardır. Kütlenin devamı niteliğinde olan Kocadağ'da Yağlıpınar köyü yakınlarındaki çok sayıda pınardan kaynaklanan Suatlayan deresi ile Yağlıpınar dereleri önemlidir. Kütlenin kuzeyinde bu durum değişmekte sürekli drenaja sahip dere sayısı çok azalmaktadır. Kuşçular köyü yakınlarındaki Ucuzluk deresi, İnliören köyündeki Eskiağıl deresi ve Tersakan köyü doğusundaki Tersakan deresi bu kesimdeki önemli hidrografik birimlerdir (Harita 1. 9).

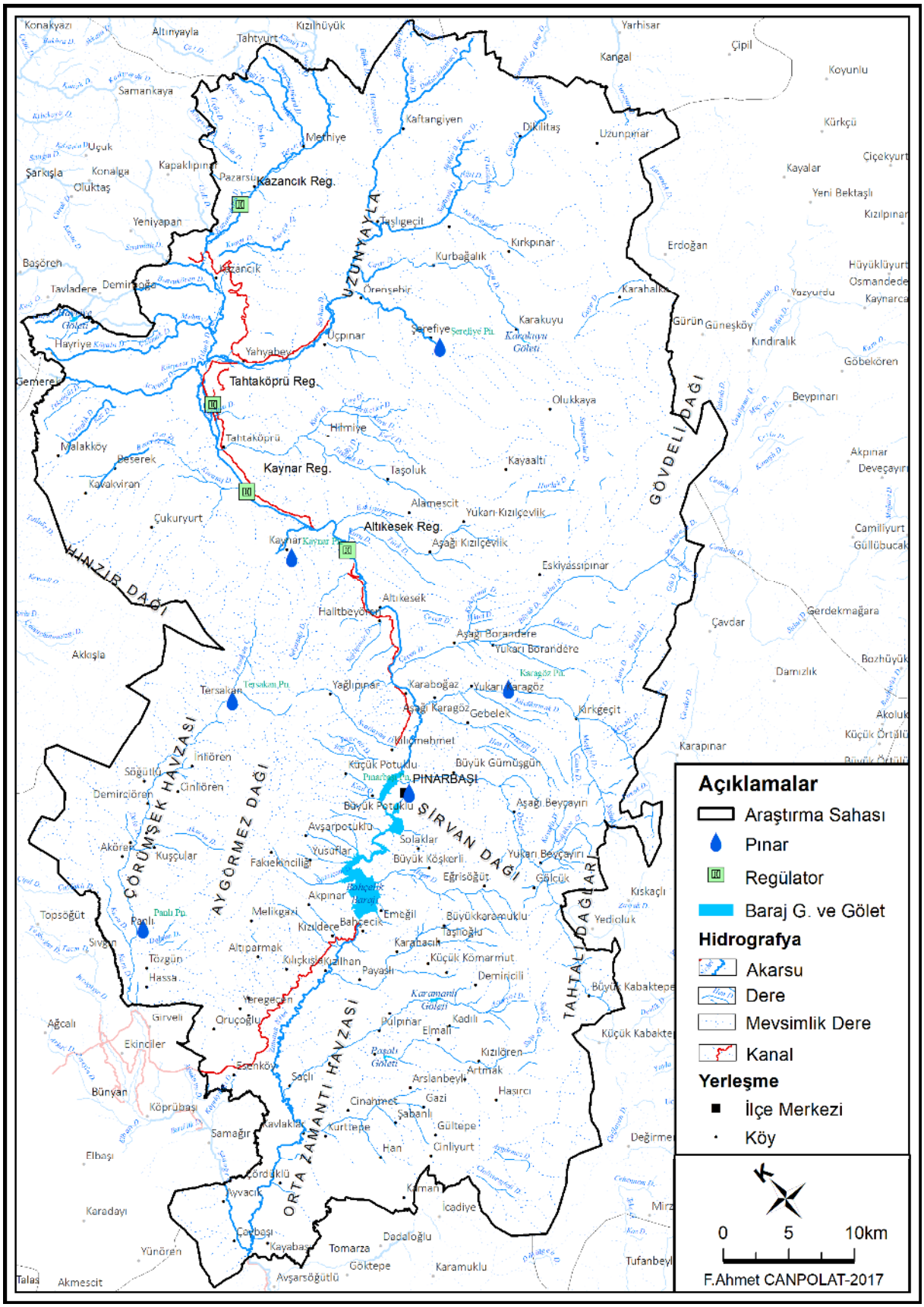
Hınzır dağından ise Hayriye köyü yakınlarından kaynaklanan Çakmak deresi, Malakköy yakınlarından kaynağını alan Acıçayır deresi, Beserek köyü yakınlarından kaynağını alan Beserek deresi bu kesimdeki önemli hidrografik birimlerdir.

Zamantı Çayı, Uzunyayla'nın merkezi kesimine tekabül eden Örenşehir alçak plato sahasının güneyindeki, Tektono-Karstik orijinli Şerefiye kaynaklarından doğmaktadır. Şerefiye'den Örenşehir'e doğru kuzey istikametli akış gösteren ırmak Örenşehir'i 1 km geçtikten sonra KD'dan gelen Kaftangiyen deresi ve D'dan gelen Sacayak ve Çayır dereleriyle birleşmesiyle vadi tabanı genişleyerek, batıya yönelmektedir. Örenşehir platosunun asimetrik yapısına bağlı olarak kuzeydeki Yılanlı deresinin vadi tabanı, Zamantı çayına göre daha geniştir. Yaklaşık 15 km B-KB istikametinde devam ederek Yahyabey köyü yakınlarında, Acıçayır ve Yılanlı dereleri ile birleştikten sonra oldukça geniş bir vadi tabanı oluşmuştur. Yılanlı dere ilçenin en kuzeyi boyunca Methiye, Pazarsu, Kazancık ve Hayriye köylerindeki çok sayıda derenin birleşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Pazarsu önlerinde taşkın koruma ve düzenleme için 1973 yılında inşa edilmiş Kazancık regülatörü bu dere üzerinde yer almaktadır. Acıçayır deresi ise Malakköy çevresinden sularını toplamaktadır (Harita 1. 9).

Zamantı üzerinde taşkın koruma, akım yönlendirme veya küçük ölçekli depolama/sulama amaçlı regülatörler mevcuttur.

Kaynar köyü kuzeyine kadar güçlü ve büyük bir su konumuna gelen akarsu, plato sahasını terk etmeden önce ortalama 300 lt/sn debiye ulaşan Kaynar pınarlarını da bünyesine katarak, dış drenaja bağlandığı epijenik boğazlar zincirine girmektedir. Boğaza girdikten sonra, yer yer hızlı fakat genelde durgun bir su görünümünde, Kaynar boğazını geçen çayın, Altıkesek alüvyal düzlüğüne kadarki serbest akışı, Altıkesek regülatöründe durmaktadır (Kopar, 2001:157). Regülatörden sonra Altıkesek boğazını geçen ırmak yaklaşık 6 km kadar vadi tabanının geniş olduğu kesimde, Boran ve Yağlıpınar ve derelerini bünyesine kattıktan sonra Karaboğaz'a girmekte, 3,5 km'lik bu boğazdan sonra Karaboğaz deresini de bünyesine katarak, Bordüzü ovasına girmektedir. Bu kesimdeki en önemli kolları Özdere ve Karagöz deresidir. Büyükpotuklu köyü önlerinden itibaren, Bahçelik baraj gölüne dökülmektedir.

Bahçelik barajı 1996-2002 yılları arasında yapımı tamamlanan ve 12.07.2005 tarihinde işletmeye açılmış kil çekirdekli kaya dolgu tipine sahip 2 adet ünitede enerji üreten (Kurulu Güç:7 MW, Yıllık Enerji Üretimi: 35 GWh) ve sulamada kullanılan bir göldür. Baraj normal su kotunda 216 hm^3 hacme ve 12 km^2'lik alana sahiptir.

Harita 1. 9. Pınarbaşı İlçesi ve Yakın Çevresinin Hidrografyası

Bahçelik baraj gölünden sonra ırmak, Kızıldere köyü önlerinde Kızıldereyi bünyesine dâhil edene kadar, Pınarbaşı boğazı içinde akmaya devam etmektedir. Saçlı köyüne, geniş tabanlı bir vadi içinde menderesler yaparak akmaya devam eden ırmağa, güneyden Payaslı ve Kötügüney dereleri dâhil olmaktadır. Buradan itibaren vadi daralarak gitgide kanyon vadi görünümü kazanmaktadır. Irmak, Çörümşek suyu ile birleştiği ve ilçe sınırlarının sona erdiği, Çaybaşı mevkiine kadar bu vadi içinde akmaya devam eder. Söz konusu vadi içinde ırmağa, Kavlaklar önlerinde Aslanbeyli, Dilciler köyünde Körpınar deresi ve Çördüklü köyünde Kamışlıboğaz dereleri karışmaktadır.

Bahçelik barajı dışında ilçede tarımsal sulamada kullanılan göletler bulunmaktadır. Bunlar Paşalı köyünde Öteyüz deresi üzerindeki *Paşalı Göleti*, Büyükkaramanlı köyünde Sıçanlısuyu deresi üzerindeki *Karamanlı Göleti* ve Hayriye köyünde Yılankırdı deresi üzerindeki *Hayriye Göleti* ve son olarak Karakuyu köyünde Kurudere üzerindeki *Karakuyu göleti* yer almaktadır (Harita 1. 9).

İlçede Zamantı ırmağı dışında ikinci önemli akarsu, Zamantı'nın önemli kollarından Çörümşek Çayıdır. *Çörümşek çayı,* Zamantı Irmağına Uzunyayla'da çok yakın bir kesimden kaynaklansa da Hınzır dağı (2642 m.) ile Aygörmez dağı (2223 m.) arasındaki Tersakan köyünün kuzeydoğusundaki 1700 m.lik bir boyunla ayrılmakta ve B-GB istikametinde akarak Samağır ırmağı vasıtasıyla Zamantı'ya dökülmektedir. Irmağın başlangıç noktasındaki Tersakan ve Çörümşek dereleri, Zamantı'nın kolları olmalarına rağmen farklı depresyonlara açılmaktadırlar. Kuzeydoğu istikametinde akan Tersakan deresi 1,5 km. kuzeydoğuda küçük bir depresyon sahası olan Kaynar'a dahil olur. Çörümşek deresi ise neojen göl tortulları içerisinde, derin bir şekilde gömülmüş kendi adını taşıyan depresyonda önce çentik bir vadi görünümünde, Söğütlü köyünden sonra ise tabanlı bir vadi durumunda Hassa köyüne kadar, ilçe sınırları içinde akmaya devam eder. Vadi boyunca bu Neojen tortulları, göl kalkerlerinden oluşan tabaka alınları vererek, kornişler oluştururlar. Buradan itibaren Girveli, Ekinciler, Köprübaşı ve Samağır köyleri boyunca Bünyan ilçe sınırları içinde akan çay, Ayvacık ve Çaybaşı köylerinde tekrar ilçe sınırları içinde akmaya devam eder. Hassa köyü önlerinden itibaren ise dayanıksız Neojen depo ve tabakalarının etkisiyle alüvyal boğulma söz konusu olur. Akarsu bu noktadan itibaren tipik bir örgülü drenaj karakteri gösterir. Ekinciler köyünün güneyinde Büyük dere ile birleştikten sonra Şıvgın deresi, Samağır köyünde Taçin deresi ile birleştikten sonra ise Samağır çayı adını alır ve Ayvacık boğazı boyunca güneybatıda Çaybaşına kadar akmaya devam eder. Çaybaşı köyünün güneybatısında, Zamantı Çayı ile birleşerek Zamantı Irmağı adını alırlar (Harita 1. 9).

Taşkına bağlı zararları önlemek için DSİ tarafından araştırma sahasının problemli kısımların taşkın koruma tesisleri yapılmıştır. Bu tesisler sonucunda 10 yerleşim yeri ve toplam 1438 ha arazi koruma altına alınmıştır. Koruma için toplam yaklaşık 30 km kanal inşa edilmiştir (Tablo 1. 7)

Araştırma sahasında Zamantı çayı ve ona bağlı kollar tipik bir "Dandritik drenaj şekli" oluşturmuştur. Bunda, reliefin parçalanmasında önemli paya sahip akarsuların, homojen bir yüzeyde eğimi izlemesi ve tektonikten mimimum etkilenmesi ile konsekant sulardan meydana gelmesi etkilidir (Kopar, 2001:164). Ayrıca Hınzır dağının doğu yamaçlarında paralel drenaj, Aygörmez dağları ve Şirvan dağı üzerinde radyal drenaj, Köprübaşı ile Samağır köyü arasında, Samağır deresi ile Şıvgın deresinin birleştiği kesimde kancalı drenaj tipi'ne rastlanılmaktadır (Harita 1. 9).

Tablo 1. 7. Pınarbaşı İlçesinde Taşkın Tesisleri ve Nitelikleri

Taşkın Tesisinin Adı		Korunan Yerleşim Yeri	Korunan Alan (Ha)	İnşa Tarihi	Mahiyeti
1	Altıkesek ve Karaboğaz Kurutması		280	1965	6936 m ıslah edilmiş yatak, 1300 m yatak taraması,8 km toplam kanal
2	Aslanbeyli Köyü T.K	1 köy	44	1972	1400 mt dere yatağı ıslahı, 1207 m trapez toprak kanal
3	Aşağıborandere Köyü T.K	1 mahalle		1979	972,18 mt uzunlukta trapez kesitli kaplamasız toprak kanal
4	Çaybaşı (Hormusun) Köyü (Sudöken Deresi) T.K	1 köy		1975	523,87 mt yatak tanzimi
5	İlçemerkezi Evlerin Kaynak Suyu Zar. Kor.	1 ilçe	18	1989	215 m kanal ve 1 ad. Baks
6	Kaftangiyen Köyü (Sualtı Deresi) T.K	1 köy	138	1980	4350 mt trapez kesitli kaplamasız toprak kanal
7	Kaynar Beldesi	1 belde	221	1974	4556 m trapez toprak kanal, 1 ad. betonarme köprü
8	Kazancık Köyü T.K	1 köy	157	1973	4217,91 mt kanal
9	Kılıçmehmet Köyü		100	1977	
10	Kızılören Köyü (Pulpınar Deresi) T.K	1 köy		1976	617,58 mt kaplamasız toprak kanal
11	Yahyabey Köyü Yeraltısuyu Zararlarından Kor. Tes.	1 köy	480		5241 mt trapez kesitli kaplamasız toprak kanal
12	Yukarıborandere Köyü (Keleş Deresi) T.K	25 ev		1996	

Kaynak: DSİ

Araştırma sahasındaki önemli hidrografik birimlerden biri de kaynaklardır. Bu kaynaklardan *Pınarbaşı kaynağı ilçe merkezi güneyinde uzanan fay boyunca 4 gözeden çıkmaktadır. Kaynak kaptaj yapılarak, ilçe merkezinin içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Şerefiye kaynağı, Miyosen kireçtaşının üzerini örten Kuvaterner marnı içinden çıkmaktadır. Bunun dışında, kristalize kireçtaşını örten marndan boşalan Kaynar pınarları da bu grup kaynaklara dâhil edilmektedir. Panlı ve Tersakan kaynakları ise yaşlı kireçtaşlarının, ovalık alanlarla temas noktalarından boşalım gösteren, depresyon*

kaynaklarıdır (Yavaş, 1994:17). Karagöz kaynağı ise karstik nitelikli bir kaynaktır. İlçedeki Alabalık çiftliklerinin toplanma sahalarını oluşturan Karagöz pınarı ile Şerefiye pınarı önemlidir.

İlçede bu kaynaklar dışında Neojen-Kuvaterner dokunağındaki kumlu seviyelerden ufak debili mevsimlik kaynaklar çıkmaktadır. Dokunak kaynağı olarak tanımlanan bu kaynaklar yerleşmelerdeki su ihtiyacını karşılamaktadır. Ayrıca su ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak sığ kuyular ve sondaj kuyuları da sahada mevcuttur (Yavaş, 1994:17-18). Farklı büyüklükteki bu su kaynaklarının konumları yerleşmelerin yer seçiminde etkili olan faktörler arasında yer alır.

Tablo 1. 8. Pınarbaşı İlçesindeki Yüksek Debili Su Kaynakları

Kaynak Adı	**Ortalama Akım (lt/sn)**	**Çıktığı Formasyon**	**Kaynak Türü**
Şerefiye	1000-1200	Miyosen Kireçtaşı	Geçirimsiz Örtü Kaynağı
Kaynar	384	Kristalize Kireçtaşı	Geçirimsiz Örtü Kaynağı
Tersakan	40-60	Eosen Kireçtaşı	Depresyon Kaynağı
Pınarbaşı	700	Mesozoyik Kireçtaşı	Fay Kaynağı
Panlı	250	Mesozoyik Kireçtaşı	Depresyon Kaynağı
Karagöz	-	Mesozoyik Kireçtaşı	Depresyon Kaynağı
Gürleğen	-	Triyas Kireçtaşı	Fay Kaynağı

Kaynak: Yavaş, 1994: 15'den değiştirilerek

Fotoğraf 1. 3. Pınarbaşı İlçesindeki Gözelerden (Kaynak Suyu) Bazıları

Sahadaki yaşlı kireçtaşları, karstik özellikte, çatlaklı ve kırıklı bir yapıya sahip olmaları bakımından, havza için önemli bir beslenme sahası olmasına rağmen, rezervuar açısından aynı yetenekte değildir. Bu nedenle sızan yağış suları belli bir depolanma göstermeden çıkmaktadır (Kopar, 2001: 165) (Tablo 1. 8) (Fotoğraf 1. 3).

Havza tabanını oluşturan Neojen tortullarda düşük derecede porozite ve permabilite yeteneğine sahip olduğu için, yağış sularının yeraltına intikalinden çok yüzeysel akış ön plandadır. Bununla birlikte, Eosen ve daha yaşlı kireçtaşı içeriği üzerinde, yatay uzanışlı kumlu killi ve çakıllı seviyeler olması nedeniyle, bu kesimler "Sığ Akifer Sahaları" olarak düşünülebilir. (Kopar, 2001: 166). Zamantı ve kollarının yardığı yamaçlardaki küçük debili kaynaklar bu ikinci gruba dâhildirler.

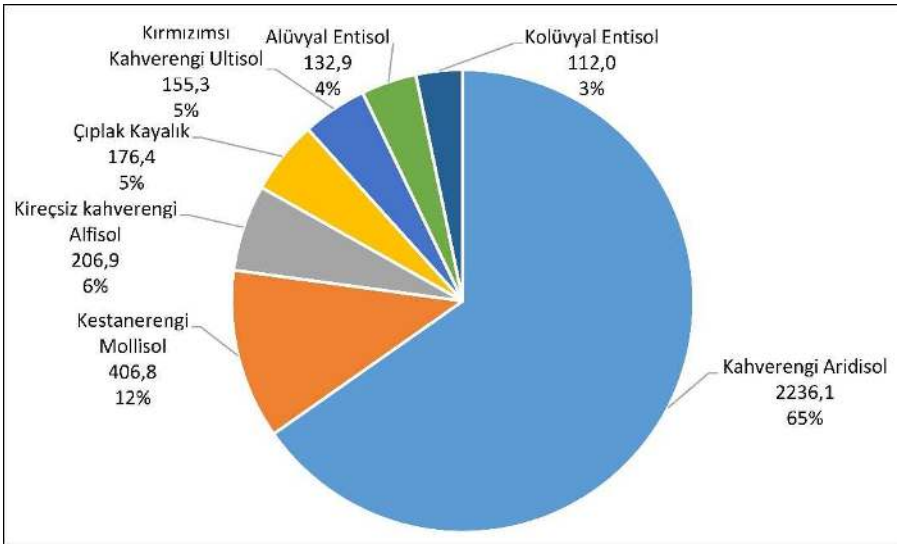
1.5. Toprak Özellikleri

İlçe sınırları içinde zonal topraklar grubu içinde Kahverengi topraklar, Kestane Renkli topraklar, Kırmızımsı Kahverengi topraklar, azonal topraklarda alüvyal ve kolüvyal topraklar yer almakta ayrıca litosoller ile toprak özelliği taşımayan çıplak kayalıklar bulunmaktadır (Tablo 1. 9, Şekil 1. 12).

Tablo 1. 9. Toprak Grupları ve Kapladıkları Alanlar

Eski Toprak Grupları	Yeni Toprak Takımları	Alan (km^2)	Oran %
Kahverengi	Aridisol	2236,1	65
Kestanerengi	Mollisol	406,8	12
Kireçsiz kahverengi	Alfisol	206,9	6
Çıplak Kayalık	Çıplak Kayalık	176,4	5
Kırmızımsı Kahverengi	Aridisol	155,3	5
Alüvyal	Entisol	132,9	4
Kolüvyal	Entisol	112,0	3

Kaynak: Kayseri İl Arazi Varlığı, 1996

Şekil 1. 12. Toprak Gruplarının Dağılımı

Kahverengi topraklar "aridisol-kurak toprak" ilçede %65 oranla en fazla alana sahip toprakları oluşturmaktadır. Yeni toprak sınıflandırmasında "aridisol-kuru topraklar" olarak geçmekte ve ilçenin genel doğal ortam özelliklerini bu anlamda yansıtmaktadır. Kahverengi topraklar Senozoik arazilerin neredeyse tamamında görülmektedir. Ayrıca Uzunyayla'nın doğusundaki Paleozoik, Mesozoik arazilerinin bir bölümünü kapsamaktadır (Harita 1. 10, Fotoğraf 1. 4).

Fotoğraf 1. 4. Kahverengi Topraklar, Malak köyü.

Kuru tarım ile birlikte kısmen sulamalı tarımın da yapıldığı esas iktisadi faaliyet sahasını oluşturan toprakladır. İlçede yerleşmeye elverişli arazilerin büyük bir kısmı bu toprak grubu üzerinde yer almaktadır. Çünkü geri kalan arazinin büyük bir kısmı engebeli ve aşınmış yüzeylere karşılık gelmektedir. Bu toprakların aşındırılması ve taşınmasıyla hem Uzunyayla'da hem de Orta Zamantı havzasında, vadi yamaçlarında neojen gölsel depoları açığa çıkmıştır. Beyaz ve gri renkli bu topraklar iktisaden kullanılamayan verimsiz kolüvyal topraklar grubuna girmektedirler.

Kahverengi topraklar olarak belirtilen alanların, büyük bir kısmı intrazonal topraklar içerisinde yer alan killi kireçli topraklar grubunda yer almaktadır. *Neojen göl tortullarında bulunan kireçli, mil taşı, kil taşı ile killi kireçtaşı ve marn tabakalarının ardalanmasından meydana gelen göl depolarının bulunduğu eğimli yamaçlar boyunca, beyazımsı renkte kireçli ana metaryeller ve C horizonundan ibaret olan topraklardır (Atalay, 211:416)* (Fotoğraf 1. 5).

Fotoğraf 1. 5. Kireçli Toprak Tipi, Hilmiye Köyü

Kestane rengi topraklar "mollisol-yumuşak topraklar" düzlüklere ve etek yüzeyleri gibi birikim alanlarına sahip olduğu gibi dik eğimli yamaçlar, derin yarılmış genç vadiler, sırtlar vb. gibi aşınım sahalarını da içerir. Bu nedenle, Kestane Renkli topraklarda profil derinliği 40 cm ile 1 m arasında değişir (Kopar, 2001: 178).

Bu toprak grubu, Kayseri-Maraş karayolunun da geçtiği Özdere vadisinin doğusunda kalan Tahtalı ve Gövdeli dağlarının büyük bir bölümü ile Borandere platosunun tamamını kapsamaktadır. İlçe topraklarının %12'sine karşılık gelen 406 km^2'lik bir alanı oluşturmaktadır (Harita 1. 10). Orta enlemlerin yarı kurak bozkır sahalarında görülen bu toprakların, kahverengi topraklardan farkı daha nemli alanlarda geliştiklerinden kireç birikiminin daha az olmasıdır. Kestane renkli toprakların yüzeylendiği alanlarda toprak derinliği diğer toprak topraklarda olduğu gibi sabit değildir. Eğim ve hidrografik ağın etkisiyle yer yer oldukça aşındırılarak toprak derinlikleri azalmıştır. Sonuçta genel olarak çok sığ olan bu topraklar eğimin azaldığı kuzeye doğru ve vadi içlerinde sığ ve orta derinlikte topraklar haline gelmektedir.

Kestane rengi topraklar üzerinde eğim ve engebenin izin verdiği sahaların büyük bir kısmı kuru tarım alanı olarak değerlendirilmektedir. Geri kalan arazilerde bulunan mera alanları hayvancılık için değerlendirilmekte ve daha yükseklerde yayla alanları yer almaktadır.

Kireçsiz kahverengi topraklar "alfisol-pedalfer topraklar", ilçenin güneybatı kesimindeki Mesozoik yaşlı ofiyolit ve kireçtaşlarını bulunduğu engebeli alanlar (Soğanlı ve Kireçlik dağları) ile Kavak-Artmak dağ eteği ovasına karşılık gelmektedir. 207 km^2'lik bir alanla sahanın %6'sını oluşturmaktadır (Harita 1. 10, Şekil 1. 12). Karakteri itibariyle 1000 m'nin üzerinde ve yarı kurak ağaçlık alanların altında gelişme gösteren bu toprakların bünyesinde serbest kireç bulunmaz genellikle üst horizonu kil bünyelidir.

İlçede en fazla yayla alanı bu toprak grubu üzerinde yer almaktadır. Yani bu arazi üzerinde hayvancılık faaliyetleri tarımsal faaliyetlerin önüne geçmiştir. Bunun yanında arazinin tarıma uygun olduğu Kaman-Artmak dağ eteği ovası üzerinde, kuru tarım faaliyetleri önemlidir. Genel olarak sahada çok sığ olan bu toprak grubu Kaman-Artmak dağ eteği ovasının batısında sığ doğusunda ise orta derinliktedirler.

Kırmızımsı Kahverengi topraklar "aridisol-kurak toprak", Altıparmak-Kılıçkışla köyleri arasındaki hattan başlayıp Altıkesek köyüne kadar devam eden KD-GB istikametli Aygörmez dağlarının güney yamaçları üzerinde, farklı jeolojik formasyonlar üzerinde gelişmiştir. 155 km^2 yüzölüçümü ile sahanın %5'lik bölümüne karşılık gelmektedir (Harita 1. 10, Şekil 1. 12, Fotoğraf 1. 6).

Fotoğraf 1. 6. Kırmızımsı Kahverengi Topraklar, Yağlıpınar köyü

Kırmızımsı kahverengi topraklara yüzey rengini veren organik madde oranı düşüktür. Toprağın kırmızımsı rengi ana materyale özgü bir durumdur. Çünkü; toprağın yayılış alanında petroğrafik yapı, Orta ve Üst Eosen'e atfedilen kırmızı-bordo hakim renkli detritik kayaçlardan oluşmaktadır. Bu durumda rengin demir oksitlerden oluşan bir bileşene özgü kızıllaşmadan dolayı, kırmızımsı olduğu söylenebilir. Zaten bu toprak alanında, tepe ve dere adlarının kırmızı ya da kızılla başlaması ilginçtir. Örneğin; Kızıldere, Kırmızı tepeler, Kızıltepe vb. böyledir (Kopar, 2001: 180).

Bu topraklarda arazi şartlarının tarıma uygun olduğu yerlerde tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. Bunun dışında bu arazi üzerinde küçükbaş hayvancılık faaliyetleri önemlidir. Genel olarak akarsular ve kolları tarafından derince ve sık bir şekilde yarılmış bu toprak grubunun bulunduğu araziler çok sığ topraklardır. Bu durum tarım için önemli bir dezavantajdır. Yalnızca parçalı küçük düzlükler üzerindeki tarım arazilerinde su kaynağı olmadığından geçimlik kuru tarım yapılabilmektedir. Sonuçta bu toprak grubu üzerindeki köylerde belirgin nüfus kaybı yaşanmaktadır. Yusuflar ve Akpınar köyleri buna en bariz örnekleri oluşturmaktadır. Kılıçmehmet, Kızıldere ve Altıkesek köylerinin bu durumdan farklı bir karakter sergilemesi aslında alüvyal topraklar üzerinde tarım arazilerinin olmasından kaynaklanmaktadır.

Fotoğraf 1. 7. Baraj yapımında kullanılan Killi topraklar, Akören köyü

Alüvyal topraklar "entisol-genç/yeni topraklar", Zamantı ve kollarının topladığı malzemeleri biriktirdikleri, vadi tabanlarında görülmektedir. Bu topraklar araştırma sahasındaki en verimli ve sulama yapılabilen tarım alanlarına karşılık gelir. İlçedeki en az yüzölçümlü topraklardan olup 133 km^2'lik bir alanla araştırma sahasının %4'üne karşılık gelmektedir (Harita 1. 10, Şekil 1. 12, Fotoğraf 1. 8).

Fotoğraf 1. 8. Alüvyal topraklar, Çörümşek Vadisi

Alüvyal topraklar sahadaki derin topraklar grubuna girmektedir. Sulamalı tahıl tarımının yanında az da olsa meyve bahçelerinin bulunduğu bu toprakların Uzunyayla kesiminde otlak alanları özellikle büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için çok önem kazanmaktadır (Fotoğraf 1. 9).

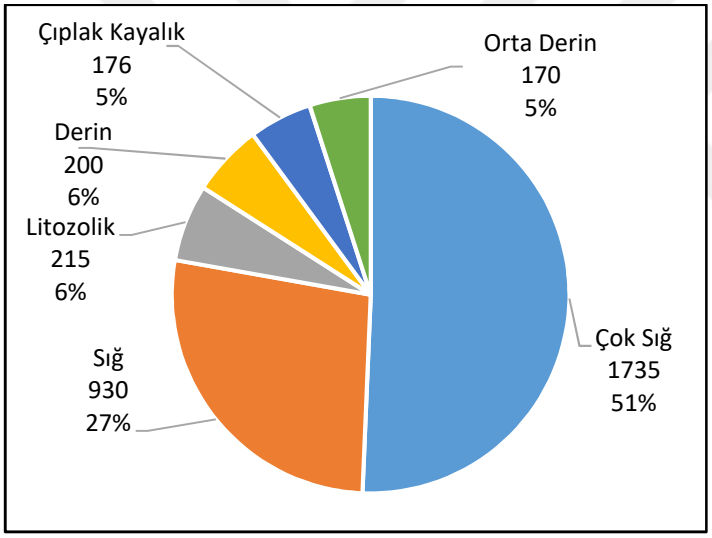

Fotoğraf 1. 9. Alüvyal Topraklar, Borandere vadisi

Kolüvyal topraklar "entisol-genç/yeni topraklar", Yüzeyden derine doğru, malzeme, az pekişmiş, permeabilite yeteneği kuvvetli, ince ve kaba unsurlu detritiklerden meydana gelmektedir. Bütünüyle sürekli ve geçici akarsuların eseri olan bu depoların yüzey renkleri hafif de olsa vejetasyonun etkisiyle soluk kahverengidir. Derine doğru kirli beyaz ya da sarımsı renklerin egemenliği görülmektedir (Kopar, 2001: 186). Bu topraklar aşındırmanın fazla olduğu yamaçların eğimin azaldığı kesimlerinde görülmektedir. Bu alanlar Hınzır dağı doğusundaki dağ eteği ovasının bir kısmı ile Zamantı ve kollarının açmış olduğu vadi yamaçlarının bazı kesimlerini kapsamaktadır. Yamaç eteklerinde

depolanmış, taş ve moloz içeren bu topraklar genel olarak kullanılmamaktadır. Ancak taban arazilerindeki bölümü, tarım alanları olarak değerlendirilmektedir.

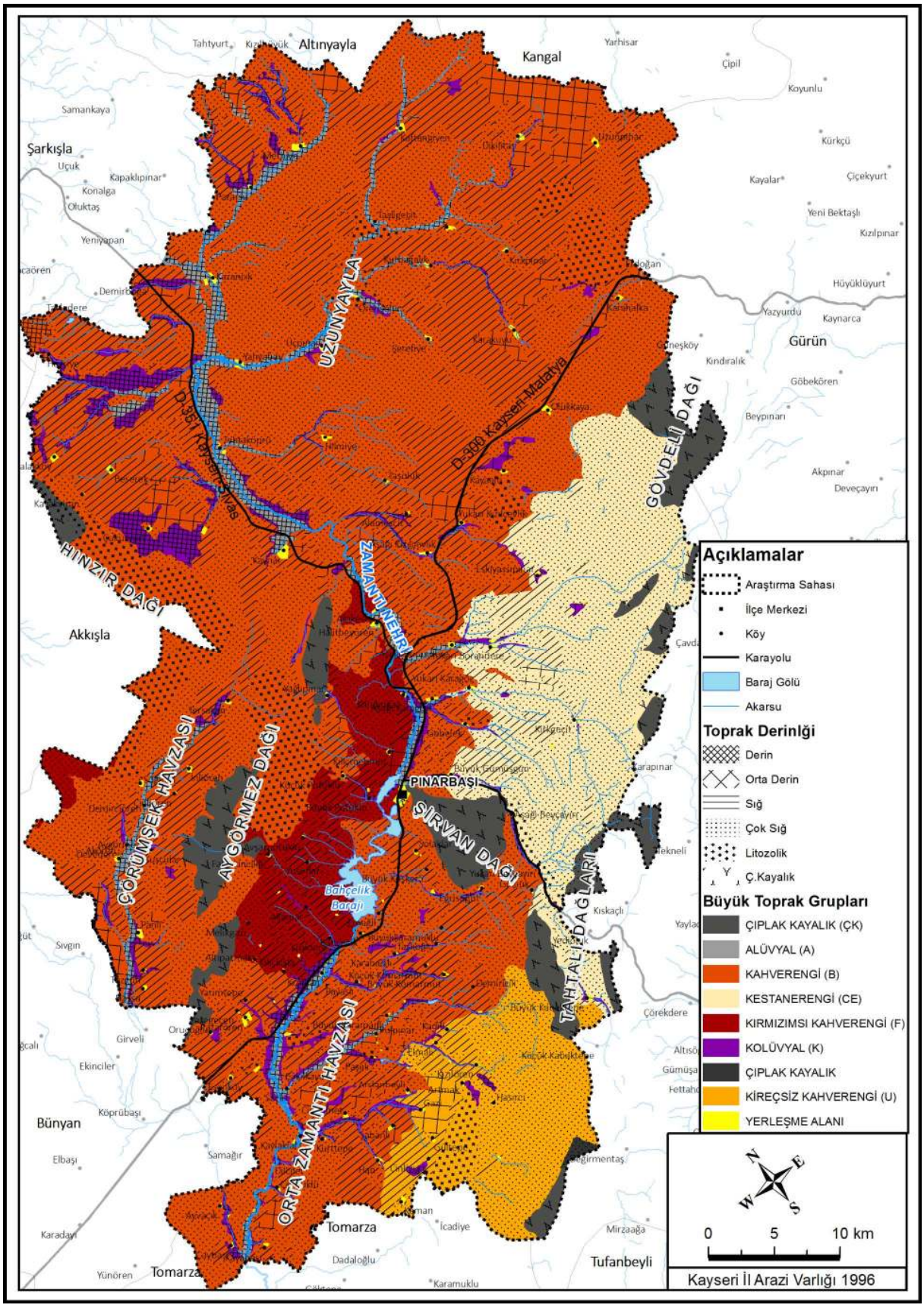
Çıplak kayalıklar, kısmen Örenşehir alçak plato sahasının doğusunda ve özelliklede güneydeki yüksek dağlık relief üzerinde parçalı ve kesintili şekilde yer alan bu yüzeyler ya tamamen toprak örtüsünden sıyrılmış ana kaya ya da, fiziksel parçalanma neticesinde çözülmüş enkazdan meydana gelmektedir. Bu alanların mevcut duruma gelmelerinde, su erozyonu, donma, çözülme, günlenme ve kuvvetli eğim gibi faktörlerin etkisi yadsınamaz. Nitekim *sahanın batı-güneybatı ve güney-güneydoğusunu çevreleyen yüksek dağların ortalama 1800-2000 m'den daha yüksek kesimlerinde ana kaya belirgin şekilde gün yüzüne çıkmıştır. Pürüzsüz denilecek kadar sade, törpülenmiş hissi veren bu yüzeylerde, otsu vejetasyon dahi sınırlıdır. Sözü edilen bu kesimlerin eğimli kesimlerinde gravite etkisiyle çökelen enkaz belirli öbekler şeklinde rastgele yerleşmiştir (Kopar, 2001: 187).*

Toprak Derinlik Grupları	Alan (km²)	Oran %
Çok Sığ	1735	51
Sığ	930	27
Litozolik	215	6
Derin	200	6
Çıplak Kayalık	176	5
Orta Derin	170	5

Şekil 1. 13. Toprak Derinlik Grupları Alanları ve Dağılımı (Kayseri İl Arazi Varlığı, 1996)

Bitkilerin kökleri, bitkinin çeşidine bağlı olarak yüzlek veya derin olabilir. Bitkiler için, etkili kök derinliği adı verilen bir nitelik söz konusudur. Eğer toprak derinliği bitkinin etkili kök derinliğinden az ise bir ortam yetersizliği söz konusu olacaktır (Url 3). Topraklar derinliklerine göre 90 cm'den fazla çok derin, 50-90 cm arasında derin, 20-50 cm arasında sığ ve 20 cm'den az ise çok sığ toprak kabul edilir. Ayrıca, genellikle eğimli yüzeylerdeki bitki örtüsünün zayıflığına ve doğal dengesini yitirmesi sürecinde erozyon ve çözülme olaylarına bağlı olarak litosoller ortaya çıkmaktadır.

Harita 1. 10. Pınarbaşı İlçesinin Toprak Haritası

Litosolller, "taşlı topraklar" ilçede, Aygörmez dağı üzerindeki Naldöken tepelerinin tamamında, Hınzır dağı kütlesinde eğimin azaldığı kesime kadar, Kırkpınar köyü doğusundaki Ali dağı ve çevresinde, Kayaaltı köyünün batısında Çerkezgüney tepe üzerinde, Gültepe köyü güneyindeki Örtlek dağı üzerinde görülmektedir (Harita 1. 10, Şekil 1. 12).

Sahada *çok sığ topraklar* ilçe yüzölçümünün nerdeyse yarısını oluşturmaktadır. Bu sayıya sığ toprakları da dâhil edersek dörtte üçünden fazlası derinliği fazla olmayan topraklardır. Bu durum sahadaki degredasyon ve erozyon süreçlerinin yoğunluğu hakkında ipucu vermektedir. Çok sığ topraklar ilçenin en önemli tarım sahaları olan plato yüzeylerinin büyük bir bölümüne karşılık gelmektedir. Bu plato yüzeylerinin geriye kalan kısmını da sığ topraklar oluşturmaktadır ki, bu topraklar platoların dağlık alanlara yaklaştığı kesimlere karşılık gelmektedir. Dağlık alanlardan taşınan malzemelerin birikmesiyle kısmen derinliği daha fazla olan sığ topraklar bu kesimlerde gelişme göstermiştir (Şekil 1. 13).

Derin toprakların tamamı Çukuryurt-Kavakköy dağ eteği ovası hariç, Zamantı ve Çörümşek ırmaklarının ve kollarının akış gösterdiği vadi tabanlarında görülmektedir. 200 km^2'lik alanla sahanın %6'sını oluşturan bu araziler mutlak tarım arazileri ile çayır ve otlaklara karşılık gelmektedir (Şekil 1. 13).

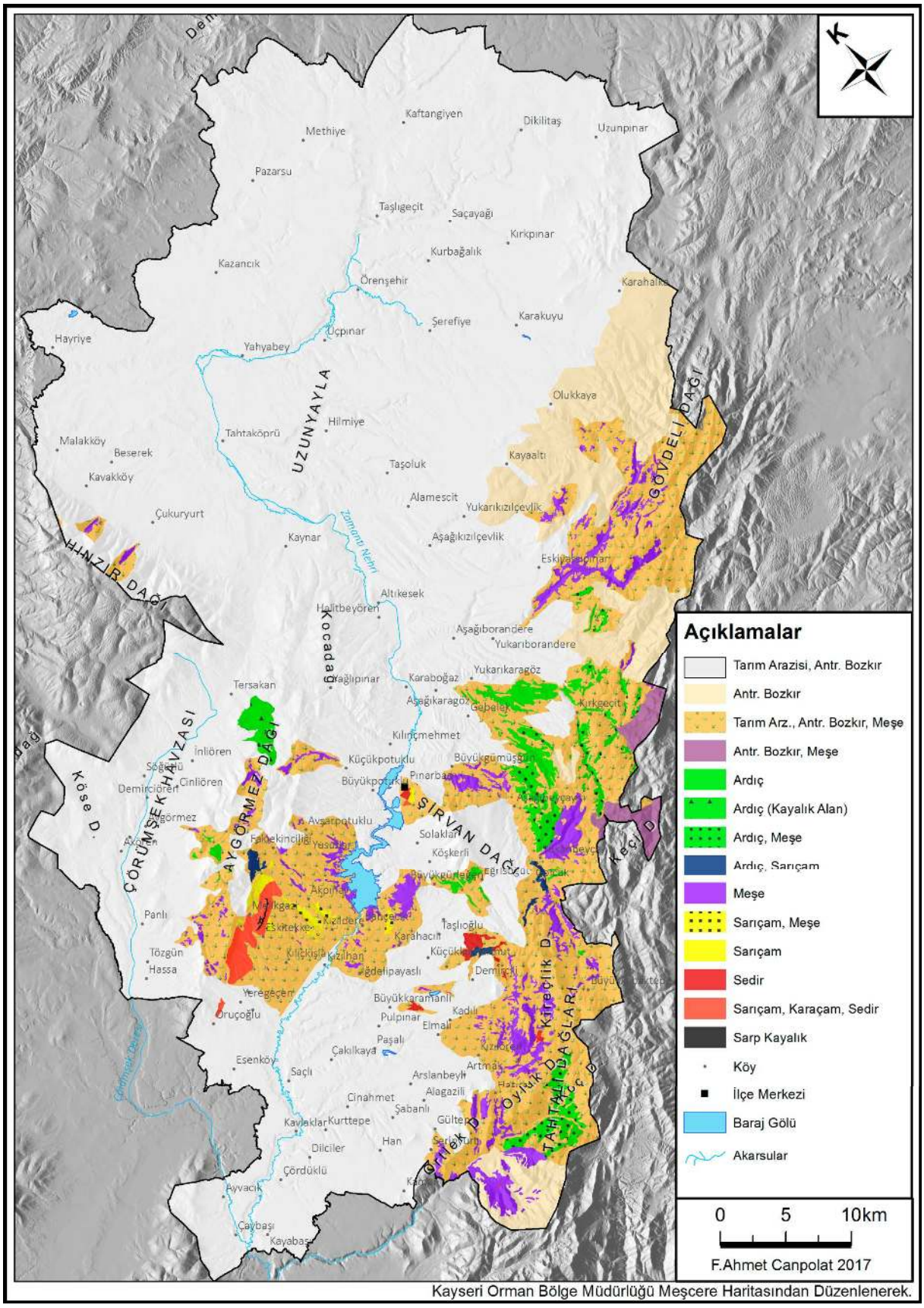
Son olarak *orta derinlikte topraklar*, Zamantı nehri kollarının vadi tabanlarında, Tohma ile Zamantı su bölümü çizgisi çevresinde, Çukuryurt-Kavakköy dağ eteği ovası aşağı kesimlerinde ve Kaman-Artmak dağ eteği ovası ovası üzerinde görülmektedir (Şekil 1. 13).

Özellikle dağlık alanlarda ağaçlandırmaya elverişli olmayan yerlerde erozyonu azaltmaya yönelik taraçalandırma yapılmaktadır. Halitbeyören köyü batısı, Kabaktepe köyü, Emeğil köyü, Malakköy ve Gölcük köyü çevresi bunlardan bazılarıdır.

1.6. Doğal Bitki Örtüsü Özellikleri

İlçe, Türkiye flora alanları grid sistemine göre B6 alanına girmektedir (Davis, 1988). Buna göre İran-Turan fitocoğrafik bölgesi ile Anadolu diyagonali bölgesinin bir kısmına dâhil olmaktadır.

Araştırma sahasında Meşe, Ardıç ile Sarıçam, Karaçam orman birlikleri özellikle Tahtalı-Gövdeli dağları doğrultusunda engebeli alanlarda ve Aygörmez dağları üzerinde ve az da olsa Şirvan dağı kuzeybatısında görülmektedir. Bu alanlar dışında sahanın geneline hâkim olan bitki örtüsü antropojen steplerdir (Harita 1. 11)

K
Açıklamalar
Tarım Arazisi, Antr. Bozkır
Antr. Bozkır
Tarım Arz., Antr. Bozkır, Meşe
Antr. Bozkır, Meşe
Ardıç
Ardıç (Kayalık Alan)
Ardıç, Meşe
Ardıç, Sarıçam
Meşe
Sarıçam, Meşe
Sarıçam
Sedir
Sarıçam, Karaçam, Sedir
Sarp Kayalık
Köy
İlçe Merkezi
Baraj Gölü
Akarsular
0 5 10km
F.Ahmet Canpolat 2017
Kayseri Orman Bölge Müdürlüğü Meşcere Haritasından Düzenlenerek.
Methiye
Kaftangiyen
Dikilitaş
Uzunpınar
Pazarsu
Taşlıgeçit
Saçayağı
Kırkpınar
Kurbağalık
Kazancık
Örenşehir
Karahallı
Karakuyu
Şerefiye
Hayriye
Üçpınar
Yahyabey
Olukkaya
Hilmiye
Tahtaköprü
Malakköy
Beserek
Taşoluk
Kayaaltı
Kavakköy
Alamescit
Yukarıkızılçevlik
Çukuryurt
Kaynar
Aşağıkızılçevlik
Altıkesek
Halitbeyören
Aşağıborandere
Yukarıborandere
Yukarıkaragöz
Tersakan
Karaboğaz
Aşağıkaragöz
Kırkgecit
Kılınçmehmet
İnliören
Küçükpotuklu
Büyükgümüşgün
Demirciören
Cinliören
Büyükpotuklu
Pınarbaşı
Avsarpotuklu
Solaklar
Köşkerli
Yesiltepe
Akpınar
Taşlıoğlu
Karahacılı
Panlı
Tözgün
Hassa
Kılıçkışla
Kızılhan
Demirçeki
Yeregeçen
Büyükkaramanlı
Oruçoğlu
Pulpınar
Kadılı
Elmalı
Paşalı
Çakılkaya
Esenköy
Saçlı
Artmış
Arslanbeyli
Alagazili
Cinahmet
Şabanlı
Kavlaklar
Kurttepe
Gültepe
Han
Dilciler
Çördüklü
Ayvacık
Çaybaşı
Kayabaşı
UZUNYAYLA
HINZIR DAĞI
AYGÖRMEZ DAĞI
ÇÖRÜMSEK HAVZASI
ŞIRVAN DAĞI
GÖVDELİ DAĞI
TAHTALI DAĞLARI
Kösedağ
Kösedağı
Kösedağ
Kösedağ
Kösedağ

Stepler, tür bakımından zengin bir taksona sahiptir. Yörede yapılan bir botanik çalışmasında *endemik takson sayısı 142 ve buna bağlı olarak elde edilen endemizm oranı %19,3 olarak belirlenmiştir. Bitkilerin fitocoğrafik bölgelere dağılımı şu şekildedir. %34,7 İran Turan, %7.8 Avrupa Sibirya, %5,7 Akdeniz elementi ve yayılış alanı belirsiz ya da çok bölgeli türler ise %51,8 oranındadır (Özkan, 2002: 222).*

Doğal bitki örtüsü bakımından Uzunyayla, çevresine göre ayrı bir durum gösterir. Gerçekten, güneyde Tahtalı ve Gövdeli dağlarına doğru bilhassa ardıç, çam, karamuk çalı ve fidanlarından meydana gelen fundalıklar ve daha içerlerde ormanlar uzandığı gibi, batıda Kepekli ve Hınzır dağlarının kuytu yerlerinde yer yer çalılıklar veya orman kalıntıları ve kevenlikler görülür. Buna karşılık, Uzunyayla'nın yüksek düzlüklerinde otluklarla, dere boylarında uzanan çayırlıklar asıl bitki örtüsünü teşkil eder. Böylece Uzunyayla, gerçek bir step durumu gösterir. Fundalıklar, Uzunyayla düzlüklerinde yalnız güneyde Karagöz ve Borandere köyleri yakınlarına kadar pek seyrek bir halde kuzeye doğru uzanırlar (İzbırak, 1945: 273). Zamantı ve kolları boyunca uzanan çayırlıklar büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için otlak alanı olarak kullanılmaktadır. Bu otlak alanları bir bakıma Uzunyayla kesiminde otlatma için yaylalara çıkma zorunluluğunu kaldırmıştır.

İlçede Uzunyayla ile beraber Orta Zamantı havzasında da benzer floristik özellikler mevcuttur. *Çünkü ilçede kontinentalitenin etkisini, bütün iklim elemanlarında tespit etmek mümkündür. Adeta sahanın iklimine damgasını vurur. Bu iklim şartları altında sahada görülebilen bitki örtüsü ise havza yüzeyinde antropojen stepler ve çevre yüksek alanlarda ise özellikle kurakçıl ve soğuğa dayanıklı meşe türleridir (Sayhan, 1991: 3).* Mevcut ormanlık sahaların korunması için ve genişletilmesi için ağaçlandırma faaliyetleri yapılmaktadır.

İlçede ormanların tahribi iskân süreciyle birlikte artmıştır. Hem Afşarların iskânı hem de Çerkezlerin sahaya iskânı için çevredeki ormanlar mesken yapımında kullanıldığı iddia edilmektedir.[3] Sahada özellikle 93 harbi sonrası iskân ettirilen nüfusun mesken yapımında kullanmak üzere çevredeki ormanları kullanmasıyla doğal bitki örtüsü yoğun bir şekilde tahribata uğramış sonuçta gerek antropojenetik gerekse jeomorfolojik, jeolojik

[3] BOA; A.MKT. UM, 491/43, 7/S/1278'den aktaran Akay, T., 2009, s.94, "Uzunyayla'nın nihayetinde vaki Pınarbaşı nam mahal gayet münbit ve vasi ve otlu sulu yerler olub hatta oraya bir saat kadar civar mahalleri orman bulunarak… …henüz yerleşmemiş olan Kabartay kabilesinden iki yüz on dört ve Hatokay kabilesinden altmış hane ile Hüseyin Bey ve Kabail-i saireden beser onar hane ceman altı yüz kadar haneler mahal-i mezkura iskân ve ivaları…"

yapıya bağlı olarak sahada ileri derecede toprak erozyonu görülmektedir. Özellikle çevredeki yüksek alanlarda erozyonun şiddeti daha da artmaktadır.

İlçenin floristik özelliklerinin dağılışını şu şekildedir;

Antropojen Bozkır alanı sahanın yaklaşık %6'sını oluşturmakla beraber sahanın esas bitki örtüsünü bozkırdır. Yöredeki doğal bitki örtüsünün insanlar tarafından değişikliğe uğratılması, özellikle orman sahalarının step haline dönüştürülmesi, Anadolunun pek çok yerinde olduğu gibi Pınarbaşı çevresinde de eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Tarihsel bazı kayıtlarda geçmişte burada bahsedilen ağaçlık sahaların günümüzde yalnızca yüksek kesimlerde kalıntılarına rastlanılması, ilçedeki bozkırın antropojen nitelikli olma ihtimalini yükseltmektedir. Ancak sahanın daha önce belirtilen klimatik özellikleri yani sıcaklık ve yağış özellikleri buradaki step örtüsünün doğal olmasını daha olası kılmaktadır (Şekil 1. 14, Harita 1. 11, Fotoğraf 1. 10).

Fotoğraf 1. 10. Vadi Tabanındaki Kavaklıklar, Kayabaşı Köyü

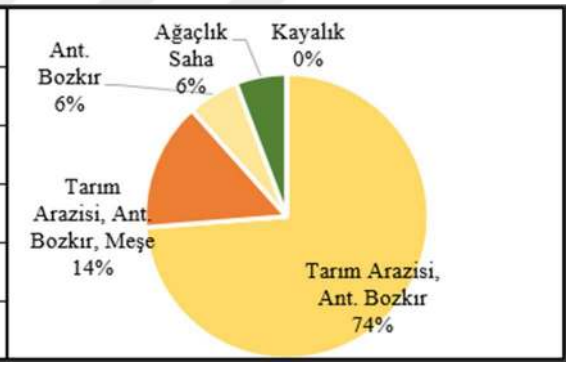
Meşe-Ardıç birlikleri sahadaki Meşe ve Ardıç gibi türlerden oluşan bozulmuş, seyrek formlu birliklerin mevcut fizyolojisi, antropojen step'e gidişi simgeler. *Eskiden beri orman alanını en son terk etmesi nedeniyle, artçı olarak ünlenen ardıçlar bile bugün kaderiyle baş başadır. Zaten, meşeler çoktan boyu 1-2 m arasında çalı formu kazanmış durumdadır (Kopar, 2001: 210)* (Fotoğraf 1. 11).

Meşe ağaçları sahanın bazı kesimlerinde ormanlık görünümünde iken bazı kesimlerde seyrek ağaç toplulukları şeklindedir. Meşe ağaçları, Tahtalı Dağları ve uzantıları üzerinde, genellikle vadi yamaçları boyunca yer almaktadır. Ayrıca Bahçelik barajı yakın çevresindeki plato sahası üzerinde meşe toplulukları bulunmaktadır. Son olarak Aygörmez dağı ve uzantıları içindeki vadi yamaçları ve çevresinde rastlanılmaktadır (Şekil 1. 14, Harita 1. 11).

Fotoğraf 1. 11. Yusuflar Köyünden Şirvan Dağı Alt Yamaçlarındaki Meşe Birlikleri

Bitki Örtüsü	Alan
Tarım Arazisi, Ant. Bozkır	2526,0
Tarım Arazisi, Ant. Bozkır, Meşe	500,0
Ant. Bozkır	200,0
Ağaçlık Saha	197,7
Kayalık	0,4

Şekil 1. 14. Bitki Örtüsü Türlerinin Alanları ve Dağılımı

Fotoğraf 1. 12. Taşlıgeçit Köyünde Zamantı Vadisindeki Çayır Otları

Ardıç ağaçları başlıca 3 kesimde toplanmıştır. Soğanlı dağı kuzeyinde Taf deresi yamaçlarında Meşe ağaçlarıyla birlikte, Tahtalı dağları kuzey kesiminde Karagöz dere ile Özdere yamaçları ve bu iki dere arasındaki plato yüzeyi üzerinde yine meşelerle karışık halde, son olarak Şirvan dağı güneyinde ve Hızar deresi yamaçlarında görülmektedir (Fotoğraf 1. 13).

Fotoğraf 1. 13. Kırkgeçit köyüne doğru meşe ve ardıç birlikleri

Sarıçam birliği *Würm Buzul döneminde soğuk iklim koşullarında yetişmiştir (Atalay, 2007:13*). İlçedeki Sarıçamlar, dünya üzerindeki dağılışları incelendiğinde en güneydeki yayılış sahalarından birisini oluşturur. İlçede Melikgazi civarında yayılış gösteren relikt bir formasyondur. Bu sahanın güneyinde ve doğusunda yapılan ağaçlandırma faaliyetleri neticesinde Sarıçam, Karaçam ve Sedir ağaçlarında oluşan bir orman oluşturulmuştur. Oruçoğlu köyünün doğusundaki yamaçlara kadar, bu ormanlık saha uzanmaktadır. Ayrıca Kızıldere köyü merkezinden Akpınar köyünün kuzeybatısına kadar iki şerit halinde vadi yamaçlarını takip eden Meşe-Sarıçam birlikleri bulunmaktadır (Şekil 1. 14, Harita 1. 11, Fotoğraf 1. 14).

Fotoğraf 1. 14. Oruçoğlu köyünün doğusundaki Karaçam birliği

İlçede diğer ağaçlarla karışık halde toplam 25,2 km^2'lik alanda Sarıçam birliği yer almaktadır.

Emeğil köyünün güneybatısında D-300 karayolunun güneyindeki orta eğimli yamaçlar üzerinde gerçekleştirilen ağaçlandırma faaliyetleriyle, kısmen Meşelerle karışık halde Sarıçam ormanı bulunmaktadır. Son olarak İlçe merkezinin batısında ve güneyindeki yamaçlardaki ağaçlandırma faaliyetleriyle, kısmen yayvan yapraklı ağaçlarla karışık halde Sarıçam ormanı oluşturulmuştur (Fotoğraf 1. 15).

Fotoğraf 1. 15. Sarıçam Ormanı (Zamantı Kalesinden Melikgazi Köyüne Bakış)

Yüksek Dağ-Çayır Formasyonu, *1900 m'den başlayarak Sub-Alpin vejetasyon alanlarına geçilir. Dağlardaki çıplak kayalık alanlar bu vejetasyon alanlarında kesintilere neden olmaktadır. Kar örtüsünün yerde kalma süresinin, Antropojen step alanına göre geciktiği yüksek sahalarda çoğu bir yıllık olan, ot vejetasyonunda yaprak ve çiçek oluşumu Nisan ayı sonlarına kadar sarkabilmektedir. Bununla birlikte Temmuz ayına ulaşıldığında, vejetasyon devresini tamamlamaktadır. Toplam 3-4 aylık bir devrede varlığını sürdüren türler genellikle dikenli ve yastık şekilli bitkilerden oluşan bir peyzaja sahiptir (Kopar, 2001: 213).* Özellikle sahada yayla alanlarına yakın kesimlerdeki bu formasyon büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. PINARBAŞI İLÇESİ'NİN NÜFUS COĞRAFYASI

Coğrafya biliminde bütün konuların öznesi insan olduğu gibi, bütün mekânsal düzenlemeler ve değişiklikler de nüfusa bağlı olarak değerlendirilmektedir. Bu durum nüfusun analiz edilip, değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Nüfusun gelişimi/hareketleri, nüfusun büyüklüğü, yapısı/biçimi ile dağılışı/yoğunluğu nüfusun temel değişkenlerini oluşturmaktadır.

Nüfusun belirli bir alandaki mevcudunun ve bünyesinin incelenmesi, statik bir incelemedir ve esas itibariyle bir nüfus sayımı ile elde edilen bilgilere dayanır. Nüfusun hacminde ve bünyesinde zaman içinde meydana gelen değişikliklerin incelenmesi ise dinamik bir inceleme niteliğinde olup, esas itibariyle nüfusu sırf nüfus olarak incelemeye her zaman imkân yoktur. Mesela nüfusun yeryüzündeki dağılışı ve bu dağılışın özellikleri coğrafi meselelerle ilgili olduğundan, her şeyden evvel coğrafya ile yakın münasebeti vardır (Arslan, 2001:83). Bu münasebeti Tanoğlu (1969:29) şöyle ifade etmektedir: *"Belirli bir sahada yaşayan insanlar o saha, hatta saha dışındaki fiziki, beşeri ve ekonomik olaylarla iç içe yaşarlar. Çevre koşullarının insana ve faaliyetlerine yaptığı etkiler oranında sayılarında artış ya da azalış göstererek; içinde yaşanılan sahanın sık ya da seyrek nüfuslu alanlar olarak belirmesine neden olurlar. Diğer taraftan, içinde bulundukları fiziki ve biyolojik çevreyi durmadan değiştirmeye ve ondan faydalanmaya çalışan insanın, çevre üzerindeki etki derecesi her şeyden önce, sayısının azlığına veya çokluğuna, kültürel, ekonomik ve teknik seviyesine bağlıdır".*

Bu bölüm, nüfusun ilçedeki coğrafi görünümü üzerine analiz ve değerlendirmeler içermektedir. Bu değerlendirmeler sahada nüfusun tarihsel gelişimi ve değişimi, nüfusun hareketleri, dağılışı, yoğunluğu, sosyo-ekonomik yapısı ile geleceğe yönelik bir tahmini içeren nüfusun projekte edilişini içermektedir. Bu başlıklar ele alınırken indirgemeci bir yöntemle değerlendirdiğimizde, sahada nüfusun dağılışı ve değişimi üzerinde göçün temel etken olduğu savunulmaktadır. İlçedeki nüfus incelenirken sahanın kırsal karakteri, ülke genelindeki kırsal yapı ve süreçlerin etkileri ile Kayseri kentinin etkileri tartışılmaktadır.

Nüfus coğrafyası bölümünde TÜİK verileri, literatür verileri ve arazi anket verileri öncelikle kullanılmış, haritalandırma işlemleri için idari sınır verileri ile birlikte arazi kullanım verileri dahil edilmiştir. Bazı verilerdeki eksiklikler için enterpolasyon ve nüfus projeksiyonu için eksterpolasyon metodları kullanılmıştır.

2.1. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Gelişimi

Pınarbaşı'nın tarih öncesi devirlerdeki nüfus ve yerleşme durumu ile ilgili veriler bulunmamasına rağmen, yerleşme tarihinde ifade edilecek olan höyükler, tümülüsler, örenler vs. çevrenin geçmişte de yerleşim yeri olarak kullanıldığını göstermektedir. Nitekim tarih devirleri boyunca yörede sırasıyla; I. Kapadokya Krallığı, Hititler, Asurlar, Medler, Persler, Büyük İskender İmp., II.Kapadokya Krallığı, Pontus Krallığı, Roma İmp., Bizanslılar, Danişmendliler, Türkiye Selçuklu Devleti, Memluklar, Eretna Devleti, Dulkadir Beyliği, Osmanlı Devleti olmak üzere 16 ayrı devletin egemenliğine sahne olmuştur. Söz konusu devletlerin egemenlik dönemleri boyunca sahada yaşayan nüfus hakkında, sayısal verilere ulaşılamamıştır. Bu tür bilgilere Osmanlı Devleti döneminde, özellikle 16.yy.'da yapılan Tapu-Tahrir kayıtlarında rastlanılmaktadır. Bu nedenle bilinen tarihsel süreç içinde, nüfusun gelişimini 5 dönemde incelemek mümkündür.

1527-1563; Dinamik Nüfus Artışı Dönemi

İlçeye ait adı geçen devletlerin hükümdarlık dönemleri boyunca yalnızca Osmanlı Devleti dönemindeki 16.yy'da yapılan Tahrir kayıtlarında nüfus bilgilerine ulaşılmıştır.

Osmanlı idari yapısında idari birimleri büyüklüklerine göre beylerbeylikleri (eyalet), sancaklar (liva), kazalar (ilçe), nahiyeler (bucak) ve karyeler (köy) oluşturmaktaydı. Buna göre Pınarbaşı ilçesi Osmanlı Devleti döneminde "kaza" olarak geçmektedir.

Pınarbaşı ilçesi 16.yy'da Zamantu Kazası olarak Maraş Sancağına bağlıdır. Kaza yaklaşık 4000 km^2'lik yüzölçümü ile günümüz idari sınırlarından 600 km^2 daha geniş bir alanı kaplamaktadır. Bu dönemdeki sınırları günümüzdeki Akkışla ilçesinin tamamını, Bünyan ilçesinin doğu yarısını, Tomarza ilçesinin kuzeydoğusunu ve Pınarbaşı ilçesinin kuzeydoğusunda Hayriye-Olukkaya hattının güney ve batısını kapsamaktadır. Bu alanı güneyde Tahtalı dağları sınırlandırmaktadır. Örenşehir platosunun kuzey ve doğusu Malatya Sancağı sınırları içinde kalmaktadır (Harita 2. 1).

1527'de kazada 81 köy mevcut iken, 1563'te 176'ya yükselmiştir. Köy sayısının artması mezraa olan yerleşmelerin bir kısmının köy statüsüne kavuşması ve yeni kurulan köyler şeklinde gerçekleşmiştir. *Köylerin sayısının artmasındaki temel etken, Osmanlı hâkimiyetiyle bilikte siyasi belirsiziliğin ortadan kalkması, kaza ve çevresinin huzur ve sükun ortamına kavuşmasıdır. Köylerin büyük çoğunluğu 1527'de aşiretler tarafından kışlak olarak kullanılmaktadır. 1563'te ise bu aşiretlerin büyük oranda kullandıkları köylere yerleştikleri görülmektedir. Konar-göçer hayat tarzını sürdüren aşiretlerin sayısı*

1527'de 64 iken 1563'te 11'e düşer ve bunlar genellikle Dulkadirli Ulusuna bağlıdır (Solak, 2007:110) (Tablo 2. 1).

1527'de kaza içerisinde 64 cemaat, konar-göçer hayatını sürdürürken, 1563'te ise bu sayının kazâ genelinde 11'e düştüğü görülmektedir. 1527'de cemaatlerin büyük bir kısmı Zamantu ve Hınziri-Gömülgün nâhiyelerine bağlı köy, mezraa ve yaylaklann çevresinde dolaşırken, Pınarbaşı Nâhiyesi'nde 5, Çörmüşek Özü'nde ise sadece 1 cemaat bulunmaktadır (Solak, 2007:40) (Tablo 2. 1).

Kazanın tahmini toplam nüfusu 1527'de 14916 kişidir. Bunun yaklaşık % 60'ı (8.973) köylerde yerleşik olarak yaşarken, %40'ı (5.943) ise konar-göçer hayat tarzını sürdüren aşiretlerden oluşmaktadır. Toplam nüfusun % 74.2'si müslimlerden, % 25.8'i ise gayri müslimlerden meydana gelmektedir. 1563'te tahmini toplam nüfus % 41.8'lik bir artışla 21.161 kişiye çıkmıştır. Bunların % 93'ü yerleşik, % 7'si aşiretlerden oluşmaktadır. Nüfusun % 80.6'sı müslimlerden oluşurken, % 19.4'ünü gayri müslimler oluşturmaktadır. Her iki tarihteki nüfus verilerine bakıldığı zaman toplam nüfusun önemli ölçüde arttığı, yerleşik hayat tarzının daha fazla benimsendiği, şehirleşmenin arttığı, gayri müslim sayısının azaldığı görülmektedir (Solak, 2007:111) (Tablo 2. 1).

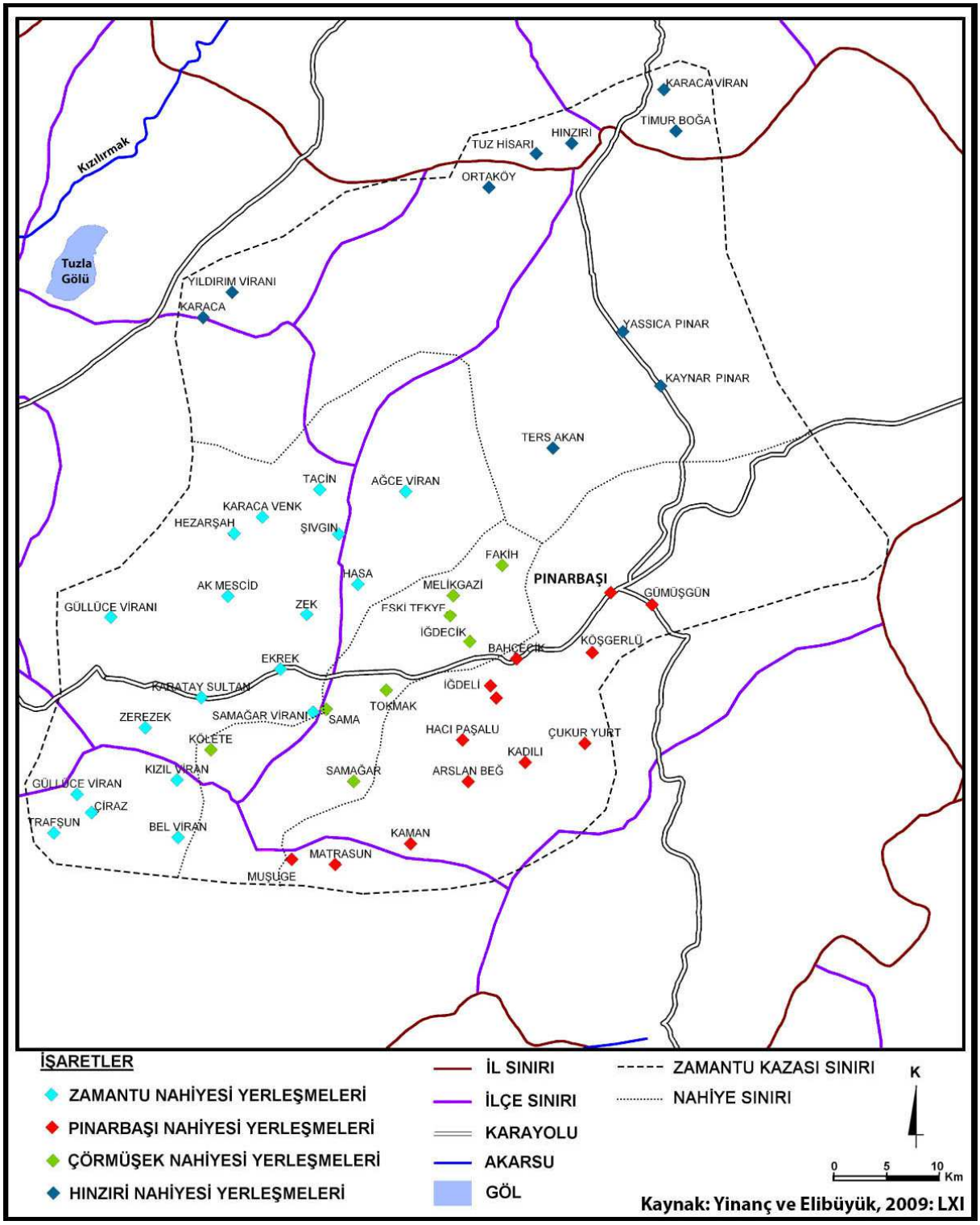
Tablo 2. 1. Zamantu Kazasının Nüfus Durumu ve Nüfus Artış Oranları

NAHİYELER		1527					1563				1527-1563 Nüfus Artış Oranı
		Köy Sayısı	Hane	Mücerred	Toplam Nüfus	Toplam Nüfusa Oranı	Köy Sayısı	Nüfus	Toplam Nüfus	Toplam Nüfusa Oranı	
ZAMANTU	Müslim	34	301	16	1521	10,2	29	768	2688	12,1	66,6
	G.Müslim		89	15	460	3,1		175	612	2,8	
	Toplam		390	31	1981	13,3		943	3300	14,9	
PINARBAŞI	Müslim	9	205		1025	6,9	63	1631	5708	25,8	412,3
	G.Müslim		9		45	0,3		10	35	0,2	
	Toplam		214	51	1121	7,5		1641	5743	25,9	
ÇÖRMÜŞEK ÖZÜ / ÇÖRMÜŞEK	Müslim	14	107	21	556	3,7	58	1546	5411	24,4	323,4
	G.Müslim		287	10	1445	9,7		875	3062	13,8	
	Toplam		394	31	2001	13,4		2421	8473	38,2	
HINZİRİ-GÖMÜLGÜN / HINZİRİ	Müslim	24	279	22	1417	9,5	26	454	1589	7,2	-33,8
	G.Müslim		373	48	1913	12,8		176	616	2,8	
	Toplam		652	70	3330	22,4		630	2205	9,9	
AŞİRETLER CEMAATLER	Müslim	-	1180	43	5943	39,8	-	411	1438	6,8	-75,8
MUAFLAR	Müslim		108	-	540	3,6		142	-	0,7	-73,7
Toplam		**81**	**2938**	**226**	**14916**	**100**	**176**	**6046**	**21161**	**100**	**41,9**

Kaynak: Solak, İ., 2007:45

1527 yılında Hınzıri-Gömülgün nahiyesi en fazla nüfusa sahip nahiye iken, 1563 yılında Çörmüşek nahiyesi en fazla nüfusa sahiptir. Bu dönemde Hınziri nahiye'sinin nüfusu %33,8 azalırken Çörmüşek nahiyesi'nin %323,4 artmıştır. *Hınziri nahiyesindeki*

köy sayısı her iki dönemde yakın sayıda olmasına rağmen 1527 yılındaki köylerden yalnızca 7'si eski, 19 köy ise yeni oluşturulmuştur. Eski köyler muhtemelen ya terk edildiler ya yakın başka bir köyle birleştirildirler veya başka bir kaza sınırına dâhil edildiler (Solak, 2007:37) (Tablo 2. 1).

Harita 2. 1. Maraş Defterindeki (108 No'lu) Zamantu Kazası Nahiyelerinin Yerleşmeleri (1563)

Çörmüşek nahiyesinde köy sayısındaki artış dikkati çekmektedir. Bu artış üzerinde daha önce de belirtildiği üzere mezraaların köy haline gelmesinin yanında diğer nahiyelerden bağlanan köyler de etkili olmuştur (Solak, 2007:34).

Araştırma sahası günümüzde olduğu gibi geçmişte de nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bir alana karşılık gelmektedir. *Maraş sancağında nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu sahalar içinde yer alan Zamantu kazasında diğer yerlerde olduğu gibi, köylerin ekinliği durumundaki mezraalar çoğunlukla tarım alanlarının dağınık durumda bulunduğu dağlık kesimlerde yer almaktadırlar. Mezraalarda devamlı yerleşmeler söz konusu olmayıp, sadece tarımın yapılabildiği zamanlarda çevre köylerden gelenlerin belli bir süre oturdukları yerdi (Yinanç ve Elibüyük, 1988:XXXII).*

1563-1730; I. Nüfus Kaybı Dönemi

16 yy. sonlarından itibaren başlayan, 17. ve 18. yüzyıllarda da devlet için büyük bir problem halini alan iç karışıklıklar, uzun harp yıllarının bir neticesi olarak kendini göstermektedir. Kısa aralıklarla meydana gelen ve uzun süren savaşların getirdiği mali külfet halkın ödeme gücünü aşan vergilerle kapatılmaya çalışılmış; memleket içinde devlet otoritesinin zayıflamasıyla meydana gelen şekavet hareketleri yerleşik ahalinin daha emin olarak gördükleri yerlere göç etmelerine ve ***birçok meskûn yerin harap olmasına*** *sebep olmuştur (Halaçoğlu, 1988:28).* Anadolu genelindeki bu mevcut durum, Zamantu kazasında da etkili olmuş ve çok sayıda yerleşme alanı terk edilerek harap hale gelmiştir.

Osmanlı Devleti boş ve harap yerleri iskân etmek ve gelir kaybını önlemek için iskân faaliyetleri gerçekleştirmiştir. *Aşiretleri yerleştirmek için devletin takip ettiği bir yol da onları yaylak veya kışlaklarında yerleştirmektir. Bunlardan biri olan ve Kayseri bölgesinde bulunan Zamantı Yaylası ve Pınarbaşı toprakları daha 1693 de bazı oymaklara iskân sahası olarak tayin edilmişti. Receblü Afşarı iskân edilmiş, ancak bu iskân emri onların nizamsız hareketleri sebebiyle başka yerlere tahvil edilmiştir (Orhonlu, 1987:108,109).*

Türkmen taifelerinden olan ve Rakkaya iskân ettirilen Receblü Afşar cemaati, 1712 yılında bu iskândan kaçarak Kayseri ve Zamantı bölgesinde Lekvanik taifesiyle birleşip şekavete başlamış; tekrar Rakka'ya iskân edilmesi için harekete geçilmesine rağmen başarılı olunamanıştır. 1730 yılında ise mezkûr cemaatin ***Zamantı nehri kıyılarında bulunan harab ve boş 66 köye*** *yerleştirilmeyi kabul ettikleri görülmektedir (Halaçoğlu, 1988:64).* Buradan hareketle 1563 yılında 100'ün üzerine çıkan köy sayısının bu iç

karışıklıklarının etkisiyle 66 boş ve harap köye dönüştüğü görülmektedir. Yani inceleme sahası 1563 yılından sonra ciddi nüfus kayıpları yaşamıştır.

16.yy'dan günümüze ilçenin idari sınırlarında gerçekleştirilen değişiklikler nüfusun gelişimini sağlıklı yorumlanmasına engel oluşturmaktadır. Çünkü bu dönemde Akkışla ilçesi ile birlikte çevresindeki diğer ilçelerin de bazı köyleri, Zamantu kazasına bağlı iken daha sonraki dönemlerde küçülerek günümüzdeki sınırlarına ulaşmıştır.

Göçebe cemaatlerin yaylakları buradaki dağlık alanlarda (Binboğa ve Tahtalı dağları vd.) yer almaktadır. Yazın buraya gelenlerin hayvanlarını bu mevsimde otlattıktan sonra kışlaklarına inmektedirler. Bu yapı kısmen değişikliğe uğrayarak günümüze kadar devam etmiştir.

1730 yılındaki Afşar cemaatinin iskânından sonraki süreçte burada nüfusun tekrar artış eğilimine girdiği görülmektedir. Bu durum 1800'lü yılların başındaki Çerkes iskânıyla beraber daha da hızlanmıştır.

1800-1945 Değişken Nüfus Dönemi (İskân faaliyetleri ve sonrası)

Arazi çalışmalarında elde edilen verilere göre bazı köylerin kuruluş tarihi 1830'lu yıllara kadar gitmektedir. Bu durumda sahada dikkate değer nüfusun ortaya çıkması 1800'lü yılların başlarına karşılık gelmektedir. Ancak esas nüfustaki artış zorunlu göçlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. 1854'de başlayan ve 20.yy başlarına kadar devam eden Çerkezlerin iskânı aynı dönemde göçebe Avşar aşiretlerinin iskânı ve 93 harbi göçmenlerinin sahada iskânıyla ilçenin nüfusu tarihindeki en yüksek miktara ulaşmıştır.

1563 yılında 21 bin civarında olan toplam nüfus, 1800'lü yılların başında gerçekleşen göç hareketleri ve iskân faaliyetleri sonrası 45 bin'e ulaşmıştır. Bu tarihten itibaren nüfusun genel eğilimi artış yönündedir. *1850'li yılların başında bazı Çerkezler, kendi girişimleriyle ve gönüllü olarak göç ettiler ya da barışçıl yollardan göçe ikna edildiler. Kırım savaşı sonraı göç, kitlesel bir harekete dönüştü ve 1862-1865 yılları arasında doruk noktasına çıktı; 1877-1878 ve 1890-1908 yılları arasında yoğunluk kazanan bu göç 1920'li yıllarda duruldu (Karpat, 2010 b:165). 1871 yılından 1888 yılına kadarki dönemde kazaya 9200 muhacirin yerleştiğini H.1306 (1888 M.) tarihli salnameden öğrenmekteyiz (Genç, 2009:71).* Buna göre yalnızca erkek nüfusu ifade eden bu sayı iki ile çarpıldığında 18 bin civarında bir nüfusun, bu dönemde iskân edildiği söylenebilir. Böylece sahada mevcut nüfusun artış hızının yılda ‰13'lük bir artışa sahip olduğu hesaplanabilir (Tablo 2. 2).

1880 yılında nüfusun 5 bine yakın azalması idari değişikliklerle ilgili olduğu düşünülmektedir. Nitekim 1871'de 287 olan köy sayısı 1883 yılında 250'ye düşmüştür.

Şemseddin Sami'nin belirttiği nüfus değerinin 70 binin altında olması ve Cuinet'in belirttiği nüfusun 70 binin oldukça üzerinde olması nüfusun sayımı ile ilgili problemlerden kaynaklı olduğunu düşündürmektedir. Bu problemin önemli bir değişkeni olarak, sahada yaşayan muhacir nüfus gösterilebilir (Tablo 2. 2).

Tablo 2. 2. Çeşitli Kaynaklara Göre Araştırma Sahasının 1870-1914 Yılları Arasında Nüfusunun Değişimi

Yıllar	Toplam	Kadın Nüfus Dahil Genel Toplam	Köy	Nahiye	Hane	Kaynak
1870 (1287 H.)	**22399**	44798	287	8	4074	Genç, E., 2009: 68
1871 (1288 H.)	**22354**	44708	287		4074	Selvitop, A., 2004: 409
1880 (1297 H.)	**19762**	39524				Genç, E., 2009: 70
1881 (1298 H.)	**62547**	62547				Karpat, K., 2010 a:288,289
1883 (1301 H.)	**36169**	72338	250	31	10684	Genç, E., 2009: 71
1888 (1306 H.)	**37026**	74052	250	31	11100	Genç, E., 2009: 71
1890 (1307 H.)	**30973**	61946				Şemseddin Sami, Kamusul Alam, Yurt Ans.:4704
1892 (1308 H.)	**98303**	98303	282	30		V.Cuinet. La Turquie d'Asie, 1891:618
1891 (1308 H.)	**27826**	55652	250	31	9700	Sivas Salnamesi, 1308: 201
1903 (1321 H.)	**36472**	36472				Genç, E., 2009: 73
1907 (1325 H.)	**50784**	50784				Genç, E., 2009: 73
1914 (1332 H.)	**51454**	51454				Karpat, K., 2010 a:376,377

1888 yılı ile 1903 yılları arasındaki 15 yılda nüfusta %50 oranında bir azalma görülmektedir. Ancak bu azalma "ketum (saklı) nüfus" problemiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Şöyleki modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımı olan 1321 hicri tarihli sayımda *"müslüman ahalinin askere elverişli erkek nüfusunun ve gelir miktarlarının belirlenmesi"* olduğundan erkek çocuklar ve mallar sayımdan gizlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu azalma bu durumla ilgili olabilir. Çünkü sahada idari sınır değişikliği ya da nüfus hareketi gibi bir durumla kaynaklarda karşılaşılmamıştır.

1903 yılından 1907 yılına kadarki 4 yıllık süreçte sahaya doğru gerçekleşen, yeni Çerkez göçleri ve sayımların daha gerçeğe yakın yapılması nedeniyle nüfusta tekrar %39'luk bir artış görülmüştür (Tablo 2. 2).

Cumhuriyet öncesinde nüfusun genel olarak göçler nedeniyle değişken bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. 1900'lü yılların başına kadar sahada iskân faaliyetleri devam etmesine rağmen I. Dünya savaşı, Osmanlı Devletinin yıkılması, Kurtuluş savaşı ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulması sürecinde ülke genelinde olduğu gibi, ilçe nüfusunda da azalma görülmektedir. Bu azalma Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte sona ermiş ve ilçe nüfusunun genel eğilimi, artış yönüne dönmüştür. Nitekim 1927 yılında 45 bin civarında olan nüfus, 18 yıl sonra (1945 yılı) %35'lik artışla, 60 bine yükselmiştir.

Pınarbaşı ilçe merkezi Cumhuriyet tarihi içinde nüfusu hiçbir zaman 20 bin'in üzerine çıkmamış, dolayısıyla kentsel fonksiyonlar belirmemiştir. Yani tarihi boyunca

kırsal karakteri baskın bir konumda olmuştur. Dolayısıyla ilçe nüfusunun gelişimi, kırsal nüfusun gelişimiyle aynı anlamı taşımaktadır.

Tablo 2. 3. Pınarbaşı İlçesi Nüfusunun Cumhuriyet Döneminde Değişimi (1927-2015)

Yıllar	Toplam	İlçe Merkezi	Belde ve Köyler	Sayım Dönemleri	Top. Nüfus Artış Oranı %	İlçe Mer. Nüfus Artış Oranı %	Köyler Nüfus Artış Oranı %	Yerleşme Sayısı
1927	44958	-	-	**-**	-	-	-	**210**
1935	51499	2885	48614	**1927-1935**	14.5	-	-	**191**
1940	57796	3147	54649	**1935-1940**	12.2	9.1	12.4	**172**
1945	60778	2942	57836	**1940-1945**	5.2	-6.5	5.8	**173**
1950	50156	3946	46210	**1945-1950**	-17.5	34.1	-20.1	**134**
1955	43296	4064	39232	**1950-1955**	-13.7	3.0	-15.1	**110**
1960	48866	5631	43235	**1955-1960**	12.9	38.6	10.2	**113**
1965	51427	6328	45099	**1960-1965**	5.2	12.4	4.3	**115**
1970	51423	8698	42725	**1965-1970**	0.0	37.5	-5.3	**117**
1975	53252	9503	43749	**1970-1975**	3.6	9.3	2.4	**117**
1980	50696	10503	40193	**1975-1980**	-4.8	10.5	-8.1	**117**
1985	51569	11448	40121	**1980-1985**	1.7	9.0	-0.2	**117**
1990	47822	11364	36458	**1985-1990**	-7.3	-0.7	-9.1	**117**
2000	35388	12075	23313	**1990-2000**	-26.0	6.3	-36.1	**118**
2007	30898	12654	18244	**2000-2007**	-12.7	4.8	-21.7	**115**
2008	31099	11927	19172	**2007-2008**	0.7	-5.7	5.1	**115**
2009	30340	11534	18806	**2008-2009**	-2.4	-3.3	-1.9	**115**
2010	28983	11253	17730	**2009-2010**	-4.5	-2.4	-5.7	**115**
2011	27743	11160	16583	**2010-2011**	-4.3	-0.8	-6.5	**114**
2012	27045	10960	16085	**2011-2012**	-2.5	-1.8	-3.0	**115**
2013	26454	10498	15956	**2012-2013**	-2.2	-4.2	-0.8	**108**
2014	25151	10291	14860	**2013-2014**	-4.9	-2.0	-6.9	**107**
2015	24198	9937	14261	**2014-2015**	-3.8	-3.4	-4.0	**114**

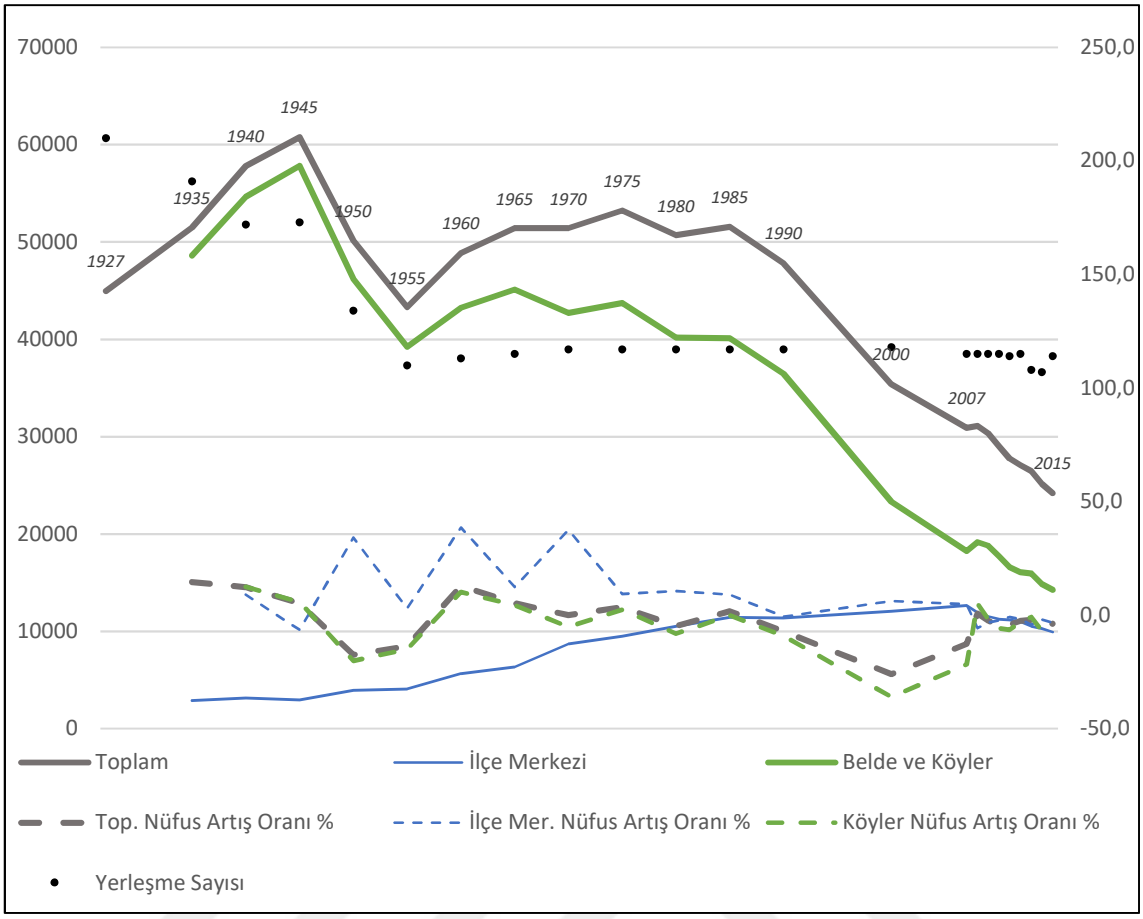
Kaynak: MİMU-Umumi Nüfus Tahriri, 1928, DİE-Genel Nüfus Sayımları (1935-2000), TÜİK-ADNKS Sonuçları, (2007-2012).

1945-1955; İdari Sınır Değişikliklerine Bağlı Azalma Dönemi

1945 yılından sonra kırsal nüfus gelişim grafiği incelendiğinde belirgin bir düşüş olduğu görülür. Pınarbaşı ilçesi 1935 yılı itibariyle Sarız ilçesinin tamamını ve Tomarza ilçesinin doğu kısmını kapsamaktaydı. Bu dönemde toplam 191 yerleşim yeri mevcutken ilk olarak Sarız ilçesinin 1946 yılında ilçe konumuna getirilmesiyle nüfus 60 binden, 50 bine düşmüş ardından; Toklar nahiyesinin 1950 yılından sonra Tomarza ilçesine bağlanmasıyla 50 binden, 43 bine gerilemiştir. 1955 yılı itibariyle Pınarbaşı'nda 110 yerleşme kalmıştır. Bu dönemdeki nüfus artış hızındaki düşme, idari sınırlardaki bu değişikliklerle ilgilidir (Tablo 2. 3, Şekil 2. 1).

İlçe merkezi ise bu dönemde yaklaşık %33'lük bir nüfus artışı yaşamıştır. 1940 yılında 3147 olan nüfus 1955 yılında 4064'e yükselmiştir. Bu artış eğilimi genel olarak 2000'li yılların başına kadar devam etmiştir (Tablo 2. 3).

1940 yılında ilçede 499 yol işçisi ve 83 göçebe nüfus yaşamaktadır (Ek 2).

Şekil 2. 1. Pınarbaşı İlçesinin Cumhuriyet Döneminde Nüfusunun Değişimi (1927-2015)

İlçede nüfusun gelişimi *"demografik geçiş modeline"* göre 1945 yılına kadarki dönem yüksek doğum oranları ve dalgalı ölüm oranının olduğu yüksek durağan döneme karşılık gelmektedir (Tablo 2.4).

1955-1985 Durağan Nüfus Artışı Dönemi

Araştırma sahasındaki 1955 yılından 1985 yılına kadar durağan bir nüfus artışı gerçekleşmiştir. Bu durağanlık sahada doğal nüfus artış hızı yüksek olmasına rağmen, saha dışına gerçekleşen göçlerin sonucudur. Artış oranlarında her ne kadar dalgalanma da olsa, pozitif artış oranları görülmektedir. Nüfus artış oranındaki dalgalanmalar, nüfus artışının bir önceki dönem kadar artmaması ile ilgilidir.

İlçe merkezindeki nüfusun gelişim seyri, belde ve köylerden az da olsa farklılık göstermektedir. Belde ve köylerde nüfus 1975'e kadar artış eğilimindeyken ilçe merkezinde bu süreç 2007 yılına kadar devam etmiştir. Bu durum doğal nüfus artışının yanında, köylerden buraya gelip yerleşenlere bağlı olarak görülen ilçe merkezinin nüfus tutma kapasitesinin, geciktirici etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu etki, Kayseri şehrinin bölge genelinde etki sahasını genişletmesiyle birlikte azalmaya başlamıştır (Tablo 2. 3, Şekil 2. 1).

1975 yılından 2007 yılına kadarki süreçte, ilçe merkezine her yıl ortalama 100 kişi eklenirken, kırsal nüfus her yıl ortalama 788 kişi kaybetmiştir. 2007 yılından sonra ilçe merkezi nüfusunda da azalma başlamıştır. Bu durum ilçe merkezi nüfusunun ve büyümesinin, bağlı köylerinden önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir.

İlçenin kırsal nüfusu üzerinde, ülke genelinde 1950'li yıllardan itibaren başlayan kırsal alanlardan şehirlere göç olgusu araştırma sahasında da etkisini göstermiştir. Ancak 1950'li yıllarda devletin tarımsal politikalarına bağlı olarak sahaya ulaşan traktörler, yeni tarım alanlarının açılmasını ve belli bir süre daha nüfusun yoğun olarak göç etmesini engellemiştir. 1975 yılına kadar devam eden bu süreç, ilçenin kentleşmeye ve kentlileşmeye yenik düşmesiyle birlikte sona ermiştir (Tablo 2. 3, Şekil 2. 1).

1975 ile 1980 yılları arasında köy envanterlerine göre 595 aile, başta Kayseri olmak üzere Ankara'ya ve Pınarbaşı ilçe merkezine göç etmiştir. Ayrıca aynı dönemde yurt dışına 1371 kişi göç etmiştir. Her aileyi ortalama 5 kişi kabul edersek yaklaşık 4000 kişi ilçeyi terk etmiştir. 1970'li yıllarda başlayan nüfusun azalma eğilimi, ülkemiz kırsal nüfusu için önemli bir zaman dilimi olan 1985 yılından sonra aşikar hale gelmiştir.

Ülkemiz genelinde 1960'lar ve 1970'lerde yaşanan Avrupa'ya işçi göçü süreci burada da kendini hissettirmiş, hem ülke içi büyük kentlere, hem de Avrupa'ya bir göç süreci yaşanmıştır. Bu göçlere bağlı olarak sahadaki nüfus artışında, belirgin bir duraklama göze çarpmaktadır.

1985-2015; II. Dinamik Nüfus Kaybı Dönemi:

Bir yerde nüfusun azalma süreci başladıktan sonra, buranın yeniden nüfuslanması idari bir müdahale gerçekleşmediği sürece oldukça zordur. 1990 yılı sonrası iktisadi ve sosyal nedenlere bağlı olarak gerçekleşen Türkiye geneli kırsal kesimde yaşanan yoğun ülke içi göç süreci inceleme sahasında da kendini göstermektedir.

Bu dönemde ilçe merkezinde 2007 yılına kadar az da olsa bir artış görülse de genel eğilim azalma şeklindedir. Günümüzde 10 binin altına düşen merkez, nüfusuyla beraber fonksiyonel özelliklerini de yitirmeye devam etmektedir.

Arazi çalışmalarında 1985'ten bu yana ilçeden göç eden aile sayısı yaklaşık 5000 olarak tespit edilmiştir. Ortalama hane halkı büyüklüğü 5 olarak kabul edilirse 25000 kişinin ilçeden ayrıldığı söylenebilir. 1985 ile 2015 yılları arasındaki 24524 kişilik fark bu durumu desteklemektedir (Tablo 2. 3, Şekil 2. 1).

2007 yılında sayım sistemi değişmesine rağmen (de jure) bu değişikliğin sayımda önemli bir etkisinin görülmemesini, ilçedeki kırsal nüfusun ayrıldıklarında ikametlerini

de değiştirmeleri ile açıklanabilir. Böylece sayımın gerçek nüfusa çok yakın değerler gösterdiği söylenebilir.

İlçe nüfus gelişimi bağlı bulunduğu Kayseri ili ve Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında üç birimde de hem nüfus artış hızlarında hem de nüfusun gelişiminde, eğilim çizgilerinde de görüldüğü üzere negatif yönde bir değişim söz konusudur. Bu açıdan inceleme sahası bağlı bulunduğu il ile beraber, ülke geneliyle de paralel bir değişim göstermektedir (Tablo 2. 4, Şekil 2. 2).

İlçenin nüfus gelişimini daha iyi anlayabilmek için çevresindeki ilçelerin nüfusuyla karşılaştırdığımızda, nüfustaki değişimin komşusu olduğu ilçelerin nüfus değişimiyle çok benzer bir süreci yaşadığı görülmektedir. Pınarbaşı'nın, Kayseri kırsal nüfusuna oranı 2012 yılında yaklaşık %17'dir.

Pınarbaşı ilçesinde en yüksek nüfus artışı %14,5 ile 1927-1935 yılları arasında 6541 kişilik bir artışla gerçekleşmiştir. Bu dönem, kırsal nüfusun henüz yerinden ayrılmadığı döneme karşılık gelmektedir. Kayseri il geneliyle ve Türkiye geneliyle kıyaslandığında, en yüksek nüfus artış oranlarının bu dönemde gerçekleştiği dikkati çekmektedir. Benzer şekilde Şarkışla ilçesinde en yüksek, Gürün ilçesinde ise ikinci en yüksek artış oranları bu dönemdedir (Tablo 2. 4, Şekil 2. 2).

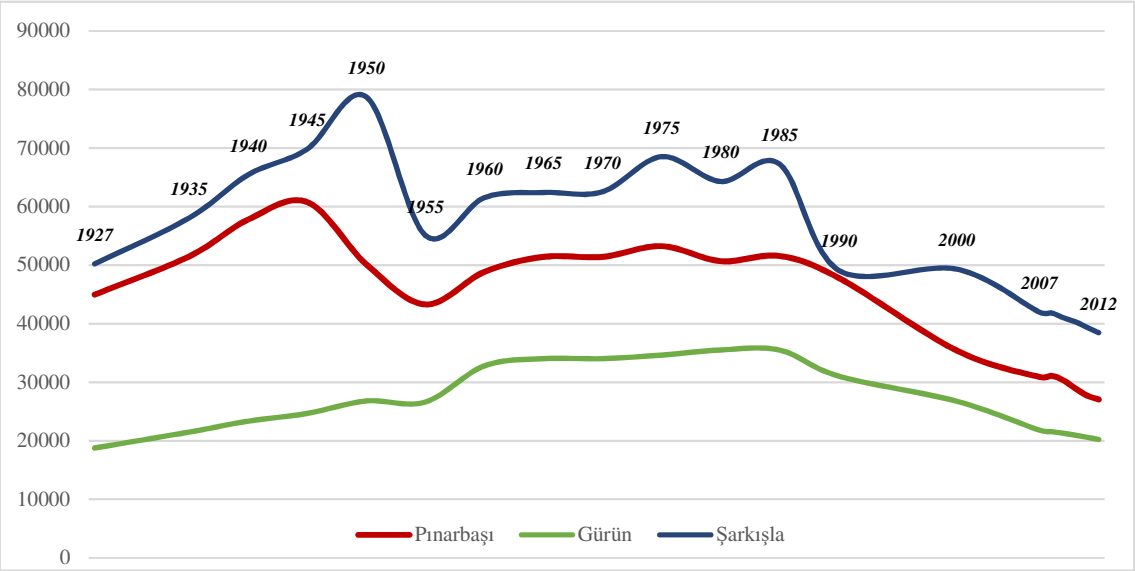
Pınarbaşı ilçesinde 1975 yılına kadar devam eden nüfus artış eğilimi Gürün'de, Kayseri kırsal nüfusunda ve Türkiye geneli kırsal nüfusunda 1980 yılına kadar devam ederken, Şarkışla'da 1985 yılına kadar sürmüştür (Tablo 2. 4). Benzer doğal ortam koşullarına sahip komşu ilçelerindeki nüfusun bu değişiminde, Kayseri şehrine olan yakınlık göz ardı edilemez. Önemli bir çekim merkezi konumundaki Kayseri, sadece çevresindeki ilçe merkezleri ve köyleri değil, aynı zamanda komşu il merkezlerindeki nüfusu da kendisine çekmekte ve hızla nüfusu artmaktadır. Bu etki, Pınarbaşı ilçesinin Kayseri şehrine daha yakın olmasının etkisiyle, daha erken bir dönemde başlamıştır.

6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile beraber 2012 yılından sonraki sayımlarda ülkenin gerçek kırsal nüfusunu öğrenmek çok zorlaşmıştır. Bu nedenle 2012 yılına kadarki nüfus değerleri ve artış oranları incelendiğinde 1985 yılından sonra bütün kırsal nüfus değerlerinde bir azalma söz konusu iken, en düşük nüfus artış oranları da doğal olarak bu dönem içerisinde gerçekleşmiştir.

Tablo 2. 4. Pınarbaşı, Gürün, Şarkışla, Kayseri ve Türkiye Kırsal Nüfusunun Gelişimi ve Artış Oranları

Nüfus Değerleri						Nüfus Artış Oranları %					
Sayım Yılları	**Pınarbaşı**	**Gürün**	**Şarkışla**	**Kayseri Kırsal**	**Türkiye Kırsal**	**Sayım Dönemleri**	**Pınarbaşı**	**Gürün**	**Şarkışla**	**Kayseri Kırsal**	**Türkiye Kırsal**
1927	44958	18768	50207	190111	10354396	-	-	-	-	-	-
1935	51499	21489	58076	239114	12355376	**1927-1935**	14.5	14.5	15.7	25.8	19.3
1940	57796	23348	65457	262780	13474701	**1935-1940**	12.2	8.7	12.7	9.9	9.1
1945	60778	24672	69839	283615	14103072	**1940-1945**	5.2	5.7	6.7	7.9	4.7
1950	50156	26803	78750	301871	15702851	**1945-1950**	-17.5	8.6	12.8	6.4	11.3
1955	43296	26618	55091	293748	17137420	**1950-1955**	-13.7	-0.7	-30	-2.7	9.1
1960	48866	32803	61547	319047	18895089	**1955-1960**	12.9	23.2	11.7	8.6	10.3
1965	51427	34026	62432	344985	20585604	**1960-1965**	5.2	3.7	1.4	8.1	8.9
1970	51423	34031	62552	361869	21914075	**1965-1970**	0	0	0.2	4.9	6.5
1975	53252	34637	68540	381227	23478651	**1970-1975**	3.6	1.8	9.6	5.3	7.1
1980	50696	35524	64298	398031	25091950	**1975-1980**	-4.8	2.6	-6.2	4.4	6.9
1985	51569	35485	67235	375504	23798701	**1980-1985**	1.7	-0.1	4.6	-5.7	-5.2
1990	47822	31038	49116	339412	23146684	**1985-1990**	-7.3	-12.5	-26.9	-9.6	-2.7
2000	35388	26742	49318	328078	23797743	**1990-2000**	-26	-13.8	0.4	-3.3	2.8
2007	30898	21788	41950	269835	20838397	**2000-2007**	-12.7	-18.5	-14.9	-17.8	-12.4
2008	31099	21573	41843	182937	17905377	**2007-2008**	0.7	-1	-0.3	-32.2	-14.1
2009	30340	21283	41031	178593	17754093	**2008-2009**	-2.4	-1.3	-1.9	-2.4	-0.8
2010	28983	20957	40338	170487	17500632	**2009-2010**	-4.5	-1.5	-1.7	-4.5	-1.4
2011	27743	20615	39413	164819	17338563	**2010-2011**	-4.3	-1.6	-2.3	-3.3	-0.9
2012	27045	20222	38448	158575	17178953	**2011-2012**	-2.5	-1.9	-2.4	-3.8	-0.9
						Ortalama	**-2.1**	**0.8**	**-0.6**	**-0.2**	**3.0**

Kaynak: MİMU-Umumi Nüfus Tahriri-1928, DİE-Genel Nüfus Sayımları (1935-2000), TÜİK-ADNKS Sonuçları, (2007-2012).

Şekil 2. 2. Pınarbaşı, Gürün ve Şarkışla İlçelerinde Nüfusun Gelişimi (1927-2015)

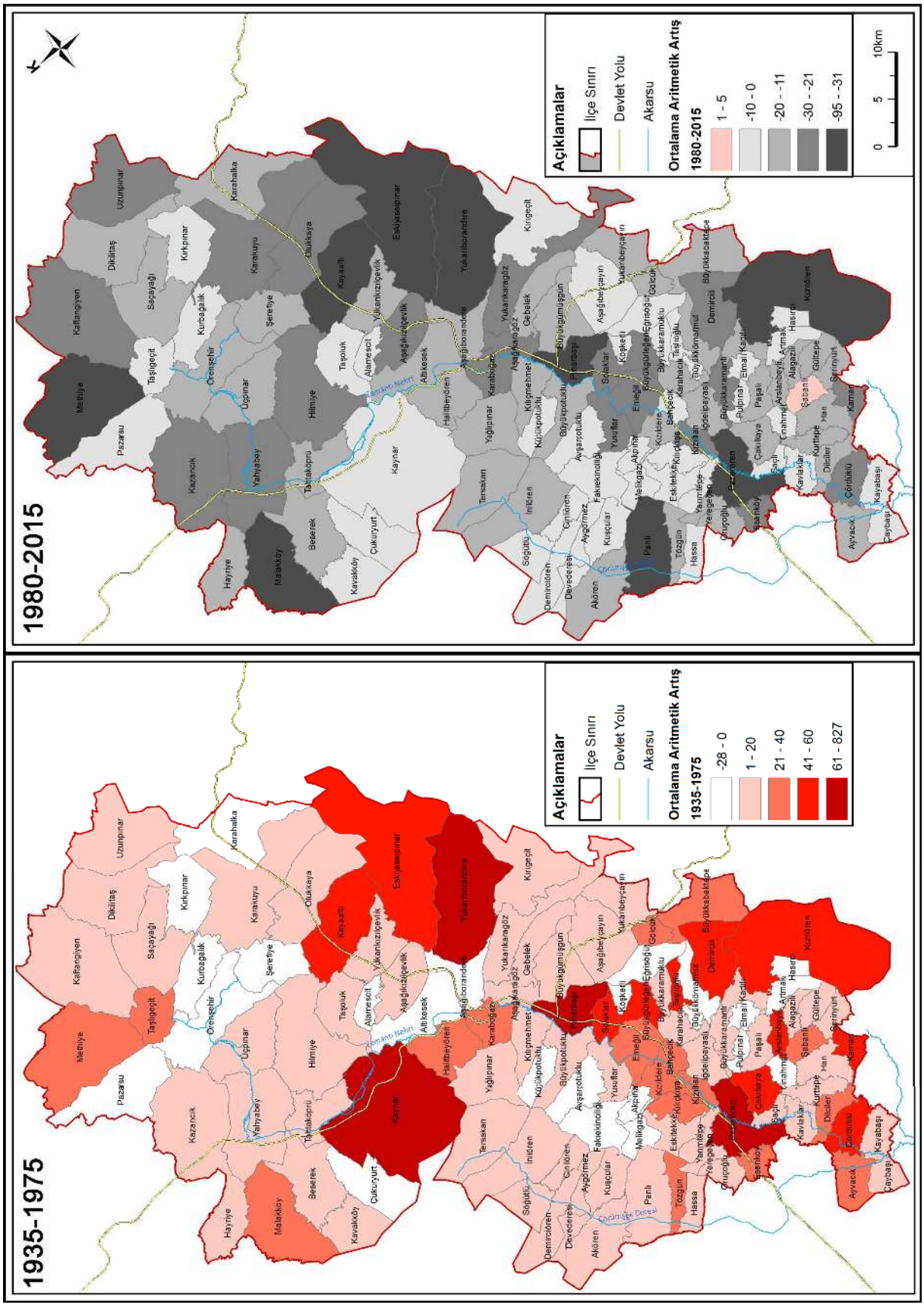
1927-2012 yılları arasında Pınarbaşı ilçesinin nüfusu %40, Şarkışla ilçesinin nüfusu % 24, Kayseri kırsal nüfusu %16 azalırken; Gürün ilçesinin nüfusu % 8 ve Türkiye geneli kırsal nüfusu ise % 66 artmıştır. Türkiye geneli ve Gürün ilçesindeki artış diğer kademelerin aksine, nüfuslarını ilk sayımın üzerinde tamamlamalarıyla ilgilidir (Tablo 2.5). Pınarbaşı ilçesi ile birlikte çevresindeki diğer ilçelerin ve Kayseri genel kırsal nüfusunun değişim seyri birbirlerine parale bir seyir izlemektedir (Tablo 2. 4, Şekil 2. 2).

İlçede en düşük nüfus artış oranı, 1990-2000 döneminde (% -26) gerçekleşmiştir. 10 yıllık bir periyot içinde nüfus yaklaşık 12 bin kişi azalmıştır. Bu azalma ilçede kentlere göç olayının en yüksek seviyeye ulaştığını göstermektedir.

Pınarbaşı ilçesinde yer alan 113 köyün Cumhuriyet dönemi içinde nüfus artış eğilimlerini ortaya koymak için ortalama aritmetik artış hızları[4] hesaplanmıştır. Buna göre sayım yılları arasında ortalama artış sayıları bulunmuştur. Bu değerlere göre saha artış eğilimi bakımından iki döneme ayrılarak değerlendirilmiştir. Bu dönemlerden ilki 1935-1975 dönemidir ki bu dönem genel olarak bütün köylerde nüfusun artış eğiliminde olduğu dönemdir. İkinci dönem ise genel olarak bütün köylerde nüfusta azalma eğiliminin hâkim olduğu 1980-2015 yılları arasını kapsamaktadır (Harita 2. 2).

1935-1975 yılları arasında ilçe genelinde ortalama aritmetik artış 25,3 olarak gerçekleşmiştir. Orta Zamantı havzasında yer alan Fakıekinciliği, Küçükpotuklu Küçükkömarmut, Köşkerli, Eğrisöğüt, Artmak ve Cinahmet ile Uzunyayla kesimindeki Aşağıborandere, Şerefiye ve Pazarsu köylerinde ortalama aritmetik artış hızı -5 ve altında gerçekleştiği için nüfusları azalma eğilimindedir. Bu azalma eğiliminde Orta Zamantı havzasındaki köylerde iktisadi faaliyet sahasının dar olması etkili olurken, Uzunyayla'da sosyo-ekonomik şartların etkisi daha öne çıkmaktadır. Şöyle ki bu kesimde eğitim ve diğer sosyal nedenlerle daha erken kentlerle irtibata geçen köylerde nüfus daha erken bir dönemde nüfus kaybetmeye başlamıştır. 1980-2015 yılları arasında bu köylerde daha düşük bir azalma olması bu durumu desteklemektedir (Harita 2. 2).

[4] Birbirini takip eden sayım yılları arasındaki farkların toplamının, toplam dönem sayısına bölünmesiyle elde edilen sayıdır. Çıkan sonuç yıllara göre ortalama artan kişi sayısını vermektedir.

Harita 2. 2. 1935-1975 Dönemi ile 1980-2015 Dönemlerinde Köylerin Nüfus Artış Eğilimleri (Ortalama Aritmetik Artış Hızı)

1935-1975 arasında artış hızları 5'in üzerinde olan 78 yerleşme mevcuttur. Bu yerleşmelerden Kaynar, Yukarı Borandere ve Pazarören köyleri ile ilçe merkezi 90'ın üzerinde artış göstermiştir. Bu yerleşmelerden Yukarı Borandere köyünün sosyal yapısının etkisiyle hızlı bir artış eğilimi göstermiştir. Bu artış üzerinde tarımsal arazileri olmasa bile farklı iş kollarında çalışarak geçimlerini temin etmeleri bunun yanında köylerini terk etmemeleri etkili olmuştur. Bu durum günümüzde de bu köyde devam etmektedir. Başta Adana ve Kayseri olmak üzere çalışmak üzere farklı yerlere giden aile bireyleri köyle bağlantılarını koparmadıkları için nüfusunu koruyabilmektedir. Pazarören ve Kaynar; bu dönemde belde oldukları için mevcut idari ekonomik fonksiyonlarının yanında, tarım ve hayvancılık potansiyellerinin etkisiyle nüfus artış eğilimi gösteren yerleşmelerdir. İlçe merkezinin nüfusunun artması tamamen köylerdeki nüfusun artması ile ilgilidir. Etki sahasındaki 100'ün üzerindeki köy ve bu köylerin iktisadi, eğitim ve diğer ihtiyaçlarını karşıladıkları ilçe merkezi, sayım yılları arasında ortalama 827 kişi artarak en yüksek artışın gerçekleştiği yerleşme olmuştur. Ortalama aritmetik nüfus artış hızı 31 ile 60 arasında olan köyler ağırlıklı olarak Orta Zamantı havzasında yer almaktadır. Bu köylerin diğer köylerden daha fazla artması lokal farklılıklarla ilgilidir. Örneğin Çakılkaya ve Esenköy daha verimli ve geniş tarım arazilerinin olması, Demircili ve çevresindeki köylerde madencilik faaliyetleri bu artış eğilimi üzerinde etkili olmuştur (Harita 2. 2).

Ortalama aritmetik artış hızları -5 ile +5 arasında olan yerleşmelerin nüfus eğilimi her iki dönemde de stabil olarak kabul edilmiştir.

1980-2015 yılları arasında ilçe genelinde ortalama aritmetik artış -16,9 olarak gerçekleşmiştir. Yani sahaya hâkim olan görüntü nüfus kaybıdır. Nüfusu artış eğiliminde olan yerleşmeler yalnızca Kaynar ve Şabanlı köyleridir. Bu köylerdeki eğilim aslında fazla nüfus kaybetmemeleri ile ilgilidir. Çünkü Kaynar 1980 yılında 1000 civarındaki nüfusu, 2015 yılında 338'e inmiştir. Şabanlı'nın ise 684'den 537'ye inmiştir. Yani her iki köyde de nüfus azalmış ancak bu azalma diğer yerleşmelere nisbeten daha az gerçekleşmiştir. Bu durum üzerinde Şabanlı köyünde farklı iktisadi faaliyet kollarında çalışan nüfusun, Kaynar'ın ise çok geniş tarım arazilerinin ve hayvancılık potansiyelinin etkisi vardır. Nüfusu en fazla azalan yerleşme ilçe merkezidir. Bütün köylerde nüfus azalma eğiliminde iken bundan tabii olarak en fazla etkilenecek olan yerleşme ilçe merkezidir. İlçe merkezi her yıl ortalama 100 kişi kaybetmiştir (Harita 2. 2).

Nüfusun gelişim seyrini daha net olarak görebilmek için Cumhuriyet dönemi boyunca 1935-1945, 1945-1975 ve 1975'den günümüze köylerde nüfusun değişimi hesaplanmıştır (Tablo 1. 10).

Tablo 1. 10. Pınarbaşı İlçesinde Cumhuriyet Döneminde Bazı Dönemler Arasında, Nüfusun Gelişim Seyrine Göre Köylerin Sayıları

Nüfus Seyri	1935-1945	1945-1975	1975-2015
%50'den fazla artan	22	25	-
%25-50 arası artan	39	12	-
%10-25 arası artan	56	14	-
%1-10 arası artan	23	22	1
%1-10 arası azalan	19	13	-
%10-25 arası azalan	7	11	2
%25-50 arası azalan	1	8	16
%50'den fazla azalan	-	3	94
Toplam	167	117	113

Kaynak: DİE ve TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Cumhuriyet dönemi içinde köylerdeki nüfusun gelişim seyrini aslında iki dönemde almak mümkün olmakla beraber idari değişikliklere bağlı köy sayısındaki azalma karşılaştırmayı zorlaştırdığından üç dönemde değerlendirilmiştir. Buna göre 1935-1945 yılları arasında nüfusu azalma eğiliminde olan köy sayısı toplam köy sayısı içinde beşte biri kadar iken, 1945-1975 yılları arasında üç'te bir'e yükselmiştir (Tablo 1. 10).

1935-1945 yılları arasında nüfusu artış gösteren köyler bütün köyler içinde beş'te dördünü oluşturmakta, 1945-75 arasında ise bu değer beş'te üç'e gerilemiştir. 1975-2015 yılları arasında ise artış gösteren yalnızca 1 köy mevcuttur (Tablo 1. 10).

2.2. Pınarbaşı İlçesinde Nüfus Hareketleri

2.2.1. Doğumlar ve Ölümler

Nüfus değişiminin en önemli belirleyicilerinden olan doğum ile ölümler arasındaki ilişkiye bağlı olarak, nüfusun doğal artışı/azalışından söz edilebilir.

Gerçekleşen doğumları 15-49 yaş grubundaki kadınların sayısına oranlanmasıyla elde edilen genel doğum oranı sahada 2000 yılı itibariyle ‰97,8 iken, 2015 yılında ‰82'ye gerilemiştir. Her iki yılda da gerçekleşen değerler ülke genelinden fazlalık göstermesi sahanın kırsal karakter göstermesi ile ilgilidir (Tablo 2. 5).

İlçede 2000 yılı itibariyle doğal nüfus artış oranı (%2,4), Türkiye genelinin (%2,2) ve Kayseri'nin (%2,1) üzerindedir. Doğum sayısındaki yüksek sayılar sahanın kırsal karakterini yansıtmakla beraber, 2015 yılı itibariyle bu değer ilçede %0,7'ye Türkiye genelinde ve Kayseri de ise %1,2'ye düşmüştür (Tablo 2. 5).

Tablo 2. 5. Pınarbaşı, Kayseri ve Türkiye Geneli Doğal Nüfus Artış Oranı ve Gerçekleşen Nüfus Artış Oranları (2000 ve 2015)

Yer	Sayım Yılı	15-49 Kadın Nüfus	Toplam Nüfus	Doğum Sayısı	Ölüm Sayısı	Genel Doğum Oranı ‰	Genel Ölüm Oranı ‰	Doğal Nüfus Artış Oranı ‰	Net Nüfus Artış Hızı ‰
Pınarbaşı	**2000**	9186	35388	898	40	97,8	1,1	96,6	-2,6
	2015	4854	24198	398	219	82,0	9,1	72,9	-3,7
Kayseri	**2000**	341834	1060432	25396	2826	74,3	2,7	71,6	0,9
	2015	350237	1341056	22879	6817	65,3	5,1	60,2	1,4
Türkiye	**2000**	18201844	67803927	1638367	174315	90,0	2,6	87,4	2,3
	2015	20640443	78741053	1325783	405218	64,2	5,1	59,1	1,3

Kaynak: TÜİK, Doğum ve Ölüm İstatistikleri, 2000-2015

Doğal nüfus artış oranı ile net nüfus artış hızı arasındaki fark aslında sahanın göç durumunu belirtmektedir. Çünkü doğal artış pozitif olmasına rağmen gerçekleşen artışın negatif olması nüfusun sahayı terk ettiğini göstermektedir. Aynı şekilde ülke genelinde de görülen farklılık ülkenin son bir yılda aldığı göçlerle ilgilidir. Çünkü doğal nüfus artış oranının üzerinde bir artış gerçekleşmiştir.

Ham ölüm oranı ve doğal nüfus artış oranının değişimini demografik geçiş teorisine göre yorumlayacak olursak; ilçede 2000 yılı itibariyle yüksek doğum düşük ölüm oranları ile 2.aşamada yer almaktayken, günümüzde düşük doğum ve yüksek ölüm oranlarıyla 5.aşamaya geçmiştir.

Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısındaki değişim açısından ilçe ülkemizdeki doğal ve beşeri ortam potansiyeli fazla bulunmayan birçok kırsal alanda olduğu gibi nüfus yenilenme hızı düşmekte, yaş ortalaması büyümektedir. Bu durum, alanın, nüfusunu tutma becerisini kaybetmekte olduğunu göstermektedir.

2.2.2. Göçler

Göç insanlık tarihiyle içi içe olan ve toplumsal değişiklikler içerisinde çok önemli bir yere sahip harekettir. Bu hareketin kaynağında çok çeşitli faktörler yer almakla beraber, ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle de hem toplumda hem de mekânda çok sayıda durumu etkileyen ve bu açıdan insanı ve mekânı açıklamada oldukça önemli olan bir faktördür.

Göç olgusu analiz edilirken başlıca üç unsur üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. Bunlardan ilki göçün yönü yani hareketin kaynağı ile vardığı noktadır. Bu açıdan göçün yönü kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra, kentten kente ve ülkeden ülkeye şeklinde değerlendirilmektedir. İkincisi ise doğrudan, kademeli ve dönüşümlü göçler şeklinde sınıflandırılan göçün karakteridir. Son olarak göçün şekli ise göçün

nedenine (isteğe bağlı, zorunlu), büyüklüğüne (bireysel, aile, kitlesel) ve yasallığına (yasal, yasadışı) göre sınıflandırılmaktadır.

Göçleri inceleyen coğrafyacılar, kendi yerlerini terk eden insanları bu karara iten koşullar ve algılar (itici faktörler) ile diğer yerlerden daha çok belirli yerlere çeken şeylerin (çekici faktörler) neler olduğunu bulmaya çalışırlar. İtici güçler denebilecekler arasında çevresel, demografik, ekonomik ve siyasal baskılar sayılabilir. En çok göçe sevk eden çevresel güçler, kuraklıklar, su baskınları ve depremlerdir (Tümertekin, Özgüç, 1998: 311).

Pınarbaşı ilçesi, tarihi boyunca nüfus hareketliliğinin fazla olduğu bir ilçe olmuştur. 1860'dan sonra Kafkasya'nın Ruslar tarafından işgal edilmesinden sonra, buradan ayrılarak Uzunyayla yöresini yurt olarak seçip yerleştirilenler, 1877-1878 Rus harbi sonrası Doğu Anadolu'dan buraya gelip yerleşenler, kurtuluş savaşı sonrası Balkanlardan Anadolu'ya gelip buraya iskân ettirilenler ve demografik taşıma kapasitesine ulaştıktan sonra buradan ayrılanlar bunu doğrulamaktadır.

Rusya'nın genişlemesinden kaynaklanan bir göç dalgası 1860 sonrası Kafkasya'dan geldi. 1829 Edirne Anlaşması'ndan sonra Rus işgalini kabul etmeyen Çerkezler ve Abazalar direnişe geçtiler. Uzun süre başarılı direnç gösterdiler. Ruslar bu yöreye Çerkezlerin önderi Şeyh Şamil'in 1859'da yakalanmasından sonra ancak 1865'de hâkim olabildiler. 1850'lerde bu grupların çok küçük sayılarda başlayan göç Kırım savaşından sonra kitlesel hale geldi 1860'lardan sonra doruk noktasına ulaştı. Osmanlılar 1877-1878 Savaşı'ndaki iki Çerkez birliğini Rusya'ya göndererek orada kalan Çerkezlerin ayaklanmasını sağlayınca, savaş sonrasında Rusya'nın bu gruplar üstündeki baskısı daha da arttı. Buna paralel olarak da yeni göçler oldu. Rusya, bunların Rus sınırından uzaklara yerleştirilmesini, koşul olarak ileri sürdü. 1859-1879 yılları arasında Kafkasya'yı 2 milyon kişi terk etti. Bunlardan ancak 1,5 milyonunun sağ kaldığı tahmin edilmektedir. 1881-1914 arasında bu göç devam etmiştir. Kazan ve Ural Müslümanları da dahil olmak üzere yarım milyon nüfusun daha geldiği hesaplanmaktadır (Tekeli, 2008:150,151).

Kafkas göçmenlerinin nereye yerleştirileceği önemli bir sorundu ve bu konu Osmanlı hükümetinde ciddi tartışmalara yol açmıştı. Tarihi belirtilmemiş bir raporda hükümete, Çerkezlerin ülkenin güneyine çeşitli faydaları olacağı gerekçesiyle yerleştirilmeleri önerilmiştir. Bununla birlikte Osmanlı idaresinin Çerkezleri uygun gördüğü yerlere yerleştirmesi önlendi. Rus idaresi Çerkezlerin "bizim sınırlarımızdan hayli uzağa ve her koşulda Erzincan, Tokat, Amasya ve Samsun hattından daha geriye"

yerleştirilmesi gerektiğini açıkça dile getirdi (Karpat, 2010b: 170,171). Buradan hareketle ülkemizde Çerkezlerin, Samsun-Hatay arasındaki bir hat boyunca yerleştirilmesi bu isteğe bağlı olarak iskan ettirildiklerini düşündürmektedir. İşte bu iskân hattı üzerinde bulunan sahalardan biri de Uzunyayla'dır. Çerkezlerin buraya iskân ettirilmesi burayı yaylak olarak kullanan Afşar-Türkmen aşiretlerinin de hareket etmesine neden olmuştur.

Islahat bölgesinde yaşayan en büyük aşiret, Avşar (Afşar) aşiretidir. Avşarlar, çeşitli olaylara rağmen 1865'te Fırka-i Islâhiye bölgeye gelene kadar, varlıklarını olduğu gibi devam ettirmişlerdir. 1691'de Rakka'ya iskânları emredilen Türkmenler arasında, Avşarlar da görülmektedir. Bunlar, XVIII. yüzyıldan itibaren Halep yerine Çukurova'ya kışlamaya gitmişlerdir. Avşarların Çukurova bölgesindeki kışlakları Ceyhan nehri kıyılarında idi. Zamantı ırmağı kenarına yerleşeceklerini bildirmiş olmalarına rağmen yerleşmemişler, aksine komsu aşiret ve oymaklara saldırılarda bulunmuşlardır. Bu sebeple de 1703'te Rakka'ya sürülmüşlerdir. Buna rağmen yeniden kaçarak, Çukurova bölgesi ile Kayseri, Elbistan, Maraş yöresine baskınlar ve yağmalarda bulunmuşlardır. Avşarlar, Maraş, Karaman, Kayseri, Kars, Kadirli, Sis, Adana, Erzurum, Karaağaç, Ankara, Tokat, Yozgat, Kırşehir, Bor (Niğde), Tarsus, Sivas, Sorgun, Zamantı, Aydın, Kütahya, Çankırı gibi geniş bir alana yayılmışlardır. Diyarbakır ve Halep bölgelerinde de Avşar aşireti mensupları yaşamaktadır. Avşarlar, 1856 yılında tekrar yerleştirilmeye çalışıldılarsa da, Fırka-i Islâhiye bölgeye gelinceye kadar başarılı olunamamıştır. Avşarlar, Fırka-i Islâhiye tarafından Kayseri iline bağlı Tomarza, Sarız, Pınarbaşı gibi sahalara yerleştirilmişlerdir (Çelik, 2008: 23).

İlçedeki nüfus hareketliliğinde üçüncü önemli dalga Çerkezlerin ilçeye iskan ettirilmesi ile aynı dönemde gerçekleşen 93 Harbine bağlı göçlerdir. 93 harbi sonrasında Osmanlı Devleti Rumeli, Kafkaslar ve Doğu Anadolu'dan çok yoğun bir göçe maruz kalmıştır. Kayseri'ye yapılan göçlerde 93 Muhacirlerinin Pınarbaşı, Sarız, Bakırdağ gibi bazı bölgelere yerleştiklerini biliyoruz. İlçe ve köylerde yaptığımız araştırmalar neticesinde 93 Harbi sırasında ve sonrasında bölgeye ağırlıklı olarak Erzurum, Ağrı, Kars ve Ardahan'dan göçler olduğunu, daha sonra sayıları fazla olmamakla beraber Kafkaslar ve Balkanlardan da göçler olduğunu öğrenmekteyiz. Yapılan göçlerin en büyük nedeni, bölgedeki hayat şartlarının yaşanmaz hale gelmesidir (Yıldız, 2009: 13).

1800'lü yılların başlarından 1900'lü yılların başlarına kadar büyük ölçekli iskan ve göç hareketleri devam etmiştir. Bu dönemden itibaren sahadaki nüfus hareketlerinde

1950'li yıllara kadar bir azalma söz konusudur. Kentlere yönelik nüfus hareketleri ve daha sonra yurtdışına olan göçler burada da kendini belirgin olarak göstermiştir.

Kırsal kesimde göçe neden olan itici güçler, tarımsal toprak yetersizliği, düşük gelir, işsizlik ve arızi olaylar şeklinde sınıflandırılmaktadır. Köylerden ayrılıp kentlere gerçekleşen göçlerde kentlerin çekici güçleri ise yüksek gelir ve istihdam yapısı, iktisadi yapı, kamusal hizmetler, akraba ve yakınlar olarak belirtilmektedir. Ayrıca itici ve çekici güçlerin etkisini arttıran iletici güçler yani ulaşım, iletişim ve haberleşme koşullarındaki iyileşmeler söz konusudur.

Kırsal kesimden kente yaşanan göç olayı fizikteki osmoz olayına benzemektedir. Az yoğun ortamdan, çok yoğun bir ortama geçiş süreci olan bu olgunun tersi difüzyon olayıdır. Difüzyon olayı ise (çok yoğun ortamdan az yoğun ortama geçiş) daha çok kentlerdeki banliyöleşme sürecine benzetilebilir.

*Günümüzde **"kırsal merkezli göç hareketleri"** üç sınıfta değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki büyük şehirler etrafında ortaya çıkan ve banliyölere yönelik **"kent dışı"** harekettir. İkincisi ülke dışına göç eden bireylerin emekli olduktan sonra ayrıldıkları veya bağlı bulundukları **"köye geri dönüş"** hareketidir. Sonuncusu ise 40-60 yaşları arasındaki emekli çiftlerin artık şehirden uzaklaşmak için yaptıkları, başta güney ve batıdaki kıyı bölgelerde eski küçük yerleşmeleri, aşırı bir şekilde genişletmiş **"emeklilik göçleridir"** (Öztürk vd. 2014: 376).* Söz konusu bu üç göç ulaşım ve iletişim faaliyetlerindeki gelişmelere bağlı olarak artmıştır. Yani hem köy'de hem kentte hem de başka bir yerde (örn. yazlık ev, yaylaya çıkma) kalabilecek durumda olan çekirdek aileler, bu mekânlar arasında yer değiştirmektedirler. Bu durumda **"kırsal-kentsel-kırsal çoklu mekân yaşam tarzı"** ortaya çıkmaktadır. Bu hareketler aynı zamanda kırsal yaşam tarzını da değiştirip dönüştürmekte veya bu dönüşümü hızlandırmaktadır.

Sahadaki göç yapısının Kayseri'deki diğer ilçelere görünümü değerlendirildiğinde aslında merkez ilçelerle beraber, Talas ve İncesu dışındaki bütün ilçelerin, nerdeyse bütün dönemlerde negatif göç hızına sahip olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Kayseri'ye ve diğer il merkezlerine yaşanan belirgin bir göçün söz konusu olduğu söylenebilir (Tablo 2. 6.)

2000 yılında en yüksek negatif göç hızları Tomarza, Sarız ve Pınarbaşı ilçelerinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise Akkışla, Sarıoğlan ve Özvatan ilçeleri oransal olarak en fazla göç veren ilçelerdir. 2012 yılında da benzer bir yapı mevcuttur. Sonuçta Kayseri kenti ve diğer metropoller kırsal nüfusu kendine çekmekte ve kırsal yerleşmeler giderek ıssızlaşmaktadır (Tablo 2. 6.).

Tablo 2. 6. Kayseri İlçelerinde Net Göç ve Net Göç Hız Değerleri (2000, 2009, 2012)

İlçeler	2000		2009		2012	
	Net Göç	Net Göç Hızı	Net Göç	Net Göç Hızı	Net Göç	Net Göç Hızı
Kocasinan	14118	43,9	2107	5,9	2303	6,1
Melikgazi	16267	52,2	7120	15,8	7922	15,5
Akkışla	-188	-19,0	-1029	-438,9	-377	-56,9
Bünyan	-2294	-58,0	-1584	-127,4	-1238	-41,3
Develi	-4499	-63,4	-778	-21,3	-1170	-18,1
Felahiye	-20	-1,2	-215	-106,2	-329	-50,5
Hacılar	-175	-8,3	-30	-2,5	-66	-5,3
İncesu	-449	-19,8	107	6,0	53	2,2
Özvatan	-52	-4,9	-450	-129,9	-252	-63,3
Pınarbaşı	**-2705**	**-76,4**	**-871**	**-75,5**	**-1146**	**-42,3**
Sarıoğlan	-416	-14,9	-997	-292,4	-631	-41,1
Sarız	-1117	-76,5	-473	-110,2	-604	-56,3
Talas	1335	24,0	1147	14,0	2065	18,2
Tomarza	-3275	-91,4	-1020	-100,0	-1116	-43,7
Yahyalı	-1797	-41,5	-278	-13,8	-1174	-31,8
Yeşilhisar	727	29,2	-512	-56,2	-466	-28,5

Kaynak: TÜİK, Göç İstatistikleri.

Verilen tabloda görüleceği üzere ilçenin, sürekli nüfus kaybettiğini yoğun bir şekilde dışarıya akışın gerçekleştiği görülmektedir. Zamantı nehri ilçenin sularını toplayıp dışarıya taşırken, diğer taraftan sanki burada yaşayan insanları da taşımaktadır (Tablo 2. 6.)

Pozitif göç hızlarına sahip ilçelerden gelen nüfusun toplamı, tüm ilçelerden ayrılan nüfusun toplamından fazla olması Kayseri'nin yalnızca kendi ilçeleri için değil çevredeki diğer il ve ilçeler için de önemli bir göç merkezi olduğunu doğrulamaktadır.

Araştırma alanından ülke içindeki diğer yerleşmelere gerçekleşen göçlerde belirgin bir şekilde en büyük payı Kayseri almaktadır. Öyle ki gerçekleşen göçün %72'si yalnızca Kayseri'ye olmuştur. İlçenin, Kayseri'den sonra en fazla göç verdiği yerleşmeler İstanbul, Ankara, Mersin ve İzmir'dir (Tablo 2. 7, Harita 2. 3)

Ülkemizde yurt içinde gerçekleşen göç olaylarında göçün yönü üzerinde etkili faktörlerden göç veren yerleşmenin yakınında önemli bir çekim sahasının mevcut olup olmamasıdır. Eğer böyle bir çekim sahası içinde yer alıyorsa göçleri önemli bir kısmı buraya doğru gerçekleşmektedir. Bu durum Konya, Gaziantep, Diyarbakır, Ankara ve Kayseri gibi kentlerin etki sahalarında görülmektedir. Aksi bir durumda ise göçün en fazla yoğunlaştığı merkezler ulusal çekim noktaları olan İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi kentlerdir. Pınarbaşı ilçesi ilk açıklanan göç olgusu içinde yer almaktadır. Yani bölgesel bir çekim merkezi olan Kayseri'nin etkisinde yer almakta ve dolayısıyla göçün öncelikli yönü bu istikamette gerçekleşmektedir (Tablo 2. 7, Harita 2. 3).

İlçeden çeşitli illere gerçekleşen göçlerden, büyük bölümünün Kayseri'ye olması, Kayseri'ye göç edenlerin çok az bir kısmının geri dönmesi, göçlerin temel tetikleyicisinin iktisadi olması gibi özellikleri, Ravenstein'ın göç ilkelerine (Yalçın, 2004: 22,23) uyum göstermektedir.

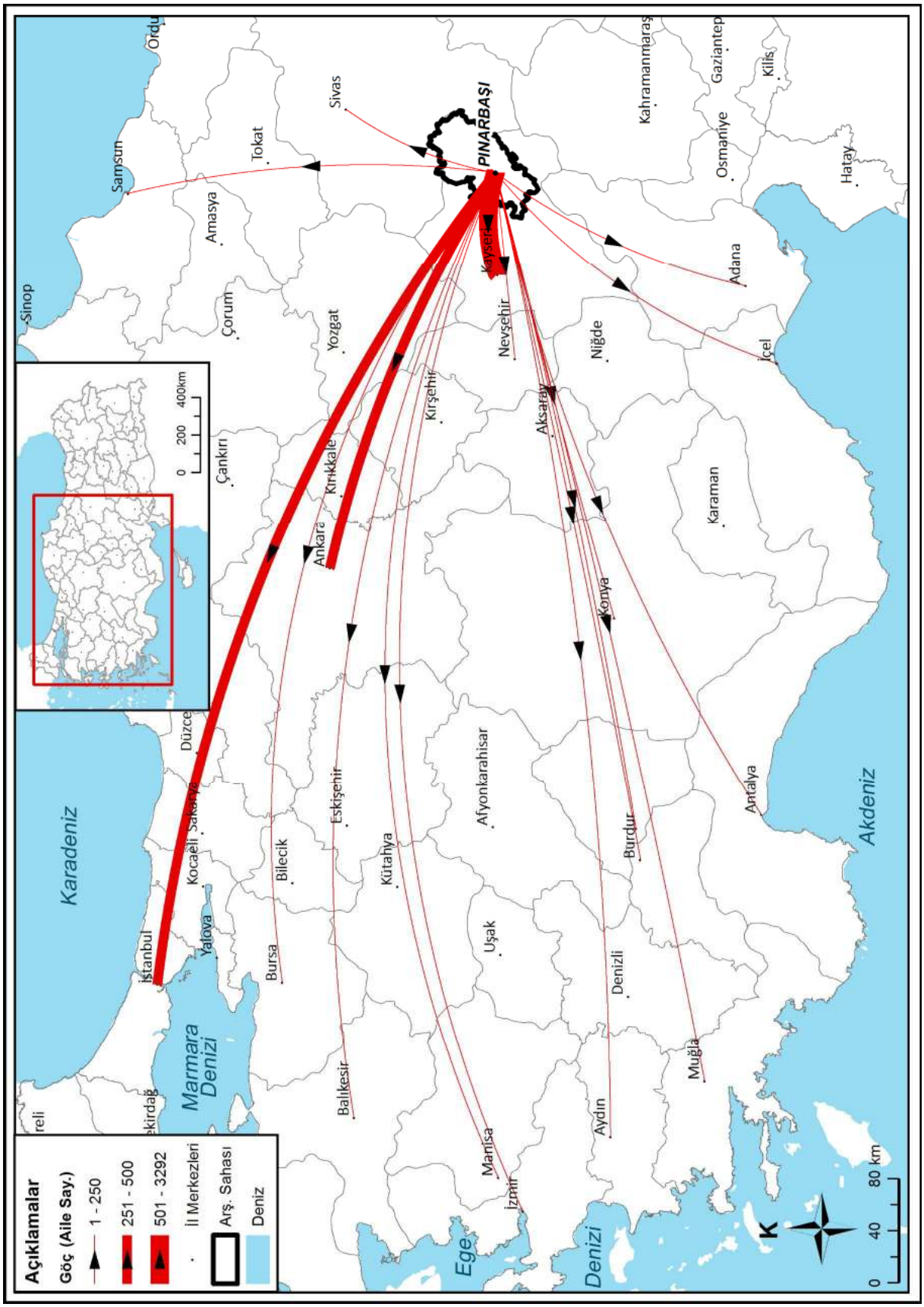
Göçlerin gerçekleştiği illere bakıldığında tamamına yakınının ilçe'nin batısında kalması dikkati çekmektedir. Bu göçlerden yalnızca 10 tanesi Sivas'a gerçekleşmiştir. Bu göçlerinde iletici güçlerin etkisiyle gerçekleştiği düşünülmektedir. Yani Uzunyayla civarındaki Çerkezlerin, iskân edildikleri illerden biri de Sivas'tır. Bu durum az da olsa göçün yönü üzerinde etkili olmuştur. Benzer durum, Samsun için de geçerlidir (Tablo 2. 7, Harita 2. 3).

Harita incelendiğinde ilginç bir toplulaşma özelliği daha dikkati çekmektedir. Gerçekleşen göçlerden Kayseri ve Ankara hariç bütün göçler, kıyı kesimindeki şehirlere doğrudur. Bu olgu üzerinde şehirlerin büyüklüklerinin yanında, söz konusu şehirlerin ılıman iklim özelliklerine sahip olmalarının da, göçün yönü üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir (Harita 2. 3).

ADNKS sonuçlarına göre Pınarbaşı nüfusuna kayıtlı olup, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yaşayan nüfusun toplamı 2015 yılı itibariyle 96.395'tir. Buradan hareketle ilçeden ayrılan 100 bine yakın nüfusun araştırma sahasındaki göç olayının ne kadar büyük olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir. Bu değer Şarkışla ilçesinde 38 bin, Bünyan ilçesinde 66 bin, Gürün ilçesinde ise 20 bin civarındadır. Çevresindeki diğer ilçelerle karşılaştırıldığında bu miktarın en fazla Pınarbaşı ilçesinde olduğu görülmektedir.

Araştırma sahasında Cumhuriyet dönemi içerisinde göç hareketleri 3 dönemde ele alınabilir.

Başlangıç dönemi; Büyükşehirlere başlayan göç haraketlerinde ilk aşama köylerindeki meskenlerin ve diğer emtiaların, komşu/akrabalara emanet edildiği dönemdir. Bu dönemde göç edildikten sonra da belli bir süre meskenler ve diğer emtialar mevsimlik olarak kullanılmıştır. Araştırma sahası için bu dönemin başlangıcı 1975 yılıdır. Dönemin başlangıcının 1975 olması göçün bu zaman diliminde başladığı anlamına gelmemektedir. 1950'li yıllardan itibaren başlayan göç hareketlerinin, bu dönemden itibaren bireysel göçten ailesel ve kısmen kitlesel göçler haline dönüşmesi ile ilgilidir. Bu durum nüfusun gelişim dönemlerinde de kendini göstermektedir. Şöyle ki, 1960 yılından sonra artık nüfus artış oranlarında belirgin azalmalar dikkati çekmektedir.

Harita 2. 3. Pınarbaşı İlçesinden, Ülke İçindeki Diğer İllere Gerçekleşen Göçler

Dinamik göç dönemi; Harabe ve atıl meskenlerin arttığı, köylerin boşaldığı dönemdir. İlçede 1990'dan sonra bu süreç başlamıştır. Kentlere olan göçün artarak devam etmesiyle birlikte artık köylerde nüfus sayısında belirgin azalmalar ortaya çıkmıştır. İlçe nüfusunun 1990-2000 yılları arasında %26'lık bir düşüş göstermesi bu durumu desteklemektedir.

Durağan dönem; Göç eden ve iktisaden daha iyi bir duruma gelen köylülerin zamanla aile arazisine sahip çıkma, köy özlemi ve kentlerden uzaklaşma ihtiyacı gibi sebeplerle köylerine geri döndükleri dönemdir. Bu dönem köylerin morfolojik yapısını kısmen değiştirmiştir. Yeni yapılan meskenlerin köy merkezinden uzaklaşması, kentsel mimarinin hâkim olması ve sosyal mekânlar bu dönemin köy görünümünü karakterize etmektedir. Pınarbaşı ilçesinde 2005 sonrası bu süreç yaşanmaya başlamış ve devam etmektedir.

Yine ADNKS sonuçlarına göre Pınarbaşı nüfusuna kayıtlı ve Pınarbaşı ilçesinde yaşayan nüfus 21.871'dir. 2015 yılı itibariyle ilçenin toplam nüfusu 24.052 olduğuna göre 2.181 kişinin Pınarbaşı ilçesi dışında nüfus kaydı bulunmaktadır. Aynı şekilde çevre ilçelerle karşılaştırıldığından Şarkışla'da 2.454 kişi, Bünyan'da 1.178 kişi, Gürün'de ise 1.451 kişi söz konusu ilçe dışında nüfus kaydına sahiptir. Bu açıdan çevre ilçelerle benzer bir yapıda olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 7. Pınarbaşı İlçesinden, Ülke İçindeki Diğer Yerleşmelere Gerçekleşen Göçler (1985-2015)

İller	Göç Eden Aile Sayısı	Oran
Kayseri	3292	71.6
İstanbul	455	9.9
Ankara	371	8.1
Mersin	136	3.0
İzmir	107	2.3
Antalya	75	1.6
Adana	37	0.8
Konya	27	0.6
Burdur	20	0.4
Pınarbaşı	14	0.3
Bursa	13	0.3
Nevşehir	11	0.2
Sivas	10	0.2
Diğer	28	0.7

Kaynak: Arazi Anketleri, 2015.

Köylerine yurt içinde farklı yerlerden geri dönüp yerleşenlerin hâkim kısmını (%55) emekli/yazlıkçı aileler oluşturmaktadır. Geri dönme amaçları bakımından tarım

(%35) ve hayvancılık (%10) başta gelmektedir. Bu durum sahanın iktisadi potansiyel bakımından, nüfusunu çekme gücünün zayıf olduğunu göstermektedir (Tablo 2. 8).

Tablo 2. 8. Araştırma Sahasına Doğru Gerçekleşen Göçler (1985 ve 2015)

1985		2015	
Gelinen Yer	**Aile Sayısı**	**Gelinen Yer**	**Aile Sayısı**
Gemerek	2	Kayseri	135
Akkışla	3	İstanbul	11
Sarız	25	Mersin	6
Malatya	1	Antalya	5
Şarkışla	6	Gaziantep	5
		Pınarbaşı	5
		Aydın	3
		İzmir	3
		Ankara	2
		Erzurum	2
		Şanlıurfa	2
		Yozgat	2
		Ağrı	1
		Kahramanmaraş	1
		Suriye	1
Toplam	**37**	**Toplam**	**184**

Kaynak: 1981 Köy Envanter Etütleri, Arazi Anketleri 2015.

Yukarıda belirtilen kısmen-sürekli hareketler dışında mevsimsel veya günübirlik hareketler de görülmektedir. *Söz konusu hareketlerden ilki, köylerde yaşayan fakat kentlerde çalışan insanların günlük-haftalık veya daha az sıklıkta(örneğin öğrenci ve ebeveynlerinin sömestr-yaz tatilinde) köylerine döndükleri* ***"kent merkezli köy hareketleri"dir.*** *İkincisi ise kentlerde kalan çiftçilerin, tarımsal faaliyetlerde çalışan işçilerin, taşıyıcıların vs. yine günlük-haftalık veya dönemlik olarak kırsala gittikleri* ***"çoklu mekân yaşam yapısı"*** *olarak kavramsallaştırılan* ***"kent-kır merkezli çiftçilik hareketleri"dir*** *(Öztürk vd. 2014: 381).*

Günübirlik nüfus hareketliliğinde en fazla etkili olan sektör inşaat faaliyetleridir. Bunu madencilik, balıkçılık ve tarım işçiliği takip etmektedir. Aygörmez dağları ile Şirvan dağının güneyindeki dağlık ve tepelik alanlardaki ağaçlandırma faaliyetleri bu çevredeki günübirlik işçi sayısını arttırmıştır. Yine baraj gölü ve su kaynakları çevresindeki köylerde yapılan alabalık tesislerinde balıkçılık faaliyetleri, Tahtalı dağları kuzey yamaçları ile Aygörmez dağlarının güney yamaçlarındaki maden tesisleri, çevredeki köylerde çalışan tarım işçileri, günübirlik nüfus hareketine kaynaklık etmektedirler (Tablo 2. 9).

Tablo 2. 9. Araştırma Sahasında Gerçekleşen Günübirlik İşçi Hareketi

Köyün Adı	Giden Günübirlik işçi			
	Gidilen yer	Kişi sayısı	Yaptığı iş	Toplam
Akpınar	Ağaçlandırma	1	Ağaçlandırma	**22**
Gölcük	Ağaçlandırma	10	Ağaçlandırma	
Malakköy	Ağaçlandırma	8	Ağaçlandırma	
Yukarıbeyçayırı	Ağaçlandırma	3	Ağaçlandırma	
Emeğil	Alabalık tesisi	7	Balıkçılık	**23**
Kurbağalık	Alabalık tesisi	3	Balıkçılık	
Örenşehir	Alabalık tesisi	4	Balıkçılık	
Şerefiye	Alabalık tesisi	4	Balıkçılık	
Yukarıkaragöz	Alabalık tesisi	5	Balıkçılık	
Esenköy	Bünyan Kayseri	10	İnşaat	**77**
Kayaaltı	Pınarbaşı	7	İnşaat	
Kılıçkışla	Kayseri	10	İnşaat	
Pazarören	Kayseri	50	İnşaat	
Alagazili	Maden Ocağı	15	Madencilik	**72**
Demircili	Maden Ocağı	15	Madencilik	
Kadılı	Maden Ocağı	1	Madencilik	
Karahacılı	Maden Ocağı	3	Madencilik	
Kırkpınar	Maden Ocağı	2	Madencilik	
Kızılören	Maden Ocağı	10	Madencilik	
Pulpınar	Maden Ocağı	1	Madencilik	
Serinyurt	Maden Ocağı	1	Madencilik	
Solaklar	Maden Ocağı	15	Madencilik	
Taşlıoğlu	Maden Ocağı	6	Madencilik	
Uzunpınar	Maden Ocağı	3	Madencilik	
Saçlı	Tokmak	2	Tarım İşçisi	**25**
Yağlıpınar	Yağlıpınar	3	Tarım İşçisi	
Yukarıborandere	Pınarbaşı	20	Tarım İşçisi	
Yarımtepe	Bahçecik Sulama	3	Memur	**16**
Büyükpotuklu	Kayseri	2	Taşımacılık	
Aşağıkızılçevlik	Pınarbaşı	1	Memur	
Kızılhan	Bünyan	2	Baraj işçisi	
Kılıçmehmet	Kayseri	1	Fabrika	
Ayvacık	Köprübaşı	1	İşçi	
Melikgazi	Benzinlik	3	İşçi	
Yeregeçen	Kayseri	3	Serbest Meslek	
Toplam	**235**			

Kaynak: Arazi Anketleri 2015.

İlçe merkezi hariç köylerde toplam 235 kişi günübirlik işçi hareketi içinde yer almaktadır. Ayrıca diğer sektörlerde il ve ilçe merkezlerinde çalışan hizmet sektörü çalışanları ile ilçe merkezinde çalışan hizmet sektörü çalışanları Kayseri ile Pınarbaşı arasında nüfus hareketliliğini arttırmaktadır. Özellikle Pınarbaşı ilçe merkezinde çalışan memurların yarısından fazlası Kayseri'ye günübirlik gidiş geliş yapmaktadırlar.

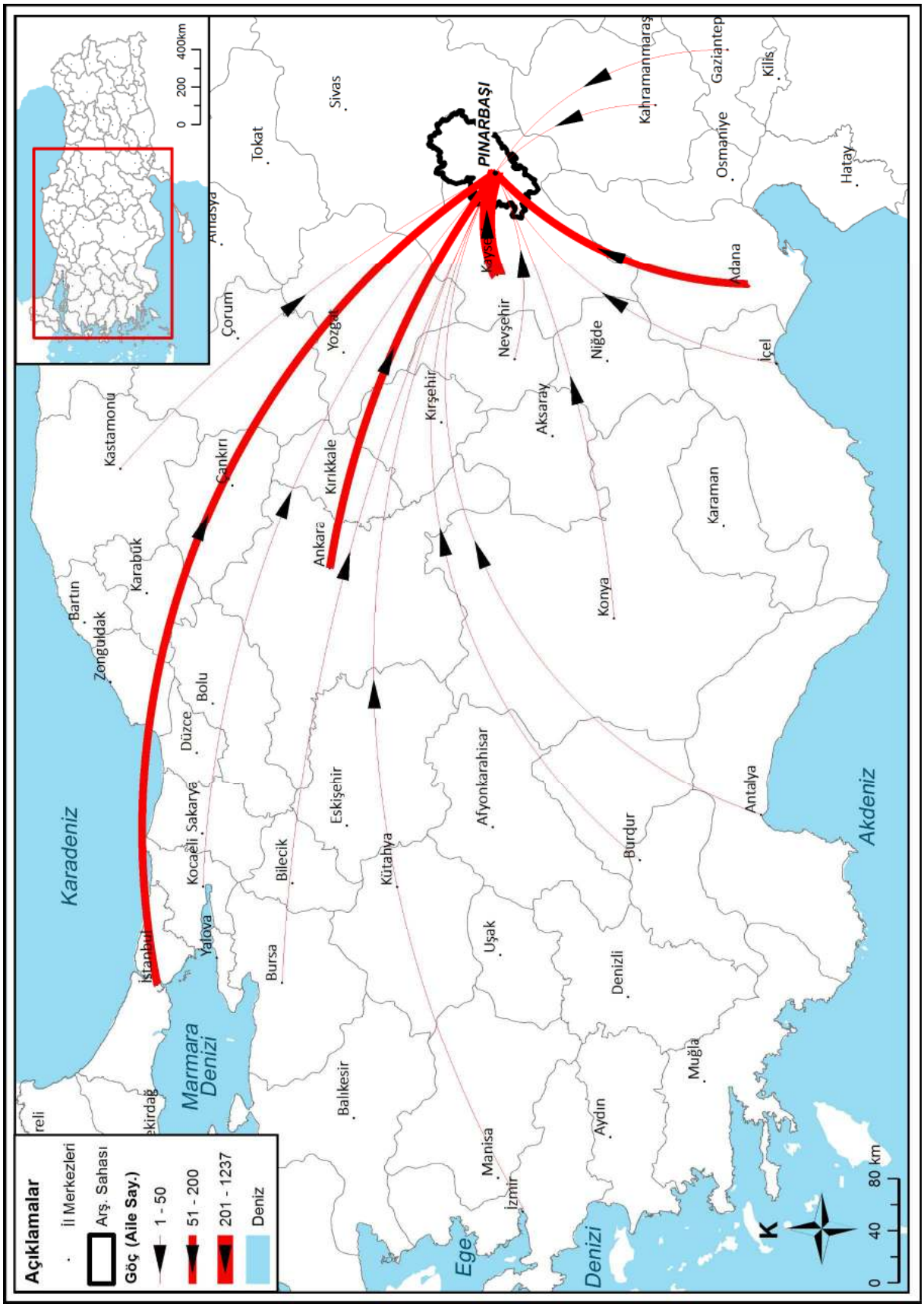
Mevsimlik tarım işçiliği üç sınıfta değerlendirilmektedir. Bunlar kendi bölgesinde çalışan yerli mevsimlik tarım işçileri, bölgesinden ayrılarak gittiği yerde bir mevsim boyunca yerleşen tarım işçileri ve gezici mevsimlik tarım işçiliğidir. Bu sınıflandırmaya göre ilçedeki işçiler kendi bölgesi dışında çalışan işçiler grubuna girmektedir.

Mevsimlik işçi göçleri bakımından, ilçe oldukça hareketli bir görünüm sergilemektedir. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen mevsimlik işçiler 1500 civarında iken, giden mevsimlik işçi sayısı 850'dir. Ayrıca tabloya eklenmeyen bir diğer unsur hububat hasat döneminde köylere gelen biçer-döver işçileridir. Her köye en az 4 tane gelen bu işçiler köylerde ortalama 1 haftalığına kalarak diğer köylere geçmektedirler.

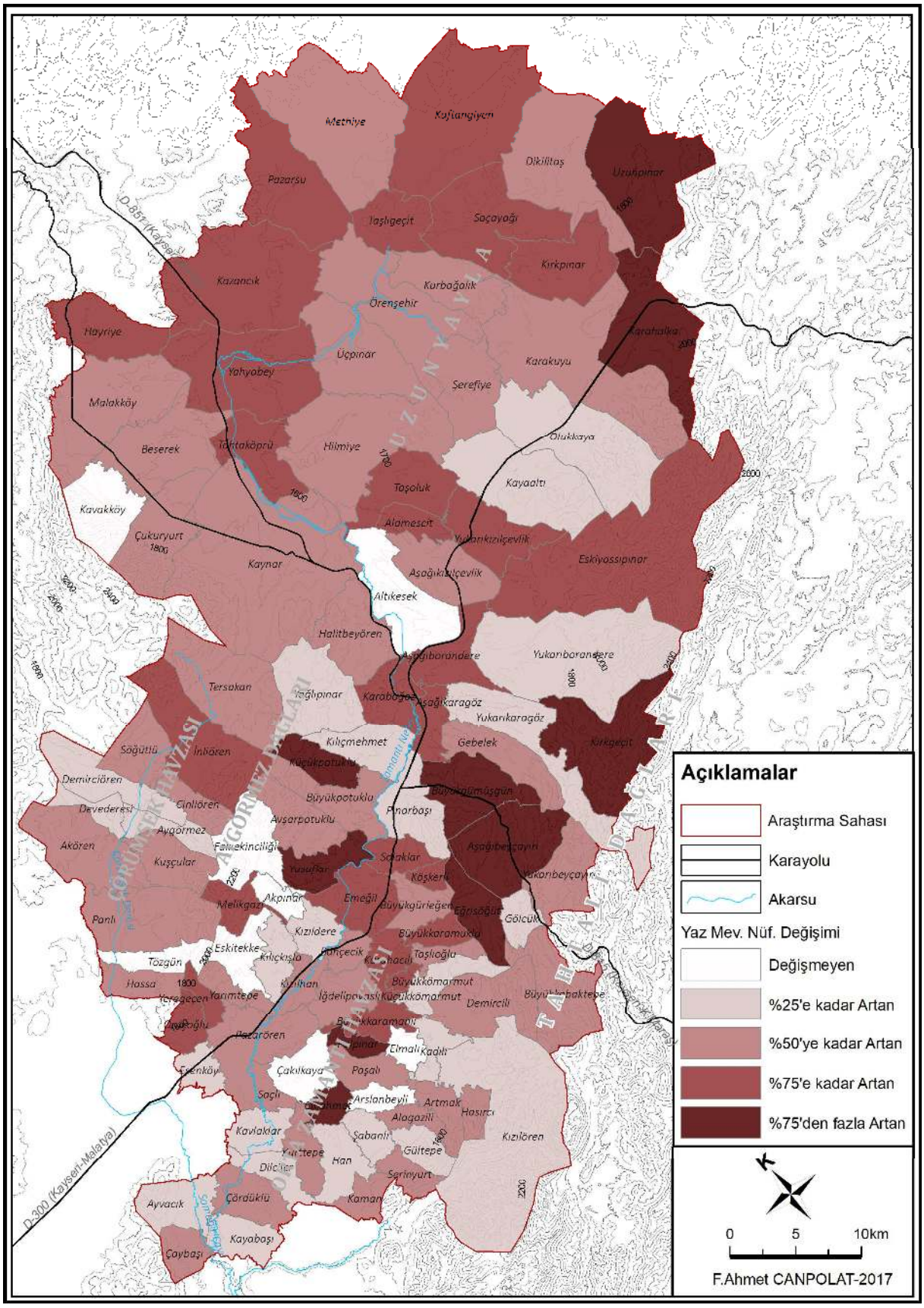
Mevsimsel nüfus hareketliliği, günümüzde yalnızca kentlerde değil yoğun bir şekilde kırsal alanlarda da dikkati çekmektedir. Sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen değişmelerin sonuçlarından biri olan günübirlik ve mevsimlik nüfus hareketlerindeki artış araştırma sahasında da köye geçici dönüş, yaylalara çıkma ve kentlere geri dönme şeklinde birbirini takip eden döngüsel bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaz mevsiminde bütün köylerde ve ilçe merkezi nüfusunda artış yaşanmaktadır. Bu artışın süresi birkaç gün ile birkaç ay arasında değişmektedir. Köylere gelen nüfus geliş sebebine göre iki sınıfa ayrılabilir. Başta emekli/yaşlı nüfus ve kısmen aile efradının oluşturduğu kitle gelmektedir. Daha sonra tatilini geçirmek için ve daha kısa süreli olarak akrabalarının yanında veya kendi meskenlerinde kalan aileler gelmektedir (Harita 2. 4). Bu kitlenin büyüklüğü, çoğu zaman köy nüfusundan fazla olabilmektedir. Örneğin Kırkgeçit köyünde yaz mevsiminde 110 hane mevcutken, kış mevsiminde yalnızca 3 hane köyde kalmaktadır. Köye gelenlerin büyük çoğunluğu Adana ve çevresinden gelmekte ve köyü yayla gibi kullanmaktadırlar.

Nüfusun yaz mevsimindeki hareketliliği, yalnızca köylere gelen nüfus şeklinde değildir. Bunun yanında köylerden yaylalara doğru gerçekleşen bir nüfus hareketi de söz konusudur. Özellikle Orta Zamantı havzasında bu durum daha fazla dikkati çekmektedir. Kentlerden doğrudan yaylaya gelenler ve köylerden yaylaya çıkanlarla birlikte yaylalar, yaz aylarında canlanmaktadırlar. İlçedeki birçok köyün kendisine ait en az bir yaylası mevcuttur. Uzunyayla'daki köylerin bir kısmında yayla olmaması adından da anlaşılacağı üzere yayla üzerinde konumlanmaları ile ilgili olduğu söylenebilir. Ancak bunun yanında Uzunyayla'da yayla kültüründen daha çok ağıllar ön plana çıkmaktadır.

Harita 2. 4. Ülke İçindeki Diğer İllerden, Pınarbaşı İlçesinde Doğru Göçler

Harita 2. 5 Pınarbaşı İlçesinde Mevsimlik Nüfus Hareketi (Yaz-2015)

Mevsimsel nüfus değişikliği haritası (Harita 2. 5) incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşmaktayız.

- Nüfusu mevsimler arasında fazla değişmeyen köyler Tözgün, Fakıekinciliği, Altıkesek, Arslanbeyli, Elmalı, Eskitekke, Kavakköy ve Akpınar köyleri ile yaz mevsiminde kısmen nüfusu azalan Çakılkaya köyüdür. Bu köylerden Altıkesek ve Kavakköy köyleri dışındakiler Orta Zamantı havzasında yer alan köylerdir. Arslanbeyli ve Tözgün köyleri dışındaki köylerin nüfusu fazla değildir. Sahada mevsimlik nüfus değişimini arttıran faktörler arasında eğitim çağındaki nüfusun mevcudiyeti, asıl ikamet yerinin kentler olması, yalnızca tarım arazilerini işlemek için köye gelinmesi, hayvancılık faaliyetlerinin yapılmaması, mevsimlik işçi sayısının fazlalılığı, köyün nüfus tutma kapasitesi ve gelir seviyesinin etkili olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Fakıekinciliği ve Akpınar köylerinde gelir seviyesinin düşük olmasının, Çakılkaya, Altıkesek ve Arslanbeyli köylerinde nüfus tutma kapasitesinin fazla olmasının, diğer köylerde ise hayvancılık faaliyetlerinin etkili olduğu söylenebilir.
- Yaz mevsiminde nüfusu %25'e kadar artan 24 köyün 3'ü Çörümşek havzasında, 6'sı Uzunyayla'da, 14'ü Orta Zamantı havzasında yer almaktadır. Ayrıca ilçe merkezi de bu grup içinde yer almaktadır. Bu grup içinde kalan köyler genel olarak yaz ve kış mevsiminde nüfusları 100'ün üzerinde olan köylerdir.
- Nüfusu %50'ye kadar artan köyler en büyük grubu oluşturmaktadır. Bu açıdan sahanın hâkim karakterinin, her köy için en azından nüfusunun yarısının kış mevsiminde ayrıldığı bir yapıda olduğu belirtilebilir. Bu grup içinde 72 köy mevcuttur. Bu köylerin 16'sı Uzunyayla'da, 8'i Çörümşek havzasında ve geriye kalan 48 köy ise Orta Zamantı havzasında yer almaktadır.
- Nüfusu %75'e kadar artan 27 köyün 16'sı Uzunyayla'da, 10'u Orta Zamantı havzasında ve 1'i de Çörümşek havzasında yer almaktadır. Orta Zamantı havzasındaki köylerin ortak özelliği tarım arazilerinin azlığı ve nüfus miktarlarının düşüklüğüdür. Bu köyler nüfusu hızla azalan köylere karşılık gelmektedir. Bu kesimde yaz mevsiminde nüfusun artması genellikle aile ziyaretleri ve tatile bağlı olarak gerçekleşmektedir. Uzunyayladaki ve Çörümşek havzasındaki köyler genel olarak tarımsal arazilerin fazla olduğu ve kuru tarımın yapıldığı köylerdir. Bu köylerde yaz mevsiminde nüfusun artması ağırlıklı olarak hasat için köylere gelen kentli nüfus ile ilgilidir. Ayrıca kış mevsiminde kentlerde kalıp yazın köye geri dönen kısmen yaşlı nüfusta bu artış üzerinde etkili olmaktadır.

➢ Yaz mevsiminde nüfusu %75'ten fazla artan 10 köyün 6'sı (Uzunpınar, Karahalka, Büyükgümüşgün, Aşağıbeyçayırı, Küçükpotuklu, Kırkgeçit) Uzunyayla'da, 4'ü (Pulpınar, Cinahmet, Yusuflar ve Eğrisöğüt) ise Orta Zamantı havzasında bulunmaktadır. Uzunyaylada Uzunpınar köyü hariç diğer köyler, tarımsal arazisi oldukça kısıtlı olan ve nüfusu da oldukça az olan köylerdir. Orta Zamantı havzasındaki köyler de aynı şekilde nüfusu oldukça düşük hatta köy statüsünü kaybetme riski ile karşı karşıya olan yine iktisadi faaliyet sahasının kısıtlı olduğu köylerdir. Yani mevsimsel nüfus değişikliğinin yüksek çıkması zaten az olan nüfusa az da olsa nüfusun yaz mevsiminde dâhil olmasıyla oransal değişimin fazla çıkmasının bir sonucudur (Harita 2. 5).

Araştırma sahasından dışarıya olan göçlerin bir türü de, *ülke dışına doğru olan göçlerdir*. 1980 öncesi ilçeden yurtdışına göç eden ailelerin nerdeyse tamamı Almanya'ya gitmiştir. 35 aile'de Fransa, Hollanda ve Suudi Arabistan'a göç etmiştir. Verilen göçün ülke genelinden, yurtdışına gerçekleşen göçlerin yönüyle ve karakteristiğiyle uyum göstermektedir. Bu dönemde göçlerin dağılışında, belirgin bir toplanma söz konusu değildir (Harita 2. 6).

1985'den sonra en fazla göç edilen ülke İngiltere olmuştur. İngiltere'ye giden ailelerin tamamı birbirine komşu iki köy olan Eskiyassıpınar ve Yukarıborandere köyleridir. Az da olsa, birçok köyden Almanya'ya göç eden aile mevcut iken; Solaklar, Emeğil ve Eski Yassıpınar köylerinde 10'dan fazla aile bu ülkeye göç etmiştir.

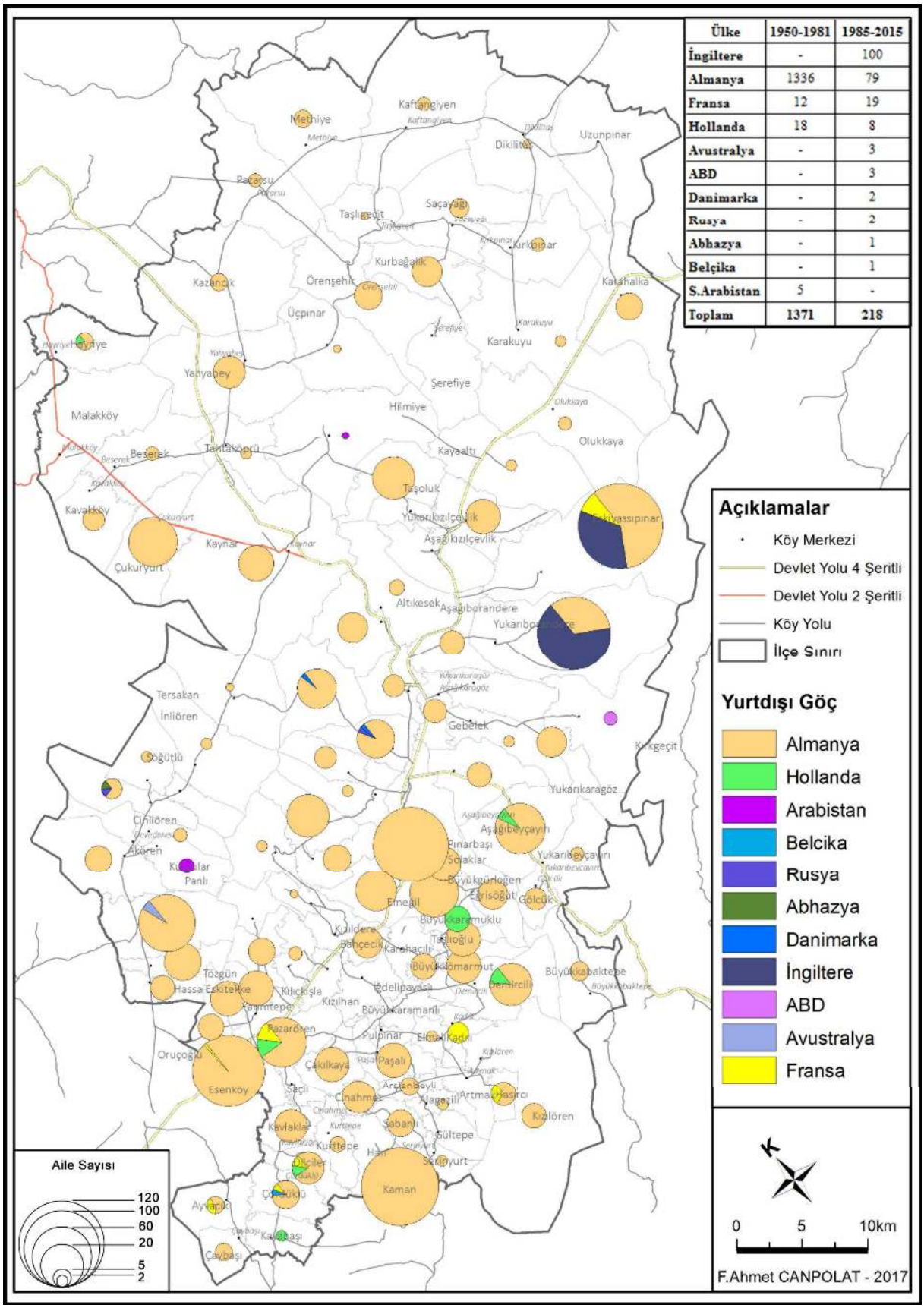
Yakın zamanda göç veren köyler iki kesimde yoğunlaşmaktadır. Halen nüfusu diğer köylere nazaran fazla olan ve artan Uzunyayla'daki Yukarıborandere ve Eskiyassıpınar köyleridir. Buradan hareketle bu köylerin de artık kentleşmenin etkisine girdiği söylenebilir.

Hollanda'ya olan göçler, Büyükkaramuklu, Demircili ve Pazarören köylerinde; Fransa'ya olan göçler Eskiyassıpınar, Kadılı ve Pazarören köylerinde toplanmıştır. İngiltere'ye olan göçler, yalnızca 1985 sonrası Yukarıborandere ile Eskiyassıpınar köylerinden gerçekleşmiştir.

Almanya'ya olan göçler ilçenin bütününde görülse de, Orta Zamantı havzasında yoğunlaşmaktadır. Bu kesimde de Esenköy, Solaklar ve Kaman köyleri bu göçlerin önemli toplanma sahaları olarak belirmektedir (Harita 2. 6).

1985 öncesinde Kadılı-Hasırcı çevresi ile Ayvacık Esenköy arasında yoğunlaşan Fransa'ya göçler, 85 sonrası yalnızca Eskiyassıpınar köyünde yaşanmıştır.

Yurtdışına göç veren köylerde, göçte etkili olan düzenleyici faktörlerden tanıdık-akraba ilişkilerinin etkisinde olduğunu söyleyebiliriz.

Harita 2. 6. Pınarbaşı İlçesinden Yurtdışına Gerçekleşen Göçlerin Köylere Oransal Bölünüşü

Sahada yurtdışına göç vermeyen 20 civarında köy mevcuttur. Bu köylerin esas toplanma sahası, Demirciören köyünden başlayıp Serinyurt'a kadar devam eden bir hat boyuncadır. Bu hattın batısında Han ve Saçlı köyleri de yurtdışına göç vermeyen köyler arasındadır. Uzunyayla kesiminde ise Malakköy, Şerefiye, Uzunpınar, Aşağıkızılçevlik ve Alamescit köyleri de başka ülkelere göç vermemiştir (Harita 2. 6).

Yurtdışından ilçeye dönen 66 aile'nin 59'u Almanya'dan geri kalanı ise diğer Avrupa ülkelerinden olmuştur. Geri dönen bütün aileler emekli/yaşlı nüfustur.

2.3. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu

Coğrafya'nın konusu olarak mekanın şekillenmesinde ve değişmesinde özne olarak insanın mekanda dağılışını ortaya koymak, kompleks birçok süreci ve etkeni dikkate almayı gerektirir. Ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesine bağlı olarak insanın mekândaki hareketlerinin artmış olması bu işi daha zor kılmakta nüfusun dağılışını ortaya koymak için zamansal ölçekte haritalar yapmak gerekmektedir. Ancak bu tür haritaların yapılabilmesi için gerekli veriyi derlemek oldukça zordur. Gerçek zamanlı coğrafya olarak ilgili literatüre geçen bu çalışmalar, genelde kentlerde yapılmaktadır. Kırsal kesimde bu tür bir uygulamadan yerine mevsimlik bazda nüfusun dağılışını açıklamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Nüfus dağılışında yerleşim birimlerinin özellikle kuruluş aşamalarında etkili olan faktörler, genelde yerleşim birimlerinin gelişiminde de etkisini devam ettirirler. Bunun yanında iktisadi fonksiyonlar oldukça belirleyici faktörler olabilmektedir. Ayrıca, doğal ortam koşulları nüfusun yerleşim alanı olarak belirmesinde ve alana yayılmasında ana belirleyici faktörler olabilirler. Bu tür fiziki ve beşeri coğrafya unsurları nüfus dağılışının çok kısa mesafelerde farklı özellikler göstermesine neden olabilmektedir (Akdemir, 2004:59).

Nüfusun dağılışını ve yoğunluğunu anlayabilmek için dikkate alınması gereken bu kadar değişkene rağmen genel yapıyı anlayabilmek için Cumhuriyet dönemi içinde üç ayrı tarih için nüfus dağılış haritası hazırlanmıştır. Bu haritalardan ilki ilçe'nin en geniş sınırlarını oluşturduğu 1935 yılıdır. İkincisi nüfusun en yüksek olduğu yıllardan biri olan bu yıldan itibaren nüfusun azaldığı 1985 yılıdır. Son olarak günümüzdeki durumu ortaya koymak için 2015 yılına ait bir harita hazırlanmıştır.

1935 yılında nüfusun sahadaki dağılışına bakıldığında;

İlçe sınırlarının günümüze göre oldukça geniş olduğu 1935 yılında sahaya Sarız ilçesinin tamamı ve Tomarza ilçesinin bir bölümü dâhildir. Bu nedenle diğer yıllardaki

nüfusun dağılışı ile karşılaştırmak yapmak ve değişimi takip etmek zordur. Bu zorluğu kısmen azaltmak için her üç dönemde de haritaların ölçeği aynı tutulmuştur.

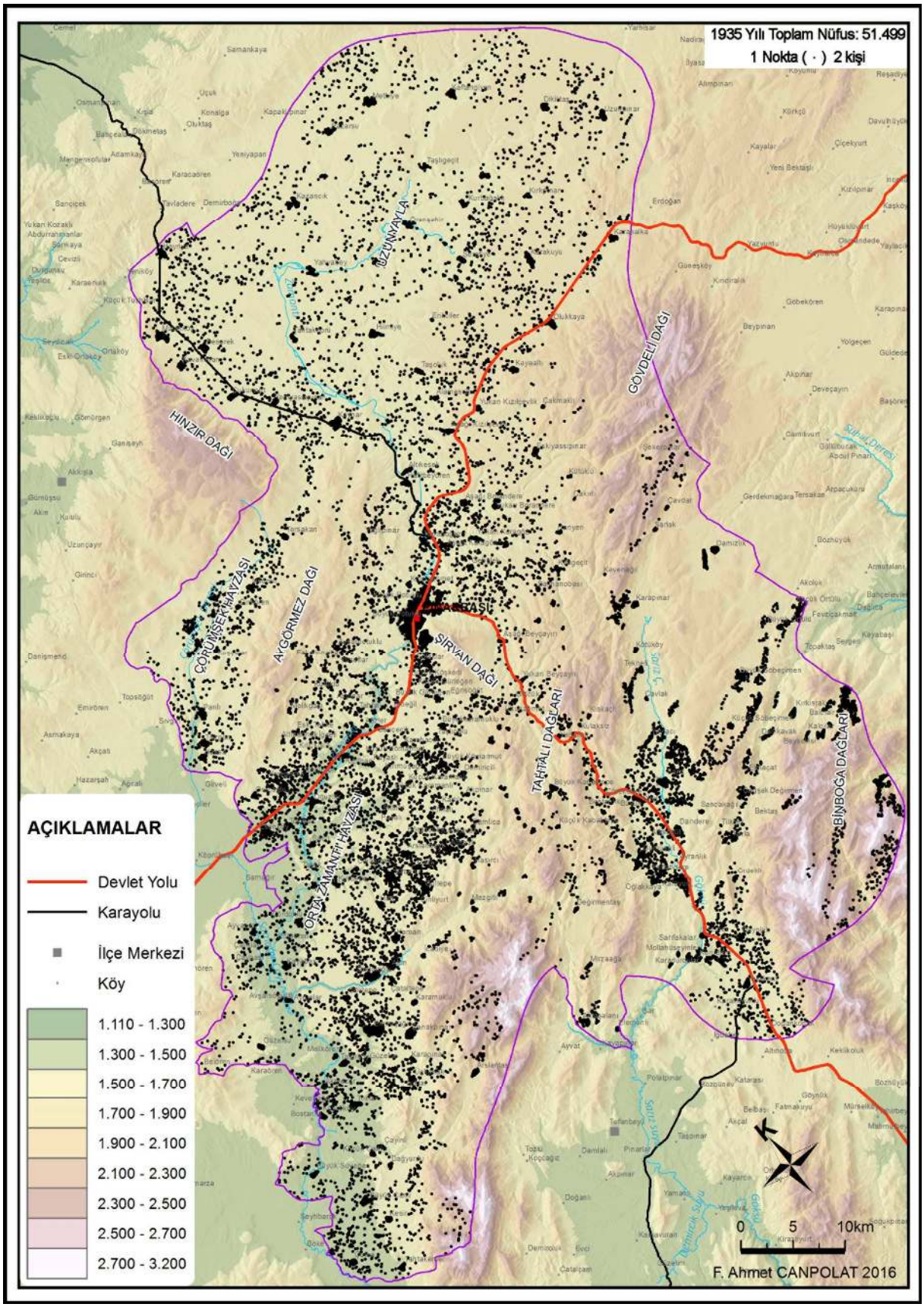
Sarız tarafında Binboğa dağları ile Tahtalı dağları arasındaki senklinal eksenler boyunca uzanan vadilerdeki yerleşmeler nüfusun lineer bir dağılış göstermesini sağlamıştır. Bu yapı Sarız ovası ve güneyine doğru değişmekte; nüfus artmakta ve araziye kısmen daha fazla dağılmaktadır. Bunda Sarız ovası ve çevresindeki 1., 2. ve 3. sınıf arazilerin varlığı ve engebenin azalması etkilidir.

Genel olarak yerleşmeye elverişli olmayan dağlık alanlar, en seyrek nüfuslu alanları oluşturmasına karşılık, bu dönemde halen göçebe hayat kısmen de olsa devam ettiğinden, dağlık alanlarda otlak ve yaylaların yaz mevsiminde daha yoğunlaştığını belirtebiliriz (Harita 2. 7).

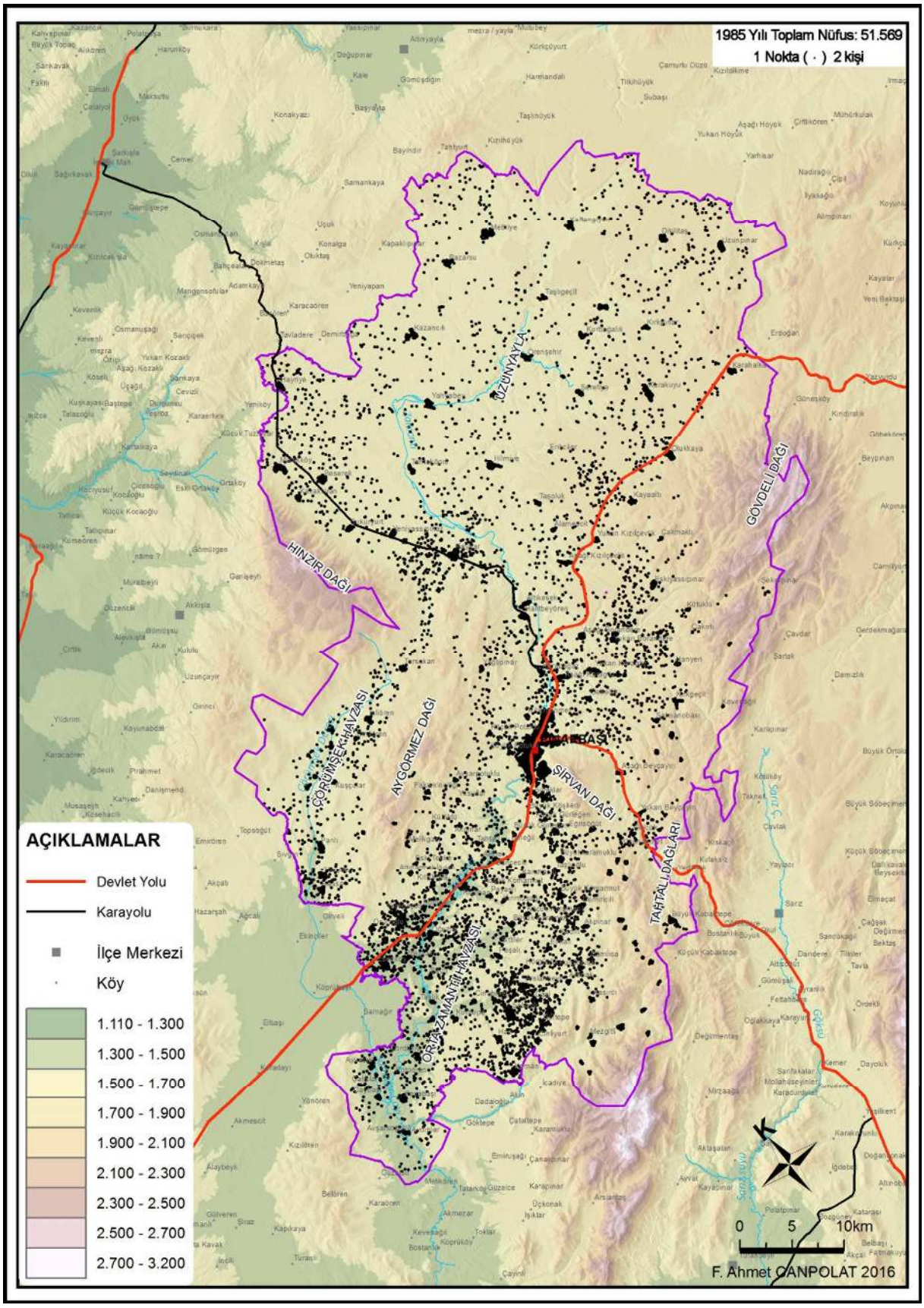
Nüfusun yoğunlaştığı yerlerin büyük kısmı, bir dağlık kütlenin eğiminin azaldığı, dolayısıyla yamaç kaynaklarının da ortaya çıktığı kesime yakın, az eğimli arazilerdir. Soğanlı ve Dumanlı dağlarından başlamak üzere Gölgeli dağlarına kadar uzanan düzlemin kuzey ve güney kesimine, Aygörmez dağının kuzey ve güney yamaçlarına ve son olarak Binboğa dağlarının kuzey ve güney eteklerine bakıldığında bu durum belirgin olarak görülmektedir. Sahada yerleşmelerin konumunu belirleyen temel unsur, su kaynaklarıdır. Bu durumu doğrulamak için yalnızca yerleşmelerin isimlerine bakmak bile yeterlidir. Çünkü isimlerin büyük çoğunluğu hidrografik kökenlidir (Harita 3. 6).

İlçede su kaynakları dışında, akarsu ağı da nüfusun dağılışı üzerinde belirleyici olmuştur. İlçenin güneyinde Sarız çayı ve kolları, kuzeyde Çörümşek çayı, ilçe merkezinin hemen güneyindeki Kabaktepe deresi ile Özdere ve en önemlisi Zamantı çayı ve kollarının drenaj ağına bağlı olarak, ilçe genelinde nüfusun dağılışında belirgin bir lineer karakterin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Harita 2. 7, Harita 2. 8, Harita 2. 9).

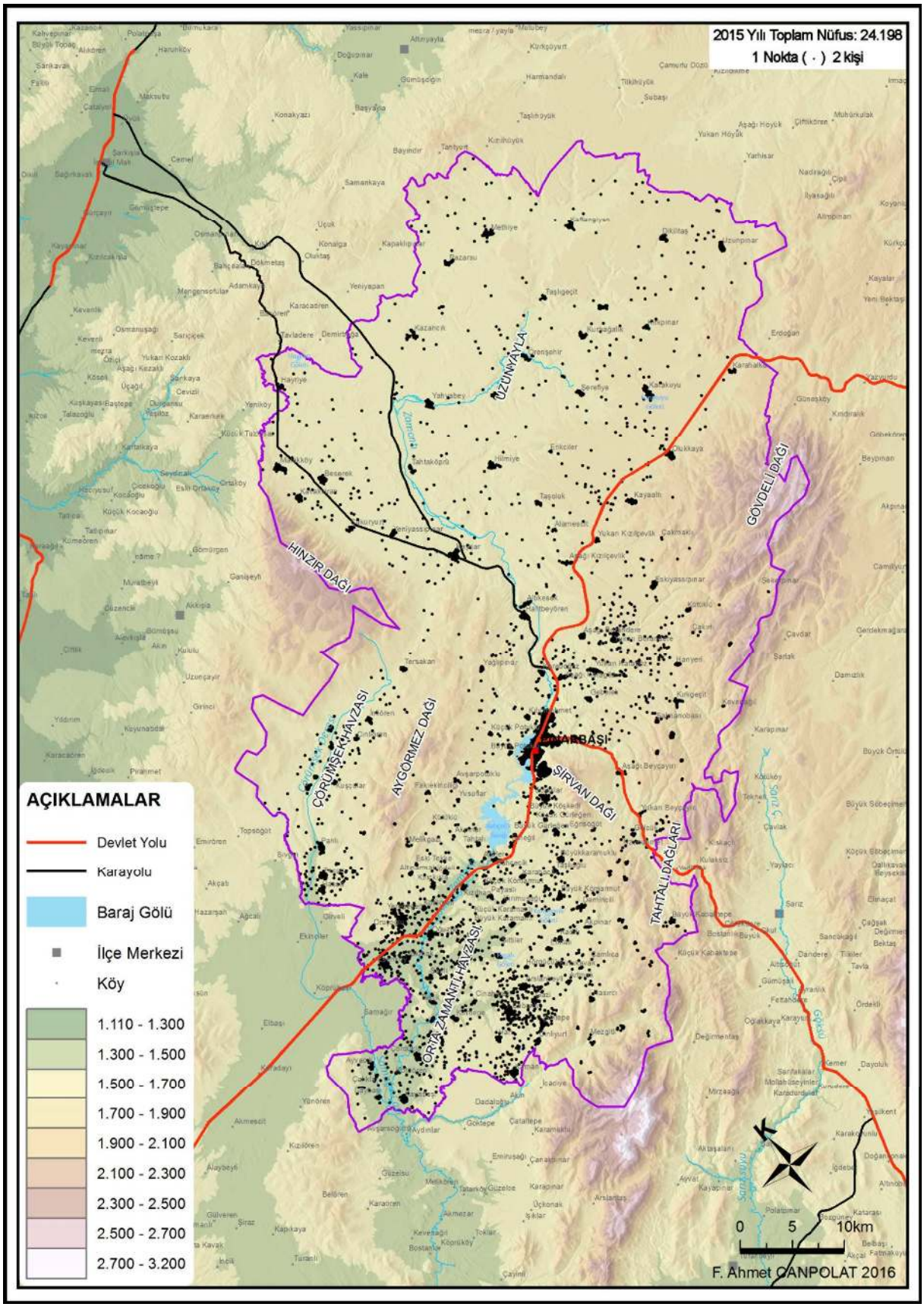
Uzunyayla'da 1860'dan sonra kurulan yerleşmeler özellikle plato yüzeyini kesen vadi yamaçlarında, etek düzlüklerinde ve su kaynaklarının yakınında konumlanmıştır. İklimin de etkisiyle, bu kesimde nüfus toplu karakterini sürekli korumuştur. Bu durum günümüze kadar benzer özellikler sergilemesine neden olmuştur. Geçmişle kıyaslandığında temel fark nüfusun hali hazırda çok daha az olmasının yanında tarım ve hayvancılık usullerindeki değişmelere bağlı olarak, arazideki iş gücü hareketliliğinin azalmasıdır (Harita 2. 7, Harita 2. 8, Harita 2. 9).

Harita 2. 7. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı (1935)

Harita 2. 8. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı (1985)

Harita 2. 9. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Dağılışı (2015)

Sahada nüfusun en seyrek olduğu alanlar Şirvan dağı, Hınzır Dağı, Tahtalı Dağları ve Gövdeli dağı gibi yüksek dağlık kütlelerdir. Bu durumu, yaz mevsiminde kısmen bozan alanlar, Kireçlik dağı ve Keçi dağıdır. Çünkü bu iki dağlık kütle, belirtilen diğer dağlara göre daha fazla yayla yerleşmesine sahiptir.

1935 yılı ve genel nüfus dağılış düzeni açısından saha değerlendirildiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

Sahanın jeolojik yapısı yerleşim yerinin seçilmesinde dolayısıyla nüfusun dağılışında topografya kadar etkili olmasa da; yer altı su kaynaklarına, tarım alanlarının verimliliğine, edafik karaktere ve erozyon yapısına olan etkisine bağlı olarak, nüfusun dağılışında dolaylı etkilere sahip görülmektedir. Bunun dışında maden yatakları az da olsa nüfusu kendine toplamıştır (Harita 2. 7).

İlçe yüzölçümü çok büyük olmasına karşılık, nüfusun oldukça az olması geçmişten günümüze en önemli özelliğidir. İlçede nüfus az olsa da yerleşme kısmında değinileceği üzere hayvancılığa bağlı olarak çok sayıda Ağıl ve Yayla'nın yanında, balıkçılık faaliyetleri ve madencilik sektörü ilçede nüfusun yalnızca yerleşme merkezlerinde değil kısmen de olsa farklı kesimlerinde toplanmasını sağlamıştır. Ancak hem Uzunyayla'da hem de Orta Zamantı'da hububat tarımının fazla emek istememesi, nüfusun dağılışını kısıtlamıştır. Bu durum Çörümşek havzasında ve Orta Zamantı havzasının bazı kesimlerinde nohut vb. tarım ürünlerinin etkisiyle değişmiştir (Harita 2. 7).

Yükseltinin nüfusun dağılışı üzerindeki etkisi kendini hemen ortaya koymaktadır. Sahada rakım 1000 metre ile 3000 metre arasında değişmektedir. Buna göre rakım değerlerinde yerleşme üst sınırı 2000 metreyi (yaylaları dâhil etmezsek) bulmaktadır. Ancak esas nüfusun toplandığı yükselti aralığı 1300-1800 metreleri arasındadır. Sadece ilçenin güneybatısında Dadaloğlu platosu ve güneyinde yükselti 1300 metreye kadar düşmektedir. Eski bir pliyosen göl depo alanına tekabül eden bu sahadaki parçalanmış düzlüklerde 2, 3 ve 4. sınıf arazilerdeki ziraat sahaları nüfusun toplandığı alanlardan biridir (Harita 2. 7).

Uzunyayla platosundaki nüfusun, diğer yerlere göre daha fazla dağılması bu sahanın parçalanmış araziler yanında litolojik ve hidrolojik yapısıyla ilgilidir. Sahadaki erozyonla birlikte zaten düşük verimli ziraat sahaları bu geniş ve az eğimli sahada nüfusun diğer yerlere göre daha az kalmasına neden olmuştur.

1985 yılına geldiğimizde ise sahadaki nüfus Cumhuriyet dönemi içinde 1945 ve öncesi idari sınırları kabul etmezsek mevcut sınırları içindeki en yüksek sayıya ulaşmıştır. 1950'lerde başlayan, yoğun dışarıya göç olaylarına rağmen, ilçenin nüfusu 50 binin üzerine çıkmıştır. Ancak bundan sonra sahada yoğun bir nüfus kaybı dönemi başlayacaktır. Bu dönemde en fazla

öne çıkan değişiklik, yerleşme merkezlerindeki nüfus miktarının en yüksek seviyesine ulaşmasıdır. Ayrıca Kaman köyünün ilçeye bağlanmasıyla nüfus sayısında ve alanında artış meydana gelmiştir (Harita 2. 8).

2015 yılına gelindiğinde haritada da görüleceği üzere ilçe merkezinin doğusunda ve güneybatısındaki alanlarda nüfus toplanması kısmen daha belirgin iken, Uzunyayla ve Çörümşek havzasının kuzeydoğusu oldukça seyrek bir hale gelmiştir. Avşarsöğütlü köyünün Tomarza'ya bağlanmasıyla genel nüfusta ve toplam yüz ölçümde küçülme yaşanmıştır (Harita 2. 9).

Bahçelik baraj setinin batısında ve D300 karayolu üzerinde yer alan köyler ve Dadaloğlu platosundaki bazı köyler nüfusunu 1985-2015 döneminde kısmen koruyabilmiş köyler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2015 sayımına göre, 24.198 nüfusun yaşadığı, 3420 km^2 yüzölçümlü ilçede, km^2'ye yalnızca 7 kişi düşmektedir. Bu yoğunluk değerinin en fazla olduğu sayım yılları 18 değeri ile 1975-1985 yıllarıdır. Bu sayım yıllarına kadar yoğunluk değeri artış eğilimindeyken bundan sonra azalma sürecine girmiştir. 1927 yılı itibariyle yoğunluk değeri, Türkiye ortalamasından yaklaşık % 51 oranında daha azdır ve günümüze kadar aradaki fark her zaman artma yönünde olmuştur. 2015 yılı itibariyle bu fark %88'e ulaşmıştır. Araştırma sahasının nüfus yoğunluğu değerlerindeki değişimi (1927-2015) Kayseri il geneli ile karşılaştırıldığında, Türkiye geneli nüfus yoğunluğu değişim sürecine benzemektedir. Nitekim Pınarbaşı ilçesi nüfus yoğunluğu ile Kayseri il geneli nüfus yoğunluğu arasındaki yoğunluk farkı sürekli artmıştır (Tablo 2. 10).

İlçede yerleşmelerin toplu dokusuna ve tarımsal faaliyetlerin niteliğine bağlı olarak nüfusta toplanma eğilimi fazladır.

Nüfusun sahada dağılışını açıklamada kullanılan formüllerden biri olan **aritmetik nüfus yoğunluğu** toplam idari alan içindeki nüfusun, birim alandaki ortalamasını vermektedir. 1935 yılında ilçede km^2'ye ortalama 10 kişi düşmektedir. Bu sayı oldukça geniş yer kaplayan bir saha için çok düşük olmakla birlikte sonraki yıllarda da önemli bir değişiklik yaşanmamış ve çevresine göre düşük nüfus yoğunluğu gösteren bir alan özelliği devam etmiştir. 1935'te sahada yer alan 191 yerleşmenin 124'ü 1-15 arası yoğunluğa sahip olması bu durumu desteklemektedir.

1935 yılında, ilçenin aritmetik nüfus yoğunluğu 10'dur. Sahada 15 ve üzeri yoğunluğa sahip yerleşmelerin tamamı ilçe merkezi çevresinde ve güneyinde yer almaktadır. Orta Zamantı havzası ile Sarız ovası ve çevresindeki tarım arazileri buradaki yoğunluğun fazla olmasında etkili olduğu söylenebilir.

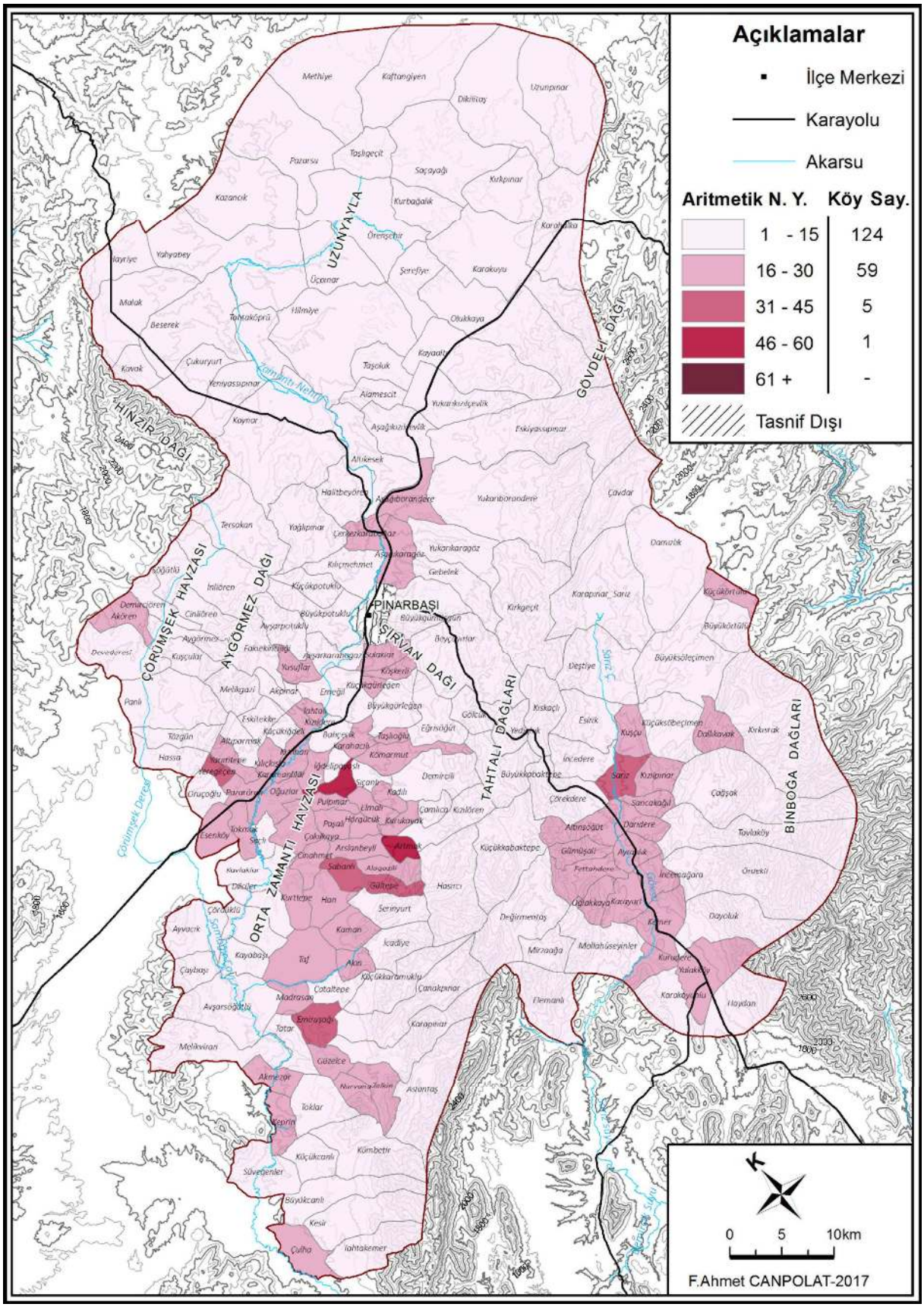
Tablo 2. 10. Sayım Yıllarına Göre Türkiye, Kayseri ve Pınarbaşı Aritmetik Nüfus Yoğunlukları

Sayım Yılları	Türkiye ANY	Kayseri ANY	Pınarbaşı ANY
1927	18	15	9
1935	21	18	10
1940	23	20	12
1945	24	22	12
1950	27	24	13
1955	31	25	14
1960	35	28	16
1965	40	31	17
1970	45	35	17
1975	51	39	18
1980	57	45	18
1985	65	50	18
1990	72	55	17
2000	87	62	14
2007	90	68	13
2008	91	69	12
2009	93	70	12
2010	94	72	12
2011	95	73	11
2012	97	74	11

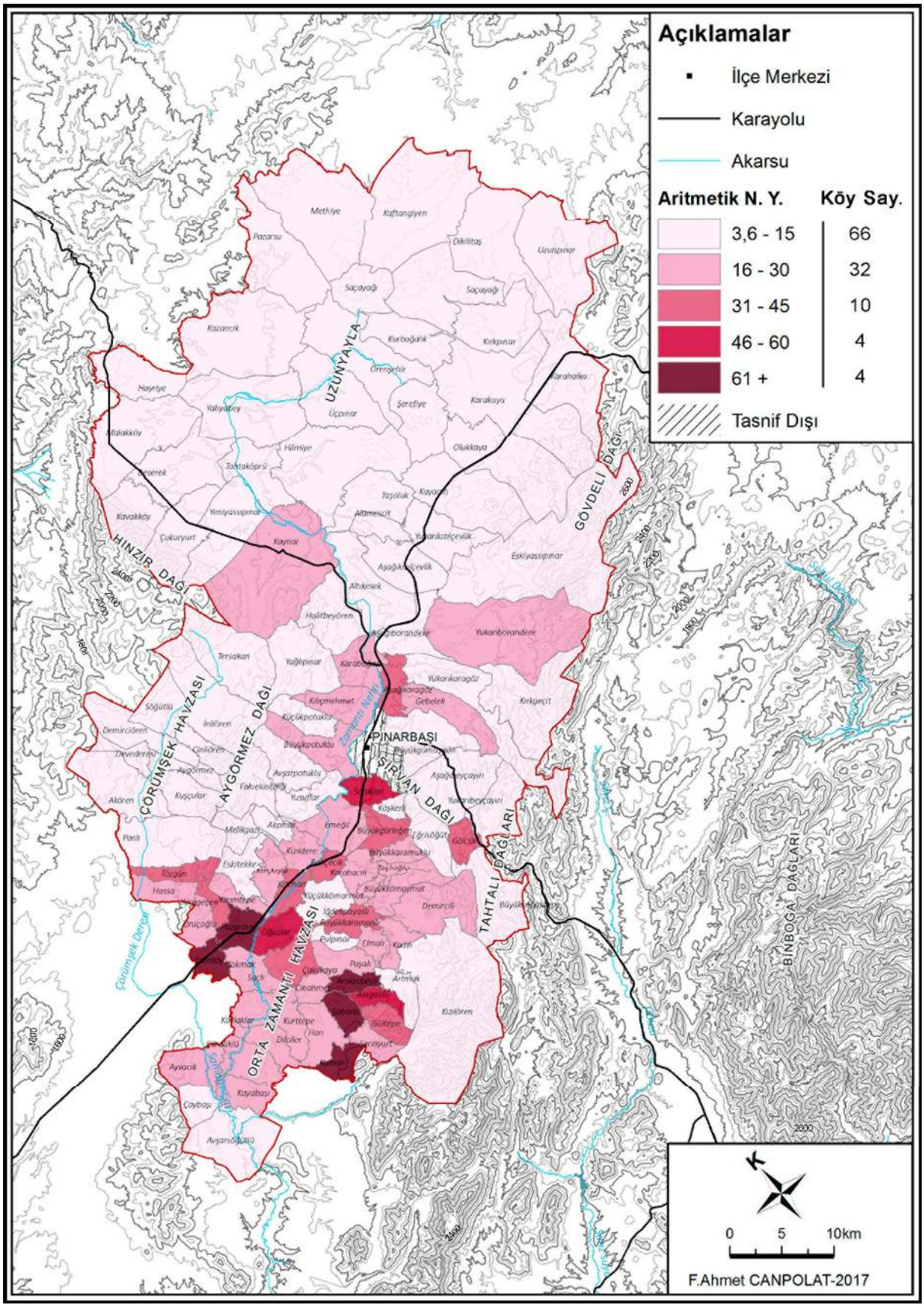
Kaynak: TÜİK (ADNKS sonuçları). İzdüşüm alana göre hesaplanmıştır

Bucak merkezlerinden yalnızca Sarız ve Pazarören nahiyeleri 30'un üzerinde nüfus yoğunluğuna sahiptir. Diğer bucak merkezlerinin alanlarının geniş olması sonucu yoğunlukları 10'un altındadır. İlçenin dağlık alanlarında, Uzunyayla'nın genelinde ve Çörümşek havzasında nüfus yoğunluğu oldukça düşük seviyededir (Harita 2. 10).

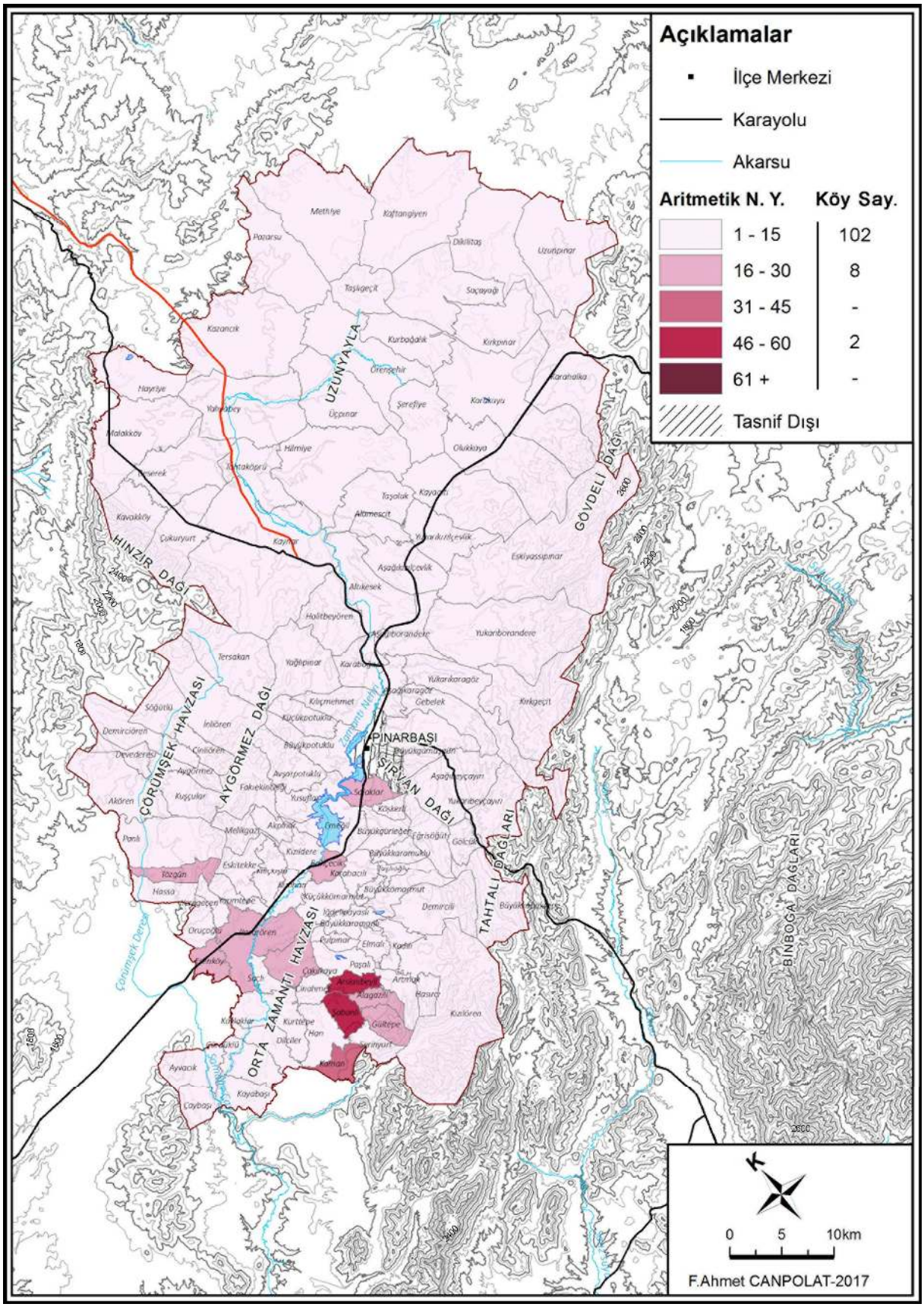
1985 yılı ilçede nüfus miktarının hemen bütün yerleşmelerde en yüksek olduğu sayım yılıdır. İlçe geneli aritmetik nüfus yoğunluğu km^{2}'de 22'ye yükselmiştir. İlçe merkezinin kuzeyinde Halitbeyören köyünden başlayıp, güneybatıda Çaybaşına kadar Zamantı vadisi ve çevresindeki köylerde yoğunluk artmıştır. Uzunyayla'da nüfus yoğunluğu yine 1-15 aralığında yer almaktadır. Yalnızca Kaynar ve Yukarıborandere köylerinin yoğunluğu 15'in üzerine çıkmıştır. Şirvan dağı zirvesinden çekilecek doğu-batı uzanışlı bir hat, kabaca nüfus yoğunluğunun fazla ve az olduğu yerleri ayırmıştır. Orta Zamantı havzasında nüfus yoğunlukları genel olarak 10'un üzerindedir. Bu kesimde İğdelipayaslı köyü ile Pulpınar köylerinin nüfus yoğunlukları madencilik faaliyetlerinin etkisiyle gerçekleşen göçlerle azalmıştır. Eskitekke, Çaybaşı, Artmak ve Cinahmet köyleri, kentlere verdiği yoğun göçlerin etkisiyle yine yoğunluğu azalan köylerdedir. Bu dönemde 60'ın üzerinde yoğunluğa sahip köyler sırasıyla Kaman, Esenköy, Pazarören ve Şabanlı ile Aslanbeyli köyüdür. Çörümşek havzasında yalnızca Tözgün köyünde yoğunlukta belirgin bir artış gözlenmektedir (Harita 2. 11).

Harita 2. 10. Pınarbaşı İlçesinde Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (1935)

Harita 2. 11. Pınarbaşı İlçesinde Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (1985)

Harita 2. 12. Pınarbaşı İlçesinde Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (2015)

2015 yılındaki yoğunluk değerleri saha dışına yaşanan göç olayını bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. İlçe genelinde aritmetik nüfus yoğunluğu, 1985 yılına göre yarı yarıya azalarak 11'e gerilemiştir. 1985'te 15 üzeri yoğunluğa sahip yerleşme sayısı 50 iken, 2015'te 20'ye düşmesi, yoğunluktaki belirgin değişimi yansıtmaktadır. Bu dönemde nüfus yoğunluğu Kayseri-Malatya karayolu güzergâhının batısında ve güneybatısında sahanın diğer kesimlerine nazaran nispeten fazladır. Çörümşek vadisi, Uzunyayla, Tahtalı dağları çevresi, Aygörmez dağı kuzey ve güney kesimi hep nüfus yoğunluğunun 15'in altında olduğu yerlerdir.

Kaman, Tözgün, Şabanlı, Aslanbeyli, Alagazili ve Gültepe köyleri mevsimlik inşaat işçilerinin aileleriyle birlikte köyde kalmalarına bağlı olarak nüfus yoğunlukları 15 ile 30 arasında değişmektedir. Ancak Kaman, Şabanlı ve Aslanbeyli köylerinde yoğunluk değeri 30'un üstüne çıkmaktadır. Bahçecik ve Esenköy ana karayoluna, Solaklar ise ilçe merkezine yakınlığa tarım dışı sektörlerde çalışanlarına bağlı olarak çevresine göre yoğunluğunun fazla olduğu yerleşmelerdir. Bu köylerde yoğunluk değeri 15-30 arasında değişmektedir. Pazarören köyü ise hem bağlı mezraalarının büyüklüğü hem de karayoluna yakınlığı yoğunluğa pozitif katkı yapmıştır. Çakılkaya köyü ise sahip olduğu verimli tarım alanları, nüfusunu köyde tutma gücünü arttırmış, 1985'e göre yoğunluğu azalsa da çevresine göre daha yüksek nüfuslu olma özelliğini korumuştur (Harita 2. 12).

Demografik taşıma kapasitesinin önemli göstergelerinden biri olan fizyolojik nüfus yoğunluğu, nüfusun mekândaki dağılımını anlamada önemli göstergelerden biridir.

Fizyolojik nüfus yoğunluğu sahadaki nüfusun tamamının tarımla uğraştığı varsayımı dezavantajına rağmen, tarım arazileri üzerindeki nüfusun baskısını veya demografik taşıma kapasitesini göstermekte kullanılan önemli bir nüfus analiz yöntemidir. Bu yöntem, bir mekân ünitesinde iktisadi olarak katkı sağlayan alanların, orada yaşayan toplam nüfusuna oranını vermektedir.

Bir nüfus dağılış aracı olarak fizyolojik nüfus yoğunluğunun *1985 yılında* ilçe genelinde ortalama fizyolojik nüfus yoğunluğu km^2'de 49 iken, Uzunyayla'da 34,6, Orta Zamantı havzasında 64,1, Çörümşek havzasında ise 36,3'tür. Aynı dönemde Kayseri il genelindeki fizyolojik nüfus yoğunluğu km^2'ye 129 kişidir[5]. 116 köy içerisinde 85 köyün yoğunluk değeri 20,1'in üzerindedir. Yoğunluğun fazlalaştığı köyler genellikle Tahtalı dağları istikamtinde yani KD-GB istikametindedir. Bu dönemde Melikgazi, Solaklar ve Arslanbeyli köyleri tarım arazilerine oranla nüfusun fazla olduğu köyler olarak

[5] Kayseri il geneli toplam tarım arazisi 6705 km^2, 1985 kırsal nüfusu 375.504 ve toplam nüfusu 864.060'tır.

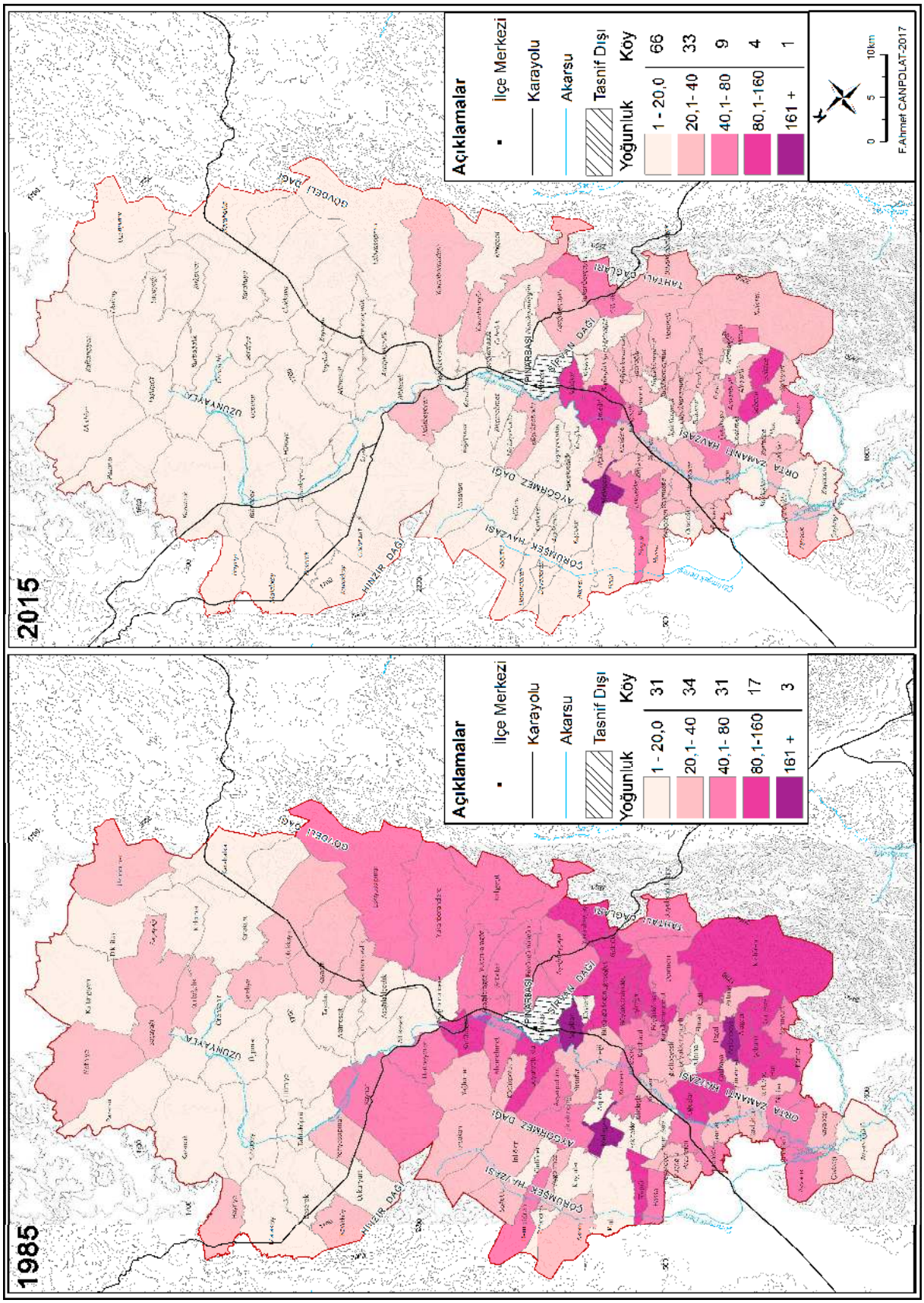
yoğunluğun en fazla olduğu köylerdir ve Orta Zamantı havzasında yer almaktadır. Tahtalı dağları ile Şirvan dağı arasında kalan kesimdeki köyler engebeliliğin etkisiyle tarım arazilerinin azaldığı dolayısıyla yoğunluğun arttığı köylerdir. Han, Şabanlı ve Alagazili köyleri ise nüfusun fazla olduğu ancak köy yüzölçümünün küçük olduğu dolayısıyla tarım arazilerinin az olduğu köylerdir. Uzunyayla kesiminde genel olarak yoğunluk az olmasına karşın nüfusun arttığı Kaynar, Eskiyassıpınar ve Yukarıborandere gibi köylerde yoğunluk 40'ın üzerine çıkmaktadır (Harita 2. 13).

2015 yılında fizyolojik nüfus yoğunluğu genel olarak 1985 yılına göre oldukça azalmıştır. Bu azalma özellikle Uzunyayla ve Çörümşek havzasında daha belirgindir. Bu dönemde 113 köyden 66'sının yoğunluk değeri 20,1'in altındadır.

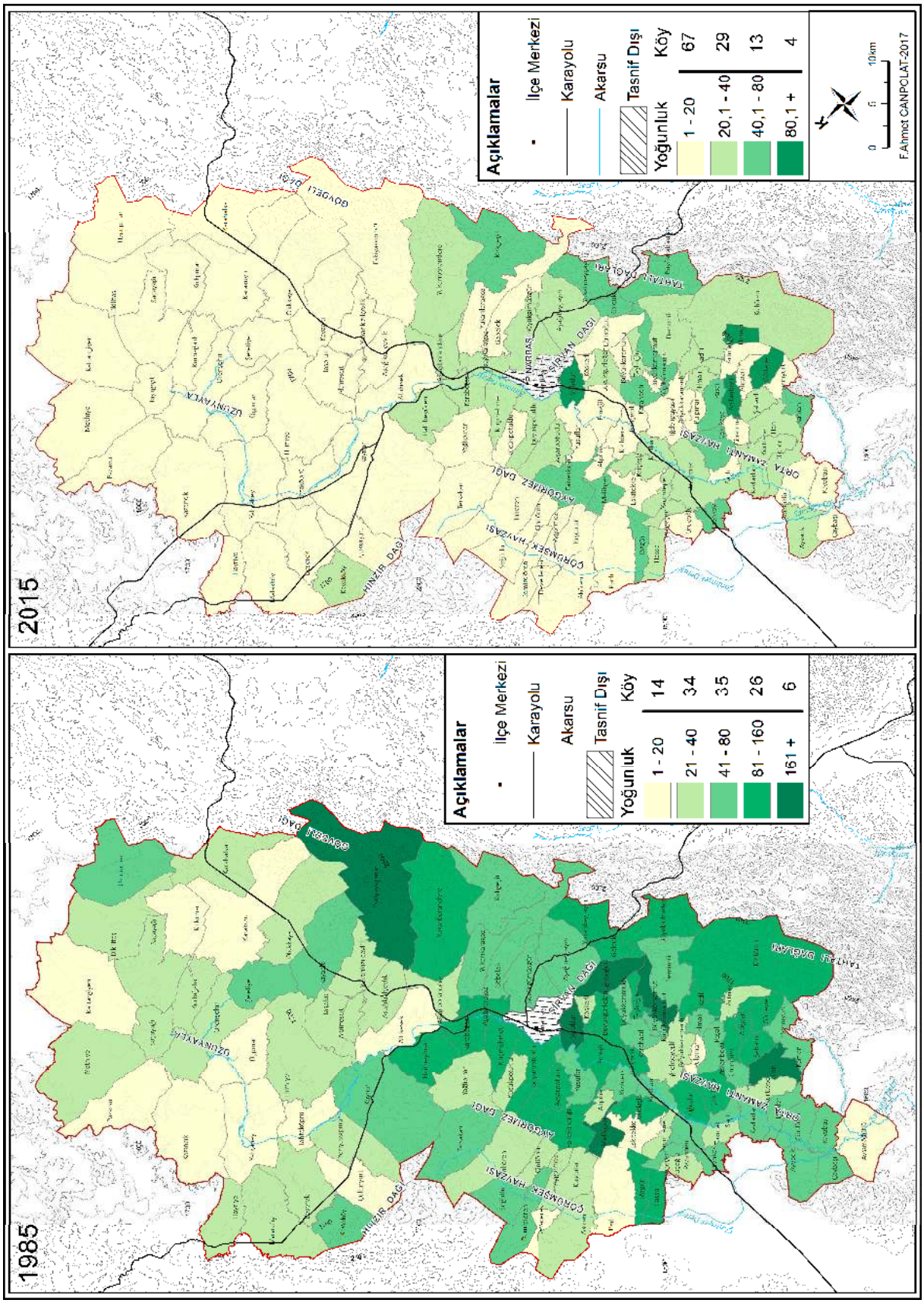
Yoğunluğun en fazla olduğu alanlar, tarım alanlarının topografyanın etkisiyle sınırlı olduğu alanlara genelde karşılık gelmektedir. Tahtalı dağları, Aygörmez dağları çevresindeki yoğunluğun artışı bunun göstergesi olarak belirtilebilir. Uzunyayla'da eğimin azalmasına bağlı olarak tarım alanlarının artması yoğunluğun azalmasında belirleyici olmuştur. Melikgazi köyünde eğimli arazi ve ağaçlandırma faaliyetleri, Eskitekke, Bahçecik ve Solaklar köylerinin küçük yüzölçümü ve topografik yapılarının etkisi ile tarım alanları kısıtlanmıştır. Emeğil köyünün tarım arazilerinin baraj altında kalması, yoğunluğunun km^2'de 130 olmasına neden olmuştur. Şabanlı, Gültepe, Emeğil ve Solaklar köylerinde tarım alanlarının az olması ve diğer köylere nazaran daha fazla nüfusa sahip olmaları, 80'in üzerinde yoğunluk değerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 47 köyün yoğunluğu 20,1'in üzerindedir. Bu köylerden Yukarıborandere ve Pazarören gibi birkaç köyde nüfusun kısmen fazla olması diğerlerinde ise tarım alanlarının az olması fizyolojik nüfus yoğunluğunun fazla çıkmasında etkili olmuştur (Harita 2. 13).

Araştırma sahasının Uzunyayla kesiminde fizyolojik nüfus yoğunluğu 9,3 iken, Orta Zamantı havzasında 44,7 ve Çörümşek havzasında ise 15'tir. İlçe geneli ortalama fizyolojik nüfus yoğunluğu 1985 yılına göre %73 azalarak km^2'de 26,8'e inerken, Kayseri genelinde ise %53 artarak 197,8'e yükselmiştir.[6] Bu durum sahanın yoğun bir şekilde nüfusunu yitirmesinin bir sonucudur (Harita 2. 13).

[6] Kayseri il geneli toplam tarım arazisi 6779 km^2, 2015 kırsal nüfusu 142.502 ve toplam nüfusu 1.341.056'dır.

Harita 2. 13. Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu (1985 ve 2015 Yılları)

Harita 2. 14. Tarımsal Nüfus Yoğunluğu (1985 ve 2015 Yılları)

Tarım alanlarının, tarımla geçinen nüfusa oranlanmasıyla bulunan **tarımsal nüfus yoğunluğunun** 1985 yılı için dağılışı incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşmaktayız;

1985 yılında Kayseri ilinde tarımsal nüfus yoğunluğu km^2'ye 56 iken, ilçede bu değer 66,8'dir. İl geneline oranla yoğunluğun daha fazla olması geniş tarım arazilerine rağmen kırsal nüfusun fazla olması ile ilgilidir. Bu dönemde Uzunyayla kesiminde yoğunluk değeri 48 iken Orta Zamantı havzasında 85,5 ve Çörümşek havzasında 50'dir. Köylerin yarıya yakını ortalama yoğunluk değerinin üzerinde yer almaktadır. Aygörmez dağlarının güney yamaçları boyunca yer alan köyler ile Tahtalı dağları istikametindeki köylerde tarımsal arazinin az olması yoğunluğun artmasında etkili olmuştur. Tözgün, Hassa, Oğuzlar ve Han gibi köylerde hem köyün yüzölçümünün küçük olmasının etkisiyle tarım arazilerinin az olması hem de tarımsal nüfusun fazlalığı yoğunluğu yükseltmiştir. Melikgazi, Solaklar, Emeğil, Eğrisöğüt ve Büyükkömarmut köylerinde, tarımsal arazinin topografya'nın etkisiyle az olması tarımsal nüfus yoğunluğunun en yüksek çıktığı köyler olmasına neden olmuştur. Bunlar içinde yalnızca Kızılören ve Büyükkabaktepe köyleri geniş yüzölçümüne rağmen, engebeli arazilere sahip olması nedeniyle yoğunluk değerinin arttığı bir köylerdir (Harita 2. 14).

2015 yılında ise Kayseri ilinde tarımsal nüfus yoğunluğu 1985 yılına göre %79 azalarak 21'e inmiştir, ilçenin ise ortalama tarımsal nüfus yoğunluğu %75,6 azalarak 24,4'e inmiştir. Her iki ölçekte de yaşanan belirgin azalma ülke ölçeğinde de olduğu gibi kırsal nüfusun kentlere göç etmesinin bir sonucudur.

Fizyolojik nüfus yoğunluğuna göre daha düşük yoğunluk değeri gösteren yerleşmeler Y.Borandere, Tözgün, Şabanlı, Kızılören, Demircili ve Bahçecik köylerinin mevsimlik ve günübirlik işçi sayılarının fazla olması; Emeğil, B.Gürleğen ve Eskitekke köylerinde ise emekli nüfusun fazla olması etkili olmuştur (Harita 2. 14).

Tarımsal yoğunluğun, fizyolojik yoğunluğa göre daha fazla olan köylerden Pazarören, Çakılkaya, Kaman, Hasırcı, Yeregeçen, Paşalı, Gültepe, B.Kabaktepe, Karahacılı, Solaklar, Kırkgeçit, Y.Beyçayır, Gölcük, Halitbeyören, B.Potuklu, Fakıekinciliği köyleridir. Bu köylerin ortak özelliği, kentlerden tarım yapmak için köye gelenlerin olmasıdır. Bu durum ilçenin birçok köyünde görülmesine rağmen yukarıda sayılan köylerin birçoğunda tarımsal arazinin daha sınırlı olması, söz konusu değerin daha yüksek çıkmasında etkili olmaktadır (Harita 2. 14).

Uzunyayla kesiminde tarımsal nüfus yoğunluğu ortalaması km^2'ye 14,4 iken, Orta Zamantı havzasında 34,8 olması tarım alanlarının daha geniş olması ile ilgilidir. Çörümşek havzasında ise bu değer 16,9'dur.

İlçenin geri kalanında geniş tarım arazileri ve düşük nüfuslar tarımsal nüfus yoğunluğunun 30 ve altında kalmasına neden olmuştur.

2.4. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Sosyal ve İktisadi Yapısı

2.4.1. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

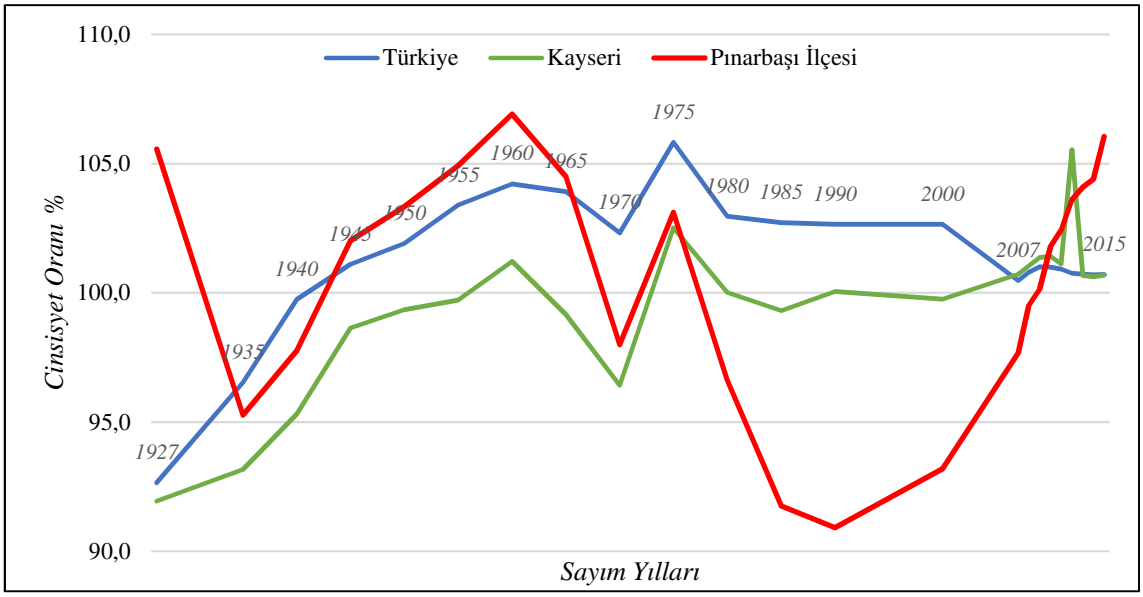
Bir yerin nüfus özellikleri içinde cinsiyet/yaş yapısının durumu nüfusun büyüklüğü kadar önemli bir değişkendir. Bu yapının mevcut durumu ve gelişim süreci üzerinde doğal değişimin yanında, göçler de belirleyici olmaktadır. Sonuçta cinsiyet/yaş yapısı, toplumsal ve iktisadi duruma etki etmekte böylece coğrafi görünüm üzerinde, belirleyici değişkenlerden biri haline gelmektedir.

İlçenin cinsiyet oranlarının tarihsel değişim sürecini Kayseri kırsal nüfusu ve ülke kırsal nüfusu ile karşılaştırdığımızda göze çarpan hususlar şunlardır;

Tablo 2. 11. Pınarbaşı İlçesinin Karşılaştırmalı Cinsiyet Oranı (1927-2015)

Yıllar	Türkiye			Kayseri İli			Pınarbaşı İlçesi		
	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı
1927	6563879	7084391	93	119987	130503	92	23088	21870	106
1935	7936770	8221248	97	149737	160721	93	25127	26372	95
1940	8898912	8922038	100	167373	175596	95	28571	29225	98
1945	9446580	9343594	101	183775	186314	99	30694	30084	102
1950	10572557	10374631	102	201275	202586	99	25490	24666	103
1955	12233421	11831342	103	210707	211303	100	22168	21128	105
1960	14163888	13590932	104	241655	238732	101	25250	23616	107
1965	15996964	15394457	104	266972	269234	99	26279	25148	104
1970	18006986	17598190	102	293904	304789	96	25452	25971	98
1975	20744730	19602989	106	342613	334196	103	27035	26217	103
1980	22695362	22041595	103	389220	389163	100	24912	25784	97
1985	25671975	24992483	103	430545	433515	99	24676	26893	92
1990	28607047	27865988	103	471874	471610	100	22773	25049	91
2000	34346735	33457192	103	529584	530848	100	17071	18317	93
2007	35376533	35209723	100	584656	580432	101	15266	15632	98
2008	35901154	35615946	101	595275	589111	101	15511	15588	100
2009	36462470	36098842	101	607022	598850	101	15181	15159	100
2010	37043182	36679806	101	621667	612984	101	14620	14363	102
2011	37532954	37191315	101	631165	624184	101	14037	13706	102
2012	37956168	37671216	101	670095	634873	106	13762	13283	104
2013	38473360	38194504	101	649851	645504	101	13492	12962	104
2014	38984302	38711602	101	663249	659127	101	12846	12305	104
2015	39511191	39229862	101	672828	668228	101	12379	11673	106

Kaynak: 1927: MİMU-Umumi Nüfus Tahriri, 1928, DİE-Genel Nüfus Sayımları (1935-2000), TÜİK-ADNKS Sonuçları, (2007-2012).

Şekil 2. 3. Türkiye ve Kayseri Kırsal Nüfusu ile Pınarbaşı İlçesinin Cinsiyet Oranlarının Değişimi (1927-2015)

Ülke genelinde kırsal nüfusta 1975 yılına kadar cinsiyet oranı 100'ün altında olması kadın nüfusun daha fazla olduğunu göstermektedir. 1965'ten sonra gerçekleşen yurtdışı göçler, oranın 95,3'e düşmesine neden olmuştur. Göçlerde önce erkeklerin daha sonra kadınların bulunduğu yeri terk etmesi durumu her üç dönemde de karşımıza çıkmaktadır. 1975'te tekrar oranın 100 olması bu olguya bağlıdır. 1980'den sonra gerçekleşen kentlere göçlerde de benzer bir süreç yaşanmıştır. Buna bağlı olarak oranların seyrinde dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Günümüzde kırsal alanlarda cinsiyet oranının 100'ün üzerine çıkması kadın nüfusun kırsalı daha hızlı bir şekilde terk ettiğini göstermektedir (Tablo 2. 11, Şekil 2. 3).

Araştırma sahasında cinsiyet oranının süreç içinde sürekli dalgalanması sahanın daha önce de belirtilen nüfus hareketleri ile ilgilidir. 1927-1945 döneminde kadın nüfusun fazlalığı askere alınan erkek nüfusla, 1955'den 1970'e kadarki fazlalık yurtdışına göç eden erkek nüfusla, 1970-1980 arası dalgalanma büyükşehirlere göç eden erkek nüfusa daha sonra katılan kadın nüfusla, 1980'den sonra erkek nüfustaki azalma yoğun büyükşehirlere yapılan yoğun göçle ilgilidir. 1980-1985 arasında orandaki azalma ve daha sonra açığın kapanması daha önceki gibi önce erkeklerin buradan ayrılması kadınların daha sonra bu göçe dâhil olmaları ile ilgilidir. Kayseri kırsal nüfusundaki cinsiyet sayılarındaki değişim araştırma sahası ile büyük benzerlikler göstermektedir (Tablo 2. 11, Şekil 2. 4).

- 1927 yılındaki nüfus sayımının gerçekleştirildiği şartlar ve imkânlar göz önüne alındığında Kurtuluş savaşı akabinde gerçekleştirilen ilk sayımın handikapları nedeniyle

belirgin varsayımlarda bulunamıyoruz. Ancak bu sayım yılında belirgin olarak göze çarpan husus ülke genelinde 100 kadın başına düşen erkek sayısını ifade eden cinsiyet oranının, Cumhuriyet tarihinin en düşük oranı (93) olmasıdır. Bu oranı Kurtuluş savaşında azalan erkek sayısıyla açıklamakla beraber erkek çocukların sayıma dâhil edilmesinden duyulan endişen de kaynaklanmış olabilir. İl ve ilçe genelinde görülen yüksek cinsiyet oranı 1923-1927 yılları arasında nüfus mübadelesiyle Kayseri iline yerleştirilen muhacirlerin etkisi olabilir.[7] Ancak bunun yanında ilçede ve il genelinde etkili olan nomadizmin de buna katkı sağladığı söylenebilir.

- 1935 yılına geldiğimizde daha sağlıklı yapılan bir istatistik çalışmasına bağlı olarak İlçe, İl ve ülke genelindeki cinsiyet oranlarının birbirine çok yaklaştığını görmekteyiz. Ancak her üçünde de cinsiyet oranı 100'ün altındadır. Yani Milli mücadelenin etkisi sürmektedir.

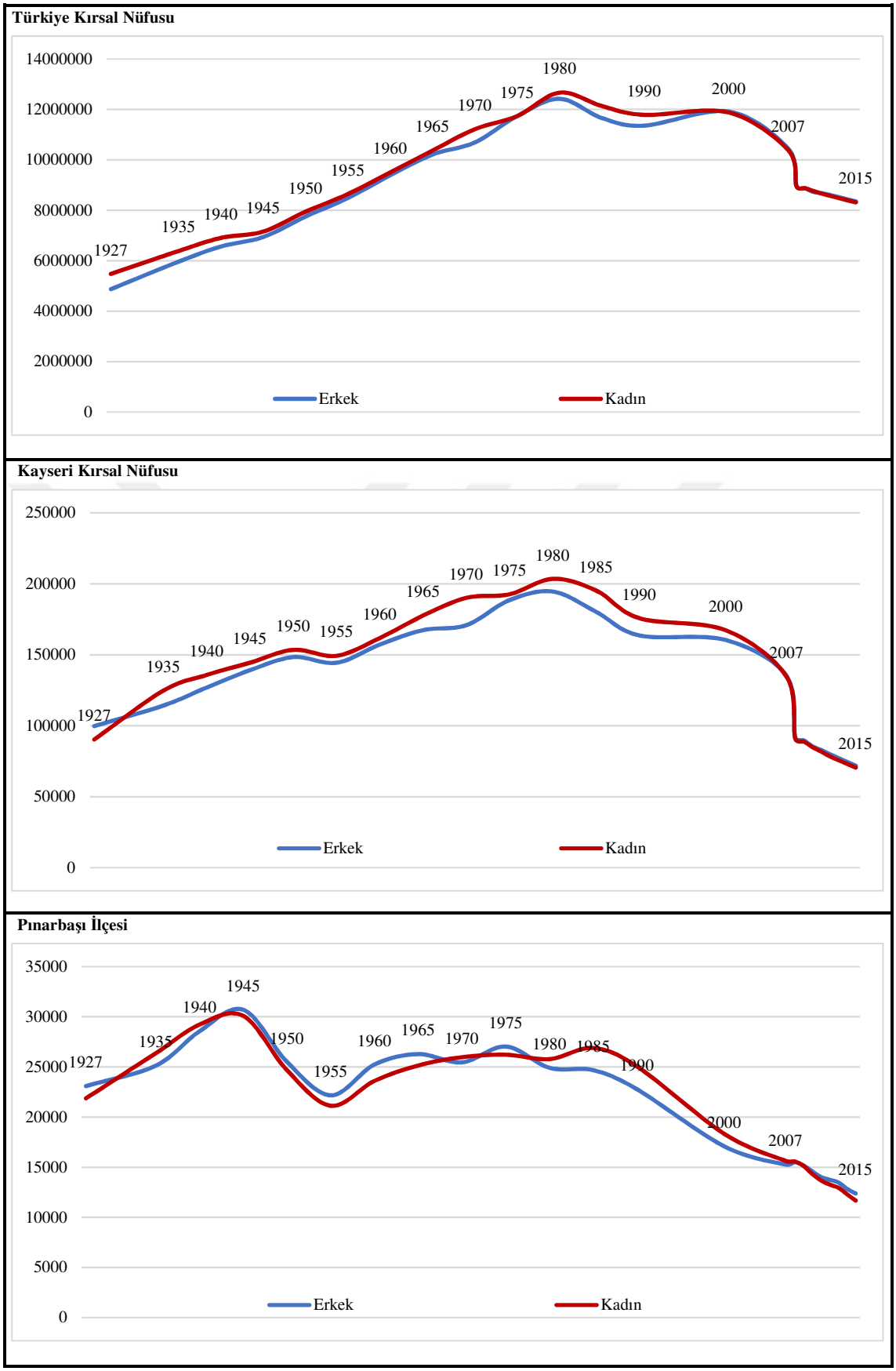
- 1935 sonrasında İl ve Ülke genelinde stabil bir durum söz konusu iken İlçede belirgin bir cinsiyet oranında yükselme görülmektedir. 1960 yılında ilçedeki en yüksek cinsiyet oranı (%106.9) ile karşılaşmaktayız. Aynı sayım yılında İl genelinde % 97.1 Ülke genelinde ise %98.8 olarak gerçekleşmiştir.

- 1970 yılında nüfus sayımındaki kırılmanın nedeni 1965 sonrasında yaşanan ülke dışına gerçekleşen göçe bağlı erkek nüfustaki artışın kadın nüfus kadar fazla olmamasından kaynaklanmaktadır.

- 1975 yılından sonra İl ve İlçe genelinde azalan cinsiyet oranı kırsal'dan kentlere doğru yaşanan göçün bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

- 2000 yılından sonra gerçekleşen cinsiyet oranındaki toparlanma süreci günümüzde birbirine yakın değerlerde devam etmektedir. Bu durum İl ve İlçede yaşanan göçlerin sadece erkekler bazında olmadığını ailece gerçekleşen göçlerle açıklanabilir. Bunun yanında günümüzde ilçe genelindeki cinsiyet oranının 100'ün üzerinde olmasını evlilik yoluyla gerçekleşen göç ve eğitime bağlı gerçekleşen göçe bağlı olarak açıklamak mümkün gözükmektedir.

[7] Kayseri ile genelinde 1923-1960 yılları arasında yerleştirilen göçmen sayısı Geray (1961)'a göre 17790 kişidir. Başka bir çalışmada ise Kayseri il genelinde yerleştirilen mübadil sayısı ile ilgili olarak 1923-1927 yılları arasında Goularas (2012)'a göre 7280 kişidir.

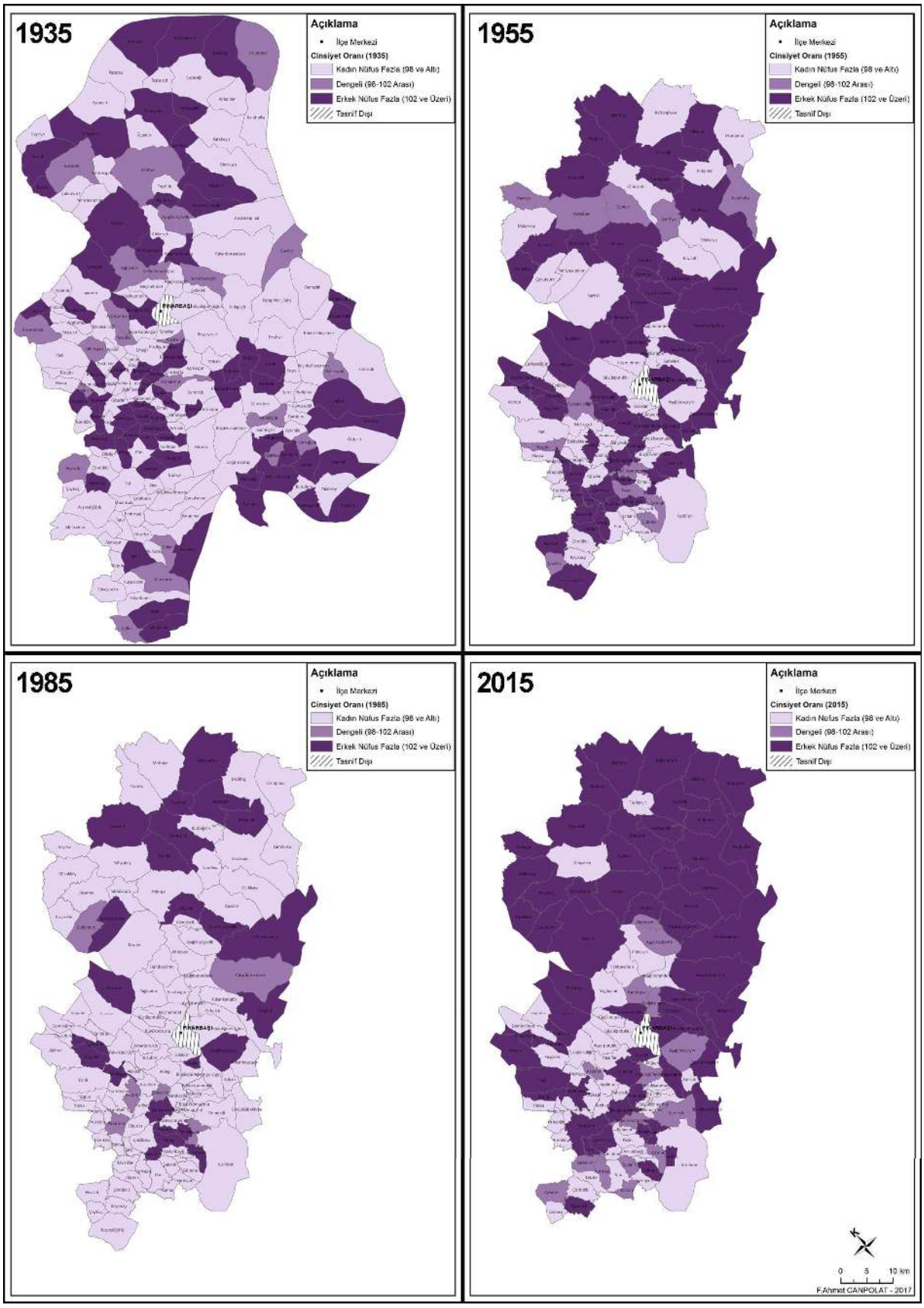

Şekil 2. 4. Türkiye, Kayseri ve Pınarbaşı'nın Erkek ve Kadın Nüfuslarının Seyri

Cinsiyet oranlarının ilçe içerisindeki bölünüşüne baktığımızda şu sonuçlara ulaşabiliriz;

- 1935 yılında heterojen bir dağılım hâkimdir. Çörümşek havzası ve Tahtalı Dağları güzergâhında kadın nüfusun baskın olduğu köyler daha fazla dikkati çekmektedir. Hilmiye, Kaynar, Pazarören gibi önemli ve büyük nüfuslu yerlerde dengeli bir dağılım söz konusu iken, ilçe merkezinde kadın nüfus daha baskındır (Harita 2. 15).
- 1955 yılında kadın ve erkek nüfusunun diğer yıllara göre yerleşmeler arasında daha dengeli bir görünüme sahiptir. Bu dağılım ilçenin, henüz göçlerin başlamadığı bir dönemde olması ile ilgilidir. Orta Zamantı havzasında kadın nüfusun baskın olduğu köy sayısı daha fazladır. Bu duruma Hassa, Eskitekke, Oruçoğlu, Kızılhan ve Bahçecik köyleri örnek gösterilebilir. Uzunyayla'da ise Methiye, Sacayağı, Dikilitaş, Beserek, Hilmiye, Eskiyassıpınar, Aşağı ve Yukarı Kızılçevlik köylerinde erkek nüfus daha fazladır. Buna bağlı olarak bu kesimde erkek nüfusun baskın olduğu köy sayısı daha fazladır (Harita 2. 15).
- 1985 yılına gelindiğinde yoğun dışarıya göçlerin tesiriyle erkek nüfus sahayı terk etmiş, kadın nüfusun baskın olduğu köyler ortaya çıkmıştır. Bazı köylerde erkek nüfusun baskın olması, göç hareketindeki gecikmelerle ve nüfus artış hızıyla ilgili olduğu düşünülmektedir (Harita 2. 15).
- 2015 yılında ise gayet belirgin bir şekilde durum tersine dönmüş, erkek nüfusun baskın olduğu köyler hâkim olmuştur. Özellikle Uzunyayla köylerinde bu durum daha belirgindir. Söz konusu durum üzerinde kırsal hayat şartlarını beğenmeyen ve burayı ilk fırsatta terk etmeyi düşünen kadın nüfus belirleyici olmaktadır. Kadın nüfus daha hızlı bir şekilde köylerden ayrıldığı için erkek nüfusta fazlalık oluşmaktadır. Sonuçta evlenme yaşının yükselmesine ve doğal nüfus artış hızının azalmasına neden olmaktadır. Kadın nüfusun fazla olduğu köyler, aslında toplam nüfusu oldukça az olan köylere de karşılık gelmektedir. Örneğin 35 nüfusa sahip Oruçoğlu köyünde 15 erkek 20 kadın mevcuttur (Harita 2. 15).

Nüfus piramidi bir alandaki nüfusun uzun yıllar içerisindeki yaş ve cins yapısı ile ilgili gelişim ve değişimini analitik olarak değerlendirme araçlarından biridir. Bu araç göç, yerleşme, toplumsal olaylar ve iktisadi yapı gibi eldeki diğer değişkenlerle birlikte analiz edildiğinde, inceleme sahası hakkında değerli bilgilere ulaştırmaktadır. Bu bilgilerden önemli olanlar şunlardır; yaş gruplarına göre cinsiyet durumları, zaman içindeki yaş ve cinsiyet yapısındaki değişim, nüfus artışındaki değişim, göçler, ortalama yaşam süresi ve iktisadi gelişmişlik seviyesidir.

Harita 2. 15. Cinsiyet Oranı Değişimi (1985-2015)

Tablo 2. 12. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Yaş Gruplarına Bölünüşü (1985, 2000 ve 2015)

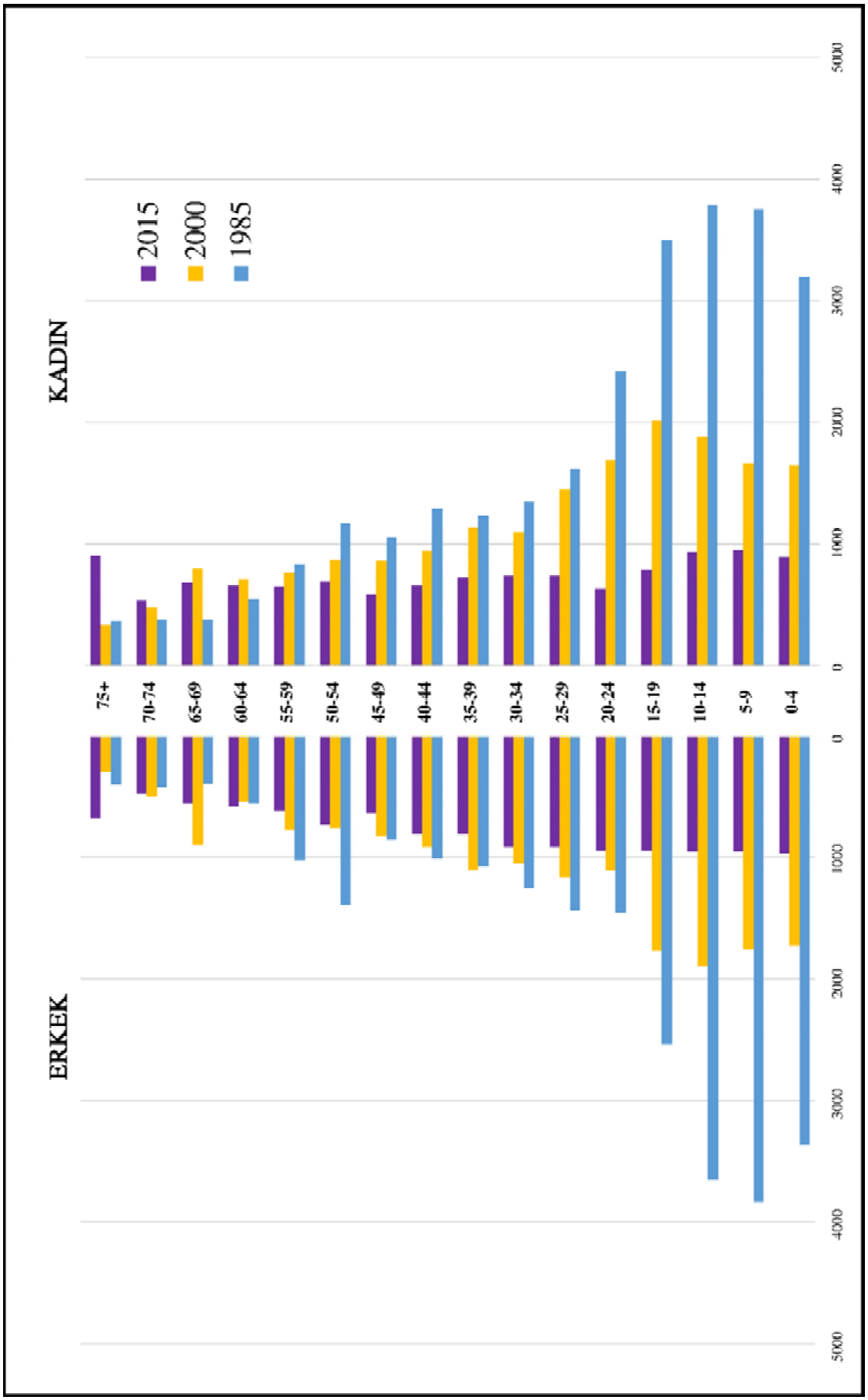
Yaş	1985		2000		2015	
	1985 Erkek	1985 Kadın	2000 Erkek	2000 Kadın	2015 Erkek	2015 Kadın
0-4	3362	3194	1727	1646	965	896
5-9	3833	3751	1754	1661	951	946
10-14	3650	3791	1897	1880	953	934
15-19	2536	3495	1766	2017	938	788
20-24	1453	2421	1106	1692	943	633
25-29	1435	1615	1161	1447	914	734
30-34	1250	1348	1048	1099	913	738
35-39	1073	1226	1105	1135	809	722
40-44	1014	1294	915	937	811	657
45-49	856	1057	823	859	632	582
50-54	1391	1169	753	866	732	687
55-59	1021	830	777	764	613	652
60-64	552	546	539	706	576	660
65-69	393	375	900	798	553	679
70-74	420	378	499	477	477	534
75+	402	368	298	328	673	903

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları (1985, 2000), TÜİK, ADNKS Nüfus İst.(2015)

Bu açıdan sahanın 1985, 2000 ve 2015 yıllarına ait birleşik nüfus piramidi incelendiğinde dikkati çeken hususlar şunlardır (Tablo 2. 12, Şekil 2. 5).

- 1985 yılında tabanın genişliği nüfus artış hızının fazla olduğunu gösterse de, 5-9 yaş grubunda 0-4 yaş grubuna göre 1400 civarında daha fazla çocuk nüfusun bulunması, son 10 yılda nüfus artış hızındaki azalmayı göstermektedir (Şekil 2. 5). 15-19 yaş grubuna kadar birbirine yakın değerler gösteren nüfusun aslında 1960-1980 yılları arasında yüksek doğum oranlarının yaşandığını ifade etmektedir. 15-19 yaş grubunda erkek nüfustaki azalma tabiidir ki çalışma ve okuma çağındaki erkek nüfusun buradan geçici veya sürekli olarak ayrılmasıyla ilgilidir. Benzer şekilde kadın nüfusun azalması ise evlenmeye bağlı göçlerin bir sonucudur. 50-59 yaş gruplarının alt yaş gruplarına göre fazla olması, bu yaş grubundakilerin göç etmeyen toprak sahibi çiftçi nüfus olması ile ilgilidir. Erkek nüfustaki kısmi fazlalık ise madencilik faaliyetleriyle uğraşan işçilerle ilgili olduğu düşünülmektedir.

- Sahadaki en önemli problemlerden biri, Türkiye geneli kırsal sahalarında olduğu gibi evlenme çağındaki kadın nüfusun azlığıdır. Bu durumu piramit üzerinde değerlendirecek olursak, kadın nüfus 1985 yılında 2 bin civarında, 2000 yılında ise 1200 civarında erkek nüfustan fazla iken, 2015 yılında erkek nüfustan 700 kadar daha az olmuştur. Bu sayılar sahadaki kadın nüfusun erkek nüfustan çok daha hızlı bir şekilde burayı terk ettiğini göstermektedir. Kentsel yaşam tarzının, kırsala göre daha fazla cezbedici yönünün oluşu, kadınların sahadan ayrılmasında belirleyici olmaktadır (Şekil 2. 5).

Şekil 2. 5. Pınarbaşı İlçesinin Nüfus Piramidi (1985, 2000, 2015)

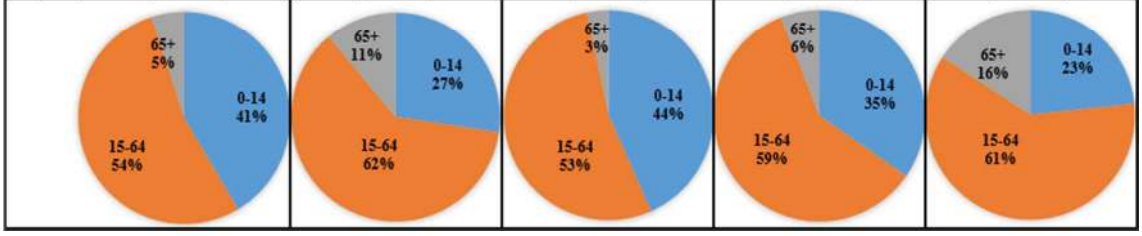
- 2000 yılında 15 yıl öncesine göre piramittaki en önemli fark neredeyse bütün yaş gruplarındaki azalmadır. Bu duruma en önemli istisna 65 ve üzeri yaş grubundaki artıştır. Bu durum sahada 50'li yaş grubunda göçe katılmayan tarımsal nüfusun yaşlanması ile ilgilidir. Nüfus artış hızındaki azalmaya bağlı olarak piramidin şekli geniş tabanlıdan dar tabanlı bir şekle dönüşmüştür (Şekil 2. 5).

- 2015'te düşük doğum ve ölüm oranları ve yüksek göç değerlerine bağlı olarak, 1985 ve 2000 yılına ait nüfus piramitlerinden ve alışılagelen piramit şekillerinden farklı olarak bir sütun görünümüne dönüşmüştür (Şekil 2. 5). 75 yaş üzeri nüfustaki artış, ortalama yaşam süresinin uzaması ve sahaya dönen emekli nüfus ile ilgilidir.

Nüfusun geniş aralıklı yaş gruplarına bölünüşünü incelediğimizde; ilçe merkezindeki eğitim kurumlarının daha fazla olmasına bağlı olarak, 0-14 yaş grubundaki nüfus köylere göre fazladır buna bağlı olarak bağımlı nüfus oranı ilçe merkezinde daha yüksektir. Belde ve köylerde 65 ve üzeri nüfusun ilçe merkezine göre fazla olması ülke genelindeki kırsalın yaşlanması probleminin, sahadaki yansıması olarak yorumlanabilir (Şekil 2. 6, Şekil 2. 7).

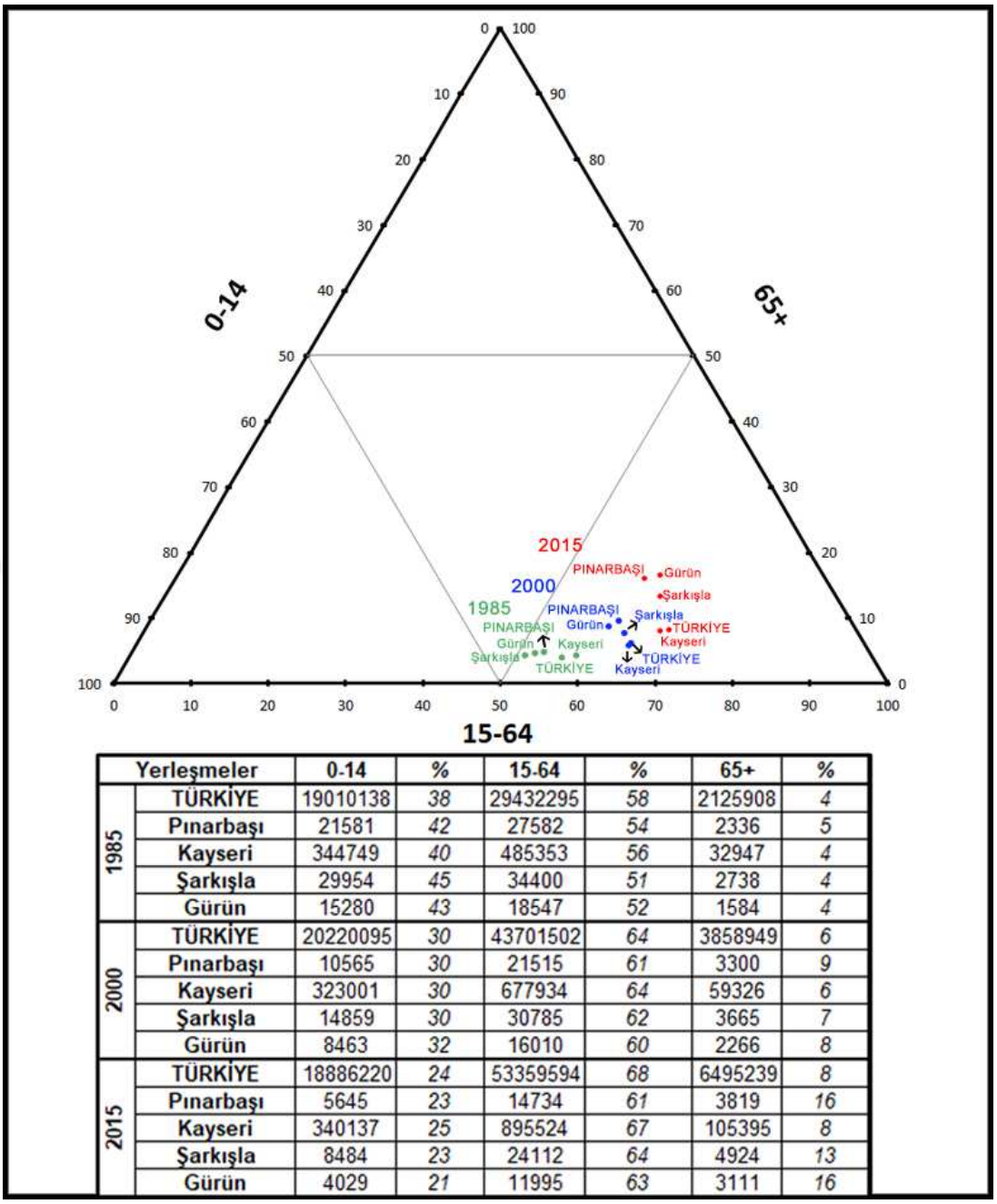
Şekil 2. 6. Köyler, İlçe Merkezi ve İlçe Geneli Nüfusunun Geniş Yaş Aralıklarına Bölünüşü ve Bağımlı Nüfus Oranı (1985, 2000, 2015)

Yaş Grupları	Köyler			Köyler			İlçe Merkezi			İlçe Merkezi			İlçe Geneli		
	1985	%	Bağımlı Nüfus	2000	%	Bağımlı Nüfus	1985	%	Bağımlı Nüfus	2000	%	Bağımlı Nüfus	2015	%	Bağımlı Nüfus
0-14	16652	42	87	6383	27	63	4966	43	88	4182	35	68	5645	23	64
15-64	21479	54		14336	62		6103	53		7179	59		14734	61	
65+	1990	5		2587	11		379	3		713	6		3819	16	
Toplam	40121	100		23306	100		11448	95		12074	100		24198	100	

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1985,2000), TÜİK, ADNKS Sonuçları (2015)

İnceleme sahası çevresindeki yerleşmelerle benzer bir yapıda değişim göstermiştir. 1985 yılından günümüze tabloda belirtilen yerleşmeler her üç dönemde de grup halindedir. Bu gruplaşma Kayseri ili hariç diğer karşılaştırılan üç ilçede bütün yaş gruplarında miktar olarak azalma yaşanırken, 15-64 yaş grubunda oransal artış yaşanmıştır. Türkiye ve Kayseri il genelinde ise 0-14 yaş grubunda önemli bir değişiklik yaşanmazken, 65 yaş üzeri nüfus ortalama yaşam süresinin uzamasına bağlı olarakönemli miktarda artmıştır. Genel nüfus artışının dışında göçlerin de etkisiyle, hem Türkiye genelinde hem de Kayseri il genelinde 15-64 yaş grubunda artış görülmektedir (Şekil 2. 7)

Yerleşmeler		0-14	%	15-64	%	65+	%
1985	TÜRKİYE	19010138	38	29432295	58	2125908	4
	Pınarbaşı	21581	42	27582	54	2336	5
	Kayseri	344749	40	485353	56	32947	4
	Şarkışla	29954	45	34400	51	2738	4
	Gürün	15280	43	18547	52	1584	4
2000	TÜRKİYE	20220095	30	43701502	64	3858949	6
	Pınarbaşı	10565	30	21515	61	3300	9
	Kayseri	323001	30	677934	64	59326	6
	Şarkışla	14859	30	30785	62	3665	7
	Gürün	8463	32	16010	60	2266	8
2015	TÜRKİYE	18886220	24	53359594	68	6495239	8
	Pınarbaşı	5645	23	14734	61	3819	16
	Kayseri	340137	25	895524	67	105395	8
	Şarkışla	8484	23	24112	64	4924	13
	Gürün	4029	21	11995	63	3111	16

Şekil 2. 7. Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Bölünüşü (1985, 2000, 2015)

1985'den 2000 yılına 0-14 yaş grubunda %51, 15-64 yaş grubunda %22'lik bir azalma gerçekleşirken 65 yaş üstünde %39'luk bir artış gerçekleşmiştir. 2000 yılından sonra da bu eğilim devam etmiş, 0-14 yaş grubunda %46, 15-64 yaş grubunda %31'lik bir azalma gerçekleşirken, 65 yaş üstünde ise %15'lik bir artış gerçekleşmiştir. Son olarak 1985'den günümüze 0-14 yaş grubunda %74, 15-64 yaş grubunda ise %46'lık azalma yaşanmıştır. 65 yaş üstünde ise %61'lik bir artış söz konusudur. 65 yaş üzeri nüfustaki artış ilçe genelinde yaş ortalamasının yükseldiğini göstermekle beraber üretici/dinamik nüfusun sahada kalmadığını ifade etmektedir. Bu da sahanın coğrafi potansiyelini kullanacak nüfusun yitirdiğini göstermektedir (Şekil 2. 6, Şekil 2. 7).

2.4.2. Nüfusun Eğitim Yapısı

Araştırma sahasındaki nüfusun azalma eğilimi eğitim yapısında da bariz bir şekilde hissedilmektedir. 1980'de ilçedeki 116 köyden yalnızca Malakköy ve Köşkerli'de ilkokul bulunmazken mevcut ilkokullarda toplam 6222 öğrenciye 308 öğretmen eğitim vermektedir. Ortalama her köyde 55 öğrenci'ye 2 öğretmen eğitim vermektedir. Bu dönemde yalnızca Eğrisöğüt köyünde 20 öğrenci Kayseriye ilkokul eğitimi için giderken, Pınarbaşı'na yalnızca 37 öğrenci gelmektedir. Ortaokul eğitiminde ise bütün köyler öğrencilerini eğitim için dışarıya göndermektedir. 49 köy Pınarbaşı'na, 48 köy Kayseri'ye, 2 köy Aslanbeyli'ye, 14 köy Pazarören'e ve 1 köy Panlı'ya öğrencilerini göndermektedir. Lise eğitiminde ise Kayseri'nin etki sahası çok daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. 80 köy öğrencilerini Kayseri'ye gönderirken, 25 köy Pınarbaşı'na, 8 köy Pazarören'e ve 1 köy de Develi'ye öğrencilerini göndermektedir. Sonuç olarak 1980'li yıllar ve öncesinde, ilçedeki nüfusun büyüklüğü ilkokulların faaliyetlerine devam etmesi için yeterli bir konumda bulunmaktaydı. Ancak zamanla nüfusun azalması köylerdeki ilkokulların kapanmasına ve öğrencilerin başta Kayseri olmak üzere Pınarbaşı ve Pazarören'e gönderilmesine neden olmuştur.

Nüfusun azalmasına bağlı olarak yörede yaşayan insanlara sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerin ulaştırılmasında problemler yaşanmaktadır. Bu problemleri aşmaya yönelik olarak taşımalı sistemle öğrenciler eğitim hizmetinden faydalanmaktadırlar. Sahada 2013 yılı itibariyle 760 ilk ve orta dereceli, 312'de lise düzeyinde olmak üzere toplam 1096 öğrenci taşımalı sistemden faydalanmaktadır. Taşımalı eğitimde en önemli değişim yıllara göre taşınan yerleşme sayısı artmasına rağmen taşınan öğrenci sayısının fazla değişmemesidir. Bu durum daha önce belirtilen köylerdeki nüfus sayısındaki azalmayla ilişkilidir. 2009 yılında ilköğretim kademesinde 63 yerleşmeden (köyler ve bağlıları ile birlikte) taşınan öğrenci sayısı 870 iken 2013'de 96 yerleşmeden 784 öğrenci taşımalı sistemden faydalanmıştır (Eğitim Brifing Raporu, 2013).

Taşımalı eğitime bağlı olarak Uzunyayla'da Kaynar beldesi ile Karakuyu köyleri eğitim fonksiyonu bakımından merkezi yer özelliği göstermektedir. Yine Çörümşek vadisi çevresi için Pazarören beldesi ve Orta Zamantı havzası (Dadaloğlu platosu) için de Şabanlı ve Arslanbeyli köyleri eğitim fonksiyonu bakımından merkezi yer özelliği göstermektedir. Kaynar beldesi, Pazarören beldesi ve ilçe merkezi lise düzeyinde eğitim görenler için kırsaldan taşınan merkezleri oluşturmaktadır (Harita 2. 16).

İlçe'de öğretmen ve personel eksikliği, okulların bakım ve onarımı ile kız öğrencilere yönelik yurt ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca dağınık ve çok fazla yerleşme

yerinin bulunmasının yanında kış şartlarına bağlı olarak taşımalı sistemde önemli aksamalar ve problemler yaşanması sahanın coğrafi karakterine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlardır.

Okulöncesinde öğrenci sayısı 204 iken öğretmen başına 15 öğrenci düşmektedir. İlkokul'da ise toplam 1612 öğrenci mevcuttur ve öğretmen başına 14 öğrenci düşmektedir. İlçede birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan 14 okulda 238 öğrenci eğitim almaktadır. Bu sınıfların tamamı köylerde yer almaktadır (Tablo 2. 13).

Tablo 2. 13. Öğretim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları

Eğitim Seviyesi	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Öğretmen Başına Öğrenci Sayısı	Derslik Başına Öğrenci Sayısı
Anaokulu	10	204	14	13	15	16
İlkokul	26	1612	117	129	14	12
Ortaokul	13	1480	116	92	13	16
Lise	6	1155	112	93	10	12

Kaynak: Kayseri Eğitim İstatistikleri, 2015

İlçede toplam 46 okulda 327 derslikte 271 öğretmen 5027 öğrenciye eğitim hizmeti sunmaktadır. Bu dersliklerde ortalama 12 ile 16 arasında öğrenci eğitim görmektedir. Buna göre ilçedeki ortalama Türkiye genelinde ilköğretimde 21,7, ortaöğretimde 31,5 ve liselerde 31,8 olan değerin altındadır.

Demircili, Kızılören, Tokmak ve Büyük Kömarmut köylerindeki okullar da yeterli öğrenci sayısı olmadığından kapatılmasıyla ilçede toplam kapalı okul sayısı 125'e ulaşmıştır.

Araştırma sahasında okul çağındaki çocuklardan, okula gidenlerin oranını veren okullaşma oranı 2012 yılında, okul öncesinde %53, ilköğretimde % 99,8, ortaöğretimde % 92,5 olarak gerçekleşmiştir. 2012-2013 eğitim döneminde 1.sınıfa kayıt olan 374 öğrenci bulunmaktadır. Lise'ye kayıt olan öğrenci sayısı ise 331'dir (Brifing Raporu, 2016:5).

Kasabadaki ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki yeni eğitim kurumları toplu konutların olduğu D-300 karayolunun kuzeyindeki kesimde yer almaktadır. Bu kesimdeki ana ulaşım arteri üzerinde ve birbirine yakın olan bu okulların kuruluş yerleri genel coğrafi ortam özellikleri açısından uygundur.

İlçe merkezinde yer alan Erciyes Ünivesitesine bağlı Meslek Yüksek Okulu 2017 yılı itibariyle öğrenci alımına başlamıştır. Fakat açılan bölümler sahadaki iktsadi faaliyetlerin gelişimini desteklememektedir. Bu nedenle yüksekokul bünyesinde maden teknolojisi, atçılık ve antrenörlüğü, süt ve besi Hayvancılığı, laborant ve veteriner, tarımsal işletmecilik ve buna benzer bölümlerin açılması gerekmektedir.

Yaygın eğitim kapsamında Halk eğitim merkezinde meslek edindirme, el sanatları ve genel kurslar talep üzerine açılmaktadır. Burada açılan kurslarda 2007-2012 yılları arasında okuma-yazmaya yönelik toplam 586 kişi katılmış, meslek edindirme kurslarına ise 2343 kişi katılmıştır. Özellikle meslek edindirmeye yönelik kursların öğrencilerinin büyük bir kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Örneğin 2014-2015 döneminde açılan 43 meslek kursuna katılan 687 kişiden 465'i kadındır (Tablo 2. 14).

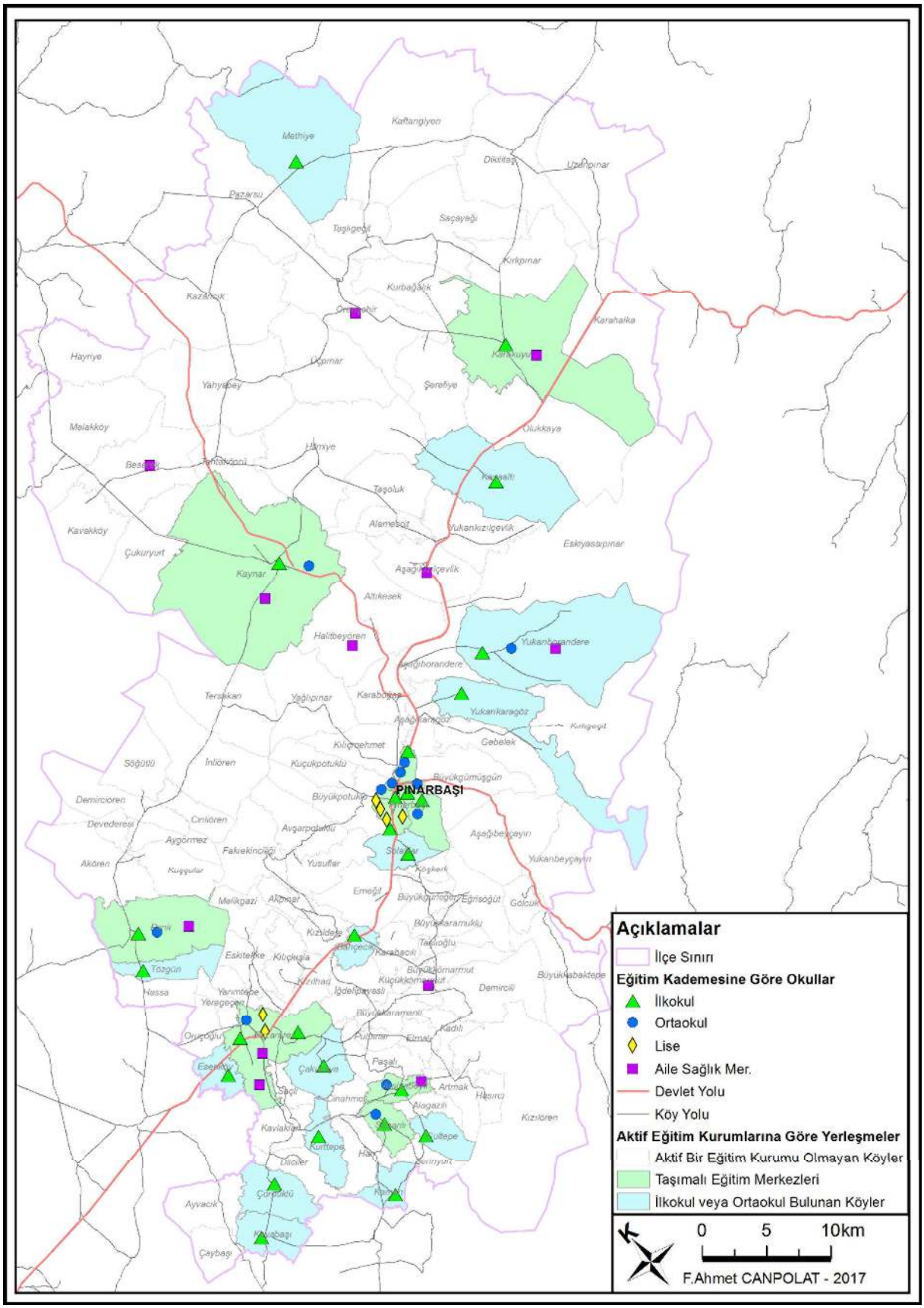
Tablo 2. 14. Yaygın Eğitim Kapsamında Halk Eğitim Merkezinde Açılan Kurslar ve Kursiyer Sayıları (2007-2012)

Yıllar	Okuma-Yazma		Meslek Edindirme	
	Kurs	Kursiyer	Kurs	Kursiyer
2007-2008	3	26	24	414
2008-2009	31	175	44	793
2009-2010	15	68	26	443
2010-2011	4	24	14	245
2011-2012	11	293	23	448

Kaynak: Kaymakamlık Birifing Raporu (2012).

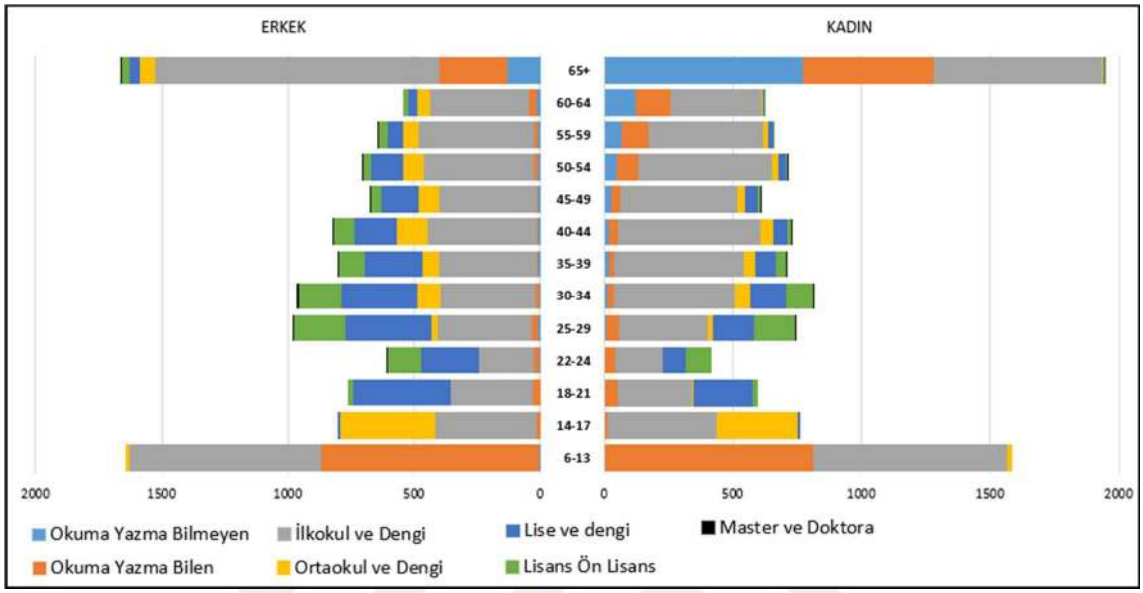
Fotoğraf 2. 1. Pınarbaşı İlçesindeki Bazı Eğitim Kurumları

Harita 2. 16. Pınarbaşı İlçesinde Eğitim Kurumlarının Dağılışı ve Taşımalı Eğitim Durumu

İlçede ayrıca bir tane sürücü eğitim kurs merkezi bulunmaktadır. Bu kurs 2010 yılından bu yana kapalı durumda iken 2016 yılında tekrar faaliyete geçmiştir. Kurs açıldıktan sonraki ilk 6 aylık periyotta 30'un üzerinde sürücüye eğitim vermiştir.

Şekil 2. 8. Pınarbaşı İlçesinde Eğitim Çağındaki Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Bölünüşü (2014)

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri

İlçe genelideki öğrenim seviyesinin yaş ve cinsiyet yapısına göre durumu incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Şekil 2. 8).

Zorunlu eğitime bağlı olarak 17 yaşına kadar ki gruplarda yaşa bağlı bulundukları eğitim seviyesine uygun grupta yer almaktadırlar. Piramitte en dikkat çekici hususlardan biri 13 yaş grubundan sonraki nüfusta, yarıya yakın gerçekleşen azalmadır. Bu durum ilçe dışındaki eğitim kurumlarına giden çocuk nüfusun, oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca 14-17 yaş grubunda olup halen ilkokul ve dengi statüsündeki eğitim grubunda olan, yani ilkokuldan sonra eğitimine devam etmeyen çocuk sayısı da oldukça fazladır (826). Zorunlu eğitime katılmayan bu nüfusun mevcudiyeti aslında ilçedeki eğitim anlamında önemli problemlerden birisi olarak gözükmektedir.

18-21 yaş grubunda lise ve dengi okul grubunda, 14-17 yaş grubuna göre artış görülmesi, açık öğretimle bu grubun bir kısmının eğitimine devam ettiğini gösterir.

14 ile 24 yaş grupları arasında önemli değişimlerden biri ilkokul ve dengi nüfusta görülen azalmadır. Bu azalma saha dışına gerçekleşen göçte bu grubun önemli bir payı olduğunu göstermektedir.

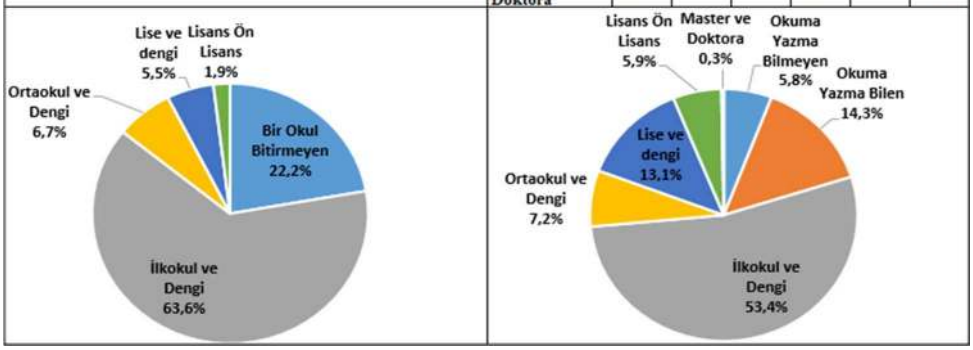
18-21 yaş grubunda yaklaşık 41 kişi ön lisans eğitimi mezundur. Bitirilen eğitim seviyesine göre düzenlenen bu istatistiklerden hareketle hem lisans hem de lisansüstü eğitim 25 yaş üstü gruplarda yoğunlaşmaktadır.

18-21 yaş grubundan itibaren, erkek nüfus, kadın nüfusa göre hem sayısal hem de oransal olarak, bitirilen eğitim seviyesi bakımından daha yüksek olan grubu oluşturmaktadır.

Eğitim, askerlik gibi çeşitli nedenlerden dolayı sahadan ayrılıp ilçeye geri dönen nüfusta erkekler daha fazla paya sahiptir. Bu olgu özellikle eğitim seviyesi arttıkça daha belirgin olarak gözlemlenmektedir. 21 yaş üstündeki ilkokul ve dengi nüfustaki artış bu geri dönüşlerle ilgili olduğu düşünülmektedir (Şekil 2. 8).

Şekil 2. 9. Pınarbaşı İlçesinde Cinsiyete Göre Nüfusun Eğitim Durumu (1990, 2015)

1990							2015						
Eğitim Durumu	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%	Eğitim Durumu	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Bir Okul Bitirmeyen	7424	22,2	3655	10,9	3769	11,3	Okuma Yazma Bilmeyen	1312	5,8	201	0,9	1111	4,9
							Okuma Yazma Bilen	3219	14,3	1318	5,8	1901	8,4
İlkokul ve Dengi	21254	63,6	10307	30,8	10947	32,8	İlkokul ve Dengi	12035	53,4	6070	26,9	5965	26,5
Ortaokul ve Dengi	2249	6,7	1501	4,5	748	2,2	Ortaokul ve Dengi	1625	7,2	1041	4,6	584	2,6
Lise ve dengi	1838	5,5	1269	3,8	569	1,7	Lise ve dengi	2958	13,1	2079	9,2	879	3,9
Lisans Ön Lisans	651	1,9	509	1,5	142	0,4	Lisans Ön Lisans	1324	5,9	855	3,8	469	2,1
							Master ve Doktora	60	0,3	40	0,2	20	0,1

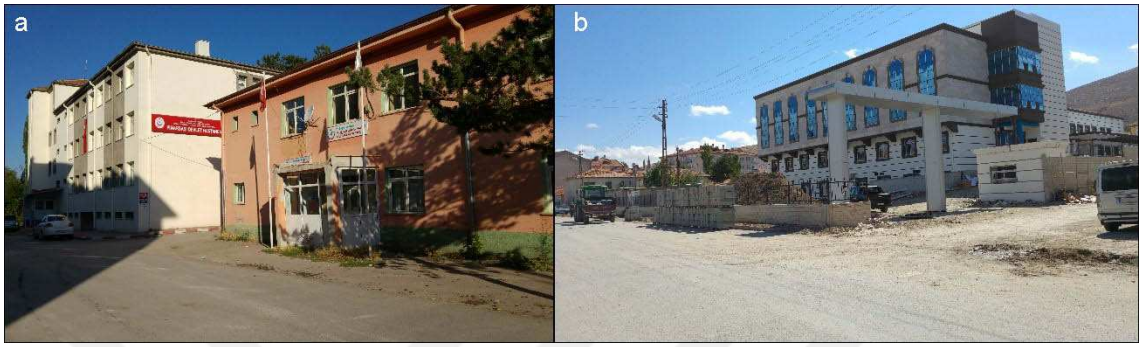

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları 1990 Sosyal ve Ekonomik Nitelikler, TÜİK ADNKS 2015 Eğitim İstatistikleri

Eğitim durumunun zamansal değişimi açısından, ilçe genelinde pozitif yönde gelişmeler görülmektedir. Her ne kadar toplam nüfusta azalma meydana gelmişse de okuma yazma bilmeyen nüfusun oranı %22,2'den %5,8'e gerilemiştir. İlkokul ve dengi nüfustaki azalma hem bu seviyedeki nüfusun göçe katılması hem de çocuk yaştaki nüfusun azalması ile ilgilidir. Ortaokul ve üzeri eğtim seviyesi oranında belirgin artış görülmektedir. Lise ve üzeri eğitim seviyesinin oranı 1990 yılında %7,4 iken, 2015 yılında %19 seviyesine yükselmiştir. Lise ve üzeri eğitim seviyesindeki artış aynı zamanda niceliksel bir artış olması bakımından ayrıca önemlidir (Şekil 2. 9).

2.4.3. Nüfusun Sağlık Yapısı

Sağlık coğrafyasını sadece hastalıkları oluşturan fiziki ve beşeri faktörler ile bunların coğrafi dağılışı olarak görmemek gerekir. Sağlıkla ilgili hizmetlerin coğrafi dağılışı da sağlık coğrafyasının ele aldığı konular arasındadır. Sağlık coğrafyasını bu yönüyle ele aldığımızda hem beşeri coğrafya, hem de ekonomik coğrafya ile bağlantılı olduğunu görmekteyiz (Özçağlar, 2006: 109).

Fotoğraf 2. 2. İlçe Merkezinde Eski Devlet Hastanesi ve Toplum Sağlığı Merkezi (a) ile Yeni Yapılan Devlet Hastanesi (b)

İlçe merkezinde 50 yatak kapasiteli bir Devlet Hastanesi bulunmaktadır (Fotoğraf 2. 2). 2015 yılında bu hastaneye 16.966 hasta müracaat etmiş bunların 1038'i sevk edilmiştir. Hastalar Kayseri Eğitim Araştırma Hastanesi, Erciyes Üniversitesi, Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, Kadın Hastalıkları ile Çocuk Hastanesine sevk edilmektedir. Hastane'ye başvuranlar trafik kazası, düşme, yaralanma, göğüs ağrısı, ateş, koah, diş çürükleri, bulantı, kusma ve gebelik gibi şikâyetlerle gelmişlerdir (Tablo 2. 15). Dâhiliye, çocuk, kadın hastalıkları, genel cerrahi ve diş poliklinikleri mevcuttur. Toplamda 10 doktorun mevcut olduğu hastane temel ve acil durumlar için hizmet vermektedir.

Devlet hastaneleri Kayseri-Malatya karayoluna (D-300) paralel uzanan Saray sokak üzerinde yer almaktadır. Hastane bu konumuyla hem ilçe merkezindeki, hem de köylerdeki insanların rahat erişilebilir bir yerdedir.

Tablo 2. 15. Devlet Hastanesine Başvuran Hastların Şikayetleri (2015)

Medikal	Trafik Kazası	İş Kazası	Diğer Kazalar	İntihar	Yangın	Toplam
357	137	3	55	4	1	**557**

Kaynak: Pınarbaşı Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2016:7

İlçede mevcut 10 doktor ve haftanın belirli günlerinde gelen diğer 2 doktorla birlikte doktor başına düşen nüfus 2015 yılı itibariyle 2016 kişidir. Bu sayı yine 2015 yılı itibariyle Kayseri il genelinde 550, Türkiye genelinde ise 580 kişidir.

Pınarbaşı Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu 2015 yılında hizmete girmiştir. Bu istasyonda 2016 yılı içinde 500'ün üzerinde olaya müdahale edilmiştir.

Merkezde Aile Sağlığı Merkezi, belde ve köylerde ise Pazarören, Aslanbeyli, Kaynar, Büyükkömarmut, Halitbeyören, Panlı, Beserek, Yukarıborandere, Aşağıkızılçevlik, Karakuyu, Örenşehir ve Oğuzlar'da sağlık evi bulunmaktadır. Ancak bunlardan sadece Kaynar, Şabanlı ve Pazarören sağlık evleri faal durumdadır (Harita 2. 16).

Kayseri il genelinde 31 hastane, 373 aile hekimliği, 3 verem savaş dispanseri ile 2 ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi bulunmaktadır. Erciyes üniversitesi Hastanesi ile kamusal hastaneler ve diğer özel sağlık kuruluşları, şehrin sadece Pınarbaşı ilçesi için değil çevre il ve ilçeler için önemli bir çekim merkezi haline gelmesini sağlamıştır.

Çevre sağlık hizmetleri ve su numune işlemleri de Toplum Sağlığı Merkezi tarafından yerine getirilmektedir.

2.4.4. Aile Nüfus Sayısı Büyüklüğü

Türkiye'de hane halkı özellikleri kır-kent arasında önemli bir farklılaşma göstermektedir. 2002 yılında toplam hanelerin yüzde 6l,4'ü kentlerde iken, 2006 yılında bu oranın yüzde 64,4'e yükselmesi hızlı bir kentleşmeye işaret etmektedir. Kentleşme hane halkı yapısında da belirleyici olmaktadır. Ortalama hane büyüklüğü gerek kentlerde ve gerekse kırsal alanda küçülmektedir. Ancak bu küçülme, kentlerde çok daha belirgindir. 2006 yılı itibarıyla ortalama hane büyüklüğü kentlerde 3,98 kişi iken, kırsal bölgelerde bu büyüklük 4,33 kişi olarak hesaplanmaktadır (Yükselir ve Türkan, 2008: 26).

Kırsal nüfusun azalması üzerinde etkili faktörlerden ve göstergelerden biri de ortalama hane halkı büyüklüğüdür. Bu büyüklüğün azalması eğitim ve iktisadi yapının iyileşmesi ile birlikte geleneksel ataerkil kırsal aile düzeninin değişmesi etkili olmaktadır. Doğum oranlarının azalmasıyla birlite nüfus da azalmakta ve hane halkı büyüklüğü düşmektedir.

1980 yılı köy envanter etütlerine göre İlçe geneli toplam 7544 hane yer almaktadır. Aynı yıl toplam nüfus 50.696'dır. Buna göre Pınarbaşı ilçesi 1980 yılı ortalama hane büyüklüğü 6,7'dir (Tablo 2. 16).

1990 yılında hane halkı büyüklüğü ilçe merkezinde 5,3'e belde ve köylerde 6,1'e düşmüştür. Kayseri il genelinde ise aynı yıl ilçe merkezlerinde daha düşük bir ortalama mevcuttur. 2000 yılına kadarki sürede ilçe merkezinde önemli bir değişiklik olmazken belde ve köylerde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Bu azalma Kayseri genelinde her iki ölçekte de belirgin olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında ise ilçe merkezleri 4'ün altına

belde ve köyler ise 5'in altına düşmüştür. Sonraki yıllarda da hem ilçede hem de il genelinde bu düşüş devam etmiştir. 2013 yılı itibariyle hane halkı büyüklüğü ilçede 3,5'ye il genelinde ise 3,7'ye düşmüştür (Tablo 2. 16).

Tablo 2. 16 Pınarbaşı İlçesinde ve Kayseri Genelinde İlçe Merkezlerine ve Köylere Göre Ortalama Hane Büyüklükleri (1990-2013)

Yıllar	Pınarbaşı		Kayseri	
	İlçe Merkezi	Belde ve Köyler	İlçe Merkezi	Belde ve Köyler
1990	5,31	6,13	4,77	5,83
2000	5,16	5,24	4,38	5,29
2011	3,92	4,54	3,84	3,91
2012	3,89	3,52	3,77	3,76
2013	3,57		3,7	

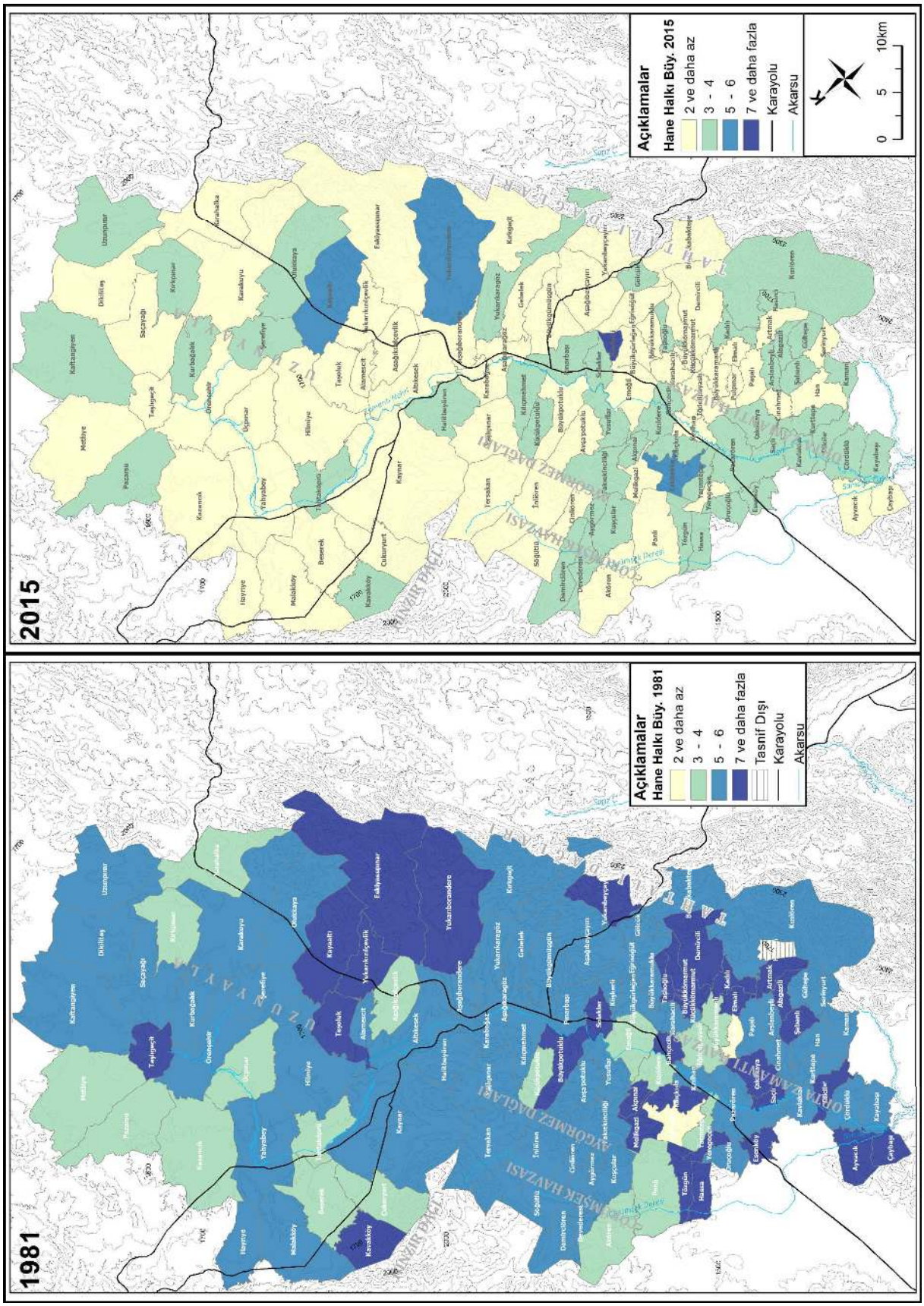
Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1990, 2000), TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Kayseri (2011, 2012, 2013).

Günümüzde hane halkı büyüklüğü ile ilgili kesin bir değer vermek oldukça zordur. Çünkü yaz ve kış nüfusunda görülen değişiklikler ve mevcut meskenlerin hepsinde oturan nüfusun bulunmaması, değerin doğruluğunu problemli hale getirmektedir. Yaz/kış nüfusu ve oturulan hane sayıları dikkate alınarak bir hesaplama yapıldığında yaz mevsiminde köylerde 3,8 ve ilçe merkezinde 3,7 olan büyüklük, kış mevsiminde sırasıyla 3,5'e ve 2,5'e düşmektedir. Ancak resmi istatistiki verilere göre hesaplandığında köylerde 2,0 olan büyüklük ilçe merkezinde 2,4 olarak çıkmaktadır (Tablo 2. 16).

Ortalama hane halkı büyüklüğünün değişiminde ataerkil aile yapısından küçük aile yapısına geçiş süreci belirleyici olmuştur. Bu yapının değişiminde kentlileşme süreci, eğitim seviyesindeki yükselme, iktisadi yapıdaki dönüşümlerle birlikte bir bütün olarak *kırsal toplum yapısının* farklılaşması süreci etkili olmuştur. 1980'li yıllarda en önemli ikinci iktisadi faaliyet türü olan dokumacılık günümüzde neredeyse hiç yapılmaması, geçimlik tarımdan kısmen ticari tarıma doğru geçiş, Kayseri kentinde yer alan ikinci bir konutla birlikte köy ve kent arasında özellikle mevsimlik yer değiştirme, genç çiftçi sayısındaki belirgin azalma, kadınların özellikle kentlerde ikamet eden erkeklerle evlenme isteği ile birlikte kırsal aile sayısındaki azalma bu durumun belirgin göstergeleri olarak belirtilebilir.

Köyün Adı	2015				Yaz Ort. Hane Büy.	Kış Ort. Hane Büy.	1981		Ort. Hane Büy.
	Yaz Hane Say.	Kış Hane Say.	Yaz Nüfusu	Kış Nüfusu			Hane Say.	Yerleşik Nüfusu	
Akören	25	20	100	70	4,0	3,5	70	382	5,5
Akpınar	8	8	28	28	3,5	3,5	11	95	8,6
Alagazili	77	44	300	190	3,9	4,3	50	400	8,0
Alameşit	10	4	20	5	2,0	1,3	20	104	5,2
Altıkesek	45	27	120	120	2,7	4,4	40	290	7,3
Arslanbeyli	140	120	800	800	5,7	6,7	140	1000	7,1
Artmak	25	15	55	40	2,2	2,7	15	98	6,5
Aşağıbeyçayırı	30	13	130	25	4,3	1,9	37	182	4,9
Aşağıborandere	45	25	80	35	1,8	1,4	63	350	5,6
Aşağıkarağöz	45	20	250	75	5,6	3,8	75	400	5,3
Aşağıkızılçevlik	25	11	50	25	2,0	2,3	80	389	4,9
Avşarpotuklu	16	16	50	35	3,1	2,2	26	160	6,2
Aygörmez	14	12	55	50	3,9	4,2	22	110	5,0
Ayvacık	50	47	160	120	3,2	2,6	60	470	7,8
Bahçecik	30	30	150	100	5,0	3,3	50	291	5,8
Beserek	100	65	170	110	1,7	1,7	120	460	3,8
Büyükgümüşgün	84	30	220	50	2,6	1,7	80	455	5,7
Büyükgürleğen	46	40	150	80	3,3	2,0	84	490	5,8
Büyükkabaktepe	35	17	150	75	4,3	4,4	50	276	5,5
Büyükkaramanlı	55	20	180	70	3,3	3,5	104	450	4,3
Büyükkaramuklu	45	20	120	40	2,7	2,0	65	390	6,0
Büyükkömarmut	60	40	200	150	3,3	3,8	39	198	5,1
Büyükpotuklu	60	26	250	130	4,2	5,0	50	300	6,0
Cinahmet	25	5	50	10	2,0	2,0	27	154	5,7
Cinlören	17	8	35	20	2,1	2,5	30	210	7,0
Çakırkaya	142	135	700	750	4,9	5,6	121	725	6,0
Çaybaşı	25	25	140	100	5,6	4,0	23	210	9,1
Çördüklü	77	62	500	250	6,5	4,0	80	580	7,3
Çukuryurt	20	8	50	25	2,5	3,1	50	195	3,9
Demircili	105	40	200	100	1,9	2,5	83	605	7,3
Demirciören	20	20	100	80	5,0	4,0	40	210	5,3
Devederesi	10	9	40	30	4,0	3,3	25	120	4,8
Dikilitaş	55	25	250	130	4,5	5,2	65	372	5,7
Dilciler	77	55	320	240	4,2	4,4	60	550	9,2
Eğrisöğüt	45	5	150	30	3,3	6,0	25	150	6,0
Elmalı	18	18	60	60	3,3	3,3	28	212	7,6
Emeğil	46	26	300	150	6,5	5,8	105	674	6,4
Esenköy	124	97	400	300	3,2	3,1	75	475	6,3
Eskiyassıpınar	109	69	60	60	0,6	0,9	116	735	6,3
Eskitekke	23	20	600	180	26,1	9,0	51	360	7,1
Fakırekinciliği	12	10	50	50	4,2	5,0	30	190	6,3
Gebelek	32	26	80	45	2,5	1,7	84	370	4,4
Gölcük	50	50	200	150	4,0	3,0	59	355	6,0
Gültepe	120	120	350	300	2,9	2,5	90	650	7,2
Halitbeyören	45	35	150	100	3,3	2,9	62	354	5,7
Han	40	30	130	110	3,3	3,7	65	400	6,2
Hasıren	35	25	75	45	2,1	1,8	-	-	-
Hassa	34	25	150	95	4,4	3,8	50	100	2,0
Hayriye	25	15	70	30	2,8	2,0	76	325	4,3
Hilmiye	51	30	151	90	3,0	3,0	74	494	6,7
İğdelipayaslı	50	35	160	100	3,2	2,9	70	271	3,9
İnlören	65	45	240	100	3,7	2,2	73	380	5,2
Kadılı	43	43	250	230	5,8	5,3	25	285	11,4
Kaftangiyen	30	15	100	30	3,3	2,0	80	389	4,9
Kaman	125	100	650	400	5,2	4,0	105	800	7,6
Karaboğaz	60	25	300	120	5,0	4,8	72	454	6,3
Karahacılı	62	30	150	70	2,4	2,3	40	238	6,0
Karabalka	25	10	110	15	4,4	1,5	55	250	4,5
Karakuyu	75	40	250	150	3,3	3,8	101	550	5,4
Kavakköy	45	45	150	150	3,3	3,3	36	219	6,1
Kavlaklar	42	31	120	100	2,9	3,2	37	235	6,4
Kayaaltı	55	45	320	240	5,8	5,3	100	703	7,0
Kayabaşı	59	59	400	375	6,8	6,4	60	380	6,3
Kaynar	110	55	500	250	4,5	4,5	411	1382	3,4
Kazancık	50	15	120	40	2,4	2,7	90	380	4,2
Kılıçkışla	50	30	130	100	2,6	3,3	50	294	5,9
Kılıçmehmet	37	27	160	120	4,3	4,4	56	393	7,0
Kırkgeçit	110	3	520	10	4,7	3,3	50	225	4,5
Kırkpınar	20	11	65	25	3,3	2,3	63	192	3,0
Kızıldere	28	27	125	120	4,5	4,4	88	321	3,6
Kızılhan	45	30	150	100	3,3	3,3	70	458	6,5
Kızılören	56	38	150	120	2,7	3,2	153	700	4,6
Köşkerli	4	2	33	14	8,3	7,0	12	63	5,3
Kurbağalık	35	27	110	70	3,1	2,6	50	293	5,9
Kurttepe	65	55	350	250	5,4	4,5	61	463	7,6
Kuşçular	15	7	40	20	2,7	2,9	23	157	6,8
Küçükpotuklu	7	3	40	10	5,7	3,3	25	134	5,4
Küçükkömarmut	18	6	50	10	2,8	1,7	15	86	5,7
Malakköy	80	45	160	100	2,0	2,2	140	741	5,3
Melikgazi	23	4	60	15	2,6	3,8	6	60	10,0
Methiye	80	60	300	170	3,8	2,8	150	520	3,5
Olukkaya	50	35	250	220	5,0	6,3	100	450	4,5
Oruçoğlu	10	6	30	10	3,0	1,7	40	201	5,0
Örenşehir	55	55	200	110	3,6	2,0	55	354	6,4
Panlı	100	75	350	220	3,5	2,9	120	593	4,9
Paşalı	70	40	200	135	2,9	3,4	55	306	5,6
Pazarören	400	300	700	350	1,8	1,2	380	2640	6,9
Pazarsu	35	10	90	30	2,6	3,0	60	350	5,8
Pulpınar	14	4	50	7	3,6	1,8	30	110	3,7
Saçayağı	30	17	100	34	3,3	2,0	55	260	4,7
Saçlı	21	15	120	60	5,7	4,0	22	174	7,9
Sefinyurt	41	35	140	80	3,4	2,3	40	300	7,5
Solaklar	98	50	650	300	6,6	6,0	90	561	6,2
Söğütlü	25	17	100	50	4,0	2,9	34	170	5,0
Şabanlı	150	140	800	600	5,3	4,3	125	705	5,6
Şerefiye	20	15	60	40	3,0	2,7	45	270	6,0
Tahtaköprü	22	12	80	26	3,6	2,2	56	200	3,6
Taşlıgeçit	15	5	35	10	2,3	2,0	15	120	8,0
Taşlıoğlu	30	20	120	60	4,0	3,0	27	160	5,9
Taşoluk	22	15	42	15	1,9	1,0	20	135	6,8
Tersakan	18	13	60	40	3,3	3,1	53	297	5,6
Tözgün	80	80	400	400	5,0	5,0	68	475	7,0
Uzunpınar	55	25	220	43	4,0	1,7	89	561	6,3
Üçpınar	17	16	70	50	4,1	3,1	60	220	3,7
Yağlıpınar	28	27	100	90	3,6	3,3	52	275	5,3
Yahyabey	61	33	210	60	3,4	1,8	100	550	5,5
Yarımtepe	42	25	170	85	4,0	3,4	50	244	4,9
Yeregeçen	25	15	110	50	4,4	3,3	35	215	6,1
Yukarıbeyçayırı	55	30	100	65	1,8	2,2	30	210	7,0
Yukarıborandere	195	195	2000	1500	10,3	7,7	197	1255	6,4
Yukarıkaragöz	80	52	280	220	3,5	4,2	101	515	5,1
Yukarıkızılçevlik	30	16	35	10	1,2	0,6	45	225	5,0
Yusuflar	6	1	12	1	2,0	1,0	50	320	6,4
Toplam	**2887**	**1956**	**10999**	**7003**	**4,0**	**3,4**	**3410**	**20332**	**6,1**

Tablo 2. 17 . Pınarbaşı İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğünün Köylere Göre Dağılışı (1981, 2015)

Harita 2. 17. Pınarbaşı İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğünün Köylere Göre Dağılışı (1981, 2015)

Hane halkı büyüklüğünün dağılışı incelendiğinde şu sonuçlarlar karşılaşılmaktadır:

- 1981 yılından günümüzde Eskitekke ve Köşkerli köyleri hariç bütün yerleşmelerde hane halkı büyüklüğü azalmıştır. Mesken sayısı Eskitekke köyünde 116'dan 24'e, Köşkerli köyünde ise 12'den 4'e düşmesi nedeniyle bu artış yaşanmıştır.
- 1981 yılında Uzunyayla kesiminde Yukarıborandere, Eskiyassıpınar ve Kayaaltı çevresindeki diğer köylere göre farklı kültürel özellikleri nedeniyle daha geç kentlere göç veren köyler olmaları nedeniyle hane halkı büyüklüğünün daha fazla olduğu köylerdir. Nitekim bu özelliklerini Yukarıborandere ve Kayaaltı köyleri günümüzde de devam ettirmektedirler. Uzunyayla kesiminin ortalama hane halkı büyüklüğü bu dönemde 5 iken, 2015 yılında 1,8'e gerilemiştir.
- İlçe genelinde hane halkı büyüklüğünün değişmediği köylerde, nüfus ile birlikte mesken sayısının azalması etkili olmuştur. Uzunyayla kesiminde 1981 yılında 2 ile 4 arasında ortalama sahip köylerin bir kısmı (Kazancık, Pazarsu gibi) daha erken kentlere göç veren yerleşmelerdir.
- Orta Zamantı kesiminde 1981 yılında 10'dan fazla köyün hane halkı büyüklüğü 6'nın üzerinde olması genelde nüfus miktarlarının fazla olması ile ilgilidir. Bu kesimde ortalama hane halkı büyüklüğü 5,8 iken 2015 yılında 2,1'e gerilemiştir.
- Orta Zamantı havzasında en fazla dikkat çeken değişiklik Taşlıoğlu köyü ile Şabanlı arasındaki köyler 1981 yılında ortalamaları 6 ile 19 arasında değişirken günümüzde 2 ile 4 arasındadır. Belirgin azalma üzerinde bu kesimde madencilik faaliyetlerindeki gerileme etkili olmuştur.
- Ayvacık, Dilciler, Çaybaşı gibi diğer köylerdeki azalma üzerinde demografik taşıma kapasitesinin etkili olduğu söylenebilir. Çünkü kısıtlı kuru tarım alanları köyün göç vermesinde etkili olmuştur. Ancak Çakılkaya, Esenköy ve Saçlı gibi köylerde sulu tarım alanlarının artmasına bağlı olarak bu olgu daha az etkili olmuştur.
- Çörümşek kesimi Demirciören ve Aygörmez köylerinden sonra Orta Zamantı kesiminin karakterine benzemekte bu durum hane halkı büyüklüğünde de kendini göstermektedir. 2015 yılında Tersakan köyünden sonra Uzunyayla genelinde olduğu gibi en fazla 2 olan ortalama, Demirciören köyünden itibaren Orta Zamantı genelinde olduğu gibi 2'nin üzerine çıkmaya başlamaktadır. Çörümşek havzasının ortalama hane halkı büyüklüğü 5,8 iken 2015 yılında 4,9 iken, 2,3'e gerilemiştir (Tablo 2. 17, Harita 2. 17).

Sonuç olarak ilçe genelinde yaşanan nüfus kaybına (göçler, doğum sayısındaki azalma, evlilik sayısındaki azalma) bağlı olarak hane halkı büyüklüğünde 30 yıllık bir süreçte büyük düşüş meydana gelmiştir.

2.4.5. Nüfusun İktisadi Faaliyet Gruplarına Dağılımı

Genel bir kabul olarak birçok ülkede 15-64 yaş grubu içindeki nüfusa çalışma çağındaki nüfus veya aktif nüfus denilmektedir. Çalışma çağındaki nüfusun bir kısmı çeşitli sebeplerle çalışamamakta (eğitim, sağlık vs.), bir kısmı mali durumu iyi olduğu için çalışmaya ihtiyaç duymamakta bir kısmı ise işsiz konumundadır (Özgür, E., 2011:110). Faal ve faal olmayan nüfusun miktarı; toplam nüfusa, nüfusun yapısına, nüfus artışına, çalışma çağındaki nüfusa, göçe, şehirleşmeye ve eğitim seviyesine göre farklılıklar göstermektedir.

İlçenin iktisadi faaliyetler açısından öne çıkan temel karakteri primer faaliyetlerin hâkim olmasıdır. Tarım, hayvancılık, kültür balıkçılığı ve madencilik Pınarbaşı'nın öncelikli gelir faaliyetlerini oluşturmaktadır.

İktisadi faaliyet yapısı ilçe merkezini oluşturan Pınarbaşı kasabası ile geriye kalan kırsal kesim için farklılıklar göstermektedir.

Araştırma sahasında ekonomik faaliyet yapısı ile ilgili ilk sağlıklı bilgilere 1985 yılında yapılan genel nüfus sayımlarında görülmektedir. Bu dönemde ilçe merkezi nüfusu 11.448 kişidir. Nüfusun % 60'ı (6846 kişi) 12 yaş ve üzerindeki nüfustan oluşmaktadır. Bu nüfusun da %48'i (5493 kişi) iktisaden faal olmayan (pasif) nüfus, %18'i ise (2047 kişi) faal nüfus oluşturmaktadır. Dolayısıyla şehir nüfusunun hemen hemen yarısı işsizdir. Buna göre, faal nüfus ortalama olarak çalışmayan 5,6 kişiyi geçindirmekle yükümlüdür (Tablo 2. 18).

1990 yılında verilerdeki en önemli değişim faal nüfus sayısındaki artıştır. Bu artışa bağlı olarak bağımlı nüfus oranı az da olsa azalmış faal nüfus başına düşen kişi sayısı 4,8'e inmiştir. 2000 yılında kasabanın nüfusu yaklaşık 700 kişi artmıştır. Ancak bu artış faal olmayan nüfus sayısına yansımıştır. Dolayısıyla faal nüfus azalmış ve bağımlı nüfus sayısı artmıştır (Tablo 2. 18).

Faal nüfus içindeki nüfusta kadınların payı oldukça düşüktür. 1985 yılı itibariyle faal nüfusun %89'unu erkek nüfus oluşturmaktadır. Bu oran 1990 ve 2000 yıllarında artarak %91' yükselmiştir. Buna bağlı olarak faal olmayan nüfus içinde kadınların oranı her üç dönemde de %60'ın üzerinde çıkmaktadır. Toplamda ise 12 yaş ve üzerindeki çalışma çağındaki nüfusta kadınların oranı, erkeklerden daha fazladır. Bu fazlalık 2000 yılında değişmiş ve erkeklerin oranı %52 olarak gerçekleşmiştir. Çalışma çağındaki erkek

nüfusun genel olarak kadınlardan düşük çıkması, erkek nüfusun başka yerlerde çalışması yani göç etmesi ve askerlik ile ilgilidir (Tablo 2. 18).

Tablo 2. 18. Pınarbaşı İlçe Merkezinde 12 Yaş ve Üzerinde Faal Olan ve Faal Olmayan Nüfus Miktarları (1985-1990-2000)

Yıllar		1985			1990			2000		
		E	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**
12 Yaş ve Üstü	Faal Nüfus	1822	225	**2047**	2125	232	**2357**	1795	184	**1979**
	%	89	11	**18**	90	10	**21**	91	9	**16**
	Faal Olmayan Nüfus	1859	3634	**5493**	1699	3777	**5476**	2559	4235	**6794**
	%	34	66	**48**	31	69	**48**	38	62	**56**
	Toplam	3166	3680	**6846**	3412	3868	**7280**	3785	3453	**7238**
	%	46	54	**60**	47	53	**64**	52	48	**60**
	Kasaba Nüfusu	**5717**	**5731**	**11448**	**5589**	**5775**	**11364**	**6074**	**6001**	**12075**

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1985, 1990, 2000)

İlçe merkezinde iktisaden faal olmayan nüfusu, oranı yüksek olandan itibaren ev kadınları, 0-11 yaş grubu çocuklar, öğrenciler, işsiz olup iş arayanlar, emekliler ve diğerleri meydana getirmektedir. İktisaden faal olmayan nüfus miktarı, 1985–2000 yılları arasındaki 15 yıllık dönemde yaklaşık % 24 oranında artmıştır. Bu nüfus içerisindeki 0-11 yaşları arasındaki çocukların oranı %15,5 oranında azalırken; emekliler %275, diğerleri %113 ve ev kadınları %12,6 oranında artmıştır. Öğrenciler ve iş arayanlarda önemli bir değişim olmamıştır. İlçe merkezinde mevcut nüfusun 1985 yılında %82'si, 1990 yılında %78'i ve 2000 yılında %83'ü ekonomik olarak bağımlıdır. Kasabada bağımlılık oranının bu kadar fazla olması iş imkânlarının kısıtlı olduğunu, dolayısıyla üçüncül faaliyetlerle beraber veya ona destek olarak birincil faaliyetlerin yapıldığını göstermektedir (Tablo 2. 19).

Tablo 2. 19. Pınarbaşı İlçe Merkezinde Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri (1985-1990-2000)

Faal Olmayan Nüfus		1985			1990			2000		
		E	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**	**E**	**K**	**T**
12 Yaş ve Üstü	İş Arayanlar	515	179	694	412	141	553	569	151	720
	Emekli	170	7	177	197	18	215	594	71	665
	Ev Kadını		2901	2901		2906	2906		3269	3269
	Öğrenci	901	494	1395	822	609	1431	837	607	1444
	Diğerleri	273	53	326	268	103	371	559	137	696
	Toplam	**1859**	**3634**	**5493**	**1699**	**3777**	**5476**	**2559**	**4235**	**6794**
0-11 Yaş Grubu		*2036*	*1872*	*3908*	*1765*	*1666*	*3431*	*1720*	*1582*	*3302*
Kasaba Nüfusu		**5717**	**5731**	**11448**	**5589**	**5775**	**11364**	**6074**	**6001**	**12075**

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1985, 1990, 2000)

Araştırma sahasının kırsal kesimindeki nüfusun 1985 yılında yaklaşık % 67'si, 1990 yılında % 70'i 2000 yılında ise %78'i 12 yaş ve üzerindeki nüfustan oluşmaktadır. İktisaden faal olma çağındaki bu nüfusun 1985 yılında % 59'u, 1990 yılında %60'ı ve

2000 yılında %66'sı faal nüfusu oluşturmaktadır. Faal nüfus oranındaki bu artış toplam nüfustaki azalmaya bağlı olarak gerçekleşen oransal bir artıştır. Ziraat ve hayvancılık faaliyetleri nedeniyle çalışan nüfus içerisinde kadınları oranı ilçe merkezine göre belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Dolayısıyla her üç dönemde de çalışan nüfusun yarıdan fazlasını kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 2. 20).

Tablo 2. 20. Pınarbaşı Kırsal Kesiminde 12 Yaş ve Üzerinde Faal Olan ve Faal Olmayan Nüfus Miktarları

Yıllar		1985			1990			2000		
		E	K	T	E	K	T	E	K	T
12 Yaş ve Üstü	Faal Nüfus	10993	12754	23747	9860	11965	21825	6934	8561	15495
	%	46	54	**59**	45	55	**60**	45	55	**66**
	Faal Olmayan Nüfus	1323	1790	3113	1889	1947	3836	1531	1245	2776
	%	42	58	**8**	49	51	**11**	55	45	**12**
	Toplam	12316	14544	26860	11749	13912	25661	8465	9806	18271
	%	46	54	**67**	46	54	**70**	46	54	**78**
	Kırsal Nüfus	**18959**	**21162**	**40121**	**17184**	**19274**	**36458**	**10997**	**12316**	**23313**

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1985, 1990, 2000)

Çalışma çağındaki nüfus içerisinde iktisaden faal olmayanların oranı her üç dönemde de %10 civarındadır. Tarımsal faaliyetlerin etkisiyle kasabaya göre faal olmayan nüfus oranı oldukça düşüktür (Tablo 2. 21).

İlçenin kırsal kesiminde yer alan faal olmayan nüfusun, 1985 yılında %81'ini, 1990 yılında %74''ünü ve 2000 yılında ise 65'ini 0–11 yaşları arasındaki nüfus oluşturmaktadır. Bunları genel olarak 12 yaş ve üzerindeki öğrenciler, ev kadınları, başka nedenlerle faal olmayanlar ve işsiz olup arayanlar takip etmektedir. Faal olmayan nüfus miktarı, 1985–2000 yılları arasında % -10,8 oranında azalmıştır. Bu azalmada ev kadınlarının % -68 oranında azalması öğrencilerin ise %45 oranında artması en fazla etkili olmuştur (Tablo 2. 21).

Tablo 2. 21. Pınarbaşı Kırsal Kesiminde Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri (1985-1990-2000)

Faal Olmayan Nüfus		1985			1990			2000		
		E	K	T	E	K	T	E	K	T
12 Yaş ve Üstü	İş Arayanlar	50	18	68	120	54	174	61	24	85
	Emekli	111	6	117	172	6	178	148	26	174
	Ev Kadını		1282	1282		1199	1199		404	404
	Öğrenci	852	424	1276	1174	580	1754	1096	751	1847
	Diğerleri	310	60	370	423	108	531	226	40	266
	Toplam	**1323**	**1790**	**3113**	**1889**	**1947**	**3836**	**1531**	**1245**	**2776**
0-11 Yaş Grubu		*6643*	*6618*	*13261*	*5435*	*5362*	*10797*	*2532*	*2709*	*5241*
Kırsal Nüfus		**18959**	**21162**	**40121**	**17184**	**19274**	**36458**	**10997**	**12316**	**23313**

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1985, 1990, 2000)

1985 yılı itibariyle Pınarbaşı ilçe merkezinde çalışan nüfusun % 14'ü tarım, % %10'u sanayi ve %76'sı hizmet sektöründe, 2000 yılında ise %16'sı tarım, % 10'u sanayi ve % 74'ü hizmet sektöründe çalışmaktadır. İlçe merkezi, idari etki sahası içinde kalan yerleşmelerin eğitim, sağlık, ticaret ve pazar ihtiyaçları için kısmen kullandığı kendisi ile beraber bağlılarının Kayseri şehrinin etkisinde bulunduğu orta büyüklükte bir kasabadır. Bu özelliği, önemli ulaşım yollarının kesişim noktasında olmasına rağmen merkezi iş alanının bu hat üzerinde olmaması ile yakından ilgilidir (Tablo 2. 22, Şekil 2. 10).

Kasaba kırsal nüfusun dinamik olduğu dönemlerde büyüyen bir yerleşme konumunda iken, köylerdeki nüfusun azalmasına bağlı olarak küçülen bir yerleşme durumuna dönüşmüştür. Bu nedenle eğitim, sağlık, ticaret ve pazar gibi fonksiyonların gelişme gösteremediği aksine küçüldüğü bir durumdadır. Kasabayı köylerden ayıran özellik idari fonksiyonuyla beraber mevcut nüfusudur. Bu durum tarım dışında hizmet sektörünün belirgin olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sanayi faaliyetleri genel olarak madencilik ve orman ürünlerinin işletilmesi olarak belirmiştir (Tablo 2. 22, Şekil 2. 10).

1985 yılında ilçe merkezindeki nüfusunun %76'sı hizmetler sektöründe çalışmakta ve bu nüfusun yaklaşık % 89'u erkeklerden oluşmaktadır. Çalışan nüfusun % 35'i toplum hizmetlerinde, %20'si toptan ve perakende ticaret hizmetlerinde, % 9'u inşaat hizmetlerinde, % 6'sı ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetlerinde, %3,6'sı mali kurumlar ve sigorta hizmetlerinde çalışmaktadır. Hizmet sektöründeki yoğunlaşma toplumsal hizmetler ile ticaret faaliyetlerindedir. 1990 yılında faal nüfus sayısında artış yaşanmış bu artış en fazla tarım sektöründe gerçekleştiğinden tarım sektörler içindeki payı %19'a yükselmiş hizmet sektörü ise sayısal olarak artmasına rağmen oransal olarak payı %69'a gerilemiştir. Bu yılda her üç sektörde de çalışan sayısında artış gerçekleşmiştir. 2000 yılında ise her üç sektörde de azalma meydana gelmiştir. Hizmet sektöründeki düşüş önemlidir. Çünkü bu ilçenin etki sahasının küçüldüğüne işaret etmektedir. Burada özellikle ticaret faaliyetindeki küçülme ile ulaştırma faaliyetindeki küçülme bu durumu doğrulamaktadır (Tablo 2. 22, Şekil 2. 10).

Tablo 2. 22. Pınarbaşı İlçe Merkezinde Çalışan Nüfusun Sektörlere ve İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1985-1990-2000)

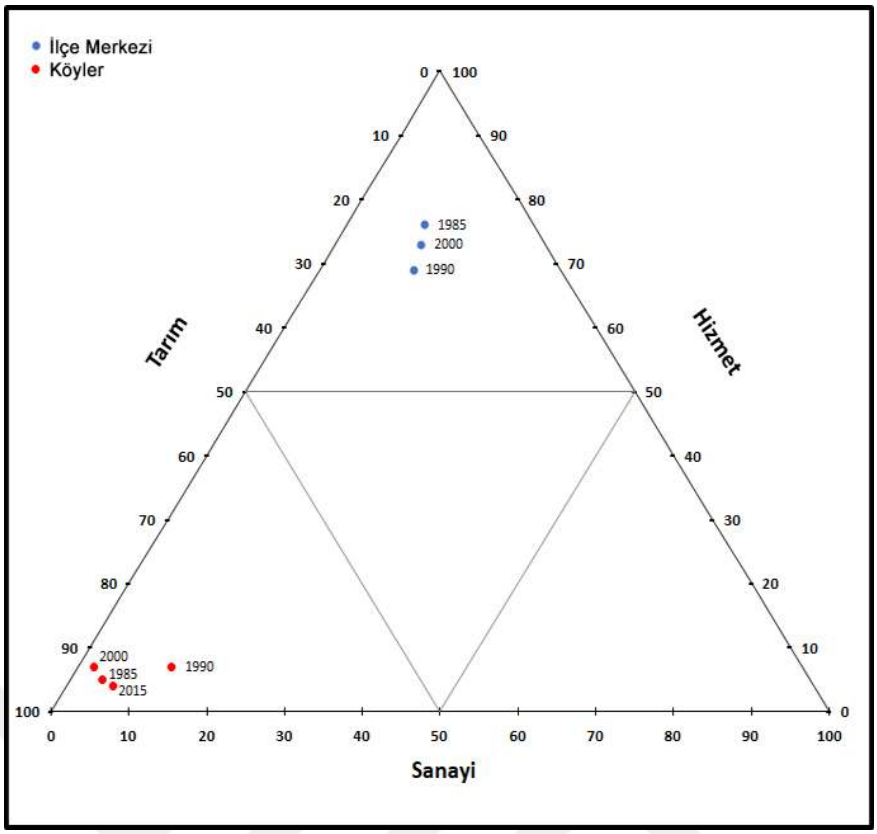
Sektör	Faaliyet Kolu	1985					1990					2000				
		E	K	T	Sektör Top.	Sektör el %	E	K	T	Sektör Toplamı	Sektörel %	E	K	T	Sektör Top.	Sektör el %
Tarım	Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	187	53	240	282	14	250	47	297	468	19	211	14	225	309	16
	Madencilik	40	2	42			169	2	171			83	1	84		
Sanayi	İmalat Sanayii	163	33	196	196	10	163	125	288	288	12	207	13	220	220	11
Hizmet	Elektrik, Gaz ve Su	1		1	1569	77	21	1	22	1701	69	15		15	1450	73
	İnşaat	192		192			163	2	165			148	1	149		
	Ticaret	397	11	408			419	24	443			330	19	349		
	Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	172	4	176			174	3	177			96	1	97		
	Mali Kurumlar	66	9	75			78	11	89			55	16	71		
	Toplum Hizmetleri	567	112	679			641	116	757			646	118	764		
	İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	37	1	38			47	1	48			4	1	5		
Toplam		**1822**	**225**	**2047**	**2047**	**100**	**2125**	**332**	**2457**	**2457**	**100**	**1795**	**184**	**1979**	**1979**	**100**

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1985, 1990, 2000)

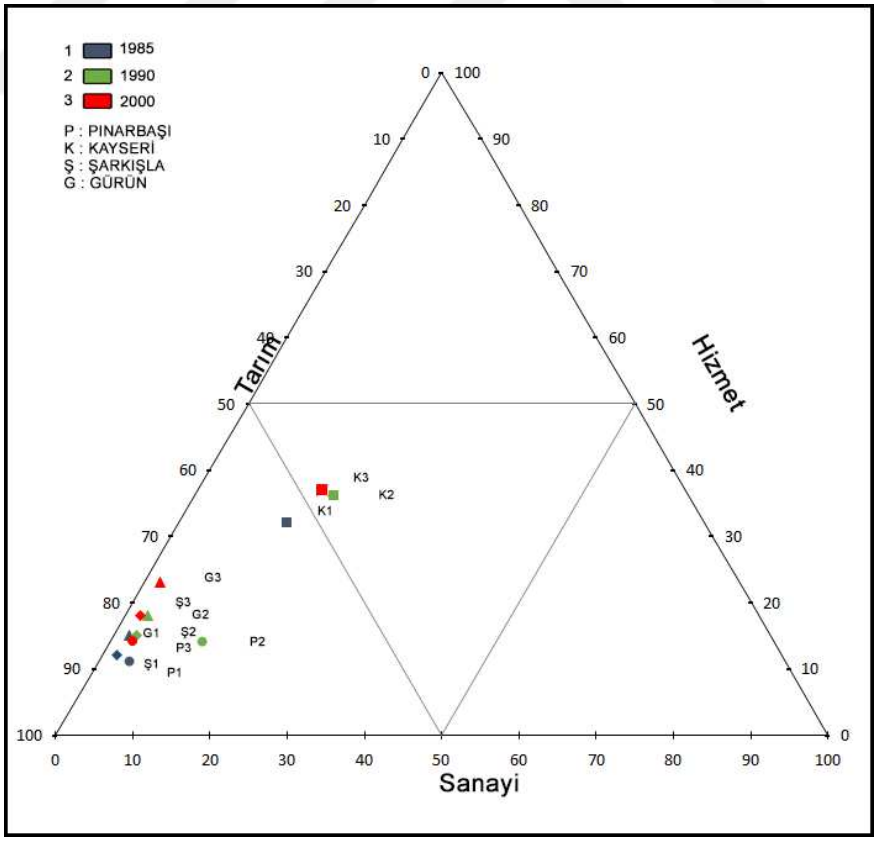
Tablo 2. 23 Pınarbaşı Kırsal Kesiminde Çalışan Nüfusun Sektörlere ve İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1985-1990-2000)

Sektör	Faaliyet Kolu	1985					1990					2000				
		E	K	T	Sektör Top.	Sektör el %	E	K	T	Sektör Toplamı	Sektörel %	E	K	T	Sektör Top.	Sektör el %
Tarım	Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	9578	11965	21543	21638	91	7880	9385	17265	17586	81	5691	8334	14025	14150	91
	Madencilik	92	3	95			320	1	321			125		125		
Sanayi	İmalat Sanayii	151	706	857	857	4	205	2465	2670	2670	12	119	144	263	263	2
Hizmet	Elektrik, Gaz ve Su	3		3	1252	5	29		29	1569	7	5		5	1082	7
	İnşaat	341	2	343			466	3	469			314	2	316		
	Ticaret	151	6	157			159	14	173			93	5	98		
	Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	114		114			124		124			80		80		
	Mali Kurumlar	24	2	26			19	8	27			26	5	31		
	Toplum Hizmetleri	523	67	590			639	80	719			481	71	552		
	İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	16	3	19			19	9	28							
Toplam		**10993**	**12754**	**23747**	**23747**	**100**	**9860**	**11965**	**21825**	**21825**	**100**	**6934**	**8561**	**15495**	**15495**	**100**

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1985, 1990, 2000)

Şekil 2. 10. Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun İktisadi Faaliyetlere Bölünüşü

Şekil 2. 11. Pınarbaşı, Gürün ve Şarkşıla İlçeleri ile Kayseri İli Nüfusunun İktisadi Faaliyetlere Bölüüşü (1985, 1900, 2000)

Kırsal kesiminde çalışan nüfusun 1985 ve 2000 yıllarında %91'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu sektörde çalışan nüfusun yarıdan fazlasını (%55) kadın nüfus oluşturmaktadır. Köylerde tarım dışındaki sektörler oldukça güdük kalmıştır. Nitekim 1985 yılı itibariyle çalışan nüfusun sadece %5'i hizmet sektöründe, %4'ü ise sanayi sektöründe çalışmaktadır. Hizmet sektöründe çalışan nüfusun büyük bir bölümü toplum hizmetleri ve inşaat faaliyetlerinde yer almaktadır. Ayrıca ticaret faaliyetleri ve ulaştırma hizmetleri diğer önemli faaliyet gruplarını oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe çalışan nüfus ilçedeki krom madeni ocaklarında istihdam edilmektedir. Bu durum özellikle 1990 yılında en üst seviyeye ulaşmış ve faal nüfus içindeki oranı %12'ye yükselmiştir. Bu durum beraberinde hizmet sektöründe de artışı tetiklemiş ve hizmet sektörünün oranı da %7 seviyesine yükselmiştir. Ancak Bu durum 2000 yılında tersine dönmüş ve 1985 yılından daha düşük miktar ve oranlara gerilemiştir. Bu değişimi sektörler bazında değerlendirecek olursak tarım ve hizmet sektöründe göç, sanayi sektöründe ise kromun piyasalardaki talep durumunun etkili olduğu söylenebilir (Tablo 2. 23, Şekil 2. 10).

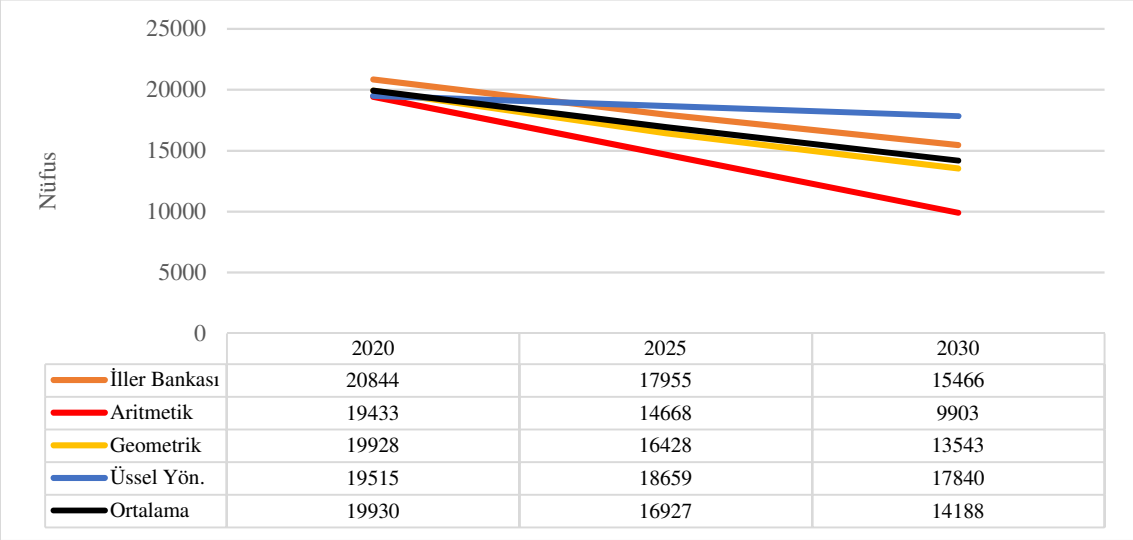
2015 yılı itibariyle köylerdeki durumun, benzer yapısını sürdürdüğü görülmektedir. Bu dönemde tarımın payı aynı kalmakla beraber sanayinin payı artmış hizmet sektöründe ise azalma meydana geldiği görülmektedir. Köylerde tarımın ve hayvancılığın öncelikli geçim faaliyeti olduğu belirgin olarak görülmektedir. 1985 yılında 22 bine yaklaşan tarımsal nüfus, göçün etkisiyle 8 bin kişilik bir azalmayla 14 bine gerilemiştir. Ancak oransal büyüklüğü değişmemiştir. Köylerdeki tarımsal nüfus 2015 yılına gelindiğinde arazi çalışmaları sonucunda elde edilen verilere göre yaklaşık 3 bin kişilik bir azalmayla 11 bine gerilemiştir (Tablo 2. 23, Şekil 2. 10).

İlçenin iktisadi faaliyetlere bölünüşü ile çevresindeki ilçelerin durumu genel anlamda benzerlik göstermektedir. Yalnızca 1990 yılında madencilik faaliyetlerinin etkisiyle bu kümeden uzaklaşmıştır. Her üç sayım yılında da Pınarbaşı ilçesinde tarım sektörünün payı, diğer ilçelere nazaran daha fazladır. Kayseri il genelinde ise ilçe merkezlerindeki hizmet grubu çalışanları ile sanayi grubu çalışanlarının artmasıyla ayrı bir küme oluşturmuştur (Şekil 2. 11).

2.5. Nüfusla İlgili Başlıca Sorunlar

Araştırma alanındaki nüfus ile ilgili en önemli problem bizatihi nüfusun sahada kalmamasıdır. Nüfus tutma becerilerinin Kayseri kentinin muazzam çekici karakteri yanında etkisi kalmayan ilçe'de ilçe merkezi de dâhil olmak üzere bütün yerleşmelerde nüfusta azalma meydana gelmektedir. 1955'te 43 bin olan nüfus 60 yıl sonra, 2015 yılında 24 bine gerilemiş ve yaklaşık %44'lük bir azalma meydana gelmiştir. Bu azalma yalnızca

dışarıya gerçekleşen göçlerle değil aynı zamanda doğum oranında, evlilik sayısındaki azalmalarla da ilgilidir. Yani ilçe, nüfusunu yenileme kapasitesini de kaybetmektedir.

	2020	2025	2030
İller Bankası	20844	17955	15466
Aritmetik	19433	14668	9903
Geometrik	19928	16428	13543
Üssel Yön.	19515	18659	17840
Ortalama	19930	16927	14188

Şekil 2. 12. Araştırma Sahasının Nüfus Projeksiyonları (2020, 2025, 2030)

Her ne kadar çevre düzeni planında (2016) ilçe merkezi nüfusu için yapılan projeksiyonda 10 bin ile 25 bin arasında olacağı hesaplansa da ilçe geneli ile beraber ilçe merkezinde de azalmanın gelecekte de devam edeceği düşünülmektedir. Buradan hareketle, gelecekteki nüfus sayısını tahmin etmek için birkaç farklı formülle hesaplama yapılmıştır. Buna göre ilçenin 2015 yılında 21.498 olan toplam nüfusu 15 yıl sonra yaklaşık 13-15 bin civarına ineceği tahmin edilmektedir. Nüfusun değişimi üzerinde çok sayıda etkili faktör olduğu düşünülürse, bunlardan birindeki ekstrem bir değişim, bu sayıların çok daha farklı bir istikamette hareket etmesine neden olabilir (Şekil 2. 12).

İlçe dışına göç vermenin engellenmesi yalnızca Pınarbaşı için değil, Kayseri'nin etki sahasında olan diğer il ve ilçelerde de kısa vadede mümkün görünmemektedir.

Nüfus ile ilgili bir diğer sorun, ilki kadar önemli olmasa da mevcut nüfusun sağlık hizmetlerinden faydalanabileceği kurum sayısının az olmasıdır. Az sayıda poliklinik hizmetleri ve personele sahip olan devlet hastanesi de gelen hastaların birçoğunu il merkezine sevk etmekte veya hastalar doğrudan il merkezine gitmektedirler. Yeni yapılan hastane ile bu problem giderilmeye çalışılmaktadır.

Başta kadınlar olmak üzere kırsal kesimdeki insanların hayatlarını burada sürdürmede gösterdikleri isteksizlik nedeniyle evlenme sayılarında azalmalar yaşanmaktadır. Köylerde kalmak isteyen ve tarımla geçinen erkek nüfus bu nedenle evlenememektedirler. Bu durum, Uzunyayla ve Çörümşek vadisinde yani Çerkez köylerinde daha belirgin olarak yaşanmaktadır. Sonuçta evlenme yaşı ilerledikçe doğal nüfus artışında da azalma kaçınılmaz olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PINARBAŞI İLÇESİNİN YERLEŞME COĞRAFYASI

Yerleşme kavramı ile ilgili çok sayıda tanım olmasına rağmen Tunçdilek'in (1981) evrimci paradigma ile yapmış olduğu tanım daha anlaşılır bir yapıya sahiptir. *Tanıma göre yerleşmeler canlı birer organizma düzeninde ve onun prensiplerine bağlı; doğan, olumlu koşullarda büyüyen, olumsuz koşullarda hastalanan veya bağışıklık sistemine bağlı olarak, direnç kazanan ve gelişimini sürdüren veya hastalığı ilerleyerek ölen bir olgu, şeklinde değerlendirilmektedir.* Bu canlı organizma özellikle de kırsal yerleşmeler ekolojik şartlardan büyük ölçüde etkilenmektedir.

Yerleşme sadece bir meskende barınmak değil, bununla beraber oradaki ekonomik faaliyetleri de içerisine alan bir olaydır. Yerleşmenin yer seçiminde ve yerleşmeyi oluşturan konutların şekillenmesinde birçok doğal çevre koşullan ile ekonomik faaliyetler ve kültürel olayların ayrı ayrı etkileri mevcuttur. Fakat her yerleşmenin daima kapladığı sabadan çok daha geniş ekonomik faaliyet alanına karşılık gelmesi, ayrıca yerleşme ile ekonomik faaliyet alanlarının neden ve mekân bakımından birbirlerine bağlılığı, yerleşmelerin ortaya çıkışlarında doğal çevrenin üstünlüğünü ve coğrafi etkinin önemini belirler. Her ne kadar toplumlar sosyal ve ekonomik seviyedeki gelişmeleri ile bu coğrafi koşullara bir dereceye kadar hakim olabilmekte iseler de, bu hakimiyet hiç bir zaman mutlak olmamakta ve yerleşmelerin doğal çevreye olan bağlılığını koparıcı ölçüye erişememektedirler (Tanoğlu, 1954: 2-3). Coğrafi koşulların yerleşmeler ve meskenler arasındaki etkileşimi belirlemeye yönelik araştırmalar yapan "Yerleşme Coğrafyası" bunun yanı sıra yerleşmelerin nasıl ortaya çıktıklarını değişim sürecini, yapısal ve şekilsel özelliklerini değerlendirmektedir.

Bölümde ilk olarak yerleşmelerin tarihsel gelişim ve değişimleri ele alınmaktadır. Daha sonra yerleşmelerin ekolojik şartlarla ilişkisi değerlendirilmektedir. Üçüncü olarak yerleşmelerin tipi, biçimi, dokusu ve tarzını yani fizyonomisini incelenmektedir. Dördüncü olarak yerleşmeleri oluşturan meskenler strüktürlerine, morfolojilerine ve tipolojilerine göre ele alınmaktadır. Son olarak ilçe merkezi olan Pınarbaşı kasabası kuruluşu, etki sahası ve merkezi yer özellikleri açısından değerlendirilmektedir.

Yerleşme özelliklerinin ele alındığı bu bölümde ilçe genelindeki yerleşmelerin tamamının kırsal karakterde olduğu, iklim özelliklerinin yerleşmelerin ve meskenlerin fizyonomileri üzerinde öncelikli etkiye sahip olduğu, nüfusun azalmasının ve mevcut nüfusun sosyo-ekonomik yapısının sahadaki yerleşmelerin dokusunu ve meskenlerin

fizyolojik yapısını değiştirdiğini, Pınarbaşı kasabasının D-300 karayolundan yeterince faydalanamayan bir plana sahip olduğunu bu nedenle yeterince gelişemediğini ve etki sahasının idari sınırlarıyla neredeyse örtüştüğü savunulmaktadır.

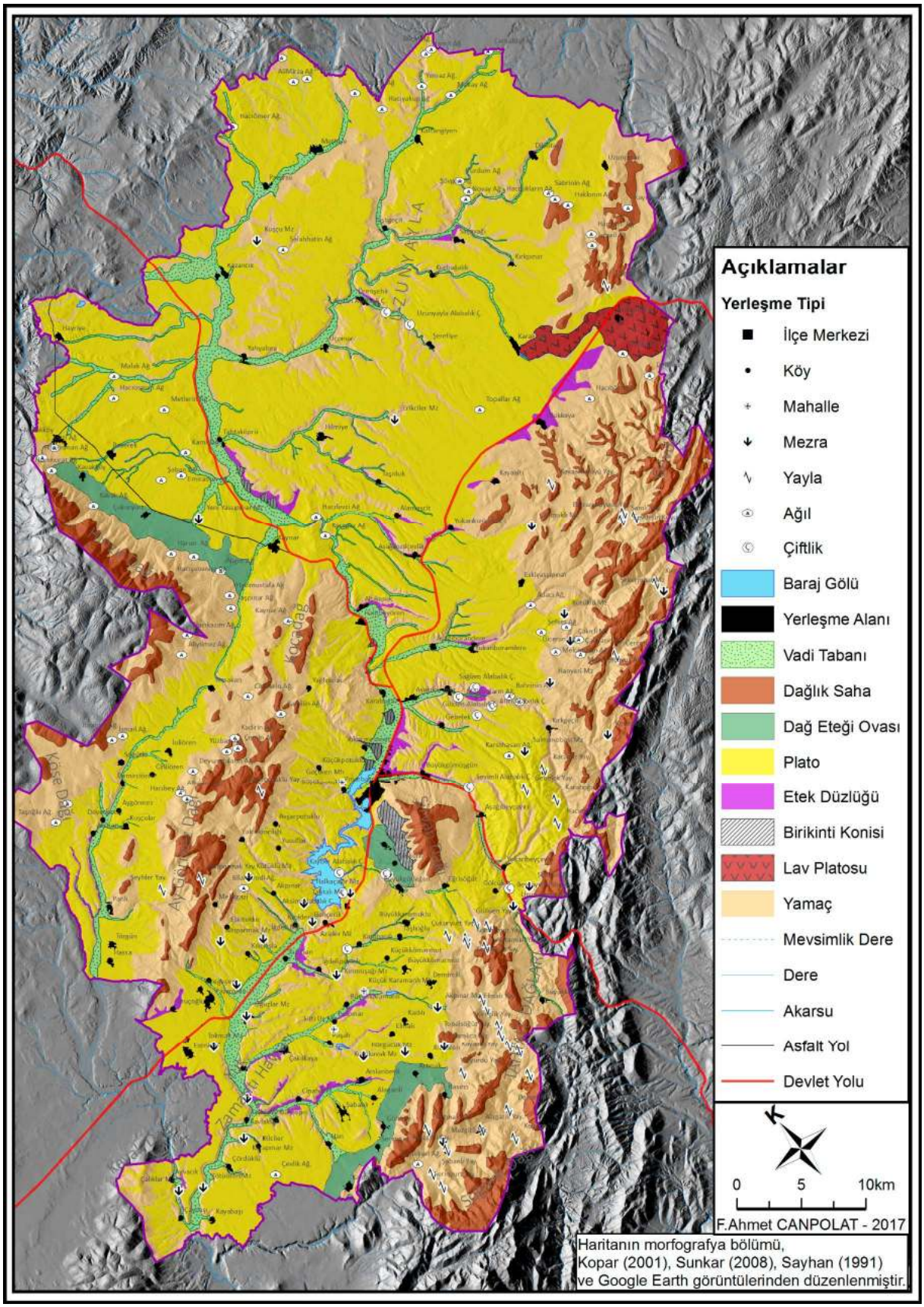
Araştırma sahasının güney kısmında doğal ve beşeri ortam şartlarının iyileşmesine bağlı olarak (yükseltinin azalmasına bağlı olarak iklim şartlarının biraz daha iyileşmesi ve Kayseri şehrine daha yakın olunması) nüfus daha yoğundur. Bu durum yerleşme sayısının da artmasını sağlamıştır. Uzunyayla kesiminde köy altı iskân birimleri oldukça az iken (7 mezraa, 3 mahalle) güney kesimde mezraa ve mahalle sayısında (39 mezraa, 6 mahalle) belirgin bir artış görülmektedir (Harita 3. 1).

Çalışma sahasında Zamantı çayının ve kollarının oluşturduğu dandritik drenaj ağına bağlı olarak parçalı arazi yapısı köy altı iskân birimlerinin köy merkeziyle arasında morfografik bir eşik oluşturmasına ve buna bağlı olarak mezraa tipi yerleşmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum tarım arazilerinin de topografyaya bağlı olarak parçalı bir yapıya sahip olmasının da tabii bir sonucu olarak belirtilebilir.

Köy altı iskân birimlerinden dönemsel yerleşmelerden yaylalar araştırma sahasında Tahtalı dağları üzerinde az sayıda da olsa mevcuttur. Tahtalı dağlarının güneybatısındaki Aladağlar'a göre yayla yerleşmelerinde önemli bir azalma görülmesinde buradaki karasallık şartlarının daha belirgin olmasının yanında; çevresindeki nüfus yoğunluğunun oldukça düşük olmasının payı vardır.

Kasabalarda kentsel mimariye bağlı sac ve kiremit örtü çatılı betonarme konutlar görülmektedir. Köylerde ise meskenler arazinin karstik yapısının etkisiyle taştan yığma yapı özelliğindedir. Bunun yanında kerpiç malzemeli köy meskenleri de fazladır. İlçenin kuzey kesiminde en önemli çatı malzemesi sac iken; güneyinde kiremit örtülü çatılar daha fazladır. İlçedeki mevcut yerleşme özelliklerinde metin içerisinde değinilen değişiklikler sahada yeni kırsallığın göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

İlçe merkezi 1687, belde ve köyler 5685 haneden oluşmuştur. Merkezde toplam 120 kamu konutu bulunmaktadır. Pınarbaşı idari olarak 1 ilçe merkezi (9 mahalle) ve 113 mahalle olmak üzere toplam 122 mahalleden oluşmaktadır (Harita 3. 1).

Harita 3. 1 Araştırma Sahasının Morfografik Durumu ve Yerleşmelerin Dağılışı

3.1. Pınarbaşı İlçesi'nin Yerleşim Tarihi

Araştırma sahasının geçmişte de yerleşim yer olarak kullanılmış olmasının en önemli delilleri, kalenin oturduğu tepede ve etraf tepelerde çok miktarda kaya mezar, tümülüs ve höyüklerin bulunması, ayrıca kalenin hemen güney doğusunda eski Maraş-Malatya yolunun geçiyor olması yatar (Erkiletoğlu, 1994: 139-140'dan naklen Çetinkaya, 2009: 55).

Antik çağ'da ilçenin içinde bulunduğu bölge Ariaratheia adıyla anılmaktaydı. Kapadokya Kralı III. Ariarates (M.Ö. 220-163), yörede bir kent kurmuş ve buraya kendi adını vermiştir. Bu krallığın başkenti olan Ariaratheia günümüzdeki Pınarbaşı ilçe merkezine karşılık gelmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982:4704).

Bölgedeki canlı ticaret hayatı araştırma sahasında da etkisini göstermiştir. *Pınarbaşı ilçesinde bilinen en eski yerleşim yeri Erken Tunç Çağı olarak tarihlendirilen üzerinde han kalıntısı yer alan Yavşanhan (Han köyü) höyüğüdür. Ayrıca Saçlı köyünün 100 metre doğusunda yer alan Kurttepesi İTÇ, OTÇ, DÇ ve Roma Çağı'na ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır. Zamantı Irmağı ve onu izleyen vadi, uygun bir ticaret yoludur (Tay Project Url 4)* (Harita 4. 27). Söz konusu yol Uzunyayla kesiminde Şerefiye köyüne kadar ulaşmakta ve burada sonlanmaktadır.

Kültepe höyüğünden elde edilen belgeler, Kayseri tarihini M.Ö. 4000 yılına kadar götürmektedir. M.Ö. 1900 / 1750 yıllarında, Asur ticaret kolonileri çağında bölgede canlı bir ticaret hayatı vardı. Kültepe Kaniş Bölgesi, Asur ve Hititler döneminde önemli bir merkez olma özelliğini sürdürmüştür (Kayseri, 2011: 11,12). Asur koloni çağının sona ermesinden sonra başlayan Hititler döneminde de (M.Ö. 1600-1200) bölge yerleşim özelliklerini korumuştur. Bu döneme ait en önemli kalıntı Hitit barajıdır.

M.Ö. II. bin yılın son yarısında, Karadeniz kıyısında yasayan Kaşgalar ile Balkanlardan gelen Muski göçleri ile aynı tarihlerde başlayan Thrak göçleri sonucu Anadolu'daki sosyal ortam alt üst oldu. Bir imparatorluk olan Hitit Devleti bu kargaşada yıkıldıysa da, bütünüyle yok olmadı. Hitit Prensleri, özellikle güney ve güneydoğuya çekilerek, yerel krallıklar biçiminde yaşamlarını sürdürdüler. Klasik dönemdeki adıyla Kapadokya denilen bu bölge, daha erken olan bu dönemde Tabal olarak anılıyordu ve batıda Tyana'dan doğuda Milid (Malatya) bölgesine kadar uzanıyordu (Pullu, 2006: 18,27). Sahanın Hititler dönemine ait en önemli kalıntısı Karakuyu köyündeki Hitit barajıdır (Fotoğraf 4. 14),

M.Ö. 700'lerde Asur istilası sonrası Asur egemenliğine geçen bölge M.Ö. 612 yılında Asur hâkimiyetine son veren Medler bölgeyi kontrollerine aldılar. M.Ö. 550'de

Persler (Ahameniş İmparatorluğu), Med hâkimiyetine son vererek bölgeyi kontrolleri altına aldılar. Bu imparatorluk satraplıklar(eyalet) şeklinde yönetilmekteydi. Zamantı ve çevresi de, Kapadokya satraplığına bağlıydı. Persler'in milâttan önce 332'de Makedonya Kralı İskender'e yenilmesiyle Kapadokyalılar İskender'in egemenliğini kabul etmeyerek bağımsız bir krallık oluşturdular. On yıl kadar yaşayabilen bu krallık İskender'in ölümüyle birlikte Makedonlar'ın yoğun baskısına dayanamadı ve onların idaresine girdi (Şahin, 1994: 374).

İskender'in kurduğu büyük imparatorluk ölümünden (M.Ö. 323) sonra kumandanları arasında paylaşıldı. Mezopotamya, İran ve Suriye'yi Selevkos (Seleucus) aldı (Hourcade, 1994: 394).

Selevkos İmparatorluğunun hâkimiyetinin sonlarında M.Ö. (B.C.) 1. yüzyılda bölge Trakya'dan gelen Galatlar ile doğudan gelen Ermenilerin saldırılarına uğradı. Ermeni Kralı Dikran Maraş bölgesine kadar gelerek yağma ve katliamlarda bulundu. Ermenilerin bölgedeki nüfuzunu kıran Romalılar Maraş bölgesini ele geçirdiler (Balcı 2001: 18). Kapadokya'nın Roma İmparatorluğu'na bağlanmasından ve 395'te imparatorluğun ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma (Bizans) toprakları içinde kaldı (Gökhan, 2014: 77) Bölge Emevî ve Abbâsîler'in Anadolu'ya yaptığı akınlardan etkilendiyse de Türkler'in Anadolu'ya girmelerine kadar bu hâkimiyet devam etti (Şahin, 1994: 374).

Roma dönemine ait en önemli tarihi eser Kuş (Zamantı-Melikgazi) kalesidir. Melikgazi Kalesi, Pınarbaşı'nın Pazarören kasabasına bağlı Melikgazi köyünde çevre araziye hâkim bir konumdadır. Zamantı Kalesi olarak da bilinen kale, Zamantı ile Elbistan yollarını kontrol altında tutmak amacı ile yapılmıştır. Melikgazi Türbesi'nin devamındaki tepelik alanda kurulmuştur.

Yine aynı döneme ait Soladere vadisinde (Kızılhan köyü) kaya yerleşim yerleri ve kilise sahadaki sert rüzgârlardan korunaklı ve yumuşak kayaların oyulmasıyla yapılmış evler ve dehlizlerden oluşmaktadır.

Roma Dönemine ait Kurttepesi dışında Müşevge (Menekşe), Aşağı Söğütlü Köyü'nün yaklaşık 2.2 km güneyinde, Zamantı Irmağı'nın kenarında, dik kayalıkların eteğinde yer almaktadır. Roma Dönemi'ne ait çanak çömlek ve cam parçaları bulunmuştur. Ayrıca kabartma taşlar mevcuttur. Kayalık arazi üzerinde de ana kayaya oyulmuş lahit bulunmaktadır (Tay Project Url 5).

Tarihsel kayıtlarda Uzunyayla ile ilgili önemli bir bilgiye rastlanılmaması burasının geçmişte de önemli bir yerleşme alanı olmadığına işaret etmektedir.

Sivas'a yakın Aziziye dolaylarında Uzunyayla denilen otlakta 1907 yılında tesbit edilen Castrumun, kare bir alanı sınırlayan duvarlarında kuleler vardır. İçinden bir dere geçen kalenin önünde bir hendek olduğu düşünülmektedir. Roma devrinde sadece sınırlara yakın yerlerde veya barbar akınlarının tehdit ettiği bölgelerde garnizonları barındırmak üzere ahşap veya kâgir castrumlar yapılmıştır (Eyica, S., 2001, s.237). Şerefiye Kalesi olarak bilinen ve Şerefiye köyü yakınlarında yer alan Castrumun, günümüzde yalnızca kapısı bulunmaktadır. Sınırda yer alan bu kale yukarıdaki yargıyı doğrulamaktadır.

Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk devletlerinden birisi de Danişmendlilerdir. *Sultan Alparslan savaşa katılan emirlerinden Anadolu'da fetihlerde bulunmalarını istemiş ve fethedecekleri yerlerin kendilerine ikta edileceğini bildirmişti. Danişmend Ahmed Gâzi de zaferi müteakip Sivas'a geldiğinde şehri harap halde bulmuştu. Çünkü imparator Malazgirt seferi sırasında burayı tahrip etmişti. Danişmend Gâzi fazla bir mukavemetle karşılaşmadan Sivas'a girdi ve Danişmendli Hanedanını kurdu (1071). Daha sonra Sivas'ı bir üs olarak kullanarak Amasya, Tokat, Niksar, Kayseri, Zamantı, Develi ve Çorum'u zapt ederek Danişmendli topraklarına kattı (Çetinkaya, 2009:2).* Araştırma sahası 1071 tarihinden 1169'a kadar Danişmendli devletinin kontrolünde kalmıştır.

Danişmendli devletinin üçüncü hükümdarı olan *Emir (Melik) Gazi döneminde yükselişe geçmiştir. Anadolu Selçuklu devletiyle, Mengücekliler ve Artuklularla ilişki içine girmiştir. 1178'de yıkılışıyla birlikte devlet üçe bölünmüştür (Çetinkaya, 2009: 3). II. Kılıçarslan 1169'da Danişmendlilere karşı saldırıya geçerek Kayseri ve Zamantı'yı ele geçirerek Danişmendlilerin Kayseri kolunu ortadan kaldırdı (Çetinkaya, 2009: 23).* İlçe tarihinde coğrafi konumuna bağlı avantajlarını ilk kez Anadolu Selçuklu devleti döneminde etkin bir şekilde kullanmaya başlamıştır.

Anadolu Selçuklu Sultanları, Anadolu'nun coğrafi konumu nedeniyle, Anadolu'yu kıtalararası bir ticaret merkezi haline getirdiler. İzledikleri politikaları ve askeri hareketleri, iktisadi ve ticari amaçlarına yönelik olarak oluşturdular. "Yabanlu Pazarı" denilen uluslararası fuarlar da düzenleniyordu. Yabanlu Pazarı'nın yeri kesin olmamakla beraber Kayseri-Pınarbaşı yolu üzerinde bulunan Pazarören Kasabası'nda bu pazarın kurulduğu bilinmektedir. Bu pazar Rusya, Çin, Afganistan, Irak, İran, Suriye, Kırım gibi İpek Yolu üzerinde bulunan tüm ülkelerin kumaşları, atlas kumaşlarından yapılmış elbiseler, kürkler, ipekler, tarım ve hayvancılık ürünleri, savaş aletleri, tahıl, at, koyun, yün, tiftik, hatta cariyelerin bile satıldığı dünyanın en büyük uluslararası panayır

(fuar)'dır. Panayır, mayıs ayı başlarında kurulup haziran ortasına kadar 40-45 gün sürerdi (Sümer, 1985: 367'den aktaran Günel 2010:138).

Selçuklu dönemi vakâyî-nâmelerinden Anadolu'nun milletlerarası işleve sahip panayır yeri olduğu anlaşılan Yabanlu Panayırı'nın aynı zamanda Selçuklu ordularının toplanma yeri/ yaylak olarak kullanıldığına ilişkin kayıtlar Anadolu'daki ordu-pazar geleneğinin tarihsel kökenlerinin Orta Asya Türk kültür ve medeniyetine dek uzandığını ortaya koyması bakımından dikkat çekici kayıtlar olarak değerlendirilmektedir (Özcan, 2006: 210).

Anadolu Selçuklu devletinin sahadaki hakimiyeti 13.yy sonlarına kadar devam etmiştir. Moğolların Anadolu'ya akınları ile birlikte bölge önce İlhanlı devletinin daha sonra Eretna devletinin kontrolüne geçmiştir.

1243'teki Kösedağ Savaşı'ndan sonra bölge, İlhanlılar'ın genel valisi olarak Anadolu'da bulunan ve ardından Sivas merkez olmak üzere müstakil bir devlet kuran Emîr Eretna'nın eline geçti (744/1343). Eretnalılar ile Karamanoğulları arasındaki mücadelede başlıca hedef haline gelen Kayseri bir süre sonra Kadı Burhâneddin'in hükümranlığı altına girdi. Onun vefatı üzerine Yıldırım Bayezid burayı Osmanlı topraklarına kattı (800/1398). XV. yüzyılda Kayseri Dulkadiroğlu Hasan Bey, Ramazanoğlu İbrâhim Bey, Karamanoğlu İbrâhim Bey arasındaki mücadeleye sahne oldu ve birkaç defa el değiştirdi. 1472'de Akkoyunlular tarafından yapılan kuşatma başarılı olmadı. 1474'te Gedik Ahmed Paşa Karamanoğulları Beyliği'ni ortadan kaldırdıktan sonra Kayseri'de Osmanlı idaresi kuruldu, burası Karaman beylerbeyiliğine bağlı bir sancak merkezi haline geldi ve tahriri yapıldı (İpşirli, 2002: 96-97). Pınarbaşı'nın yerleşme tarihi Kayseri ve Sivas yerleşmeleri ile birlikte şekillenmektedir. Dolayısıyla bölgeye hangi devlet hakim olduysa Pınarbaşı ve çevresi de bu hakimiyet altına girmektedir.

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyıl başlarında kurulan ve bugünkü Maraş ve çevresini içine alan eyalet olan Dulkadir Eyaleti, Maraş ve çevresini idareleri altında bulunduran Dulkadiroğulları, 1515 yılında Osmanlı hâkimiyetine girince buranın idaresi, bey ailesinden olan ve daha önce Osmanlılar'a sığınan Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verildi. Ali Bey'in ortadan kaldırılmasından (1521) sonra Dulkadir Beyliği Osmanlı idarî teşkilâtındaki yerini aldı. Ancak buranın bir beylerbeyilik merkezi olarak hangi tarihte teşkil edildiği belli değildir. 1526 yılında tanzim edilen bir icmal defterinde de bölgenin Osmanlı idaresine girdikten sonra Zülkadriyye vilâyeti adı altında kaydedildiği görülmektedir. Burada "beylerbeyilik" kelimesine ve beylerbeyinin hassına

rastlanmaması, vilâyet kelimesinin beylerbeyilik veya eyalet değil bölge mânasında kullanıldığını göstermektedir. Bu tarihte, daha önce Dulkadır Beyliği'ne ait yerlerin sınırını muhafaza ettiği anlaşılan vilâyet Maraş ve Bozok adında iki sancağa sahipti. Maraş sancağı merkez Maraş'tan başka Elbistan, Kars (Kars-ı Zülkadriyye, Kars-ı Mar'aş) ve Zamantı; Bozok sancağı ise merkez Bozok ile Kırşehir kazalarını içine almaktaydı (Köten, 1994: 552). 1521'de Dulkadiroğullarının Osmanlı devletine katılmasından sonra Zamantı ve çevresi hakkında Avşarlar'ın bu civarda yaylaya çıktıkları bilinmektedir.

1530 yılında, Anadolu muhasebe defteri kayıtlarında Sırçalı Medresesi vakfına dâhil bir yerleşim yeri (köy olarak) şu şekilde geçer: "Vakf-ı Zaviye-i Sırçalı: Nahiye-i Kayseri'ye Karye-i Pınarbaşı hâsıl malik hane 750." Buna göre Pınarbaşı, 1500'lü yıllarda Kayseri nahiyesine bağlı bir köy olarak kayıtlarda geçmektedir (Brifing, 2016: 1). Bu köy 19. yy. başlarına kadar bu haliyle kalmıştır.

Osmanlı devleti döneminde saha ile ilgili ilk istatistiki verilere tahrirler aracılığı ile ulaşılmaktadır. *16.yy'da yapılan tahrire göre Zamantu Kazası batıda Koramaz ve Korumaz dağları, kuzeyde Hınzır dağının kuzey kısımları, kuzeydoğuda Uzunyayla Platosu, doğuda genel hatlarıyla kuzeydoğu güneybatı uzanışlı Tahtalı dağlarının dorukları ile sınırlanmıştır. Burada Akkışla ve Pınarbaşı ilçeleri yer almaktadır. XVI. Yüzyılda ise aynı sahada Zamantu Kazasına bağlı dört nahiye bulunmaktadır. Bunlar defterdeki sıraya göre Zamantu, Pınarbaşı, Çörümşek ve Hınzıri nahiyeleridir. Defterde Zamantu Kazası'na bağlı nahiyelerin toplam köy sayısı 157, mezraa ise 205 dir. Köylerin 137'sinde Müslimler, 16'ında Gayri Müslimler otururken 4 köyde de Müslim ve Gayri Müslimler yan yana yaşamaktadırlar (Yinanç ve Elibüyük, 2009: LXVI).* 16. Yy. ile 19.yy. arasındaki döneme ait bir tahrir olmadığından saha hakkında sağlıklı bilgiler mevcut değildir.

Yerleşme tarihindeki önemli olaylardan biri 93 harbi sonrası (1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı) Kafkaslardan Ruslar tarafından zulme uğrayan ve sürülen Çerkezlerin Uzunyayla kesimine iskân ettirilmesidir. Bu iskân gerçekleşmeden önce göçebe olarak yaşayan Afşarlar, burayı yayla olarak kullanmaktaydı. Afşarların yörenin yerleşme tarihi açısından önemi çok fazladır. Bu olgu aynı zamanda Anadolu için de geçerlidir. Çünkü Anadolu'nun Türk ve İslam memleketi haline gelmesinde en büyük paylardan biri Afşar Türkmenlerine aittir.

1853–56 yıllarında Afşar (Avşar) aşireti ile diğer bazı aşiretler Ankara eyaletine tabi bazı vilâyet ve kazalara iskân edilmişlerdi. Ancak bir süre sonra iskân edildikleri

yerleri terk ederek eski yerlerine dönmüşlerdi. Avşarların külliyetli sığır, davar ve buna benzer hayvanları vardı. Yayla mevsimi olan Mayıs ayı ortasında Kozan Dağına uğramadan Maraş'a bağlı Kars ve Andırın nahiyelerinden geçerek Göksun ve Mağara civarında ve Uzunyayla sınırında bulunan yaylaklarına gidiyorlardı. Eylül sonunda da yine Çukurova'ya dönüyorlardı (BOA, İ. MMS. : 30/1256, Vrk. : 10'den naklen, Çelik, 2008: 141).

Çerkezlerin yerleştirildiği dönemde Uzunyayla, Kafkasya'yı hatırlatacak şekilde geniş ve ormanlık bir yapıya sahiptir. Başlangıçta Dulkadiroğulları Beyliği'nin yaylağı olan Uzunyayla, daha sonra Mekke ve Medine vakıfları arasına alınmıştır. Çerkesya'dan sürgün olarak gelen Çerkezlerin buraya yerleştirilmesi düşünülünce bu arazi, vakıflardan alınarak Çerkezlere ücretsiz dağıtılmıştır. İlkönce bu yöre Mesudiye adıyla kaza (ilçe) yapılmış, daha sonra adı Aziziye olarak değiştirilmiştir. Ancak, Uzunyayla'yı yaylak olarak kullanan Türkmen-Afşar aşiretleri, bölgenin Çerkezlere verilmesine tepki göstermişlerdir (Habiçoğlu, 1993: 167'den aktaran Yüksel, 2014: 15).

Afşarlar kendi yaylakları olan Uzunyayla'ya Çerkezlerin yerleşmesini önlemek istemişler ve bunun sonucunda iki taraf arasında çatışmalar patlak vermiştir. Bu tarihlerde hükümet göçebelere karşı, göçmenleri daha fazla koruyordu. Çünkü Afşarları kontrol altına almak için Çerkezlerden yararlanmaya çalışmaktaydı. Ayrıca Afşarların Uzunyayla ile Çukurova arasında gidiş gelişleri sırasında çiftçi halkın tarla, bağ ve bahçelerine zarar vermeleri yüzünden bu halkta hükümete Afşarlardan olan şikâyetlerini iletmişlerdir. Bu da hükümeti Afşarların aleyhine daha çok döndürmüştür. Devlet, Çerkezleri Uzunyayla'nın giriş ve çıkışlarını kontrol ederek Afşarları buraya girmekten men edecek geçitleri koruma görevini yerine getirebilecekleri yerlerde yerleştirildi. Bunun üzerine Afşarlar, Çerkezlere saldırarak zayiat verdirmişler, sonuçta iki taraf arasında çetin çatışmalar olmuştur (1861). Bu çatışmalar genelde Halitbeyöreni, Kaynar ve Yahyabey köyleri arasındaki sahada gerçekleşti. Sivas Valisi olay yerine gelerek iki tarafı barıştırmış ve Afşarların öldürdükleri Çerkezler için diyet olarak bir miktar para vermeleri ile olayları yatıştırmıştır. Ancak ertesi yıl aralarında yine çatışma çıkınca, hem Çerkezlere hem de yerli halka karşı tehdit oluşturdukları gerekçesiyle devlet Afşarlar üzerine asker gönderdi. Bu savaşlarda Çerkezlerin de desteklediği Osmanlı ordusu Avşarları kırarak itaat altına aldı. Devlete olan birikmiş vergi borçlarını da ödemeye zorlamış ve bir kısmını Harput ve Kastamonu gibi uzak yerlere iskân etmiştir. Ayrıca elebaşlarının bazılarını kur'a neferi olarak askere almış, bazılarını da Ergani Madeni'ne sevk etmiştir. 1863'te Afşarların hükümetin otoritesi altına alınmaları ve bilhassa

1865'de zorla toprağa bağlanmaları ile Çerkezlerin Uzunyayla'ya yerleştirilmesi kolaylaşmıştır (Habiçoğlu, 1994).

Devletin uzun bir süre gösterdiği iskân çalışmalarına rağmen karmaşanın devam etmesi nedeniyle Adana eyaletinden Sivas eyaletine kadar aradaki tüm bölgede çalışma yapmak üzere Fırka-i İslahiye'yi kurmuş ve görevlendirmiştir.

Daha önceden Aziziye ve çevresine iskân edilen bu aşirete mensup kimseler iskân mahallerini beğenmemişler ve eski alışkanlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Fırka-i İslâhiye bu bölgede bulunup çevreye zarar veren Avşarların da iskân edilmesi işini ele almıştır. Daha sonra yaylakları olan Uzunyayla'ya iskân edilmek istenen bu aşiret, Uzunyayla'ya Kafkas muhacirlerinin yerleştirilmesinden dolayı buranın çevre mahallerine iskân edilmişlerdir (Halaçoğlu, 1973: 16).

Pınarbaşı, ilk olarak 1277-1861 yılları arasında Aziziye adıyla Sivas Vilayetine bağlı bir kaza merkezi olmuştur. 1862'de Bozok eyaletine bağlanan yerleşme 1865'te tekrar Sivas eyaletine bağlanmıştır. 1926 yılına kadar Sivas'a bağlı kalan yerleşme 1927 yılında Kayseri İline bağlanmıştır (Sezen, 2006: 54) (Tablo 3. 1).

İlçenin 19.yy'daki (1890) durumu için Şemseddin Sami Kamus-ul Alam'da şu tespitlerde bulunmuştur: Sivas merkez Sancağına bağlı Keçidağı eteğindeki Zamantı Çayı'nın kaynağı yakınında, kaza merkezi küçük bir kasabadır. 2 nahiye ve 55 köyden oluşmaktadır. Tüm kazanın nüfusu 30.973'tür. Verimli topraklarında buğday ve arpa yetiştirilir. Ayrıca afyon ve pamuk ürerimi, ipekböcekçiliği ve arıcılık da gittikçe yaygınlaşmaktadır. Dışsatımı tiftik ve yapağıya dayanır. Kuruluşu Sultan Aziz'in tahta çıkış yılına rastladığı için kazaya Aziziye adı verilmiştir. 1600 nüfuslu kaza merkezinde 2 cami 39 dükkân 2 hamam 1 han 1 rüştiye ve 1 kışla vardır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 4704).

İlçe 1945 yılına kadar Aziziye nahiyesi 53 köy, Pazarören nahiyesi 41 köy, Sarız nahiyesi 42 köy, Toklar nahiyesi 30 köy, Kaynar nahiyesi 17 köy ve Viranşehir nahiyesi 23 köy olmak üzere toplam 6 nahiye ve 206 köyden oluşmaktaydı. 1946 yılında Sarız nahiyesi ayrılarak ilçe haline getirilmiştir. 1950 yılında ise Toklar nahiyesi Pınarbaşı İlçesinden Tomarza ilçesine bağlanmıştır. 1959'da Büyükkabaktepe köyü kendisine 6 km daha yakın olduğu için ve daha rahat ulaşabildikleri için Sarız'dan Pınarbaşı'na bağlanmıştır. 1961 yılında ise Kaman köyü Zamantı çayının bazı mevsimlerde taştığı için Tomarza ile bağlantısı kesildiğinden Pınarbaşı'na ise kış mevsiminde ulaşıma mani bir engel bulunmamasından ve 15 km daha yakın oldukları için Tomarza'dan Pınarbaşı'na bağlanmıştır (Şaşmaz, 2014: 154-160) (Tablo 3. 1). Oldukça büyük bir yüzölçüme sahip

olması nedeniyle zaman içinde sosyo-ekonomik yapıdaki değişmelere bağlı olarak idari sınırlarda da büyük değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Yakın zamanda ise Avşarsöğütlü köyü Tomarza'ya daha yakın olması nedeniyle ilçe'den ayrılmıştır.

Tablo 3. 1. Pınarbaşı İlçesinde yerleşmelerin idari değişim süreci (1846 ve sonrası)

Yerleşmenin Adı	İdari Konumu ve Değişim Süreci
Aziziye (Pınarbaşı) (1928'de Pınarbaşı oldu.)	Nahiye (1530)>Zamantı-Maraş-Zülkadriye Kaza (1861)>Sivas eyâleti Sancak (1862)>Bozok eyâleti Kaza (1865)>Sivas vilâyeti Kaza (1927)>Kayseri
Akkışla (Kuzugüdenli)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti, Nahiye>Bünyan-Sivas-Sivas vilâyeti, Nahiye (1911)>Bünyan-Kayseri, Kaza (1990)>Kayseri
Akören (Akviran)	Nahiye>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti , Köy>Kaynar-Pınarbaşı-Kayseri
Altıkesek	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti, Köy>Merkez -Pınarbaşı-Kayseri
Büründüz	Nahiye (1865)> Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Merkez -Bünyan-Kayseri
Çağşak	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy> Merkez-Sarız -Kayseri
Çiftlik	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Kasaba>Merkez-Sanoğlan-Kayseri
Ekrek (Köprübaşı)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Elbaşı-Bünyan-Kayseri
Elbaşı (Zamantı)	Kaza (1846)>Kayseri-Bozok eyâleti Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Nahiye (1911)>Bünyan-Kayseri
Emiruşağı	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Toklar-Tomarza-Kayseri
Gülveren (Gülviran)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Merkez-Tomarza-Kayseri
Han (Hanköy)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Pazarören-Pmarbaşı-Kayseri
Hezarşah	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Merkez-Bünyan-Kayseri
Karamanlı (Büyükkaramanlı)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Merkez -Pınarbaşı-Kayseri
Karapınar	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Merkez-Sarız -Kayseri
Kaynar	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Nahiye (1927)>Pınarbaşı-Kayseri
Kazancık	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Örenşehir-Pınarbaşı-Kayseri
Köyyeri	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Nahiye Mrk. (1927)>Sarız-Pmarbaşı-Kayseri Kaza Mrk. (1946)>Sarız-Kayseri
Palas	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Kasaba>Merkez-Sarıoğlan-Kayseri
Pazarören (Pazarviran)	Nahiye (1861)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Nahiye (1927)>Pınarbaşı-Kayseri
Pazarsu	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Köy>Örenşehir-Pınarbaşı-Kayseri
Sarıoğlan	Kaza (1846)>Kayseri— Bozok eyâleti Nahiye (1861)>Aziziye—Sivas—Sivas vilâyeti Nahiye (1911)>Bünyan—Kayseri Kaza (1960)>Kayseri
Sarız (Köyyeri)	Nahiye (1927)>Aziziye—Kayseri Kaza (1946)>Kayseri
Toklar	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Nahiye (1953)>Tomarza-Kay seri
Tuzhisar (Büyük Tuzhisar)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Kasaba>Merkez -Bünyan-Kayseri
Viranşehir (Örenşehir)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Nahiye (1927)>Pınarbaşı-Kayseri
Yalakköy (Yeşilkent)	Nahiye (1865)>Aziziye-Sivas-Sivas vilâyeti Kasaba>Merkez-Sarız -Kayseri

Kaynak: Sezen, T., 2006.

Yerleşme tarihinden de anlaşılacağı üzere sahadaki yerleşmelerin ortaya çıkmasında ve nüfusun dağılışında doğal çevre şartları kadar göçler, kültür, aşiretler ve yaşam tarzı gibi beşeri faktörler de etkili olmuştur. Hâlihazırda köylerin kuruluş tarihleri 1850 ile 1876 yılları arasında değişmekle birlikte birçoğunun tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır.

3.2. Pınarbaşı İlçesi'nde Yerleşme Özellikleri

Araştırma sahasında yerleşmelerin yer seçiminde etkili çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden ilk grubu, çok sayıda köyün kuruluşunda etkili faktörleri oluşturmaktadır. Bunlar;

- Atlar için geniş düzlüklerin mevcudiyeti
- Su kaynakları
- Tarıma elverişli araziler
- Hayvancılığa elverişli araziler
- Korunma ihtiyacı
- Kültürel özellikler
- Doğal Yollar
- Göç ve İskan süreci

Bir veya birkaç köyün kuruluş yerinde etkili olan faktörler ise şunlardır;

- Mağaralar
- Büyümeye bağlı yakın mesafedeki iktisadi faaliyet sahası
- Sineksiz, serin olması
- Kevek taşı
- Ormanlık alan
- Daha önceki yerleşim yerine yakın olması

Yukarıda belirtilen faktörlerden bazıları yalnızca bir köy ile ilgili olabilmektedir. Bazıları ise birçok köy için ortak yer seçimi nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin meskenlerde yapı malzemesi olarak kullanılan kevek taşının[8] çıkarıldığı yere yakınlığı Bahçecik köyünün yer seçiminde etkili olmuştur. Mağaralar ise hem mesken ihtiyacı için hem de ağıl ihtiyacı için yer seçiminde etkili olmuştur. Kırkgeçit köyü daha önceki yerleşmelerine yakınlığı sebebiyle ve korunaklı olduğu için mevcut yerindedir.

Çerkezler ilk buraya yerleştirildiklerinde atları için geniş düzlüklerin mevcudiyeti nedeniyle rüzgârlardan korunaklı ve tarım alanlarına yakın su kaynağının bulunduğu vadi yamaçları seçilmiştir. Avşarlar ise önce Çukurova çevresine iskân ettirilmiş ancak buradaki iklim şartları tekrar buraya dönmelerine neden olmuştur.

[8] İşlenmesi kolay ve boşluklu yapısı ile tavanlarda ve döşemelerde kullanılmaktadır.

Araştırma sahasındaki köy altı yerleşmeler iki sınıfta değerlendirilebilir. Bunlardan ilki özellikle küçükbaş hayvanlar için köylerden kısmen uzakta ve meralara yakın kesimde kurulan ağıllara bağlı olarak Uzunyayla'daki "ağıl sistemi"dir. İkincisi ise geçmişte küçükbaş, günümüzde ise büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için kullanılan yaylalara bağlı olarak, Orta Zamantı havzasının güneyindeki Tahtalı Dağları ve uzantıları üzerinde ortaya çıkan "yayla sistemi"dir. Bu sistem Alagöz'ün (1993:49) hazırladığı memleketimizde köy altı iskan birimlerinin dağılışı haritasındaki sınırlara uyum göstermektedir. Çörümşek havzası ile Şirvan dağı Borandere platosu arasındaki kalan saha ise bu iki bölge arasında geçiş karakteri taşıdığı söylenebilir. Yani hem yaylaların hemde ağılların bulunduğu bir alana karşılık gelmektedir.

3.2.1. Yerleşme Tipleri

3.2.1.1. Köy Altı İskân Birimleri

3.2.1.1.1. Mezraalar

Mezraa terimi ekilen yer, ekilip biçilecek yer veya tarla, ekilmiş tarla gibi anlamları vardır (Alagöz, 1941:155). Ancak bu yerleşme tipi, yerleşme çekirdeği (tek ev ve ev eklentileri) ve köy yerleşmesi arasında, bir geçiş tipi, veya ara tip yerleşme olarak da kabul edilir (Tanoğlu, 1969:253).

İlçede 27 köye bağlı 32 mezraada 544 hane yer almaktadır. Pazarören, Kızıldere, Kızılören ve Yukarıborandere köyleri dışında, 23 köyün yalnızca bir mezraası vardır. Mezraaların 10 tanesi Uzunyayla kesiminde, 20 tanesi ise Orta Zamantı havzasındadır. Çörümşek havzasında mezraa yoktur (Harita 3. 2).

Dağ yamaçlarının bittiği plato yüzeylerinin başladığı yerler ile dağ, vadi ve vadi yamaçlarında yer alan mezraa yerleşmeleri, genellikle orta derecede eğim değerlerine sahiptir. Plato yüzeylerinde ve vadi tabanlarındaki mezraalar ise, hafif eğimli yüzeyler üzerindedir (Fotoğraf 3. 1).

Mezraaları mahallelerden ayıran temel unsur, köy idari merkezi ile arasında doğal bir eşiğin bulunması ve sonuçta iktisadi faaliyet sahasının ayrılmasıdır. Buna bağlı olarak mezraaların tamamı köyden bir veya birkaç km. uzakta yer almaktadırlar.

Mezraalar köy idari merkezlerinden bazen bir topografik unsurla, bazen hidrografik bir eşikle bazen de uzun bir mesafeye bağlı çok sayıda eşikle ayrılmaktadırlar. Örneğin Çamlıca mezraası, bir sırt ile Karapınar mezraası bir dere ve vadi yamacıyla, Mezgitli mezraası da çok sayıda topografik ve hidrografik eşiklerle bağlı bulunduğu birimden ayrılmıştır.

Mezraaların yükselti değerleri, jeomorfolojik konumuna bağlı olarak değişmektedir. İlçede en yüksek rakımda bulunan Şekerpınarı mezraası (Eskiyassıpınar) Gövdeli dağı yamacında 2042 m.'de yer alırken; yükseltinin giderek azaldığı ilçenin güney batısında, Zamantı nehrinin bir kolu üzerindeki vadi yamacında yer alan Kötüören mezraası (Çördüklü), 1398 m. ile en düşük rakımlı mezraadır (Tablo 3. 4).

Mezraaları jeomorfolojik konumları bakımından sınıflandırdığımızda; plato yüzeyinde 13, vadi yamacında 9, dağ yamacında 4, vadide 3 ve etek düzlüğünde 1 mezraa bulunmaktadır. Sonuçta sahanın genel relief özellikleri mezraaların konumları üzerinde de belirleyici olmuştur (Tablo 3. 4).

İskan şekilleri ile onların büyüklük ve küçüklüğünü tayin eden faktör her şeyden evvel geçim sahasının hudutlarıdır (Tunçdilek, 1967: 125). Bu nedenle, mezraaların büyüklüğü geçim sahasıyla ilgilidir. Ancak bunun yanında idari değişiklikler de büyüklük üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin daha önce köy iken mezraa olan yerleşmeler mevcuttur. Aynı zamanda mezraalar içinde en fazla hane sayısına da sahip olan, Pazaröreni'e bağlı Tokmak ve Oğuzlar mezraası ile Kaynar'a bağlı Yeniyassıpınar mezraası bu şekilde daha önce köy iken, idari değişikliklere bağlı olarak mezraa konumuna dönüşmüştür. Bu üç mezraa, hane sayısı bakımından da sahadaki birçok köyden daha büyüktür. Bu mezraalar dışında Cumhuriyet yıllarının başlarında Tahtalı, Kurukavak ve Küçükiğdeli gibi 10 yerleşme de benzer durumu yaşamıştır. Bu yerleşmelerden yalnızca Sıçanlı günümüzde mevcut değildir. Şu anda yerleşmenin yerinde Sıçanlı göleti vardır (Tablo 3. 2).

Tablo 3. 2. Mezraaya Dönüşmüş Köyler ve Bağlandığı Yıl

Mezraa'ya Dönüşmüş Köyler	Bağlandığı Köy	Yıl
Altıparmak	Eskitekke	1940
Avşarkaraboğaz	Yusuflar	1940
Çamlıca	Kızılören	1940
Hörgücük	Paşalı	1940
Kırımuşağı	İğdelipayaslı	1940
Kurukavak	Kadılı	1945
Küçükgürleğen	Büyükgürleğen	1940
Küçükiğdeli (İğdeli Mz.)	Kılıçkışla	1940
Oğuzlar	Pazarören	2007
Sıçanlı	Büyükkaramanlı	1940
Tahtalı	Kızıldere	1940
Tokmak	Pazarören	2007
Yeniyassıpınar	Kaynar	2007

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1935-1945), TÜİK, ADNKS Sonuçları (2007)

Mezraa iken nüfuslarının artması nedeniyle köy konumuna gelen yerleşmeler de mevcuttur. Bunlar Beyçayırlar köyü iken ayrılarak köy haline gelen Aşağıbeyçayır (1940 yılı) ile Büyükkömarmut köyünden ayrılarak köy haline gelen Küçükkömarmut (1960 yılı) köyleridir (Tablo 3. 2).

Sayım dönemleri içinde geçici olarak mezraa haline gelmiş ve tekrar köy statüsü kazanmış 11 köy mevcuttur. Örneğin Bahçecik köyü 1940-1950 yılları arasında Emeğil köyüne bağlı, Hasırcı köyü ise 1940-2000 yılları arasında Kızılören'e bağlı birer mezraa konumundadır (Tablo 3. 3).

Tablo 3. 3. Geçici Olarak Mezraaya Dönüşmüş Köyler

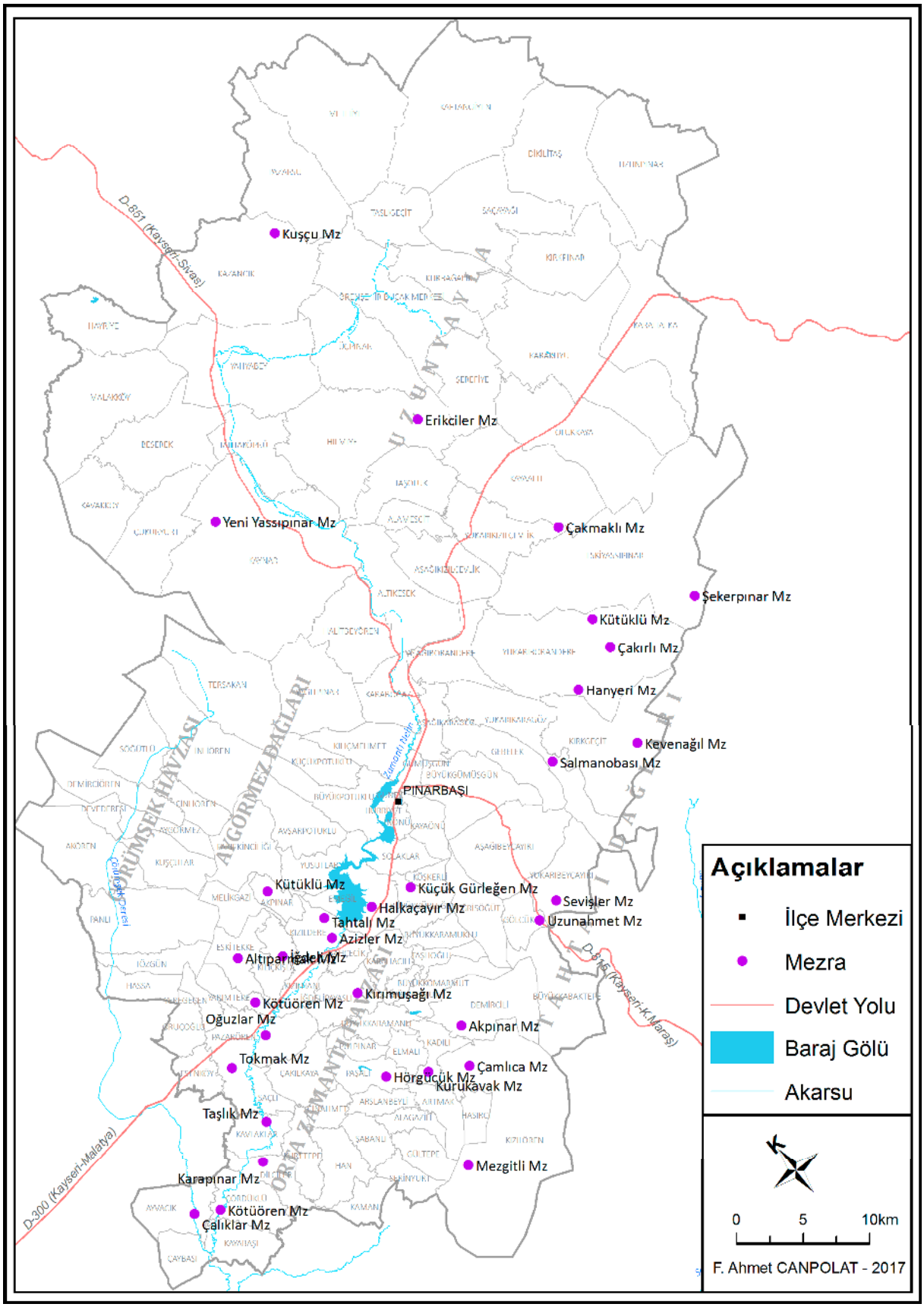
Geçici olarak Mezraa'ya Dönüşmüş Köyler	Bağlandığı Köy	Bağlandığı Yıllar
Akpınar	Melikgazi	1940-1955
Alamescit	Taşoluk	1940-1945
Bahçecik	Emeğil	1940-1950
Hasırcı	Kızılören	1940-2000
Çaybaşı	Ayvacık	1940-1950
Kavakköy	Beserek	1940-1945
Küçükpotuklu	Büyükpotuklu	1945-1960
Pulpınar	Büyükkaramanlı	1940-1945
Köşkerli	Solaklar	1940-1950
Taşlıgeçit	Saçayağı	1940-1965
Taşlıoğlu	Büyükkaramuklu	1940-1965

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları (1935-2000)

Hâkim iktisadi faaliyet tarım olmasına rağmen, yalnızca hayvancılık yapılan mezraalar da bulunmaktadır. Ayrıca hayvancılık faaliyetlerinin yanında, mezraalarda mevsimlik olarak kullanılan meskenler de bulunmaktadır (Tablo 3. 4).

Şekerpınar mezraası (Eskiyassıpınar köyü) ve Mezgitli mezraası (Kızılören köyü) yalnızca yaz aylarında kullanılan konumu ve fonksiyonu bakımından yayla niteliği gösteren yerleşmelerdir. Söz konusu iki mezraa'nın yakınında, aynı zamanda birkaç tane de yayla mevcuttur. Bu nedenle bu yerleşmeler mezraa ile yayla yerleşmesi arasında geçiş karakteri göstermektedir. Çünkü günümüzde artık yaylalarda da sürekli meskenler yapılmaktadır (Tablo 3. 4).

Ortalama 13 hane bulunan mezraalarda, hane sayısı 2 ile 105 arasında değişmektedir. Altıparmak mezraası bağlı bulunduğu Eskitekke köyünden daha fazla, Karlıpınar mezraası ise bağlı bulunduğu Dilciler köyüne yakın değerde hane sayısına sahiptir (Tablo 3. 4).

Harita 3. 2. Pınarbaşı İlçesinde Mezraaların Dağılışı

Fotoğraf 3. 1. Vadi Yamacında Yer Alan Taşlık, Karlıpınar ve Tahtalı Mezraaları ve Plato Yüzeyindeki Yeniyassıpınar Mezraası

Tablo 3. 4. Pınarbaşı İlçesinde Mezraalar ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016).

Mezra İsmi	Bağlı Olduğu Köy	Eğim (%)	Bakı	Yüksel-ti	Jeomorfolojik Konumu	Yer. Şekli	Yer. Doku-su	Yer. Tarzı	Toponimi	1981 Hane Say.	2015 Yaz Hane Say.	2015 Kış Hane Say.
Kütüklü Mz.	Akpınar	11,5	Güney	1711	Dağ Yamacı	Lineer-Yol Boyu	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	8	3	3
Çalıklar Mz.	Ayvacık	41,1	Batı	1431	Etek Düzlüğü	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	10	10	7
Küçükgürleğen Mz.	Büyükgürleğen	15,6	Batı	1603	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Hidrografik	15	15	15
Kötüören Mz.	Çördüklü	0,0	Düz	1395	Vadi Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Arkeolojik	-	7	7
Akpınar Mz.	Demircili	7,8	Doğu	1628	Plato Yüzeyi	Lineer-Vadi Yam. Boyu	Toplu	Sedanter	Hidrografik	20	25	15
Karlıpınar Mz.	Dilciler	10,8	Güney	1437	Vadi Yamacı	Lineer-Vadi Yam. Boyu	Toplu	Sedanter	Hidrografik	25	32	22
Halkaçayır Mz.	Emeğil	14,3	Doğu	1551	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Fitolojik	15	14	2
Altıparmak Mz.	Eskitekke	10,7	Güney	1661	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	35	24	20
Şekerpınar Mz.	Eskiyassıpınar	23,1	Kuzey	2054	Dağ Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Hidrografik	21	5	5
Uzunahmet Mz.	Gölcük	33,3	Doğu	1714	Vadi Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	10	11	11
Erikciler Mz.	Hilmiye	19,3	Doğu	1670	Vadi	Lineer-Vadi Yam. Boyu	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	4	11	5
Kırımuşağı Mz.	İğdelipayaslı	6,3	Doğu	1496	Vadi Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	20	23	10
Kurukavak Mz.	Kadılı	6,8	Doğu	1608	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Fitolojik	-	10	10
Taşlık Mz.	Kavlaklar	4,6	Güney	1412	Vadi Yamacı	Lineer-Vadi Yam. Boyu	Toplu	Sedanter	Litolojik	7	7	6
Yeniyassıpınar Mz.	Kaynar	3,9	Düz	1587	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Hidrografik	85	45	20
Kuşçu Mz.	Kazancık	3,1	Düz	1596	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	-	3	1
İğdeli Mz	Kılıçkışla	11,7	Güney	1510	Vadi	Küme	Toplu	Sedanter	Fitolojik	20	15	1
Kevenağıl Mz.	Kırkgeçit	39,8	Batı	1880	Vadi	Küme	Toplu	Mevsimlik	Fitolojik	10	5	0
Azizler Mz.	Kızıldere	20,0	Güney	1530	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Mevsimlik	Birey-Topluluk	15	2	0
Tahtalı Mz.	Kızıldere	15,3	Doğu	1575	Vadi Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	17	18	4
Çamlıca Mz.	Kızılören	16,5	Batı	1748	Dağ Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Fitolojik	23	8	8
Mezgitli Mz.	Kızılören	20,2	Güney	1662	Vadi Yamacı	Küme	Toplu	Mevsimlik	Birey-Topluluk	20	5	0
Hörgücük Mz.	Paşalı	8,3	Doğu	1558	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	20	20	10
Oğuzlar Mz.	Pazarören	9,7	Güney	1442	Ova Tabanı	Lineer-Vadi Yam. Boyu	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	130	105	65
Tokmak Mz.	Pazarören	13,5	Güney	1462	Plato Yüzeyi	Lineer-Yol Boyu	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	50	55	35
Kötüören Mz.	Yarımtepe	10,8	Güney	1479	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Arkeolojik	-	12	4
Sevişler Mz.	Yukarıbeyçayırı	28,7	Güney	1872	Dağ Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	10	4	4
Çakırlı Mz.	Yukarıborandere	27,4	Kuzey	1905	Vadi Yamacı	Küme	Toplu	Mevsimlik	Birey-Topluluk	12	2	0
Hanyeri Mz.	Yukarıborandere	25,8	Doğu	1869	Plato Yüzeyi	Lineer-Dağ Yam. Boyu	Toplu	Sedanter	İktisadi	35	23	23
Kütüklü Mz.	Yukarıborandere	16,7	Batı	1877	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	10	10	10
Salmanobası Mz.	Yukarıkaragöz	10,6	Güney	1896	Plato Yüzeyi	Küme	Toplu	Mevsimlik	Birey-Topluluk	25	10	0
Çakmaklı Mz.	Yukarıkızılçevlik	11,5	Güney	1887	Vadi Yamacı	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	5	5	1

Kaynak: 1/25.000 Topografya Haritaları, Arazi Anketleri 2015, Google Earth Görüntüleri

Mezraaların genellikle küme şeklinde olması, az sayıda meskenin bir araya gelmesiyle ilgilidir. Karlıpınar (Dilciler), Hanyeri (Y.Borandere), Erikçiler (Hilmiye) ve Taşlık (Kavlaklar) mezraaları hem reliefe bağlı hem de mesken sayılarının fazlalığı nedeniyle lineer formlu yerleşmelerdir (Fotoğraf 3. 1).

Genellikle sedanter bir yerleşme tarzının hâkim olduğu mezraaların, bazıları da mevsimlik olarak kullanılmaktadır. Mezraaların hane sayıları genellikle kış aylarında azalmaktadır. Ancak bazı mezraalar da hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak sürekli kalınmaktadır. Örneğin, Çamlıca, Hanyeri ve Kütüklü mezraaları bu yapıdadır. Kış mevsiminde hiç nüfus kalmayan mezraalar da mevcuttur. Bunlar; Kevenağıl, Azizler, Mezgitli, Çakırlı ve Salmanobası mezraalarıdır. Bu tür mezralar yalnızca yaz mevsiminde kullanılmaktadır ve konumları itibariyle yayla alanlarına yakın olduklarından, yayla amaçlı kullanılmaktadırlar. Söz konusu mezraalarda zaten az sayıda hane bulunmaktadır.

Tamamı toplu dokuda olan mezraaların bu özelliği, ilçe genelindeki hâkim yerleşme dokusuna uyum gösterir.

Toponimik özellikleri bakımından mezraaların çoğunluğu (16) birey-topluluk kaynaklı isimlere sahip olması ortaya çıkışlarında sosyo-kültürel özelliklerin daha baskın olduğuna işaret etmektedir. Birey-topluluk isimlerinden sonra sırasıyla hidrografik (5), fitolojik (5), arkeolojik (2), iktisadi (1) ve litolojik (1) kaynaklı isimlendirmeler mevcuttur. Doğal ortamdan kaynaklı isimlendirmelerin tamamı yerleşmelerin doğal ortamları ile uyumlu olduğu görülmektedir. Yalnızca Halkaçayır mezraasında barajdan sonra çayırların göl yüzeyi altında kalması dikkati çekmektedir. Köylerde olduğu gibi isimlerin tamamı yöre halkı tarafından olduğu gibi kullanılmakta ve sahiplenilmektedir. Sadece bazı isimler de yöre ağzından veya geçmişinden kaynaklanan değişmeler söz konusudur. Örneğin İğdeli mezraasına, Küçükideli, Hanyeri mezraasını da Hengere mezraası olarak belirtmeleri bununla ilgilidir (Tablo 3. 4).

Mezraalar içinde ismi değiştirilen yalnızca iki yerleşme vardır. Bu iki yerleşmeden Oğuzlar mezraasının eski ismi Sıradan ve Tokmak mezraasının eski ismi Araplardır. Her iki isimde birey/topluluk kökenlidir.

3.3.1.1.2. Mahalleler

Kırsal alanlardaki mahalleler, bir köy idari alanı içinde aynı muhtarlığa bağlı olup, sürekli olarak ikamet edilen ve diğer köy yerleşmelerinden bir farkı olmayan iskan birimidir (Özçağlar,2009: 7). Mahalle dış görünüşü ile iskân çekirdekleri ve iskân grupları gibi bir takım iskân ünitelerinin birbirine bağlanmasından doğar (Tunçdilek, 1967: 387).

İlçede 3 köyde 3 mahalle bulunmaktadır. Bunların dışında köy merkezlerinde aradan geçen bir derenin veya yükseltinin etkisiyle aşağı, karşı ve yukarı mahalle gibi isimlendirmelerden kaynaklı mahalleler de mevcuttur. Ancak bunların köy merkezi ile bütünlüğü söz konusu olduğundan, kırsal alanlardaki mahalle tanımının dışında kalmaktadır (Tablo 3. 5).

Tablo 3. 5. Mahalleler ve Bazı Yapısal Özellikleri

Mahalle İsmi	Bağlı Olduğu Köy	Eğim %	Bakı	Yüksel-ti	Jeomorfolojik Konumu	Yerleşme Şekli	Yerleşme Dokusu	Yerleşme Tarzına Göre	Toponi-mi	1981 Hane Sayısı	2015 Yaz Hane Sayısı	2015 Kış Hane Sayısı
Küçük Karamanlı Mh.	Büyükkaramanlı	6,0	Güney	1521	**Plato Yüzeyi**	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	34	22	8
Göçmen Mh.	Büyükpotuklu	8,5	Güney	1539	**Plato Yüzeyi**	Küme	Toplu	Sedanter	Birey-Topluluk	18	20	10
Sitti Uş. Mh.	Pulpınar	7,7	Güney	1505	**Plato Yüzeyi**	Küme	Toplu	Mevsimlik	Birey-Topluluk	10	1	0

Konum ve fizyonomik özellikleri bakımından mahalelere bakıldığında orta eğimli, Bahçelik düzü ile Sıçanlısuyu deresi arasındaki geçiş sahasında yer alan Küçükkaramanlı mahallesi (11) dışında, diğer mahallelerin eğim değerleri düşüktür. Her üç mahalle de 1500-1600 metreleri arasında, plato yüzeyi üzerinde yer almaktadır. Mahallelerin yükselti değerleri bağlı bulundukları köylerin yükselti değerlerine çok yakındır.

Küme şekilli, toplu dokulu olan mahallelerden yalnızca Sittiuşağı mahallesi mevsimlik yerleşme tarzına sahiptir. Küçükkaramanlı ve Göçmen Mahallesi tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin birlikte yapıldığı yerleşmelerdir. Ancak köylerde olduğu gibi arazisini kiraya veren emekli nüfus ta mevcuttur.

Köyler ve mezraalarda olduğu gibi mahalle yerleşmelerinde de hane sayısında mevsimlik değişmeler yaşanmaktadır. Genellikle nüfusun 3'te biri yalnızca kışın mahallede kalmaktadır. Sittiuşağı mahallesi, yalnızca 1 hanenin yazın oturduğu, sürekli küçülmenin etkisiyle artık iskân çekirdeği görünümüne dönüşen bir mahalledir (Tablo 3. 5).

Büyükpotuklu köyündeki mahalle, 1936'dan sonra getirilip yerleştirilen 40 hanelik Balkan muhacirleri nedeniyle Göçmen mahallesi olarak isimlendirilmiştir. Bu hanelerin Küçükkaramanlı ve Sittiuşağı mahalleleri de birey/topluluk isimleridir.

3.3.1.1.3. Yaylalar

Ülkemizde yaylalar hayvancılık, ziraat, sayfiye ve turizm faaliyetlerinin yapıldığı geçmişte mevsimlik olmakla beraber günümüzde giderek sedanter bir yerleşme tarzı görünümüne kavuşan, iskân süreleri kısa olan ve köyün ana iktisadi faaliyet sahasının dışında yer alan köy altı yerleşme tipidir. Alagöz (1993:44) yaylaların yer değiştirme

nitelikleri bakımından yaptığı sınıflandırmaya göre, ilçedeki yaylalar Yörük (Aşiret, Toros) yaylacılığı tipinin, yerleşik yörük yaylacılığı alt tipi özelliğini taşımaktadır. Yaylalar, ilçede köylerden sonra en önemli yerleşme üniteleridir.

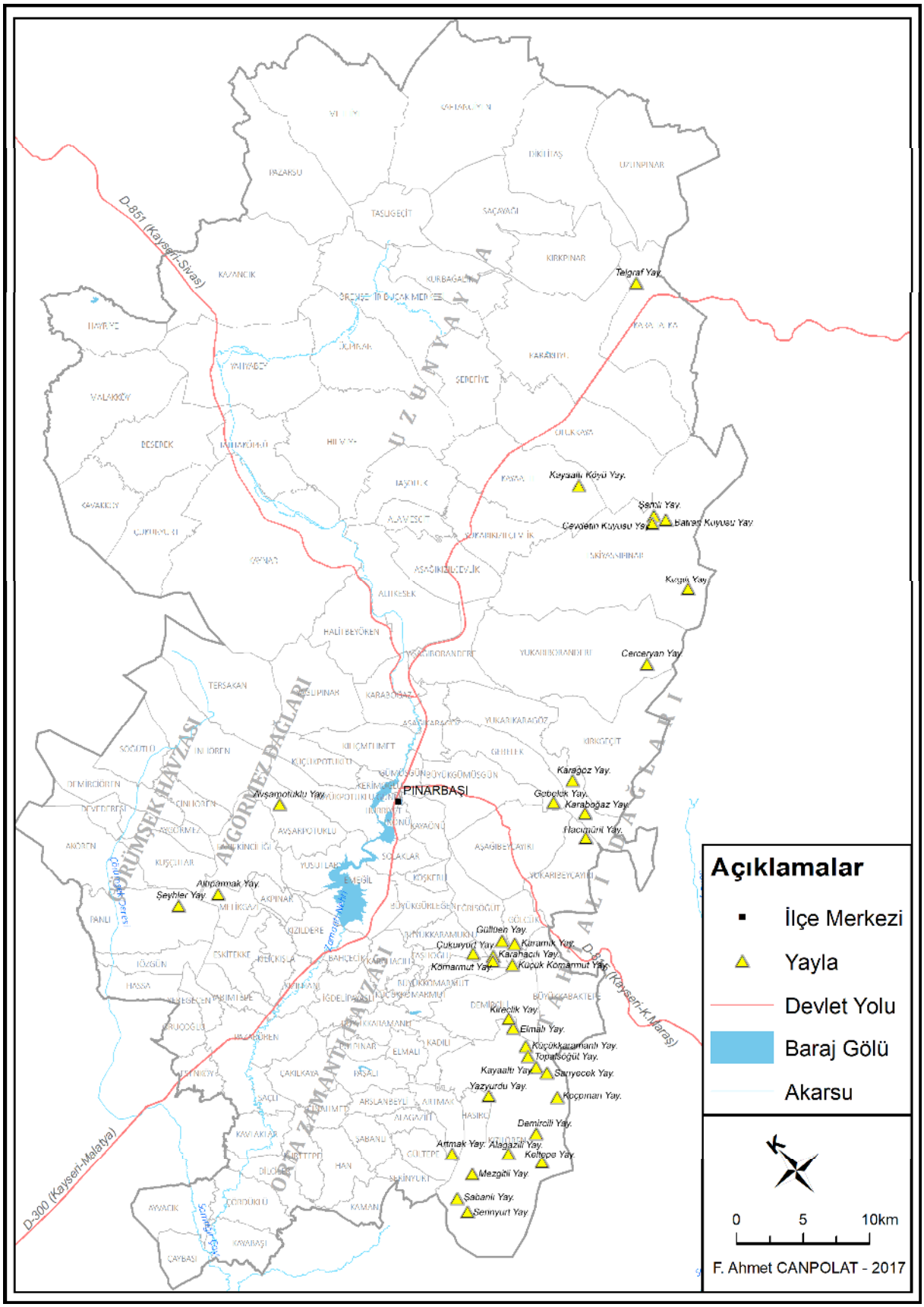
Tunçdilek (1964:16) yaylaları *yılın belirli bir süresi içinde hayvan otlatmak, ziraat yapmak ve geçimin sağlanmasında menfaat temin eden her türlü işte çalışmak, hatta dinlenmek için çıkılan veya gidilen, köyün hayat sahasının dışında kalan, çok defa köyün müşterek mülkü olan, köyden ayrı ve çok zaman uzak olmakla beraber sosyo-ekonomik bağlarla tamamen köyün bağlı bir mahal veya köyün esas geçim sahasına ekli ikinci bir bölüm"* olarak tanımlamaktadır.

Türkiye'deki kır iskânı ile bunun üzerinde bulunan kasaba veya şehirdeki insanların büyük çoğunluğunun geçim faaliyetlerinin başında hayvan üretimi yer alır. Aynı bölge içinde alçak yerler ile bu yerlerin kenarlarından yükselen dağlık alanların ot örtüsü farklı tarihlerde gelişir, büyür ve korur. Hayvan vejetasyon devresi ve klima gibi üçlü etki hayvanların bahar devresinden itibaren kimi yerde ağır kimi yerde hızlı bir tempo ile bölüm içinde yer değiştirmelerini mecburi kılar. Bu hareket iç bölgelerde yatay, dağ ve plato alanlarında ise düşey istikamettedir. Bazen bu hareketler transhümans olarak isimlendirilir (Tunçdilek, 1964: 17-18).

Yaylacılık faaliyetleri yerleşme süresi bakımından Tunçdilek (Tunçdilek 1967:141) tarafından *göçebe, yarı-göçebe ve sedanter yaylacılık şeklinde sınıflandırılmıştır. Göçebe yaylacılıkta, kışlak ve yaylalarda, yıl boyunca kıldan yapılmış çadırlar içinde hayvancılık yapılamakta iken, yarı-göçebelerin kış mevsiminde bir meskende ikamet ederken yazın yaylalara çıkmaktadırlar. Yaylalarda daimi meskenler mevcut olmayabilir.*

Sedanter yaylacılıkta ise yaylacılar yazlık ve kışlık ikamet alanlarında daimi meskenlere sahiptirler. Yarı göçebe ve sedanter yaylacılıkta kışlık iskân sahasında tarım faaliyetleriyle de uğraşılmakta olduğundan yaylalar ikinci bir geçim sahası oluşturmaktadır (Toroğlu 2008:4). Pınarbaşı ilçesinde yaylacılık faaliyetleri tamamen sedanter yaylacılık şeklindedir.

Yaylaların rakımları 1701 (Koçoluk yay.) ile 2123 (Altıparmak Yay.) arasında değişmektedir. Yaylaların ortalama yükseltisi 1929 metredir. Bu yaylalardan 14'ü 2000 metreden yüksekte, 21 tanesi ise 1700 ile 2000 metreleri arasında yer almaktadır. Yaylalar genelde batı veya doğu sektörlü dağ yamaçlarında yer almaktadırlar (Tablo 3. 6).

Harita 3. 3. Pınarbaşı İlçesinde Yaylaların Dağılışı

Tablo 3. 6. Pınarbaşı İlçesinde Yaylalar ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016).

Sıra	Yayla İsmi	Kullanan Köy	Yer Aldığı Köy	Eğim	Bakı	Yükselti
1	Koçoluk Yay.	Alagazili	Kızılören	26,6	**Güney**	1701
2	Artmak Boğazı Yay.	Artmak	Artmak	7,6	**Kuzey**	1824
3	Avşarpotuklu Yay.	Avşarpotuklu	Avşarpotuklu	16,0	**Batı**	2038
4	Hacımüritgil Yay.	Büyükgümüşgün	Yukarıbeyçayırı	17,2	**Batı**	2012
5	Karamıklı Yay.	Büyükkaramuklu	Gölcük	29,2	**Batı**	1942
6	Çukuryurt Yay.	Büyükkömarmut	Taşlıoğlu	13,7	**Batı**	1899
7	Küçükkömarmut Yay.	Büyükkömarmut	Büyükkabaktepe	11,4	**Güney**	2066
8	Demircili Yay.	Demircili	Kızılören	24,3	**Batı**	1759
9	Kireçlik Yay.	Demircili	Demircili	9,1	**Doğu**	1718
10	Güllüen Yay.	Eğrisöğüt	Eğrisöğüt	14,4	**Doğu**	2006
11	Tahtyurt Yay.	Eğrisöğüt, Şabanlı, K.Kömarmut	Eğrisöğüt	18,9	**Doğu**	1981
12	Elmaçatı Yay	Elmalı, Paşalı	Kızılören	13,5	**Doğu**	1784
13	Altıparmak Yay.	Eskitekke	Melikgazi	23,9	**Güney**	2123
14	Batrankuyusu Yay.	Eskiyassıpınar	Eskiyassıpınar	19,1	**Batı**	2110
15	Cevdetin Kuyusu Yay.	Eskiyassıpınar	Eskiyassıpınar	9,6	**Güney**	2119
16	Kırgılı Yay.	Eskiyassıpınar	Eskiyassıpınar	2,4	**Doğu**	2020
17	Şamlı Yay.	Eskiyassıpınar	Eskiyassıpınar	13,4	**Güney**	2092
18	Gebelek Yay.	Gebelek	Gebelek	23,0	**Batı**	2023
19	Yağlıpınar Yay.	Gültepe	Kızılören	19,7	**Doğu**	1842
20	Kayaaltı Yay.	Hasırcı	Kızılören	7,2	**Güney**	1958
21	Yazyurdu Yay.	Hasırcı	Hasırcı	11,7	**Doğu**	1706
26	Serecek Yay.	Kadılı	Kızılören	19,9	**Güney**	2054
22	Karaboğaz Yay.	Karaboğaz	Yukarıkaragöz	23,9	**Kuzey**	1991
23	Karahacılı Yay.	Karahacılı	Eğrisöğüt	12,7	**Doğu**	1951
24	Kayaaltı Köyü Yay.	Kayaaltı	Kayaaltı	14,5	**Batı**	2027
25	Koçpınarı Yay.	Kızılören	Kızılören	27,9	**Güney**	1993
27	Topalsöğüt Yay.	Kızılören	Kızılören	29,0	**Batı**	2019
28	Telgraf Yay.	Kiralanıyor	Karahalka	9,7	**Güney**	1902
29	Küçükkaramanlı Yay.	Küçükkaramanlı	Kızılören	20,1	**Doğu**	1914
30	Şeyhler Yay.	Panlı	Panlı	14,5	**Batı**	1721
31	Cinliyurt Yay.	Serinyurt	Kızılören	39,8	**Batı**	1887
32	Mezgitli Yay.	Şabanlı	Kızılören	17,8	**Güney**	1710
33	Şabanlı Yaylası	Şabanlı	Kızılören	13,8	**Doğu**	1769
34	Cerceryan Yay.	Yukarıborandere	Yukarıborandere	11,5	**Güney**	2027
35	Karagöz Yay.	Yukarıkaragöz	Yukarıkaragöz	21,8	**Güney**	1959

Kaynak: 1/25.000 Topografya Haritaları, Arazi Anketleri 2015, Google Earth Görüntüleri

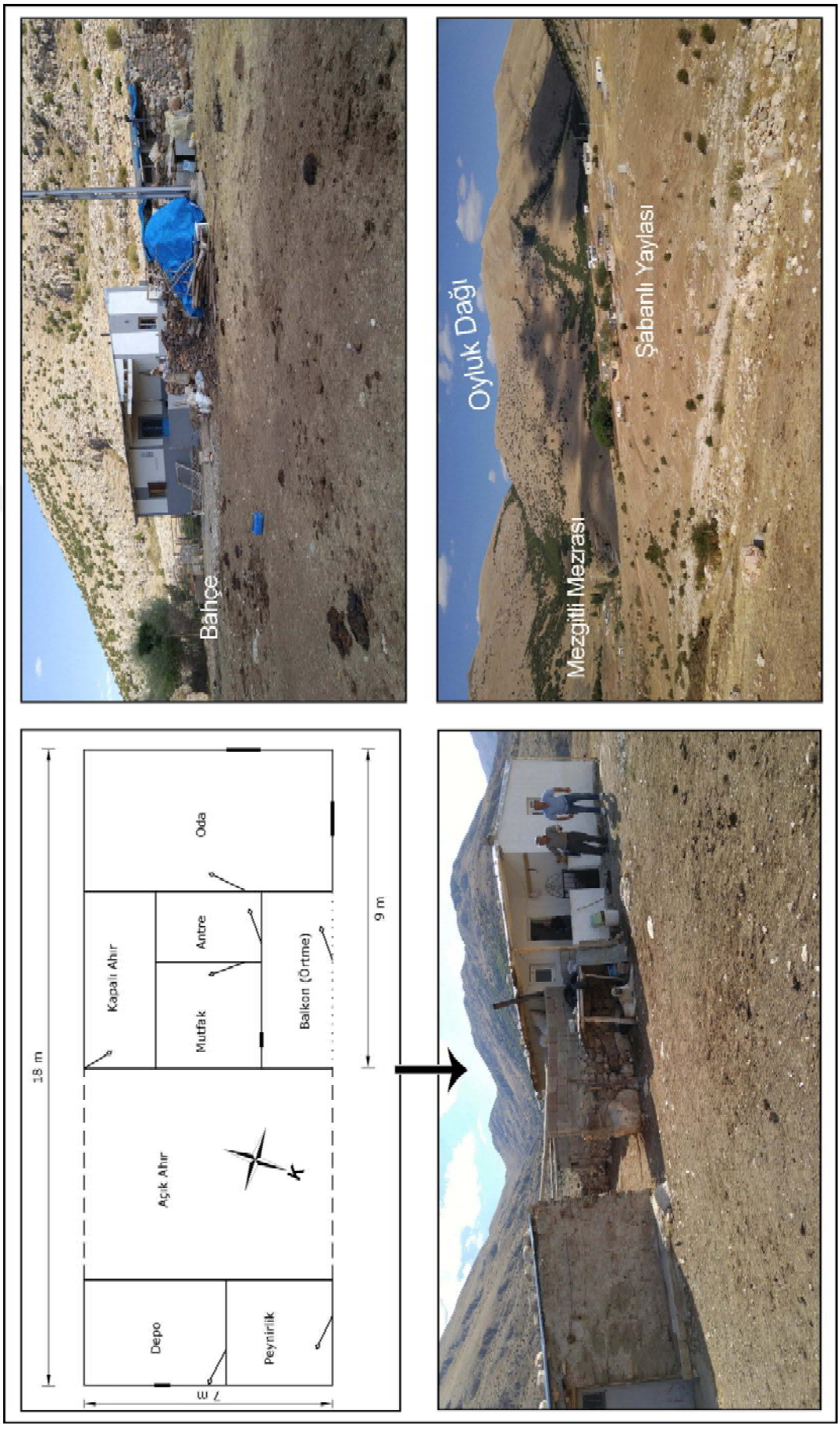
İl arazi varlıklarındaki eğim sınıflandırmasından hareketle % 6'ya kadar olan düz ve hafif eğimli araziler üzerinde 5, % 6-12 arasında orta eğimlli araziler üzerinde 10 ,% 12-20 arasındaki dik araziler üzerinde 12, % 20-30 arasında ise 8 yayla yer almaktadır. Yaylaların tamamı dağ yamaçlarında yer alsalar da buradaki yerleşmeye elverişli ve su kaynaklarına kısmen daha yakın düzlükleri tercih etmişlerdir.

İlçede yaylası olmayan ve yaylacılık faaliyetleri yapmayan köyler Uzunyayla'da toplanmıştır. Zaten buradaki relief özellikleri, Yaylaların yerini Ağıl yerleşmelerinin almasını sağlamıştır. Yaylalar esas itibariyle Tahtalı-Gövdeli dağları istikametinde yer almaktadır. Çörümşek havzasında ise ağırlık ağıllarda olmakla beraber yaylalar da mevcuttur. Bu kütle üzerinde Şeyhler (Panlı), Altıparmak (Eskitekke) ve Avşarpotuklu yaylaları olmak üzere 3 adet yayla mevcuttur (Harita 3. 3).

Yaylalar genellikle yaylayı kullanan köyün ismiyle anılmakla beraber, özel isimleri olan da çok sayıdadır. Örneğin birkaç köyün ortak kullandığı Tahtyurt yaylası, Hasırcı köyünün kullandığı Kayaaltı yaylası gibi. Özel isimleri olan yaylalarda ağırlıklı olarak doğal ortam koşulları, isimler üzerinde belirleyici olmuştur. Örneğin hidrografik kökenli Batran Kuyusu Yaylası, Cevdetin Kuyusu Yaylası ve Koçpınarı Yaylası gibi (Tablo 3. 6).

İlçede en fazla yayla'ya ve en geniş yüzölçüme sahip köy sahanın GD'sundaki Tahtalı dağları içinde yer alan Kızılören'dir. Bu özelliklerine bağlı olarak köy arazisi içinde 12 adet yayla mevcuttur. Yine büyük yüzölçümlü ve engebeli köylerden biri olan Eskiyassıpınar'da 4, Eğrisöğüt köyünde 3 ve Yukarıkaragöz köyünde 2 adet yayla vardır. Geri kalan 13 köyde birer adet yayla mevcuttur. Söz konusu 16 köydeki 34 yaylayı, 32 köy kullanmaktadır (Tablo 3. 6).

Yaylalarda yapılaşma yasağı olmasına rağmen, günümüzde kalıcı meskenler ile onlara eşlik eden küçük bahçeler ve kapalı ahırlar gibi çeşitli eklentiler yapılmaktadır. Yapılaşma yaylaları kullananların, kadastral faaliyetler yaparak konut alanlarının etrafının çevrelemeleri şeklinde daha ileri bir safhaya da ulaşmıştır. Yaylalarda evin temel eklentilerini açık ahır, peynirlik ve kapalı ahır oluşturmaktadır. Evler temel ihtiyaçların karşılanabileceği şekilde düzenlenmiştir. Genellikle çatılar tek yöne hafif eğimli sac malzemeli bir yapıdadır. Çatı malzemesi olarak kullanılan sac, çatıya taşlar konularak sabitlenmiştir. Ancak daha kalıcı bir şekilde nizami yapılanlar da mevcuttur. Yaylalarda elektrik bulunmamaktadır. Su ihtiyacı mevcut çeşmelerden karşılanmaktadır. Yaylaların tamamına yakınında, büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Hayvanlar meraya salınmakta akşamları ise ahıra geri götürülmektedir (Fotoğraf 3. 2, Fotoğraf 3. 3).

Fotoğraf 3. 2. Şabanlı Yaylası

Fotoğraf 3. 3. Cinliyurt (Serinyurt) Yaylası

Yaylalarda esas iktisadi faaliyet büyükbaş hayvancılıktır. Çoban bulmada yaşanan sıkıntılar nedeniyle, küçükbaş hayvancılık yapılmamaktadır. Yayla evleri günümüzde yerleşme süresi bakımından mevsimlik olsa da meskenler kalıcı hale geldiğinde yerleşme tarzı bakımından sürekli yerleşmeler durumuna dönüşmüştür. Bu durum yaylaların birçoğunda görülmektedir.

Yaylalara genel olarak Mayıs ayında çıkılmakta ve eylül-ekim aylarında geri dönülmektedir. Ancak bazı aileler kalma süresini kış şartlarının iyice arttırmasına kadar devam ettirebilmektedirler. Bu durum hayvanların beslenme maliyetlerini düşürme amaçlıdır. Yaylalarda üretilen süt ürünlerinin tamamı, kendi müşterilerine perakende olarak satılmaktadır.

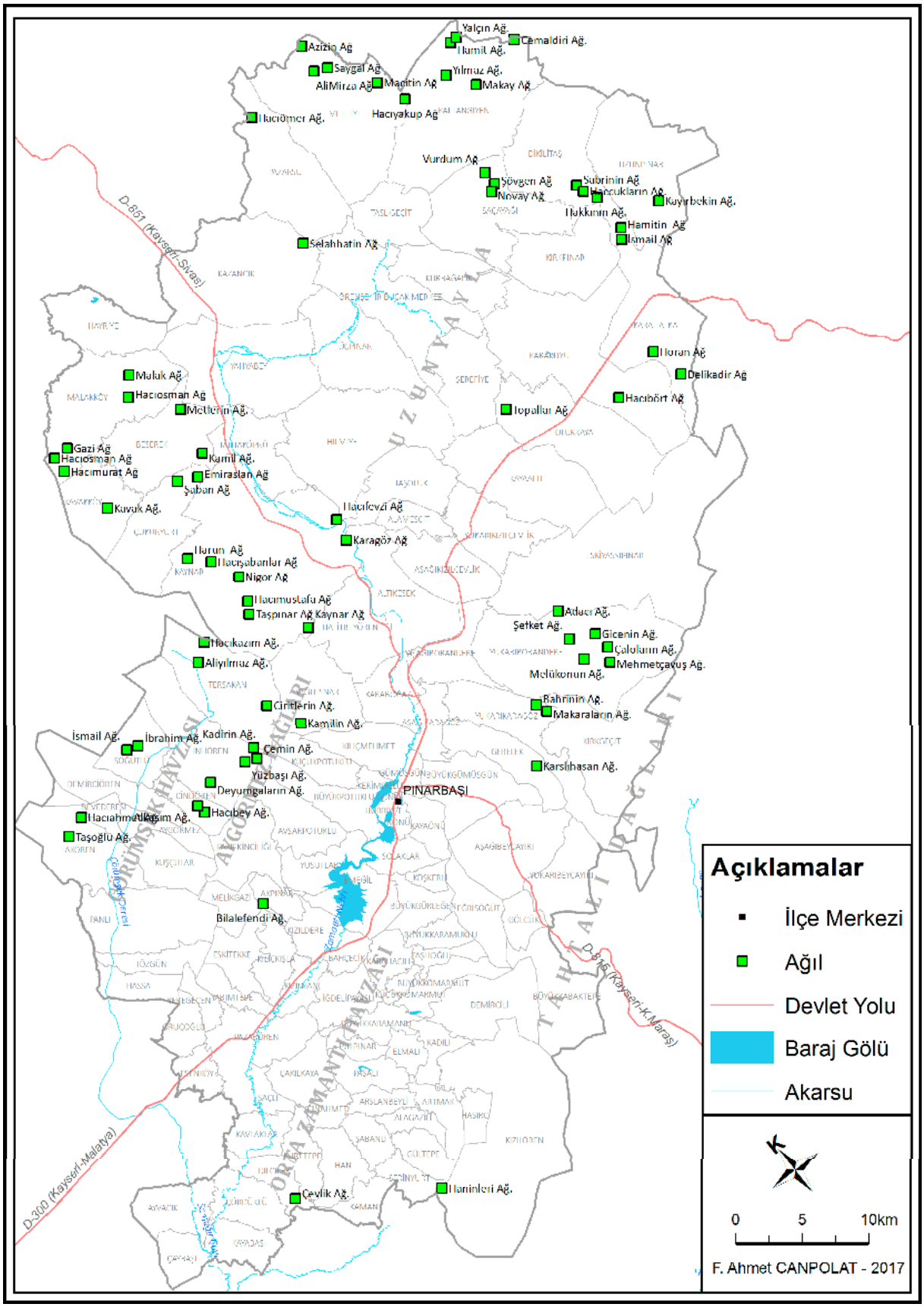
Köylerin kullandığı yaylaların sayısı ve büyüklüğü köyün sahip olduğu hayvan sayısı ile orantılıdır. Örneğin Eskiyassıpınar köyü 1000'in üzerinde küçükbaş ve 400'den fazla büyükbaş hayvana sahiptir ve 4 yaylası bulunmakta iken, Avşarpotuklu köyü 700 civarında küçükbaş hayvana sahiptir ve 1 yaylası bulunmaktadır.

İlçe sınırları dışında olan yaylalar mevcuttur. Bunlar Kaman köyünün kullandığı Hamet, Mıhlı ve Çam yaylaları ile Han köyünün aktif olarak kullanmadığı Kocakar, Kartalpınarı yaylalarıdır. Karahalka köyünün Telgraf yaylası kiralanarak köylüler dışında kullanılmaktadır.

3.3.1.1.4. Ağıllar

Ağıl münhasıran hayvanların barınmasını temin eden bir yer olup, bilhassa küçükbaş hayvan üretiminin hakim olduğu bölgelerde gelişme göstermiş bir şekil olarak göze çarpar. Küçükbaş hayvanların köy içine sokulmaması prensibi, ağılların teşekkülüne sebep olmuştur (Tunçdilek, 1967: 155).

Kırsal coğrafya terminolojisinde ağıllar üç farklı şekilde kullanılmaktadır. İlki evin bünyesinde veya eklentisi olarak kullanılan ağıl, ikincisi köye yakın bir yerde ve süt sağmak için kullanılan etrafı genelde taşlarla çevrili üstü açık ve yılın tamamında kullanılan ağıl ve son olarak yerleşme coğrafyası açısından önemli olan mevsimlik ve köyden uzakta meraların civarında bir ev ve eklentisi şeklinde kullanılan ağıllardır. Sahadaki ağıllar bu üçüncü kategori içinde yer almaktadır. Buna göre basit bir şekilde taşların üst üste konularak oluşturulduğu bir hayvan barınağı ve çoban kulübesinden oluşmaktadır. Ancak kalıcı bir mesken ve düzgün bir şekilde çevrelenmiş hayvan barınaklarının olduğu ağıllar da mevcuttur.

Harita 3. 4. Pınarbaşı İlçesinde Ağılların Dağılışı

Tablo 3. 7. Pınarbaşı İlçesinde Ağıllar ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016).

Sıra	Ağıl'ın Adı	Bağlı Olduğu Köy	Yükselti	Jeomorfolojik Konum
1	Taşoğlu Ağ.	Akören	1660	**Dağ Yamacı**
2	Hacıahmet Ağ.	Akören	1704	**Dağ Yamacı**
3	Bilalefendi Ağ.	Akpınar	1671	**Vadi Yamacı**
4	Metlerin Ağ.	Beserek	1624	**Plato Yüzeyi**
5	Kamil Ağ.	Beserek	1574	**Plato Yüzeyi**
6	Hacıbey Ağ.	Cinliören	1797	**Vadi Tabanı**
7	Alkasım Ağ.	Cinliören	1747	**Vadi Tabanı**
8	Şaban Ağ.	Çukuryurt	1590	**Plato Yüzeyi**
9	Emiraslan Ağ.	Çukuryurt	1580	**Plato Yüzeyi**
10	Hamitin Ağ.	Dikilitaş	1875	**Dağ Yamacı**
11	Hakkının Ağ.	Dikilitaş	1816	**Dağ Yamacı**
12	Haccukların Ağ.	Dikilitaş	1780	**Dağ Yamacı**
13	Sabrinin Ağ.	Dikilitaş	1732	**Plato Yüzeyi**
14	İsmail Ağ	Dikilitaş	1834	**Vadi Tabanı**
15	Çevlik Ağ.	Dilciler	1531	**Plato Yüzeyi**
16	Karslıhasan Ağ.	Gebelek	1823	**Dağ Yamacı**
17	Yüzbaşı Ağ.	İnliören	1800	**Dağ Yamacı**
18	Deyumgaların Ağ.	İnliören	1779	**Dağ Yamacı**
19	Kadirin Ağ.	İnliören	1837	**Dağ Yamacı**
20	Çemin Ağ.	İnliören	1920	**Dağ Yamacı**
21	Yalçın Ağ.	Kaftangiyen	1690	**Vadi Yamacı**
22	Cemaldiri Ağ.	Kaftangiyen	1723	**Vadi Yamacı**
23	Yılmaz Ağ.	Kaftangiyen	1657	**Vadi Yamacı**
24	Hamit Ağ.	Kaftangiyen	1691	**Vadi Yamacı**
25	Makay Ağ.	Kaftangiyen	1677	**Vadi Yamacı**
26	Delikadir Ağ	Karahalka	1917	**Dağ Yamacı**
27	Horan Ağ.	Karahalka	1830	**Vadi Yamacı**
28	Hacıbört Ağ.	Karakuyu	1924	**Dağ Yamacı**
29	Kavak Ağ.	Kavakköy	1779	**Dağ Yamacı**
30	Nigor Ağ.	Kaynar	1680	**Vadi Yamacı**
31	Kaynar Ağ.	Kaynar	1758	**Dağ Yamacı**
32	Harun Ağ.	Kaynar	1689	**Dağ Yamacı**
33	Taşpınar Ağ.	Kaynar	1664	**Dağ Yamacı**
34	Hacıfevzi Ağ.	Kaynar	1567	**Dağ Yamacı**
35	Hacımustafa Ağ.	Kaynar	1664	**Dağ Yamacı**
36	Karagöz Ağ	Kaynar	1557	**Vadi Yamacı**
37	Hacışabanlar Ağ.	Kaynar	1650	**Plato Yüzeyi**
38	Selahhatin Ağ.	Kazancık	1620	**Vadi Yamacı**
39	Haninleri Ağ.	Kızılören	1670	**Dağ Yamacı**
40	Hacıosman Ağ.	Malakköy	1770	**Dağ Yamacı**
41	Gazi Ağ.	Malakköy	1767	**Dağ Yamacı**
42	Hacımurat Ağ.	Malakköy	1767	**Dağ Yamacı**
43	Malak Ağ.	Malakköy	1598	**Plato Yüzeyi**
44	Hacıosman Ağ	Malakköy	1595	**Plato Yüzeyi**
45	Hacıyakup Ağ	Methiye	1660	**Vadi Yamacı**
46	Azizin Ağ.	Methiye	1788	**Dağ Yamacı**
47	Macitin Ağ.	Methiye	1703	**Vadi Yamacı**
48	Saygal Ağ.	Methiye	1669	**Plato Yüzeyi**
49	AliMirza Ağ.	Methiye	1670	**Vadi Tabanı**
50	Topallar Ağ.	Olukkaya	1735	**Plato Yüzeyi**
51	Hacıömer Ağ.	Pazarsu	1663	**Plato Yüzeyi**
52	Şövgen Ağ.	Saçayağı	1652	**Vadi Yamacı**
53	Novay Ağ.	Saçayağı	1653	**Vadi Yamacı**
54	Vurdum Ağ.	Saçayağı	1686	**Vadi Yamacı**
55	İsmail Ağ.	Söğütlü	1702	**Dağ Yamacı**
56	İbrahim Ağ.	Söğütlü	1647	**Dağ Yamacı**
57	Ciritlerin Ağ.	Tersakan	1779	**Vadi Yamacı**
58	Aliyılmaz Ağ.	Tersakan	1849	**Dağ Yamacı**
59	Hacıkazım Ağ.	Tersakan	1959	**Dağ Yamacı**
60	Kayırbekin Ağ.	Uzunpınar	1825	**Dağ Yamacı**
61	Kamilin Ağ.	Yağlıpınar	1907	**Dağ Yamacı**
62	Çaloların Ağ.	Yukarıborandere	1900	**Vadi Yamacı**
63	Gicenin Ağ.	Yukarıborandere	1880	**Dağ Yamacı**
64	Melükonun Ağ.	Yukarıborandere	1854	**Dağ Yamacı**
65	Mehmetçavuş Ağ.	Yukarıborandere	1856	**Dağ Yamacı**
66	Adacı Ağ.	Yukarıborandere	1762	**Vadi Yamacı**
67	Şefket Ağ.	Yukarıborandere	1790	**Plato Yüzeyi**
68	Bahrinin Ağ.	Yukarıkaragöz	1700	**Vadi Yamacı**
69	Makaraların Ağ.	Yukarıkaragöz	1640	**Vadi Tabanı**

Kaynak: 1/25.000 Topografya Haritaları, Arazi Anketleri 2015, Google Earth Görüntüleri

İlçede 27 köyde, 69 ağıl yer almaktadır. Kaynar, Yukarıborandere, Malak, Methiye, Dikilitaş ve Kaftangiyen köylerinin 5 ve üzeri ağılı bulunmaktadır. Diğer köylerin 1 ile 4 arasında değişen ağılı bulunmaktadır. Ağılların isimlerine baktığımızda, karakteristik özelliğine uygun olarak sürü sahipleri tarafından yapılmış ve onlar tarafından kullanılmaktadır (Tablo 3. 7).

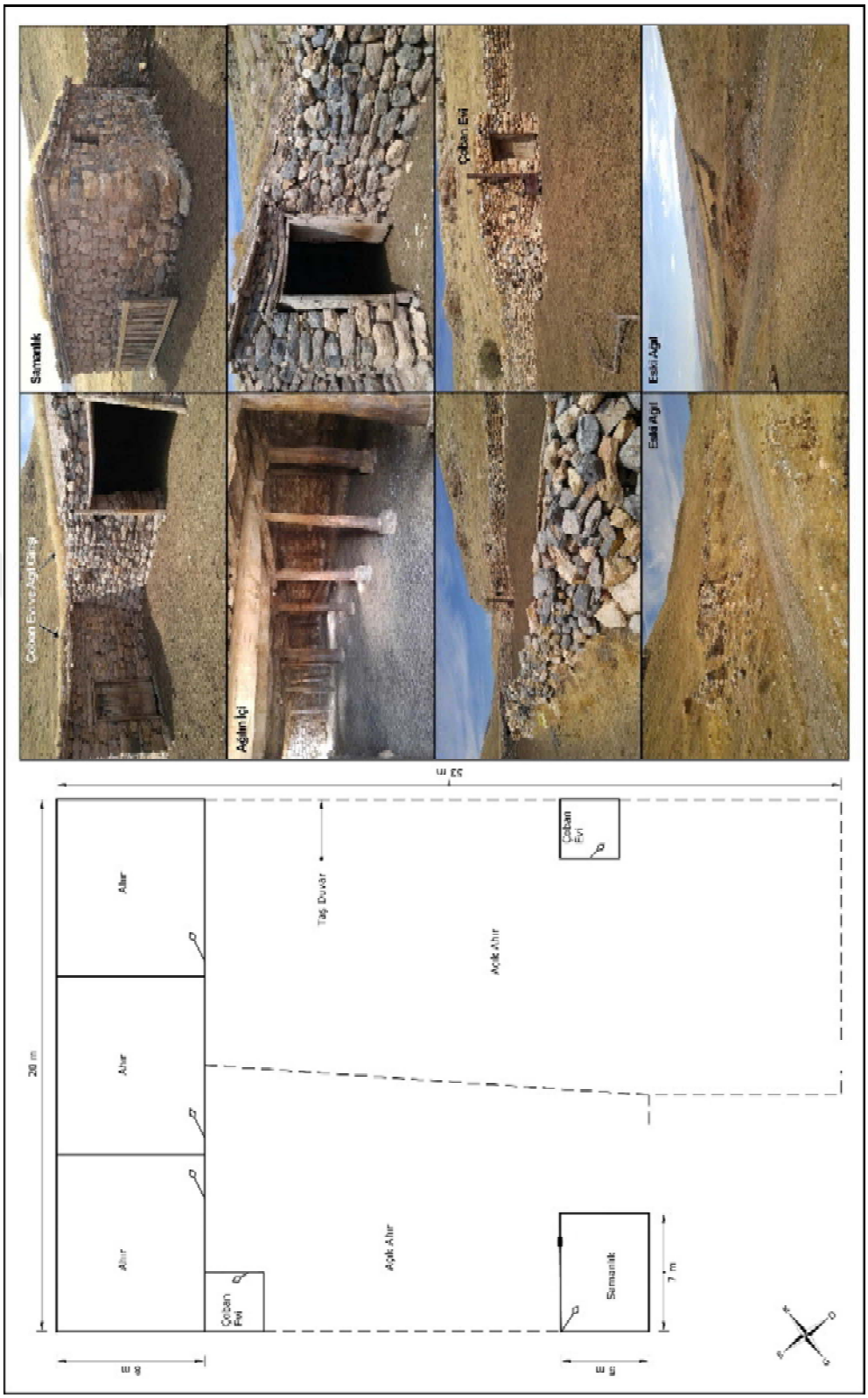
Genellikle bir su kaynağı yakınında, eğimin azaldığı ve mera arazisinin geniş olduğu yerlerden konuşlanan ağılların ortalama yükseltisi 1732 metre iken yükseltileri 1531 metre ile 1959 metreleri arasında değişmektedir. Genelde 1600 ile 1700 metreleri arasında yer alan ağıllardan dağlık alanlarda yer alanların yükseltileri 1700 metrenin üzerine çıkmaktadır.

Jeomorfolojik konumları itibariyle ise 18 tanesi hariç tamamı dağ veya vadi yamacı üzerinde yer almaktadırlar. Yalnızca 5 tane ağıl vadi tabanında ve 13 tanesi de plato yüzeyi üzerinde yer almaktadır (Tablo 3. 7).

İlçede ağıllar üç yerde toplanmıştır. Bunlardan ilki, Uzunyayla platosudur. Kuzeydeki ağıllardan Dikilitaş ve Uzunpınar köylerindekiler hariç tamamı Zamantı ve kollarının açmış olduğu vadilerin içindeki otlakları kullanmak üzere, su kaynağı yakınında kurulmuş ağıllardır. İkincisi, Gövdeli dağı ve uzantıları üzerindeki dağ yamaçlarında yer alan ağıllardır. Son olarak Hınzır ve Aygörmez kütleleri üzerindeki ağıllarda sahadaki üçüncü toplanma alanını oluşturmaktadır. İlçe merkezinin güneyinde yalnızca 3 tane ağıl mevcuttur. Bunlar Akpınar, Dilciler ve Kızılören köylerindeki ağıllardır (Harita 3. 4).

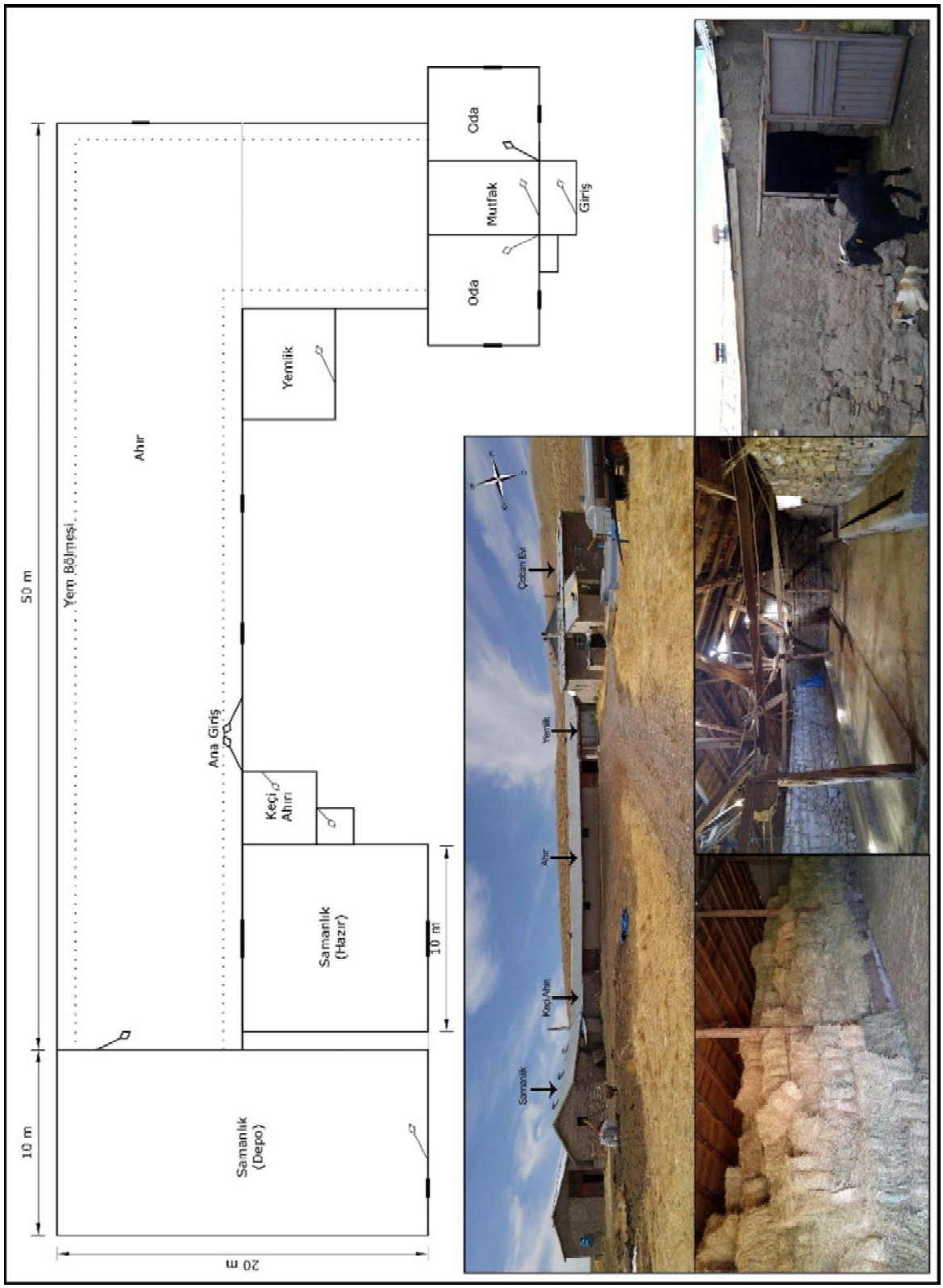
Sahada ağılların birçoğu aktif olarak kullanılmakta bir kısmı ise atıl durumdadır. Örneğin Kaynar, Saçayağı, Beserek, İnliören ve Olukkaya köylerindeki ağılların hepsi kullanılırken, Kaftangiyen, Methiye, Yağlıpınar köylerindeki ağılların hiçbiri aktif değildir. Dikilitaş, Karakuyu, Uzunpınar köylerinde ise yalnızca bir ağıl aktif olarak kullanılmaktadır.

Ağıllar günümüzde konumları değişmese de görünümleri ve yapısal bazı özellikleri değişmektedir. Örneğin Kaynar köyünün 5 km KB'sında bir vadinin taraça düzlüğüne kurulmuş Hacımustafa ağılı tamamı taş malzemeli ve etrafı yine taş duvarla çevrili üstü kapalı samanlık, danalık, çoban evi ve açık ahırdan oluşan bir yapı göstermektedir. Bu ağılın bitişiğinde ayrı iki ağıl bulunmaktadır. Ayrıca ağılın bulunduğu taraçanın güney yamacında ve batısında yıkılmış iki ağıl mevcuttur (Şekil 3. 1).

Şekil 3. 1. Eski Bir Ağıl Örneği

Eski Bir Ağıl'ın Planı ve Fotoğrafları (Kaynar Köyü Hacımustafa Ağılı-2016), Ağılın yapı malzemesi taş'tır. Her ağılın basit bir çoban evi bulunmaktadır. Bu evin yalnızca giriş kapısı bulunmaktadır. Kapalı ahırların üzeri ağaçlarla ve bunlara destek veren ağaç direklerle oluşturulmuş düz toprak dam sistemine sahiptir. Ağılın KB'sı küçük bir vadinin yamacına karşılık gelmektedir. Her yandan taş duvarla çevrili ağılın yalnızca KD'sundaki dar bir düzlükten giriş mümkündür. Duvarlar ortalama 2 m yüksekliğindedir.

Şekil 3. 2. Yeni Bir Ağıl Örneği

Yeni Bir Ağıl'ın Planı ve Fotoğrafları (Kaynar Köyü Taşpınar Ağılı-2016), Büyükbaş yetiştirme amaçlı olarak yapılsa da, günümüzde küçükbaş hayvancılık için kullanılan bu ağıl ise betonarme yapılı modern bir ağıldır. Ağıl'ın bir depo samanlığı, bir samanlığı, yemliği, keçi ahırı ve çoban evi mevcuttur. Hınzır dağının güney kesimindeki bir yamaç üzerinde yer alan ağıl'da güneş enerjisiyle çoban evinin elektrik ihtiyacı karşılanmakta, su ihtiyacı ise Tersakan vadisindeki depodan suyun buraya elektrikle gönderilmesiyle karşılanmaktadır.

Aynı köyün 6,2 km batısında Tersakan köyü yolu üzerinde dağın yamacı üzerindeki küçük bir düzlüğe kurulan Taşpınar ağılı tamamı betonarme yapılıdır. Aynı zamanda ağıl eletrik ve suyun bulunduğu modern bir yapı görünümündedir. Her iki ağılda yıl boyu kullanılmakla birlikte eski olan ağılda kış şartlarına bağlı olarak hayvanlar köye geri götürülebilmektedir. Mevcut ağılların tamamında küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Büyükbaş hayvanlar genellikle mera hayvancılığı yerine ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır (Şekil 3. 2).

Ağılların sayıları ile hayvan sayıları doğrudan ilişkilidir. Örneğin Yukarıborandere köyü 5000'in üzerinde küçükbaş ve 250'den fazla büyükbaş hayvana sahiptir. Buna bağlı olarak kullandığı 6 tane ağıl yerleşmesini aktif olarak kullanmaktadır. Aynı şekilde Kaynar köyü 10 bin'in üzerinde küçükbaş hayvanıyla 8 ağıla, 3 bin'in üzerinde küçükbaş havanıyla Malakköy 5 ağıla sahiptir.

Ağıllar kış mevsimi dışında 3 mevsim kullanılmaktadır. Kış mevsiminde hayvanlar köylere getirilip burada beslenmektedir. Son yıllarda yapılan yeni ağıllar çoban için bir mesken ve hayvanlar için kapalı ahır yapılmasıyla bütün bir yıl kullanılmaktadır.

3.3.1.1.5. Balık Çiftlikleri

Tarım yapılan veya tarımla birlikte hayvancılığın yapıldığı bilinen çiftliklerden farklı olarak balık yetiştiriciliği için uygun su kaynakları üzerinde kurulan ve kapasitesine göre büyüklüğü değişen bir yerleşmedir. Çiftlikler köy idari merkezinden uzakta yer almalarından, bir tesis ve eklentilerden oluşmasından dolayı ayrı birer yerleşme ünitesi olarak kabul edilmişlerdir.

Balık çiftliklerinin dördü Karagöz vadisinde, ikisi Pınarbaşı-Sarız karayolunun da geçtiği Özdere vadisinde, ikisi Şerefiye su kaynağı yakınında Zamantı vadisinde, ikisi Bahçelik barajı kıyısında yer almaktadır. Karagöz pınarı, Şerefiye pınarı ve Bahçelik barajı çiftliklerin kümeler halinde belirmesinde etkili olmuştur (Tablo 3. 8, Harita 3. 5).

Tablo 3. 8. Alabalık Çiftlikleri ve Yapısal Bazı Özellikleri (2016).

Sıra	Alabalık Çiftliği	Köyü	Eğim	Bakı	Yükselti	Jeomorfolojik Konumu
1	Abalıoğlu Alabalık Ç.	Yukarıkaragöz	15	Batı	1600	Vadi Yamacı
2	Marsis(Arslan) Alabalık Ç.	Örenşehir	2	Düz	1609	Vadi Tabanı
3	Uzunyayla Alabalık Ç.	Örenşehir	2	Düz	1620	Vadi Tabanı
4	Öztürk Alabalık Ç.	Yukarıkaragöz	9	Doğu	1601	Vadi Yamacı
5	Gülden Alabalık Ç.	Yukarıkaragöz	2	Düz	1585	Vadi Tabanı
6	Muhsin Atıcı Alabalık Ç.	Yukarıkaragöz	2	Düz	1585	Vadi Tabanı
7	Ünallar Alabalık Ç.	Aşağıkaragöz	1	Düz	1531	Vadi Tabanı
8	Subatan Alabalık Ç.	Yukarıkaragöz	2	Düz	1580	Vadi Tabanı
9	Markuç Alabalık Ç.	Yukarıbeyçayırı	12	Batı	1683	Vadi Yamacı
10	Sevimli Alabalık Ç.	Büyükgümüşgün	1	Düz	1580	Vadi Tabanı

Kaynak: Pınarbaşı İlçe Tarım Müdürlüğü (2017), Google Earth Görüntüleri.

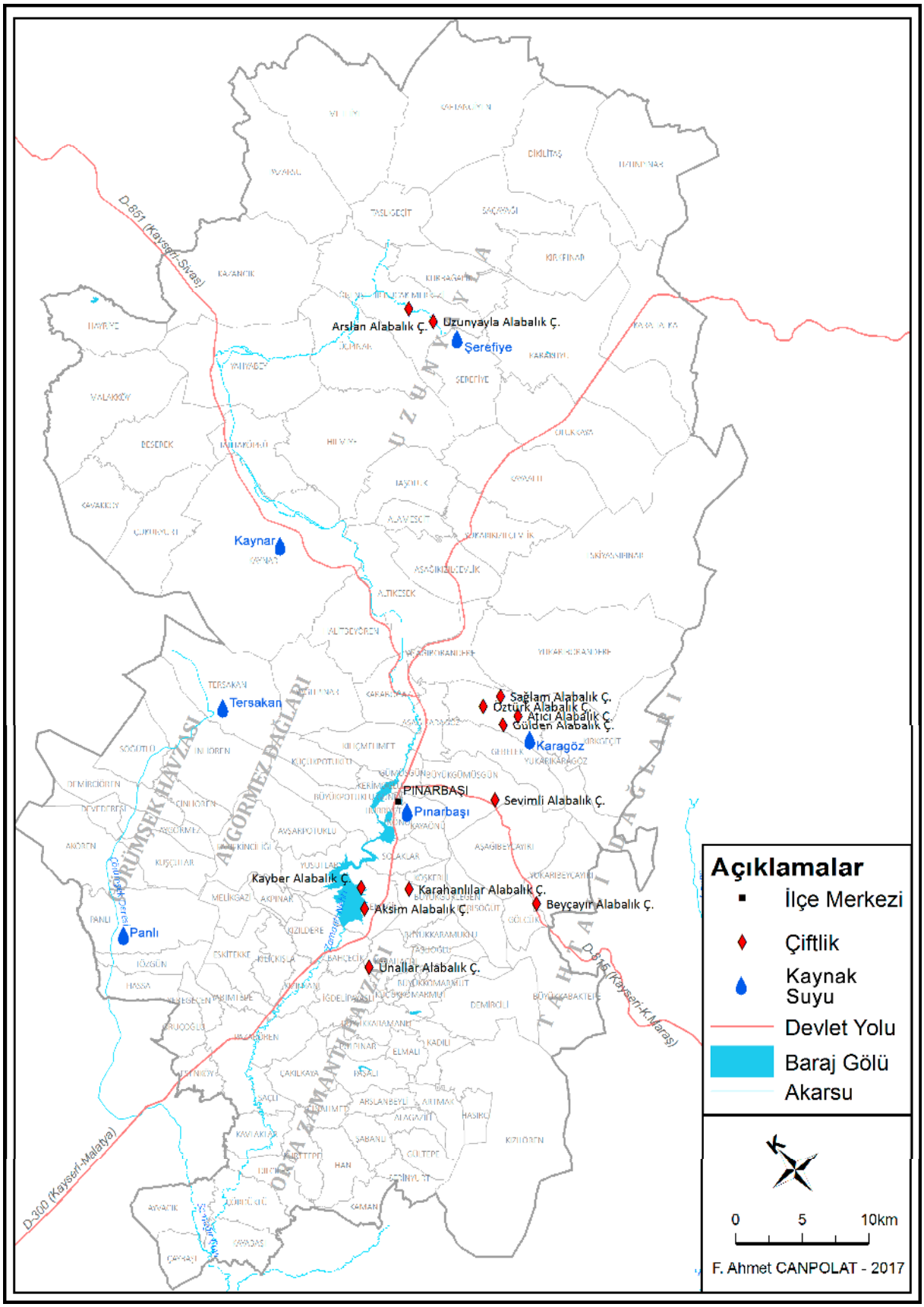
Çiftliklerin kuruldukları yer, suların kolay drene olması için en az yüzde 1 eğim üzerinde yer almaları gerekmektedir. Çiftlikler genellikle vadi tabanlarında yer aldığından dolayı eğim değerleri en fazla %2 değerindedir. Vadi yamacında yer alan çiftliklerde bu değer %15'e kadar çıkmaktadır. Çiftlikler 1530-1683 metreleri arasında yer almaktadır (Harita 3. 5).

Abalıoğlu, Uzunyayla, Marsis ve Öztürk çiftliklerinde, çiftlik sahipleri dışında çalışanlar bulunmaktadır. Bu çiftlikler dışında kalanların tamamı aile şirketi olup yalnızca birkaç aile üyesi işleri yürütmektedir. Abalıoğlu'nda 16, Uzunyayla'da 32, Marsis'te 8 ve Öztürk'te 2 kişi çalışmaktadır. Diğer aile çiftlikleri ile birlikte toplam 80 civarında nüfus bu çiftlikler çalışmakta veya kalmaktadır.

Fotoğraf 3. 4. Önemli Alabalık Çiftlikleri

Alabalık Çiftlikleri, İlçedeki alabalık potansiyeli yüksek olmasına rağmen mevcut tesislerde tarım dışındaki diğer iktisadi faaliyetlerde olduğu gibi küçülme yaşanmaktadır. Ayrıca üretim faaliyetlerinde yaşanan mekanizasyon işçi sayılarının azaltılması şeklinde sonuçlanmaktadır.

Harita 3. 5. Alabalık Çiftliklerinin Dağılışı

Yıllık üretim miktarları bakımından Abalıoğlu 1000 ton, Marsis 300 ton, Uzunyayla 300 ton ve Öztürk 40 ton civarında üretim yapmaktadırlar. Diğer aile şirketlerinin maksimum 25-30 ton civarında üretimi olmaktadır. Dolayısıyla ilçe genelinde 1750 ton'un biraz üzerinde üretim gerçekleşmektedir.

Pazarlama koşulları bakımından Abalıoğlu ile aynı şirkete bağlı Uzunyayla ve Marsis çiftlikleri Konya, Aksaray, Nevşehir, Kayseri, Yozgat, Ankara, Sivas, Ordu, Samsun, Trabzon, Malatya ve Kahramanmaraş illerindeki müşterilerine canlı veya ölü olarak ürünlerini göndermektedirler. Bu şirketler pazarlama konusunda problem yaşamadıklarını genellikle müşterilerin kendilerine ulaşarak talepte bulunduğunu belirtmişlerdir. Büyük kapasiteli nakliye araçlarıyla pazara ulaşan bu şirketlerin etki sahaları geniştir. Diğer küçük kapasiteli çiftlikler genellikle 350-400 km mesafedeki daha yakın pazarlara ürünlerini sunmaktadırlar.

3.3.1.2. Köyler

Köyler hem yönetsel olarak kullanılan hem de yerleşme coğrafyası içerisinde yer alan, iktisaden birincil faaliyetlerin daha yaygın olduğu ve nüfusu genellikle 2000'den az olan yerleşmelerdir.

Araştırma sahası içerisinde köy sayısı 100'ün altına indiği ve 200'ün üzerine çıktığı dönemler olmuştur. Günümüzde 113 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Bu köylerdeki nüfus, resmi istatistiklere göre 15 ile 980 arasında değişiklik göstermektedir.

Çevre düzeni planında Pınarbaşı ilçesinde; Kaynar ve Pazarören köyleri ile Akören, Aslanbeyli, Büyükkömarmut, Çördüklü, Örenşehir ve Yukarıkızılçevik köyleri merkezi yerleşim yerleri içerisinde yer almaktadır.

3.3.1.2.1. Adlarına Göre Köyler

Yerleşme adları, herhangi bir coğrafyanın millî kimliğini ortaya koyar. Yerleşme adlarının hangi dilde olduğu bu bakımdan son derece önemlidir. *Yer adları bir yerin coğrafi, tarihi ve genel karakterini tanıtmada rol oynar. Hatta edebi ,mizahi yönleri olduğunu da söyleyebiliriz (Alagöz, 1984:11).*

Coğrafya yalnız bugüne değil, bir ucundan sıkı bir surette tarihî gelişmeye de bağlıdır: Arazinin, ovaların oldukça eski zamanda işleniş tarzı, gelişmenin dayanağı olan özellikler, tarih boyunca yerleşmeler, nüfusu, şehirlerin ortaya çıkışı, yaşaması ve bunları etkileyen coğrafi faktörlerin, eski durumu, tarihi gelişimin de bilinmesi bazı açıklamalarda ve ilmi niteliğin açıklık kazanmasında önemli faktördür. Coğrafyaya çok bağlı ve yerinde kullanılmış, birçok mahallî terimleri (tabirleri) bulup çıkarmak toponomi

açısından ilgi çekicidir. Bunlar, Türkçe'nin araziye yakıştırarak ad koyma hususundaki zenginliğini göstermektedir (Karaboran, 1984:97).

Türkiye'de yer adı verme usulleriyle ilgili olarak elde edilen verilerde, yer adlarının çoklukla boy, oymak, aşiret ve şahıs adlarıyla, doğal olgulardan hareket edilerek meydana getirildikleri ortaya konulmuştur (Yediyıldız, 1984: 28'den aktaran Güner, 2006: 1). İlçede de eski yer adlarında daha fazla olmak üzere bu durumu tespit etmek mümkündür.

İlçedeki köy isimlerinin kökeni itibariyle yarısından fazlası doğal ortam koşullarına bağlı olarak (Olukkaya, Kayaaltı, Tersakan vb.) isimlendirilmişlerdir. İsimlendirmelerin tamamına yakını sahanın gerçek özelliklerini yansıttığından yöre halkı tarafından benimsenmiş ve kullanılmaktadır.

Ancak köylerin isimleriyle ilgili durumu bu kadar basit yapıda değildir. Çünkü sahanın göç yapısı yani hareketliliği köylerin isimlerinde de büyük değişkenliğe neden olmuş geçmişten bugüne önemli değişiklikler göstermiştir. Bu olguyu açıklayabilmek için sahadaki nüfus hareketliliği bölümünde ve yerleşme tarihinde ifade edildiği gibi iskân süreçleri üzerinde düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Buradan hareketle Çerkezlerin ilk yerleştirildiği köylerin tamamının başta Çerkez isimleri mevcuttur ve bu isimlerin tamamı oraya yerleşen önemli ailenin ismini taşımaktadır. Sahadaki 53 köyün önceki ismi Çerkez kökenlidir. Bu isimlerin tamamı değiştirilerek Türkçe isimler konulmuştur. Ancak bu değişiklik 1940 yılındaki genelgeden daha önce Cumhuriyet öncesi dönemde gerçekleştirilen değişikliklerdir. Yeni konulan isimlerin büyük çoğunluğu ilk kaynağı birey/topluluk olmasına rağmen, doğal ortama bağlı isimlendirmeler olması dikkati çekmektedir. Günümüzde eski isimlerini genelde Çerkezce konuşabilenler kullanmaktadırlar (Tablo 3. 9, Harita 3. 6).

Arkeolojik kökenli isimlendirmeler genellikle köyün içinde veya sınırları içinde höyük veya tümülüs kaynaklıdır. Örneğin Akören köyünde 3'ü kayıtlı olmak üzere 6 höyük bulunmaktadır. Ancak eski adı Viranşehir olan Örenşehir köyü, Çerkez iskânından sonra kurulan bir köydür ve muhtemelen görünüşü nedeniyle böyle bir isimlendirme yapılmıştır. Bu köylerden Örenşehir ve Kızılören köyleri hariç hepsi Çörümşek havzasında yer alması dikkati çekmektedir (Tablo 3. 9, Harita 3. 6).

Tablo 3. 9. Pınarbaşı İlçesindeki Köy İsimlerinin Toponimik Kökeni ve Eski İsimleri

	Avşar, Muhacir vd. Köy Yerleşmeleri	Toponimik Köken	Eski İsmi
1	Akpınar	Hidrografik	Çeşme, İslamlar
2	Arslanbeyli	Birey-Topluluk	Şahanlar
3	Artmak	İktisadi	Şemsettinbey Öreni
4	Ayvacık	Fitolojik	Cabe
5	Büyükgürleğen	Hidrografik	Köse Hacılı
6	Büyükkömarmut	Fitolojik	Emirler
7	Çakılkaya	Litolojik	Halevik
8	Çaybaşı	Hidrografik	Hormusun
9	Dilciler	Birey-Topluluk	Kersindilci, Karlıpınar
10	Esenköy	Klimatik	Toybük, Toyluk
11	Eskitekke	Dini	Altıparmak
12	Fakıekinciliği	Dini	Kalaycı
13	Gölcük	Hidrografik	Maraşlıoğlu
14	Gültepe	Jeomorfolojik	Keltepe
15	Han	İktisadi	Hanköy
16	Kadılı	Birey-Topluluk	Kurukavak
17	Kayabaşı	Litolojik	Sindel
18	Kızılhan	İktisadi	Herpa
19	Kızılören	Arkeolojik	Kızılviran
20	Kurttepe	Zoolojik	Karabudalı
21	Melikgazi	Birey-Topluluk	Zamantı
22	Pınarbaşı	Hidrografik	Aziziye
23	Pulpınar	Hidrografik	Emberler
24	Saçlı	Birey-Topluluk	Şahlık
25	Serinyurt	Klimatik	Cinliyurt
26	Solaklar	Birey-Topluluk	Küçük Köşkerli
27	Söğütlü	Fitolojik	Çerkes Söğütlü
28	Yarımtepe	Jeomorfolojik	Gülabi, Kötüören
29	Alagazili	Birey-Topluluk	-
30	Bahçecik	Fitolojik	-
31	Büyükkaramanlı	Birey-Topluluk	-
32	Büyükkaramuklu	Fitolojik	-
33	Cinahmet	Birey-Topluluk	-
34	Çördüklü	Fitolojik	-
35	Demircili	Litolojik	-
36	Elmalı	Fitolojik	-
37	Emeğil	Hidrografik	-
38	Hasırcı	Birey-Topluluk	-
39	Hassa	Birey-Topluluk	-
40	İğdelipayaslı	Fitolojik	-
41	Kaman	Jeomorfolojik	-
42	Karahacılı	Birey-Topluluk	-
43	Kavlaklar	Birey-Topluluk	-
44	Kayaaltı	Litolojik	-
45	Kılıçkışla	İktisadi	-
46	Kızıldere	Hidrografik	-
47	Köşkerli	Birey-Topluluk	-
48	Küçükkömarmut	Fitolojik	-
49	Oruçoğlu	Birey-Topluluk	-
50	Paşalı	Birey-Topluluk	-
51	Pazarören	Arkeolojik	-
52	Şabanlı	Birey-Topluluk	-
53	Taşlıoğlu	Birey-Topluluk	-
54	Tözgün	Birey-Topluluk	-
55	Yeregeçen	Hidrografik	-
56	Yusuflar	Birey-Topluluk	-

	Çerkezlerin İskan Edildikleri Köyler	Toponimik Köken	Eski İsmi
1	Akören	Arkeolojik	Pedisey
2	Alamescit	Dini	Lığurhable
3	Altıkesek	Litolojik	Lokaje
4	Aşağıbeyçayırı	Fitolojik	Şıpş Hable
5	Aşağıborandere	Hidrografik	Şeşen Jambotey, Kaldırak
6	Aşağıkaragöz	Hidrografik	Xost Hable
7	Aşağıkızılçevlik	Hidrografik	Mekeney
8	Avşarpotuklu	Zoolojik	İsmelgoaje
9	Aygörmez	Jeomorfolojik	Hıdya, Kötüköy
10	Beserek	Zoolojik	Çeçenay
11	Büyükgümüşgün	Birey-Topluluk	Apşo Hable
12	Büyükkabaktepe	Jeomorfolojik	Tambi Hable
13	Cinliören	Arkeolojik	Nıberın Hable
14	Demirciören	Arkeolojik	Hacıshak Hable
15	Devederesi	Zoolojik	Padıseyıj
16	Dikilitaş	Litolojik	Ynalgoy
17	Eskiyassıpınar	Birey-Topluluk	Şenibey
18	Gebelek	Zoolojik	Kuthaley, Gebelekkışla
19	Halitbeyören	Birey-Topluluk	Kunaşey
20	Hayriye	Birey-Topluluk	Jamirzey
21	Hilmiye	Birey-Topluluk	Beşkızakhable, Donludere, Domuzderesi
22	İnliören	Arkeolojik	Xewsay
23	Kaftangiyen	Birey-Topluluk	Anzorey
24	Karaboğaz	Jeomorfolojik	Aslan Hable, Çerkez Karaboğaz
25	Karahalka	Litolojik	Mertezey
26	Karakuyu	Hidrografik	Şegem/Çegen
27	Kavakköy	Fitolojik	Lıbıy Hable, Kavakviran
28	Kazancık	Birey-Topluluk	Bıberdkıt
29	Kılıçmehmet	Birey-Topluluk	Kılışbi Hable, Kılıçmemet
30	Kırkgeçit	Jeomorfolojik	Jıgeyxo
31	Kırkpınar	Hidrografik	Sasık Hable
32	Kurbağalık	Zoolojik	Şigê Begoy
33	Kuşçular	Birey-Topluluk	Çerkezkuşçular
34	Küçükpotuklu	Zoolojik	İsmel Kıt
35	Methiye	Birey-Topluluk	Mudarey
36	Olukkaya	Jeomorfolojik	Jambotey, Pöhrenk
37	Örenşehir	Arkeolojik	Gûndê Tey, Viranşehir
38	Pazarsu	Hidrografik	Anzoreytsuk
39	Saçayağı	Hidrografik	Kunujhable, Beyazköy
40	Şerefiye	Birey-Topluluk	Astemrey
41	Tahtaköprü	Hidrografik	Kuraşın Hable
42	Taşlıgeçit	Litolojik	Toğ Hable
43	Taşoluk	Jeomorfolojik	Batırdegu Hable
44	Tersakan	Hidrografik	Lak Hable
45	Uzunpınar	Hidrografik	Yenerıquey, Araplı
46	Üçpınar	Hidrografik	Xatıgê Geycuğ Şoke, Uyuzpınar
47	Yağlıpınar	Hidrografik	Jeriştey
48	Yahyabey	Birey-Topluluk	Hatuqussukuey
49	Yukarıbeyçayırı	Fitolojik	Marguşey
50	Yukarıborandere	Hidrografik	Yeligoy
51	Yukarıkaragöz	Hidrografik	Makar Hable
52	Yukarıkızılçevlik	Hidrografik	Jeş Hable
53	Büyükpotuklu	Zoolojik	-
54	Çukuryurt	Jeomorfolojik	-
55	Eğrisöğüt	Fitolojik	-
56	Kaynar	Hidrografik	-
57	Malakköy	Zoolojik	-
58	Panlı	Hidrografik	-

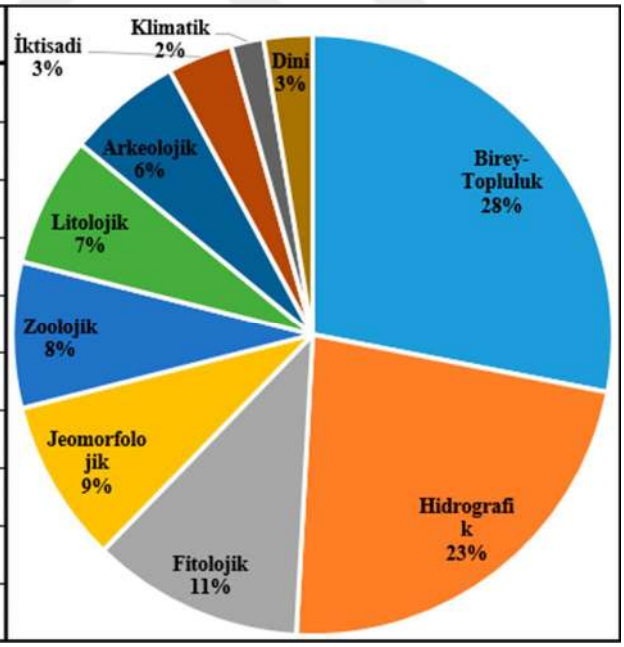
Kaynak: Arazi Anketleri, 2015

Ören isimli yerleşmelerle ilgili farklı teoriler bulunmakla birlikte en çok kabul görenlerden ilki: *Anadolu'ya gelen Türkler, sahipsiz ve hazır buldukları yerleşmeleri kullanmışlardır. "Ören, viran" eki bulunan yerleşmelerin pek çoğu bu şekilde, Türkleşen yerleşmeleri oluşturmuştur. Türkler Anadolu'ya gelmeye başladıkları dönemde daha çok kırsal kesime yönelmişler, kendi kurdukları ya da Bizans döneminde mevcut olan köylere yerleşmişler, konar-göçer kültürü devam ettirmişler ve yaylak-kışlak arasında dinamik bir yaşam sürmüşlerdir (Yinanç, 2013:138'den aktaran Taş, 2016:177).*

İkinci teori ise Celali isyanları, 16. ve 17. yüzyıllarda, Yavuz Sultan Selim döneminden başlayan ve IV. Mehmed dönemine kadar devam etmiştir. Celâli isyanlarının bir devamı mahiyetinde olan levend, saruca, sekban olarak isimlendirilen hareket, Anadolu'da birçok yerleşim yerini harap hale getirmiştir.

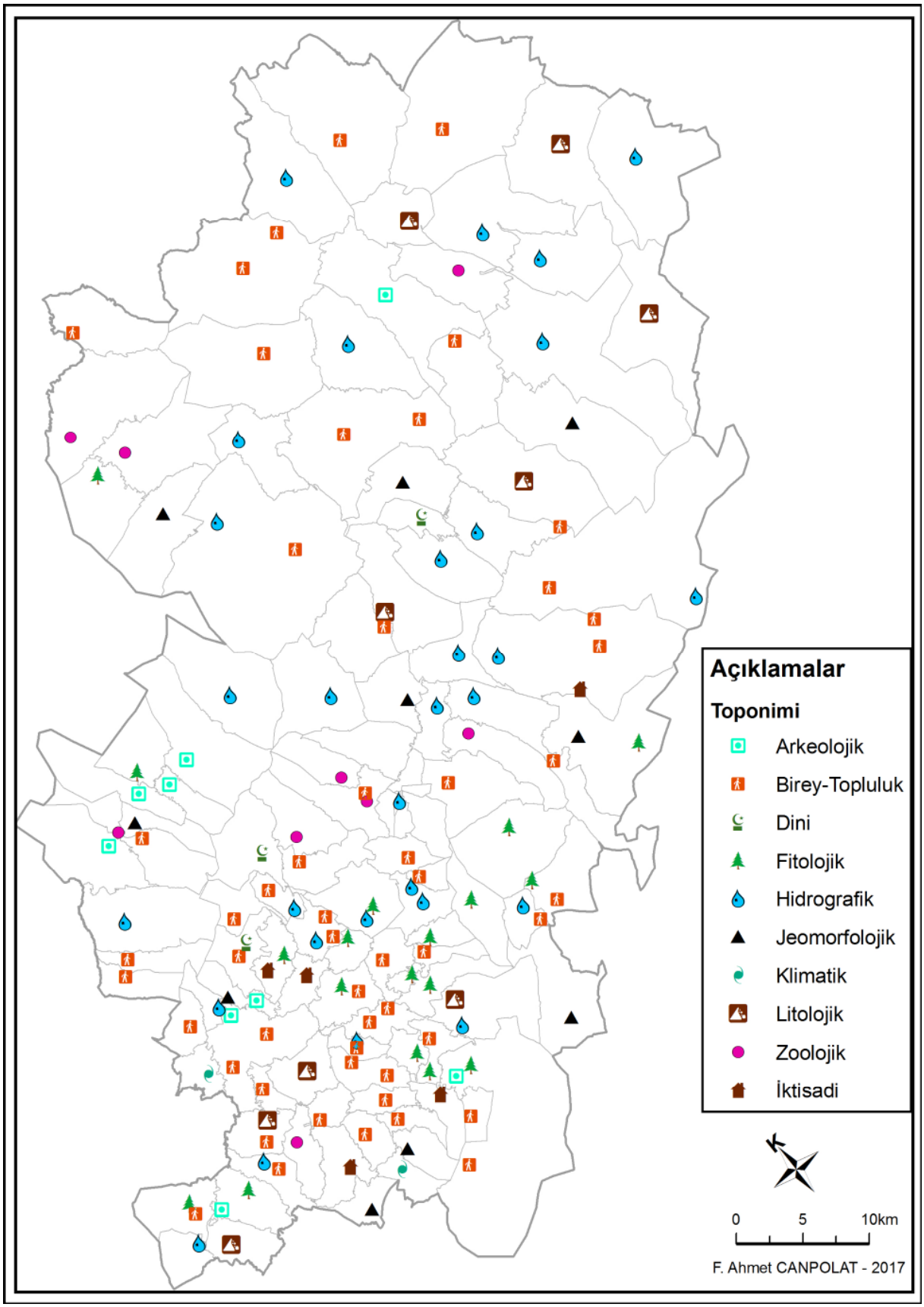
Kayseri, Sivas ve Maraş yörelerini de içine alan bu dönemin yol açtığı yıkımların hatıraları, Çörümşek havzasındaki yerleşme adlarına da yansımış olabileceği düşünülmektedir. Fitolojik kökenli isimlerden Söğütlü köyü hariç ilçenin güneyinde toplanmıştır. Bu köylerden Çördüklü ismini çördük otundan, Büyükkaramuklu köyü Karamuk meyvesinden, Kömarmut köyü ise dağlardaki kümeler halindeki yabani armut ağaçlarından ismini almıştır (Tablo 3. 9, Harita 3. 6).

Toponimik Köken	İsim Sayısı	Oran %
Birey-Topluluk	32	28
Hidrografik	26	23
Fitolojik	13	11
Jeomorfolojik	10	9
Zoolojik	9	8
Litolojik	8	7
Arkeolojik	7	6
İktisadi	4	4
Klimatik	2	2
Dini	3	3

Şekil 3. 3. Toponimik Kökene Göre Köy İsimlerinin Dağılımı

İlçedeki hidrografik yapı, yerleşmelerin kuruluş yeri ve iktisadi faaliyetleri kadar isimleri üzerinde de belirgin bir etkiye sahiptir. Zamantı ve kollarından ismini alan köyler olduğu gibi kaynak sularından ismini alan köyler de mevcuttur (Tablo 3. 9, Şekil 3. 3).

Harita 3. 6. Pınarbaşı İlçesinde Köy, Mezraa ve Mahalle İsimlerinin Toponimik Dağılışı

Jeomorfolojik kökenli isimlendirmeler köyün kuruluş yeri veya yakınındaki bir relief özelliğinden ismini almaktadır. Örneğin Büyükkabaktepe köy merkezinin güneyindeki yassı bir tepeden, Aygörmez, Aygörmez tepesinden ve Kaman, köyün batısındaki Kaman Tepesinden ismini almaktadır. Olukkaya ve Taşoluk köyleri isimlerini hem jeomorfolojik özelliklerinden hem de buradaki su kaynağından almaktadırlar (Tablo 3. 9, Şekil 3. 3).

Litolojik kökenli isimlerden Kayabaşı, Dikilitaş, Çakılkaya ve Taşlıgeçit Zamantı vadisindeki kornişlerden, Altıkesek toprak yapısından, Karahalka volkanik araziden, Kayaaltı karstik erime ve fiziksel aşındırmaya bağlı oluşan bir çanaktan, Demircili ise demir madeninden ismini almıştır (Tablo 3. 9, Şekil 3. 3).

Zoolojik kaynaklı isimlendirmelerde kervan geçiş güzerhahı üzerinde yer alması ve deve yavrularını beklettikleri yerler olması Deve'nin (Potuk, Beserek) yer ismi üzerindeki etkisini arttırmıştır (Tablo 3. 9, Şekil 3. 3).

Avşar, muhacir ve diğer toplulukların bulunduğu köylerdeki isim değişiklikleri daha azdır. Ancak bazı köylerin eski ismiyle birlikte yeni ismi kullanılmaktadır. Örneğin bazı köylerle ilgili haberleri, çeşitli kuruluşlarda yayımlanırken iki ismi de vermektedir. Bu köyler Ayvacık/Cabe, Yarımtepe/Gülabi, Çakılkaya/Halevik, Serinyurt/Cinliyurt, Kayabaşı/Sindel, Gültepe/Keltepe, Eskitekke/Altıparmak, Esenköy/Toybuk ve Çaybaşı/Hormusun köyleridir.

3.3.1.2.2. Jeomorfolojik Konumlarına Göre Köyler

Uzunyayla köyleri, ya havzayı çevreleyen dağların eteklerinde (Hınzır ve Gürün dağları), yahut güneydeki konglomera platosunun en sulak vadileri boyunca, yahut da Zamantı ırmağı kollarını Viranşehir kalker platosunu derin bir şekilde yarmış bulunduğu vadiler boyunca sıralanırlar. Bütün bu sıralanışta ekilebilir toprak bulmak işi önemli olmakla beraber, asıl sebebi su bulmak ihtiyacı teşkil eder. Öyle ki, Viranşehir kalker platosunun üstünde hiçbir köye rastlanmaz. Köyler, bu geniş platonun en üst kısmını teşkil eden sert ve suyu geçirir kalker bankının altında yer alan marn, marnlı kalker veya ince tabakalar halinde de olsa, kilin bulunduğu yamaçların alt kısmında, vadi tabanına doğru uzanarak, sıralanmış bulunurlar. Burada köylerin birbirine uzaklığı 6-10 kilometre kadar olduğu halde, Uzunyayla'nın batı ve bilhassa güney batı çevresinde 3-5 kilometre kadardır (İzbırak, 1945: 288).

İzbırak'ın (1945) yaptığı tasnife göre yerleşmeler ilçe genelinde 3 sınıfta değerlendirilebilir. Bunlar vadi boyu ve büyük kaynakbaşı yerleşmeleri, dağ eteği yerleşmeleri ve dağ arası yerleşmeleri şeklindedir. Bu tasnif oldukça kullanışlı olmakla

beraber çalışmamızda biraz ayrıntıya inilerek diğer morfolojik birimlerle birlikte 8 sınıfta değerlendirilmiştir. Bu sınıflar tespit edilirken daha önce hazırlanmış jeomorfoloji haritaları, arazi gözlemleri ve Google Earth görüntülerinden faydalanılmıştır.

Plato yüzeyi ve elemanları inceleme sahasının ana relief ünitesini oluşturmaktadır. Bu nedenle köylerin büyük çoğunluğu (40 köy) plato yüzeyi ve elemanları üzerinde toplanmıştır. Özellikle Kafkaslardan buraya gelip iskân ettirilen Çerkez nüfusunun o dönemdeki en önemli iktisadi faaliyeti olan At yetiştiriciliği için uygun geniş düzlüklerin mevcudiyeti yer seçimi için belirleyici olmuştur. Ayrıca bu geniş mera ve otlaklar, hayvancılık faaliyetleri için de uygun olması yine yer seçimi üzerinde etkili olmuştur. Plato yüzeyi üzerindeki köyler genellikle ilçenin güneyinde yer alırken, platoyu yaran akarsuların oluşturduğu vadi ve birimleri üzerindeki köyler de Uzunyayla çevresinde yoğunlaşmaktadır (Harita 3. 1, Şekil 3. 4, Fotoğraf 3. 5).

Vadi, vadi yamacı ve vadi tabanı üzerinde 43 köy mevcudiyeti yer seçiminde suyun önemini ortaya koymaktadır. Genellikle düşük debili derelerin oluşturduğu vadi ve birimleri üzerinde 13 köy, tarım alanlarını kapatmamak ve taşkın riskinden korunmak için vadi yamaçlarında 24 köy, geniş otlakların da bulunduğu vadi tabanı üzerinde hayvancılık faaliyetleri için elverişli vadi tabanlarında 6 köy mevcuttur (Harita 3. 1, Şekil 3. 4, Fotoğraf 3. 5).

Etek düzlükleri, araştırma sahasının jeolojik gelişimine bağlı olaraka önemli morfolojik birimlerden biridir. Bu hafif veya orta eğimli yüzeyler üzerinde 12 köy mevcuttur. Bu köylerden Olukkaya ve Kayaaltı köyleri, Gövdeli dağı ile Uzunyayla arasındaki, Oruçoğlu ise Aygörmez dağı ile Pazarören platosu arasındaki etek düzlüğü üzerinde yer almaktadır. Geri kalan köyler plato yüzeyleri ile vadi tabanı arasındaki etek düzlüklerinde bulunmaktadır (Harita 3. 1, Şekil 3. 4, Fotoğraf 3. 5).

Birikinti konileri fazla olmamakla birlikte irili ufaklı birkaç birikinti konisinden, ikisi üzerinde Aşağıkaragöz ve Karaboğaz köyleri yer almaktadır. Çukuryurt-Kavakköy ile Kaman-Artmak dağ eteği ovaları üzerinde toplam 7 köy mevcuttur. Dağ yamacında yer alan köylerden 6'sı Aygörmez dağı üzerinde bulunurken, Hasırcı Kireçlik dağı alt yamacında, Gültepe ise Keltepe yamacında yer almaktadır (Harita 3. 1, Şekil 3. 4).

Yerleşmelerin konumlandıkları yüzeylerin eğim özelliği o yerleşmenin formu, dokusu ve gelişim yönü gibi farklı mekânsal nitelikleri üzerinde etkili olmaktadır. Araştırma sahasının ortalama eğimi %14,1 olmasına rağmen % 6'ya kadar hafif eğimli ve düz araziler toplam arazinin yaklaşık %40'ını (1365 km^2) oluşturmaktadır. Bu arazileri %6-12 arasında orta eğimli yüzeyler %18,6 (636 km^2) ile takip etmektedir. %12'ye kadar

eğimli yüzeyler genel olarak yerleşmeye elverişli sahalar olarak kabul edilebilir. Daha yüksek eğim değerlerinde bulunan yerleşmeler zorunluluktan veya mevcut potansiyellerden faydalanmaya yönelik olarak çıkmıştır. %12'den fazla eğime sahip araziler toplam arazinin %41,2'sini oluşturmaktadır. Bu araziler içinde dağlık alanlar, vadi ve plato yamaçları gibi engebeli sahalar yer almaktadır (Harita 3. 1, Şekil 3. 4).

Eğim gruplarına göre köylerin bulundukları konumlar şu şekildedir; % 1-6 arası düz ve hafif eğimli yüzeyler üzerinde 38 köy mevcut iken, % 6-10 arası orta eğimli yüzeyler üzerinde 52, % 12-20 arası dik eğimli yüzeylerde ise 22 köy mevcuttur. % 20'nin üzerinde eğime sahip yalnızca Özdere vadisine bağlanan bir derenin yamaçlarında yer alan Yukarıbeyçayırı köyü yer almaktadır. Eğim yüzdesi %2'den düşük araziler düz kabul edilmektedir. Bu tür araziler vadi tabanlarında yer aldığından dolayı Pazarsu, Methiye ve Kızılhan köyleri düz arazi üzerinde yer almaktadır. Dağ yamaçları ile plato yamaçları üzerinde yer alan köyler konumlarına bağlı olarak yüksek eğime sahip yüzeyler üzerinde yer almaktadır (Harita 3. 1, Şekil 3. 4).

Araştırma sahasındaki bütün köylerin temel iktisadi faaliyet özellikleri tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin birlikte yürütülmesine yönelik olduğu için köylerin kuruluş yerleri saha içinde farklılık göstermemektedir. Yani kuruluş yeri seçiminde iktisadi faaliyet türü etkili olmamıştır.

Yükselti, coğrafi şartların şekillenmesinde önemli faktördür. Doğal olarak yerleşmeler de yükselti faktöründen etkilenecektir. Bu bağlamda diğer coğrafi şartlarla birlikte yükselti faktörü de yerleşmelerin dağılışında, dokusunda ve tipinde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkar. Türkiye'de yerleşmeler, belirli yerlerde değil, tam tersine relief üzerinde hemen her yere dağılmış olarak bulunurlar (Tunçdilek, 1985:42). Bu durum araştırma sahasında da benzer bir durum sergilemektedir. Köylerde yerleşme üst sınırı Aygörmez kütlesinin güney yamacında yer alan 1843 m. ile Melikgazi köyündedir. En düşük rakımda yer alan köy ise ilçenin GB'sında 1400 m. ile Çaybaşı köyündedir. Sahada köylerin ortalama yükselti değeri 1604 m.'dir.

Yükselti aralıklarına göre köylerden 1400-1500 m. arasında 16, 1500-1600 m. arasında 41, 1600-1700 m. arasında 40 ve 1700-1843 m. arasında 16 köy mevcuttur. Burada dikkati çeken esas nokta, yüksek rakımlı köylerin Aygörmez kütlesi çevresinde toplanmış olmasıdır. Şöyle ki daha yüksek rakımlı ve çok daha fazla alan kaplayan Tahtalı dağları ve uzantıları üzerinde, yerleşmeye elverişli daha az alan olması buradaki köy sayısını azaltmış daha çok köy altı iskân birimlerinin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Oysa Aygörmez kütlesi su kaynaklarının fazlalığı, ana ulaşım arterine yakınlığı ve çevresindeki

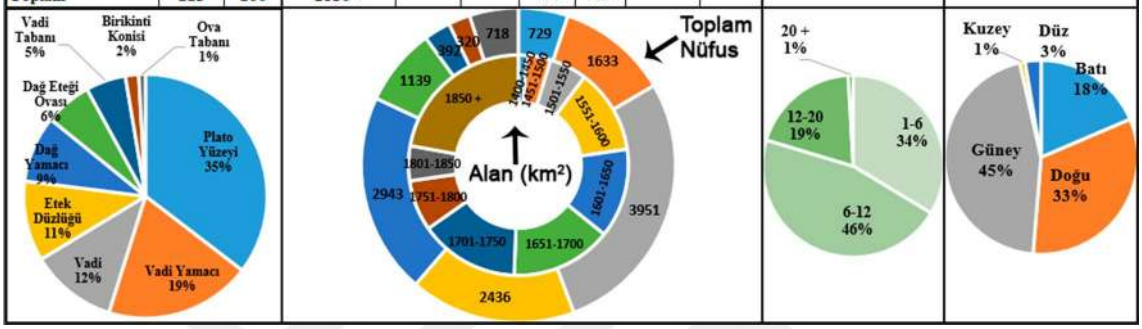
plato yüzeyleri üzerindeki tarım alanlarıyla yerleşmeler için daha cazip imkânlar sunmuştur (Harita 3. 1, Şekil 3. 4).

Jeomorfolojik Konumu	Köy Sayısı	%
Plato Yüzeyi	40	35
Vadi Yamacı	22	19
Vadi	13	12
Etek Düzlüğü	12	11
Dağ Yamacı	10	9
Dağ Eteği Ovası	7	6
Vadi Tabanı	6	5
Birikinti Konisi	2	2
Ova Tabanı	1	1
Toplam	113	100

Yükselti Basamakları	Köy Sayısı	%	Alan km²	%	Toplam Nüfus	Nüfus %'si
1400-1450	6	5	42	1	729	5
1451-1500	11	10	120	4	1633	11
1501-1550	18	16	188	6	3951	28
1551-1600	21	19	424	12	2436	17
1601-1650	24	21	447	13	2943	21
1651-1700	15	13	507	15	1139	8
1701-1750	7	6	500	15	392	3
1751-1800	5	4	254	7	320	2
1801-1850	6	5	175	5	718	5
1850 +	-	-	756	22		-

Eğim %	Köy Sayısı	%
1-6	38	34
6-12	52	46
12-20	22	19
20 +	1	1

Bakı	Köy Sayısı	%
Batı	21	19
Doğu	37	33
Güney	51	45
Kuzey	1	1
Düz	3	3

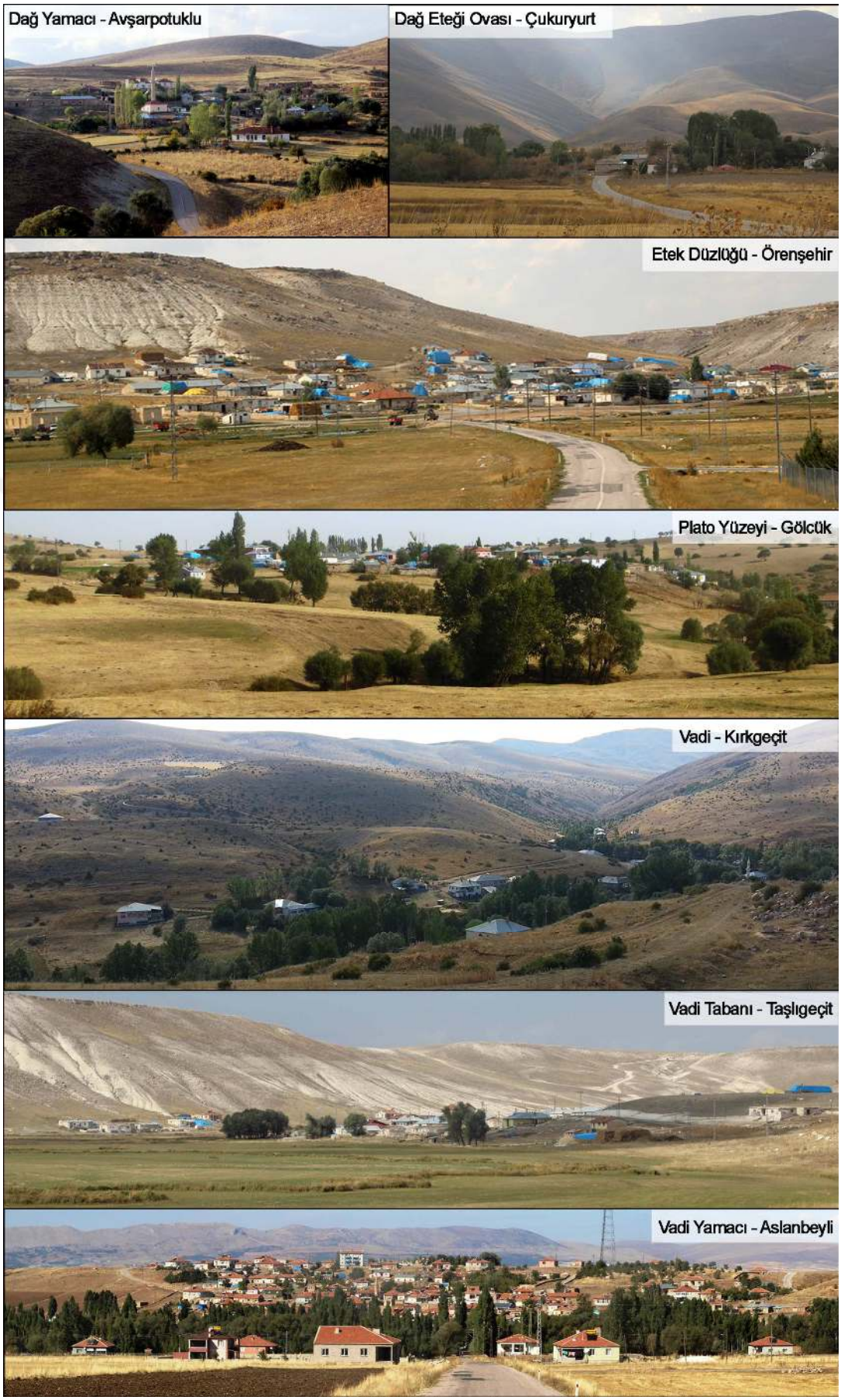
Şekil 3. 4. Konum Özelliklerine Göre Köyler

Kırsal nüfusun esas toplandığı yükselti aralığı, ilçenin %31'ini oluşturan 1500-1650 metreleri arasıdır. Bu aralıkta nüfusun yarıdan fazlası bulunmaktadır. 1400-1500 metreleri arası, ilçenin yalnızca %5'ini oluşturmasına rağmen nüfusun %16'sı yaşamaktadır. Bu araziler İlçenin batı ve güneybatısında Zamantı ve kollarının vadi tabanına karşılık gelmektedir. Bu araziler tarım açısından en elverişli araziler arasındadır. Sulu tarımla birlikte kuru tarım faaliyetleri yapılmaktadır. Ayrıca hayvancılık faaliyetleri de ilçenin geri kalanında olduğu gibi yoğun olarak yapılmaktadır. 1650 metre ve üzeri yükselti, toplam alanın yaklaşık %42'sini oluşturmasına rağmen, nüfusun yalnızca %18'sini barındırmaktadır. 1650 metre ile 1800 metre arasında yer alan tarım arazileri giderek küçülmekte ve azalmaktadır. Bu durum engebeliliğin artmasıyla birlikte toprak örtüsünün aşındırmaya bağlı olara incelmesiyle de ilgilidir. Ziraat potansiyelinin azaldığı bu alanlar 1800 m'den sonra artık yerini hayvancılık ve diğer iktisadi faaliyet sahalarına bırakmaktadır (Harita 3. 1, Şekil 3. 4).

Tablo 3. 10. Pınarbaşı İlçesindeki Köylerin Yapısal Bazı Özellikleri (2016)

	Köyler	Eğim	Bakı	Yükselt	Jeomorfolojik Konumu
1	Akören	7,4	Güney	1551	**Vadi**
2	Akpınar	15,0	Güney	1597	**Dağ Yamacı**
3	Alagazili	4,4	-	1545	**Plato Yüzeyi**
4	Alamescit	8,4	Batı	1632	**Vadi Yamacı**
5	Altıkesek	2,6	Güney	1532	**Etek Düzlüğü**
6	Arslanbeyli	9,1	Güney	1539	**Vadi Yamacı**
7	Artmak	2,2	Batı	1615	**Dağ Eteği Ovası**
8	Aşağıbeyçayırı	19,5	Batı	1638	**Vadi Tabanı**
9	Aşağıborandere	6,1	Batı	1577	**Vadi**
10	Aşağıkaragöz	4,7	Güney	1529	**Birikinti Konisi**
11	Aşağıkızılçevlik	3,3	Doğu	1634	**Etek Düzlüğü**
12	Avşarpotuklu	13,7	Doğu	1782	**Dağ Yamacı**
13	Aygörmez	10,2	Güney	1587	**Dağ Yamacı**
14	Ayvacık	16,1	Doğu	1420	**Vadi Yamacı**
15	Bahçecik	16,3	Güney	1530	**Dağ Yamacı**
16	Beserek	2,1	-	1619	**Plato Yüzeyi**
17	Büyükgümüşgün	11,5	Doğu	1554	**Vadi**
18	Büyükgürleğen	9,5	Güney	1614	**Vadi Yamacı**
19	Büyükkabaktepe	12,0	Doğu	1802	**Vadi Yamacı**
20	Büyükkaramanlı	4,5	-	1500	**Plato Yüzeyi**
21	Büyükkaramuklu	7,0	-	1668	**Plato Yüzeyi**
22	Büyükkömarmut	6,7	-	1617	**Plato Yüzeyi**
23	Büyükpotuklu	7,3	-	1512	**Plato Yüzeyi**
24	Cinahmet	9,1	Güney	1460	**Etek Düzlüğü**
25	Cinliören	2,6	-	1651	**Plato Yüzeyi**
26	Çakılkaya	12,7	Güney	1476	**Etek Düzlüğü**
27	Çaybaşı	5,5	Doğu	1403	**Vadi Yamacı**
28	Çördüklü	18,1	Batı	1437	**Vadi Yamacı**
29	Çukuryurt	5,0	Doğu	1644	**Dağ Eteği Ovası**
30	Demircili	6,7	-	1682	**Plato Yüzeyi**
31	Demirciören	5,5	Doğu	1576	**Vadi Yamacı**
32	Devederesi	9,1	Güney	1557	**Vadi Yamacı**
33	Dikilitaş	5,5	Güney	1701	**Etek Düzlüğü**
34	Dilciler	15,4	Güney	1483	**Vadi Yamacı**
35	Eğrisöğüt	6,1	Güney	1741	**Vadi**
36	Elmalı	5,2	-	1576	**Plato Yüzeyi**
37	Emeğil	8,9	-	1553	**Plato Yüzeyi**
38	Esenköy	5,0	-	1468	**Plato Yüzeyi**
39	Eskitekke	5,2	-	1694	**Plato Yüzeyi**
40	Eskiyassıpınar	4,1	-	1821	**Plato Yüzeyi**
41	Fakıekinciliği	15,6	Doğu	1775	**Dağ Yamacı**
42	Gebelek	11,6	Güney	1588	**Etek Düzlüğü**
43	Gölcük	15,8	-	1786	**Plato Yüzeyi**
44	Gültepe	9,4	Doğu	1612	**Dağ Yamacı**
45	Halitbeyören	9,2	Doğu	1576	**Plato Yamacı**
46	Han	10,6	Güney	1527	**Vadi Yamacı**
47	Hasırcı	17,6	Doğu	1749	**Dağ Yamacı**
48	Hassa	5,7	-	1504	**Plato Yüzeyi**
49	Hayriye	9,0	-	1703	**Plato Yüzeyi**
50	Hilmiye	9,8	-	1642	**Plato Yüzeyi**
51	İğdelipayaslı	9,0	Batı	1486	**Vadi Yamacı**
52	İnliören	6,3	-	1644	**Plato Yüzeyi**
53	Kadılı	4,2	-	1603	**Plato Yüzeyi**
54	Kaftangiyen	5,7	-	1643	**Plato Yüzeyi**
55	Kaman	9,3	Güney	1611	**Dağ Eteği Ovası**
56	Karaboğaz	5,7	Doğu	1534	**Birikinti Konisi**
57	Karahacılı	9,6	Doğu	1547	**Vadi Yamacı**
58	Karahalka	5,8	-	1828	**Plato Yüzeyi**
59	Karakuyu	5,0	-	1721	**Plato Yüzeyi**
60	Kavak	7,0	Doğu	1687	**Dağ Eteği Ovası**
61	Kavlaklar	7,5	Güney	1413	**Vadi Yamacı**
62	Kayaaltı	18,2	Güney	1842	**Etek Düzlüğü**
63	Kayabaşı	11,7	-	1472	**Plato Yüzeyi**
64	Kaynar	4,7	-	1568	**Plato Yüzeyi**
65	Kazancık	2,6	-	1580	**Vadi Tabanı**
66	Kılıçkışla	13,7	-	1532	**Plato Yüzeyi**
67	Kılıçmehmet	7,9	-	1536	**Plato Yüzeyi**
68	Kırkgeçit	16,7	Doğu	1723	**Vadi**
69	Kırkpınar	7,1	Doğu	1691	**Vadi**
70	Kızıldere	12,0	Doğu	1486	**Vadi Yamacı**
71	Kızılhan	0,9	Düz	1435	**Ova Tabanı**
72	Kızılören	5,5	-	1645	**Plato Yüzeyi**
73	Köşkerli	5,9	Batı	1661	**Dağ Eteği Ovası**
74	Kurbağalık	16,4	Doğu	1662	**Vadi**
75	Kurttepe	16,7	Güney	1475	**Vadi Yamacı**
76	Kuşçular	6,7	-	1595	**Plato Yüzeyi**
77	Küçükkömarmut	9,3	-	1596	**Plato Yüzeyi**
78	Küçükpotuklu	19,7	Doğu	1636	**Dağ Yamacı**
79	Malak	6,3	-	1667	**Plato Yüzeyi**
80	Melikgazi	15,8	Güney	1836	**Dağ Yamacı**
81	Methiye	1,1	-	1611	**Vadi Tabanı**
82	Olukkaya	8,5	Güney	1821	**Etek Düzlüğü**
83	Oruçoğlu	7,1	Güney	1534	**Etek Düzlüğü**
84	Örenşehir	13,9	Doğu	1613	**Etek Düzlüğü**
85	Panlı	8,6	Batı	1511	**Vadi Yamacı**
86	Paşalı	7,5	Güney	1492	**Vadi Yamacı**
87	Pazarören	8,2	-	1521	**Plato Yüzeyi**
88	Pazarsu	1,4	-	1599	**Vadi Tabanı**
90	Pulpınar	5,8	-	1498	**Plato Yüzeyi**
91	Saçayağı	5,8	Doğu	1658	**Vadi**
92	Saçlı	7,8	Güney	1429	**Vadi Yamacı**
93	Serinyurt	8,0	Batı	1656	**Dağ Eteği Ovası**
94	Solaklar	8,5	Batı	1627	**Dağ Eteği Ovası**
95	Söğütlü	10,6	Doğu	1603	**Vadi Yamacı**
96	Şabanlı	5,4	-	1520	**Plato Yüzeyi**
97	Şerefiye	11,0	Batı	1647	**Vadi Yamacı**
98	Tahtaköprü	3,4	-	1564	**Vadi Tabanı**
99	Taşlıgeçit	8,4	-	1621	**Vadi Tabanı**
100	Taşlıoğlu	12,0	-	1640	**Plato Yüzeyi**
101	Taşoluk	3,9	Güney	1658	**Etek Düzlüğü**
102	Tersakan	16,1	Güney	1702	**Vadi**
103	Tözgün	6,3	-	1511	**Plato Yüzeyi**
104	Uzunpınar	7,3	-	1788	**Plato Yüzeyi**
105	Üçpınar	5,0	Güney	1598	**Vadi Yamacı**
106	Yağlıpınar	8,5	Doğu	1766	**Dağ Yamacı**
107	Yahyabey	5,9	Kuzey	1580	**Vadi**
108	Yarımtepe	8,5	-	1547	**Plato Yüzeyi**
109	Yeregeçen	5,6	-	1554	**Plato Yüzeyi**
110	Yukarıbeyçayırı	34,0	Batı	1684	**Vadi**
111	Yukarıborandere	13,1	Doğu	1631	**Vadi**
112	Yukarıkaragöz	5,2	Doğu	1563	**Vadi**
113	Yukarıkızılçevlik	6,7	Güney	1692	**Etek Düzlüğü**
114	Yusuflar	14,0	-	1686	**Plato Yüzeyi**

Kaynak: Arazi Gözlemleri, Google Earth Görüntüleri, Jeomorfoloji Haritası, Sayısal Yükselti Modeli

Fotoğraf 3. 5. Farklı Jeomorfolojik Konumlardaki Köylerden Görünümler

İlçenin GB'sından KD'suna doğru ortalama yükselti artmaktadır. Orta Zamantı havzasından Uzunyayla platosuna geçiş Şirvan dağı ve Aygömez kütleleri arasında kendisine yol açan Zamantı ırmağı üzerindeki boğazlar yoluyla gerçekleşmektedir. Orta Zamantı havzası ile Uzunyayla platosunun genel relief özellikleri çok benzerdir. Oluşum kökenleri itibariyle aynı Neojen göl tabanını oluşturan bu araziler, yapı, süreç ve zaman kontrolünde birlikte değişime uğramışladır. Orta Zamantı havzasının GD'sunda Dumanlı Dağ, Soğanlı Dağ ve Koç Dağı üzerinde yükselti 2500 m'nin üzerine çıkarken kuzeyinde Aygörmez Dağı ve Hamzaların Dağı üzerinde 2200'm'yi aşmaktadır. Benzer durum Uzunyayla'da da görülmektedir. Uzunyayla platosunun GD'sunda Keçi Dağı ve Gövdeli Dağı üzerinde 2600 m'nin üzerine çıkan rakım batıda Hınzır Dağı üzerinde yine 2600 m'yi geçmektedir (Harita 3. 1, Şekil 3. 4).

3.3.1.2.3. İdari ve Yerleşme Alanı Büyüklüklerine Göre Köyler

Köyleri sadece yerleşmelerin bulundukları mekânla sınırlı düşünmek eksik bir değerlendirmedir. Bilindiği gibi her yerleşme ekonomik bir çevre içerisinde, bu çevre ile birlikte ele alınması gereklidir (Tanoğlu, 1969:213).

Ortalama yerleşme sahası büyüklüğünün yaklaşık 245 dekar (0,2 km^2) olduğu ilçede, ilçe merkezinden sonra en fazla yerleşme alanı Kızılören köyünde olması ilçedeki en önemli yayla sahalarının bu köyün sınırları içinde olması ve mezraalarının fazlalığı bu durumu ortaya çıkarmıştır. Pazarören ve Kaynar köylerinin daha önce belde olmaları ve bağlı mahalle ve mezraalarının büyüklükleri, yerleşme alanı büyüklüğü bakımından diğer önemli yerleşmeleri oluşturmaktadır (Tablo 3. 11).

Yerleşme sahası büyüklüğü meskenler arasındaki mesafe ve mesken sayısına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. İlçede eğim ve engebeliliğin az olduğu lokasyonlarda yer alan yerleşmelerde, meskenler arasındaki mesafenin artmasıyla daha büyük alanlı yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Bu durum Uzunyayla'da bariz olarak gözlenmektedir. Örneğin başta Kaynar olmak üzere, Malakköy, Kazancık ve Methiye gibi 10 köyün yerleşme sahası 300 dekarın üzerindedir. Geriye kalan köylerin de birçoğu 150 dekarın üzerindedir. Geçmişte veya günümüzde nüfusu fazla olan yerleşmelerde, mesken sayısının fazlalığı yine bu durum üzerinde etkilidir. Orta Zamantı havzasında başta Pazarören olmak üzere Esenköy ve Şabanlı köyleri bu durumu örneklemektedir. Kızılören köyünde yerleşme sahası büyüklüğünün 600 dekarın üzerinde çıkması köy altı yerleşme ünitesinin fazlalığı ile ilgilidir (Tablo 3. 11).

Tablo 3. 11. Pınarbaşı İlçesinde Yerleşmelerin İdari ve Meskun Alanları

Yerleşme Adı	1981 Meskun Saha (da)	1981 İdari (km^2)	2015 Meskun Saha (da)	2015 İdari (km^2)	Yerleşme Adı	1981 Meskun Saha (da)	1981 İdari (km^2)	2015 Meskun Saha (da)	2015 İdari (km^2)
Akören	56	36,9	126	39,6	Karahalka	100	52,7	190	52,7
Akpınar	100	1,2	36	7,7	Karakuyu	150	99,7	536	95,2
Alagazili	100	3,9	144	7,7	Kavakköy	78	32,0	176	28,5
Alamescit	100	11,8	86	10,7	Kavlaklar	58	11,0	100	13,9
Altıkesek	208	50,2	219	38,5	Kayaaltı	100	53,6	199	56,1
Arslanbeyli	220	6,7	250	8,3	Kayabaşı	150	13,2	124	15,2
Artmak	300	12,8	115	11,6	Kaynar	837	142,9	779	139,8
Aşağıbeyçayırı	100	38,8	122	42,3	Kazancık	195	64,7	463	81,2
Aşağıborandere	223	25,0	214	21,1	Kılıçkışla	50	13,4	161	13,1
Aşağıkaragöz	150	11,8	354	12,2	Kılıçmehmet	200	37,3	101	20,5
Aşağıkızılçevlik	405	33,5	252	29,7	Kırkgeçit	175	42,5	187	56,1
Avşarpotuklu	150	24,0	64	22,6	Kırkpınar	200	51,7	105	37,4
Aygörmez	100	13,1	86	11,3	Kızıldere	310	11,5	123	12,0
Ayvacık	200	19,2	166	20,8	Kızılhan	68	12,5	80	10,3
Bahçecik	100	8,8	215	7,7	Kızılören	140	17,6	1378	115,6
Beserek	317	41,1	339	43,2	Köşkerli	35	4,3	25	5,0
Büyükgümüşgün	120	24,1	336	31,1	Kurbağalık	150	32,7	138	28,6
Büyükgürleğen	200	17,2	242	13,0	Kurttepe	500	20,5	94	13,1
Büyükkabaktepe	300	33,8	201	34,7	Kuşçular	75	26,0	119	20,5
Büyükkaramanlı	100	12,5	166	11,9	Küçükkömarmut	50	4,4	46	3,2
Büyükkaramuklu	200	18,0	210	8,2	Küçükpotuklu	100	14,1	67	14,6
Büyükkömarmut	100	7,6	190	14,7	Malak	450	57,6	510	59,7
Büyükpotuklu	150	17,0	149	24,8	Melikgazi	25	14,9	89	11,9
Cinahmet	150	11,7	93	7,9	Methiye	200	49,9	529	83,4
Cinliören	130	15,6	75	11,8	Olukkaya	300	59,8	420	64,6
Çakılkaya	200	11,5	271	17,0	Oruçoğlu	100	16,1	97	11,3
Çaybaşı	80	10,9	76	12,0	Örenşehir	200	52,0	266	57,3
Çördüklü	100	15,6	177	19,1	Panlı	100	49,5	309	43,0
Çukuryurt	1711	41,0	204	37,3	Paşalı	78	12,1	148	13,3
Demircili	310	35,5	286	34,3	Pazarören	456	46,0	1119	36,0
Demirciören	150	23,1	100	27,1	Pazarsu	140	49,6	253	54,8
Devederesi	100	17,1	67	8,9	Pulpınar	65	11,5	60	6,2
Dikilitaş	250	63,6	289	59,8	Saçayağı	275	62,1	246	53,0
Dilciler	100	12,1	178	13,2	Saçlı	30	6,5	75	6,6
Eğrisöğüt	90	28,9	362	19,7	Serinyurt	100	10,3	82	9,6
Elmalı	35	7,7	89	7,2	Solaklar	150	12,8	154	11,6
Emeğil	125	20,8	200	24,2	Söğütlü	100	40,0	158	20,3
Esenköy	110	14,4	592	10,2	Şabanlı	200	9,2	457	10,3
Eskitekke	164	24,8	80	16,2	Şerefiye	150	17,2	189	31,5
Eskiyassıpınar	50	105,0	214	133,1	Tahtaköprü	200	26,3	167	26,7
Fakıekinciliği	100	20,0	72	27,2	Taşlıgeçit	40	30,0	91	22,3
Gebelek	100	32,6	182	24,3	Taşlıoğlu	60	3,7	82	6,7
Gölcük	100	8,3	134	9,5	Taşoluk	100	25,0	82	28,7
Gültepe	100	11,9	181	11,5	Tersakan	341	59,1	179	48,9
Halitbeyören	200	24,8	299	30,3	Tözgün	100	8,7	216	12,9
Han	300	5,8	143	17,3	Uzunpınar	200	69,0	232	64,4
Hasırcı	-	-	80	7,4	Üçpınar	250	50,6	220	44,4
Hassa	100	11,3	174	12,9	Yağlıpınar	100	34,7	103	37,5
Hayriye	279	28,7	276	29,4	Yahyabey	140	56,0	289	66,8
Hilmiye	200	63,8	474	74,8	Yarımtepe	150	19,2	124	9,4
İğdelipayaslı	64	23,0	119	17,0	Yeregeçen	100	10,0	121	6,7
İnliören	150	49,8	205	50,7	Yukarıbeyçayırı	100	18,8	158	24,7
Kadılı	75	7,4	150	10,1	Yukarıborandere	370	97,1	401	91,1
Kaftangiyen	250	98,4	278	93,1	Yukarıkaragöz	150	32,9	518	46,5
Kaman	130	15,1	291	9,9	Yukarıkızılçevlik	108	25,8	138	28,5
Karaboğaz	125	19,9	160	19,5	Yusuflar	130	24,8	38	17,7
Karahacılı	100	11,6	67	11,9	**TOPLAM**	**19706**	**3287**	**24472**	**3390**

Kaynak: İdari Alan; Kayseri İl Tarım Müdürlüğü (2015), 1981 Köy Envanter Etüdleri, Yerleşme Alanları; Uydu Görüntüleri (2015).

Orta Zamantı havzasındaki köyleri yerleşme sahası büyüklüğü genellikle 150 dekara kadardır. 150 ile 300 dekar arasındaki köy sayısı 18'dir. Çörümşek Havzası ise yine geçiş karakteri sergilemektedir. Bu kesimde yalnızca Panlı köyü 300 dekarın üzerinde iken, 5 köy 150 ile 300 dekar arasında, 6 köy ise 150 dekarın altında yerlşem sahası büyüklüğüne sahiptir (Tablo 3. 11).

Köylerin idari alanlarının ilçedeki görünümü değerlendirildiğinde, KD'dan GB'ya doğru genel olarak köylerin idari alanlarının küçüldüğü ve yerleşme sayısının da arttığı görülmektedir. Bu küçülme aslında jeomorfolojik değişimle de yakından ilişkilidir. Uzunyayla'da geniş plato yüzeyleri GB'ya doğru Şirvan ve Aygörmez kütlelerinin birbirine iyice yaklaşmasıyla kısmen kesintiye uğramakta devamında ise Aygörmez ile Tahtalı dağları arasında Uzunyayla'daki gibi geniş olmayan plato yüzeyinde buraya iskan ettirilen Avşar nüfusun daha fazla olmasının da etkisiyle yerleşme sayısı artarken köy idari sahaları küçülmüştür. Çörümşek havzasında da aynı durum görülmektedir. Kültürel yapının değişmeye başladığı Cinliören ve devamında sonra köy alanları küçülmektedir.

10 km^2'ye kadar 23, 10-20 km^2 arası 33, 20-40 km^2 arası 31, 40-80 km^2 arası 19 ve 80 km^2'nin üzerinde 8 köy bulunmaktadır. Köylerin ortalama idari büyüklüğü 30 km^2'dir. Bu sayı Kayseri il geneli ortalamasının (22,7 km^2) üzerindedir. *Değer Türkiye genelinde yaklaşık 2139 ha. (21,3 km^2)'dir (Kesici, 1992:75).* Ülkenin farklı kesimlerinde ise bu değer şu şekildedir: *Erzincan ovası ve çevresinde (162852 ha – 1628,5 km^2) 1550 ha (15,5 km^2) (Hayli, 1991:127), Tercan ovası ve çevresinde 1938 ha (19,3 km^2) (Yazıcı, 1991:149), Diyarbakır iline bağlı Silvan ilçesinde(121061 ha-1210 km^2) 1494 ha (14,9 km^2) (Alkan, 2013:220), Tokat iline bağlı Zile ilçesinde ise (123114 ha, 1231 km^2) 1173 ha. (11,7 km^2)'dir (Akkurt, 2014:168).* Verilen üç araştırma sahasında da idari büyüklük ortalaması Pınarbaşı ilçesinden küçüktür. Dolayısıyla araştırma sahası, ülke genelinde köy yüzölçümlerinin büyük ortalamalı olduğu sahalardan birisine karşılık gelmektedir.

İlçede birkaç köy hariç yüzölçümü 50 km^2'nin üzerinde olan bütün yerleşmeler Uzunyayla'da yer almaktadır. Burayı Çörümşek havzasındaki köyler ve Orta Zamantı havzasında Tahtalı dağlarına yakın kesimdeki köyler takip etmektedir.

1985 nüfus sayımına göre 2015 yılında nüfusu artış gösteren hiçbir yerleşme yoktur. Bu nedenle nüfus artışı ile yerleşme sahalarının büyümesi arasında anlamlı bir ilişki gözükmemektedir. Yani yerleşmelerin büyümesi üzerinde nüfus artışının pozitif bir etkisi yoktur. Bu nedenle yerleşme sahalarının büyümesi üzerinde sosyo-ekonomik yapıdaki değişmelerin daha belirleyici olduğu düşünülmektedir. Yani gelir seviyesinin

artışı ile birlikte kentlerde ikamet eden ve köyle bağını koparmamış ailelerin ikinci bir mesken olarak köylerde yaptırdıkları konutlar bu büyüme üzerinde etkili olmuştur.

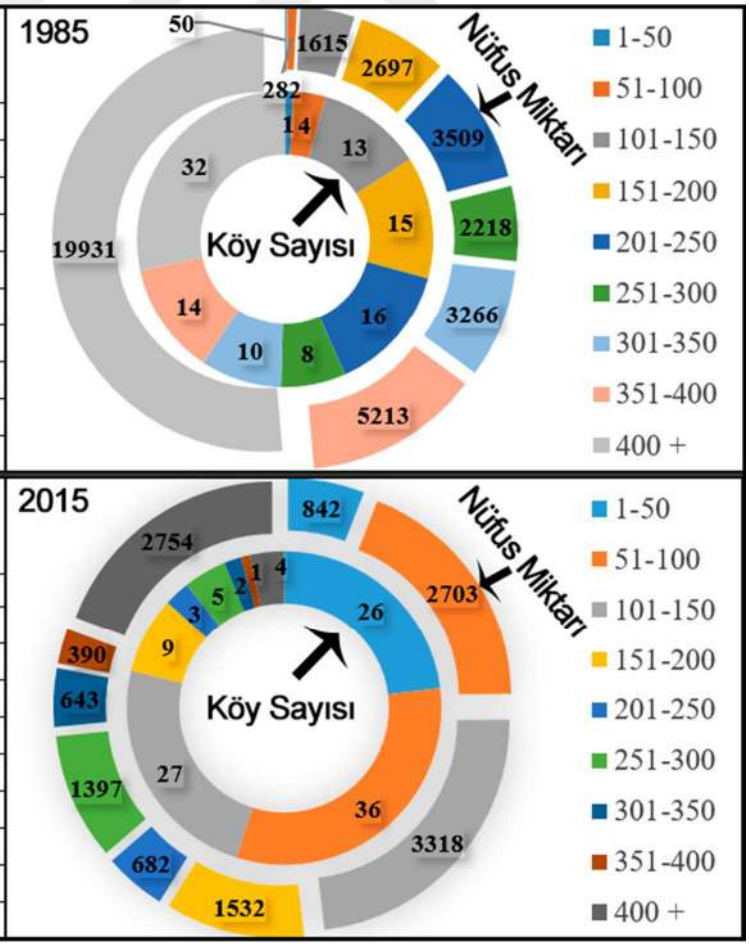
1981 yılına göre günümüzde yüzölçümü 10 km^2'nin üzerinde artan yerleşmeler Kızılören, Methiye, Eskiyassıpınar, Kazancık, Şerefiye, Yukarıkaragöz, Kırkgeçit, Han, Hilmiye ve Yahyabey köyleridir. Pazarören, Tersakan, Altıkesek, Kırkpınar, Kılıçmehmet ve Söğütlü köyleri ise 10 km^2'nin üzerinde idari alanı azalan köylerdir. Köy idari alanlarının değişmesi üzerinde kadastro faaliyetleriyle birlikte mera ve çayırların ilgili köylere eklenmesi etkili olmuştur. Örneğin Kızılören köyü 1981'de yalnızca 17,6 km^2 yüzölçüme sahipken, ilçedeki birçok önemli yayla ve mera alanının dâhil edilmesiyle 115,6 km^2'ye çıkmıştır (Tablo 3. 11).

3.3.1.2.4. Nüfus Büyüklüklerine Göre Köyler

1985 yılı sayım sonuçlarına göre köylerin nüfusları 50 ile 2064 arasında değişmektedir. Köylerin ortalama nüfusu 343 kişidir. Köylerin %59'u (67 köy) bu değerin altında iken %41'i (46 köy) ortalamanın üzerinde nüfusa sahiptir. Bu dönem itibariyle köyler orta büyüklükte nüfusa sahip bir yapıdadır (Şekil 3. 5).

Nüfus Grupları	Köy Sayısı	%	1985 Top. Nüfus	%
1-50	1	1	50	0
51-100	4	4	282	1
101-150	13	12	1615	4
151-200	15	13	2697	7
201-250	16	14	3509	9
251-300	8	7	2218	6
301-350	10	9	3266	8
351-400	14	12	5213	13
400 +	32	28	19931	51
Toplam	113	100	38781	100

Nüfus Grupları	Köy Sayısı	%	2015 Top. Nüfus	%
1-50	26	23	842	6
51-100	36	32	2703	19
101-150	27	24	3318	23
151-200	9	8	1532	11
201-250	3	3	682	5
251-300	5	4	1397	10
301-350	2	2	643	5
351-400	1	1	390	3
400 +	4	4	2754	19
Toplam	113	100	14261	100

Şekil 3. 5. Köylerin Nüfus Gruplarına Göre Dağılımı

2015 nüfus sayımı sonuçlarına göre köy nüfuslarındaki azalmayla birlikte 15 ile 980 arasında değişmekte olup ilçedeki ortalama köy nüfusu 126 kişiye inmiştir. Bu dönemde köylerin yaklaşık % 70'i (80 köy) bu ortalamanın altında, % 30'u (33 köy) ise ortalamanın üzerinde nüfusa sahiptir. 1985 yılı ortalamasının üzerinde olan yalnızca 5 köy kalmıştır. Buna göre köylerin çoğu, küçük nüfuslu bir yapıdadır (Şekil 3. 5).

Sayım yılları itibariyle köylerin nüfus büyüklüklerine göre ilçede dağılımı incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşmaktayız.

1-50 arası nüfusa sahip, 1985 yılında yalnızca bir köy vardır. Bu köy günümüzde neredeyse köy statüsünü kaybedecek durumda olan Pulpınar köyüdür. 2015 yılında ise ilçenin farklı kesimlerinde bulunmasına rağmen Aygörmez dağının güney eteklerinde bir toplanma söz konusudur ki bu kesim de iktisadi faaliyet sahalarının darlığı dikkati çekmektedir. Ayrıca dışa göçün yoğun olarak yaşandığı Cinahmet, Pulpınar ve Köşkerli gibi köyler bu grup içinde ilçenin farklı kesimlerinde yer alan köylerdir (Şekil 3. 5).

51-100 arasındaki köyler; 1985 yılında Uzunyayla kesimindeki Alamescit köyü ile Orta Zamantı havzasındaki Köşkerli K.kömarmut ve Akpınar köyleridir. Bu köylerde tıpkı Pulpınar köyünde olduğu gibi nüfusu günümüzde en az olan köyler arasında dolayısıyla köy statüsünü kaybetme riski olan köyler grubundadır. 2015 yılında ise bu gruptaki köyler 4'den 36'ya yükselmiştir. Buna bağlı olarak toplam nüfus içindeki payları da %1'den %19'a yükselmiştir. Bu köyler Uzunyayla'nın kuzeydoğusunda, Aygörmez kütlesinin kuzeyinde ve ilçe merkezine yakın kesimlerde toplanmıştır. Bu köylerin ortak özelliği olarak, önceki gruptaki köylerden daha geniş tarım arazilerine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Ancak buna istisna gösteren köyler de mevcuttur. Emeğil (kamulaştırmaya bağlı maddi destek), Kırkgeçit ve Karahacılı köyleri (emekli/yazlıkçı köyü), Büyükkabaktepe (hayvancılık, otlakların genişliği) gibi köyler buna örnek olarak gösterilebilir (Şekil 3. 5).

101-150 arası nüfusa sahip köyler; 1985 yılında 13 köy yer almakta ve bu köyler Melikgazi, Eğrisöğüt gibi engebeli alanlarda ye alan köylerdir. 2015 yılında ise bu gruptaki köyler, ilçenin her kesiminde görülmektedir. Bu dönemde Eskiyassıpınar, Örenşehir, Hilmiye gibi oldukça geniş tarım arazileri olmasına rağmen, bu aralıkta yer alan köylerin mevcut olması dikkati çekmektedir.

151-300 arası nüfusa sahip köyler; 1985 yılında 39 köy ile ilçenin her kesiminde görmek mümkündür. Bu köyler toplam nüfusun %22'sini (8424 kişi) oluşturmaktadır. 2015 yılında ise bu gruptaki köyler 17'ye gerilemiş ancak toplam nüfus içindeki payları %25'e (3611 kişi) yükselmiştir. Bu dönemde ilçe içinde nüfus artışının fazla olduğu

Kayaaltı, Yukarıborandere gibi köyler, madencilik, hayvancılık ve işçilik faaliyetleri gibi çoklu iktisadi faaliyet yapısının görüldüğü Alagazili, Arslanbeyli ve Demircili gibi köyler tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin daha verimli olarak yapıldığı Esenköy ve Çakılkaya gibi köyler mevcuttur. Bu köyler daha çok ilçe merkezinin güney ve batısında yani Orta Zamantı havzasında toplanmıştır (Şekil 3. 5).

300 ve üzeri nüfusa sahip köyler; 1985 yılı itibariyle en fazla köy sayısına (54 köy) ve en fazla nüfusa (%65, 25328 kişi) sahip olan grubu oluşturmaktadır. 2015 yılında ise 4 köye ve %17'lik nüfus payına inmiştir.

300 ve üzeri nüfusa sahip olmasına rağmen, geçmişte belde statüsünde olan Kaynar ve Pazarören köyleri 1985 yılında 3082 nüfus ile toplam nüfusun %8'ini oluşturmaktadır. 2015 yılında ise 1318 kişi ile toplam nüfusun %9'unu oluşturmaktadır. Bu köyler geçmişteki idari fonksiyonlarının da etkisiyle kasaba özelliği gösteren yerleşmelerdir. Etki sahasındaki köylere sunduğu sosyal ve ekonomik hizmetlerle mevcut nüfusunu kısmen koruyabilmektedir. Pazarören köyünün nüfusunun Kaynar'dan daha çok olması Tokmak ve Oğuzlar gibi iki büyük mahalleye sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca D-300 karayolu üzerinde Kayseri'ye yakın bir konumda yer alması ve vadi tabanında verimli tarım arazilerine sahip olması avantajlarına sahiptir.

3.3.1.2.5. Hakim İktisadi Faaliyete Göre Köyler

Türkiye'de mevcut kırsal yapıyı anlayabilmek için kırsalda yaşayan aile yapılarını sınıflandırmak iyi bir başlagıç sayılabilir. Bu kapsamda 3 aile tipi görülmektedir Bunlardan ilki tarımla ilgisi olmayan yaşlı aileler, ikincisi tarımla uğraşan ve kısmen hayvancılık yapan ancak ailede bu işleri devam ettirecek genç nüfusun olmadığı orta yaşlı aileler, üçüncüsü ise gelirinin en az %51'ini tarımdan sağlayan geleneksel çiftçi ailelerdir (Taraklı, 2012: 246).

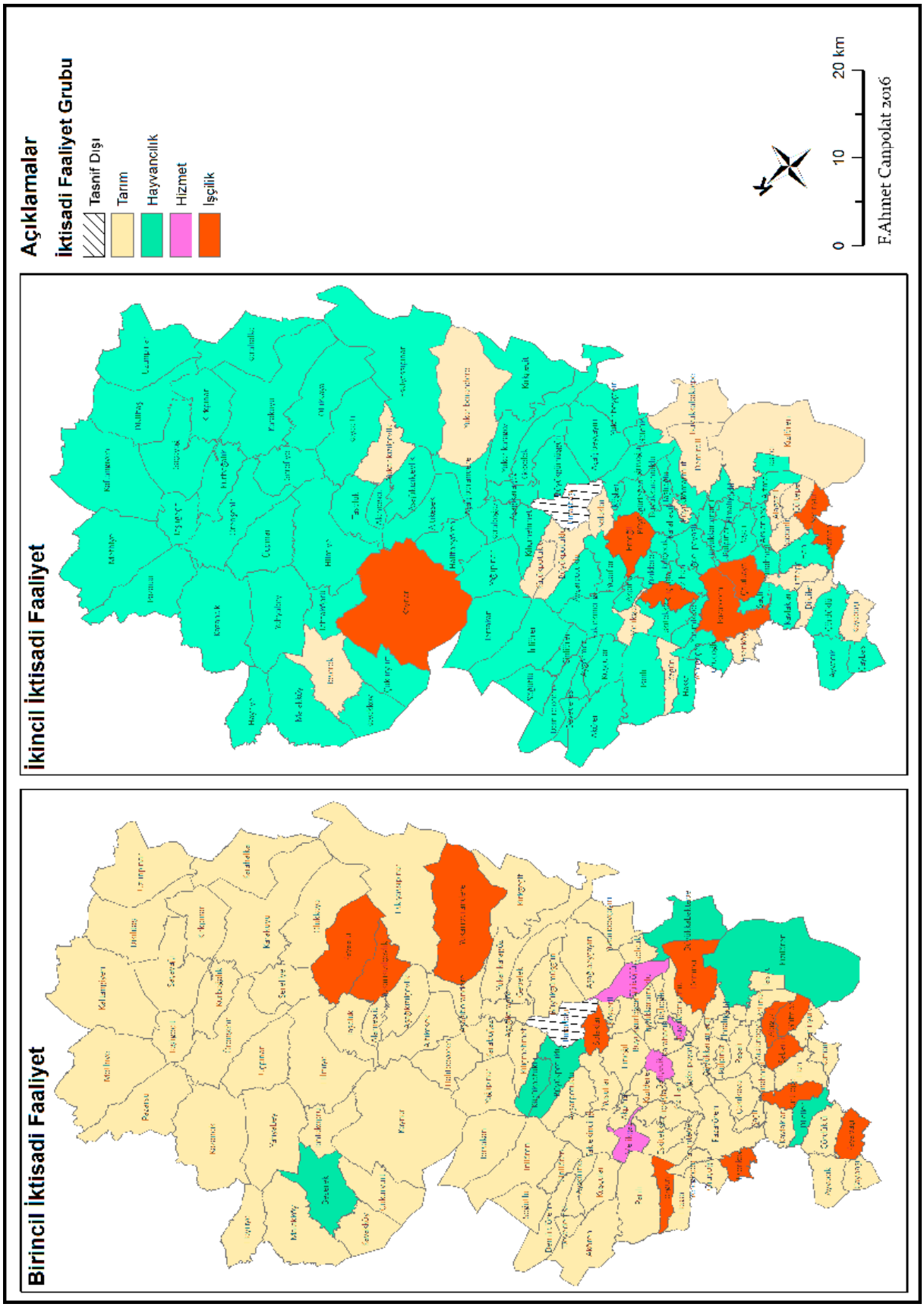
İlçedeki 113 köyden 91'inde hâkim iktisadi faaliyet tarla tarımıdır. Geri kalan köylerin 6'sında hayvancılık, 12'sinde işçilik, 4'ünde hizmet sektörü ön plandadır. Köylerdeki iktisadi faaliyetlere bölünüş bireyler üzerinden hesaplanmıştır. Çok sayıda köyde çalışan birey sayısı köy nüfusundan fazla çıkmaktadır. Bunun sebebi TÜİK tarafından yapılan sayım işleminde yalnızca yerleşik nüfusun tespit edilmesidir. Köylerde mevsimlik olarak gelip kalan nüfus ve ikameti kentlerde olan nüfus ile birlikte köylerin gerçek nüfusu bu değerlerden daha yüksektir (Tablo 3. 12).

Tablo 3. 12. Pınarbaşı İlçesi Köylerinde Ekonomik Faaliyet Türüne Göre Hane/Birey Sayıları

Sıra	Köyler	Yalnızca Tarım	Yalnızca Hayvancılık	Tarım ve Hayvancılık	Esnaf	İşçi/Memur	Emekli	Genel Toplam	Yerleşik Nüfus	Birincil İkt. Faal.	İkincil İkt. Faal.	Üçüncü İkt. Faal.
1	Akören	1		19		3	15	38	74	Tarım	Hayvancılık	***
2	Akpınar			5		1	2	8	24	Tarım	Hayvancılık	***
3	Alagazili			24		22	40	86	155	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
4	Alamescit	6		4			5	15	16	Tarım	Hayvancılık	***
5	Altıkesek			27		1	10	38	67	Tarım	Hayvancılık	***
6	Arslanbeyli			120		20	60	200	390	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
7	Artmak	5		15		5	5	30	30	Tarım	Hayvancılık	***
8	Aşağıbeyçayırı		1	12			17	30	50	Tarım	Hayvancılık	***
9	Aşağıborandere	40		20		5	10	75	78	Tarım	Hayvancılık	***
10	Aşağıkaragöz		1	44		3	40	88	123	Tarım	Hayvancılık	***
11	Aşağıkızılçevlik	15	1	10		1	25	52	60	Tarım	Hayvancılık	***
12	Avşarpotuklu			16			8	24	35	Tarım	Hayvancılık	***
13	Aygörmez			12		3	12	27	69	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
14	Ayvacık	2		38		10	30	80	143	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
15	Bahçecik			15		30	28	73	196	Hizmet	Hayvancılık	Tarım
16	Beserek	10		90		7	100	207	141	Hayvancılık	Tarım	***
17	Büyükgümüşgün			86	2	17	10	115	123	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
18	Büyükgürleğen			22			31	53	109	Tarım	Hayvancılık	***
19	Büyükkabaktepe		31	4			35	70	75	Hayvancılık	Tarım	***
20	Büyükkaramanlı	20	3				24	47	108	Tarım	Hayvancılık	***
21	Büyükkaramuklu			10			10	20	75	Tarım	Hayvancılık	***
22	Büyükkömarmut			50		6	10	66	150	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
23	Büyükpotuklu	4	15	19		10	14	62	95	Hayvancılık	Tarım	İşçilik
24	Cinahmet	3		2			20	25	23	Tarım	Hayvancılık	***
25	Cinliören	12		5			17	34	33	Tarım	Hayvancılık	***
26	Çakılkaya	7		135		62	70	274	444	Tarım	İşçilik	Hayvancılık
27	Çaybaşı			13		7	12	32	48	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
28	Çördüklü			55		2	40	97	236	Tarım	Hayvancılık	***
29	Çukuryurt	15		3			3	21	41	Tarım	Hayvancılık	***
30	Demircili		10	20		30	10	70	155	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
31	Demirciören			16		5	4	25	69	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
32	Devederesi	1		9		2	6	18	35	Tarım	Hayvancılık	***
33	Dikilitaş	30		25		10	40	105	84	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
34	Dilciler	3	20	27		18	30	98	179	Hayvancılık	Tarım	İşçilik
35	Eğrisöğüt		2			1	43	46	29	Hizmet	Hayvancılık	***
36	Elmalı	1		17		1	15	34	60	Tarım	Hayvancılık	***
37	Emeğil	2		5		15	54	76	91	Tarım	İşçilik	***
38	Esenköy		30	67		50	90	237	277	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
39	Eskitekke		2	8			6	16	142	Tarım	Hayvancılık	***
40	Eskiyassıpınar			60		2	60	122	62	Tarım	Hayvancılık	***
41	Fakıekinciliği			17			3	20	25	Tarım	Hayvancılık	***
42	Gebelek			45	3	4	45	97	76	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
43	Gölcük			35		10	5	50	107	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
44	Gültepe		20	80		45	20	165	266	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
45	Halitbeyören		6	29		1	2	38	119	Tarım	Hayvancılık	***
46	Han			30			10	40	91	Tarım	Hayvancılık	***
47	Hasırcı			35		6	10	51	74	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
48	Hassa	8		26		4	7	45	165	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
49	Hayriye			23			25	48	36	Tarım	Hayvancılık	***
50	Hilmiye			47		20	31	98	121	Tarım	Hayvancılık	***
51	İğdelipayaslı	10	2	6		1	30	49	94	Tarım	Hayvancılık	***
52	İnliören	5		50		7	45	107	104	Tarım	Hayvancılık	***
53	Kadılı			25		3	15	43	108	Tarım	Hayvancılık	***
54	Kaftangiyen	3		27		5	30	65	75	Tarım	Hayvancılık	***
55	Kaman			100		40	25	165	305	Tarım	İşçilik	Hayvancılık
56	Karaboğaz	34		6		3	30	73	101	Tarım	Hayvancılık	***
57	Karahacılı	20		52		4	62	138	82	Tarım	Hayvancılık	İşçilik

Sıra	Köyler	Yalnızca Tarım	Yalnızca Hayvancılık	Tarım ve Hayvancılık	Esnaf	İşçi/Memur	Emekli	Genel Toplam	Yerleşik Nüfus	Birincil İkt. Faal.	İkincil İkt. Faal.	Üçüncü İkt. Faal.
58	Karahalka		15	10			20	45	32	Tarım	Hayvancılık	***
59	Karakuyu		4	68	3	12	30	117	144	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
60	Kavakköy		10	35			40	85	118	Tarım	Hayvancılık	***
61	Kavlaklar	6		29		2	14	51	113	Tarım	Hayvancılık	***
62	Kayaaltı	15	20	15		32	15	97	240	İşçilik	Hayvancılık	Tarım
63	Kayabaşı			35	2	38	5	80	206	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
64	Kaynar	30	30	30		35	60	185	338	Tarım	İşçilik	Hayvancılık
65	Kazancık			45	4	2	30	81	100	Tarım	Hayvancılık	***
66	Kılıçkışla	6		29		11	10	56	143	Tarım	İşçilik	Hayvancılık
67	Kılıçmehmet	19	3	15		1	37	75	124	Tarım	Hayvancılık	***
68	Kırkgeçit	111		4			10	125	83	Tarım	Hayvancılık	***
69	Kırkpınar			20		3	15	38	51	Tarım	Hayvancılık	***
70	Kızıldere			15		2	13	30	96	Tarım	Hayvancılık	***
71	Kızılhan	10		15		5	24	54	116	Tarım	Hayvancılık	***
72	Kızılören			25		12	35	72	158	Hayvancılık	Tarım	İşçilik
73	Köşkerli		2	2		2		6	32	Tarım	Hayvancılık	***
74	Kurbağalık			35		6	15	56	94	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
75	Kurttepe	15		40		33	10	98	183	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
76	Kuşçular	10		10		1	5	26	55	Tarım	Hayvancılık	***
77	Küçükkömarmut		2	2			25	29	38	Hizmet	Tarım	***
78	Küçükpotuklu			5		2	7	14	21	Hayvancılık	Tarım	***
79	Malakköy	20		25		11	45	101	134	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
80	Melikgazi			1		3	22	26	31	Hizmet	Tarım	İşçilik
81	Methiye	20	6	54		1	30	111	140	Tarım	Hayvancılık	***
82	Olukkaya	15		35		3	50	103	166	Tarım	Hayvancılık	***
83	Oruçoğlu			4			6	10	35	Tarım	Hayvancılık	***
84	Örenşehir	7		48		5	55	115	123	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
85	Panlı	20		10			100	130	175	Tarım	Hayvancılık	***
86	Paşalı	10		40			20	70	112	Tarım	Hayvancılık	***
87	Pazarören	100	50	200		50	50	450	980	Tarım	İşçilik	Hayvancılık
88	Pazarsu	8		22		12	30	72	72	Tarım	Hayvancılık	***
89	Pulpınar	6		1		1	4	12	19	Tarım	Hayvancılık	***
90	Saçayağı	6	4	20		6	20	56	86	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
91	Saçlı			15		2	6	23	73	Tarım	Hayvancılık	***
92	Serinyurt			16		6	20	42	89	Tarım	İşçilik	Hayvancılık
93	Solaklar		20	78		15	60	173	293	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
94	Söğütlü	4	3	11			15	33	58	Tarım	Hayvancılık	***
95	Şabanlı			50		177		227	537	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
96	Şerefiye	5		15		4	18	42	65	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
97	Tahtaköprü	7		15			35	57	50	Tarım	Hayvancılık	***
98	Taşlıgeçit	3		9		1	15	28	21	Tarım	Hayvancılık	***
99	Taşlıoğlu			18		6	6	30	67	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
100	Taşoluk	3		12			15	30	43	Tarım	Hayvancılık	***
101	Tersakan			18			5	23	46	Tarım	Hayvancılık	***
102	Tözgün			80		50	50	180	269	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
103	Uzunpınar	44	1	10	1	6	25	87	114	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
104	Üçpınar			17			17	34	56	Tarım	Hayvancılık	***
105	Yağlıpınar			28		3	5	36	71	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
106	Yahyabey			61		12	30	103	110	Tarım	Hayvancılık	***
107	Yarımtepe	5	11	13		7	30	66	128	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
108	Yeregeçen	20	3	3		8	25	59	70	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
109	Yukarıbeyçayırı	20		4		8	9	41	66	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
110	Yukarıborandere	100		60		224	20	404	793	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
111	Yukarıkaragöz			60		17	40	117	292	Tarım	Hayvancılık	İşçilik
112	Yukarıkızılçevlik	22		3		15	10	50	34	İşçilik	Tarım	Hayvancılık
113	Yusuflar	5					5	10	15	Tarım	Hayvancılık	***

Kaynak: Arazi Çalışmaları (2015).

Harita 3. 7. Pınarbaşı İlçesi Köylerinde Nüfusun Birincil ve İkincil İktisadi Faaliyetlere Göre Dağılışı

Tarla tarımının en önemli iktisadi faaliyet olduğu saha da iklim özelliklerine bağlı olarak tahıl tarımı, kuru tarım metotlarıyla yapılmaktadır. Bu durum yıl içinde tarım dışındaki iktisadi faaliyetlere imkân vermektedir. Böylece çalışma çağındaki nüfus tarım ve hayvancılığın yanında diğer iktisadi faaliyetlerle de geçimini sağlamaktadır. Mevcut çoklu iktisadi faaliyet özelliği ilçedeki neredeyse bütün köylerde az veya çok görülmektedir.

Hizmet sektörü ön planda olan Eğrisöğüt, Melikgazi ve Küçükkömarmut köylerinde tarım veya hayvancılık yapmayan mevcut arazilerini kiraya veren emekli nüfus hâkimdir. Bu köyler dışında da, ilçenin birçok kesiminde emekli/yaşlı nüfusun bir bölümü arazisini kiraya vererek geçimini sağlamaktadır (Tablo 3. 12, Harita 3. 7).

İşçiliğin hâkim olduğu köylerde, inşaat yapımının farklı alanlarında usta olan işçiler mevcuttur. Orta Zamantı havzasında yani Kayseri'ye yakın alanlarda yer almaktadır. Genelde mevsimlik olarak köyden ayrılan bu işçi nüfus aynı zamanda tarımsal faaliyetlerle de uğraşmaktadır. Bu ailelerin bir kısmı daha çok kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak, hayvancılık faaliyetleri de yapmaktadırlar. İşçilik faaliyetleri içinde kamyon ve tır şoförleri yer alsa da bunların sayısı oldukça azdır. Orta Zamantı havzasındaki köylerin birçoğunda ikincil veya üçüncül ekonomik faaliyet olarak işçiliğin olması dikkati çekmektedir. Nüfus hareketleri başlığında da belirtildiği gibi çok sayıda inşaat işçisi yılın belli bir döneminde köyünden ayrılarak farklı yerlere gidip çalışmaktadır. İnşaat işçileri dışında tarım işçileri de ilçede mevcuttur. Bu işçiler kendi ve komşu köylerindeki tarımsal faaliyetlerde günübirlik olarak çalışmaktadırlar (Tablo 3. 12, Harita 3. 7).

1997 köy envanter etütlerine göre 4173 hane tarımsal faaliyet ile birlikte hayvancılık faaliyetlerini yapmakta iken, 882 aile yalnızca tarım, 216 aile yalnızca hayvancılık faaliyetleri ile geçimini sağlamaktadır. 77 aile ise tarım ve hayvancılık faaliyetleri dışında yer almaktadır. Buna göre 1981'den günümüze sahada iktisadi faaliyetlerdeki en önemli değişimin kilim dokumacılığının oldukça azalmasıdır. Kilim dokumacılığı 1981 yılında tarımsal faaliyetlerden sonra halkın ikincil geçim kaynağını oluştururken, bu faaliyet günümüzde ilçe genelinde birkaç haneye kadar düşmüş durumdadır.

Hayvancılığın hâkim olduğu Büyükkabaktepe, Büyükpotuklu ve Kızılören gibi köyler genellikle tarım alanlarının az olduğu dağlık kesimlerde toplanmıştır. Söz konusu köylerin tamamında küçükbaş hayvancılık hâkimdir. Sınırlı tarımsal faaliyetler de, hayvancılık faaliyetleri için gerekli yemlik bitkileri üretmeye yönelik olarak

yapılmaktadır. Hayvancılık sadece bu köylerde değil sahanın genelinde en önemli ikinci iktisadi faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Küçükbaş hayvancılık faaliyetleriyle ilçe, bulunduğu coğrafi bölge ile uyumlu bir özellik göstermektedir (Tablo 3. 12, Harita 3. 7).

Yalnızca tarım ile geçimini sağlayan aileler ilçenin her kesiminde görülmektedir. Uzunpınar, Alamescit, Yukarıbeyçayırı, Pulpınar ve Yusuflar gibi nüfusun iyice azalmış olduğu köylerde bu durum daha belirgindir. Nüfusun az ve mevcut nüfusun yaş ortalamasının yüksek olduğu bu köylerde hayvancılık yapabilecek nüfusun azlığı bu durumu ortaya çıkarmıştır. Ancak Karaboğaz ve Aşağıborandere köyleri bu olgunun dışında kalmaktadır. Çünkü vadi tabanındaki verimli tarım arazileri tarımın daha ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Yalnızca hayvancılık ile geçimini sağlayan ailelerin daha yoğun olduğu Karahalka ve Yarımtepe gibi köyler tarımsal arazilerin kısıtlı olduğu köylerdir. Ancak Kaynar ve Kayaaltı köyleri bu sınıfta yer almasına rağmen tarımsal arazileri geniş köylerdir. Bu durum söz konusu köylerde hayvancılık kültürünün önemli olması ile ilgilidir (Tablo 3. 12, Harita 3. 7).

Yalnızca D-300 karayolu üzerinde yer alan, geçmişte taş ustalığı yaparak geçimini sağlayan ancak ocağın kapatılmasıyla faaliyet değişikliği yapan Bahçecik köyünde birincil ekonomik faaliyet olarak yük ve yolcu taşımacılığı (Şoförlük) yapılmaktadır. Bunun dışında Demircili, Beserek, Gültepe, Malakköy köylerinde 4 ile 15 arasında değişen minibüs şoförleri kendi köylerinden başlamak üzere yol üzerindeki bütün köylere uğrayarak günübirlik veya haftalık ilçe merkezine ulaşım hizmeti sağlamaktadır. Ayrıca nüfusu fazla olan Yukarıborandere ve Kayaaltı gibi köylerde sayıları 1 ile 3 arasında değişen ve yalnızca kendi köylerinin ulaşım ihtiyacını karşılayan servisler de mevcuttur (Tablo 3. 12, Harita 3. 7).

Sahada emekli nüfus sayısının fazlalığı dikkati çekmektedir. Farklı kurumlardan emekli olan nüfus aynı zamanda tarımsal faaliyetlerle de uğraştığından (ayrıca bir ailede birden fazla çalışan olduğundan) köylerdeki hane sayısından fazla çalışan sayısı çıkabilmektedir. Bazı köylerde tarımla uğraşan nüfusun neredeyse hepsi, bazılarında ise yarısı bu şekilde emekli nüfus içinde yer almaktadır. Söz konusu emekli nüfusun bir kısmı arazisinin tamamını veya bir kısmını kiraya vermektedir. Araziler köy içinden veya yakın köylerden bir çiftçiye kiraya vermek şeklinde olabildiği gibi diğer il ve ilçelerdeki çiftçilere de kiraya verilebilmektedir. Örneğin Çörümşek havzasında Bünyan ilçesinden gelen çiftçi nüfus burada kimyon, aspir gibi ürünler yetiştirmektedir. Kimyon yetiştiriciliği günümüzde özellikle Borandere platosunda (Aşağı ve Yukarıborandere

köylerinde) belirgin olarak artış göstermiştir. Yine Artmak köyü çevresi ile Kaynar köyüne, Nevşehir'den patates üretmeye gelen çiftçiler mevcuttur (Tablo 3. 12, Harita 3. 7).

3.3.1.2.6. Yerleşme Dokularına ve Biçimlerine Göre Köyler

Meskenler arasındaki mesafenin bulunduğu coğrafi mıntıkaya göre değerlendirilmesiyle yerleşmelerin doku özellikleri ortaya çıkmaktadır. *Yerleşme dokusundaki topluluğu ve gevşekliği daha iyi izah edebilmek için konuya iki yönden yaklaşmak gereklidir. Birincisi; yerleşme kümeleri yani mahalleler arasındaki mesafe durumu, ikincisi ise; yerleşme çekirdekleri (ev ve eklentileri) arasındaki mesafe durumudur (Hayli, 1995:135).*

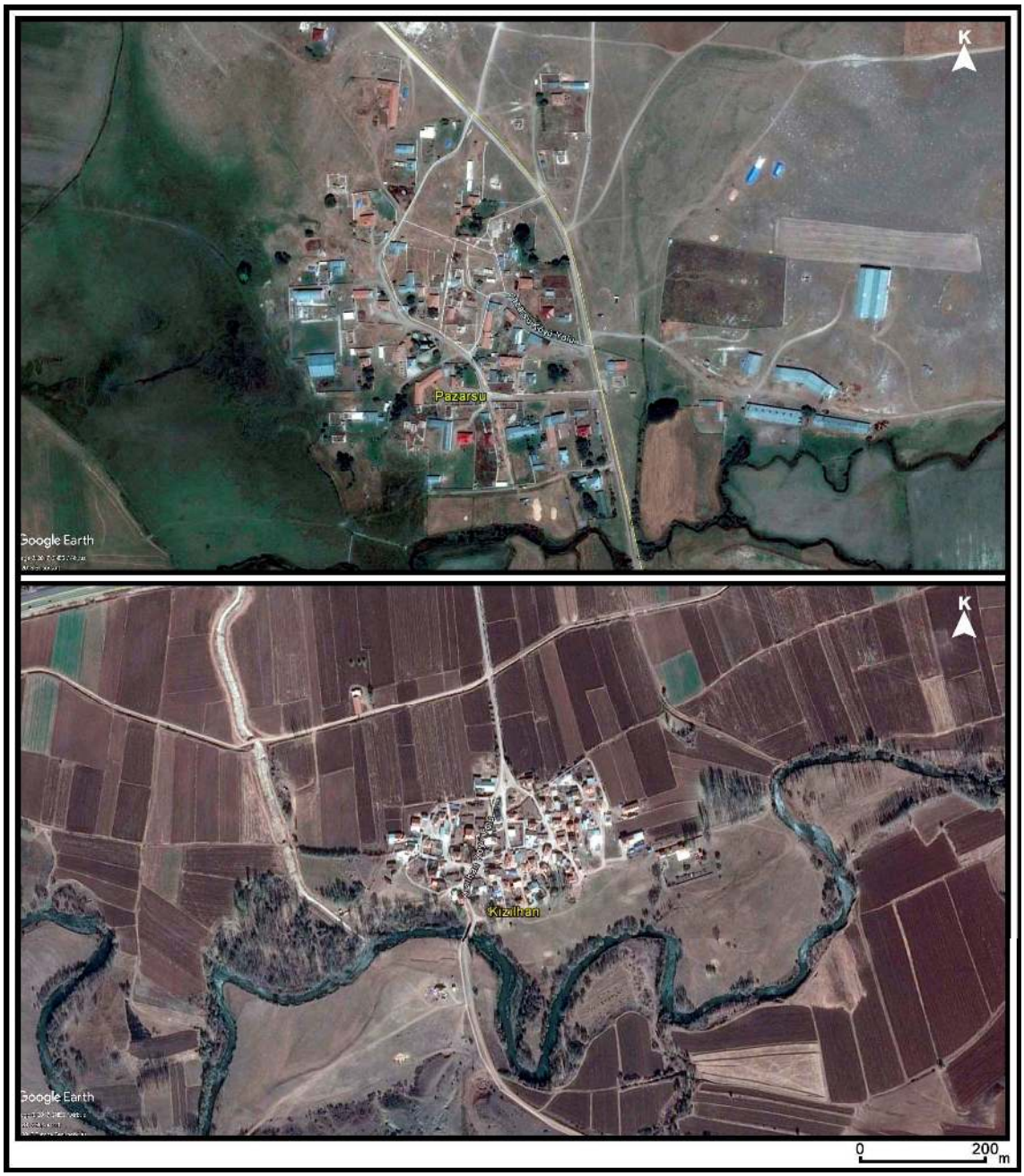
İlçedeki genel yerleşme doku özelliği, bulunduğu coğrafi bölge ve bölüm yapısına da uygun olarak toplu karakterdedir. Yerleşmelerin doku ve biçim özelliklerinin ortaya çıkmasında şu faktörler belirleyici olmuştur.

- ***Su kaynakları:*** Sahada içme ve kullanma suyunun bulunduğu kaynaklar ve yakın çevresindeki yerleşmeye elverişli alanlar öncelikli iskân alanları olarak ortaya çıkmıştır. Bu tür alanlar tabakaların dokanak yüzeylerinde, yamaçlarda ve karstik sahalarda bulunmaktadır.
- ***İklim Özelliği:*** Kışların oldukça sert geçtiği ilçede kuzey sektörlü rüzgârlardan korunmak için vadi içlerindeki korunaklı yamaçlar yerleşme alanı olarak ön plana çıkmıştır.
- ***Drenaj ağı:*** Zamantı ve kollarının yarmış olduğu plato sahasındaki tabii yol güzergâhları ve tarım alanlarına yakın alanlar yer seçiminde belirleyici olmuştur. Drenaj ağı Özdere, Borandere ve Karagöz dere gibi yerlerde yerleşmeleri ve iktisadi faaliyetleri destekleyici bir durumda iken, plato yamaçlarında erozyona bağlı olarak toprak örtüsünün incelmesi, Yukarı Zamantı Havzasındaki vadi tabanlarında olduğu gibi taban suyu seviyesinin yüksekliği gibi kısıtlayıcı bir role bürünebilmektedir.
- ***Topografik konumu (Orografi, Eğim, Yükselti, Bakı):*** Eğimin az ve orta derecede olduğu, yükseltinin 1500-1650 metreler arasında olduğu güney bakılı sahalar önemli iskân sahaları olarak belirmiştir. Bu tür alanlar genellikle vadiler, vadi yamaçları, dağ etekleri ve kısmen plato yüzeyleri olarak belirmektedir. Morfolojik konumlarının etkisiyle yerleşmeler genellikle toplu dokuda ve lineer formdadırlar.

- ***Kültürel Özellikler (Avşarlar ve Çerkezler):*** İlçede farklı kültürel özellikler bulunmasına rağmen Avşar ve Çerkez kültürü hâkim olanlardır. Çerkezlerin daha bireysel ve bağımsız bir yapıları olması nedeniyle meskenler arasındaki mesafe daha fazladır. Avşarlar ise İç Anadoludaki genel yapıya da uygun olarak ailelerin birbirlerini koruma, kollama ve yardım etme istekleriyle meskenler birbirleriyle iç içe, yan yana bir görünüm sergilemektedir.

Bu sayılan faktörler önceki başlıklarda da belirtildiği üzere yerleşmelerin morfolojik özelliklerinin yanında yapısal özellikleri üzerinde de belirleyici olmuştur. Örneğin etek düzlüklerinde yer alan Uzunyayla kesiminde Altıkesek ve Örenşehir gibi köyler toplu doku ve lineer bir form özelliği gösterirken, plato sahasında yer alan köyler genellikle toplu doku ve küme form özelliği göstermektedir.

İlçe genelinde yerleşmelerin formu üzerinde kuruluş yerinin yani jeomorfoljik birimlerin etkisi daha belirgindir. Ancak yerleşme içindeki meskenler arasındaki mesafenin değişmesi üzerinde iktisadi faaliyetlerin ve kültürel özelliklerin etkisi ön plana çıkmaktadır. Sahada hakim olan iktisadi yapı tahılların depolanması, tarımsal araçların konulması ve hayvancılık faaliyetleri için ahır ve ihtiyaca bağlı diğer eklentilerin etkisiyle genişçe bir avlu ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaçları karşılamak için meskenler önündeki avluların büyümesi ve dolayısıyla meskenler arasındaki mesafenin artması gerekmektedir. Uzunyayla kesiminde yaşayan Çerkezler hem köylerin jeomorfoljik özellikleri hem de kültürel özelliklerinin de etkisiyle bu manzaranın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Orta Zamantı havzasında ise Kayabaşı, Ayvacık ve Çördüklü gibi bazı köyler jeomorfolojik konumlarının etkisiyle, Kaman, Kurttepe ve Büyükkömarmut gibi köyler ise bu kesimde yaşayan Avşarların kültürel özelliklerinin etkisiyle daha sıkı bir yapılaşma görünümü sergilemektedir. Ancak bu kesimde Şabanlı, Esenköy ve Arslanbeyli gibi köylerde yeni yapılan meskenlerin köy merkezinde uzaklaşma eğilimi nedeniyle yerleşme dokularında kısmen bir gevşeme görünmektedir. Çörümşek havzasında genel görünüm Orta Zamantı havzasına benzemekle birlikte, havzanın batısına doğru Panlı, Hassa ve Tözgün gibi köylerde görünüm tamamen Orta Zamantı havzasına dönmektedir.

Şekil 3. 6. Uzunyayla Kesiminden Pazarsu Köyü ve Orta Zamantı Havzasından Kızılhan Köyü

2015 ADNKS sonuçlarına göre Pazarsu 70, Kızılhan köyü ise 110 civarında nüfusa sahip olmasına ve benzer jeomorfolojik birim üzerinde yer almalarına rağmen yerleşmelerin büyüklüğü ve sokaklar arasındaki mesafede belirgin bir farklılık söz konusudur. Sahada buna benzer çok sayıda örnek söz konusudur.

Orta Zamantı ve Çörümşek havzasında Dilciler, Çördüklü ve Panlı gibi çoğu köyde meskenler neredeyse birbirine bitişik bir haldeyken, Uzunyayla kesiminde özellikle plato yüzeyleri üzerinde ve Zamantı vadi tabanında yer alan köylerde fonksiyonel eklentilerin etkisiyle meskenler arasındaki mesafe artmaktadır. Örneğin Malak, Beserek ve Tahtaköprü gibi köylerde bu durum belirgindir. Ancak bu durum yerleşme dokusunun karakterini değiştirmemiştir (Tablo 3. 13, Şekil 3. 7).

İlçedeki köylerin yerleşme kümelerine göre doku özelliği bakımından 64'ü bağlı köy altı iskân birimleri çok yerleşmeli iken, 46'sı tek yerleşmeli ve 3'ü mahalleli köy özelliğindedir. Sahada çok sayıda köy altı iskân biriminin mevcudiyeti, çok yerleşmeli köy sayısını arttırmıştır. Ancak bir yaylaya sahip Alagazili köyünün yanında iki mezraa, bir ağıl ve kendisinin kullandığı iki yayla ve başka köylerin kullandığı çok sayıda yaylanın bulunduğu Kızılören köyü gibi çok yerleşmeli köyler de mevcuttur (Tablo 3. 13, Şekil 3. 7).

Mahalleli köylerin bağlı başka yerleşme üniteleri yoktur. Yalnızca en az iki mahalleden oluşmaları, tek yerleşmeli köylerden ayrılmasını sağlamıştır. Büyükkaramanlı, Büyükpotuklu ve Pulpınar köyleri iki mahalleden oluşan köylerdir.

Meskenler arasındaki mesafeye bağlı ifade edilen diğer yerleşme dokusuna göre bütün köyler toplu karakterdedir. Ayrıca mezraa ve mahalleler de bu yapıdadır. Sahanın yerleşme tarihi içinde görülen nüfus hareketliliği de bu durumun ortaya çıkmasına etkili olduğu söylenebilir. Doğal ortam koşullarının toplu dokuyu teşvik ettiği ilçede, Çerkez iskânında ve Fırka-i Islahiye'de devletin gösterdiği alanlara yerleştirilen aileler bu görünümün ortaya çıkmasında tetikleyici olmuştur.

İlçedeki köyler yerleşme şekline (formuna) göre küme (70), lineer-vadi yamacı boyu (13), lineer-yol boyu (9), lineer-yamaç boyu (2), lineer-vadi boyu (10), yarı planlı(2), planlı (3), kare (2), üçgen (1), koni (1) ve ışınsal (1) şeklinde ayrılmaktadır (Tablo 3. 13, Şekil 3. 7).

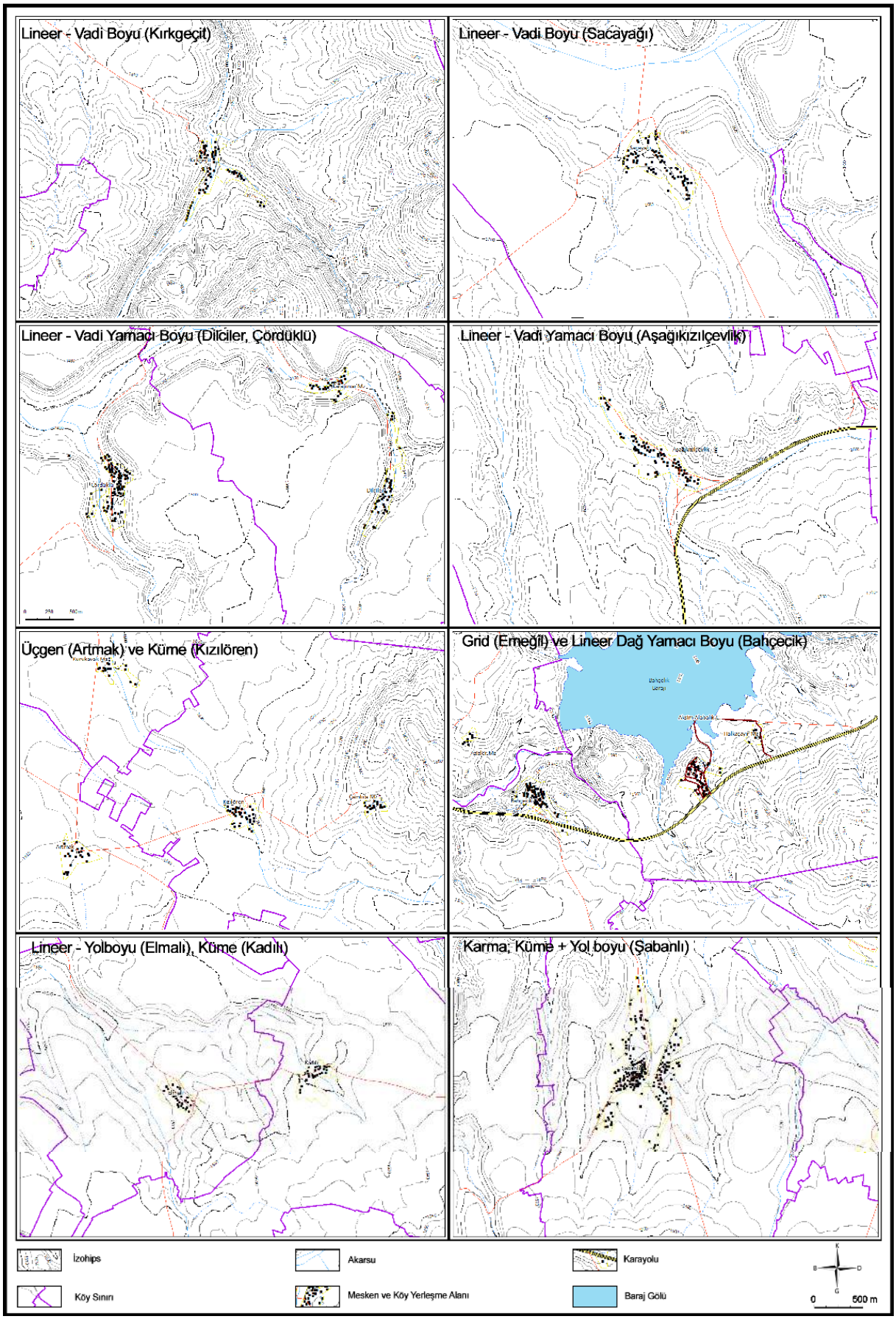
İlçedeki köylerin büyük çoğunluğu doğal ortam özellikleri, toplumsal (iskan tarihi süreci), iktisadi (tarım alanlarını işgal etmeme) ve kültürel etkenlerle belirli bir şekle sahip olmayan küme köy formundadır. Bu köylerde meskenler arası mesafe hayvancılık faaliyetlerinin etkisiyle fazla olabilmektedir. Açık avlulu meskenler bazen birbiriyle yan yana görülürken bazen araya mesafe girebilmektedir. Uzunyayla'da genel olarak çok sıkışık olmayan mesken topluluğunun yanında meskenler arasındaki sokaklar da geniş bir şekilde uzanırlar. Ancak Çörümşek havzasında ve Orta Zamantı havzasında meskenler arasındaki mesafe de sokakların genişliği de azalmaktadır.

Tablo 3. 13. Pınarbaşı İlçesinde Yerleşme Dokusuna ve Yerleşme Şekline Göre Köyler

Köyler	Yerleşme Dokusu		Yerleşme Şekli
Akören	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Akpınar	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Alagazili	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Alamescit	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Altıkesek	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Arslanbeyli	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Artmak	Toplu	Çok Yerleşmeli	Üçgen
Aşağıbeyçayırı	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Aşağıborandere	Toplu	Tek Yerleşmeli	Kare
Aşağıkaragöz	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Aşağıkızılçevlik	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Avşarpotuklu	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Aygörmez	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Ayvacık	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Bahçecik	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Beserek	Toplu	Çok Yerleşmeli	Kare
Büyükgümüşgün	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Büyükgürleğen	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Büyükkabaktepe	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Büyükkaramanlı	Toplu	Mahalleli Köy	Küme
Büyükkaramuklu	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Büyükkömarmut	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Büyükpotuklu	Toplu	Mahalleli Köy	Küme
Cinahmet	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Cinliören	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Çakılkaya	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Çaybaşı	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Çördüklü	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Çukuryurt	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Demircili	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Demirciören	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Devederesi	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Dikilitaş	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Dilciler	Toplu	Çok Yerleşmeli	Yarı Plânlı, Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Eğrisöğüt	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Elmalı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Emeğil	Toplu	Çok Yerleşmeli	Planlı
Esenköy	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Eskitekke	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Eskiyassıpınar	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Fakıekinciliği	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Gebelek	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Gölcük	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Gültepe	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Halitbeyören	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Han	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Hasırcı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Hassa	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Hayriye	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Hilmiye	Toplu	Çok Yerleşmeli	Üçgen
İğdelipayaslı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
İnliören	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Kadılı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Kaftangiyen	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Kaman	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Karaboğaz	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme

Köyler	Yerleşme Dokusu		Yerleşme Şekli
Karahacılı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Karahalka	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Karakuyu	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Kavak	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Kavlaklar	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Kayaaltı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Kayabaşı	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Yamaç Boyu
Kaynar	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Kazancık	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Kılıçkışla	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Kılıçmehmet	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Kırkgeçit	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Kırkpınar	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Kızıldere	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Kızılhan	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Kızılören	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Köşkerli	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Kurbağalık	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Kurttepe	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Yamaç Boyu
Kuşçular	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Küçükkömarmut	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Küçükpotuklu	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Malak	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Melikgazi	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Methiye	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Olukkaya	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Oruçoğlu	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Örenşehir	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Panlı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Paşalı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Pazarören	Toplu	Çok Yerleşmeli	Planlı
Pazarsu	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Pulpınar	Toplu	Mahalleli Köy	Küme
Saçayağı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Saçlı	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Serinyurt	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Solaklar	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Söğütlü	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Şabanlı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Işınsal
Şerefiye	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Yamacı Boyu
Tahtaköprü	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Taşlıgeçit	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Taşlıoğlu	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Taşoluk	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Tersakan	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Tözgün	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Uzunpınar	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Üçpınar	Toplu	Tek Yerleşmeli	Küme
Yağlıpınar	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Yahyabey	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Yarımtepe	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Yeregeçen	Toplu	Tek Yerleşmeli	Lineer-Yol Boyu
Yukarıbeyçayırı	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Yukarıborandere	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Yukarıkaragöz	Toplu	Çok Yerleşmeli	Lineer-Vadi Boyu
Yukarıkızılçevlik	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme
Yusuflar	Toplu	Çok Yerleşmeli	Küme

Kaynak: Arazi Gözlemleri, Google Earth Görüntüleri.

Şekil 3. 7. Farklı Yerleşme Formlarına Sahip Kırsal Yerleşmeler (2016)

Lineer forma sahip köy yerleşmeleri konumlarına bağlı olarak farklı türlere sahiptir. Genellikle tek bir tarafında meskenlerin sıralanmasıyla lineer-yol boyu formu ortaya çıkmaktadır. Elmalı, Gültepe, Han ve Hasırcı gibi köyler bu forma sahiptir. Bir vadinin genellikle bir yamacı boyunca meskenlerin sıralandığı lineer-vadi yamacı boyu formuna Aşağı Karagöz, Kızıldere, Paşalı gibi köyler örnek gösterilebilir. Benzer şekillerde tepenin yamacı boyunca ya da bir vadi boyunca veya bir yamaç boyunca (plato veya dağ) uzanan Han, Kurttepe ve Melikgazi gibi yerleşmeler de lineer forma sahip ilçedeki diğer köylerdir (Tablo 3. 13, Şekil 3. 7).

İlçede büyümesini sürdüren köylerden biri olan Şabanlı yeni yapılan meskenlerin köyün biraz dışındaki yol güzergâhları üzerinde yapılmasıyla ışınsal bir forma bürünmüştür. Aşağıborandere ve Beserek köyleri ise eğimin oldukça az olduğu açık bir alanda açık avlulu meskenlerin biraraya gelerek oluşturduğu kare bir şekle sahiptir. Hilmiye köyü ise platoyu yarıp ana vadiye doğru genişleyen bir yüzey üzerinde yer almasının etkisiyle üçgen şekle sahip olmuştur. Artmak köyü ise, iki köy yolunun birleştiği ve stratejik bir boğazın ağzında yer almasının etkisiyle üçgen forma bürünmüştür. Bahçelik barajının yapımından sonra yer seçimi ve planı yapılan Emeğil köyü diğer köylerden ayrılarak planlı bir şekle sahiptir. Pazarören, geçmişte belde olmasının etkisiyle kısmen de olsa düzenli sokaklarıyla planlı forma dâhil edebileceğimiz bir köydür. Dilciler köyü ise kaya düşmesi riskine karşı devletin yaptırdığı konutların bulunduğu yerin planlı olduğu ancak asıl köyün bir vadinin iki yamacı boyunca sıralandığı lineer bir forma sahip bir köydür (Tablo 3. 13, Şekil 3. 7).

Köylerin büyüme biçimleri biçim ve doku özelliklerinin değişme yönünü tayin etmektedir. Buradan hareketle bazı köyler çevrelerine doğru genişleyip büyümekte iken bazı köyler eski meskenlerin yıkılarak tekrar yapılması veya köy içindeki boş alanların kullanılmasıyla içe doğru yığılmalı bir büyüme özelliği göstermektedir. Bu farklılık bireysel faktörlerle daha çok ilgili olduğundan belirgin bir düzenden bahsetmek zordur. Ancak iktisaden daha iyi durumda olan ailelerin yaptıkları konutların köyün çevresinde ve kapalı avlulu bir yapı gösterdiğini, buna bağlı olarak bu köylerde yerleşme dokusunun kısmen daha gevşek hale geldiğini söyleyebiliriz.

3.3.1.3. Kasaba

Kasabalar etki sahası bakımından yakın çevresindeki kırsal yerleşmelere kamusal hizmetler sunan, gelişme derecesine göre bu yerleşmelerin kısa vadeli, periyodik ve uzun vadeli çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan ve diğer kent ve bölgelere ulaşım bağlantısının

yapıldığı yerleşmelerdir. Türkiye'de genellikle idari bir merkez özelliği gösteren küçük ve orta ölçekli ilçe merkezleri ile bazı beldeler bu yerleşme tipine dâhil edilmektedir.

2015 sayımında nüfusu 10 bin'in altına inen Pınarbaşı ilçe merkezinde, pirimer faaliyetlerin yanında tersiyer faaliyetleri de önemlidir. Buradan hareketle kırsal karakterini büyük ölçüde muhafaza etmesi ve nüfus eşiği bakımından 20 bin'in altında nüfusa sahip olması ve bağlılarına sunduğu fonksiyonel özellikleri nedeniyle yerleşmeyi tür bakımından "kasaba" olarak değerlendirmenin, doğru olacağı düşünülmektedir.

İlçede geçmişte sahip oldukları nüfus ve fonksiyonel özellikleri ile Kaynar ve Pazarören yerleşmeleri de kasaba konumundadır. Günümüzde ise küçük ölçekli kasaba yerleşmesi olarak nitelendirilebilecek bu yerleşmelerde köylerden farklı olarak günübirlik ihtiyaçların karşılanabileceği yerlerin olması, acil sağlık hizmetleri için sağlık evinin bulunması ve tarım kredi kooperatiflerinin bulunması gibi özellikleri nedeniyle köylerden ayrışmaktadır.

3.3.1.3.1. Pınarbaşı'nın Kuruluşu ve Gelişmesi

Pınarbaşı yerleşmesinin tarihi M.Ö. 3.yy'a kadar gitmektedir. Yerleşme antik çağda Ariaratheia adıyla anılmaktadır. Kapadokya kralı III. Ariarates, yörede bir kent kurmuş ve buraya kendi adını vermiştir.

1530'dan 1861 yılına kadar sırasıyla Zülkadriye Sancağına (1830'dan sonra Maraş Sancağı) bağlı, Zamantı Kazasında bir nahiye konumunda olan Pınarbaşı, Sultan Aziz'in tahta çıktığı yıl olan 1861'de Sivas iline bağlı bir "Kaza" olarak kurulmuştur. 1862'den 1865'e kadar Bozok Eyaletine bağlı bir "Sancak", 1865'ten 1927 yılına kadar Sivas vilayetine bağlı bir "Kaza" ve 1927'den sonra Kayseri vilayetine bağlı bir "Kaza" olmuştur. İlçenin adı 1928 yılında merkezindeki su kaynağından hareketle, Pınarbaşı olarak değiştirilmiştir.

Yerleşmenin ilçe merkezi olarak ortaya çıkması 1850'de başlayan iskân süreci sonrası ortaya çıkan yerleşmeler için idari bir merkez olarak buranın seçilmesi ile ilgilidir.

Ağustos 1861'de (1278) Uzunyayla'nın batı sınırını oluşturan Pınarbaşı bölgesinde kurulacak Aziziye Kazası için 600 kadar hane inşaatına gerek duyulduğu belirtilmiştir. Bu bölgenin sulak, verimli bir bölge olduğu, Uzunyayla'da inşa edilmekte olan hanelere odun tedarikinde zorluklar yaşandığı ve bu bölgeye yakın ormanlık arazi olması sebebiyle Pınarbaşı bölgesinde hane inşasının uygun olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu sebeple bölgeye Kabartay kabilesinden Kastamonu'dan gelen ve Sefer Bey mahiyetindeki 214 hane, Hatukoy kabilesinden 60 hane ile diğer kabilelerden oluşan 500–600 kadar hane muhacirden isteyenlerin buraya iskânına karar verilmiştir (BOA;

A.MKT. UM, 491/43, 7/S/1278'den naklen, Akay, T., 2009:84). 1925 yılı itibariyle ilçe merkezinde 400 hane mevcuttur (Kocabaşoğlu, 1998: 282).

Jeolojik özellikleri itibariyle yerleşme, Üst Miosen-Pliosen formasyonları üzerine ise Kuvaterner yaşlı birimlerin geldiği bir saha üzerindedir. Kuvaterner, traverten, eski ve yeni alüvyonlar ile temsil edilir. Travertenler, Pınarbaşı ilçe merkezinde ayrıca Şirvan dağının kuzeydoğu ve kuzeybatısında depolanmışlardır. Eski alüvyonlar Şirvan Dağı batısında, yeni alüvyonlar ise Zamantı Irmağı, Özdere ve Hızar deresi gibi akarsuların vadilerinde gözlenmektedir (Polat, 2008:259).

Jeomorfolojik konumu itibariyle ise ilçe merkezi traverten taraçaları ile Bordüzü ovası, Pınarbaşı-Sarız karayolunun da geçtiği Özdere vadisi yamaçlarında, eski ve yeni alüvyal depolar üzerinde yer almaktadır. İlçe merkezinin güneyindeki doğal sınırı olan Şirvan dağının en alt yamacındaki taraça düzlüğü kuzeye doğru alçalmakta, D-300 karayolundan sonra güneye eğimli olmak üzere tekrar yükselmekte ve devamında Zamantı vadisinin kestiği orta eğimli bir yamaçla sonlanmaktadır. Yamacın sonunda Bahçelik barajı bulunmaktadır. Bu yamaç yerleşmenin kuzeyindeki doğal sınırı durumundadır. Yerleşmenin doğusunda Özdere vadisi ve bu vadiyi takip eden D-815 karayolu ile Borandere platosunun Özdere tarafından yarıldığı batı yamaçları sınırlandırmaktadır. Batıda Şirvan dağı ile Yağlıpınar platosunun birbirine iyice yaklaşmasıyla birlikte Bahçelik barajı yerleşmeyi bu kesimde sınırlandırmaktadır (Fotoğraf 3. 6).

Yerleşme D-B yönünde uzandığı en uzun mesafe 7,4 km iken, K-G yönünde en uzun mesafenin 2,4 km olması, lineer formu göstermektedir. İlçe merkezinin bütünleşik bir yapısı yoktur. Kuruluş yeri itibariyle Pınarbaşı boğazının başladığı yerde olduğundan bahçelik baraj gölü, Zamantı nehri, Özdere vadisi ve Şirvan dağı yerleşmenin parçalı bir görünüm sergilemesine neden olmuştur. Özdere vadisinin doğusundaki yamaç, D-300 karayolunun kuzeyindeki eski ve yeni yerleşim alanları ile ilk yerleşim alanı ve çevresi olmak üzere 3 büyük parçadan oluşmaktadır (Harita 3. 8).

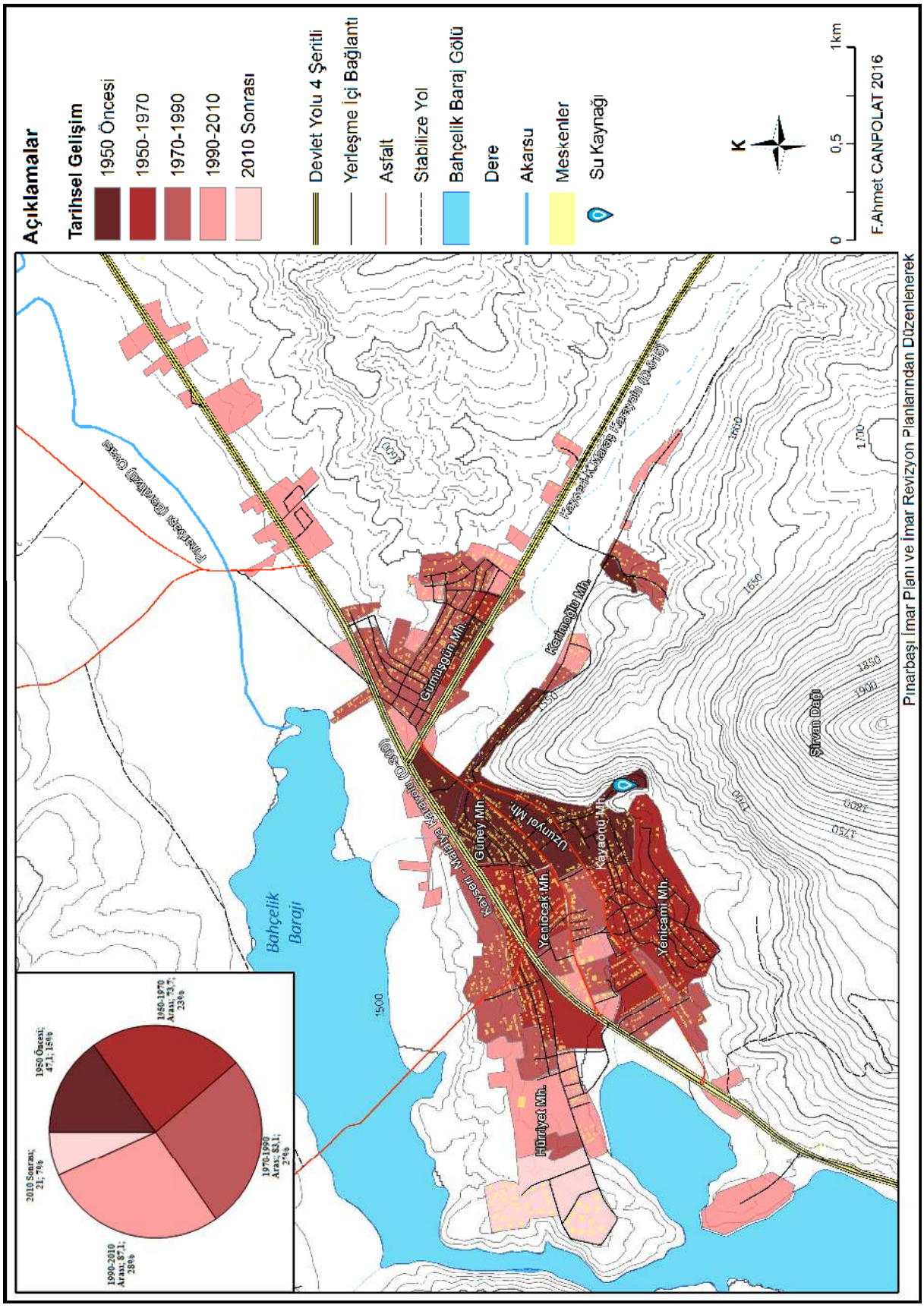
1950 öncesi yerleşme alanı, su kaynağının kuzeybatısındaki taraça düzlükleri, kuzeydoğuda Özdere vadisinin batısındaki yamaç ve Özdere vadisinin doğusundaki yamacın bir bölümü ile bu yamacın devamında ayrı bir köy gibi duran Kerimoğlu mahallesidir. 1927-1950 yılları arasında nüfus farkının yaklaşık 800 civarında olmasından hareketle, yerleşmenin fiziki olarak, önemli bir büyüme göstermediği yorumunu yapabiliriz. Bu kesimdeki konutlar genellikle tek ve iki katlı meskenlerden oluşmaktadır. Bu dönemde yerleşme yaklaşık 47 hektarlık bir alana sahiptir. İki katlı

meskenleri de genellikle tek bir konut olarak kabul edersek bu dönemde yerleşmenin toplam yaklaşık 350 konuta sahip olduğu söylenebilir (Harita 3. 8).

1950-1970 arası ilçe merkezinde konut sayısının en fazla arttığı dönemdir. Mevcut 350 konuta yaklaşık 580 tane daha eklenerek toplam 930'a yükselmiştir. Gelişme daha çok periferik büyüme şeklindedir. Mevcut yerleşme alanları çevresinde doğru yapılan yeni meskenlerle birlikte yerleşme alanı büyümüştür. 1950-1970 sayım dönemleri arasında ilçe merkezinin biline nüfus gelişim süreci tarihindeki, en fazla nüfus artışı gerçekleşmiştir. 1950'de yaklaşık 4 bin civarında olan nüfus 9 bine ulaşmıştır. Yerleşmede gerçekleşen 5 bin kişilik artışın etkisiyle, ilçeye 73 hektar bir alan daha eklenmiş böylece kasabanın yerleşme sahası 120 hektar olmuştur. Bu eklenme iki parça halinde gerçekleşmiştir. İlk parça Şirvan dağının kuzey kesimindeki alt yamaçları ve devamındaki bölüm, ikinci parça ise Kayseri-Malatya karayolunun kuzey ve güneyindeki bölümdür (Harita 3. 8).

1970-1990 arasındaki dönem, ilçe merkezinin alansal olarak ve konut sayısı artışı bakımından en fazla büyüdüğü ikinci dönemdir. Bundan önceki dönemde gerçekleşen büyümenin sonucunda Yeniocak ile Yenicami mahalleleri arasında kalan kesimde yeni konutlar inşa edilmiş ayrıca Yeniocak mahallesinin kuzeyinde yeni konutlar yapılarak yerleşme D-300 karayolunun kuzeyine doğru sıçramış ve antropojenik bir eşik aşılmıştır. Özdere vadisinin doğu yamacında yer alan Kerimoğlu Mahallesi de kuzeyde D-300 karayoluna doğru büyümesini sürdürmüştür. Bu dönemde Kasabanın nüfusu 9 binden 11 bine ulaşmıştır. Nüfusun artış miktarı her ne kadar 2 bin civarında olsa da, alansal büyüme bir önceki dönemin iki katı kadar gerçekleşmiş ve yerleşmeye 83 hektar daha eklenerek toplam 203 hektara ulaşmıştır. Bu dönemde yerleşmeye 525 tane daha mesken dâhil olmuştur (Harita 3. 8).

1990-2010 arası dönemde ilçe merkezinde yeni iktisadi fonksiyon sahaları ve yeni mesken alanları ortaya çıkmıştır. Bu dönem periferik büyümenin yanında sıçramalı büyümenin başladığı dönemdir. Hürriyet ve Yenicami mahallesinde periferik büyüme İnönü mahallesi ile özellikle Gümüşgün mahallesinde ise sıçramalı bir büyüme görülmektedir. Bu büyüme D-300 karayolunun etkisiyle ortaya çıkmıştır. Günümüzde de bu yerleşmeler arasındaki boşluklar kapanmaktadır.

Harita 3. 8. Pınarbaşı İlçe Merkezinin Tarihsel Gelişim Dönemleri

Fotoğraf 3. 6. Pınarbaşı İlçe Merkezi

Kasabaya bu dönemde 87 hektar daha bir alan eklenerek 290 hektara ulaşmıştır. Her ne kadar alansal büyümenin en fazla olduğu dönem olsa da aynı zamanda nüfusun çok az da olsa azaldığı bir dönemdir. Bu dönemde yalnızca 200 konut yapılmıştır. 2010 sonrası toplu konut alanları ile birlikte okullar ve çeşitli sosyal donatıların yapıldığı yapıldığı dönemdir. Bu dönemde yaklaşık 21 hektar arazi kasabanın mücavir alanına eklenmiş böylece günümüzde yaklaşık 312 hektara ulaşmıştır. 38 blok'tan oluşan toplu konut alanlarında toplam 152 mesken yer almaktadır. Bu dönemde de ilçe merkezi nüfusundaki azalma, artarak devam etmiştir. İlçe merkezindeki 1897 konutun bir kısmı da imar alanı dışındaki Kahramanmaraş ve Malatya karayolları üzerindeki mücavir alan içinde kalmaktadır (Harita 3. 8).

Yerleşmenin gelişme aksı Gümüşgün mahallesinde genel süreç içinde kuzey iken, ana bünyede batı istikametindedir. Kasabada yeni iskân sahalarının da bu kesimde oluşturulması planlanmaktadır.

3.3.1.3.2. Pınarbaşı Kasabasının Nüfus Özellikleri

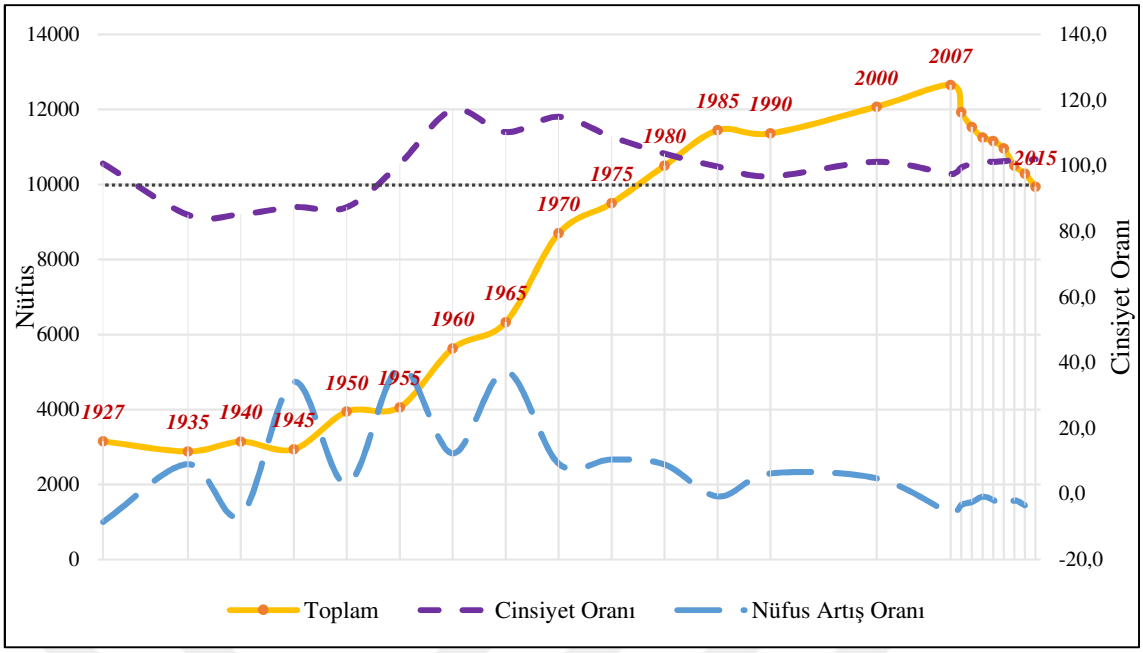
Kasabanın nüfus gelişimi ile etki sahasındaki nüfusun büyüklüğü arasında orantı vardır. Köylerin nüfuslarının artması ile birlikte kasabanın nüfusu artış göstermiş köylerdeki nüfusun azalmasıyla birlikte kasabanın nüfusu da azalma eğilimine girmiştir.

1927 yılında 3 bin civarında olan nüfus 1955'e kadar yalnızca bin kişi civarında bir artış göstermiş ve durağan bir artış dönemi yaşamıştır. Bu dönemin dikkat çeken yönü cinsiyet oranının 100'ün altında seyretmesi yani kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olmasıdır. 1955'ten sonra 1985 yılına kadar dinamik bir nüfus artış dönemi yaşanmıştır. Kabaca beşer yıllık periyotlarda nüfusa 1000 kişi eklenmiştir. Ancak 1965-1970 arasında bu artış iki katına çıkmıştır. Zaten 1955-1960 ile 1965-1970 yılları arasındaki artış nüfus gelişim seyri içinde oransal olarak en fazla artışın yaşandığı dönemlerdir. Bu dönemde dikkati çeken bir diğer husus cinsiyet oranının 120'ye kadar yaklaşmasıdır. Bu durum çalışma çağındaki erkeklerin bir bölümünün ilçe merkezine yöneldiklerini göstermektedir. 1975'ten sonra artık büyükşehirlere ve özellikle Kayseri'ye yönelen erkek nüfus 1990'larda cinsiyet oranının 100'ün altına inmesine neden olmuştur. 1985 yılından sonra nüfus, tekrar duraklama dönemine girmiş ve 2000'li yılların ortalarında itibaren dinamik olarak azalma eğilimi başlamıştır. Günümüzde nüfusu 1980 yılı öncesine kadar gerilemiştir (Tablo 3. 14).

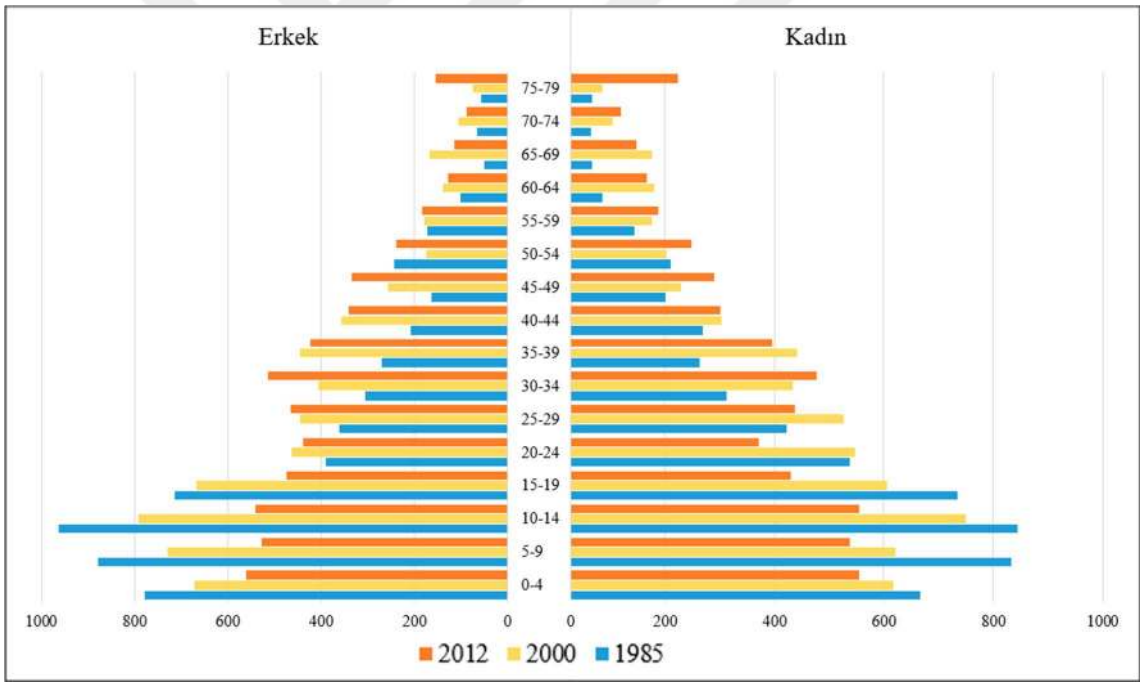
Tablo 3. 14. Pınarbaşı Kasabasının Nüfus Gelişimi ve Cinsiyet Oranları (1927-2015)

Sayım Yılları	Erkek	Kadın	Toplam	Nüfus Artış Oranı		Cinsiyet Oranı
1927	1582	1571	3153	-	-	105,6
1935	1326	1559	2885	**1927-1935**	-93,6	85,1
1940	1448	1699	3147	**1935-1940**	9,1	85,2
1945	1372	1570	2942	**1940-1945**	-6,5	87,4
1950	1840	2106	3946	**1945-1950**	34,1	87,4
1955	2038	2026	4064	**1950-1955**	3	100,6
1960	3036	2595	5631	**1955-1960**	38,6	117,0
1965	3318	3010	6328	**1960-1965**	12,4	110,2
1970	4651	4047	8698	**1965-1970**	37,5	114,9
1975	4952	4551	9503	**1970-1975**	9,3	108,8
1980	5346	5157	10503	**1975-1980**	10,5	103,7
1985	5717	5731	11448	**1980-1985**	9	99,8
1990	5589	5775	11364	**1985-1990**	-0,7	96,8
2000	6074	6001	12075	**1990-2000**	6,3	101,2
2007	6246	6408	12654	**2000-2007**	4,8	97,5
2008	5948	5979	11927	**2007-2008**	-5,7	99,5
2009	5784	5750	11534	**2008-2009**	-3,3	100,6
2010	5664	5589	11253	**2009-2010**	-2,4	101,3
2011	5613	5547	11160	**2010-2011**	-0,8	101,2
2012	5518	5442	10960	**2011-2012**	-1,8	101,4
2013	5294	5204	10498	**2012-2013**	-4,2	101,7
2014	5187	5104	10291	**2013-2014**	-2	101,6
2015	5018	4919	9937	**2014-2015**	-3,4	102,0

Kaynak: MİMU-1928, DİE-Genel Nüfus Sayımları (1935-2000), TÜİK-ADNKS Sonuçları, (2007-2012)

Şekil 3. 8. Pınarbaşı Kasabasının Nüfus Gelişimi, Nüfus Artış Oranı ve Cinsiyet Oranı Değişimi

Şekil 3. 9 Pınarbaşı Kasabasında Nüfusun Yaş Gruplarına Bölünüşü (1985, 2000 ve 2012)

Kasaba'da nüfusun yaş gruplarına bölünüşü incelendiğine 1985 yılından günümüze kadar özellikle 0-19 yaş grubunda yani genç nüfusta belirgin bir azalma görülmektedir. Bu durum kasabanın nüfusunu yenileme kapasitesini yitirdiğini doğum oranlarının azaldığını göstermektedir. 20 yaş ve üzeri grupta ise nispeten görülen artış 1985'te 0-19 yaş grubunda olup buradan ayrılmayan yani kente göçe katılmayan nüfusu oluşturmaktadır. Buna göre göçe katılanların fazlalığı eğitim, evlilik ve diğer sosyal nedenlerle birlikte iktisadi yaşamla ilgilidir. Dolayısıyla nüfusun aynı oranda büyümeye

devam etmesi ve göç olgusunun daha düşük yaşanması durumunda kasabanın nüfusunun günümüzde 30 bin'in üzerinde olması gerekmekteydi. Ancak ilçe genelinde yaşanan göç olayı yerleşmenin 10 bin civarında nüfusa düşmesine ve kasaba halinde kalmasına neden olmuştur (Şekil 3. 9).

Pınarbaşı kasabasının yüzölçümü 23,7 km^2'dir. Buna göre 1935 yılında 133 olan aritmetik nüfus yoğunluğu, en yüksek yıl olan 2007 yılında 533'e yükselmiştir. 2015 yılı itibariyle ise aritmetik nüfus yoğunluğu km^2'ye yaklaşık 419 kişidir. 2500 da. olan tarım arazisine göre, 1985 yılında km^2'ye 4533 olan fizyolojik nüfus yoğunluğu, 2015 yılında 3974 kişiye gerilemiştir. Tarımsal nüfus miktarı 1985 yılında yaklaşık 1570 olan kasabada tarımsal nüfus yoğunluğu km^2'ye 628 kişidir ve günümüzde de buna yakın bir değerdedir.

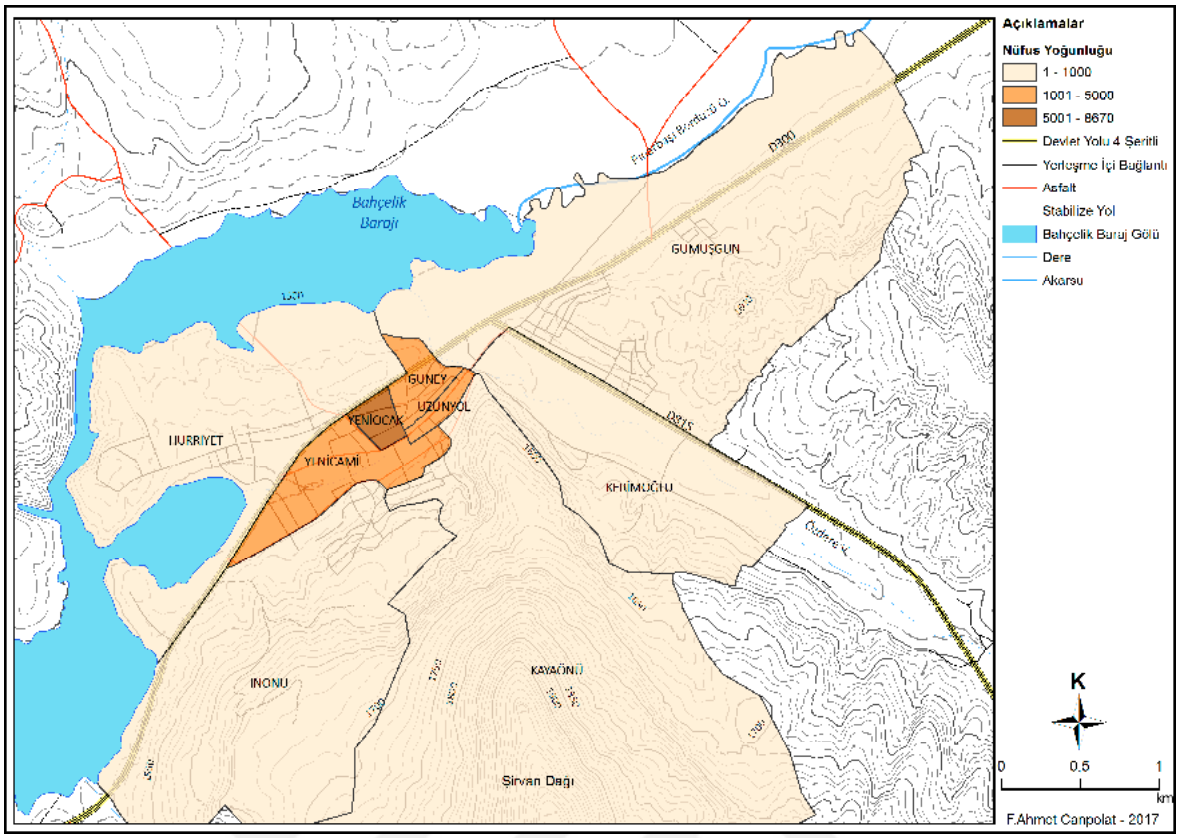
Kasabada 9 mahallede 2015 yılı itibariyle 10 bin civarında nüfus bulunmaktadır. Bu nüfusun % 67'si sırasıyla Hürriyet (3164), Yenicami (1974) ve Gümüşgün (1448) mahallelerinde toplanmıştır. Hürriyet mahallesinde toplu konutlar, Yenicami mahallesinde MİS ile birlikte yerleşme merkezindeki diğer mahallelere göre geniş yüzölçümü ve Gümüşgün mahallesinde ise tarım arazileri, nüfusun diğer mahallelere göre daha fazla olmasında etkili olmuştur (Tablo 3. 15, Harita 3. 9, Harita 3. 10).

Tablo 3. 15. Pınarbaşı İlçe Merkezi Mahallelerinin Nüfusları

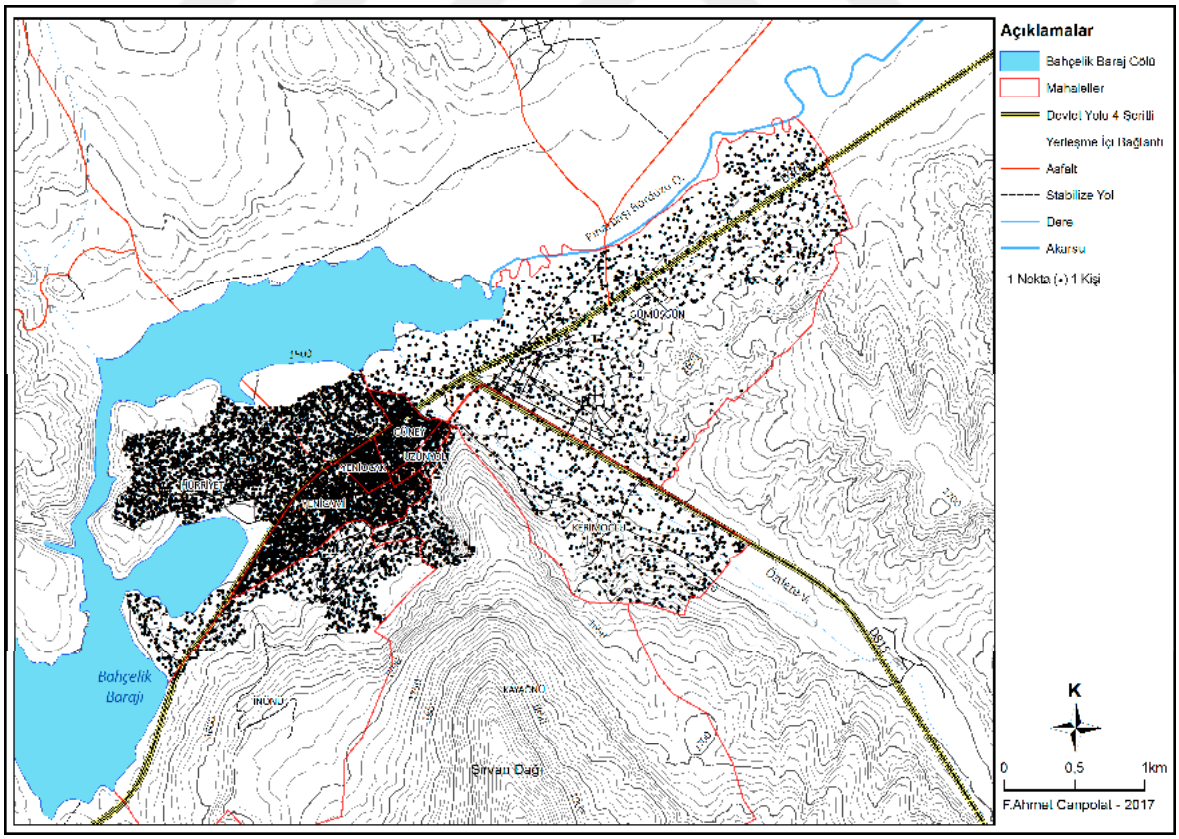
Mahalleler	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Gümüşgün	1975	1822	1825	1685	1677	1609	1583	1533	1448	1382
Güney	1248	1194	1100	950	898	863	859	845	754	750
Hürriyet	2766	2535	2774	3136	3327	3284	3237	3166	3164	3022
İnönü	1008	1038	906	832	812	820	740	693	649	639
Kayaönü	687	657	581	533	438	434	412	396	353	358
Kerimoğlu	922	864	834	790	750	711	666	681	637	602
Uzunyol	464	443	430	336	298	336	339	307	283	254
Yenicami	2683	2491	2264	2208	2190	2102	1922	1959	1974	1944
Yeniocak	901	883	820	783	770	801	740	711	675	697
Toplam	**12654**	**11927**	**11534**	**11253**	**11160**	**10960**	**10498**	**10291**	**9937**	**9648**

Kaynak: TÜİK, ADNKS Sonuçları (2007-2016)

2012 yılına göre bütün mahalleler ortalama 110 kişi azalmıştır. En fazla azalma İnönü ve Gümüşgün mahallelerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca nüfusuna oranla en fazla azalma gerçekleşen ikinci mahalle Kayaönü Mahallesi olmuştur. İnönü ve Kayaönü mahalleleri yerleşme ve iktisadi faaliyet sahasının Şirvan Dağı nedeniyle kısıtlı olduğu yerlerdir. Ayrıca her üç mahalle de kırsal karakterin daha baskın olduğu yerlerdir (Tablo 3. 15, Harita 3. 9, Harita 3. 10).

Harita 3. 9. İlçe Merkezinde Nüfusun Yoğunluğu (2016)

Harita 3. 10. İlçe Merkezinde Nüfusun Dağılışı (2016)

Nüfusun dağılmasında imar planının etkisi önemlidir. İmara açılan konut alanları yerleşmenin büyüme aksıyla beraber doğal olarak nüfusun toplanma alanlarını da belirlemektedir. Ancak ilçe merkezinin yerleşme alanı büyüse de nüfusunun azalması giderek büzüşen bir yerleşme yapısına büründüğünü göstermektedir (Harita 3. 10).

Nüfusun dağılışında topografik özellikler belirleyici olmuştur. Yerleşmede merkezi iş alanından uzaklaştıkça nüfus azalmaktadır. Yamaçlar ve hidrografik birimler nüfusun sahaya yayılmasında kısıtlayıcı rol oynamıştır. Şirvan dağının doğusunda K-G yönünde çekilecek bir hat, nüfus miktarının fazla ve az olduğu iki bölgeye ayırmaktadır (Harita 3. 10).

3.3.1.3.3. Pınarbaşı Kasabasının Fonksiyonel Özellikleri

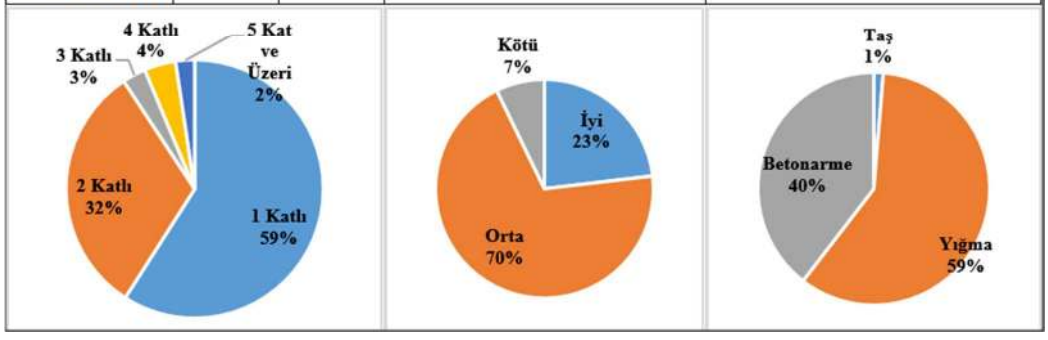
a. Konut Alanları

182 hektar bir alana yayılmış bulunan konutların %59'unun tek katlı olması dikkati çekmektedir. Kırsal yaşam karakterinin ilçe merkezin nerdeyse tamamına yansıdığı bu özellik yapılan toplu konut uygulamalarıyla kısmen değişmeye başlamıştır. 2 katlı meskenlerde de genel olarak bir hane yaşamakta veya altı dükkân depo gibi fonksiyonlarda kullanılmaktadır. Merkezi iş alanında daha çok görülen 3 ve 4 katlı binaların alt katları genelde ticarethanedir (Harita 3. 11, Şekil 3. 10).

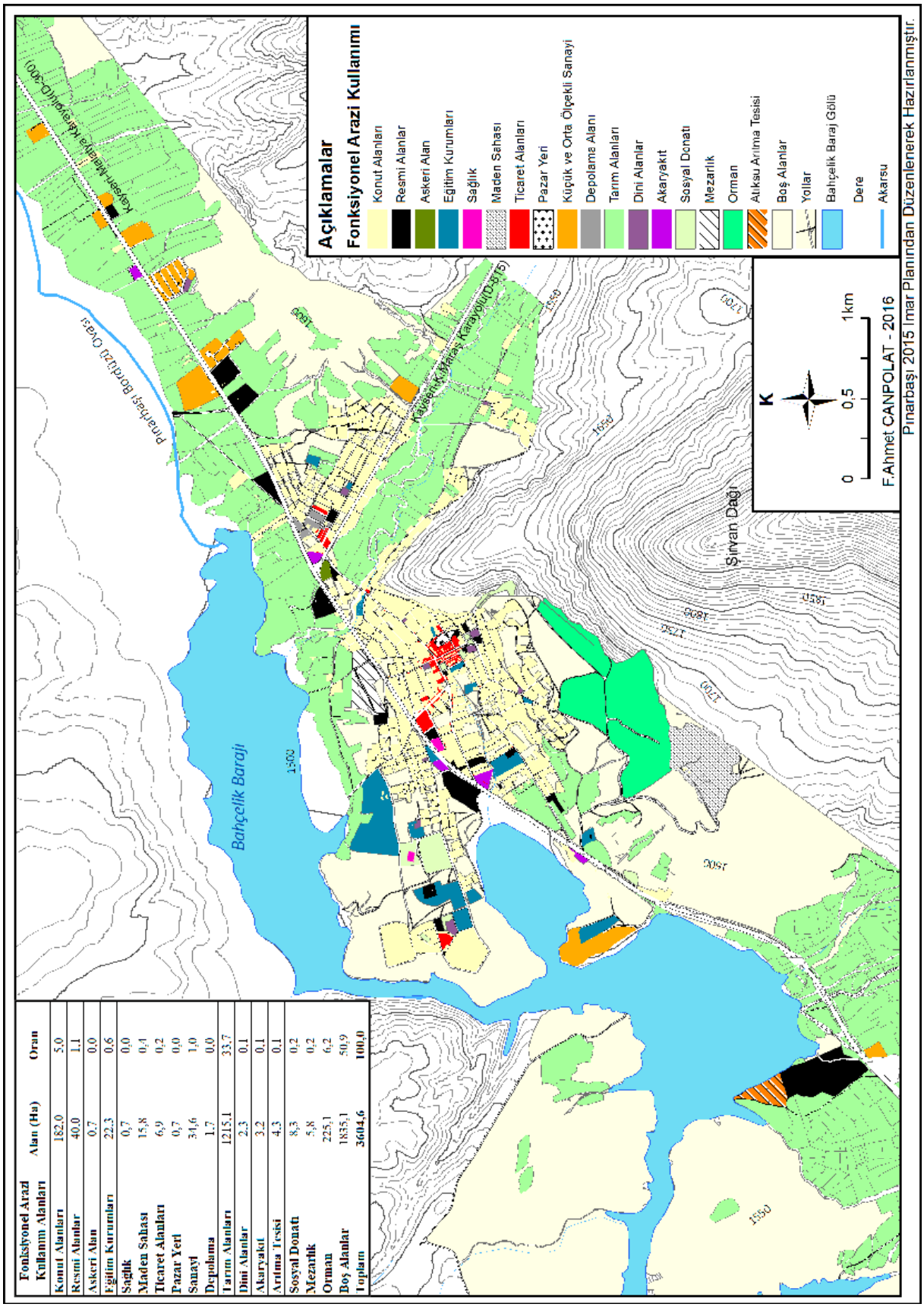
Konutların büyük çoğunluğunda yapı malzemesi olarak taş kullanılmıştır. Bu meskenler içinde kötü durumda yalnızca 137 mesken vardır. Genellikle kullanım ömrünü tamamlamış durumda olan bu meskenlerin birçoğu terk edilmiştir.

Şekil 3. 10. İlçe Merkezindeki Konutların Yapısal Özellikleri (2015)

Kat Sayısına Göre	Konut Sayısı	Oran	Sağlamlık Durumu	Konut Sayısı	Oran	Yapı Malzemesi	Konut Sayısı	Oran
1 Katlı	1120	59	İyi	439	23	Taş	25	1
2 Katlı	600	32	Orta	1321	70	Yığma	1122	59
3 Katlı	56	3	Kötü	137	7	Betonarme	750	40
4 Katlı	75	4						
5 Kat ve Üzeri	45	2						

Kaynak: İmar Revizyon Planı, 2015

Fonksiyonel Arazi Kullanım Alanları	Alan (Ha)	Oran
Konut Alanları	182,0	5,0
Resmi Alanlar	40,0	1,1
Askeri Alan	0,7	0,0
Eğitim Kurumları	22,3	0,6
Sağlık	0,7	0,0
Maden Sahası	15,8	0,4
Ticaret Alanları	6,9	0,2
Pazar Yeri	0,7	0,0
Sanayi	34,6	1,0
Depolama	1,7	0,0
Tarım Alanları	1215,1	33,7
Dini Alanlar	2,3	0,1
Akaryakıt	3,2	0,1
Arıtma Tesisi	4,3	0,1
Sosyal Donatı	8,3	0,2
Mezarlık	5,8	0,2
Orman	225,1	6,2
Boş Alanlar	1835,1	50,9
Toplam	3604,6	100,0

Harita 3. 11. İlçe Merkezinde Fonksiyonel Arazi Kullanımı (2015)

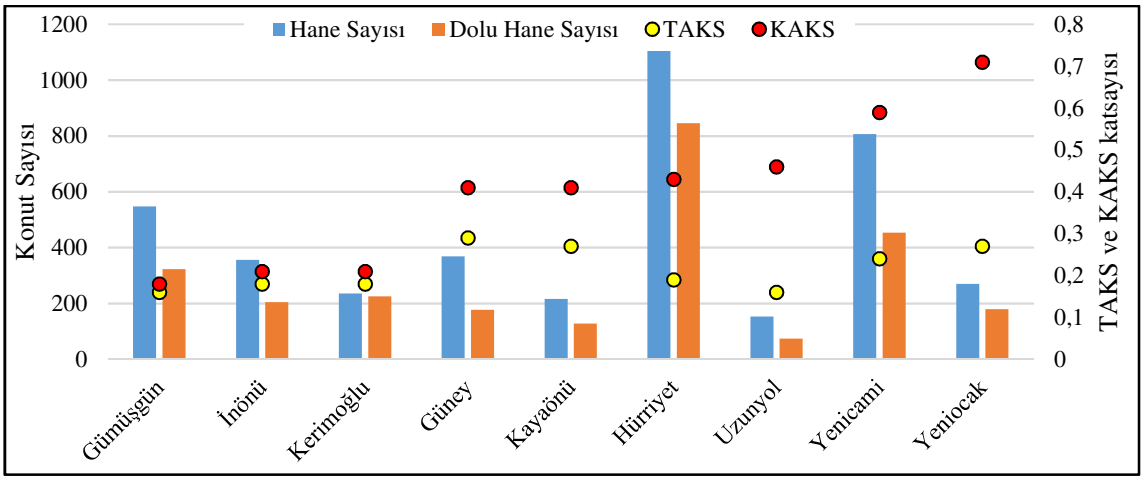
Güney ve Uzunyol mahalleleri dolu hane sayısı oranı en az, Kerimoğlu ve Hürriyet mahalleleri ise en fazla olan mahallelerdir. Güney ve Uzunyol mahallelerinin aynı zamanda merkezdeki en eski mahalleler olması yani ilk iskân mahalli olması dikkati çekmektedir. Hürriyet mahallesi ise yeni yapılan konutların olduğu daha yeni bir mahalledir. Kerimoğlu mahallesi Sarız karayolunun veya Özdere vadisinin iki tarafında yer almaktadır. Bu kesimde tarımsal faaliyetler daha fazladır. Yerleşme genelinde hanelerin doluluk oranı %64 olması yaşanan nüfus hareketini de göstermektedir.

Konutun bütün katlarındaki alanlar toplamının parsel alanına oranlanmasıyla elde edilen KAKS (Kat Alanı Kat Sayısı) ve meskenin taban alanının yapıldığı parsele oranını ifade eden TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerleri birlikte yerleşmelerin morfolojisi üzerinde etkili beşeri unsurlar arasında yer almaktadır. Çünkü yerleşmelerin dikey düzlemde ve yatay düzlemdeki görünümü bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu katsayıların topografya'ya uygun olarak belirlenmesi ve uygulanması yerleşmelerdeki yaşam kalitesini arttırmaktadır.

Tablo 3. 16. İlçe Merkezinde Mahallelerin Mesken ve Nüfus Bilgileri (2016)

Mahalleler	Hane Sayısı	Dolu Hane Sayısı	Dolu Hane Sayısı Oranı	TAKS	KAKS	Alan	Nüfus (2016)	Arit. Nüf. Yoğ. (2016)
Gümüşgün	547	322	59	0,16	0,18	4,3	1382	321
Güney	368	177	48	0,29	0,41	0,15	750	5000
Hürriyet	1115	846	76	0,19	0,43	3,4	3022	889
İnönü	356	204	57	0,18	0,21	2,9	639	220
Kayaönü	216	128	59	0,27	0,41	10,9	358	33
Kerimoğlu	235	225	96	0,18	0,21	1,5	602	401
Uzunyol	153	74	48	0,16	0,46	0,06	254	4233
Yenicami	806	453	56	0,24	0,59	0,4	1944	4860
Yeniocak	270	179	66	0,27	0,71	0,07	697	9957
Toplam	**4066**	**2608**	**64**	**0,2**	**0,4**	**23,7**	**9648**	**407**

Kaynak: İmar Revizyon Planı, 2016

Şekil 3. 11. İlçe Merkezinde Konut Sayıları ile Taban Alanı ve Kat Alanı Katsayıları

TAKS değerinin en fazla olduğu Güney ve Kayaönü mahallelerinde parseller içinde meskenlere ayrılan oranın daha fazla olduğunu bahçe veya müştemilata daha az alan ayrıldığını göstermektedir. Uzunyol ve Gümüşgün mahallelerinde ise bu katsayı daha düşüktür (Tablo 3. 16, Şekil 3. 11).

KAKS değeri imar planı ile ortaya çıkar ve arazi sahipleri için önemli bir kazanç aracıdır. KAKS değerine göre Merkezi iş alanı ve yakınındaki Yeniocak ve Yeni cami mahallelerinde bu değer daha yüksektir. Çevreye doğru Gümüşgün ve İnönü mahallelerinde olduğu gibi kat sayısı azaldığından bu değer de azalmaktadır (Tablo 3. 16, Şekil 3. 11).

b. Resmi ve İdari Fonksiyon Alanları

Resmi alanlar genel olarak D-300 karayolu üzerinde toplanmıştır. Askeri alanla birlikte 40 hektarı biraz geçen bir yüzölçümüyle orman alanları, boş alanlar ve tarım alanlarını dâhil etmezsek ikinci en önemli kullanım alanını oluşturmaktadır. Çok sayıda resmi kurum ve kuruluşu bünyesinde barındıran ilçe merkezi, bu anlamda bağlı yerleşmeleri için bir merkezi yer özelliği gösterdiği söylenebilir. Yerleşme merkezinde Kaymakamlık, Milli Eğitim Müdürlüğü, Müftülük ve İlçe Tarım Müdürlüğü binaları yer almaktadır (Fotoğraf 3. 7).

Fotoğraf 3. 7. İlçe Merkezinde Yer Alan Bazı Resmi Kuruluşlar

Pınarbaşı Kadastro Müdürlüğü, 1986 yılından beri ilçede hizmet vermektedir. Kaymakamlık, Nüfus Müdürlüğü, Müftülük, Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Emniyet

Müdürlüğü, Bölge Trafik Müdürlüğü Açık Ceza İnfaz Kurumu, Karayolları, Halk Eğitim Merkezi, Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü, Tarım Kredi Koop., Orman İşletme Şefliği, PTT, Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Ziraat Odası, Kütüphane, Pancar Bölge Müdürlüğü, Tarım Malzeme Ofisi, İlçe Tarım Gıda Hayvancılık Müdürlüğü, Öğretmenevi, Belediye ve Devlet Hastanesi ilçe merkezindeki diğer resmi kuruluşlardır.

c. İktisadi Fonksiyon Alanları

İlçede perakende ticaret işletmelerinin tamamına yakını merkezi iş sahası içinde yer almaktadır. Günlük ihtiyaçlara yönelik toplam 75 ticarethane mevcuttur. Periyodik ihtiyaçlara yönelik ticarethane türlerinden önemli olanların hepsi mevcuttur. Giyim, ayakkabı ve kuaförler başta olmak üzere toplam 93 ticarethane mevcuttur. Uzun süreli ihtiyaçlar aynı zamanda ilçe merkezinin gerçek etki sahasını göstermesi bakımından önemlidir. İlçe merkezi bu ihtiyaca yönelik 33 ticarethane bulunurken beyaz eşyacılar, mobilyacılar ve telefoncular ön plana çıkmaktadır (Tablo 3. 17).

Ağırlıklı olarak ilçeye bağlı köylerin kereste ihtiyacını karşılamak için hızarcılar, otomobil ve tarım aletleri tamiri için tamirciler fazla olmak üzere 51 ticarethane küçük ölçekli sanayi veya imalathane durumundadır. Orta ölçekli sanayisinde 3 adet işletme bulunmaktadır. Bu sanayi alanları ile birlikte depolama alanları yerleşmenin doğusunda Kayseri-Malatya (D-300) karayolu üzerinde toplanmıştır. 34,6 hektar alanla önemli bir yüz ölçüme sahiptir.

Tarım aletleri satış ve servis alanı, oto sanayi yanında yer alırken, diğer tarım ve hayvancılık ile ilgili işletmeler MİS içinde yer almaktadır. Yem bayileri başta olmak üzere toplam 20 adet bu işletmelerden mevcuttur.

Merkezi iş sahasındaki ve fonksiyonel arazi kullanımındaki mevcut durum ilçe merkezinin etki sahasını ve dolayısıyla merkezi yer özelliğini ortaya koymada en önemli göstergedir. Buradan hareketle ilçe merkezinin yalnızca MİS'sını incelediğimizde şu sonuçlarla karşılaşmaktayız;

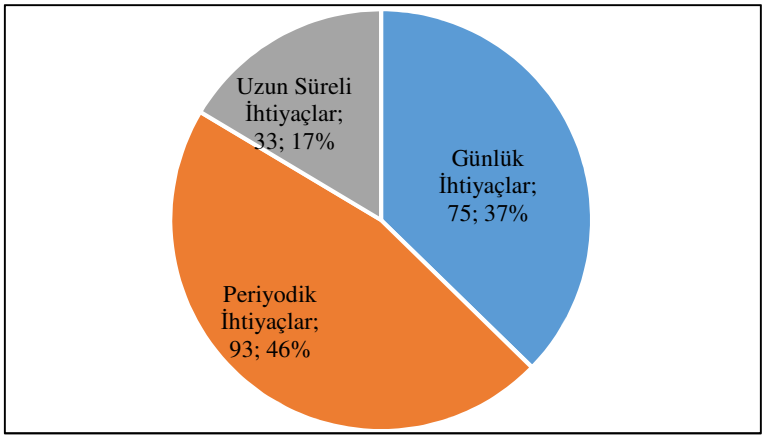
- İlçe merkezinin etki sahasının boyutu ve nüfus miktarının azlığı MİS'nın sınırlı düzeyde gelişmesine sebep olmuştur. Mevcut haliyle orta büyüklükte bir kasabanın iş sahası görünümündedir.
- Uzun vadeli ticaret, toptancılar ve inşaat malzemecilerinin sayısı, MİS'nın etki sahasının büyük olmadığını göstermektedir.
- Günlük ve periyodik ihtiyaçlara yönelik dükkânlar, en fazla sayıya sahip ticarethanelerdir ve bütün bir sahaya yayılmışlardır.

- Toptan un-yem-bakliyat satan ticarethaneler ile inşaat malzemecileri Atatürk Caddesi üzerinde toplanmıştır.
- Uzun vadeli ihtiyaçlara yönelik ticarethanelerin sirkülasyonun en fazla olduğu Dedeman Caddesi ile Karslı Sokak üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.
- Pazar alanı çevresinde günübirlik ihtiyaçlardan kasap ve manavların toplandığı göze çarpmaktadır. MİS içindeki Pazar alanı esas hareketlenme kaynağını oluşturmakta; özellikle Cuma günleri köylerden gelen insanlarla, ticarette belirgin bir artış olmaktadır
- MİS'nın hâkim formu Pazar alanı ve bunun etrafında kümelenen ticarethanelerin etkisiyle dikdörtgen olmakla birlikte ana caddeler üzerindeki uzantıları lineer bir forma sahiptir. Ayrıca Toplu konut alanında bu çevredeki günübirlik ve periyodik ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir iş merkezi vardır.
- Diğer meslek gruplarında önemli bir gruplaşma eğiliminden ziyade desantralize bir yapı hâkimdir.
- MİS, D-300 karayolundan GD'ya ayrılan Atatürk Caddesi ve devamında D-815'e bağlanan Dedeman Caddesi ve Cengiz Topel Caddesi ile Hükümet konağına çıkan Karslı Sokak üzerinde yer almaktadır. MİS'nın ana ulaşım arteri olan D-300'den sapa bir yerde bulunması gelişimini kısıtlayan en önemli etkendir (Tablo 3. 17, Şekil 3. 12, Harita 3. 12).

Tablo 3. 17. Pınarbaşı'nda Yer Alan Perakende Ticaret İşletmeleri (2016)

Günlük İhtiyaçlar		Periyodik İhtiyaçlar		Uzun Süreli İhtiyaçlar	
Bakkaliye	8	Bayan kuaförü	5	Beyaz eşya	4
Balıkçı	4	Ayakabı Tamir	2	Av bayii	3
Fırın	9	Ayakkabıcı	5	Bilgisayarcı	1
Kasap	5	Baharatçı	2	Çeyizci	1
Kuruyemiş	1	Bayan terzi	2	Güneş Enerjisi Sis.	1
Manav	10	Benzinlik (Petrol Ürünleri)	8	Halıcı	1
Market	22	Berber	14	Madeni yağ	1
Tavukçu	4	Eczane	5	Mobilyacı	3
Tekel Bayii	12	Fotoğrafçı	1	Oto galeri	2
Toplam	**75**	Giyim	8	Tarım mak. ve Oto yedek parça	4
		Hamam	1	Perdeci	1
		Hediyelik eşya	1	PVC	1
		Kırtasiye	5	Sarraf	1
		Kozmetik	1	Spot eşya	1
		Kömürcü	4	Telefoncu	8
		Oto Yıkama	3	**Toplam**	**33**
		Peynirci	1		
		Terzi	3		
		Tuhafiye	16		
		Tüp Bayii	3		
		Züccaciye	3		
		Toplam	**93**		

Kaynak: Pınarbaşı Belediyesi, Zabıta Müdürlüğü Verileri (2016)

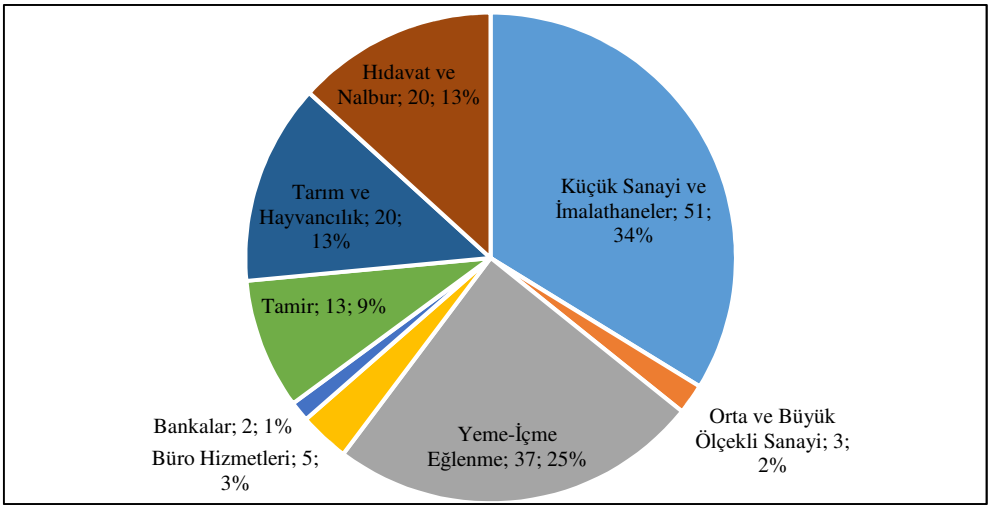

Şekil 3. 12. Pınarbaşı'nda Yer Alan Perakende Ticaret İşletmelerinin Oransal Bölünüşü (2016)

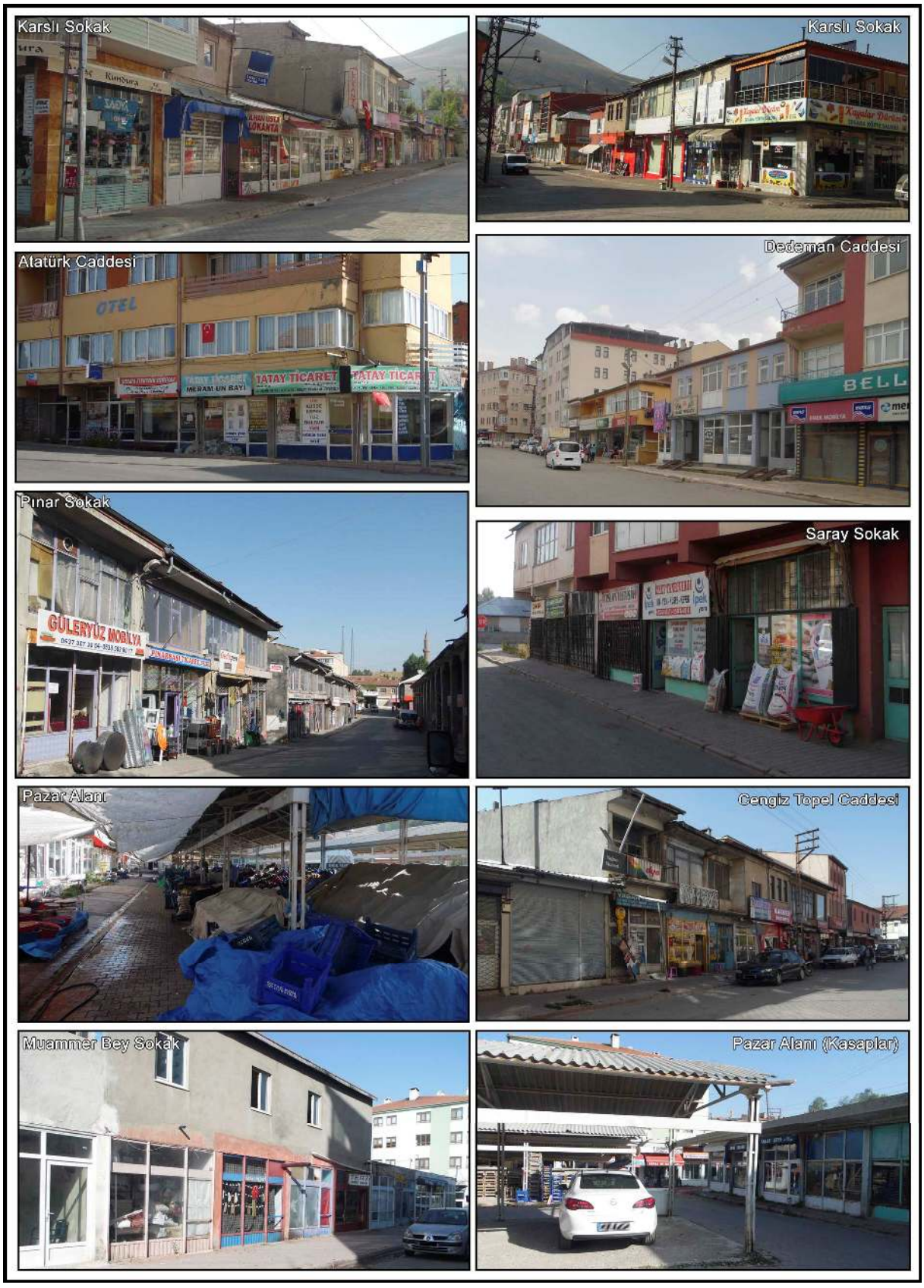
Tablo 3. 18. Pınarbaşı'nda Yer Alan Diğer Ticaret İşletmeleri (2016)

Küçük Sanayi ve İmalathaneler		**Yeme-İçme Eğlenme**		**Tamir**	
Demirci	7	Birahane	1	Elektirikci	5
Depo	1	Çay ocağı	4	Mobilya Tamircisi	2
Derici	2	Dürümcü	4	Tamirci	4
Eksozcu	1	İddaa Bayii	1	TV Tamircisi	2
Hızarcı	10	İnternet kafe	4	**Toplam**	13
Kaportacı	3	Kahvehane	13	**Tarım ve Hayvancılık**	
Kaynakçı	1	Lokanta	7	Tarım Aletleri	1
Lastik tamiri	2	Otel	1	Tarım ilaçları	2
Mermerci	1	Pastane	2	Toprak Analiz Laboratuvar	1
Oto Elektirik	3	**Toplam**	**37**	Veteriner	4
Oto tamir	18	**Büro Hizmetleri**		Yem bayii	12
Tornacı	2	Büro	1	**Toplam**	20
Toplam	51	Muhasebeci	1	**Hıdavat ve Nalbur**	
Orta ve Büyük Ölçekli Sanayi		Öğretim	1	Hırdavat	2
Beton Üretim	1	Sigortacı	1	Hurdacı	2
Yem Fabrikası	1	Telefon Tahsilatı	1	Nalburiye	16
Un değirmeni	1	**Toplam**	**5**	**Toplam**	20
Toplam	3	**Bankalar**			
		Banka	2		

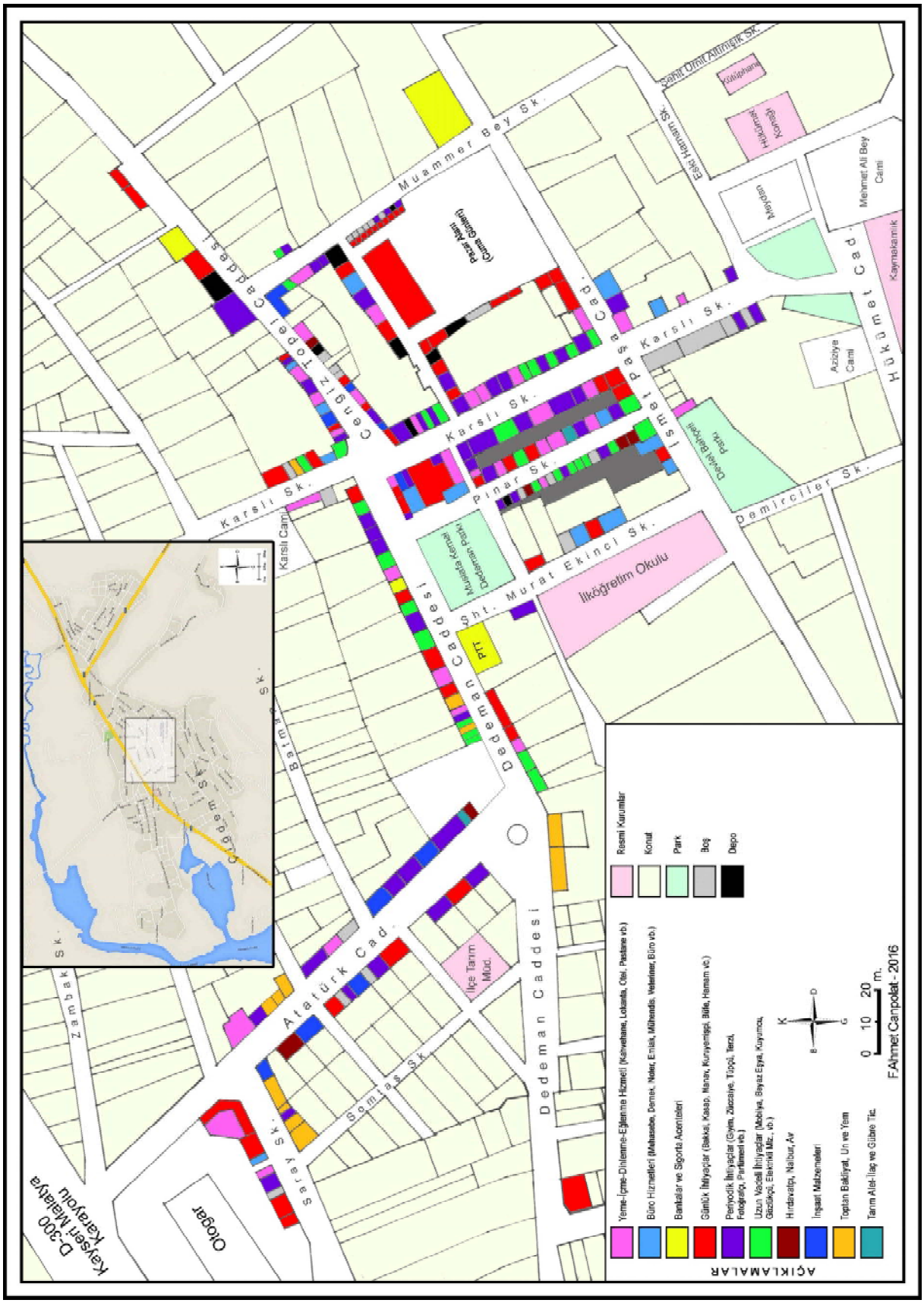
Kaynak: Pınarbaşı Belediyesi, Zabıta Müdürlüğü Verileri (2016)

Şekil 3. 13. Pınarbaşı'nda Yer Alan Diğer Ticaret İşletmelerinin Oransal Bölünüşü

Fotoğraf 3. 8. Pınarbaşı Kasabası, Merkezi İş Sahasının Farklı Kesimleri

Harita 3. 12. Pınarbaşı Merkezi İş Alanı Arazi Kullanımı (2016)

İlçedeki önemli karayollarına ve kesişim noktalarına rağmen ilçe merkezinin her geçen gün biraz daha nüfus kaybetmesi ve buna bağlı olarak MİS'nın büyüyememesi, ilçe merkezindeki geçmişte hazırlanan ve bugünkü görünüme neden olan planlama hataları birincil faktör olarak belirtilebilir. Şöyle ki komşu ilçelerden olan Gürün ilçe merkezinin daha kısıtlı coğrafi imkânlarına rağmen, ulaşım fonksiyonuna bağlı iş merkezlerinin fazlalığı, burada karayoluna bağlı bir gelişim sürecinin izlenmesine bağlı olarak gerçekleştiği söylenebilir. Bu durum Pınarbaşı için geçerli değildir. Çünkü özellikle D-300 karayolu üzerinde yapılan kamu binaları ve konut alanları burada ticari faaliyet sahasının oluşmasına engel olmuştur. Yol boyu üzerinde yalnızca ilçe merkezinin girişinde ve çıkışında yer alan birkaç petrol istasyonu ve lokanta dışında kayda değer bir ticari faaliyet söz konusu değildir. Buradan geçen araçların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için mutlaka ilçe merkezine girmelerini gerektirmesi, bu olumsuz sonucu doğurmaktadır. Bu durum Kahramanmaraş yolu üzerinde kısmen daha az görülmektedir. Bu kesim günümüzde ticari bakımdan çok daha hareketli bir görünüm sergilemektedir.

d. Sosyal ve Kültürel Fonksiyon Alanları

Eğitim alanları, daha önce yerleşme merkezinde toplanmışken, yeni yapılan konut alanları ve çevresindeki yeni eğitim kurumlarıyla batıya doğru kaymıştır.

Uzunyayla kesimindeki köylerden Kaynar ve Yukarıborandere köylerinde ilkokul ve ortaokul mevcut iken, Karakuyu, Methiye, Kayaaltı ve Yukarıkaragöz köylerinde yalnızca ilkokul mevcuttur. Buna bağlı olarak Uzunyayla'da 41 köyde ilkokul düzeyinde Kaynar ve Karakuyu köyleri ile İlçe merkezine taşımalı eğitim yapılmaktadır. Çörümşek havzasında 12 köy içinden Tözgün'de ilkokul, Panlı köyünde ise ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. Bu kesimdeki öğrenciler için Panlı ve Pazarören köyleri ile ilçe merkezine taşımalı eğitim yapılmaktadır. Orta Zamantı havzasında ise 54 köyden 12'sinde ilkokul düzeyinde, Şabanlı, Aslanbeyli ve Pazarören köylerinde ortaokul düzeyinde ayrıca yine Pazarören köyünde lise düzeyinde eğitim kurumu yer almaktadır. Buna göre geriye kalan 42 köyde kendisine en yakın köye veya ilçe merkezine taşımalı eğitim yapılmaktadır (Harita 3. 11). Ayrıca ilçe genelinde Kayseri ile bağlantısı olan çok sayıda aile, çocuklarının eğitimini buradan aldırmaktadır.

İlçe merkezinde 1 yüksekokul, 5 ilkokul, 6 ortaokul ve 4 lise olmak üzere 16 eğitim kurumu yer almaktadır. 2730 öğrencinin eğitim aldığı bu kurumlara ilçedeki en önemli taşımalı eğitim merkezi olduğu için öncelikle yakın çevre köylerden olmak üzere bağlı diğer köylerden gelen öğrencilere eğitim hizmeti vermektedir. Bu eğitim hizmeti lise'ye kadar devam etmektedir. Köylerde ikamet eden ailelerin çocukların büyük bölümü

lise eğitimi için Kayseri şehrine gitmektedirler. Bu nedenle ilçe merkezi, ilkokul ve ortaokul için bir merkezi yer özelliği gösterse de, lise eğitiminde durum değişmektedir (Tablo 3. 19).

Tablo 3. 19. İlçe Merkezindeki Eğitim Kurumlarının Öğretmen, Öğrenci ve Derslik Sayıları

	Eğitim Kurumları	Derslik Sayısı	Şube Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
				E	K	T	
1	Melikgazi İlkokulu	10	10	126	134	260	15
2	Milli Egemenlik İlkokulu	5	4	16	20	36	5
3	Şehit Sezer Güneş İlkokulu	23	26	195	191	386	26
4	Gümüşgün İlkokulu	8	7	56	56	112	10
5	Atatürk İlkokulu	10	9	67	68	135	11
6	Fikri Çeliker Ortaokulu	16	16	149	128	277	26
7	Milli Eğitim Vakfı Hasan Tahsin Önalp Ortaokulu	15	15	106	111	217	23
8	Gümüşgün Ortaokulu	10	7	43	52	95	10
9	Atatürk Ortaokulu	7	7	57	60	117	7
10	Pınarbaşı Yatılı Bölge Ortaokulu	16	14	151	122	273	23
11	Dedeman Anadolu İmam Hatip Ortaokulu		4	34	30	64	0
12	Pazarören Anadolu Lisesi	11		244	43	287	21
13	Pınarbaşı Çok Programlı Anadolu Lisesi	23		58	95	153	19
14	Pınarbaşı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	13		194	0	194	21
15	Dedeman Anadolu İmam Hatip Lisesi	13		88	36	124	18
16	Erciyes Üniversitesi Suna Yalçın Meslek Yüksek Okulu	Öğretime başlamadı					

Kaynak: Kayseri, Pınarbaşı Milli Eğitim Müdürlüğü, 2015.

2010 yılında tamamlanan yüksekokul henüz öğrenci alımına başlamadığı için şu an için bir etkisi söz konusu değildir.

e. Diğer Fonksiyon Alanları

Pınarbaşı-Gürün arasında Uzunyayla boyunca herhangi bir akaryakıt tesisinin olmaması nedeniyle 5 tane akaryakıt tesisi D-300 üzerinde yer almaktadır. Bu akaryakıt tesislerinden bir tanesi aynı zamanda dinlenme tesisidir. Bir diğer tesiste ise lokanta mevcuttur. Pınarbaşı-Sarız karayolu üzerinde ise bir tane petrol istasyonu mevcuttur.

Ayrıca Pınarbaşı'nda 1 öğretmenevi, 2 otel olmak üzere 3 konaklama tesisinde 82 yatak mevcuttur (Harita 3. 11).

f. Merkezi Yer Özellikleri ve Etki Sahası Bakımından Pınarbaşı

Bir yerleşim biriminin merkezi yer olma durumu, o yerleşim birimine yakın olan diğer yerleşim birimlerinin çok farklı ihtiyaçlarına cevap vermesi ve buna bağlı olarak fonksiyonlarının gelişmiş olması ile ilgilidir. Yani bir yerin merkezi yer olabilmesi için kendi nüfusunun çok çeşitli ihtiyaçlarının karşılamasından başka, belli bir sahaya ve çevreye de hizmet vermesi ve bu sahanın çok çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir (Karaboran, 1989, s. 94-95).

Çevre düzeni planlarında yerleşmeler bölgesel kademelenme bakımından dörde ayrılmıştır. Buna göre Pınarbaşı, ana ulaşım aksı üzerinde bulunan, il merkezleri ile direkt etkileşim halinde olmayan, ancak bulunduğu uygun konum nedeniyle, Sarız ilçesini etkileyen alt çekim merkezinden biridir (Çevre Düzeni Planı, 2016, 23).

Pınarbaşı kasabasının idari etki sahası bağlısı olan mahallelerle sınırlıdır. Eğitim fonksiyonu açısından ise nüfusun eğitim özellikleri başlığında açıklandığı üzere ilkokul seviyesinde ilkokul bulunan ve taşımalı merkezler dışında kalan bütün köylerden öğrenciler kasabaya gelmektedirler. Ortaokul ve Lise'de ise etkisi azalmakta öğrencilerin bir bölümü Kayseri şehrine gitmektedir. Ayrıca Pazarören'deki lise ve ortaokul düzeyinde okullar nedeniyle ikinci bir lokal merkezi yer özelliği göstermektedir.

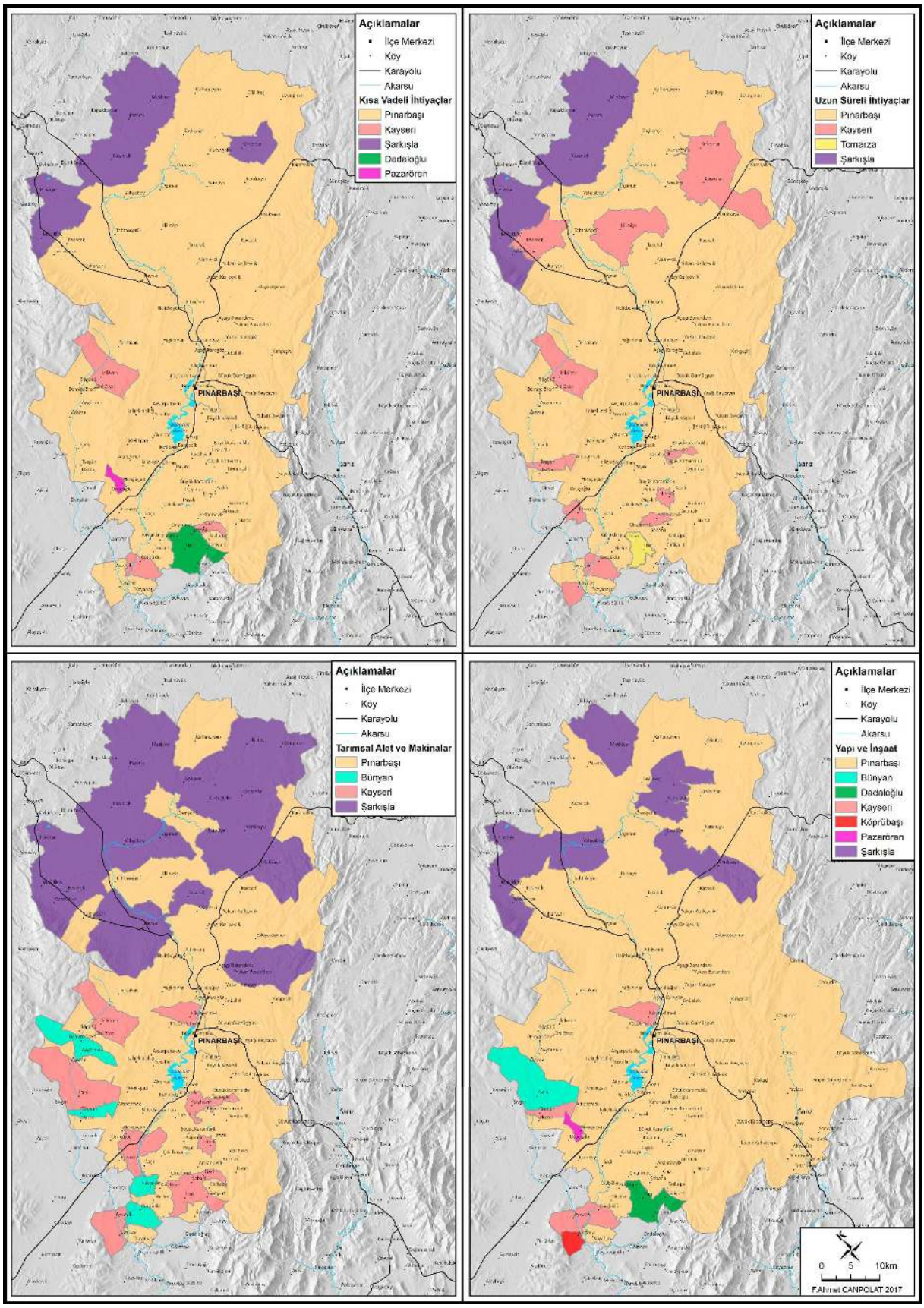
Tablo 3. 20. Pınarbaşı İlçesi Köylerinin Çeşitli İhtiyaçlarını Karşıladıkları Yerleşmeler

İhtiyaç Grupları	Pınarbaşı	Kayseri	Şarkışla (Sivas)	Adana	Dadaloğlu (Tomarza, Kayseri)	Tomarza	Bünyan (Kayseri)	Gürün	Köprübaşı (Kayseri, Bünyan)
Gıda Malzemesi	100	3	6		4				
Mobilya, Beyaz Eşya	94	12	6			1			
Tarım Araçları	73	14	21				5		
Yem Ürünleri	73		18		3			1	18
İnşaat Malzemeleri	94	4	9		3		2		1
Acil Sağlık Hizmetleri	111				2				
Uzun Süreli Sağlık Hizmetleri		109		1					

Kaynak: Arazi Anketleri, 2015.

Sağlık hizmetleri hariç bütün ihtiyaç gruplarında öncelikli merkezi yer özelliği ilçe merkezine aittir. Köylerde ihtiyaçların karşılanmasında esas etkili faktör mesafedir. Örneğin Uzunyayla'da Hayriye, Malakköy gibi Şarkışla'ya yakın köyler gıda ihtiyaçları da dâhil diğer ihtiyaçlarını Şarkışla'dan karşılamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasına Şarkışla'da cumartesi günleri, Türkiye'nin önemli canlı hayvan pazarlarından birinin açılması çok etkilidir. Daha önce Pınarbaşı ilçe merkezinde kurulan hayvan pazarının küçülmesiyle bu köyler, Şarkışla'nın etki sahasına girmişlerdir. İlçe merkezindeki canlı hayvan pazarı Cuma günleri açılmakta ancak rağbet görmemektedir. Gelecekte Kayseri Malatya karayolu üzerinde açılması düşünülen tarım ve hayvancılık sanayi kompleksiyle ilçe merkezinin etki sahasını genişletebileceği düşünülmektedir.

Mobilya-beyaz eşya gibi uzun süreli ihtiyaçları karşılamada yine ilçe merkezinin etki sahası geniş olmakla birlikte, Kayseri'den bu ihtiyaçlarını karşılayan köyler de mevcuttur. Bu nedenle Kayseri şehriyle olan ilişkinin yoğunluğunu yalnızca mesafe ile açıklamak yetersiz kalmaktadır. Çünkü bu ilişkinin daha fazla değişkeni mevcuttur. Bu değişkenlerden biri, ailelerin ikinci evlerinin Kayseri'de olmasıdır. Kayseri dışında Şarkışla ve Tomarza'dan bu ihtiyaçlarını karşılamaları yakınlık faktörüyle ilgilidir (Tablo 3. 20).

Harita 3. 13. Pınarbaşı Kasabasının İktisadi Özelliklere Göre Etki Sahası (2015)

Tarım araçları ihtiyaçlarını karşılamada durum biraz daha kompleks hale gelmektedir. Yine Pınarbaşı, Kaynar ve Pazarören'deki tarım kredi kooperatiflerinin etkisiyle bu anlamda etki sahası daha geniştir. Ancak tarım aletleri satış yerlerinin daha fazla olduğu Kayseri, Şarkışla ve Bünyan'da daha ön plana çıkmaktadır. Bünyan, kendisine yakın olan Çörümşek havzasını özellikle etkisi altına almıştır. Uzunyayla'daki köylerin büyük bir bölümü bu ihtiyacını Şarkışla'dan sağlamaktadır (Tablo 3. 20).

Yem ürünlerinde etki sahası süt ürünlerinin satıldığı yer/şirketle daha çok ilgilidir. Örneğin köy olmasına rağmen süt alımı yapan şirket nedeniyle özellikle Çörümşek havzası ve Orta Zamantı havzasındaki 18 köy yem ürünlerini Köprübaşı'ndan (Bünyan) karşılamaktadır. Kaman ve Serinyurt köyleri, Dadaloğlunda'ki (Tomarza) firmayla anlaştığı için yem ürünlerini burdan karşılamaktadır. Yine Uzunyayla'da birçok köy yem ürünlerini Şarkışla'dan almaktadır (Tablo 3. 20).

İnşaat malzemelerinde etki sahası tamamen mesafenin etkisine girmiştir. Köyler kendisine en yakın merkezden bu ihtiyacını karşılamaktadır. Dadaloğlu ile Bünyan kendisine yakın olan köylerin acil sağlık hizmetlerini karşılarken, ilçe'nin geriye kalan bütün yerleşmeleri bu ihtiyacı ilçe merkezinden karşılamaktadır. Uzun süreli ihtiyaçlarda ise yalnızca ilçenin değil çevresindeki illeri de etkisi altına aldığı Kayseri, bir köy hariç ilçenin tamamında merkezi yer özelliği göstermektedir. Kırkgeçit köyündeki hanelerin birçoğu, yılın büyük bir bölümünde burada olduğundan ve köyü yaylak olarak kullandıklarından Adana şehrinin etki sahası içindedir (Tablo 3. 20).

İlçe merkezinin bağlısı olan köyler dışında az da olsa Sarız ilçesine bağlı bazı köylerden ve Sarız'dan buraya gelip inşaat ve yapı malzemelerini karşılayan yerleşmeler bulunmaktadır. Dolayısıyla Pınarbaşı kasabasının etki sahası en fazla daha önce kendisine bağlı olan Sarız ilçesine kadar ulaşmaktadır.

3.3. Kırsal Meskenler

Konutlar, sakinlerinin gelenek, görenek, ekonomik ve kültürel düzey gibi değişik sosyal özellikleri nedeniyle bölgeden bölgeye, hatta yöreden yöreye önemli farklılıklar gösterebilirler. Söz konusu farklar normal olabileceği gibi yapı tarzı, kat sayısı eklentiler, iç donatım, kullanılan gereçleri, tezyin (iç ve dış süsleme) ve daha birçok yönden olabilir. Hele konutlarda çatı tarzı, çatı örtü gereçleri, kat sayısı, oda sayısı, eklentiler ve fonksiyonları, duvar kalınlıkları, pencere sayısı ve boyutları gibi yönlerden konut tiplerine bakılırsa, konunun boyutları, çevre-konut ilişkisinin boyutlarını aşar ve tarihî, etnik, sosyolojik, etnografik, jeolojik, ekonomik ve kültürel bir konu olarak karşımıza çıkar (Doğanay, 1994: 327).

İlçede tapu kadastro'ya kayıtlı 7776 mesken bulunmaktadır. Ancak sahada yaşanmış yoğun göçün etkisiyle virane (793) ve/veya terk edilmiş meskenler (1125) mevcuttur. Bu da mevcut meskenlerin %32,7'sini (1918) oluşturmaktadır. Bu nedenle toplam mesken sayısı 5858'dir.

Sahadaki meskenlerin planimetrik özellikleri birbirine çok benzemektedir. Bu benzerlikler şöyle sıralanabilir;

- Kapılar genellikle kış aylarında kar yağışı sonrası açılabilmesi için içeriye açılmaktadır,
- Meskenlerin ön cephesi boyunca uzanan bir balkon yaz aylarında oturmak ve dinlenmek için kullanılmaktadır (Fotoğraf 3. 9, d),
- Evlerin ön cepheleri genellikle güney sektörlü yönlere bakmaktadır (Şekil 3. 19, Şekil 3. 20, Şekil 3. 21, Şekil 3. 22),
- Kuzeye bakan cephede genellikle sahadaki hakim rüzgar yönü olan poyrazdan korunabilmek için pencereler az ya da hiç bulunmamaktadır,
- Kuzey cephedeki mevcut pencereler ise genellikle mutfağın penceresidir. Bu durum genellikle süt ürünlerinin ve diğer gıda maddelerinin muhafazası içindir,
- Girişte genellikle yaz aylarında oturma odası olarak kullanılan, genişçe bir antre bulunmakta ve tüm bütün odaların girişleri bu antreye bakmaktadır (Fotoğraf 3. 9),
- Evlerin ilk girişinde misafir odası ile kış aylarında kullanılan oturma odası sağ ve solda karşılıklı olarak yer almaktadır. Mutfak ise genelde evin devamında sağ veya sol köşesinde bulunmakta karşı köşesinde ise bir oda ve genellikle yatak odası bulunmaktadır (Şekil 3. 19, Şekil 3. 20, Şekil 3. 21, Şekil 3. 22),
- Mutfak ile oda arasında lavabo ve banyo bulunmaktadır,
- İlçede tek katlı meskenlerin hâkim olması nedeniyle ağıl, depo, yemlik ve garaj gibi eklentiler, ev çatısı dışında ve bir avlu içerisinde yer almaktadır, yani genellikle açık avlulu bir sistem kullanılmaktadır (Fotoğraf 3. 9),
- Az eğimli sahalarda geniş bir alan üzerinde yer alan köylerde bu avlular 1-1,5 metre yüksekliğinde kabaca örülmüş taş duvarlarla çevrili iken eğimin arttığı ve köy iskân alanının daraldığı yerlerde ise çitlerle ve kısmen taş duvarlarla çevrilmektedir (Fotoğraf 3. 9, a),
- Meskenlerde genellikle kiremit örtü mevcut iken çatıların eğim derecesi yüksektir,
- Araştırma sahasının genelinde meskenlerde hâkim yapı malzemesi taş'tır. Öyle ki betonarme yapılarda bile mutlaka meskenin bir bölümünde taşlar kullanılmaktadır,

- Meskenlerin iskelet yapısı ağırlıklı olarak yığma olmakla birlikte, yeni yapılan betonarme yapılarda bu durum değişmektedir.

Fotoğraf 3. 9. İlçenin Farklı Kesimlerinde Mesken Örnekleri

2015 yılı itibariyle ilçede yeni ruhsatlı 25 mesken yapılmıştır. Mevcut meskenlerden 95'i ruhsatsız veya inşaat halindedir. Bu meskenlerin birçoğu emekli olduktan sonra köyüne yaz mevsiminde gelip kalan insanlara aittir.

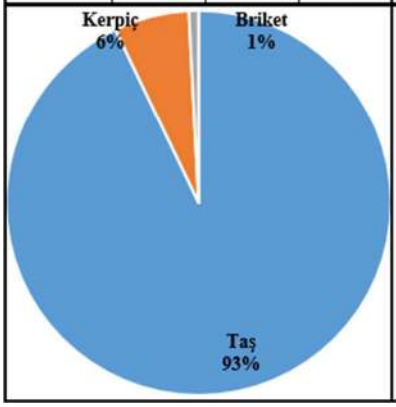
3.3.1. Kırsal Meskenlerin Yapısal ve Morfolojik Özellikleri

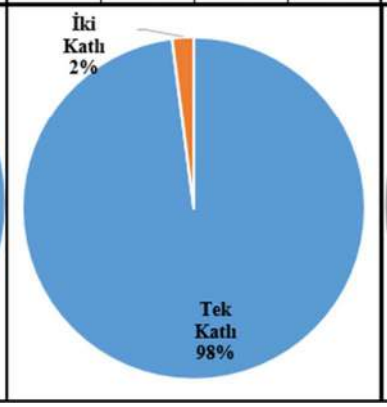
Doğal ortam özelliklerine daha hassas olan kırsal meskenlerin, araştırma sahasında 1981 yılı itibariyle yapı malzemesi, kat ve oda sayılarına göre durumu şu şekildedir: Meskenlerin %93'ü maliyeti yüksek ve işçiliği fazla olmasına rağmen taş

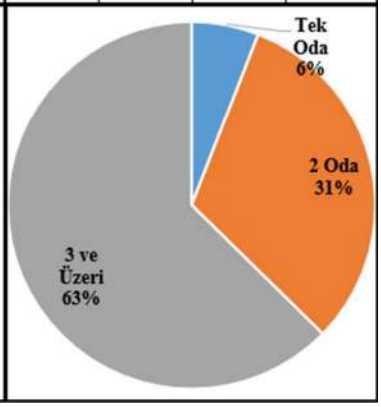
geriye kalan kısmı ise ağırlıklı olarak kerpiç ve az da olsa briket malzemelidir. Taş meskenler çoğunlukla yığma yapılı, bir kısmı ise ahşap karkas sistemlidir. İlçede kış mevsiminin oldukça sert geçmesi bu soğuklara karşı dayanabilecek ve iyi bir yalıtım malzemesi olabilecek taş malzemesi kullanılmıştır. Meskenlerin temelinde kullanılan taşlar genellikle yakın çevreden elde edilirken duvarlarda kullanılan taş kısmen daha hafif ve daha kolay işlenebilen bir taş çeşididir. Bu taşların tamamı daha önce Bahçecik köyünden karşılanırken, taş ocaklarının kapatılmasıyla, Koçcağız'dan (Kayseri-Talas) getirilmeye başlanmıştır. Duvarlar genellikle taş olmakla birlikte, bazı evlerde iç duvarlarda kerpiç de kullanılmaktadır. Kat sayısına göre ise meskenlerin %98'i tek katlı iken yalnızca %2'si iki katlıdır. Oda sayısına göre ise ağırlıklı olarak 3 ve üzeri oda'ya sahip meskenlerin, yalnızca %6'sı tek odalıdır (Şekil 3. 14, Harita 3. 14).

2015 yılı itibariyle ise meskenlerin yapı malzemesinde en önemli değişim yeni yapılan konutlarda briket kullanımının artmasıdır. 1981'de %1 civarında olan briket malzemeli mesken sayısı günümüzde %20'nin üzerine çıkmıştır. Ayrıca iki katlı mesken sayısında da dikkate değer bir artış yaşanmıştır. Bu durum yığma yapılı meskenlerden betonarme karkas sisteme geçilmesiyle gerçekleşen bir değişimdir. Oda sayısında da benzer bir değişim yaşanmıştır. 1981'de %40 civarında olan tek ve iki oda'lı mesken sayısı 2015'te %5'e gerilemiştir. Bu durum hem meskenlerin yenilenmesiyle hem de yeni yapılan meskenlerde oda sayısının arttırılmasıyla ilgilidir (Şekil 3. 14, Şekil 3. 15).

Yapı malzemesi	Taş	Kerpiç	Briket	Kat Sayısına Göre	Tek Katlı	İki Katlı	3 ve Üzeri	Oda Sayısına Göre	Tek Oda	2 Oda	3 ve Üzeri
Mesken Sayısı	7124	483	62	Mesken Sayısı	7514	155	0	Mesken Sayısı	453	2412	4804
Oran	92,9	6,3	0,8	Oran	98,0	2,0	0,0	Oran	5,9	31,5	62,6

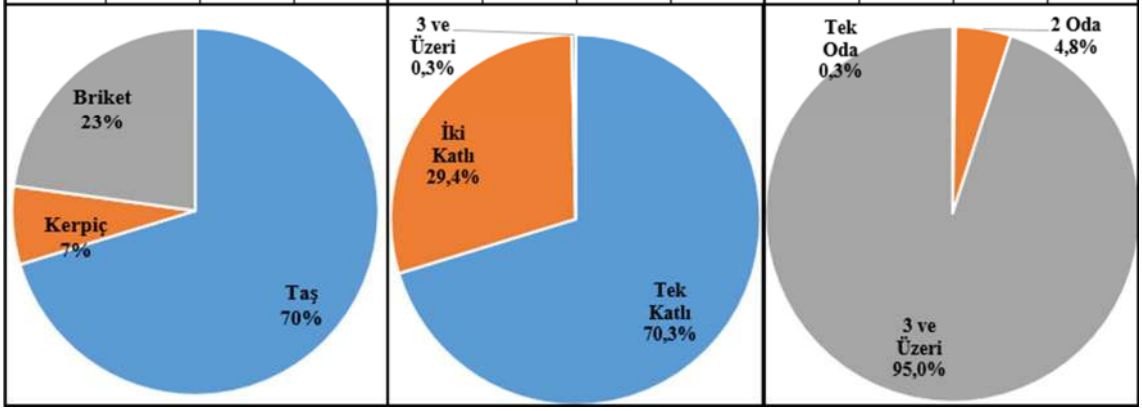

Şekil 3. 14. Kırsal Meskenlerin Yapısal Özellikleri (1981)

2015 yılı itibariyle ise meskenler içinde taş meskenlerin oranı %70'e gerilemiştir. Bu gerileme briket malzemeli meskenlerin sayısının artmasının sonucudur. Taş'tan sonra yapı malzemesi olarak briket ve son olarak da kerpiç gelmektedir (Şekil 3. 15).

Yapı malzemesi	Taş	Kerpiç	Briket	Kat Sayısına Göre	Tek Katlı	İki Katlı	3 ve Üzeri	Oda Sayısına Göre	Tek Oda	2 Oda	3 ve Üzeri
Mesken Sayısı	4118	402	1338	Mesken Sayısı	4117	1721	20	Mesken Sayısı	16	279	5563
Oran	70,3	6,9	22,8	Oran	70,3	29,4	0,3	Oran	0,3	4,8	95,0

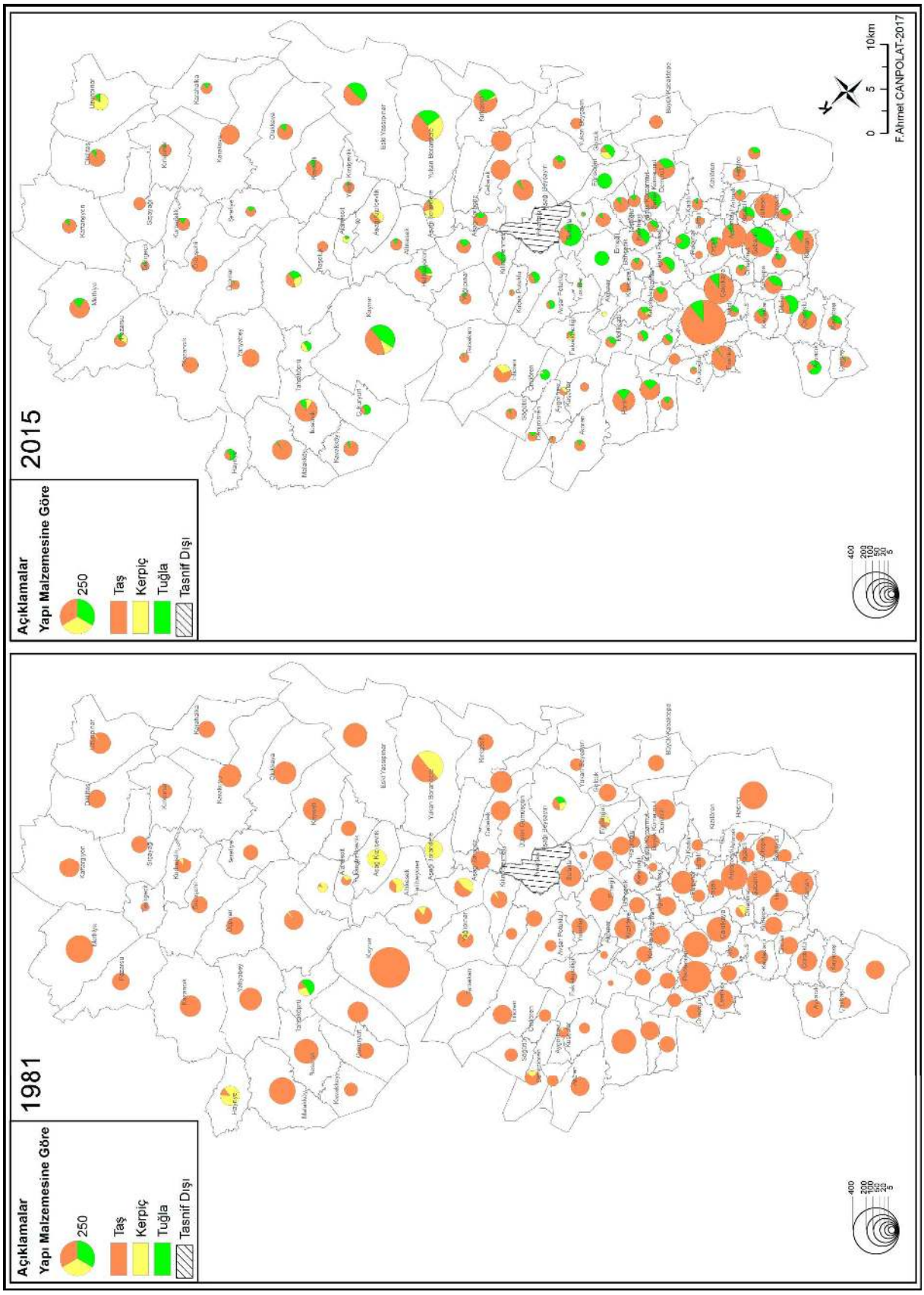

Şekil 3. 15. Kırsal Meskenlerin Yapısal Özellikleri (2015).

İlçedeki meskenlerin yaklaşık %7'lik kısmını kerpiç meskenler oluşturmaktadır. 20.yy'ın başlarında yapılmış bu meskenlerin birçoğu kullanım süresini doldurmuştur. Bu meskenler özellikle Uzunyayla kesiminde daha fazla görülmektedir (Harita 3. 14). Günümüzde yeni yapılan meskenlerde genellikle briket kullanılmakla birlikte, yine taş malzeme kullanılarak yapılan meskenlere de sıkça karşılaşılmaktadır. Örneğin arazi çalışmaları esnasında Karahacılı ve Gültepe köylerinde yeni yapılan meskenlerin hepsinde taş malzeme kullanıldığı görülmüştür.

Kentsel mimarinin etkisi briket malzemeli meskenlerin sayısının artmasında kendini göstermektedir. Sahadaki meskenlerin yaklaşık %23'ü briket malzemelidir. Bu tür meskenler de betonarme karkas kullanılmaktadır. Ancak temel çoğunlukla taşla örülmektedir. Uzunyayla'dan, Orta Zamantı'ya doğru briket malzemeli meskenlerin sayısında artış görülmektedir. Özellikle ilçe merkezi yakınındaki köylerde bu durum daha belirgin hale gelmektedir (Harita 3. 14).

İlçedeki karasal iklim koşullarının meskenler üzerindeki en çarpıcı etkisi duvar kalınlığı olsa gerektir. Örneğin Alagazili, Büyükgürleğen ve Demircili köylerinde duvar kalınlığı 60 cm iken, Artmak ve Kazancık köylerinde 70 cm ve Şabanlı köyünde 90 cm'ye ulaşmaktadır. Sonuçta 50 ile 90 cm arasında değişen duvar kalınlıkları mesken sıcaklığı için oldukça önemlidir. İç duvarların kalınlığı da dış duvarlar gibi fazladır. Kerpiçten yapılan evlerde de yine duvar kalınlığı fazladır. Örneğin Alamescit köyünde meskenlerin dış duvarı üç sıra kerpiçten oluşmaktadır (Harita 3. 14).

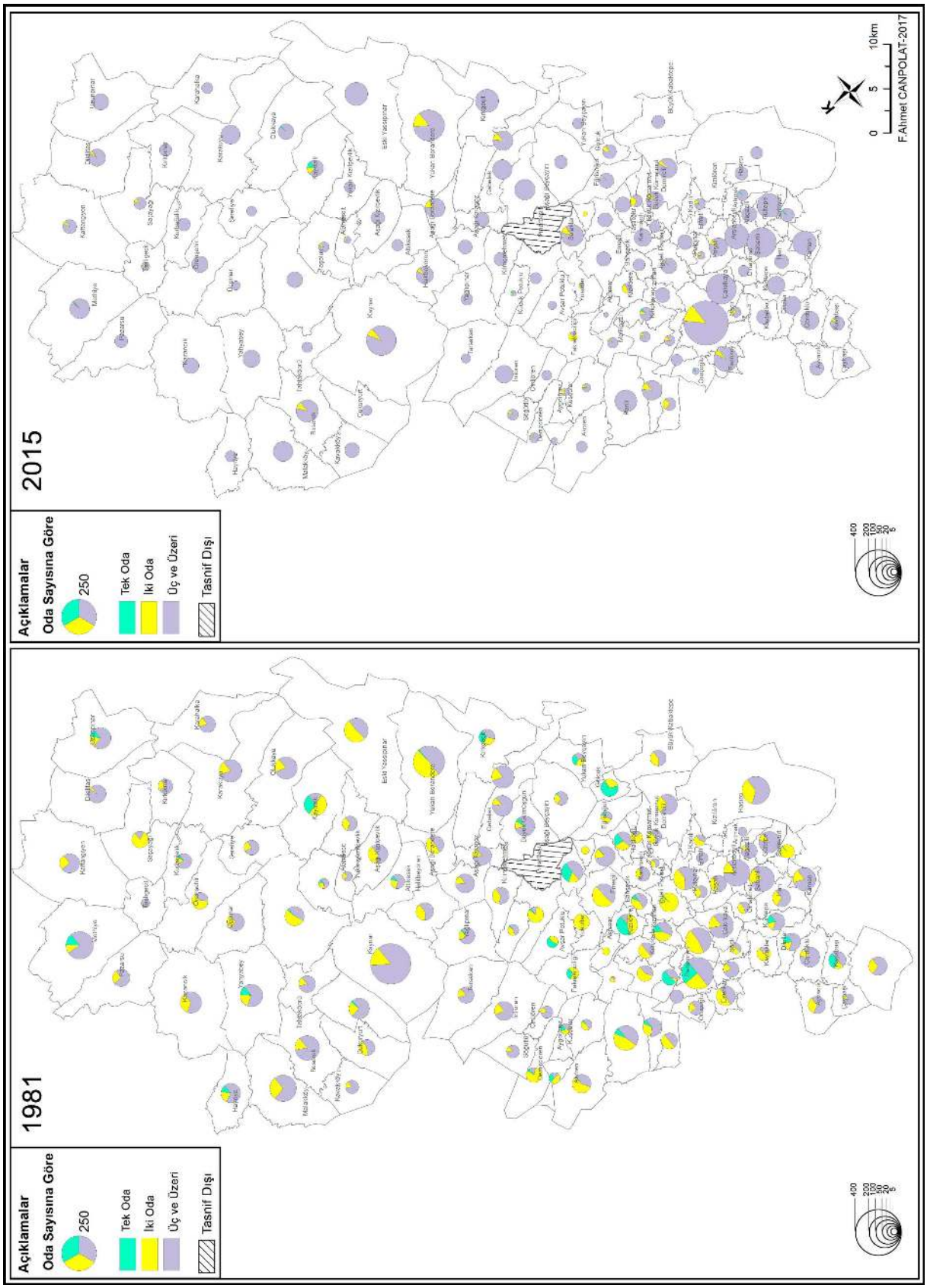
Harita 3. 14. Yapı Malzemesine Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015 Yılları)

Kat sayısına göre meskenlerin %70,3'ü tek katlı, %29,4'ü iki katlı ve %0,3'ü üç kat ve üzeridir. İki katlı meskenlerin birçoğunun alt katında ahır, depo ve garaj gibi bölümler mevcut iken tek katlı yapılarda genellikle bu bölümler avlu içerisinde yer almaktadır. KD'dan GB'ya doğru tek katlı meskenlerden iki katlı meskenlere doğru bir artış göze çarpmaktadır. Özellikle Dadaloğlu platosunda iki katlı meskenlerin sayısında önemli bir artış söz konusudur. Toplamda 20 kadar olan 3 katlı meskenlere nadiren rastlanılmaktadır. Kat sayısındaki artış üzerinde iktisadi faaliyet özelliğinden ziyade meskenlerin avlu özelliği etkili olmaktadır. Uzunyayla'da yine tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı meskenlerde açık avlulu bir sistem daha yaygın olduğu için tek katlı meskenler daha yaygın iken Orta Zamantı havzasında doğru kapalı avlulu bir sistem ve iki katlı evlere geçilmektedir. Bu avlu sistemi üzerinde ise, Uzunyayla'da kış mevsiminin daha zorlu geçmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kültürel özelliklerin de bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Harita 3. 16).

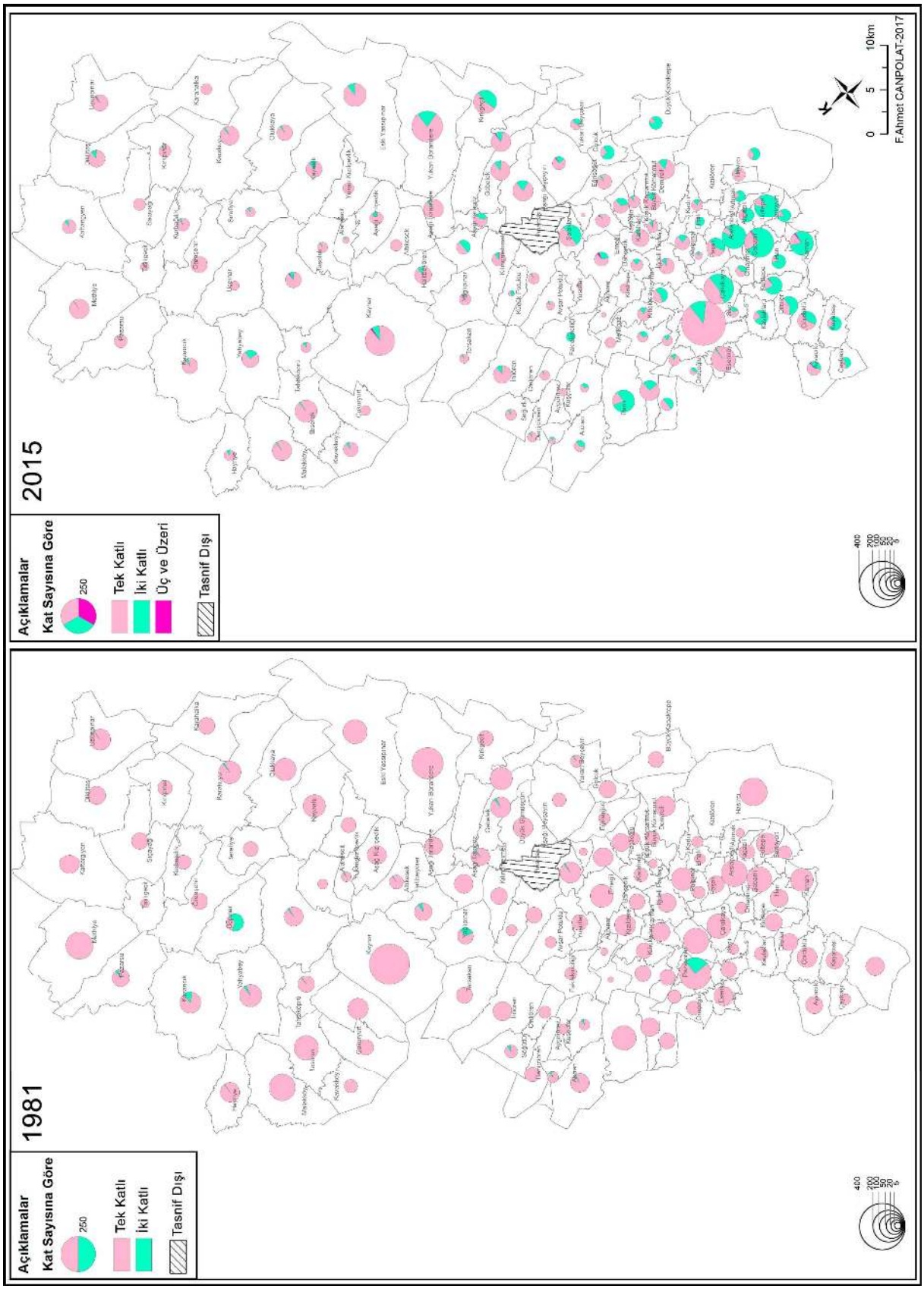
Meskenlerin %95'i üç oda ve üzeriyken geriye kalan %4,8'i iki odalıdır. Kültürel özelliklere bağlı olarak geçmişteki geniş aile yaşam tarzı, meskenlerde oda sayısının fazlalığında etkili olmuştur. Tek odalı az sayıda mesken vardır ve bunlar genellikle çoban evi olarak kullanılmaktadır (Şekil 3. 15).

Meskenlerin ön cephesi genellikle güneye bakmaktadır. Bu meskenlere sahada "kıble evi" denmektedir. Ayrıca doğu-batı cepheli meskenlerde fazladır. Kuzeye bakan cephede özellikle kış aylarında etkili olan şiddetli poyraz nedeniyle mutfak veya kiler hariç (süt ürünleri için) genellikle pencere bırakılmaz.

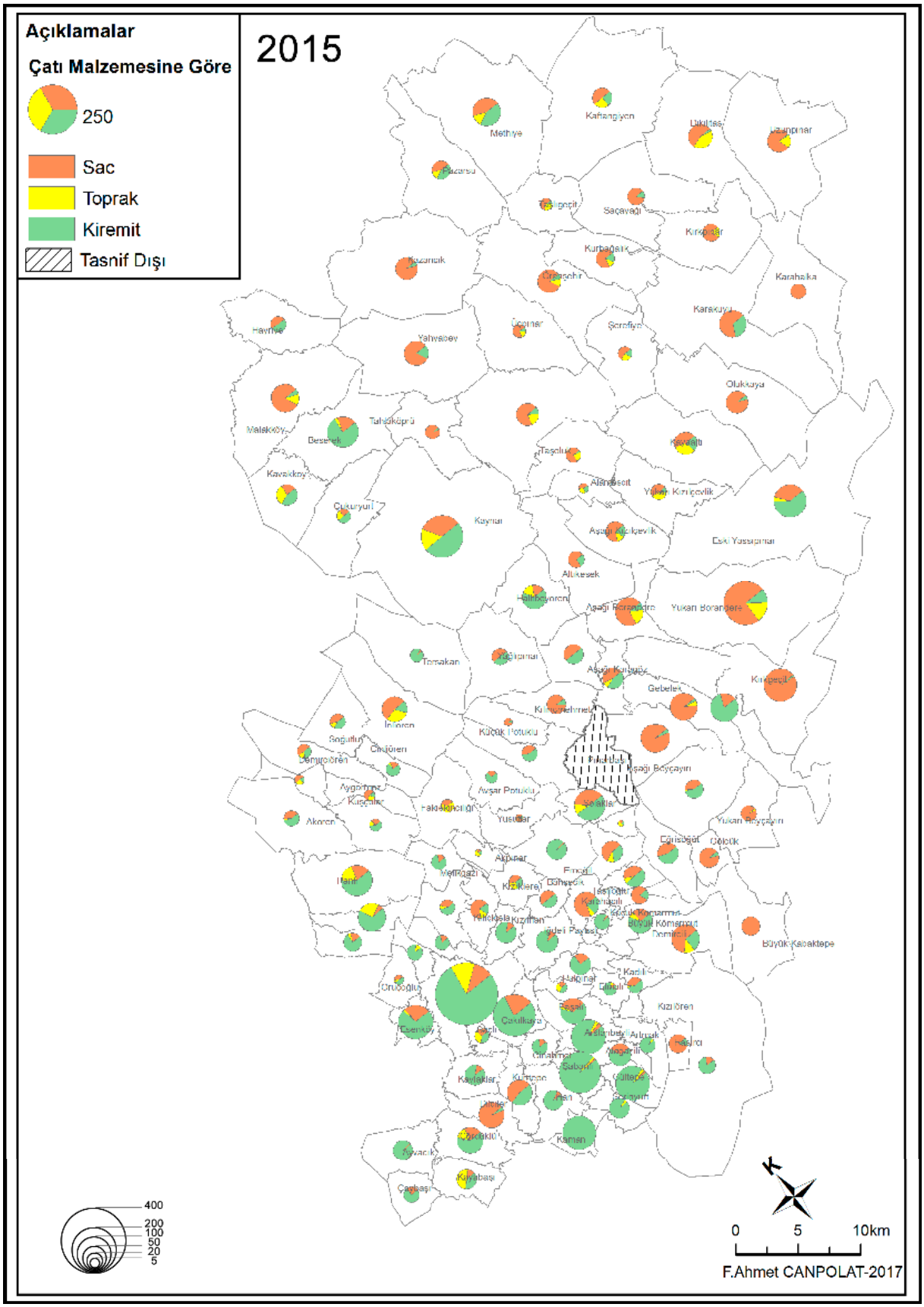
Meskenlerin çatı malzemesine göre 1981 yılındaki durumu şu şekildedir: Dönem itibariyle teknik imkânlar ve iktisadi koşullar nedeniyle ağırlıklı olarak toprak dam olan meskenler %95'lik bir paya sahiptir. Geriye kalan meskenlerin %4,7'sinde sac ve yalnızca %0,3'ünde resmi kurumlarda kullanılan kiremit takip etmektedir (Şekil 3. 16).

Harita 3. 15. Oda Sayısına Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015 Yılları)

Harita 3. 16. Kat Sayısına Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015 Yılları)

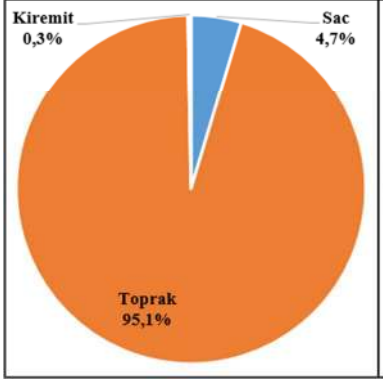
Harita 3. 17. Çatı Malzemesine Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015)

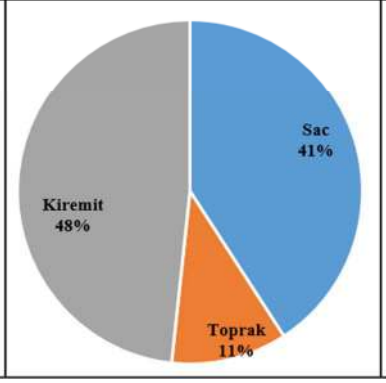
Günümüzde ise kırsal yapıdaki değişimin önemli göstergelerinden biri olan meskenlerde, yapı malzemesinde olduğu gibi çatı malzemesinde de değişim görülmektedir. Meskenlerde dayanıklılık süresinin daha fazla olması, kolay bakım ve değişim imkânı ve estetik olarak daha güzel görünmesi nedeniyle en çok tercih edilen çatı kaplama malzemesi kiremittir. Meskenlerin yaklaşık yarısı kiremit örtülü çatıya sahiptir. Kiremitten sonra en çok tercih edilen malzeme sac'dır. Maliyetinin az olmasının yanında yağan karın kolayca kayması ve yük oluşturmaması için tercih edilen sac malzeme, meskenlerin yaklaşık %40'ında kullanılmaktadır. Kerpiç yapılı meskenlerin dışında taş meskenlerde de kullanılan çatı örtü malzemelerinden biri de klasik toprak örtüdür. Meskenlerin yaklaşık %11'i düz dam'dır. Ahşap tavan üzerine geçirimsiz birkaç kil, taş ve toprak karışımı malzemenin örtülmesiyle yapılmaktadır. Kış mevsiminde mutlaka kar örtüsünün temizlenmesini, yağmurlu havalardan sonra ise sıkıştırılarak su geçirmezliği devam ettirilmelidir. Bakım istekleri nedeniyle hane halklarının ekonomik güçleri nispetinde giderek bu tür çatılar azalmaktadır (Şekil 3. 16).

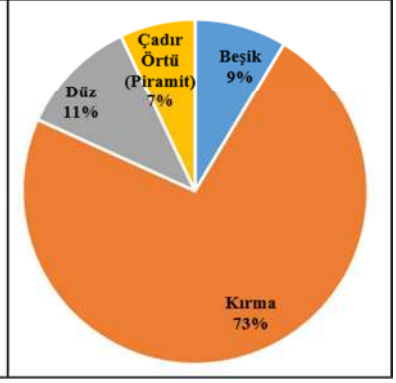
1981			
Çatı Malzemesine Göre	Sac	Toprak	Kiremit
Mesken Sayısı	357	7290	22
Oran	4,7	95,1	0,3

2015			
Çatı Malzemesine Göre	Sac	Toprak	Kiremit
Mesken Sayısı	2392	637	2829
Oran	40,8	10,9	48,3

2015				
Çatı Tipine Göre	Beşik	Kırma	Düz	Çadır Örtü (Piramit)
Mesken Sayısı	505	4285	655	413
Oran	8,6	73,1	11,2	7,1

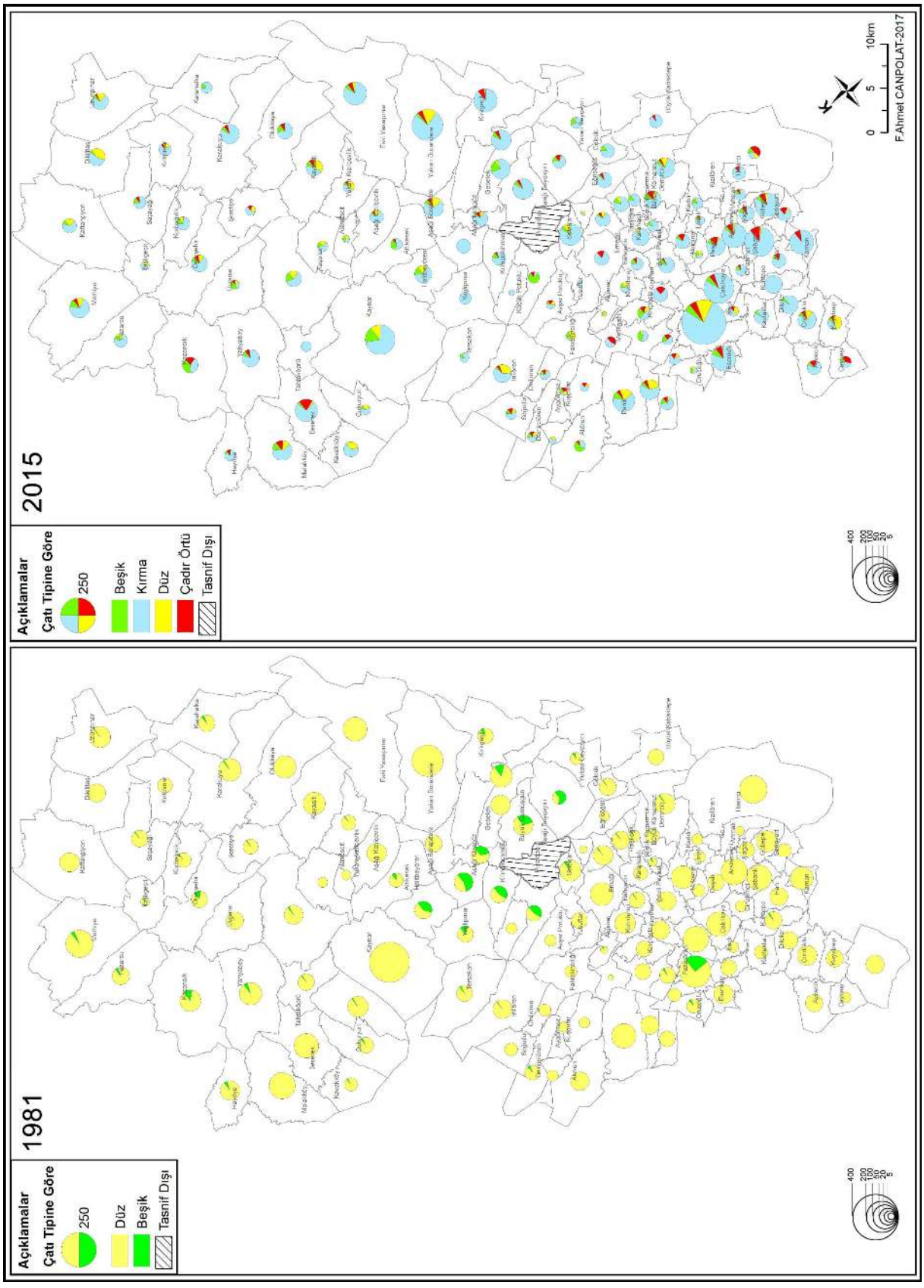

Şekil 3. 16. Çatı Malzemesine ve Tipine Göre Meskenlerin Sayıları (1981-2015)

Sac örtülü çatılar Uzunyayla çevresinde yoğunlaşırken, nüfusun daha fazla olduğu ilçe merkezi güneyinde, kiremit örtülü çatılar artmaktadır. Toprak örtülü çatılar Uzunyayla ile Çörümşek havzasında yoğunlaşmaktadır (Harita 3. 17).

Harita 3. 18. Çatı Tipine Göre Meskenlerin Dağılışı (1981, 2015)

Çatıların tipleri meskenlerin geometrik şekilleriyle ve eklentilerinin konumuyla yakından ilgilidir. Örneği kare şekilli ve eklentisi bitişik olmayan meskenlerde genellikle çadır örtü tipi (piramit) çatı tercih edilirken (%7) , dikdörtgen veya çokgen meskenlerde kırma çatı kullanılır (%73). Beşik çatılar genellikle sac malzemeli ve dikdörtgen yapılı meskenlerde görülmektedir. Sundurma çatı yalnızca az sayıda mesken eklentilerinde kullanılmaktadır (Harita 3. 18).

Beşik çatılar Aygörmez kütlesinin kuzey ve güneyinde daha fazla göze çarpmaktadır. Şemsiye şekilli çatılar ise daha çok Orta Zamantı havzasında mevcuttur. Düz-toprak damlar genellikle iktisadi durumu zayıf olan köylerde bulunmaktadır (Harita 3. 18).

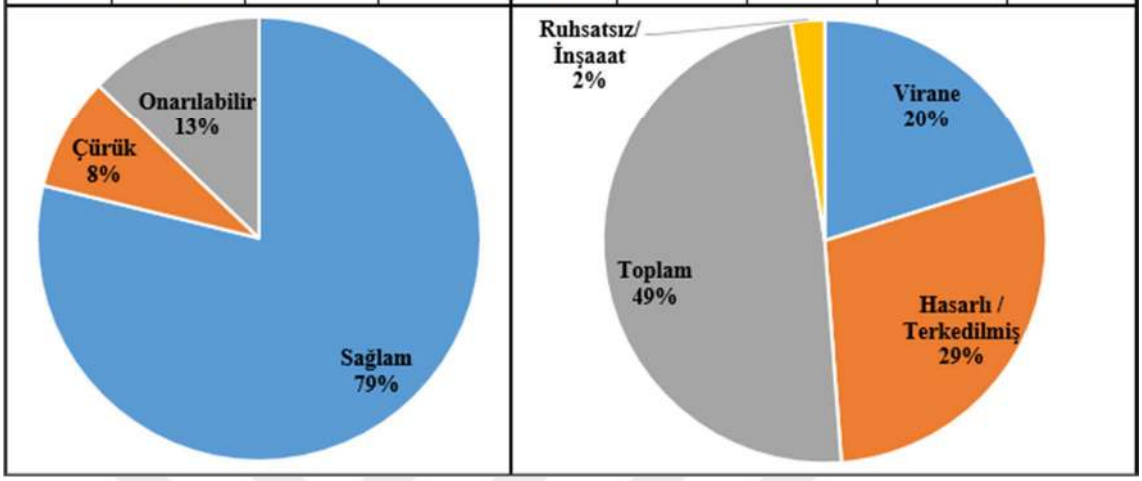
Uzunyayla ve çevresinde meskenlerin formu genellikle dikdörtgen iken Orta Zamantı havzasında kare şeklindedir. Bu durum Çerkezlerin geçmişteki birbiriyle arasında bağlantısı olmayan yan yana odalardan oluşan mesken tipleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 3. 10).

Fotoğraf 3. 10. Aşağıkızılçevlik Köyünde Bitişik Nizamda Yapılmış, Eski Planı Değiştirilmiş Bir Çerkez Evi

İlçedeki jeolojik-jeomorfolojik yapı, meskenlerin, temel derinlikleri üzerinde etkili olmuştur. Bu derinlik genellikle 1,5 metre olmakla birlikte 7 metreye kadar ulaşabilmektedir. Örneğin vadi tabanında yer alan ve buna bağlı olarak taban suyu seviyesinin fazla olduğu Büyükkabaktepe'de temel derinliği 7 metreye yaklaşmaktadır. Meskenlerin iskelet sistemi betonarme olsa da, temel malzemesi olarak genellikle taş kullanılmaktadır.

1981				2015				
Mesken Durumu	Sağlam	Çürük	Onarılabilir	Mesken Durumu	Virane	Hasarlı / Terkedilmiş	Toplam	Ruhsatsız/ İnşaaat
Mesken Sayısı	6043	641	985	Mesken Sayısı	793	1125	1918	95
Oran	78,8	8,4	12,8	Oran	10,2	14,5	24,7	1,2

Şekil 3. 17. Pınarbaşı İlçesinde Meskenlerin Sağlamlık Durumları (1981 - 2015)

Meskenler sağlamlık durumuna göre değerlendirildiğinde ilk olarak dikkati çeken hususun 1981 yılına göre hasarlı ve terkedilmiş/virane mesken sayısının artmış olmasıdır. 1981 yılına göre günümüzde oturulan toplam mesken sayısı 5858 iken bu sayı 1981 yılında 7669'dur. Aradaki fark 1811'dir ki bu sayı günümüzde toplam hasarlı ve virane mesken sayısı olan 1918'e çok yakındır. Bu sayı 1981 yılından bu yana 2000'e yakın meskenin terkedildiğini göstermektedir. Ayrıca 1981 yılında çürük mesken sayısı toplam içinde %8,4 iken, günümüzde %24'7'ye yükselmiştir (Şekil 3. 17).

İlçede özellikle Orta Zamantı havzasında Erciyes'in vokanik faaliyetlerine bağlı olarak tüf, tüfit, andezit gibi volkanik kayaçlar daha yaygındır. Bu kesimde bazı yerlerde görülen "***inağıllar***"[9] sahanın jeolojik yapısına bağlı olarak insanlar tarafından yapılmıştır. Jeolojik yapıda *Neojen yaşlı göl kalkerlerinin altında volkanik elemanlı kumtaşları, ince tabakalı şeyl, kiltaşı ve çakıltaşları yer almaktadır (Sayhan, 1991:18).* Sert bir kalker tabakasının altında yer alan yumuşak tabakanın gerek doğal yollarla gerekse beşeri müdahale ile oyulmasıyla in'ler ortaya çıkmıştır. Bu inler hayvanların barınması için yörede ağıl olarak kullanılmaktadır.

[9] İnağıl: Doğal mağaraların veya kazılarak oluşturulan inlerin başlangıçta mesken veya ahır olarak kullanıldığı, günümüzde yalnızca ahır olarak kullanıldığı bir iskân ünitesidir. Ahır mağaralar, yörede "inağıl" olarak isimlendirilmektedir.

Fotoğraf 3. 11. İlçedeki Bazı İnağıllar ve Özellikleri

Küçükkömarmut, Kızılhan ve Kurttepe gibi birçok köyde inağılların çoğu günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Tokmak, Ayvacık, Esenköy, Bahçecik, Çördüklü, Dilciler ve Kayabaşı köylerinde inağıllar mevcuttur. Dilciler köyündeki inağıllar çökme riski nedeniyle kullanılmamaktadır. Geçmişte yerleşim yeri olarak kullanılmış Soladere vadisi (Pazarören köyü Oğuzlar mezraası doğusu) içindeki yamaçlarda oyularak yapılmış çok sayıda mağaralar da, çobanlar tarafından ağıl olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında Akpınar ve Melikgazi köyünde az sayıda inağıla rastlamak mümkündür. Ancak bunlar kullanılmamaktadır. Yumuşak tabakanın oyulmasıyla oluşturulan bu ağıllar farklı büyüklüklerde insan eliyle kazılarak yapılmaktadır. Kullanılan inağıllarda 20 ile 50 arası büyükbaş hayvan barındırılmaktadır. Tavandan, bir veya iki havalandırma deliği açılmaktadır (Fotoğraf 3. 11).

Araştırma alanında planları itibariyle, 4 farklı mesken tipi görülmektedir. *Birinci tip* meskenlerde tarla tarımı ile beraber hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Bu tür meskenlerde hayvancılık faaliyetleri hanenin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak yapıldığı gibi ticari olarak yapılan meskenlerde mevcuttur. İşte bu iktisadi faaliyetlerin büyüklüğüne bağlı olarak meskenlerin eklentileri artmakta veya azalmaktadır (Şekil 3. 18). Ayrıca bu nedenle eklentilerin büyüklükleri de değişiklik göstermektedir. *İkinci tipte* tarla tarımının hâkim olduğu iktisadi faaliyet sistemine bağlı olarak, genelde açık avlulu yani ev ve eklentilerinin birbirinden ayrı çatılar altında, bir avlu içinde toplandığı, tarımsal eklentilerin (traktör ve diğer tarım araçları için garaj, tahılların korunması için depo, toprak üzeri plastik örtülü silo, odunluk, samanlık vb.) bulunduğu bir mesken tipidir (Şekil 3. 20). *Üçüncü tipte* yalnızca hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak genellikle evin ve eklentilerinin hayvancılık faaliyetlerine uygun olarak yapıldığı bir mesken tipidir. Bu meskenlerden iki katlı olanların alt katı genellikle ahır olarak kullanılmakta veya ayrı bir ahırın yanında birkaç eklenti (kuzuluk, yemlik, sütlük, depo, samanlık vb.) bulunmaktadır (Şekil 3. 21). *Dördüncü tip* mesken ise, kırsallığın değişen nüfus yapısına bağlı olarak yazlıkçı/emekli nüfusun yaptırdığı, kentsel mimarinin hâkim olduğu mesken tipidir (Şekil 3. 22). Bu meskenler genellikle etrafı çevrili ve değişik büyüklüklerde hobi bahçesi bulunan konutlardır. Bu konutlar eski köy evlerinin yenilenmesi ile oluşturulduğu gibi, yeni inşa edilenler de mevcuttur. Özellikle Orta Zamantı havzasında bu tip konutlara daha sık rastlanılmaktadır. Bunun sebebinin *"saha aidiyeti"* duygusunun Orta zamantı havzasında daha belirgin olmasıyla ilgilidir. Saha aidiyeti duygusunun farklılık göstermesinin nedenleri ise Çerkezlerin daha erken kentlere göç ederek kentlileşme yapılarının daha fazla olmasının yanında,

Kafkaslardan buraya 19. yy'da iskân edildikleri için, aidiyet hissinin 16.yy'dan bu yana burada yaşayan Avşarlara göre daha az olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Altıkesek köyünde ağırlıklı olarak tarım faaliyetlerinin yanında hayvancılık faaliyetleriyle de uğraşan bir hanenin mesken planı (birinci tip) incelendiğinde kapalı avlulu bir yapının hâkim olduğu görülmektedir. Meskenin şekillenmesinde iktisadi faaliyetin yanında iklimin de belirleyici etkisi olmuştur. Kuzey sektörlü poyrazdan korunmak için evin kuzeyine yemlik, ahır ve garajın yapılmıştır. Mesken tek katlı, taş malzemeli, yığma sistemli, etrafı bahçenin ile konutun güvenliği ve mahremiyeti için 2 metre yüksekliğinde ve 60 cm genişliğinde taş duvarla çevrilidir. Konutun kısmen rüzgâr ve soğuklardan korunabilen ön cephesindeki küçük bahçede sahada nadiren rastlanılacak birkaç meyve ağacına rastlanılmaktadır (Şekil 3. 18).

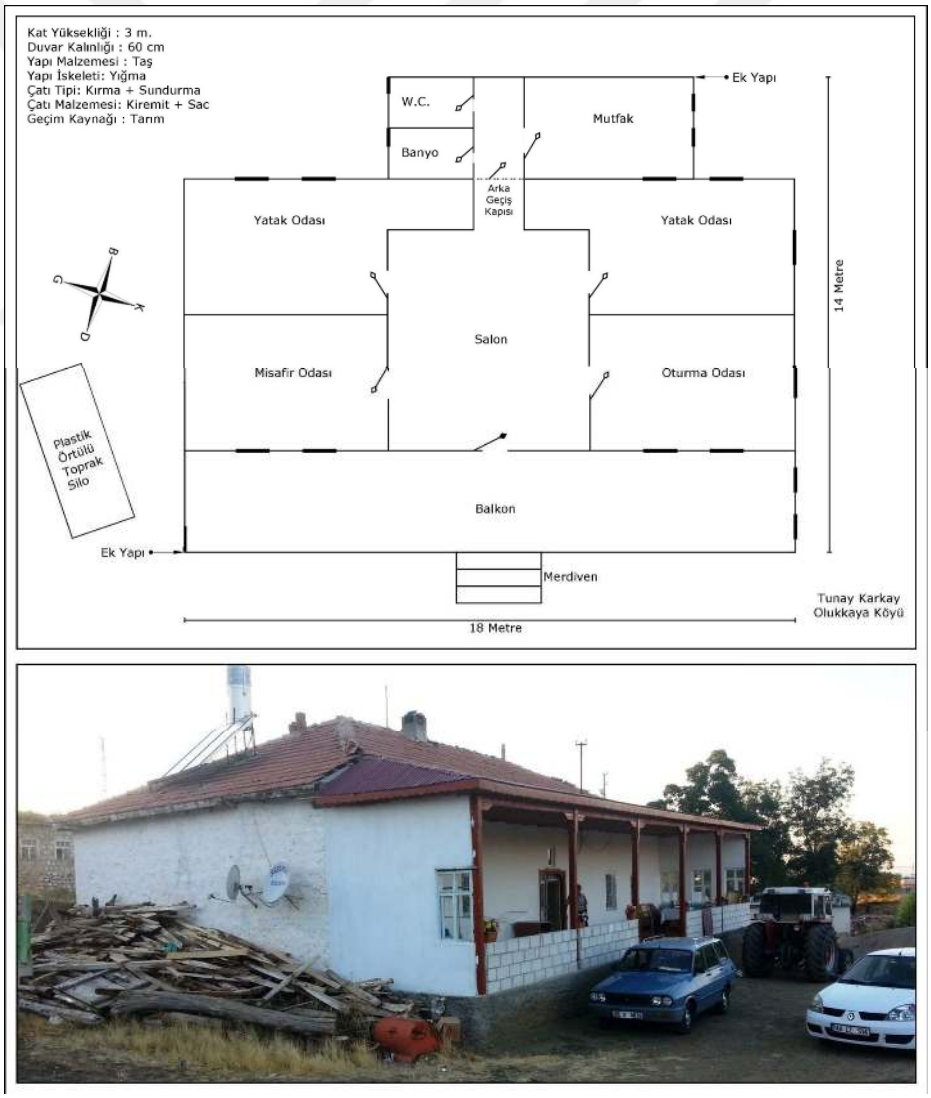
Şekil 3. 18. Altıkesek Köyünden Birinci Tip Mesken Planına Bir Örnek

Birinci tip meskenler içinde değerlendirilebilecek ancak tarım ve hayvancılığın dışında kamu çalışanı ya da işçi olarak çalışan dolayısıyla çoklu iktisadi faaliyet karakteri gösteren aileler de bulunmaktadır. Bu tür ailelerin meskenlerine ait bir örnek olarak Solaklar köyündeki evin planı incelendiğinde hem hayvancılığın hem de tarım'ın mesken eklentileri olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca sahada çok sık görülmeyen sebze ve meyve bahçesiyle diğer meskenlerden kolayca ayırt edilebilmektedir (Şekil 3. 19).

Şekil 3. 19 . Solaklar Köyünde Çoklu İktisadi Faaliyete Sahip Bir Aileye Ait Mesken Planı

İlçede yalnızca tarımsal faaliyetlerle uğraşan ikinci tip mesken planına örnek olarak Olukkaya köyünden bir konuta ait plan incelendiğinde açık avlulu bir sisteme sahip olduğu görülmektedir. Meskenin etrafı belirgin bir şekilde çevrilmemiştir. Ön cephesi tarımsal araçların kolaylıkla ulaşılabileceği bir yerdedir. Evin güneyinde küçük bir plastik örtülü toprak silo yer almaktadır. Çerkez bir aileye ait konutta geleneksel özellikler dikkati çekmektedir. Bunlar misafir odası ile mutfağın birbirinden en uzak konumda yer alması, dikdörtgen bir forma sahip olması, taş malzemeli olması tek katlı olması ve geniş bir girişin aynı zamanda oturma odası olarak kullanılması olarak belirtilebilir. Ön kısımda yer alan balkon ilçedeki çok sayıda konutta görüleceği üzere meskenin önü boyunca uzanmaktadır. Balkonun üst kısmı çatı, kenarları duvarla çevrilidir. Ön kısmında ise korkuluk mevcuttur. Burası daha önce belirtildiği gibi yaz aylarında oturma odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 3. 20).

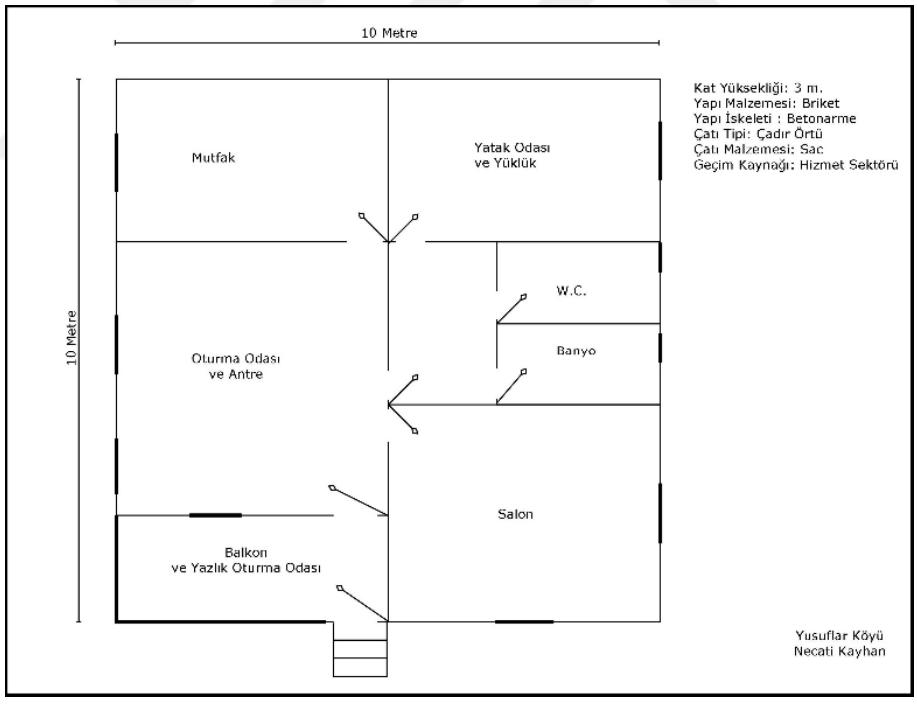
Şekil 3. 20. Olukkaya Köyünden İkinci Tip Mesken Planına Bir Örnek

Şekil 3. 21. Büyükkaramuklu Köyünden Üçüncü Tip Mesken Planına Bir Örnek

Büyükkaramuklu köyünde ağırlıklı olarak hayvancılık faaliyetleriyle uğraşan bir hanenin mesken planı (üçüncü tip mesken) incelendiğinde meskenin ve eklentilerinin buna göre şekillendiğini net bir şekilde görmek mümkündür.

Meskenin alt katında daha önce yapı malzemesi taş olan yığma küçük bir ev durumunda olan mesken, iktisaden iyileşmenin etkisiyle hemen gerisine yeni iki katlı betonarme bir meskenin eklenmesiyle hibrit bir şekle bürünmüştür. Meskenin alt katı kuzuluk, samanlık açık ve kapalı ahır gibi hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak şekillenmiştir. Üst katını incelediğimizde ise geleneksel bir görüntüyle karşılaşılmaktadır. Yaz aylarında günlük hayatın akışını sürdürdüğü 4 metre genişliğinde 11 metre uzunluğunda büyük bir balkon devamında aynı zamanda mutfak olarak da kullanılan bir oda bulunmaktadır. Bu oda'ya alt kattan doğrudan ulaşabilmek için ayrı bir merdiven daha yapılmıştır. Bu merdiven ahır ile ev arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Konuttan içeri girildiğinde ilçedeki hemen bütün evlerdeki en önemli ortak özellik olan "Mabeyn" adı verilen geniş bir antre mevcuttur. Bu antrenin her iki tarafında sıralanmış odalar ve genellikle sağ veya sol köşede ise mutfak mevcuttur (Şekil 3. 21).

Şekil 3. 22. Yusuflar Köyünden Dördüncü Tip Mesken Planına Bir Örnek

Yusuflar köyünde, emekli/yazlıkçı nüfusun kaldığı yeni yapılı bir köy meskeni örneğinde, diğerlerinden farklı olarak etrafı çevrili olmayan dolayısıyla bir hobi bahçesi bulunmayan, tek katlı konutun herhangi bir eklentisinin bulunmadığı dikkati çekmektedir. Betonarme yapılı meskenin ön cephesinde diğer konutlarda da rastladığımız balkonun, mesken içinde bırakıldığını güney ve batı cephesi boyunca aralıksız

pencerelerin olduğunu ve yaz aylarında oturma odası olarak kullanıldığını görmekteyiz. Balkondan meskenin içine doğru ikinci bir ana kapıyla girildiğinde daha önce de belirtilen "Mabeyn" ile karşılaşılmaktadır. Aynı zamanda esas oturma odası olan bu kesim diğer odalara da açılan bir antre görevi de görmektedir. Mutfak meskenin kuzeye bakan cephesinde batıya bakmaktadır. Kuzey cephede hiç pencere olmaması dikkati çekmektedir. Kare formlu konutun çatı şekli forma uygun olarak çadır örtü (şemsiye) biçimlidir (Şekil 3. 22).

Sonuç olarak araştırma sahasındaki meskenlerin çok büyük bir kısmında görüleceği üzere coğrafi ortam şartlarının belirgin etkileri göze çarpmaktadır. Bu etkiler meskenlerin yapı malzemesinden planına kadar her aşamada kendini göstermektedir. Yeni yapılan meskenlerde bile, bu etkiyi görmek mümkündür.

3.4. Yerleşmelerle İlgili Başlıca Sorunlar

İlçede yerleşmelerle ilgili sorunlar şu şekilde gruplandırılabilir:

- Pınarbaşı ilçesinde, ilçe merkezi ile birlikte bağlı bütün yerleşmelerin en önemli problemi, nüfusun azalmasıdır. Hızlı ve sürekli olarak gerçekleşen bu azalma mevcut potasiyelin değerlendirilmesi ile ilgili riskler ortaya çıkaracaktır. Bu şekilde devam ettiği takdirde özellikle Uzunyayla'daki tarım arazilerinin atıl kalmaması için, buranın Ceylanpınar tarım işletmesine benzer bir yapıya dönüştürülmesi, alternatif bir çözüm önerisi olarak düşünülebilir.

- Köylerde yaşamaya devam edenler için veya köye geri dönmek isteyenler için en önemli problem maddi destektir. Fakıekinciliği, Akpınar gibi yoksul köylerde bazı aileler yalnızca canlı hayvan desteğinin bile yeterli olacağını belirtmişlerdir. Bazı köylerde ise meskenlerini yenilemek veya yenisini yapmak için konut kredisinin köylüler için önemli olacağını belirtmişlerdir. Bazı köylerde çocuk parkı ve halı saha gibi sosyal tesisler talep edilmiştir.

- Yerleşmelerin bazılarında doğal afet riski bulunmaktadır. 1997 Köy envanter etüdüne göre son 20 yılda (1977-1997) 96 sel olayı meydana gelmiş, bunlardan 14'ünde mal kaybı yaşanmıştır. Ayrıca Alagazili köyünün altında mağaralar olduğundan zemin riski, Ayvacık köyünde sel-taşkın ve kaya düşmesi, Çakılkaya, İğdelipayaslı, Kaynar, Kırkgeçit, Küçükpotuklu, Şabanlı, Yahyabey, Yukarıbeyçayırı köylerinde sel ve taşkın, Çördüklü, Dilciler, Han, Hassa, Kayabaşı, Kurbağalık, Oğuzlar ve Saçlı yerleşmelerinde kaya düşmesi riski söz konusudur.

- Kısa vadede Methiye köyü ve Tavşançukuru deresi taşkın önleme, Altıkesek köyü taban suyu zararları önleme projesi, Kurbağalık köyü yeraltı suları ve Kurbağalık deresi taşkınında korunması, Örenşehir köyü arazileri taşkından koruma projesi, Yağlıpınar köyü taşkın koruma tabansuyu zararları, Aşağıkızılçevlik taşkın, Aygörmez köyü taban suyu zararları önleme, Demircili Kurudere Taşkın, Panlı Duru dere Taşkın, Oğuzlar Mezraası Kanyalı Deresi Taşkın önleme projeleri DSİ tarafından yapılması hedeflenmektedir (Kayseri Gelişim Planı, 24-26).
- 27 köyde içme suyu yetersiz ya da depoların eskimesi nedeniyle problemli bir durumdadır. 10 köyde kanalizasyon, köyün temel problemleri arasında belirtilmiştir. Bu durum çevre kirliliği açısından önemli bir risk oluşturmaktadır. Bazı köylerde ise çöpün toplanacağı bir konteynırın olmaması nedeniyle, katı atıkların çevre kirliliğine neden olduğu belirtilmiştir.
- Özellikle Çörümşek havzasındaki köyler, Kayseri kenti ile günlük düzenli bir ulaşımın olmamasından, bazı köyler mera ve tarım alanlarına olan yolların bozuk olmasından, bazı köyler ise madencilik faaliyetleri nedeniyle yolların hızlı bir şekilde bozulmasından şikayetlenmiştir. Yolların eğiminin bozulması, mucurlu olması veya deforme olması trafik kazalarına neden olabilmektedir.

Yerleşmelerde yukarıda sayılan ortak ve genel problemler dışında kalan tekil problemler şunlardır;

- Karagöz vadisindeki köylerde ve Tahtaköprü köyünde alabalık tesislerinden bırakılan atık suların yaydığı kötü koku,
- Çaybaşı köyü içinden geçen dereden yayılan kötü koku,
- Yukarıborandere köyünün kuzeyinde yer alan ve çocuklar için risk oluşturan suyutan'ın (düden) açık olması,
- Etek düzlüklerinde kurulan Han köyü ve benzeri birçok yerleşmede görüldüğü üzere taş düşme ve taş kayması riski,
- Aşağı karagöz, Bahçecik, Yukarıbeyçayır, Büyükkömarmut köylerinde sel-taşkın riski söz konusudur.

Son olarak araştırma sahasındaki yerleşmeler içinde yer değiştiren az sayıda yerleşme bulunmaktadır. Bu yerleşmelerden Saçlı köyü kaya düşmesi sonrası derenin karşı tarafına geçmiş, Esenköy afet nedeniyle ve yola yakın olmak için şu anki konumuna taşınmış, Baraj yapımı nedeniyle Emeğil köyü bugünkü yerine taşınmış ve Yusuflar köyüne bağlı Avşarkaraboğaz mezraası sular altında kalmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. PINARBAŞI İLÇESİNİN İKTİSADİ COĞRAFYASI

Türkiye'deki kırsal alanlar, literatür incelendiğinde, neredeyse sorun ile eş anlamlı kullanılacak haldedir. Bu durum yalnızca ülkemiz için değil uluslararası düzeyde de kısmen geçerlidir. Kırsal alanların problemleri içinde en önemlisi, iktisadi faaliyetler ve buna bağlı değişkenlerdir.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde kalkınma ve bölgesel gelişme ile ilgili üç yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşımlar doğal olarak devletlerin iktisadi politikalarındaki değişkenlere odaklanmaktadır.

1. ***Refah Devleti Yaklaşımı:*** *Ulus devletten çok şey beklenmektedir. Toplumsal ve iktisadi gelişmeleri yönlendirmenin en güçlü aktörü olarak devlet görülmektedir. Ekonomiyi krize düşürmeden yönetecek, toplum içindeki eşitsizliklere duyarlı olacak ve yeniden dağıtım işlevleri yüklenecektir.*
2. ***Neoliberal Devlet Yaklaşımı (Serbest Piyasa ve Özel Teşebbüs):*** *Devletin ekonomik ve toplumsal bir aktör olarak araçlarının sınırlanması, güçsüzleştirilmesi yoluna gidilmiştir.*
3. ***Neoliberal ve Evrimsel Ekonomi Devleti Yaklaşımı:*** *Devlet toplumun geleceğini belirleyen en güçlü aktör olma yeteneğini yitirmiş/yitirmelidir. Bir ülkenin bölgenin geleceği çok sayıda yeni aktörün karşılıklı etkileşmesiyle belirlenmeye başlamıştır. Artık yönetimden çok yönetişimden söz edilmeye başlanmıştır (Tekeli, 2011: 279-280).*

Devletin yoksulluk karşısında kendisini görevli saydığı bir durumda yapması gerekenler yani ***refah devleti yaklaşımını*** *benimsediğinde, insanların temel gereksinmelerini karşılayacak yardım ilişkilerini kurumsallaştırmak, yoksulların kapasitelerini arttırmalarına olanak verecek servisleri karşılamak, yoksulluk kültürünün kırılmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir (Tekeli, 2011: 129).*

Ülkemizde, 24 Ocak kararları (1980) olarak ifade edilen politika değişimiyle birlikte refah devleti yaklaşımı yerini neoliberal devlet yaklaşımına bırakmıştır. Kentsel alanlarda çok belirgin olmasa da kırsal alanlarda belirgin bir şekilde hissedilen bu yaklaşım değişikliği yani ülkemizin neoliberal bir devlet yaklaşımına doğru değişmesi gerçeği, kırsal alanlarda yaşayanların üretim kapasitelerini ve kırsal yaşamı değiştirmektedir. Artık dolaylı olarak sürece yön veren yaklaşım çiftçilerin problemlerini çözüme kavuşturmada eksik kalmaktadır. Yalnızca tarımsal desteklerle aslında tarımsal

faaliyetlerdeki problemler ertelenmektedir. Devletin bu problemin farkına varması ve çözüme yönelik yeni stratejiler geliştirmesiyle birlikte günümüzde refah devleti yaklaşımıyla, neoliberal yaklaşımın birlikte uygulandığı dikkati çekmektedir. Dünya bankası ve IMF gibi tarım politikalarını yönlendiren uluslararası kuruluşların etkinliği azaltılmış, yerel çözümler üretmeye yönelik çalışmalar arttırılmıştır.

İlçenin iktisadi faaliyetler konusundaki görünümü, tarihi süreç içindekine benzer yapısal özellikleri göstermektedir. *16. yy'da Maraş sancağına bağlı Zamantu kazası diğer kazalara göre ürün çeşitliliğinin daha az olduğu bir yerleşmedir. Bu durum mevcut coğrafi ortam potansiyellerinin kısıtlı olmasının doğal bir sonucudur. Maraş sancağında üretilen ürünlerin başında ana besin kaynağı olan buğday birinci sırayı almaktadır. Bütün köylerde ekimi yapılan buğdayı arpa ve darı gibi tahıl ürünleri takip etmektdir. Bahçe ve bostan tarımı Zamantu kazası nahiyelerinde bir hayli azalmaktadır. Aynı durum bağ alanları için de söz konusudur. Köylerdeki ekilebilir topraklar "çift" ve onun yarısı olan "nim" çift" şeklinde belli büyüklükte parçalara ayrıldıktan sonra çiftçiler verilmekteydi. Zamantu kazasında "çift" büyüklüğündeki araziler daha fazladır (Yinanç ve Elibüyük, 1988:XXXIII).*

Çift, nim çift toplamı ile dönüm resminden elde edilen vergi miktarından kazâ genelinde ne kadar arazide tarım yapıldığını, başka bir ifadeyle ekilebilir arazi miktarırı tahmin etmemiz mümkündür. 1 çifti ortalama 80 dönüm olarak kabul edersek, Zamantu Kazâsı'nda bulunan 1050 çift, 524 nim çift 80 dönüm ile çarparsak toplam 104.960 dönüm arazi olduğu görülür. Toplam araziyi bulabilmek için, bunun üzerine dönüm resmi alınan araziyi de ilave etmemiz gerekir. Kazâda bu vergi kaleminden 9917 akçe alınmaktadır. 2 dönüme 1 akçe dönüm resmi alındığına göre bu kalemdeki arazi de yaklaşık 19.834 dönümdür. Buradan çıkan dönüm miktarını da diğerinin üzerine ilave ettiğimiz zaman Zamantu Kazâsı'nda yaklaşık 124794 dönüm ekilebilir arazinin bulunduğunu görürüz (Solak, 2007:58) (Tablo 4. 1).

Tablo 4. 1. Zamantu Kazasında Çift ve NimÇift Vergi Miktarı ve Toplam Alanları

Nahiye	Çift	Nim Çift	Toplam Alan (Dönüm)
Kal'a-i Zamantu	231	70	21280
Pınarbaşı	258	197	28520
Çörmüşek	421	222	42560
Hınzıri	140	35	12600
Toplam	**1050**	**524**	**104960**

Kaynak: Solak, İ., 2007:51

1527 yılında Zamantu Kazâsı'nın 15 köy ve 16 mezraasında yaklaşık 31 değirmen ve bu değirmenlerde 72 adet değirmen taşı (bab) yer almaktadır ayrıca 1563 yılında kazada bir boyahane olduğu görülmektedir (Solak, 2007:64).

Tahrir defterlerine göre araştırma sahasında hububat üretimi ve küçükbaş hayvancılığın öncelikli gelir kaynağı olduğu görülmektedir. Nitekim 1563 yılındaki kayıtlara göre sahada toplam 9 bin ton civarında buğday üretilirken, arpa üretimi 6 bin tona yaklaşmaktadır (Tablo 4. 2).

1563 yılında Zamantu kazasından toplanan vergilerin %67'sini tarım ürünleri vergisi oluştururken, %6'sını hayvancılık vergileri oluşturmaktadır (Solak, 2007:74). Bu dönemde şahsa bağlı ve maktu vergiler hariç tutulursa, tarımdan sonra en önemli iktisadi faaliyetin hayvancılık olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 2. Zamantu Kazasında 1563 yılındaki Buğday ve Arpa Üretimi

Nahiye	Buğday	Arpa
	Üretim/Ton	Üretim/Ton
Kal'a-i Zamantu	1472.8	943.7
Pınarbaşı	3203.4	2050.8
Çörmüşek	2981.2	2024.8
Hınzıri	1157.6	636.8
Toplam	**8815.1**	**5656.1**

Kaynak: Solak, İ., 2007:51

Tablo 4. 3. 1926 Yılında Kayseri Vilayeti Kazalarında Ekilen Alan ve Üretim Miktarları

Kazalar	Tarıma Uygun Arazi (km^2)	Ekilen Alan (km^2)	Sonbahar Ekilen Alan (km^2)	Sonbahar Hasadı (ton)	İlkbahar Hasadı (ton)	İlkbahar Ekilen Alan (km^2)	Hasat Toplamı (ton)
Kayseri	1.076	295	146	17.285	149	13.714	30.998
Develi	1.041	153	94	8.978	59	7.085	16.064
İncesu	216	70	40	3.628	30	2.911	6.539
Bünyan	1.215	156	120	9.557	36	6.072	15.629
Aziziye	**1.322**	**246**	**150**	**17.706**	**97**	**13.525**	**31.231**
Toplam	*4.870*	*921*	*550*	*57.154*	*371*	*43.306*	*100.460*

Kaynak: Kocabaşoğlu, U., Uluğtekin, M., 1998:277

1925 yılı itibariyle ilçe 3000 km^2 yüz ölçüme sahiptir ve ilçede ekime elverişli yaklaşık 132 bin hektar arazi mevcut iken bunun yaklaşık 25 bin hektarı kullanılmaktadır. Yılda toplam yaklaşık 31 bin ton ürün hasat edilmiştir. Aynı yıl ilçede 130 bine yaklaşan küçükbaş ve 12 bin civarında inek ve 14 bin civarında öküz yetiştirilmektedir. Bu yıllarda ilçede, linyit kömürü ve simli kurşun madenleri mevcuttur (Kocabaşoğlu ve Uluğtekin: 1998: 277, 279). İlçede bu yılda arazinin yaklaşık %44'ü tarıma uygun arazi olarak gösterilmiştir. Bu arazi içinde ekilen alanın 246 km^2 olduğuna göre ve bunun en az yarısı kadarı da nadasa bırakıldığı kabul edilirse yaklaşık 500 km^2'lik bir tarım arazisi olduğu

söylenebilir. Böylece toplam yüzölçümün %16,6'sının tarım arazisi olduğu söylenebilir (Tablo 4. 3). 1925'ten sonraki tarımdaki gelişmeler bu oranın günümüzde yaklaşık %35 olarak çıkmasını sağlamıştır.

Tablo 4. 4. 1926 Yılında Kayseri Vilayeti Kazalarında Yetiştirilen Hayvan Türleri, Sayıları ve Hayvansal Üretim Değerleri

Yerleşmeler	Büyükbaş				Taşıma Hayvanı		Küçükbaş			Üretim		
	Manda	Öküz	İnek	Deve	At	Merkep	Koyun	Kıl Keçi	Tiftik	Süt Ton	Yün ve Yapağı Ton	Keçi Kılı Ton
Kayseri Merkez Kazası	2823	13181	11781	13	1720	12492	80100	22210	5030	14070,0	109,0	8,1
İncesu Kazası	203	4083	3803	23	341	2847	51227	15003	404	7002,9	70,6	2,6
Develi Kazası	1068	9450	7876	41	870	4385	50192	13907	783	11600,2	144,8	7,1
Bünyan Kazası	955	1038	6000	3	825	2807	49186	14738	6889	9690,0	84,6	6,4
Aziziye Kazası	**690**	**13864**	**11493**	**1**	**2542**	**864**	**96988**	**30329**	**1493**	**16003,0**	**147,4**	**7,7**
Toplam	*5739*	*41616*	*40953*	*81*	*4628*	*21459*	*327693*	*96187*	*14649*	*58366,1*	*556,5*	*32,9*

Kaynak: Kocabaşoğlu, U., Uluğtekin, M., 1998:277

Cumhuriyetin başlarında hayvancılık faaliyetleri incelendiğinde küçükbaş hayvancılığın daha önemli olduğu görülmektedir. Taşıma da ve çift sürmede kullanılan hayvanların da günümüze göre oldukça fazla olduğu dikkati çeken bir diğer husustur. Ordunu at ihtiyacını karşılayan yerlerden biri olan araştırma sahasında bu dönemde oldukça fazla at beslenmektedir. Aziziye kazası süt ve yün üretiminde vilayet genelinde en fazla keçi kılı üretiminde ise 2.sırada yer almaktadır (Tablo 4. 4).

Sonuç olarak araştırma sahasında hem tarımsal faaliyetler hem de hayvancılık faaliyetleri miktarları ve oranları değişse de iktisadi faaliyetler bakımından genel yapısal özelliklerini aynen devam ettirmiştir. Yani inceleme sahasının coğrafi kimliğini tarım oluşturmaktadır. Bu görünüme yakın geçmişte madencilik faaliyetleri ve alabalık üretimi çeşitlilik katmıştır.

4.1. Tarım

4.1.1. Genel Bakış

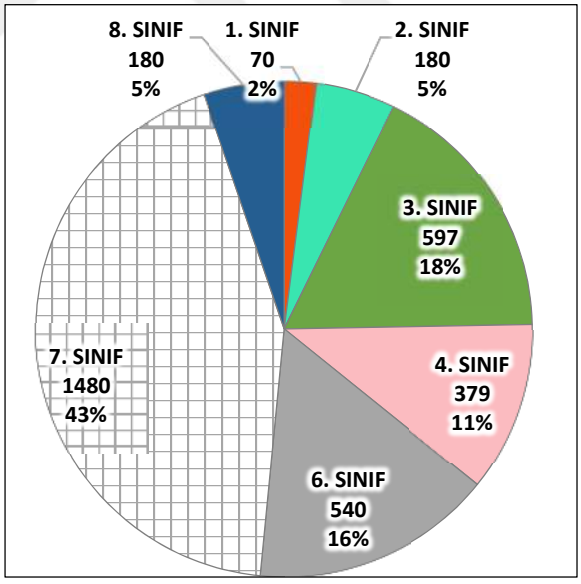
Tarım sektörünün en önemli işlevlerinden biri kalkınmanın finansmanını sağlamasıdır. Ekonomik kalkınmada tarım ve sanayi sektörleri karşılıklı ilişki içinde olma durumundadır. Gelişen tarım, tarım dışı sektörlerde üretilen girdileri ve tüketim mallarını talep ederek tarım dışı sektörlerin daha da büyümesini, gelişmesini sağlarken, tarım dışı sektör de tarımdaki fazla işgücüne istihdam alanları sağlayarak ve aynı zamanda tarımsal ürünleri talep ederek, tarımın gelişmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla tarım ve sanayi sektörleri karşılıklı olarak sürekli ilişki içinde olan ve birbirlerini

karşılıklı olarak besleyen iki pazar durumundadır. Ekonomik kalkınma hamlesinde her ikisinin de ihmal edilmemesi gerekmektedir (Url 6).

Yerleşme tarihi içindeki süreç açısından değerlendirildiğinde ilçenin daha önceki temel iktisadi özelliği hayvancılık faaliyetlerine dayansa da, göçebe nüfusun iskân ettirilmesi, Uzunyayla'ya Çerkeslerin yerleştirilmesiyle tarımsal faaliyetler giderek artmış artık günümüzde hayvancılığın önüne geçmiştir.

Tarımsal faaliyetler üzerinde etkili faktörlerden biri arazi verimlilik sınıflarıdır. Arazi kullanım kabiliyeti sınıfı (AKKS) arazinin tarımsal ürün yetiştirmek için uygunluğunu belirler. Arazi verimlilik durumuna göre çeşitli toprak çokgenleriyle tanımlanır. Her çokgenin ise 1 ile 8 arasında değişen bir AKKS değeri bulunur. Bu değer 1 veya 2 ise tarıma en elverişli arazi, 3 veya 4 ise bazı kısıtlamalarla tarım uygulaması yapılabilen arazi, 6 veya 7 ise tarımsal ürün yetiştirmeye elverişsiz, mera/orman tipi kullanıma veya sanayii/yerleşime aşılması gereken araziyi temsil eder. AKKS değerlerinin yükseklik verileri ile birlikte analizi, tarım için hem AKKS hem de topoğrafya açısından en uygun araziyi göstermesi bakımından yer bilimcilere, ziraat mühendislerine, arazi kullanım planlayıcıların yorumlamaya ve planlamaya elverişli bir araç sunar (Alparslan, 2004: 1).

AKK Sınıfları	Alan (km²)	Oran %
1. SINIF	70	2
2. SINIF	180	5
3. SINIF	597	17
4. SINIF	379	11
6. SINIF	540	16
7. SINIF	1480	43
8. SINIF	180	5

Şekil 4. 1. Pınarbaşı İlçesindeki Arazilerin Kabiliyet Sınıflarına Göre Dağılımı

1.sınıf araziler; inceleme sahası içinde çeşitli büyüklüklerde ve farklı kesimlerde yer almaktadır. Bunlar;

Uzunyayla kesiminde Dikilitaş ve Uzunpınar köylerinin kuzey kesiminde, Borandere vadisi içinde Aşağıborandere köyünden itibaren Zamantı nehrine kadar ki kesimde, Bordüzü (Pınarbaşı ovasında), Malak düzünün doğusunda ve Kazancık

köyünün batısında nisbeten daha geniş arazileri oluştururken; Karakuyu ve Kırkpınar köyleri arasında ve Kaynar köyünün kuzeyinde daha küçük birer parça halindedir.

Çörümşek havzasında Çörümşek çayı vadisi içinde Söğütlü ve Hassa köyleri arasında görülmektedir. Orta Zamantı havzası kesiminin ise KD'sunda Bahçelik ovası ile Sıçanlısuyu deresi vadisinde (Pulpınar-Saçlı köyleri arasında), GB'sında Çördüklü-Çaybaşı arasında yer almaktadır.

1.sınıf araziler 70 km^2'lik yüzölçümle sahanın %2'sini oluşturmaktadır. Tamamı tarımsal alanlara karşılık gelmektedir. Bu alanlardan Dikilitaş doğusundaki alan plato yüzeyine, Karakuyu doğusundaki alan ise birikinti konisine karşılık gelmektedir. Geriye kalan sahaların tamamı vadi tabanlarındaki flüvyal birikim sahalarıdır. Bu arazilerden Uzunyayla kesimindekiler kuru tarım faaliyetlerinde, Orta Zamantı hazvasında sulamalı tarımda ve Çörümşek havzasında ise karışık tarım alanları olarak kullanılmaktadır (Şekil 4. 1, Harita 4. 1).

2.sınıf araziler; 180 km^2'lik yüzölçümle sahanın %5'ini oluşturmaktadır. sahada flüvyal aşındırmaya fazla maruz kalmamış veya kısmen birikim sahası olmuş alanlardan oluşmaktadır. Buna göre Zamantı nehri ile Çörümşek çayı ve kollarındaki vadi tabanları başta olmak üzere, Uzunyayla'nın B'sında Hınzır dağının eteklerinde Çukuryurt ve çevresinde, Orta Zamantı havzasının G'inde Kaman-Artmak dağ eteği ovası ile bu ovanın K'inde Şabanlı köyü çevresinde, yine Orta Zamantı'nın B'sında Çördüklü ile Kayabaşı köyleri arasındaki düzlük ile ilçe genelinde 1.sınıf arazilerin devamı ve çevresinde görülmektedir.

Uzunyayla kesiminde Zamantı vadi tabanındaki araziler doğal çayır olarak kullanılırken, plato yüzeyindekiler kuru tarım faaliyetlerinde, Orta Zamantı havzasında Zamantı vadi tabanındakiler karışık tarım faaliyetlerinde geriye kalanlar ise kuru tarım faaliyetlerinde kullanılmaktadır (Şekil 4. 1, Harita 4. 1).

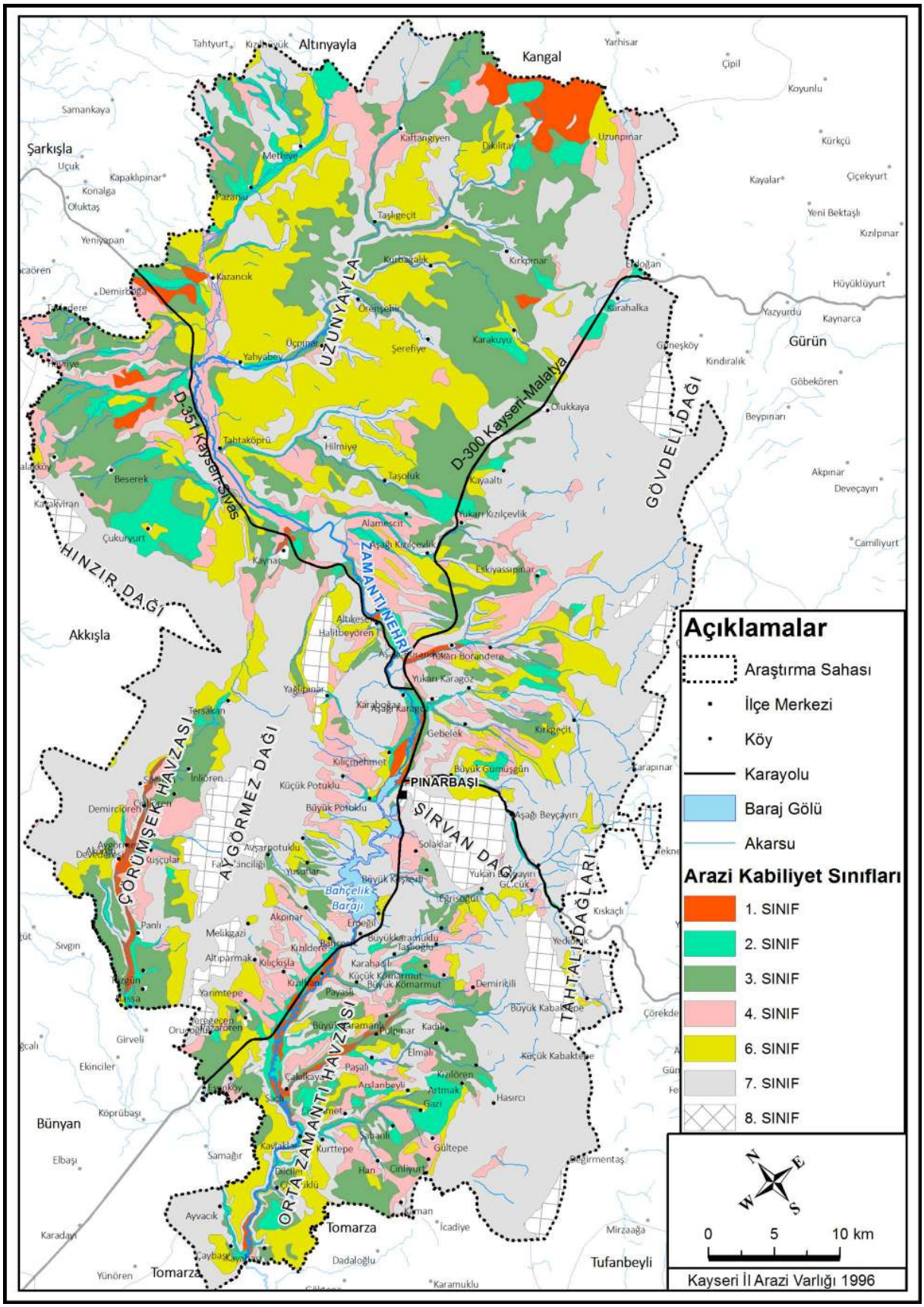
3.sınıf araziler; 597 km^2'lik yüzölçümle sahanın %17'sini oluşturmaktadır. 3.sınıf arazilerin nerdeyse tamamında kuru tarım yapılmaktadır. Bu nedenle ilçedeki verimli kuru tarım alanlarının büyük bir kısmı 3.sınıf bu araziler üzerinde yer almaktadır. İlçedeki plato yüzeyleri ile havza tabanlarının büyük bir kısmı 3.sınıf araziler iken devamındaki arazilerin büyük bir kısmını ise 6.sınıf ve 4.sınıf araziler oluşturmaktadır. En fazla Uzunyayla platosu boyunca görülen bu araziler, Uzunyayla'nın G'indeki Borandere platosunda parçalar halinde, Hınzır dağının D'sundaki eteklerde 2.sınıf arazilerin kestiği şeritler halinde, Orta Zamantı havzasının batısında Zamantı nehrine

yakın plato sahası üzerinde, Çörümşek havzasının D'su ile Aygörmez dağlarının G ve K eteklerinde görülmektedir (Şekil 4. 1, Harita 4. 1).

4.sınıf araziler; 379 km^2'lik yüzölçümle sahanın %11'sini oluşturmaktadır. Bu kabiliyet sınıfı içinde yer alan topraklar, ilçe genelinde 3.sınıf arazilere göre daha fazla yarılmış yani erozyona maruz kalmış plato yüzeyleri üzerinde parçalar halinde ve taban suyu seviyesi yüksek ve genellikle çayırların mevcut olduğu vadi tabanlarında yer almaktadır. Bu arazi grubu Uzunyayla'nın K ve KD'sunda Kaftangiyen köyü ve Uzunpınar köyü çevresinde Zamantı nehrinin yukarı çığırında vadi tabanları üzerinde, KB'sında Zamantı nehrine dökülen dere ve çayların olduğu vadi tabanlarında, GD'sunda Tahtalı dağlarının kaynağının alıp K'e yönelen akarsuların yarmış olduğu Borandere platosunda parçalar halinde, G'inde genellikle az ve orta eğimli alanlara karşılık gelen. Aygörmez dağının G eteklerinde yer almaktadır. Çörümşek havzasının orta kesiminde, Orta Zamantı havzasında Dadaloğlu ve Bahçelik platoları üzerinde parçalar halinde yer almaktadır. Toprak derinliğinin azaldığı, taşlılık oranının ve eğimin arttığı bu arazilerin büyük bir kısmı kuru tarım alanları olarak değerlendirilmektedir. Yalnızca erozyonun şiddetlendiği aşınım yüzeyleri, zayıf bitki örtüsünün bulunduğu boş alanlar halindedir (Şekil 4. 1, Harita 4. 1).

6.sınıf araziler; 540 km^2'lik yüzölçümle sahanın %16'sini oluşturmaktadır. Bu araziler yüzölçüm ve arazi kullanımı bakımından sahada en fazla dikkati çeken alanlardır. Eğim değeri yüksek ve edafik şartlar bakımından yetersiz ve bu nedenle kültivasyon yapılamayan sahalar olarak sınıflandırılmalarına rağmen, inceleme sahası içinde en fazla tarım yapılan kabiliyet sınıflarından birine karşılık gelmektedir. Uzunyayla'nın K'inde platoların Zamantı nehrine yakın kesimlerinde aşındırmanın fazla olduğu dolayısıyla toprak derinliğinin biraz daha azaladığı ve eğimin biraz daha arttığı araziler dışında kalan kesimler kuru tarım arazileri olarak kullanılmaktadır. Bu durum benzer olarak Orta Zamantı havzasında, Tahtalı dağlarının K'inde ve Aygörmez dağlarının KD'sunda görülmektedir (Şekil 4. 1, Harita 4. 1).

Uzunyayla'nın merkezinde Hilmiye köyünün, K'inde Taşlıgeçit ve Örenşehir köylerinin B'sındaki, Uzunyayla'nın KB'sında Beserek ve Malakköy köylerinin D'sundaki ve Uzunyayla'nın G'inde Özdere vadisinde Büyükgümüşgün köyünün B'sındaki 6.sınıf arazilerin tamamına yakını kullanılmayan boş arazilerdir. Orta Zamantı havzasında ve Çörümşek havzasında 6.sınıf arazilerin en azından bir kısmı tarım, yerleşme veya diğer arazi kullanımlarından birine sahne olmaktadır.

Harita 4. 1. Pınarbaşı İlçesinin Arazi Kabiliyet Sınıfları

6.sınıf arazilerin tamamı toprak derinliği bakımından çok sığ alanlara karşılık gelmektedir. Bu nedenle araştırma sahasındaki tahıl tarımının geleceği, bu arazilerle yakında ilişkilidir. Potansiyel tarım arazilerinin tamamı, 6.sınıf arazilerin tarım alanlarına dönüştürülmesiyle sonlandığı söylenebilir. Bundan sonra erozyon, taşlılık ve verim kaybı gibi sebeplerle orta ve uzun vadede tarım arazilerinin azalacağı beklenebilir.

Uzunyayla platosunda 3.sınıf arazilerden sonra en fazla alanı, 6.sınıf araziler oluşturmaktadır. Çörümşek havzasında Aygörmez ile Köse dağının orta derecede eğimli yamaçları üzerinde, Çörümşek havzası ile Uzunyayla arasındaki geçiş kesiminde (Tersakan köyü çevresi) , Orta Zamantı havzasının batısında, Tahtalı dağlarını kuzey etekleri üzerinde bu özelliğe sahip alanlar görülmektedir.

7.sınıf araziler; sahada en fazla alan kaplayan kabiliyet sınıfıdır. 1480 km^2'lik yüzölçümle araştırma sahasının %43'ünü oluşturmaktadır. 7.sınıf araziler çok eğimli, fazla aşındırılmış tamamına yakını düşük yoğunluklu bitki örtüsü ya da meşe ve ardıç birliklerinin oluşturduğu alanlara karşılık gelmektedir. İlçedeki arazilerin büyük bir bölümünü bu arazilerin oluşturması sahadaki dağlık alanların kapsadığı arazinin fazla olması ile ilgilidir. Dağlık alanlar dışında platoların akarsular tarafından kesildiği dik yamaçlar da bu sınıf araziler içinde yer almaktadır. Bu arazilerin beşeri anlamda en önemli kullanım sahası yayla alanlarının bu araziler üzerinde yer almasının yanında kısmen meraları kapsamasıdır (Şekil 4. 1, Harita 4. 1).

8.sınıf araziler; 180 km^2'lik yüzölçümle sahanın %5'ini oluşturmaktadır. Mevcut toprakların sığ olduğu, çok yüksek eğimli alanlar ve çıplak kayalıkların olduğu yüksek dağlık alanlara karşılık gelen bu araziler tarıma ve diğer iktisadi faaliyetlere elverişli değildir. Şirvan, Hınzır, Kireçlik, Gölgeli, Tahtalı, Soğanlı dağlarının en üst kesimleri bu arazileri oluşturmaktadır (Şekil 4. 1, Harita 4. 1).

4.1.2. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanımı

İnceleme sahası olan Pınarbaşı ilçesi 3420 km^2'lik oldukça geniş bir sahayı kapsamaktadır. Doğal ortam özelliklerinde bahsedildiği üzere arazinin %25'i dağlık ve tepelik araziden oluşmaktadır. Sahanın genel morfolojik görünümü plato yüzeyi olarak genelleştirmek mümkündür. Buna bağlı olarak plato yüzeylerinin kesintiye uğradığı yamaçlarda genel olarak arazi kullanımının dışında kalmaktadır. Ayrıca sığlık, taşlılık gibi nedenlere orta eğimli yüzeylerde bile toprak özellikleri başlığında belirtildiği üzere kullanım dışı olan topraklar mevcuttur. Plato yüzeylerinde sulama en önemli tarımsal problemlerden biridir. Bu nedenle sahanı hâkim tarımsal karakteri kuru tarım olarak belirmektedir. Morfografya dışında klimatik özellikler de arazi kullanımında önemli bir

kısıt olarak belirmektedir. Vejetasyon süresinin kısa olması, yağış değerlerinin düşük olması ve sulama da yaşanan problemler nedeniyle sulamalı tarım ve bahçecilik yapılması zorlaşmaktadır.

Araştırma sahasında yukarıda belirtilen kısıtlılıkların etkisiyle oldukça monoton bir arazi kullanımı beklenirken yine doğal ortam koşullarının ve bu koşullara uyum sağlayan beşeri koşullarla çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Maden kaynaklarının mevcudiyeti ve bunun çıkarılması, vadi tabanlarındaki sulamalı tarıma uygun arazilerin kullanılması, ağaçlandırma sahaları, 6.sınıf araziler olmasına rağmen beşeri müdahalelerle kullanılan kuru tarım arazileri, sulama yapabilmek için oluşturulan baraj ve göletler ile yerleşme alanları sahadaki önemli arazi kullanım şekilleri olarak ortaya çıkmıştır (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2).

Kuru tarım alanları; 1269 km^2'lik (%37) alanla en önemli arazi kullanım türüdür (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2). Bu kullanım sahasıyla aynı zamanda ilçenin en önemli iktisadi gelir kaynağını oluşturmaktadır. Kuru tarım alanları Miyosen arazileri üzerinde, 1400 ile 2100 metreleri arasında, az ve orta eğimli yüzeylerdeki bütün morfolojik unsurlar üzerinde yer almaktadır. Bu araziler üzerinde buğday ve arpa başta olmak üzere tahıl tarımı yapılmaktadır. Tarıma elverişli bütün alanlarda yapılan bu faaliyet sahadaki kullanılmayan alanlara karşılık gelen antropojen step sahalarından sonra en fazla alan kaplayan kullanım türüdür. İnceleme sahasında Uzunyayla, Örenşehir, Dadaloğlu platolarına benzer arazilerde kuru tarım yapılmaktadır. Ayrıca dağlık alanlarda oluk ve vadilerde eğimin azaldığı yerlerde yine kuru tarım arazilerine rastlanılmaktadır. 1950'li yıllarda ülke genelinde yaygınlaşan, tarımda makinalaşma faaliyetleri sonrasında ekim alanları hızla genişlemeye başlamış, tarıma fazla elverişli olmayan alanlar bile tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Nitekim 6.sınıf araziler bile kuru tarım alanları olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle mevcut tarım arazilerinin daha fazla genişlemesi mümkün gözükmemektedir. Hatta aksine verim kaybına bağlı olarak bazı tarım sahalarının terk edilmesiyle küçülmesi söz konusu olabilecektir (Harita 4. 2).

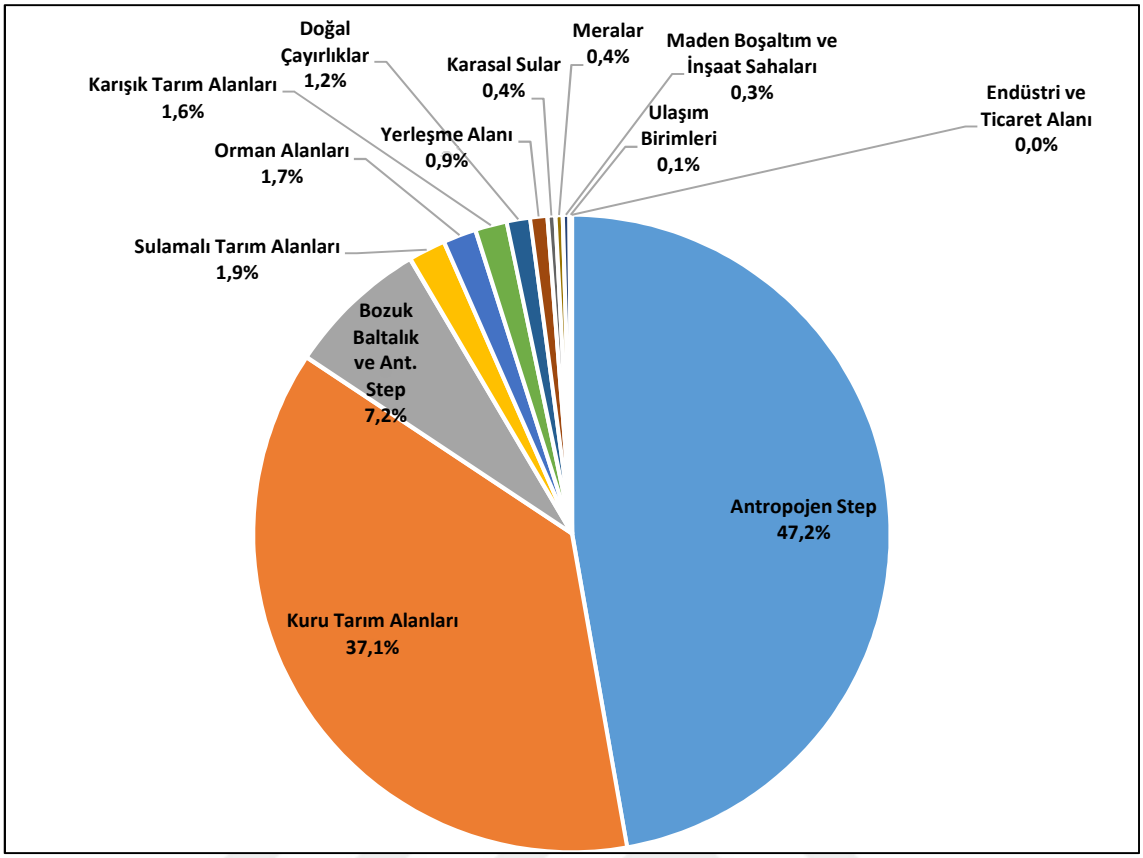
Sulamalı tarım alanları; Kuvaterner arazileri üzerindeki alüvyal topraklarda, 1400-1700 metreleri arasında, Zamantı nehri ve kollarının oluşturdukları az eğimli vadi tabanları üzerinde bulunmaktadır. Bulunduğu alüvyal topraklar derinliği fazla olan alanlardır. Bu araziler ilçe topraklarının yaklaşık %2'sini (64 km^2) oluşturmaktadır (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2). Uzunyayla kesiminde Kaftangiyen ve Kırkpınar köylerinden başlayıp Yahyabey köyüne kadar devam eden vadi tabanı, Kaynar köyü güneyinden İlçe merkezine kadar uzanan vadi tabanı ve Bordüzü ovası ile Orta Zamantı kesiminde

Bahçelik baraj settinin batısından Çaybaşı köyüne kadar uzanan Bahçelik ovası ve Zamantı nehri vadi tabanı, Sıçanlısuyu deresi, Aslanbeyli, Körpınar ve Kamışlıboğaz gibi Zamantı'nın önemli kolları üzerindeki vadi tabanlarında son olarak Akören köyünden Çaybaşı köyüne kadar devam eden Çörümşek çayı vadi tabanı ilçedeki önemli sulamalı tarım alanlarını oluşturmaktadır (Harita 4. 2). Modern tarım tekniklerinin yoğun olarak uygulandığı bu alanlarda adaptasyon özelliği geniş ve verimi yüksek şeker pancarı ile patates yetiştirilmektedir. Ayrıca bu alanlarda fasulye, mısır, yonca ve fiğ yetiştirilmektedir. Sulama imkânı olan tarım alanları sahada kısıtlı olsa da daha yüksek verim alabilmek ve/veya daha fazla gelir getiren ürünlere yönelmek için yeraltı ve yerüstü sularının kanalize edilmesiyle sulu tarım alanlarının genişlemesi öngörülmektedir. *Karışık tarım sahaları;* 55 km^2'lik yüzölçümüyle araştırma sahasının yakşaık %1,6'sını oluşturur (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2). Tıpkı kuru tarım alanları gibi Miyosen arazileri üzerinde ancak bu kez 1900 metrelere kadar yükselen hafif ve orta eğimli araziler üzerinde ve genellikle vadi tabanlarında yer almaktadır. Bu alanlarda sulama imkânı kısmen mevcut olduğundan kuru tarım yapılabildiği gibi patates veya şeker pancarı da yetiştirilmektedir (Harita 4. 2).

Yerleşme alanları; İlçe merkezi de dâhil olmak üzere yaklaşık 30 km^2'lik bir kullanım alanı mevcuttur. Yerleşme alanları hidrografik kaynaklar, tarım ve hayvancılık için uygun arazilerin mevcudiyeti, ulaşıma uygunluk, az ve orta eğimli bir yüzey ve son olarak kuzey sektörlü rüzgârlardan korunaklılık gibi faktörler konumları ve fizyonomik özellikleri üzerinde etkili olmuştur. Yerleşme alanları ilçe merkezi de dâhil olmak üzere nüfus artış hızından hareketle önemli bir büyümenin olamayacağı hatta bazı köylerin nüfus kaybı devam etmesi halinde "güncel tarihi yerleşme" haline gelebileceği düşünülmektedir (Harita 4. 2).

Tablo 4. 5. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanım Türleri ve Alanları (2015)

Arazi Kullanımı	**Alan km²**	**Oran %**
Kuru Tarım Alanları	1269	37,1
Sulamalı Tarım Alanları	64	1,9
Karışık Tarım Alanları	55	1,6
Antropojen Step	1615	47,2
Orman Alanları	58	1,7
Maden Boşaltım ve İnşaat Sahaları	12	0,3
Meralar	13	0,4
Karasal Suların Kapladığı Alanlar	14	0,4
Doğal Çayırlıklar	40	1,2
Ulaşım Birimlerinin Kapladığı Alanlar	4	0,1
Yerleşme Alanı	30	0,9
Endüstri ve Ticaret Alanı	0,3	0,0
Bozuk Baltalık ve Ant. Step	246	7,2
Toplam	**3420**	**100,0**

Şekil 4. 2. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanım Sınıfları ve Alansal Dağılışları (2015)

Endüstri alanları; 0,3 km^2 ile ilçede en düşük yüzölçüme sahip kullanım başlıklarından biridir. Madencilik tesisleri dışında yalnızca ilçe merkezindeki birkaç tesis, depolama alanları ve oto tamir atölyelerinin bulunduğu küçük sanayiden oluşmaktadır (Harita 4. 2). Burada yapılması planlanan organize sanayi alanı ile birlikte bu alanın genişleyeceğini söylemek mümkündür.

Ormanlık alanlar; sahada dağlık eğim değeri orta ve yüksek değerlerde olan antropojen etkiden kısmen uzaktaki sahalarda yer almaktadır. İlçede yapılan ağaçlandırma faaliyetleri uygun ağaç türünün kullanılmasıyla olumlu sonuç vermiştir. Günümüzde başta Özdere vadisi, Melikgazi köyü çevresi ve ilçe merkezi olmak üzere çeştil kesimlere ağaçlandırma faaliyetleri yapılmaktadır.

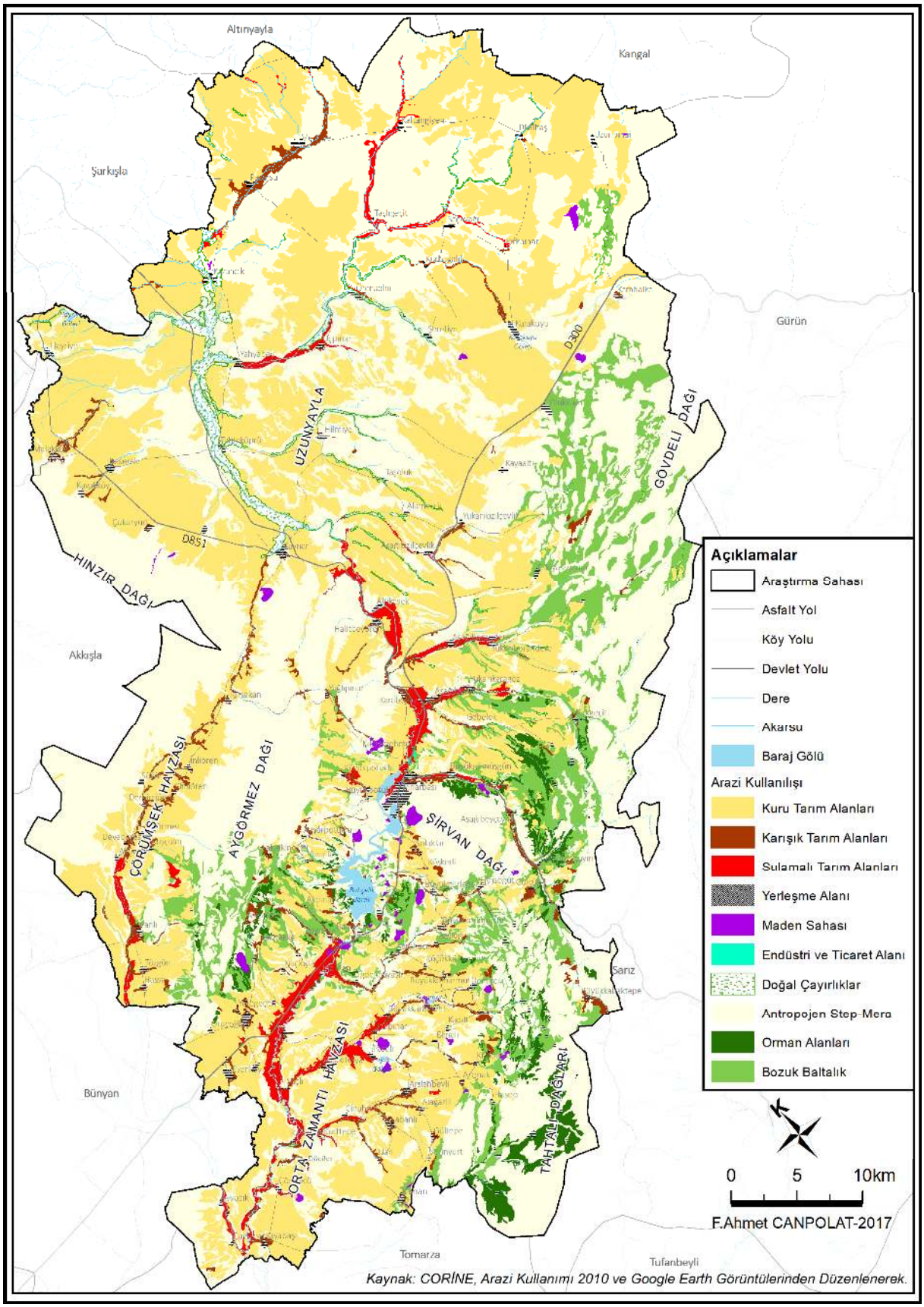
Ülkemizde Sarıçam gen alanlarından biri Melikgazi köyü yakınlarındaki orman alanıdır. İlçe merkezinin güneybatısındaki ağaçlandırma sahasında da yine Sarıçam kullanılmıştır (Harita 4. 2). Geçmişten günümüze özellikle mesken yapımında kullanılan ağaçların tahribine rağmen günümüzde 60km^2'ye yakın bir ormanlık alan mevcuttur (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2). Bu alanlar koruma altında olduğundan ve ağaçlandırma faaliyetleri sürdüğünden büyümeye devam edecektir. Cumhuriyetin başlarında ilçede

yaklaşık 320 km^2'lik orman mevcutken, günümüzde bu alan bozuk baltalıkları da dâhil etsek bile 190 km^2'ye ulaşamamaktadır.

Orman alanları araştırma sahasında dört alanda yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki Aygörmez dağının güney yamaçlarında Fakıekinciliği köyünün batısından başlayıp Oruçoğlu köyünün doğusuna kadar uzanan şerittir. Bu şerit 1560 ile 1900 metreleri arasında yer almakta ve Sarıçam, Karaçam ve Sedir birliklerinden oluşmaktadır. İkincisi Soğanlı ve Kireçlik dağlarındaki başta Meşe olmak üzere bazı kesimlerde Ardıçların da olduğu ormanlardır. Bu ormanlar bazı yerlerde oldukça sık halde olsa da bazı yerlerde seyrelmektedir. Üçüncü alan Bahçelik barajı çevresindeki özellikle vadi yamaçlarında toplanan meşe-ardıç birlikleridir. Son alan ise Özdere ve Gebelek çayı vadi yamaçlarında yer alan ağaçlandırma sahalarıdır (Harita 4. 2). Yine meşe-ardıç birliklerinden oluşan bu ormanlar çalışmaların devam etmesiyle alanı genişlemektedir (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2).

Bozuk baltalık alanları; araştırma sahasının %7,2'sine (246 km^2) karşılık gelmektedir. İlçedeki dağlık alanlar üzeri ile Zamantı ve kollarının yarmış olduğu vadilerin yamaçlarında yoğunlaşmaktadır. Soğanlı Gövdeli dağları arasındaki hat boyunca, dağ ve vadi yamaçları üzerinde, genellikle seyrek meşe ve ardıç birliklerine antropojen step eşlik etmektedir. Şirvan dağı çevresi ile Aygörmez dağının özellikle güney kesimlerindeki yamaçlarda ve vadi yamaçlarında yine meşe ve ardıç birlikleri görülmektedir (Harita 4. 2). Bu araziler yaklaşık 250 km^2 bir alanla ilçenin %7'sini oluşturmaktadır (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2).

Maden alanları; dağılışı doğal olarak jeolojik ve litolojik yapıya bağlıdır. Toplam 12 km^2'lik yüzölçüme sahiptir. Açık ocak işletmeleri olan ve üstteki yüzeyle ilgilenen taş ve kum ocakları Miyosen yaşlı konglomera-kumtaşı-kireçtaşı formasyonunun uygun alanlarında yer almaktadır. Kretase yaşlı metaultrabazik kayaçlar, melanjların ve tabiki ofiyolitli bünyelerde drift işletme şekliyle krom çıkarılmaktadır. Orta Zamantı havzasında iki şerit halinde bu arazilerin yoğunlaşması madenlerin sayısını ve alanını da burada genişletmiştir. Mermer iki yerde işletilmektedir. Bunlardan ilki Uzunyayla'da Karakuyu köyü 4 km batısındaki yine miyosen yaşlı kireçtaşı arazisi üzerinde, ikincisi ise ilçe merkezi güneybatısındaki Triyas yaşlı kireçtaşı arazisinin oluşturduğu travertenler üzerindedir. Ayrıca sahada henüz işletilmeyen Manganez ve Demir madenleri de mevcuttur (Harita 4. 2 ve Harita 4. 26).

Harita 4. 2. Pınarbaşı İlçesinde Genel Arazi Kullanımı (2015)

Mera alanları; antropojen step alanlarının ilkbahar yağışlarıyla yeşermesiyle doğrudan mera alanına dönüşmektedir. Bu alanlar gezici sürüler tarafından kullanılmaktadır. Ancak öncelikli olarak meralar yerleşmelerin yakınında ve tarım arazisi olarak kullanılmayan kısmen eğimli ve engebeli tarı arazisi olmayan sahaları kapsamaktadır (Harita 4. 2). Günümüzde ahır hayvancılığının daha ön plana çıkması mera alanlarının kullanımını da azaltmıştır.

Antropojen step alanları; İlçenin %47'sini (1622 km^2) oluşturmaktadır (Tablo 4.5, Şekil 4.2).. İklim özelliklerinin yanında plato sahalarındaki taşlık yüzeyler, aşırı parçalanmış araziler ile dağlık alanlardaki eğimli, parçalanmış, kullanmaya elverişli olmayan ve yüksek alanlar bu arazi türünü oluşturmaktadır. Arazi kullanılışı bakımından temel önemi yayla alanlarına ev sahipliği yapmasıdır. Özellikler Soğanlı ve Kireçlik dağlarının yüksek düzlükleri üzerinde su kaynağı bulunan alanlar yayla alanları olarak kullanılmaktadır. Hem rekreasyon hem de hayvancılık faaliyetleri için önemli olan yaylalar, yöre halkı tarafından yaz aylarında kullanılmaktadır (Harita 4. 2).

Doğal otlaklar veya çayırlar; 40 km^2'lik yüzölçümle inceleme sahasının yaklaşık %1,2'sini oluşturmaktadır (Tablo 4. 5, Şekil 4. 2). Yalnızca Uzunyayla kesiminde Zamantı nehri vadi tabanı üzerinde Kazancık köyünün kuzeyinden Kaynar köyüne kadar uzanan sahada 1550-1650 metreleri arasında görülmektedir. Hayvanları otlatmada kullanılan bu alanlardaki otlar biçilerek yem bitkisi olarak da kullanılmaktadır. Bu sahaların, Orta Zamantı havzasındaki gibi tarım alanı olarak kullanılamaması taşınan malzemeler nedeniyle henüz toprağın ekime elverişli olmaması ve taban suyu seviyesinin yüksekte olması nedeniyle kısmen bataklık halinde olmasıyla ilgilidir. Zaten bu olumsuzlukların azaldığı kesimlerde özellikle Tahtaköprü ile Kaynar arasında bu çayırlar tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Haritada vadilerin genişliği fazla olmadığından göze çarpmayan ve Uzunyayla'da Zamantı'nın bütün kolları üzerinde yer alan bu çayırlar hayvancılık faaliyetleri için çok önemlidir (Harita 4. 2). Uzunyayla'da yoğunlaşan Ağıl yerleşmeleri aslında bu otlak alanlarını değerlendirmeye yönelik ortaya çıktığı söylenebilir.

Çıplak kayalıklar; arazi kullanılışı bakımından dikkate değer bir nitelik taşımadığından yalnızca 1900 metrenin üzerindeki yükseltilerde görülmektedir (Harita 4. 2).

4.1.3. Tarımda Sulama, Gübreleme, Makine Kullanımı ve Tarımsal Verimlilik

Tarımsal faaliyetler üzerinde etkili temel bileşenler başta yörenin iklimi daha sonra ise toprak ve sulama imkânlarıdır. Bu nedenle ilçede de Hititlerden bu yana tarımda sulama her zaman önemini korumuştur. Anadolu'daki ilk barajın ilçe sınırları içinde Uzunyayla'nın D'sunda Karakuyu köyü yakınlarında yapılmış olması, günümüzde de yine iklimin etkisiyle kuru tarım metoduyla tahıl tarımının hâkim ürünleri oluşturması sulamanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ancak sulama yapmak için gerekli altyapı yine sahanın iklimi nedeniyle yapım ve bakım hizmetlerini zorlaştırmaktadır. DSİ, özellikle Uzunyayla'daki sert kış koşullarına dayanabilecek sulama altyapısını oluşturmada zorluklar yaşamaktadır.

İlçede sulama amaçlı yapılmış üç gölet ve bir baraj mevcuttur. Bahçelik barajının setti ilçe merkezinin 10 km GB'sında yer almaktadır. *Bahçelik Barajı* 1996-2002 yılları arasında yapımı tamamlanan ve 12.07.2005 tarihinde işletmeye açılmış kil çekirdekli kaya dolgu tipine sahip 2 adet ünitede enerji üreten (Kurulu Güç:7 MW, Yıllık Enerji Üretimi: 35 GWh) ve sulamada kullanılan bir göldür. Baraj normal su kotunda 216 hm^3 hacme ve 12 km^2'lik alana sahiptir. Az bir kısmı ilçede olmak üzere toplamda 58543 hektar tarım alanının su ihtiyacını karşılaması hedeflenmektedir. Hali hazırda baraj gölü ilçede Kızıldere, Kızılkışla, Yarımtepe, Pazarören ve Oruçoğlu köylerine ait arazilerin bir kısmını sulamaktadır. Önemli sulama alanları, projede Tomarza ve Bünyan ilçelerine ait arazilerde gerçekleşecektir (Fotoğraf 4. 1).

Bahçelik Barajı, Yukarı Seyhan Havzası'nda, Seyhan Nehri'nin bir kolu olan Zamantı Irmağı üzerinde yer almasına rağmen, sulama sahasının bir bölümü Yukarı Seyhan Havzası topraklarında, bir bölümü de Orta Kızılırmak Havzasında bulunmaktadır.

Baraj, Pınarbaşı ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Sulama sahası içindeki araziler; Bünyan, Sarıoğlan, Tomarza, Develi, Pınarbaşı Kayseri merkez ilçeye bağlı köy ve kasabalara aittir.

Karamanlı göleti, Büyükkaramanlı ile Küçükkömarmut köyleri sınırında Sıçanlısuyu deresi üzerinde yer almaktadır. Gölet, 2013 yılında işletmeye açılmıştır. Ancak 2015 yılında sette meydana gelen çatlaklar nedeniyle gölet suları deşarj edildiğinden, dereye yakın tarlaların büyük bir kısmı sular altında kalarak zarar görmüştür. Göletteki problemler giderilirse 642 hektarlık bir arazi sulama imkânına kavuşacaktır.

Paşalı göleti, Öteyüz deresi üzerinde Paşalı köyünü 500 metre güneyinde yer alan ve yaklaşık 15 hektarlık bir yüzey alanına sahiptir. Gölet yaklaşık 150 hektarlık bir alanı sulamaktadır.

Karakuyu göleti, Karakuyu köyünün hemen gerisinde, Kurudere üzerinde yer alan 2 ha yüzey alanına sahiptir. Göletin öncelikli kullanım amacı hayvan sulamadır. Ayrıca 7 hektarlık bir araziyi sulamaktadır

Demirboğa Göleti, Hayriye köyü sınırları içinde, Yılankurdu deresi üzerinde yer almakta 17,5 ha yüzey alanına sahiptir. Ancak bu göletin kullanıldığı saha Şarkışla ilçesinde(Sivas) kalmaktadır. (Tablo 4. 6, Harita 1. 9).

Tablo 4. 6. Pınarbaşı İlçesindeki Sulama Tesisleri

Tesisin Adı	Açılış Tarihi	Mevcut Sulanan Alan	Hedef Sulama Alanı	İşleten Birim
Ayvacık	1983	115	115	DSİ
Bahçelik	2013	3415	5000	Bahçelik Sulama Birliği
Karamanlı	2013	554	554	Karamanlı Sulama Birliği
Zamantı-Altıkesek	1971	676	676	Karaboğaz-Kılıçmehmet-Büyük Potuklu Sul. Bir.
Kaynar pompaj	1997	398	398	Kaynar Belediyesi
Yahyabey	1997	175	175	Yahyabey KTK
Zamantı Sulaması (Çördüklü)	1976	120	120	Çördüklü K.T.K.
Tahtaköprü	2000	493	493	Tahtaköprü K.T.K.
Kazancık	2009	500	500	Kazancık K.T.K.

Kaynak: DSİ

Mevcut sulama göletleri dışında yapımına başlanan göletler de bulunmaktadır. Bunlar Çörümşek havzasının KD'sunda Söğütlü köyünün 1,7 km doğusunda yapımı bitmek üzere olan *Çerkezsöğütlü göleti* ile 254 ha'lık bir alan sulama imkânına kavuşacaktır. Çörümşek havzasının KD'sunda, Tersakan köyünün hemen güneyinde Kurtkayası deresi üzerinde yapılacak olan *Çalışkan göleti* ile 400 hektar arazi sulanabilir hale gelecektir. Son olarak yine Çörümşek havzasında, Çörümşek deresi üzerinde yapılması projelendirilen *Panlı göleti* ile bir kısmı ilçe dışından olmak üzere 1643 hektarlık tarım arazisinin sulanması planlanmaktadır. Söz konusu projeler tamamlandığında sulamalı tarım arazilerine yaklaşık 2000 ha tarım arazisi daha eklenecektir. Bu alan toplam tarım arazilerinin %1,4'üne karşılık gelmektedir. Mevcut sulamalı tarım arazilerinde (64 km^2) yaklaşık %30'luk bir artış yaşanacaktır.

Göletler dışında son olarak regülatörler sulama amaçlı kullanılmaktadır. Zamantı nehri üzerinde Kaynar köyünün 4,5 km güneybatısında yer alan *Altıkesek regülatörü* ile 676 ha alan (1971), *Kazancık regülatörü* ile 500 ha (2009), *Tahtaköprü sulaması* ile 493 ha (2000) ve *Kaynar regülatörü* ile 398 ha (1997) sulama imkânına sahiptir (Harita 1. 9).

Fotoğraf 4. 1. Foto Bahçelik Barajı ve Sulama Kanalı (Kayseri DSİ 12.Bölge Müdürlüğü)

İlçede 31 köy az ya da çok sulamalı tarım yapmaktadır. Bu köylerden birkaçı kaynak suyundan faydalanmakla birlikte esas olarak Zamantı ve kollarına yakın kesimlerdeki köylerin tarım arazileri, sulama imkânından faydalanmaktadır. Sulamada ilçede genellikle motopomp'lar kullanılmaktadır. Sözkonusu hidrografik kaynaklar ve Bahçelik Barajının büyük kanallarından çekilen sular yağmurlama ve salma sulama şeklinde kullanılmaktadır.

Tarımsal üretimde amaç olabildiğince yüksek ürünü yüksek bir kalite ile elde etmektir. Elde edilecek ürünün miktar olarak fazlalığı yanında bu ürünün yüksek değerde olması da amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için tarımda kullanılan kültürel tedbirlerin başında gübreleme gelmektedir. Makro elementlerden azot (N), fosfor (P), potasyum (K) bitkisel organizmada en çok miktarda kullanıldığından toprakta

noksanlıklarına çok rastlanan bitki besin maddeleridir. Bu nedenle bugün dünyada en çok üretimi yapılan ticari gübrelerdir. Gübrelemenin doğru ve dengeli uygulaması için toprak ve bitki faktörlerinin dikkate alınması gerekir (Güneş vd. 2000'den akt., Kıl, 2014: 12).

Araştırma sahasındaki tarım arazilerinin toprak derinliğinin fazla olmaması, kireç oranının yüksekliği, organik madde miktarının yetersiz olması ve yarı kurak iklim özellikleri tarımda gübre kullanımını gerektirmektedir. Ayrıca verimi arttırmak için sahanın fiziki şartlarına uygun tohum seçimi de önemlidir. Tarım ürünlerine göre gübre kullanımı ve kullanılan tohum türleri şu şekildedir:

Buğday bitkisi için kıraç topraklarda daha çok Bayraktar 2000 tohumu kullanılırken, sulu alanlarda Odeska tohumları kullanılmaktadır. Ayrıca TİGEM tarafından sahanın coğrafi koşullarına uygun çok sayıda buğday tohumu satışı yapılmaktadır. Yazlık buğday üretiminde kompoze gübre, dekar başına 15-20 kg olarak kullanılırken, kışlık buğday üetiminde DAP gübre yine dekar başına 15-20 kg olarak kullanılmaktadır. Arpa için sahada Tarm92, Tokat ve Larende tohumları tercih edilmekte ve buğdayla aynı oranda gübre kullanılmaktadır. Patates üretiminde Vangogh ve Agria tohumları kullanılmakta ve kompoze ağırlıklı gübre dekar başına 80-100 kg arası atılmaktadır. Ayrıca Üre gübresi (%46 azotlu) patates filizlendikten sonra sulamayla birlikte verilerek bitkinin azot ihtiyacı karşılanmaktadır. Nohutta genellikle Romanya nohudu olarak bilinen, İspanyol nohudu ekilmektedir. Nohut üretiminde dekar başına 15-20 kg DAP gübresi (Diamonyum Fosfat, 18-46-0) kullanılmaktadır. Yulaf, özellikle bahar aylarında traktörün giremediği tarlalarda ekilmektedir. Yulaf tarımında gübre kullanımı oldukça azdır. Çavdar, sahada kıraç alanlara ekilmekte ve neredeyse hiç gübre kullanılmamaktadır. Silajlık ve danelik, çavdar-buğday melezi bir yem bitkisi olan Tritikale tarımı ise yıldan yıla artış göstermektedir. Şeker pancarı tohumu ithal edilmektedir. Esperia ve İsella tohumları kullanılmaktadır. Şeker pancarı tarımında dekar başına tabana 50 kg DAP gübresi ve yaprak açtıktan sonra dekar başına 50 kg Amonyum Sülfat (şeker gübresi-nh^2so^4) kullanılmaktadır. Son olarak son yıllarda ekim alanı genişleyen yeşil fasulye üretiminde üre ağırlıklı gübre kullanılmaktadır. Araştırma sahasındaki gübre ihtiyacı, kooperatifler ve ilçe merkezinde yer alan 7 adet gübre bayii tarafından karşılanmaktadır.

Araştırma sahasında verim artışı sağlayabilmek için ürün türüne göre değişen miktarlarda kullanılan gübre miktarı yeterli görünmektedir. Çünkü gübre fiyatları fazla gelir getirmeyen tahıl tarımı için önleyici bir faktör olarak belirmektedir.

Patates üretiminde gübre kullanımı diğer bitkilere göre daha fazladır. Nevşehir'den buraya patates tarımı yapmaya gelen çiftçiler kiraladıkları tarlalarda üretimde artış sağlayabilmek için normal kullanımın iki katına kadar gübre kullanmaktadırlar.

Tarımda tohumları yaklaşık yarısı TİGEM, Tarım kredi kooperatifleri ve özel kuruluşlar aracılığıyla temin edilirken, geri kalan yarısı ise çiftçinin kendi ürettiği ürünlerden karşılanmaktadır.

Ülkemizde tarım işletmelerinin %33'ü 10 dekardan küçük arazilerle faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu işletmeler, hayvancılığın gerektirdiği uygun barınak, hijyen standartları ve en önemlisi pazara erişim gibi etkinlikleri tek başlarına sağlayamazlar. Bu nedenle faaliyetlerin optimum kılınacak bir işletmede sürdürülmesi ihtiyacı doğmaktadır. Bu sürecin en kritik aşaması kimlerle ortaklık kurulacağıdır. Bu modelin çalışması için güveni ve dayanışmayı çoğaltacak bir ortaklık temeli ön koşuldur. Sayılar değişebilir ancak güven duygusu gibi dayanışmayı hızlandıracak araçlara özen gösterilmesi, özellikle mikro işletmeler için kaçınılmaz gibidir (Dağ, 2007: 80).

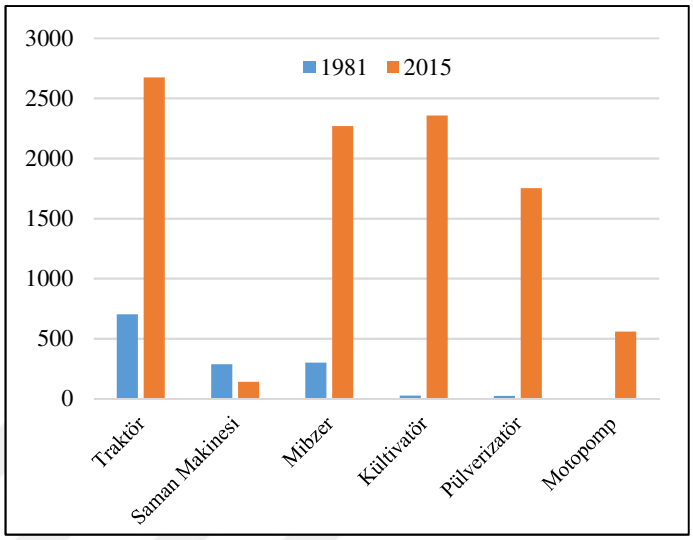
Küçük üreticilerin korunmasına yönelik en önemli araç, lokal işbirliği uygulamalarının, hayata geçirilmesi olarak görünmektedir. Hem devletin destek verdiği hem de devlete yük olmayacak böyle yapıların aktif hale getirilmesi uluslararası iktisadi politikaların negatif yansımalarını engelleyebilir.

Tarımda makinalaşma (tarımsal mekanizasyon) deyimiyle, tarımsal işlemlerin makina ve enerji kullanımıyla gerçekleştirilmesi anlaşılmaktadır. Bu yolla daha hızlı ve daha büyük kapasitede üretim mümkün olabilmektedir. Tarımda makina kullanımı, diğer tarım teknolojisi uygulamalarından farklı olarak, verim artışını doğrudan etkilememekle beraber; kırsal kesimde yeni üretim yöntemlerinin uygulanmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle diğer teknolojik uygulamaların etkinliğini ve ekonomikliğini artırmakta ve çalışma koşullarını iyileştirmektedir. Böylece, uygun teknolojilerin kullanımına olanak sağlayarak belirli büyüklüğe sahip üretim alanlarından daha fazla verimin alınmasına yardımcı olmaktadır (Saral, vd., 2000 : 902). Ancak bu kolaylıkların yanında kırsal kesimde insan gücüne duyulan ihtiyacı azaltması yönüyle, kırsal işgücünün göç etmesine neden olmaktadır. Sonuçta zor bir çelişki olarak hem üretim koşullarını iyileştirmek ve verimi arttırmak için makinalaşmaya ihtiyaç duyulmakta hem de kırsal nüfusun yerinde kalması beklenmektedir.

İlçede son 30 yılda tarımda belirgin bir makinalaşma süreci olduğunu söyleyebiliriz. 1981 yılı itibariyle Saman makinası hariç bütün araçlarda belirgin bir artış

vardır. Yalnızca traktör sayısında 4 kata yakın bir artış söz konusudur. Diğer yardımcı araçlardaki artış çok daha fazladır. Günümüzde hasat için nerdeyse her yerde biçer-döverler kiralanarak kullanıldığından saman makinesine artık ihtiyaç kalmamıştır (Şekil 4. 3).

Tarım Araçları	1981	2015
Traktör	703	2673
Saman Makinesi	287	139
Mibzer	299	2270
Kültivatör	24	2357
Pülverizatör	23	1752
Motopomp	4	559

Şekil 4. 3. Tarım Aletleri Sayıları ve Dağılımı (Köy Envanter Etüdleri – 1981, Arazi Çalışmaları – 2015)

Fotoğraf 4. 2. Tarımsal Aletler

Tarımsal mekanizasyon üretimde verim artışının yanı sıra tarım alanlarının daha kolay idare edilebilmesi için oldukça önemlidir. Özellikle geniş yüzölçümlü parsellerin bulunduğu araştırma sahasında, tarımsal aletlerin yoğun kullanımı zaruridir. Bu nedenle çiftçilik yapan ailelerin büyük bölümünde, yüksek motor gücüne sahip traktör ve temel yardımcı bileşenlerini görmek gayet normaldir.

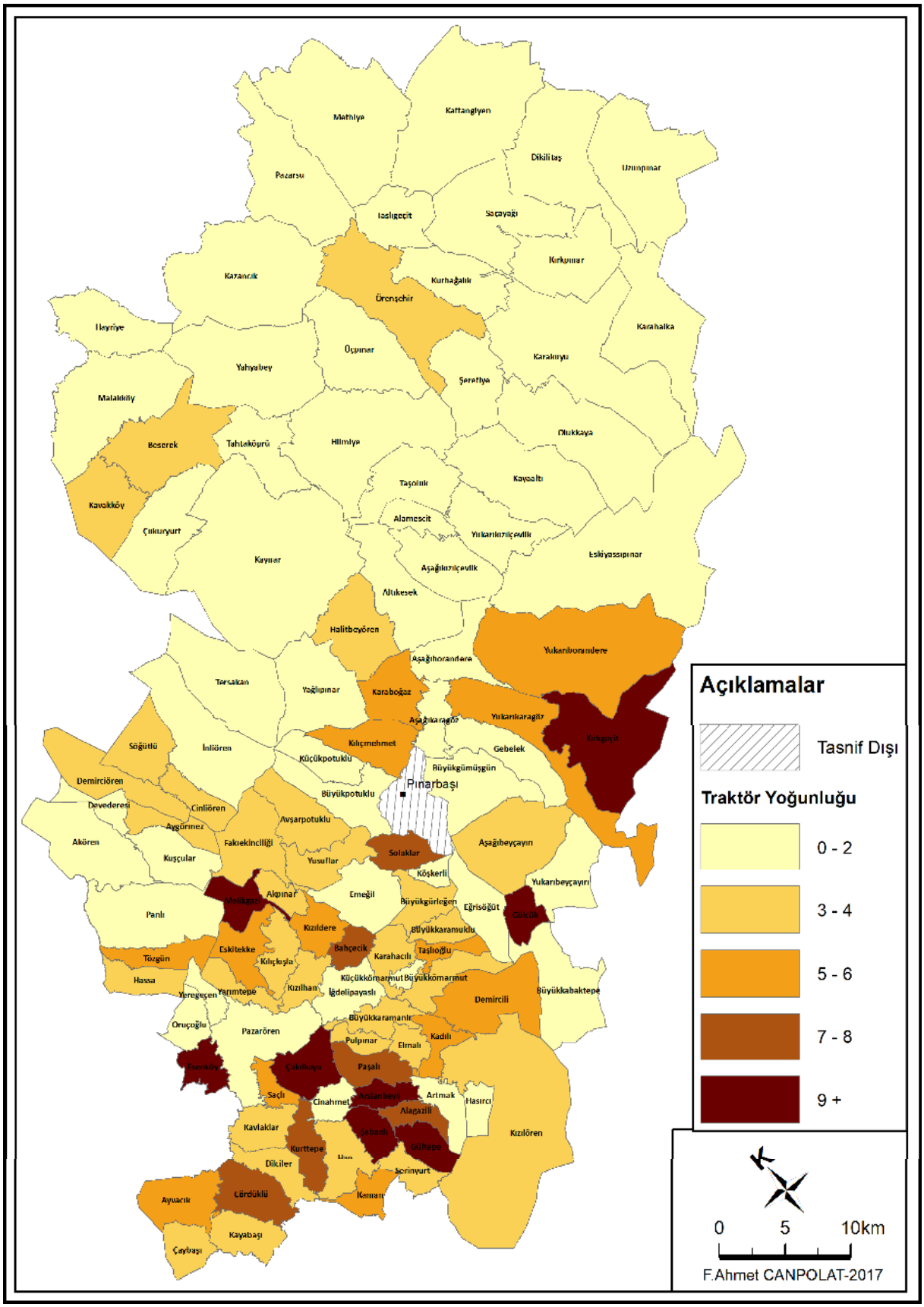
Tarım araçlarındaki kültivatör ve mibzer gibi temel gereçler dışında ilaçlama ve sulama yapmak için kullanılan makinelerin artışı da dikkati çekmektedir. Modern tarım yöntemlerine bağlı olarak pülverizatör ve motopomp kullanımı önemlidir. Pülverizatör bütün köylerde bulunmakla birlikte motopomp yalnızca sulama imkânlarının bulunduğu köylerde bulunmaktadır (Fotoğraf 4. 2).

Pınarbaşı ilçesi hem tarımsal araç-gereç çeşitliliği hem de mevcut tarım arazilere göre bu araçların yeterliliği bakımından genel olarak pozitif bir görünüm sergilemektedir. 2004 yılı itibariyle Türkiye tarım arazilerinde 1000 ha. başına 43,8 adet traktör düşmekte iken (Doğanay, 2011:53), araştırma sahası için bu değer 1000 ha. başına 46,3'tür. Bu değer Kayseri il geneli ortalamasının (49,2) altında, İç Anadolu bölgesinin ortalamasının (39,2) üstündedir. Ancak traktör başına düşen ekipman sayısı ülke genelinde 4,8, İç Anadolu bölgesinde 5,6, Kayseri genelinde 5,3 iken bu değer ilçede 2,6'dır.

Traktör sayılarının köylere göre dağılışı incelendiğinde, 2 köyde traktör bulunmazken, 74 köyde 1-20 arasında, 21 köyde 21-40 arası ve 8 köyde ise 40'dan fazla traktör bulunmaktadır.

Köylerdeki traktör sayıları tarım arazilerinin alanları ve ekonomik seviye arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. İlçe genelinde köy başına ortalama 23 traktör ve traktör başına ortalama 463 dekar düşmektedir. Traktör sayısı fazla olan köyler genellikle çok geniş tarım arazilerine sahiptirler ve Uzunyayla çevresinde yoğunlaşmaktadırlar. Bu kesimde traktör sayısı fazla olmasına rağmen, traktör başına düşen tarım arazisi daha fazladır. Mevcut geniş tarım alanlarına oranla daha fazla traktör sayısı olması beklenirken, buradaki tarım alanlarına uygun güçleri yüksek traktörler bu ihtiyacı azaltmış ve traktör başına düşen tarım arazisini arttırmıştır. Uzunyayla kesiminde traktör başına tarım arazi yoğunluğunun en az olduğu köyler içinde Yukarıborandere, Yukarıkaragöz, Kırkgeçit, Aşağıbeyçayırı yer almaktadır. Ayrıca Zamantı vadi tabanı üzerindeki verimli tarım arazilerine sahip olan Halitbeyören, Karaboğaz ve Kılıçmehmet köylerinde tarım arazilerine oranla daha fazla olan traktör sayısı nedeniyle, yoğunluk değeri maksimum 250 seviyesindedir (Harita 4. 3).

Orta Zamantı havzasındaki köyler Uzunyayla'ya göre küçük veya orta büyüklükte yüz ölçüme sahip olduklarından, traktör başına düşen tarla arazisi miktarı da 100-500 da. arasında değişmektedir.

Harita 4. 3. Pınarbaşı İlçesinde 1000 Dekar Başına Düşen Traktör Sayısı (2015)

Melikgazi, Eskitekke, Aşağıbeyçayırı, Akpınar, Fakıekinciliği, Pulpınar ve Elmalı köyleri, hem traktör sayıları hem de tarım arazileri az olduğu için traktör başına düşen arazi miktarı 400 dekarın altındadır. Bu köyler aynı zamanda az nüfuslu ve genellikle engebeli alanlarda kurulmuş köylerdir. Hasırcı, Oruçoğlu, Büyükpotuklu, Artmak, Küçükkömarmut, Tersakan, Alamescit, Küçükpotuklu, Yukarıbeyçayırı, Yeregeçen ve Köşkerli köyleri ise tarım arazilerine oranla traktör sayısının az olması nedeniyle ortalamanın yüksek olduğu köylerdir. Geri kalan köylerde traktör sayıları Uzunyayla kesimine göre daha fazla olan köylerdir. Gücü daha düşük olan ve çok sayıda olan traktörler bu kesimde çiftçi başına düşen traktör sayısının da daha fazla olduğunu göstermektedir. Sonuçta araştırma sahasında tarktör başına düşen arazi yoğunluğunun en düşük olduğu kesim olmaktadır (Harita 4. 3).

İlçede 2015 yılı itibariyle 2672 traktör, 139 saman makinesi, 2274 mibzer, 2360 kültivatör, 1752 pülverizatör, 559 motopomp ile İnliören ve Panlı köylerinde olmak üzere 2 biçer-döver bulunmaktadır. İnliören ve Panlı köyleri Çörümşek havzasında yer alan ve tarım arazileri Uzunyayla'daki köylere nazaran daha küçük yüzölçümlü olan köylerdir. Dolayısıyla biçerdöverin mevcudiyeti tarım arazilerinin bu köylerde daha fazla olması ile ilgili değildir (Harita 4. 3).

Tarımda üretimi arttırmak, sürekliliği sağlamak ve çiftçilerin harcamalarında yardımcı olmak için çeşitli birlikler ve kooperatifler bulunmaktadır. Pazarören, Kaynar, Örenşehir ve Pınarbaşı ilçe merkezinde olmak üzere 4 adet tarım kredi kooperatifi mevcuttur. Ayrıca 8 adet tarımsal kalkınma kooperatifi yer almaktadır (Tablo 4. 7).

Tablo 4. 7. Kooperatifler ve Üye Sayıları

Kooperatif Adı	**Üye Sayısı**
Karakuyu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**123**
Kaynar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**148**
Şabanlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**42**
Kılıçmehmet B. Potuklu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**56**
Ayvacık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**31**
Tahtyurt Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**34**
Yukarı Borandere Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**23**
Pazarören Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	**0**
Bahçelik Su Ürünleri Kooperatifi	**475**
Toplam Üye Sayısı	**932**

Kaynak: Brifing Raporu, 2016

İlçede ziraat odasına kayıtlı 6690 çiftçi bulunmaktadır. Bu çiftçilerden 932'si tabloda gösterilen çeşitli kooperatiflere aynı zamanda üyedirler. Kalkınma kooperatifleri

çiftçilerin tarımsal faaliyetlerine yönelik nakit ve diğer ihtiyaçlarını çözmede az da olsa etkili olmaktadır. Ayrıca Pancar Bölge Müdürlüğüne kayıtlı 389 çiftçi bulunmaktadır.

Hayvancılık konusunda üreticilere destek olmak için bulunan iki birlik bulunmaktadır. 2001 yılında Kayseri'de kurulan Kayseri Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği 2006 yılında Pınarbaşı İlçe Merkezinde faaliyetlerine başlamıştır. Birliğin, 800 civarında üyesi bulunmaktadır. Birliğin süt primi ve tohumlamaya bağlı destek uygulamaları bulunmaktadır. İlçe merkezinde yer alan Pınarbaşı Süt birliğine ise 500 civarında kayıtlı üye bulunmaktadır. Ürettikleri sütün pazara ulaşmasına önemli bir rol oynayan birlik, yarı kamusal bir kuruluştur. Çiftçilere ayrıca bu birlik aracılığıyla yem desteği de yapılmaktadır.

4.1.4. Parsel Büyüklükleri ve Mülkiyet Durumu

Türkiye uygarlığın ilk geliştiği, tarımsal faaliyetlerin ilk gerçekleştiği eski dünya karaları üzerinde yer alan bir ülkedir, insanlık tarihi ve toprağa yerleşme tarihi bakımından gösterdiği eskilik ekonomik faaliyetler için de aynıdır. Yerleşmedeki bu eskilik tarım topraklarına ve tarım türüne az veya çok etki yapmıştır. Ekili ve dikili topraklar, tarımsal nüfusun yoğunlaşması, satışlar, veraset, tarihi ve sosyal olayların süratli bir şekilde değişiklikler göstermesi gibi çeşitli nedenlerle genel olarak küçük parsellere bölünmüş durumdadırlar (Emiroğlu, 1971: 109).

Arazi kullanımı ve özellikle kırsal kesim ekonomik düzenine etki eden faktörlerden biri de arazi mülkiyetidir. Ailelerin arazi kullanımı, arazinin nüfusa dağılım bu dağılımın ortaya koyduğu şartlar kuşkusuz kırsal yapıda bir şekillenme meydana getirir. Doğal olarak, kır kesiminin sosyal ve ekonomik düzeni tarım yapısına, toprak mülkiyeti ve bu mülkiyetin dağılışına bağlıdır (Kara, 1977: 161).

Köy işleri Bakanlığı'nca, 1981 yılında yapılan Köy Envanter Etüdü Çalışmaları kapsamında hazırlanan köy karnelerine göre, ilçedeki 116 köyde 8640 topraklı, 1559 topraksız çiftçi ailesi bulunmaktadır. Topraklı çiftçi ailelerinin %39'u 50 dekardan az araziye sahiptir. Ailelerin % 27'si 51-100 dekar, % 22'si 101-200 dekar ve %12'si 201-500 dekar arasında araziye sahiptir (Tablo 4. 8, Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

1981 yılına göre ilçede topraksız aile sayısı 1559 iken 2015 yılı itibariyle bu sayı 155'e gerilemiştir. 2015 yılında tarımla uğraşan aile sayısındaki yaklaşık 1000 kişilik azalma ile 1981 yılındaki 1559 topraksız aile sayısı birlikte düşünüldüğünde göç eden ailelerin önemli bir bölümünü bu ailelerin oluşturduğunu söylemek mümkündür (Tablo 4. 8, Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

Tablo 4. 8 Pınarbaşı İlçesinde 1981 ve 2015 Yıllarına Göre Topraklı, Topraksız ve Toplam Çiftçi Sayıları

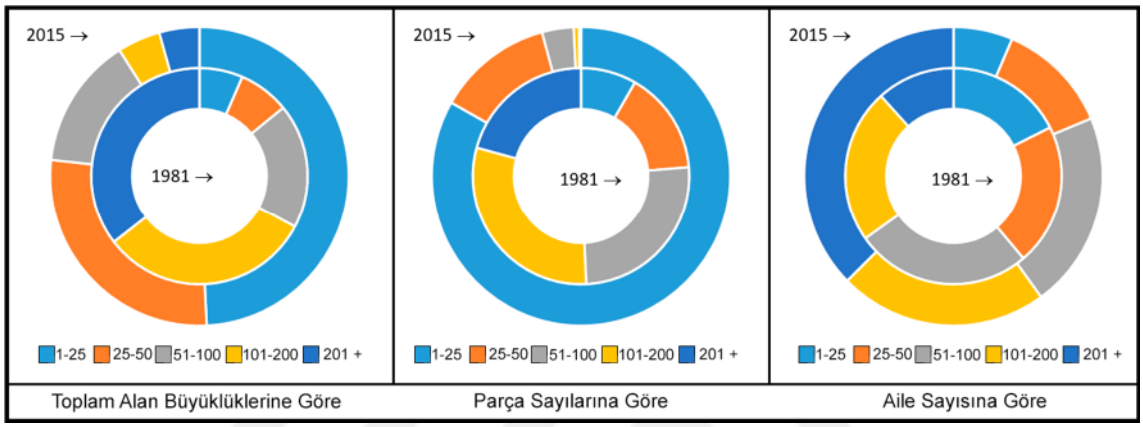
Sıra	Köy Adı	1981			2015		
		Topraklı Çiftçi Aile Sayısı	Topraksız Çiftçi Aile Sayısı	Toplam Çiftçi	Topraklı Çiftçi Aile Sayısı	Topraksız Çiftçi Aile Sayısı	Toplam Çiftçi
1	Akören	100		100	20		20
2	Akpınar	23		23	5		5
3	Alagazili	69		69	24		24
4	Alamescit	30		30	10		10
5	Altıkesek	91		91	27		27
6	Arslanbeyli	108		108	120		120
7	Artmak	21		21	20	2	22
8	Aşağıbeyçayırı	40		40	12		12
9	Aşağıborandere	109		109	60		60
10	Aşağıkaragöz	102	7	109	44		44
11	Aşağıkızılçevlik	109	14	123	25	2	27
12	Avşarpotuklu	42	6	48	16		16
13	Avşarsöğütlü	77	2	79	Tomarza'ya bağlandı.		
14	Aygörmez	22	3	25	12	1	13
15	Ayvacık	69		69	40	2	42
16	Bahçecik	48	15	63	15		15
17	Beserek	120	12	132	10		10
18	Büyükgümüşgün	109	11	120	86		86
19	Büyükgürleğen	68	25	93	22		22
20	Büyükkabaktepe	60		60	4		4
21	Büyükkaramanlı	82	25	107	20		20
22	Büyükkaramuklu	80	5	85	10		10
23	Büyükkömarmut	29	11	40	50	4	54
24	Büyükpotuklu	62		62	23	15	38
25	Cinahmet	30	3	33	5		5
26	Cinliören	61		61	17		17
27	Çakılkaya	102	61	163	142		142
28	Çaybaşı	36	2	38	13		13
29	Çördüklü	90	1	91	55		55
30	Çukuryurt	40	14	54	18		18
31	Demircili	76	28	104	20		20
32	Demirciören	45	14	59	16		16
33	Devederesi	29	3	32	10		10
34	Dikilitaş	89	10	99	55		55
35	Dilciler	72	10	82	30		30
36	Eğrisöğüt	44		44	0		0
37	Elmalı	36	12	48	18		18
38	Emeğil	96	151	247	2	50	52
39	Esenköy	99	4	103	67		67
41	Eskitekke	67	22	89	8	5	13
40	Eskiyassıpınar	99	66	165	60	10	70
42	Fakıekinciliği	57		57	17		17
43	Gebelek	70	3	73	45		45
44	Gölcük	57	26	83	35		35
45	Gültepe	81	17	98	80		80
46	Halitbeyören	81	17	98	29	6	35
47	Han	90	20	110	30	1	31
48	Hasırcı	Kızılören'e bağlı mezra.			35		35
49	Hassa	43	40	83	34		34
50	Hayriye	50	26	76	23	2	25
51	Hilmiye	124	13	137	47	2	49
52	İğdelipayaslı	77		77	16		16
53	İnliören	105		105	55		55
54	Kadılı	45	12	57	25		25
55	Kaftangiyen	110	5	115	30		30
56	Kaman	106	2	108	100		100
57	Karaboğaz	91	8	99	40		40
58	Karahacılı	52	7	59	72		72
59	Karahalka	62	7	69	10		10
60	Karakuyu	128	2	130	68	4	72
61	Kavakköy	43	5	48	35		35
62	Kavlaklar	55	15	70	35		35
63	Kayaaltı	191	4	195	5		5
64	Kayabaşı	96	2	98	35	2	37
65	Kaynar	295	29	324	30	10	40
66	Kazancık	105	13	118	45		45
67	Kılıçkışla	89		89	35		35
68	Kılıçmehmet	112		112	34	3	37
69	Kırkgeçit	47	12	59	115		115
70	Kırkpınar	52	3	55	20		20
71	Kızıldere	64	34	98	15	3	18
72	Kızılhan	82	9	91	25		25
73	Kızılören	103	44	147	25		25
74	Köşkerli	14		14	2		2
75	Kurbağalık	76	10	86	35		35
76	Kurttepe	62	45	107	55		55
77	Kuşçular	42		42	15		15
78	Küçükkömarmut	26		26	2		2
79	Küçükpotuklu	23	5	28	5	1	6
80	Malakköy	190	6	196	45	4	49
81	Melikgazi	8		8	1	1	2
82	Methiye	114	60	174	74		74
83	Oğuzlar	105	68	173	P.Ören'e bağlı mezra.		
84	Olukkaya	124	3	127	50		50
85	Oruçoğlu	53	6	59	4		4
86	Örenşehir	83	11	94	55		55
87	Panlı	85	45	130	30		30
88	Paşalı	74	14	88	50		50
89	Pazarören	91	76	167	200		200
90	Pazarsu	92	4	96	30		30
91	Pulpınar	34		34	7		7
92	Saçayağı	62	12	74	26	3	29
93	Saçlı	22	12	34	15	1	16
94	Serinyurt	37	2	39	16		16
95	Solaklar	91	39	130	78		78
96	Söğütlü	43		43	15		15
97	Şabanlı	106	20	126	50		50
98	Şerefiye	64	5	69	20		20
99	Tahtaköprü	54	10	64	22		22
100	Taşlıgeçit	28		28	12		12
101	Taşlıoğlu	25	5	30	18		18
102	Taşoluk	20	6	26	15		15
103	Tersakan	70	3	73	18		18
104	Tokmak	52	6	58	P.Ören'e bağlı mezra.		
105	Tözgün	63	20	83	80	10	90
106	Uzunpınar	142	6	148	54	1	55
107	Üçpınar	60	2	62	17		17
108	Yağlıpınar	61	7	68	28		28
109	Yahyabey	142		142	61		61
110	Yarımtepe	52	26	78	18		18
111	Yeniyassıpınar	98		98	Kaynar'a bağlı mezra.		
112	Yeregeçen	47	9	56	23		23
113	Yukarıbeyçayırı	28	3	31	24		24
114	Yukarıborandere	221	29	250	160		160
115	Yukarıkaragöz	111	39	150	60	10	70
116	Yukarıkızılçevlik	48	19	67	25		25
117	Yusuflar	53	14	67	5		5
	Toplam	**8640**	**1559**	**10199**	**3976**	**155**	**4131**

Kaynak: Köy Envanter Etüdleri 1981, Arazi Çalışmaları 2015

Tablo 4. 9. Pınarbaşı İlçesinde Tarımsal İşletme Büyüklükleri (1981, 2015)

Arazi Grubu	1981		2015*		1981		2015*		1981		2015*		Ort. Parsel Büy.	
	Toplam Alan (Da)	%	Toplam Alan (Da)	%	Parça Sayısı	%	Parça Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	1981	2015
1-25	57377	6	479992	49	5779	8	52035	83,2	1569	18	436	6	10	9
26-50	67219	8	268494	28	10676	15	7860	12,6	1898	21	830	12	6	34
51-100	165543	19	138968	14	17772	26	2144	3,4	2353	26	1447	21	9	65
101-200	280506	32	45340	5	20874	30	354	0,6	2066	23	1532	23	13	128
201 +	313681	35	42324	4	14419	21	137	0,2	1044	12	2534	37	22	309
Toplam	884326	100	975118	100	69520	100	62530	100	8930	100	6779	100	13	16

Kaynak: 1981 Köy Envanter Etüdleri, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2015.

Şekil 4. 4. Tarımsal İşletme Büyüklüklerine Göre Arazilerin Toplam Alan, Parça Sayısı ve Aile Sayısına Göre Oransal Dağılımları

Arazi verilerine göre ise 2015 yılı için ilçede 155 ailenin tarım arazisi bulunmamaktadır. Bu ailelerden 50'si Emeğil köyünde yer almaktadır. Baraj nedeniyle arazileri sular altında kalması ailelerin iktisadi faaliyetlerini değiştirmiştir. Diğer aileler ise köyde yalnızca hayvancılık yapanlar, köye çobanlık yapmak için gelip yerleşen aileler, devlet memuru olan ve emekli olan ailelerden oluşmaktadır (Tablo 4. 8, Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

1981 yılı itibariyle ilçede ortalama parsel büyüklüğü 13 da'dır. Bu değer hem Türkiye ortalamasının (10,5) üzerinde hem de İç Anadolu bölgesi ortalamasının (12,6) üzerindedir (Emiroğlu, 1972:125). 1981 yılında 100 dekar ve üzeri alana sahip araziler toplam arazinin %67'sini oluştururken, 2015 yılında 50 dekara kadar olan araziler toplam arazinin %77'sini oluşturması, ilçede tarım arazilerin parçalanma durumunun fazla olduğunu göstermektedir (Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

Parça sayısına göre tarım arazilerinde doğal olarak benzer bir değişim yaşanmıştır. 1981 yılında 50 dekar ve üzeri araziler yani 50 ile 500 arası araziler toplam arazideki parçaların %77'sini oluştururken; 2015 yılında 50 dekara kadar olan yani 1-50 dekar arası araziler toplam arazideki parçaların %96'sını oluşturmaktadır (Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

Tarım arazilerinin büyüklüklerine ve ailelerin mülkiyetine göre dağılımı ise ilginç bir tablo ortaya koymaktadır. 1981 yılında 50 dekar ve üzeri mülkiyete sahip ailelerin toplam aile sayısına oranı %61 iken, 2015 yılında aynı mülkiyet grubu için %81'e yükselmiştir. Yani aileleri sahip olduğu mülkiyetin büyüklüğü artmış ancak bunun yanında parsel büyüklükler azalmış ve parça sayıları artmıştır (Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

İlçede 2015 yılı itibariyle 975118 dekar arazi 62530 parçadan oluşmaktadır. Buna göre ortalama parsel büyüklüğü 16 dekardır. 2001 tarım sayımında Türkiye geneli ortalama parsel büyüklüğü 59 dekara yükselmiştir. Ancak araştırma sahasında ortalama parsel büyüklüğünde önemli bir değişiklik olmamıştır. 1981 yılına göre tarım arazileri %10,2 (90792 da) ve parça sayısı % -10 (6990 da) azalmıştır (Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

1-25 dekar arası büyüklükteki tarım arazilerinde toplam alan miktarı son 34 yılda 8 kattan fazla artış göstermiş (%737), böylece en fazla artış gösteren grup olmuştur. Benzer durum parça sayısında daha fazla gerçekleşmiştir. 1981 yılında 6 bin civarındaki parça sayısı 2015 yılında 52 bin seviyesine kadar çıkmış böylece 9 kat (%800) artış göstermiştir. Aile sayısında ise tersi bir durum yaşanmıştır. 1981 yılında bu büyüklük aralığında araziye sahip aile sayısı 1569 iken, %-72 azalarak 436'ya inmiştir. Buna göre bu gruptaki arazi miktarı ve parça sayısı önemli oranda artmış olsa da aile sayısındaki azalma, ailelerin küçük parçalar halinde büyük yüzölçümlü arazilere sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

26-50 dekar arası büyüklükteki tarım arazilerinde 1981 yılından 2015 yılına kadar geçen sürede toplam alan miktarı 67 bin da. civarından 268 bin da.'a çıkarak 4 katlık (%299) bir artış gösterirken parça sayısı %-26'lık bir azalma, aile sayısı ise %-56'lık bir azalma göstermiştir.

51-100 dekar arası büyüklükteki tarım arazilerinde ve daha büyük arazilerde diğer grupların aksine artık toplam alan miktarında, 1981 yılına göre azalmalar görülmektedir. Bu grupta toplam tarım yüzölçümünde %-16'lık bir azalma yaşanmıştır. Benzer şekilde parça ve aile sayısında da 50 ve üzeri büyüklükteki tarım arazilerinde belirgin azalmalar göze çarpmaktadır. Bu grupta parça sayısında %-88'lik bir azalma, aile sayısında ise %-39'luk bir azalma görülmektedir. Sonuçta araştırma sahasında büyük yüzölçümlü tarlalarda küçülmeler yaşanmıştır. Ancak toplam çiftçi sayısına göre gruplardaki aile sayısının oranlarının 1981 yılına göre durumları karşılaştırıldığında, ailelerin sahip oldukları arazilerin büyüklükleri artış göstermiştir. Bu artış özellikle 200 da ve üzeri arazilerde çok daha belirgin olarak yaşanmıştır. Çünkü bu gruptaki ailelerin

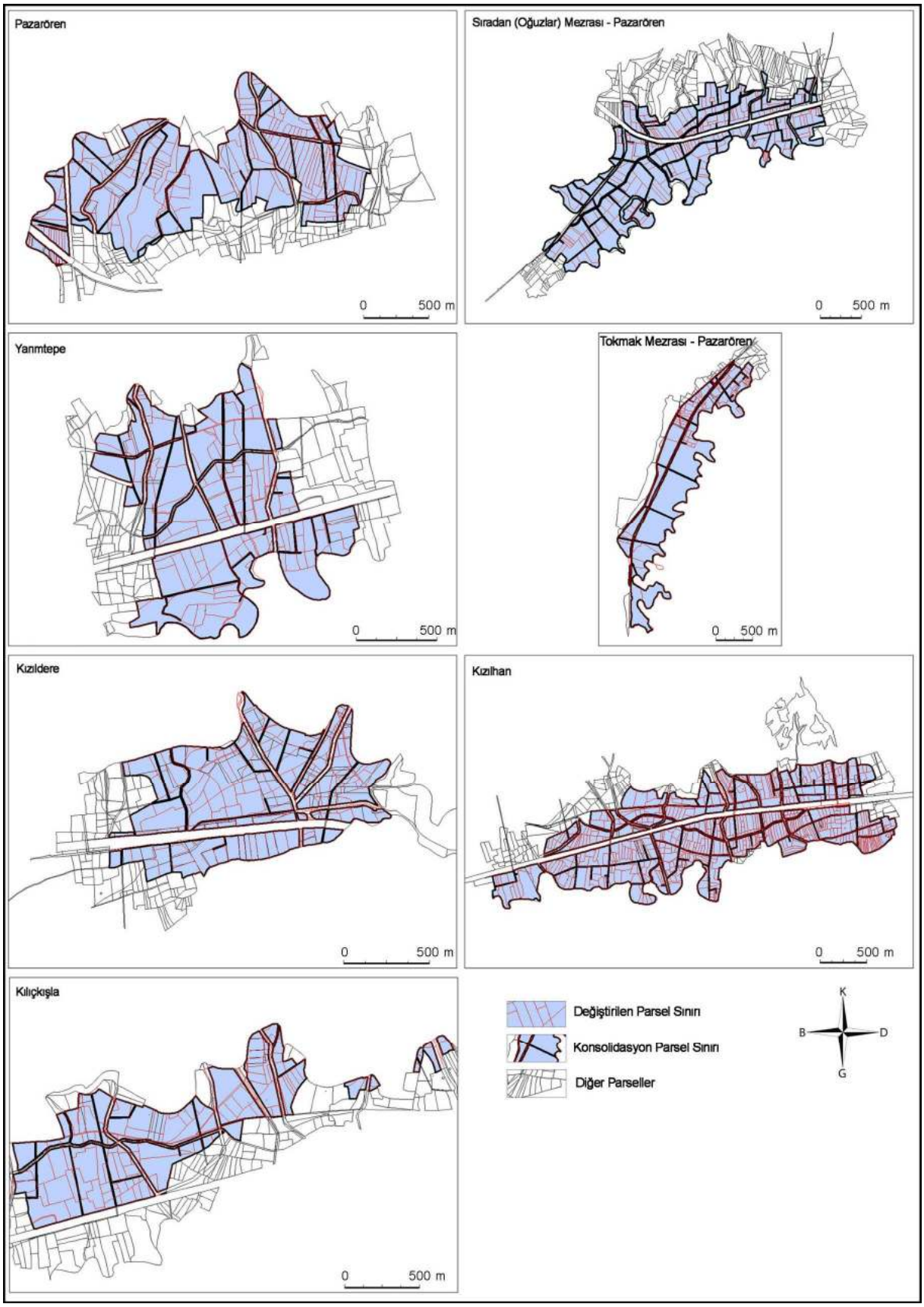
toplam çiftçi aileleri içindeki oranı 1981 yılında %12 (1044) iken 2015 yılında %37'ye (2534) yükselmiştir (Tablo 4. 9, Şekil 4. 4).

Mülkiyet sahiplerinin büyük bir bölümü kentlerde ikamet ettiğinde tarım arazilerinin değerlendirilmesinde kiralama usülü giderek yaygınlaşmaktadır. Günümüzde 2946 aile, ilçe dışından köylere gelip tarımla uğraşmakta ve kentlere geri dönmektedir. Bu aileler toplam aile sayısının yaklaşık %37'sini oluşturmakta ve sürekli artmaktadır.

Hali hazırdaki parsel sayıları, büyüklükleri ve tarımla uğraşan aile sayıları, ilçede arazi toplulaştırması yapma zorunluluğunu göstermektedir. 1-25 dekar arazi parça sayısının 6 bin civarından 68 bin civarına ulaşması, tarımla uğraşan aile sayısının azalması ve ilçeden kentlere gerçekleşen göçler, tarımsal arazilerin işletilmesini giderek zorlaştırmaktadır.

Küçük ve dağınık tarlalar, aralarındaki mesafe nedeniyle zaman kaybına yol açmakta, verimi düşürmekte, makine kullanılmasını ve modern ziraat metotlarının uygulanmasını güçleştirmekte, verimi arttıran ekim sistemlerinin uygulanmasını zorlaştırmakta ve küçük tarlalardaki sınırlar arazi kaybına sebep olmaktadır (Denker, 1977:203). Ağırlıklı olarak, arazinin dağıtım şekli, tasarruf şekli ve hukuki sebeplere bağlı olarak, ortaya çıkan parsellerin küçülmesi problemi, Pınarbaşı ilçesinde de belirgin olarak görülmektedir. Bu nedenle ilçede konsolidasyon, zorunluluk haline gelmiştir. Günümüzde bu amaçla, 534.000 dekar arazide, toplulaştırma çalışması devam etmektedir.

Konsolidasyon çalışmaları bazı köylerde bitirilmiştir. Bu köyler Bahçelik barajı sulamasından faydalanabilecek olan Pazarören, Yarımtepe, Kızıldere, Kızılhan ve Kılıçkışla köyleridir. 1500 civarında parçadan oluşan tarımsal parsel sayısı 259'a düşürülmüştür. Bu kapsamda yaklaşık 12 bin dekar arazi toplulaştırılmıştır (Harita 4. 4).

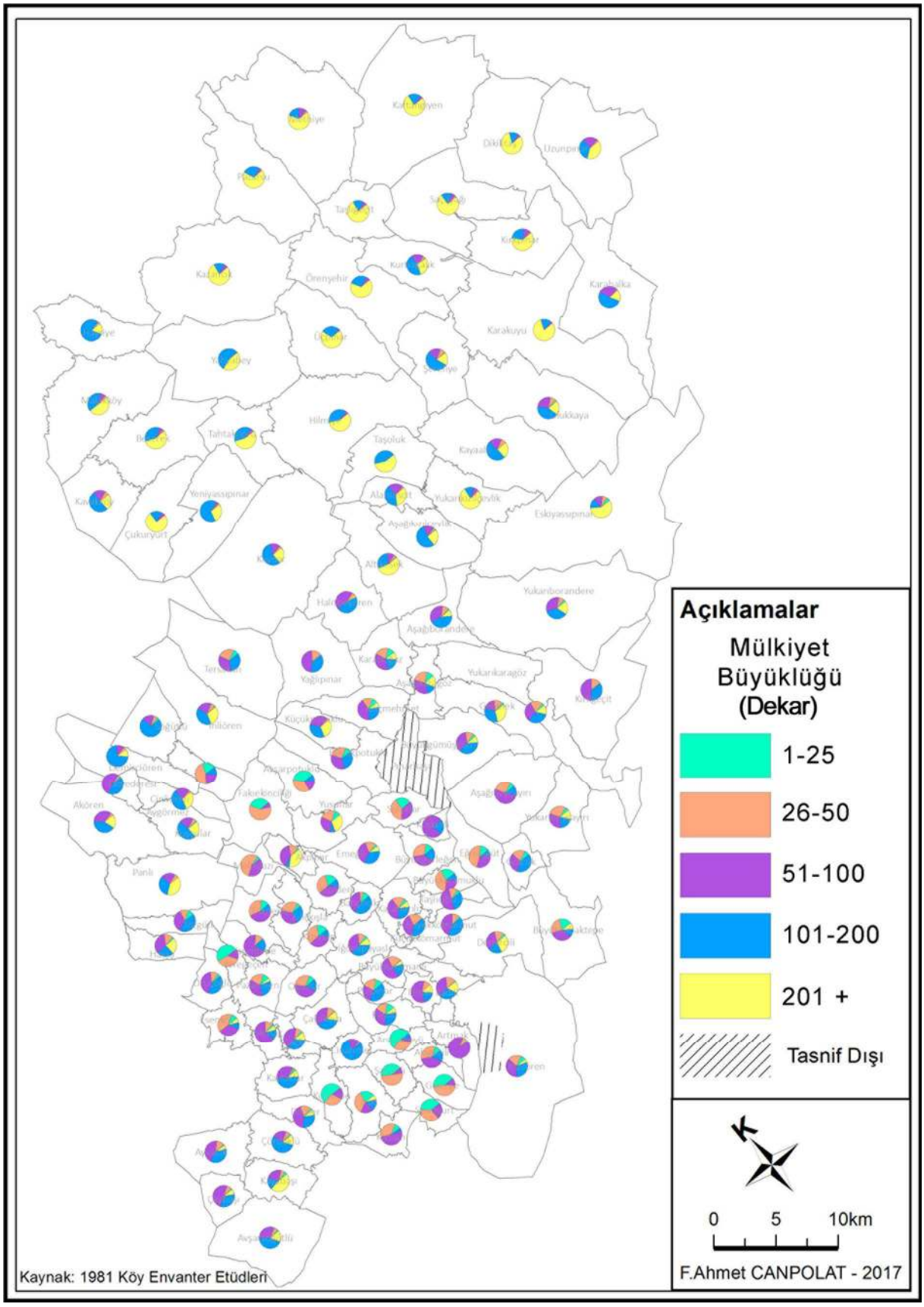
Harita 4. 4. Konsolidasyon Çalışmaları Devam Eden Köyler (2016)

Tablo 4. 10. Pınarbaşı İlçesinde (Kayseri) Tarımsal İşletme Büyüklüklerinin Köylere Dağılımı (1981)

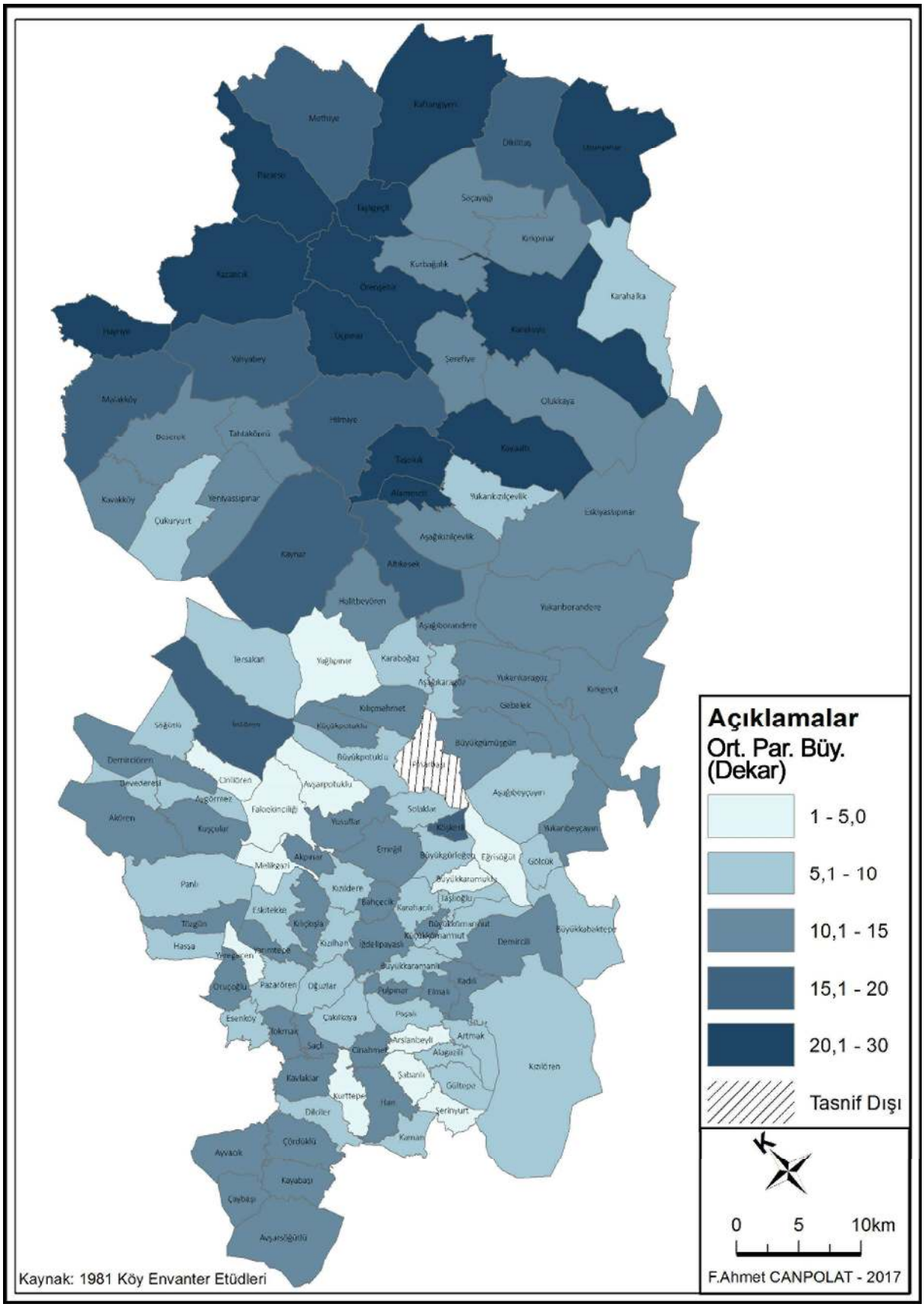
Sıra	Köy Adı	1-25 da.				25-50 da.				51-100 da.				101-200 da.				201 ve üzeri da.				Toplam Alan da.
		Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	
1	Akören	3	12	45	*0*	10	58	381	*4*	49	384	3674	*35*	30	311	4223	*41*	8	96	2089	*20*	10412
2	Akpınar	3	14	52	*3*	7	42	275	*14*	10	84	768	*39*	1	7	121	*6*	2	36	738	*38*	1954
3	Alagazili	17	72	297	*9*	27	175	1027	*33*	20	179	1267	*40*	5	51	555	*18*	0	0	0	*0*	3146
4	Alamescit	1	1	20	*1*	2	7	82	*2*	11	54	948	*24*	11	58	1617	*40*	5	39	1328	*33*	3995
5	Altıkesek	9	31	192	*1*	13	37	473	*4*	20	127	1482	*11*	27	271	3990	*30*	22	330	7359	*55*	13496
6	Arslanbeyli	85	399	1070	*53*	19	129	642	*32*	3	21	159	*8*	1	6	130	*6*				*0*	2001
7	Artmak	1	5	23	*1*	3	22	125	*7*	17	185	1561	*91*				*0*				*0*	1709
8	Aşağıbeyçayırı	11	49	132	*7*	12	89	514	*27*	14	121	981	*52*	2	45	270	*14*	1	20		*0*	1897
9	Aşağıborandere	11	27	183	*2*	23	99	896	*10*	43	289	3152	*35*	29	278	3987	*44*	3	43	833	*9*	9051
10	Aşağıkaragöz	32	118	532	*10*	36	216	1295	*24*	27	224	1837	*34*	5	77	741	*14*	2	29	935	*18*	5340
11	Aşağıkızılçevlik	10	20	162	*1*	8	42	319	*3*	25	168	1934	*16*	51	461	6701	*55*	15	167	3047	*25*	12163
12	Avşarpotuklu	26	107	431	*37*	12	100	413	*35*	3	27	205	*18*	1	9	115	*10*				*0*	1164
13	Avşarsöğütlü	10	24	157	*2*	11	55	386	*6*	28	170	2150	*31*	23	195	3034	*44*	5	57	1138	*17*	6865
14	Aygörmez				*0*	2	16	76	*3*	8	72	563	*22*	9	183	1155	*45*	3	102	753	*30*	2547
15	Ayvacık	4	6	57	*1*	15	51	642	*12*	33	280	2330	*43*	16	163	2070	*38*	1	16	349	*6*	5448
16	Bahçecik	17	34	297	*10*	5	22	172	*6*	16	88	1188	*39*	10	80	1372	*45*				*0*	3029
17	Beserek	3	9	66	*0*	11	42	419	*2*	16	111	1242	*6*	51	730	7183	*36*	49	676	11230	*56*	20140
18	Büyükgümüşgün	22	39	315	*4*	25	138	941	*12*	37	247	2796	*36*	22	184	2922	*38*	3	25	772	*10*	7746
19	Büyükgürleğen	22	100	310	*11*	25	114	924	*31*	16	96	1119	*38*	5	26	599	*20*				*0*	2952
20	Büyükkabaktepe	28	97	422	*18*	18	121	617	*26*	11	79	793	*34*	2	22	265	*11*	1	15	246	*10*	2343
21	Büyükkaramanlı	7	23	74	*1*	26	198	1055	*20*	40	277	2838	*53*	8	74	1112	*21*	1	17	290	*5*	5369
22	Büyükkaramuklu	39	191	550	*21*	28	225	1081	*42*	11	108	659	*26*	2	37	272	*11*				*0*	2562
23	Büyükkömarmut	3	17	48	*2*	6	32	223	*11*	13	107	878	*45*	7	72	802	*41*				*0*	1951
24	Büyükpotuklu	18	36	269	*9*	19	80	793	*26*	17	216	1052	*34*	8	62	986	*32*				*0*	3100
25	Cinahmet				*0*	2	6	76	*2*	10	71	621	*18*	18	246	2811	*80*				*0*	3508
26	Cinliören	27	131	386	*19*	25	246	903	*45*	7	68	465	*23*	2	36	247	*12*				*0*	2001
27	Çakılkaya	7	27	103	*1*	25	154	908	*11*	43	345	2906	*37*	23	263	2893	*37*	4	52	1090	*14*	7900
28	Çaybaşı	3	12	55	*2*	5	26	203	*7*	20	129	1429	*50*	7	55	923	*33*	1	9	222	*8*	2832
29	Çördüklü	10	26	169	*2*	13	64	509	*7*	28	199	1631	*22*	34	310	4008	*54*	5	81	1163	*16*	7480
30	Çukuryurt	14	57	1382	*14*	2	8	76	*1*	6	62	484	*5*	10	131	1499	*16*	18	638	6127	*64*	9568
31	Demircili	14	46	193	*3*	22	130	830	*15*	26	184	1799	*32*	10	66	1243	*22*	4	41	1597	*28*	5662
32	Demirciören	2	5	29	*1*	4	21	161	*4*	8	110	501	*12*	29	265	3143	*73*	2	13	485	*11*	4319
33	Devederesi	4	23	87	*3*	6	33	205	*8*	18	180	1320	*49*	7	144	1068	*40*				*0*	2680
34	Dikilitaş	1	3	24	*0*	6	24	233	*1*	9	61	741	*3*	27	289	3219	*14*	46	1026	18695	*82*	22912
35	Dilciler	8	19	140	*3*	20	120	810	*17*	31	252	2171	*44*	11	129	1363	*28*	2	30	423	*9*	4907
36	Eğrisöğüt	16	72	204	*13*	20	168	741	*47*	7	89	505	*32*	1	13	130	*8*				*0*	1580
37	Elmalı	1	4	23	*1*	7	38	294	*10*	23	106	1631	*58*	4	33	531	*19*	1	13	329	*12*	2808
38	Emeğil	12	42	220	*3*	29	162	1119	*16*	36	176	2611	*38*	17	174	2378	*35*	2	24	518	*8*	6846
39	Esenköy	24	130	438	*10*	48	256	1799	*40*	22	155	1526	*34*	4	40	458	*10*	1	9	305	*7*	4526
41	Eskitekke	26	67	291	*12*	23	141	855	*34*	16	86	1063	*43*	2	16	273	*11*				*0*	2482
40	Eskiyassıpınar	28	56	482	*5*	27	65	742	*7*	17	211	1326	*13*	11	84	1464	*15*	16	348	5922	*60*	9936
42	Fakıekinciliği	30	184	487	*33*	25	219	863	*59*	2	19	110	*8*				*0*				*0*	1460
43	Gebelek	10	18	175	*3*	22	99	804	*13*	16	187	1146	*19*	15	215	2045	*33*	7	83	1952	*32*	6122
44	Gölcük	14	105	252	*7*	18	157	674	*20*	14	146	1093	*32*	11	124	1372	*40*				*0*	3391
45	Gültepe	51	210	834	*41*	26	162	962	*48*	4	31	228	*11*				*0*				*0*	2024
46	Halitbeyören	3	13	60	*1*	10	61	388	*5*	43	326	3384	*44*	24	168	3635	*47*	1	62	221	*3*	7688
47	Han	40	71	708	*22*	36	150	1150	*36*	9	33	625	*19*	4	34	531	*16*	1	7	225	*7*	3239
48	Hassa	6	45	95	*3*	11	80	420	*13*	16	137	1113	*35*	7	98	821	*26*	3	48	751	*23*	3200
49	Hayriye				*0*	7	7	300	*3*				*0*	40	250	7644	*80*	3	130	1600	*17*	9544
50	Hilmiye	6	16	73	*0*	3	9	121	*0*	13	67	1019	*4*	79	641	11661	*44*	48	684	13697	*52*	26571
51	İğdelipayaslı	14	30	216	*4*	17	62	655	*12*	28	185	2108	*37*	16	128	2036	*36*	2	18	637	*11*	5652
52	İnliören	13	33	214	*2*	18	60	682	*6*	32	202	2437	*23*	30	203	4227	*39*	12	126	3227	*30*	10787
53	Kadılı	3	11	54	*1*	15	102	539	*14*	17	143	1346	*36*	8	87	1126	*30*	2	30	687	*18*	3752
54	Kaftangiyen	1	1	25	*0*	4	7	164	*1*	13	45	1057	*4*	35	235	5272	*19*	57	738	20764	*76*	27282
55	Kaman	24	100	406	*8*	44	290	1729	*35*	36	350	2545	*51*	2	30	263	*5*				*0*	4943
56	Karaboğaz	33	119	470	*10*	28	112	921	*21*	20	148	1634	*36*	8	85	969	*22*	2	24	488	*11*	4482
57	Karahacılı	10	35	163	*5*	17	110	622	*19*	17	186	1328	*40*	7	92	893	*27*	1	5	300	*9*	3306
58	Karahalka	1	3	9	*0*	4	14	139	*2*	27	240	2072	*30*	26	388	3614	*52*	4	78	1150	*16*	6984
59	Karakuyu	2	3	30	*0*	4	8	127	*0*	11	30	893	*3*	28	179	4457	*16*	83	719	22682	*80*	28189

Sıra	Köy Adı	1-25 da.				25-50 da.				51-100 da.				101-200 da.				201 ve üzeri da.				Toplam Alan da.
		Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	Aile Sayısı	Parça Sayısı	Alan	%	
60	Kavakköy	3	9	44	1	8	70	311	6	16	123	1243	23	17	170	2584	48	5	64	1203	22	5385
61	Kavlaklar	10	31	177	3	3	12	144	3	25	160	2000	36	15	201	2705	48	2	43	586	10	5612
62	Kayaaltı	4	7	58	0	42	109	1492	8	55	237	3683	19	73	179	9255	49	17	185	4514	24	19002
63	Kayabaşı	22	32	287	4	25	81	476	6	30	160	1884	25	9	124	1301	17	10	160	3572	48	7520
64	Kaynar	10	25	131	0	30	130	1148	3	70	500	5517	15	151	1300	21056	57	34	382	9229	25	37081
65	Kazancık	2	4	38	0	5	35	173	1	19	147	1417	6	22	166	3425	16	57	591	16794	77	21847
66	Kılıçkışla	21	46	254	6	33	169	1369	30	25	145	1657	36	10	64	1271	28				0	4551
67	Kılıçmehmet	41	81	478	8	24	148	918	16	34	141	2411	41	12	99	1580	27	1	26	486	8	5873
68	Kırkgeçit	1	2	20	1	13	52	500	14	24	135	1741	49	9	68	1257	36				0	3518
69	Kırkpınar	3	7	19	0	3	35	134	2	13	70	900	11	15	171	2100	25	18	295	5385	63	8538
70	Kızıldere	29	144	388	18	20	121	680	32	13	68	796	38	2	24	253	12				0	2117
71	Kızılhan	30	83	508	16	31	201	1157	36	18	149	1202	37	3	32	371	11				0	3238
72	Kızılören	29	83	472	8	30	269	1137	19	30	202	2219	37	13	108	1792	30	1	1	300	5	5920
73	Köşkerli	7	38	135	8	11	49	378	23	12	59	858	53	2	13	256	16				0	1627
74	Kurbağalık	7	19	102	1	8	41	322	4	22	153	1641	18	31	282	4206	47	8	125	2745	30	9016
75	Kurttepe	49	277	642	52	10	92	372	30	3	33	224	18				0				0	1238
76	Kuşçular	6	24	72	2	6	30	249	5	12	79	972	21	15	176	2227	48	3	62	1137	24	4657
78	Küçükkömarmut	5	22	71	4	10	45	401	21	11	81	719	38	5	47	716	38				0	1907
77	Küçükpotuklu	1	2	7	0	3	17	85	3	11	91	855	33	5	60	878	34	3	62	773	30	2598
79	Malakköy	3	9	48	0	22	82	905	3	33	203	2493	8	78	635	12204	39	54	660	15438	50	31088
80	Melikgazi	1	4	18	5	5	36	221	55	2	42	161	40				0				0	400
81	Methiye	3	11	57	0	10	40	381	2	28	155	2163	13	31	495	3145	18	42	399	11457	67	17203
82	Oğuzlar	30	111	453	9	36	204	1451	28	32	203	2258	44	7	49	930	18				0	5092
83	Olukkaya	18	110	318	3	23	147	993	9	41	402	2996	26	33	342	4830	42	9	123	2468	21	11605
84	Oruçoğlu	7	20	150	4	12	66	439	12	23	161	1623	43	11	120	1547	41				0	3759
85	Örenşehir	3	13	38	0	3	10	102	1	15	113	1018	6	30	244	5077	28	32	389	11900	66	18135
86	Panlı	4	35	68	1	14	154	630	6	28	488	2139	21	27	563	3534	34	12	446	4014	39	10385
87	Paşalı	25	125	434	11	20	67	739	19	20	176	1339	34	8	110	1088	28	1	28	311	8	3911
88	Pazarören	36	133	395	10	25	103	851	21	20	145	1470	37	9	85	1076	27	1	12	202	5	3994
89	Pazarsu	7	26	89	0	6	10	244	1	7	23	598	3	33	186	5084	27	39	404	12883	68	18898
90	Pulpınar	12	40	178	10	10	36	368	21	7	42	469	27	5	32	710	41				0	1725
91	Saçayağı	4	7	79	1	6	15	251	2	9	71	678	6	12	168	1912	16	31	609	8774	75	11694
92	Saçlı	2	7	40	2	4	26	162	9	11	86	773	43	4	44	586	33	1	10	219	12	1780
93	Serinyurt	22	103	370	38	11	75	360	37	4	21	236	24				0				0	966
94	Solaklar	39	101	608	24	37	164	1003	40	15	76	912	36				0				0	2523
95	Söğütlü	7	60	119	3	6	31	234	6	9	62	631	17	21	237	2671	73				0	3655
96	Şabanlı	62	365	1125	41	40	338	1375	50	4	53	241	9				0				0	2741
97	Şerefiye	3	9	60	1	16	51	469	8	14	91	1113	19	28	279	3124	53	3	90	1149	19	5915
98	Tahtaköprü	1	3	13	0	3	17	102	1	7	60	472	5	23	310	3692	38	20	347	5417	56	9696
99	Taşlıgeçit	2	2	23	0	2	13	88	2	3	12	250	4	6	34	900	16	15	125	4406	78	5667
100	Taşlıoğlu	4	10	64	5	6	41	190	13	12	90	702	50	3	55	454	32				0	1410
101	Taşoluk				0	1	2	43	1	2	12	143	2	25	214	3961	57	8	92	2840	41	6987
102	Tersakan	16	107	299	7	27	190	1000	25	17	139	1360	34	10	102	1348	34				0	4007
103	Tokmak	5	12	105	3	11	53	410	12	31	168	2228	63	4	27	527	15	1	6	240	7	3510
104	Tözgün	19	38	321	9	15	40	425	12	17	112	1233	35	12	134	1521	43				0	3500
105	Uzunpınar	9	33	123	1	10	85	476	3	53	199	4201	23	51	234	6375	34	19	178	7416	40	18591
106	Üçpınar	1	3	16	0	1	2	50	0	4	13	305	2	21	140	3788	28	33	325	9524	70	13683
107	Yağlıpınar	7	31	128	3	26	204	1054	21	30	792	2117	42	13	183	1707	34				0	5006
108	Yahyabey				0	2	17	91	0	5	30	437	2	88	841	13831	54	47	576	11415	44	25774
109	Yarımtepe	4	13	51	1	10	49	390	11	33	209	2403	69	5	48	630	18				0	3474
110	Yeniyassıpınar	1	2	6	0	7	38	258	2	9	65	616	4	65	817	10159	65	16	268	4504	29	15543
111	Yeregeçen	23	145	18	47	81	646	14	37	87	1024	6	16	50	826		0				0	38
112	Yukarıbeyçayırı	6	13	86	6	12	49	426	29	7	39	457	31	2	10	314	21	1	9	211	14	1494
113	Yukarıborandere	32	69	507	3	46	191	1674	9	80	470	6246	33	49	414	6878	36	14	173	3857	20	19162
114	Yukarıkaragöz	16	35	272	3	34	163	1623	19	35	213	2628	31	21	161	2707	32	5	50	1197	14	8427
115	Yukarıkızılçevlik				0	8	62	309	3	10	90	823	7	10	1102	1683	14	30	411	9101	76	11916
116	Yusuflar	15	48	307	9	19	82	743	23	13	71	971	30	2	17	237	7	4	50	974	30	3232
	Toplam	**1569**	**5937**	**25090**	**835**	**1898**	**10786**	**67485**	**1785**	**2353**	**17827**	**165292**	**3250**	**2089**	**21195**	**287902**	**3381**	**1046**	**14480**	**313005**	**2349**	**858774**

Kaynak: 1981 Köy Envanter Etüdleri.

Harita 4. 5. Pınarbaşı İlçesinde Tarım Arazilerinin Mülkiyet Büyüklüklerine Göre Dağılımı (1981)

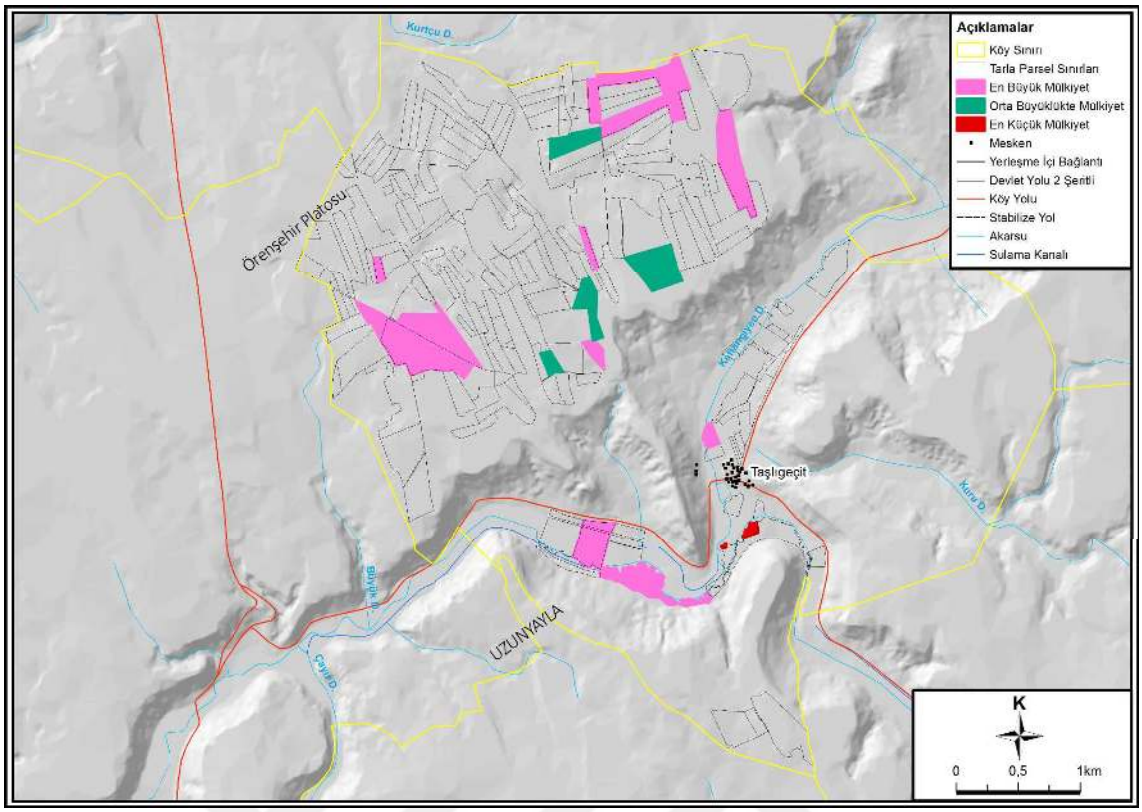
Harita 4. 6. Pınarbaşı İlçesinde Tarım Arazilerinin Ortalama Parsel Büyüklüklerinin Dağılışı (1981)

1981 yılına göre ailelerin sahip oldukları toplam arazinin ilçedeki dağılımı incelendiğinde 200 dekar ve üzeri araziye sahip ailelerin Uzunyayla'da toplandığı görülmektedir. 101-200 dekar arası arazi mülkiyeti, dağlık alanlar dışındaki bütün köylerde fazla olmakla birlikte yine Uzunyayla'da ağırlığını hissettirmektedir. 51-100 dekar arası arazi mülkiyeti özellikle Orta Zamantı havzasında yoğunlaşmaktadır. Bu durum nüfusun fazla olması ile birlikte Uzunyayla'ya göre daha parçalı bir topografyanın mevcudiyeti ile ilgilidir. 1-25 ve 26-50 arası tarım arazi sahipliği Aygörmez dağları ile Soğanlı ve Kireçlik dağları kuzeyindeki köylerde yoğunlaşmaktadır (Harita 4. 5).

Ortalama parsel büyüklüklerine göre 20 da. ve üzeri değere sahip köylerin tamamı Uzunyayla'da yer almaktadır. 15-20 da. arası değere sahip köylerden İnliören ve Köşkerli köyleri dışında hepsi yine Uzunyayla'da yer alır. 10-15 da. arası ortalama büyüklük değerleri Borandere platosu ile Orta Zamantı havzasında toplanmaktadır. Plato sahalarından dağlık alanlara geçişe bağlı olarak ve köy yüzölçümlerinin küçülmesi ile birlikte ortalama parsel büyüklüklerinde azalma görülmektedir (Harita 4. 6).

Çalışma sahasında, mülkiyet grupları ve parsel büyüklükleri açısından farklı karakter sergileyen köyler mevcuttur. Örneklem olarak seçilen köylerden ilki Uzunyayla kesiminin kuzeyinde Miyosen yaşlı kireçtaşı ve Kuvaterner yaşlı alüvyal araziler üzerinde yer almaktadır. Tarım arazilerinin tamamına yakını plato yüzeyinde yer alırken, çayır arazilerinin ve az da olsa tarım arazilerinin bir kısmı vadi tabanında yer almaktadır. Yerleşme sahası da bu vadi tabanı üzerinde yer alır. Zamantı nehrinin yukarı çığırındaki kollarından Kaftangiyen deresi ile Sacayağı deresinin birleştiği köyde platoyu yaran bu derelerin oluşturduğu yamaçlarda kireçli beyaz renkli topraklar hâkimdir. Geri kalan arazide ise kahverengi topraklar ve vadi tabanında alüvyal topraklar bulunmaktadır. Plato yamaçlarında yatay yapıya bağlı olarak büyük boyutlu kayalar ve kornişler mevcuttur.

Taşlıgeçit köyünde mülkiyet gruplarına göre aile sayısı şu şekildedir: 3 aile 1-25, 4 aile 26-5, 3 aile 51-100, 7 aile 101-200 ve 15 aile 200 dekar üzeri tarımsal arazi mülkiyetine sahiptir. Köyde 287 parsel mevcut olup en büyük parsel 164 dekar ortalama parsel büyüklüğü ise 26,8 dekardır. Köydeki ailelerin yarısından fazlası 100 dekar ve üzeri arazi mülkiyetine sahiptir.

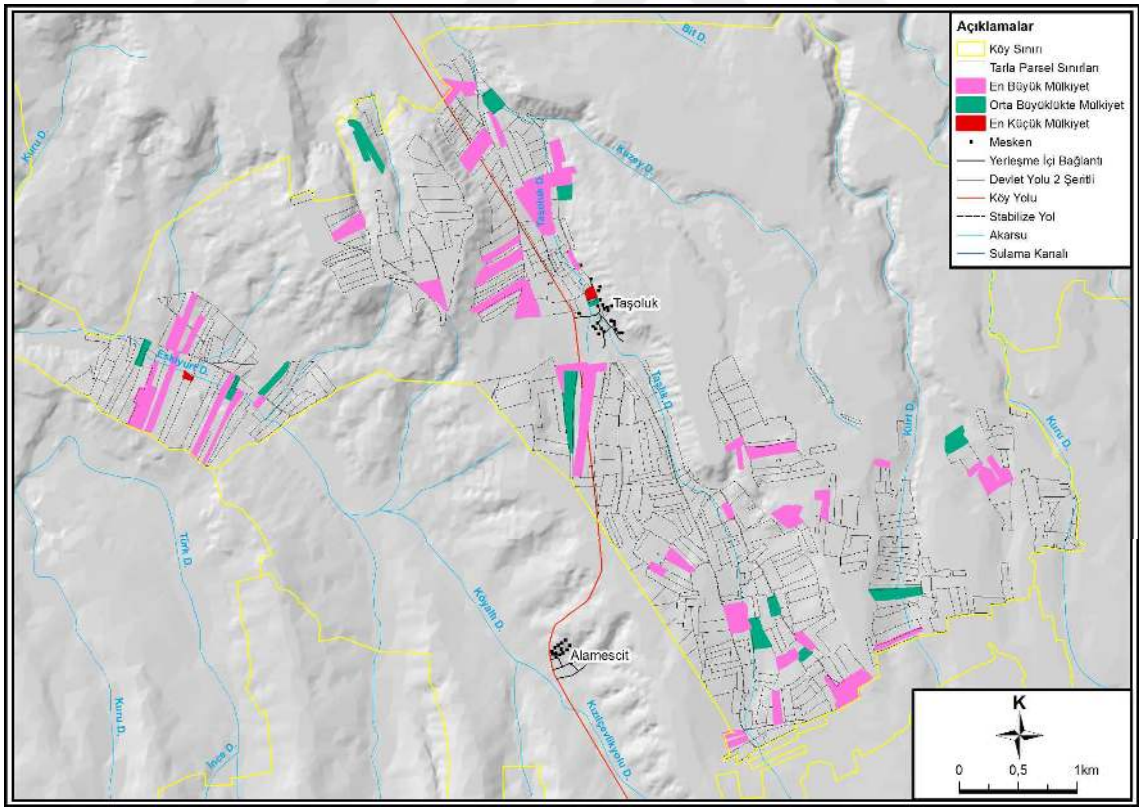
Harita 4. 7 Taşlıgeçit Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı

Taşlıgeçit köyündeki farklı mülkiyet gruplarında yer alan ailelerin arazilerinin dağılışına baktığımızda, en büyük mülkiyete sahip ailenin toplam 14 parça arazisi 4 büyük parçadan, 6 orta büyüklükte ve 4 küçük parçadan oluşmaktadır. Parçaların hepsi birbirinden uzakta konumlanmıştır. Orta mülkiyete sahip ailenin arazilerinin tamamı plato yüzeyi üzerinde ancak hepsi birbirinden ayrı yerde bulunmaktadır. Bu dağınıklık, araziyi işlemede zaman ve emek kaybına neden olmaktadır. Köydeki en küçük mülkiyet ise iki parçadan oluşmakta ve köy merkezinin hemen güneyindeki vadi tabanı üzerinde yer almaktadır. En büyük mülkiyet yaklaşık 856 da., orta büyüklükteki 216 da., en küçük mülkiyetinki ise, 10 da kadardır (Harita 4. 7).

İkinci örneklem sahası olan Taşoluk köyü ise Uzunyayla kesiminin güneyinde Uzunyayla platosu ile Borandere platosu sınırında Kaynar köyünün doğusunda nisbeten daha az parçalanmış ve daha az eğimli yamaçların bulunduğu bir sahada yer almaktadır. Köyün yerleşme sahası Taşlık deresinin yarmış olduğu bir yamaçtaki etek düzlüğü üzerinde yer almaktadır. Köyün diğer önemli deresi ise kuzeyindeki Erikciler deresidir. Taşoluk deresi ile Erikciler deresi arasında kalan plato yüzeyinin yalnızca güneyinde tarım alanları bulunmaktadır. Geri kalan kesim ise toprak derinliğinin çok az olması ve taşlılık problemleri yüzünden mera arazisi olarak kullanılmaktadır. Köyün esas tarım

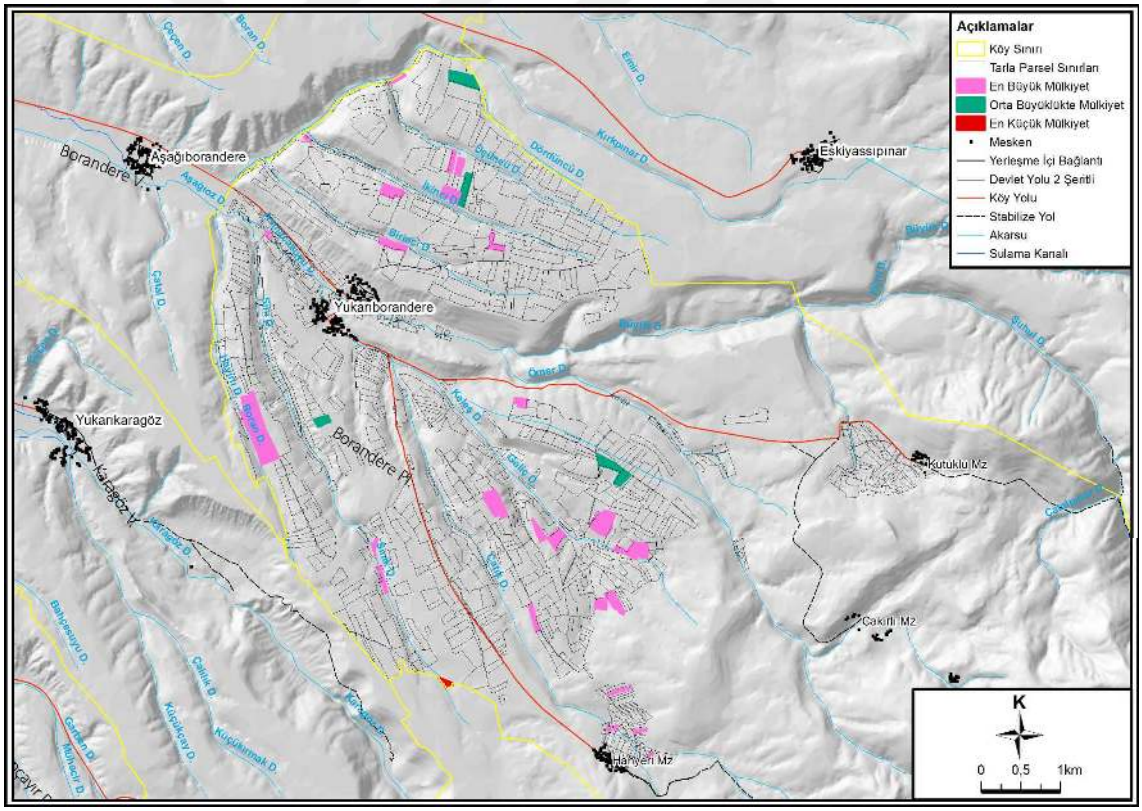
arazileri batıda ve kuzeyde yer almaktadır. Köy genelinde sığ ve çok sığ kahverengi topraklar ile vadi tabanlarında alüvyal topraklar görülmektedir (Harita 4. 8).

Taşoluk köyünde ise tarımsal arazilerin mülkiyet gruplarına göre dağılımı şu şekildedir: 3 aile 1-25, 4 aile 26-50, 7 aile 51-100, 15 aile 101-200 ve 14 aile 200 dekar üzeri tarımsal arazi mülkiyetine sahiptir. Köyde 1086 parsel mevcut olup, en büyük parsel 90 dekar ortalama parsel büyüklüğü ise 11,1 dekardır. Köydeki ailelerin yarısından fazlası 100 dekar ve üzeri arazi mülkiyetine sahiptir. Köydeki farklı mülkiyet gruplarında yer alan ailelerin arazilerinin dağılışına baktığımızda, en büyük mülkiyete sahip ailenin toplam 36 parça arazisi köyün tamamına yayılmış ayrı parçalar durumundadır. Köyün kuzeyindeki ve batısındaki araziler kısmen birbirine yakın olsalar da aralarında farklı kişilere ait tarım arazileri mevcuttur. Orta mülkiyete sahip ailenin arazilerinde de aynı durum söz konusudur. Köyün bütün tarımsal alanlarında parçalar halinde mülkiyetler dağılmıştır. Köydeki en küçük mülkiyet ise iki parçadan oluşmakta birisi köyün merkezinde diğer ise köyün batısında yer almaktadır. En büyük mülkiyetin yüzölçümü yaklaşık 923 da., orta büyüklükteki 237 da., en küçük mülkiyetinki ise, 8 da kadardır (Harita 4. 8).

Harita 4. 8 Taşoluk Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı

Üçüncü örneklem sahası ise Tahtalı dağlarından başlayıp batıya doğru alçalarak Borandere platosunda sona eren Yukarıborandere köyüdür. Tahtalı dağlarında kretase yaşlı kireçtaşı, daha batıya doğru eosen yaşlı konglomeralar, plato yüzeyinin altında miyosen yaşlı konglomera-çamurtaşı-kumtaşı karmaşığı ve Borandere vadi tabanında kuvaterner yaşlı alüvyal araziler mevcuttur. Köyün yükseltisi doğudan batıya doğru genel olarak azalmaktadır. Tarım alanları 1600 m. ile 1875m. arasında yer almaktadır. Tahtalı dağlarından kaynağını alan Çatık dere, Ömer dere ve Büyük dere olmak üzere üç dere köyün yerleşme sahasında birleşerek Borandere adını alarak Zamantı nehrine dâhil olmaktadır. Tarım alanları platoyu yaran söz konusu bu dereler ve kollarının açmış olduğu vadiler arasındaki düzlüklerde yer almaktadır Köy genelinde sığ ve çok sığ derinlikte kestane renkli topraklar hâkimdir. Ayrıca Borandere vadisinde kolüvyal ve alüvyal toprakla mevcuttur. Köy merkezi iki mahalleden oluşmakta ayrıca köye bağlı üç mezraa yer almaktadır. Nüfusu Uzunyayla kesimindeki diğer köylere nazaran daha fazla olan ve dışarıya göçün daha az olduğu bir köydür (Harita 4. 9).

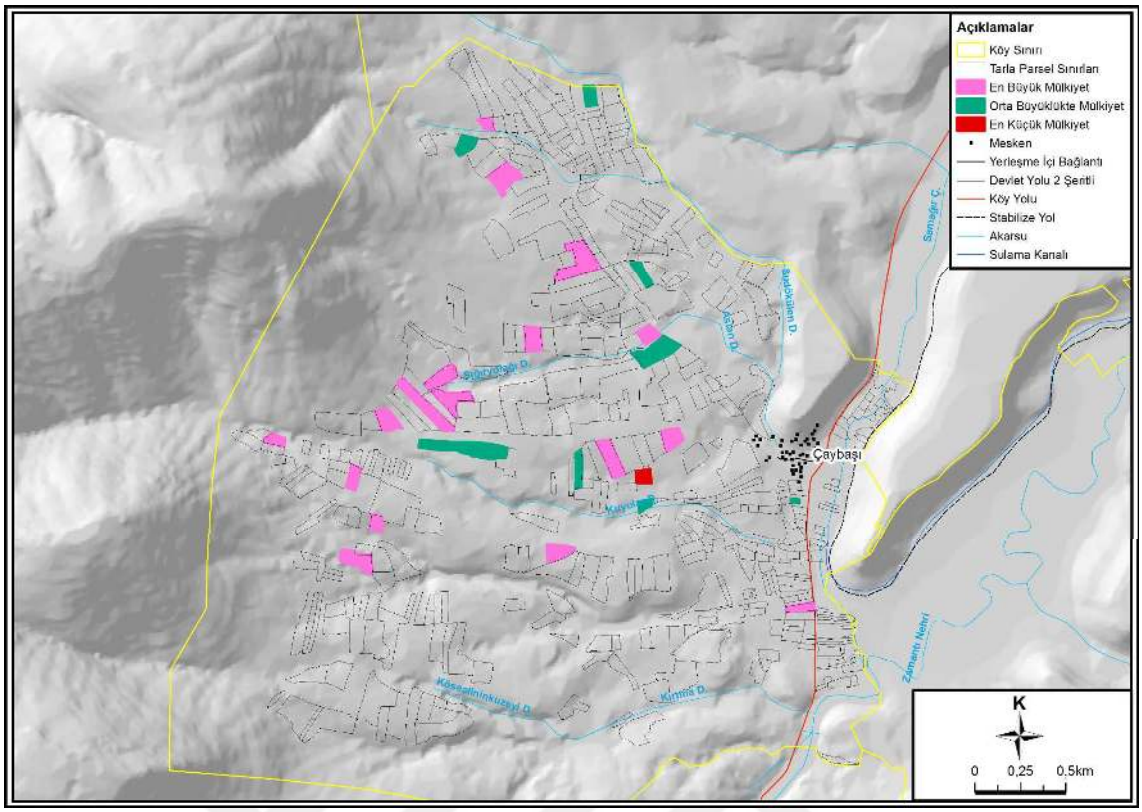
Harita 4. 9. Yukarıborandere Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı

Yukarıborandere köyünde tarımsal arazilerin mülkiyet gruplarına göre dağılımı şu şekildedir: 11 aile 1-25, 21 aile 26-50, 35 aile 51-100, 35 aile 101-200 ve 24 aile 200 dekar üzeri tarımsal arazi mülkiyetine sahiptir. Köyde 1874 parsel mevcut olup, en büyük

parsel 176 dekar, ortalama parsel büyüklüğü ise yaklaşık 12 dekardır. Köydeki ailelerin yaklaşık yarısı 100 dekar ve üzeri arazi mülkiyetine sahiptir. Köydeki farklı mülkiyet gruplarında yer alan ailelerin arazilerinin dağılışına baktığımızda, en büyük mülkiyete sahip ailenin 658 da. arazisi toplam 47 parçadan oluşmaktadır. Bu araziler köyün farklı kesimlerine yayılmış küçük olanlar birkaç parça halinde birlikte büyük olanlar ise birbirinden ayrı tek parçalar halindedir. Orta mülkiyete sahip ailenin 138 dekar arazisi birbirinden uzak 4 ayrı parça halindedir. Orta mülkiyetli arazilerde de aynı durum söz konusudur. Köyün bütün tarımsal alanlarında parçalar halinde mülkiyetler dağılmıştır. Köydeki en küçük mülkiyet ise köyün GB'sında Hanyeri mezraası yakınlarında yer almaktadır (Harita 4. 9).

Son örneklem sahası ise ilçesinin GB'sında Aygörünmez dağının doğusunda, Samağır deresi ile Zamantı nehrinin birleştiği vadide yer alan Çaybaşı köyüdür. Köyün ana morfolojik görünümünü Aygörünmez dağının alt yamaçları ile vadi tabanı oluşturmaktadır. Hidrografik unsurların plato yüzeylerini parçaladığı yerlerde eğimli yamaçlarda kornişler ve kornişlerin devamında kaya düşmeleri göze çarpmaktadır. İlçe sınırları içinde en düşük yükselti değerleri bu kesimdedir. Köyün jeolojik özellikleri bakımından diğer köylerden farklı olarak güneyinde kretase yaşlı metaultrabazik yapı mevcuttur. Plato yüzeyleri ve yamaçlarda kahverengi topraklar görülürken, vadi tabanında kolüvyal ve alüvyal topraklar mevcuttur. Köyün tarım alanları vadi tabanı ile, Aygörünmez dağının doğu yamaçları üzerinde yer almaktadır. Mevsimlik derelerin oluşturduğu çentik vadiler, plato yamaçları ve dağ yamacındaki eğimli-engebeli alanlar tarım alanlarını kısıtlayan faktörlerdir. Köyde 1600 m. ile 1395 m. arasında tarım alanları görülmektedir. 1600 m.'den sonraki araziler litosollerin görüldüğü yüksek eğimli yamaçlardır. Vadi tabanında sulu ve kuru tarım faaliyetleri birlikte yapılırken, geri kalan kesimlerde kuru tarım hâkim durumdadır (Harita 4. 10).

Çaybaşı köyünde ise tarımsal arazilerin mülkiyet gruplarına göre dağılımı şu şekildedir: 3 aile 1-25, 4 aile 26-50, 26 aile 51-100, 10 aile 101-200 ve 1 aile 200 dekar üzeri tarımsal arazi mülkiyetine sahiptir. Köyde 424 parsel mevcut olup, en büyük parsel 45 dekar ortalama parsel büyüklüğü ise 9 dekardır. Köydeki farklı mülkiyet gruplarında yer alan ailelerin arazilerinin dağılışına baktığımızda, en büyük mülkiyete sahip ailenin 201 da. arazisi toplam 17 parçadan oluşmaktadır. Bu parsellerin hiçbiri yanyana değildir. Orta mülkiyete sahip ailenin 82 dekar arazisi birbirinden uzak 8 ayrı parça halindedir. Köydeki en küçük mülkiyet ise köyün B'sında 5 dekardan oluşan tek parseldir (Harita 4. 10).

Harita 4. 10. Çaybaşı Köyünde Farklı Mülkiyete Sahip Ailelerin Tarım Arazilerinin Dağılışı

İlçenin Uzunyayla kesiminde 55000 civarında tarımsal parsel bulunmaktadır. Bu parsellerden en büyüğü Uzunpınar köyünde (477 da.)'dir. Ortalama parsel büyüklüğü 15 da.'dır. Orta Zamantı havzasında ise 25000 civarında[10] parsel bulunurken ortalama parsel büyüklüğü 11 dekardır. Bu kesimde en büyük parsel Saçlı köyünde (167 da.) bir mesa üzerinde yer alır. Son olarak Çörümşek havzasında 6000 civarında tarım parseli yer almakta ve ortalama parsel büyüklüğü 9'dur. İlçe genelinde 1.229.370 da. tarımsal arazi toplam 86.000 civarında parsele bölünmüş ve sonuçta ortalama parsel büyüklüğü 14,2 da. olarak gerçekleşmiştir.

4.1.5. Tarımsal Arazi Kullanımı

Araştırma sahasındaki tarım alanlarının tamamına yakını tarla tarımına ayrılmıştır. Tarla tarımının Pınarbaşı ilçesinde bu derece önemli olmasında, plato yüzeylerindeki sulama imkânlarının oldukça kısıtlı olması, iklim koşulları ve burada yaşayan insanların geçmişten bu yana hâkim olan tarımsal kültürü bu ürünleri ön plana çıkarmıştır. Sebze üretiminde patates hariç tutulursa yalnızca aile ihtiyacına yönelik küçük ölçekli bir tarımsal uğraş olarak belirmektedir. Yalnızca yeşil fasulye üretimi diğer

[10] Çiftçi kayıt sisteminin henüz girilmeyen verileri ve kadastral işlemler nedeniyle parsel sayıları yaklaşık değer olarak belirtilmiştir.

sebze türlerine göre ön plana çıkmaktadır. Mevcut 1610 dekar fasulye arazisinin yalnızca 300 dekarı kuru fasulye üretimine yani baklagil türüne ayrılmaktadır. Geri kalanı ise yeşil fasulye türüne aittir (Tablo 4. 11).

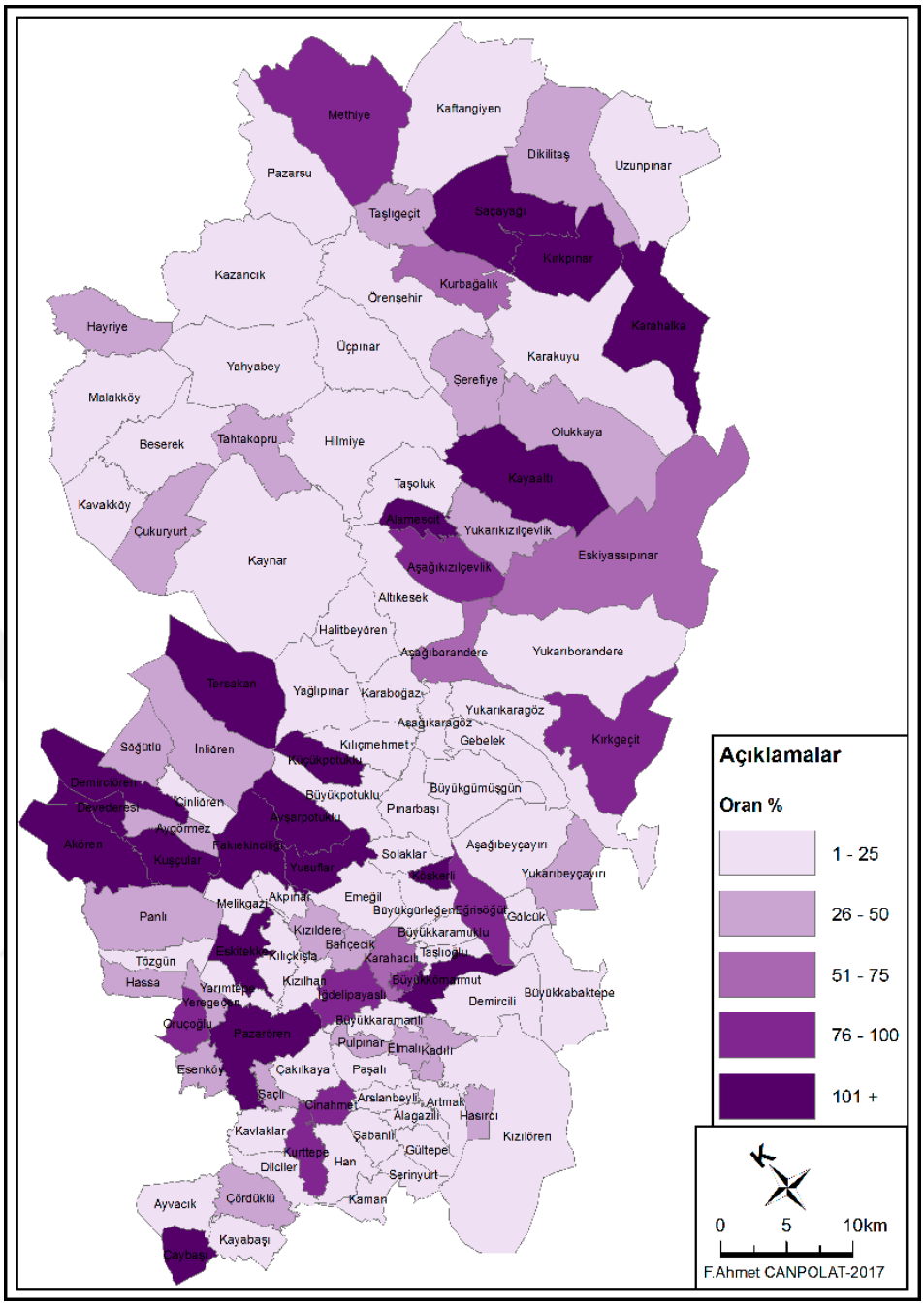
Tablo 4. 11. Tarımsal Ürünler ve Ekiliş Alanları (2015)

Ürün	**Tarım Alanı**	**%**
Buğday	384280	31,8
Arpa	342700	28,3
Çavdar	17900	1,5
Yulaf	13720	1,1
Mısır	1590	0,1
Nohut	13920	1,2
Fasulye	1610	0,1
Patates	10790	0,9
Pancar	15170	1,3
Kimyon	4980	0,4
Yonca	7880	0,7
Fiğ	2850	0,2
Korunga	6480	0,5
Bahçe-Sebze	1445	0,1
Çayır Otu	*28890*	
Nadas	384390	31,8
Toplam Tarım Alanı	**1209705**	**100,0**

Kaynak: Arazi Çalışmaları (2015).

Meyve üretimi henüz başlangıç aşamasında olan bir faaliyettir. Toplu bahçelik olarak yalnızca Elma, Ceviz ve Armut türlerinin bulunduğu sahada badem, vişne, kiraz gibi diğer meyve türleri dağınık halde ve oldukça az sayıda görülmektedir. Dolayısıyla yalnızca Elma ve Ceviz'de az da olsa üretimden söz edilebilir. Elma türünde 1991'de 350 dekar arazide 2500 ton civarında üretim yapılırken günümüzde 280 dekar arazide yalnızca 750 ton üretim vardır. Bu azalma aslında sahadaki iklim koşullarının meyveciliğe uygun olmaması ile birlikte meyvecilik kültürünün olmaması ile ilgilidir. Ceviz'de ise durum biraz daha pozitif bir görünümdedir. 2010 yılında 17 dekar olan ceviz bahçeleri 2016 yılında 64 dekara yükselmiş, üretim de 1 ton'dan 3 ton'a yükselmiştir. Ancak bu değerler sahanın gerçek meyvecilik potansiyeli değildir. Çünkü rüzgâr ve soğuklardan korunaklı ve sulama imkânlarının olduğu vadi tabanlarında uygun türlerle meyvecilik alanları arttırılabilir.

Sahada son yıllarda aspir üretimi denenmeye başlamıştır. 2008 yılından bu yana ortalama 2000 dekar arazi aspir üretimine ayrılmaktadır. Dekar başına ortalama verimi 125 kg olan ürün, özellikle nadas alanlarının tarım kazandırılması için devletin destek verdiği yağlı tohum bitkisidir. Bu bitkinin pazar ve alım koşullarının iyileşmesi ile birlikte ilçede ekim alanının artacağı söylenebilir.

Harita 4. 11. Köyde İkamet Etmeyen Ancak Arazisini Kiraya Veren veya Kendisi İşleyen Ailelerin Köylerdeki Hane Sayısına Oranı

İlçede arazilerin bir kısmı köylerde ikamet edenler tarafından işlenirken bir kısmı da köyden ayrılanlar tarafından işlenmekte veya kiraya verilmektedir. Ayrıca arazilerin bir kısmı da ne kiraya verilmekte ne de kendileri işlemektedir. Yani arazi boş kalmaktadır. Örneğin Ayvacık köyünde köyden göç eden 56 kişinin arazisi atıl kalmaktadır. Sahada arazisini kiraya veren veya bizzat tarım alanlarını işleyenlerin sayısı yaklaşık toplam 2600 kişi ve bu arazilerin yaklaşık toplamı 312 km^2'dir. Bunların içerisinde ortakçılık yapanlarda mevcuttur. Ancak esas fazla olan kesim kentlerde oturup arazilerini köyde kalanlara ya da dışarıdan gelenlere kiraya vermek şeklinde gerçekleşmektedir. Arazilerin

kira bedelleri kıraç alanlarda dönüm başına 10 ile 25 tl arasında değişirken, sulu tarım alanlarında 50 ile 100 tl arasında değişmektedir. Kuru tarım alanlarında başta buğday ve arpa tercih edilirken sulu tarım alanlarında patates ve pancar ürünleri tercih edilmektedir (Harita 4. 11).

Arazilerini kiraya verenler genelde kentlere göç etmiş ailelerdir. Ayrıca çiftçilik yapamayacak kadar yaşlanmış nüfus da arazilerini kiraya vermektedirler. Kiraya veren kişiler hem devletten destekleme ücreti almakta hem de kira ücreti almaktadırlar.

Kültürel-ekolojik uyumun en belirgin gözlenebildiği alanlardan biri de mikro arazi kullanım özellikleridir.

İlçedeki mikro arazi kullanım özellikleri örneklem olarak seçilen birkaç köy üzerinden bu kısımda değerlendirilecektir.

Mikro arazi kullanım özelliği değerlendirilecek ilk yer olan ***Malak köyü***, araştırma sahasının KB'sında, Uzunyayla'nın B'sında, Hınzır dağının KD etekleri ve devamında Malak düzü üzerinde yer almaktadır. Köyün yüzölçümü 59,7 km^2, 2015 nüfusu ise 134'dür. Köyün 52.900 da. tarımsal arazisinin 1500 da. sulu tarım yapılırken 51.400 da.'ında kuru tarım yapılmaktadır. Tarım arazilerin 10.900 dekarı nadasa ayrılmaktadır. Köy, tarımsal arazilerinin %97'sinin tahıl tarımına geriye kalan kısmının ise yem bitkilerine ayrılması yönüyle ilçe genelini örneklemesi açısından önemlidir.

1981 köy envanter etütlerine göre köyün toplam yüzölçümü 57.552 dekardır. Bu arazinin %70'i (40.000 da.) tarımsal arazi, %15'i (9000 da.) mera arazisi, %12'si (7029 da.) taşlık, 1073 dekarı çayırlık ve geriye kalan kısmı yerleşme alanından oluşmaktadır. 1981 yılına göre tarım arazilerindeki artışta köyün en doğusundaki mera arazilerinin, en batısında ve en güneyindeki taşlık arazilerin tarımsal araziye dönüştürülmesi etkili olmuştur. 1981 yılında köyde sulu tarım arazisi bulunmamaktadır. Zamansal olarak görülen en önemli değişim yalnızca tarım arazilerinin büyümesi olmuştur.

Malak köyünün kuzeyinde Karbonifer yaşlı kum-çamur-kireç taşı yapısı, batısında az bir bölümünün tarım arazisi olarak kullanıldığı Eosen yaşlı kum-çamur taşı yapısı bulunmaktadır. Ancak tarım arazilerinin büyük bir kısmının bulunduğu esas jeolojik yapısını doğu ve güneyindeki Miyosen yaşlı konglomera-kumtaşı-kireçtaşı yapısı oluşturmaktadır. Köy yerleşme alanının G ve B'sındaki senozoik yaşlı kumtaşı, çamurtaşı ve kireçtaşı yapısındaki ve Hınzır dağına doğru yükseltinin ve eğimin arttığı arazilerde tarım alanı mevcut değildir. Bunun dışında köyün doğusunda Acıçayır deresi ve kollarının getirdiği malzemelerle kaplı arazilerde tarım alanı yoktur. Son olarak tarım

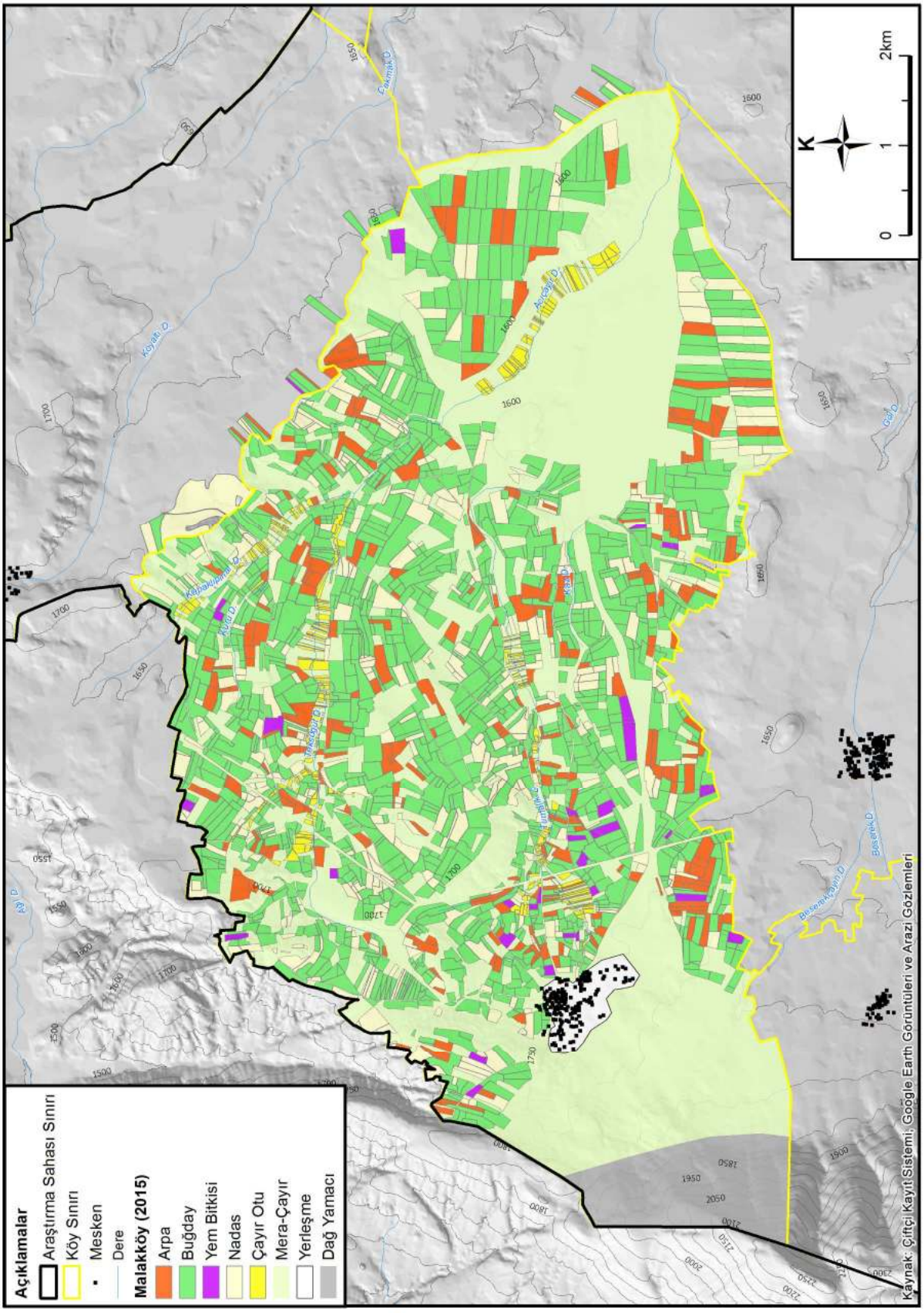
arazileri plato yüzeylerinin kesintiye uğradığı dolayısıyla aşındırmanın arttığı yamaçlarda tarım arazisi görülmemektedir (Harita 1. 3).

Köyün kabaca batısı boyunca devam eden Hınzır dağı ile bu kütlenin önündeki plato sahası (Malak düzü) genel morfolojik görünümünü sunar. Köy idari merkezinin batısında Hınzır dağı yamacından kaynaklanan Turnalık deresi, kuzeyde Teksöğüt deresi ve Hayriye köyü sınırına paralel GD'ya akan Acısu Deresi ve kolları köyün doğusunda birleşerek Acıçayır deresini oluşturur ve Zamantı çayına dökülür. Köydeki sulanan, karışık tarım arazilerinin tamamı bu derelerin tabanları üzerinde yer almaktadır. Bu derelerin vadi tabanlarında genel olarak orta derinlikte kolüvyal topraklar hâkimdir. Turnalık deresinin doğusunda ve Acıçayır deresinde alüvyal topraklara geçilir. Köyün geri kalanında sığ, kahverengi topraklar hâkimdir (Harita 4. 12).

Köyün ortalama parsel büyüklüğü 12,3 da. ile ilçe ortalamasından düşüktür. 52900 dekar arazi, 4266 parçadan oluşur. En geniş parselin büyüklüğü 270 dekardır. Tarım arazileri genel olarak bütünlük göstermekte, yalnızca doğusunda batak-çayırların ve taşlık arazinin bulunduğu bir bölüm ile köy merkezinin güney ve batısındaki engebeli ve taşlık arazi tarım arazisi olarak kullanılmamaktadır (Harita 4. 12).

2015 yılı itibariyle köyün tarım arazilerinde büyüklük sırasına göre buğday (32000 da), arpa (7500 da), çayır otu (1500 da), çavdar (500 da), korunga (300 da), yulaf (100 da) ve yonca (100 da) yetiştirilmektedir. Tarım arazilerinin 10900 dekarı da nadasa bırakılmıştır. Ayrıca genel arazinin 6800 da ise kullanılmayan araziden oluşmaktadır.

Ürünlerin araziler içindeki dağılımı incelendiğinde buğday ve arpanın köyün tamamına yayıldığı görülmektedir. Ancak yem bitkileri özellikle köye yakın ve sulama yapılabilen tarım arazileri üzerinde toplanmıştır. Çayır otu vadi tabanlarında toplanmakla beraber özellikle Acıçayır deresi ve kolları çevresinde daha fazla bulunmaktadır (Harita 4. 12).

Harita 4. 12. Malak Köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015)

Köydeki tarımsal parseller morfolojik olarak incelendiğinde genel olarak *"parsel kompleksinin"*[11] hakim olduğu görülmektedir. Yalnızca doğuda üç *"parsel demetinde*n" söz edebiliriz. Bu parsel demetlerinden Acıçayır derenin kuzeyindeki bölüm genel olarak dörtgen bir forma sahip aynı zamanda parsel sınırı bakımından *"düzenli"* yapıya sahip *"blok parsel"* formludur. Acıçayır deresi boyunca uzanan ve çayır otu üretimi yapılan parsel demeti ise küçük dörtgen ve küçük dar şeritlerden oluşan parsellere düzenli ve blok parsel formludur. Acıçayır deresinin güneyindeki parsel demeti yine morfolojik olarak farklılık göstermekte düzenli ve şerit parsel şekillidir. Bu şeritler genelde dar formludur (Harita 4. 12).

Köyün geri kalan parsel kompleksi bazı yerlerde blok bazı yerlerde şerit forma bürünmekte (köy merkezinin kuzeyi), sınır bakımından genel olarak düzenli olmakla birlikte bazı yerlerde az düzenli (Kuru dere ve Hınzır dağı yamaçları) bir sınır yapısı göstermektedir (Harita 4. 12).

Çakılkaya köyü yerleşme merkezinin de içinde bulunduğu ve GD'suna doğru Sıçanlısuyu deresi güney sahili boyunca Kretase yaşlı ofiyolit yapısı uzanmaktadır. Sıçanlısuyu deresi boyunca Kuvaterner yaşlı alüvyal yapı mevcuttur. Köyün geri kalanı ise Miyosen yaşlı konglomera-kumtaşı-çamurtaşı yapısından oluşmaktadır. Köyün esas tarımsal arazisi Sıçanlısuyu deresinin vadi tabanı boyunca uzanmaktadır (Harita 1. 3). Ayrıca köyün güneyindeki plato sahası üzerinde ikinci önemli tarım arazileri yer almaktadır. Köyün kuzey sınır boyunca uzanan çok sığ, eğimli (%17-83 arasında değişen) ve parçalanmış vadi yamaçlarında tarımsal arazi bulunmamaktadır. Köyün genel morfografik yapısı vadi tabanı, vadi yamaçları ve plato sahasından müteşekkildir. Vadi tabanında verimli alüvyal topraklar geri kalan kesimde ise kahverengi topraklar mevcuttur.

Köy yüzölçümü 17000 da.'dır. Bu sahanın %59'u tarım arazisinden oluşmaktadır. Tarım arazisi dışındaki alanların bir bölümü mera olarak kullanılmakta iken bir kısmı da eğimli yüzeyler olması nedeniyle kullanım dışıdır. Köyün toplam tarım arazisi 10100 dekar olup bu arazi 1575 parçadan oluşmaktadır. Buna göre köyün ortalama parsel

[11] Parseller morfolojik olarak çeşitli özelliklere sahiptir ve bu özelliklerine göre sınıflandırılırlar. Parsel Kompleksi: Parsellerin en-boy ve şekil olarak birbirinden farklı olduğu parseller bütünüdür.
Parsel Demeti: Parsellerin en-boy ve şekil olarak birbirine benzediği parsel grubudur.
Parseller sınırlarına göre Düzensiz (kavisli veya çok köşeli), Az düzenli (yamuk biçimli) ve Düzenli (düz hatlı ve dik kenarlı) olmak üzere üçe ayrılır.
Parseller şekillerine göre ise Blok parseller (Kare-dörtgen-yamuk), Şerit parseller (Uzun dikdörtgen, Dar ve Geniş şeritli) olmak üzere ikiye ayrılır.
Mülkiyetlerine göre ise tarım arazileri; Toplu mülkiyet (kolektif işletme veya çiftlik), Dağınık Mülkiyet (Parçalı ve bireysel) (Denker, 1977:202).

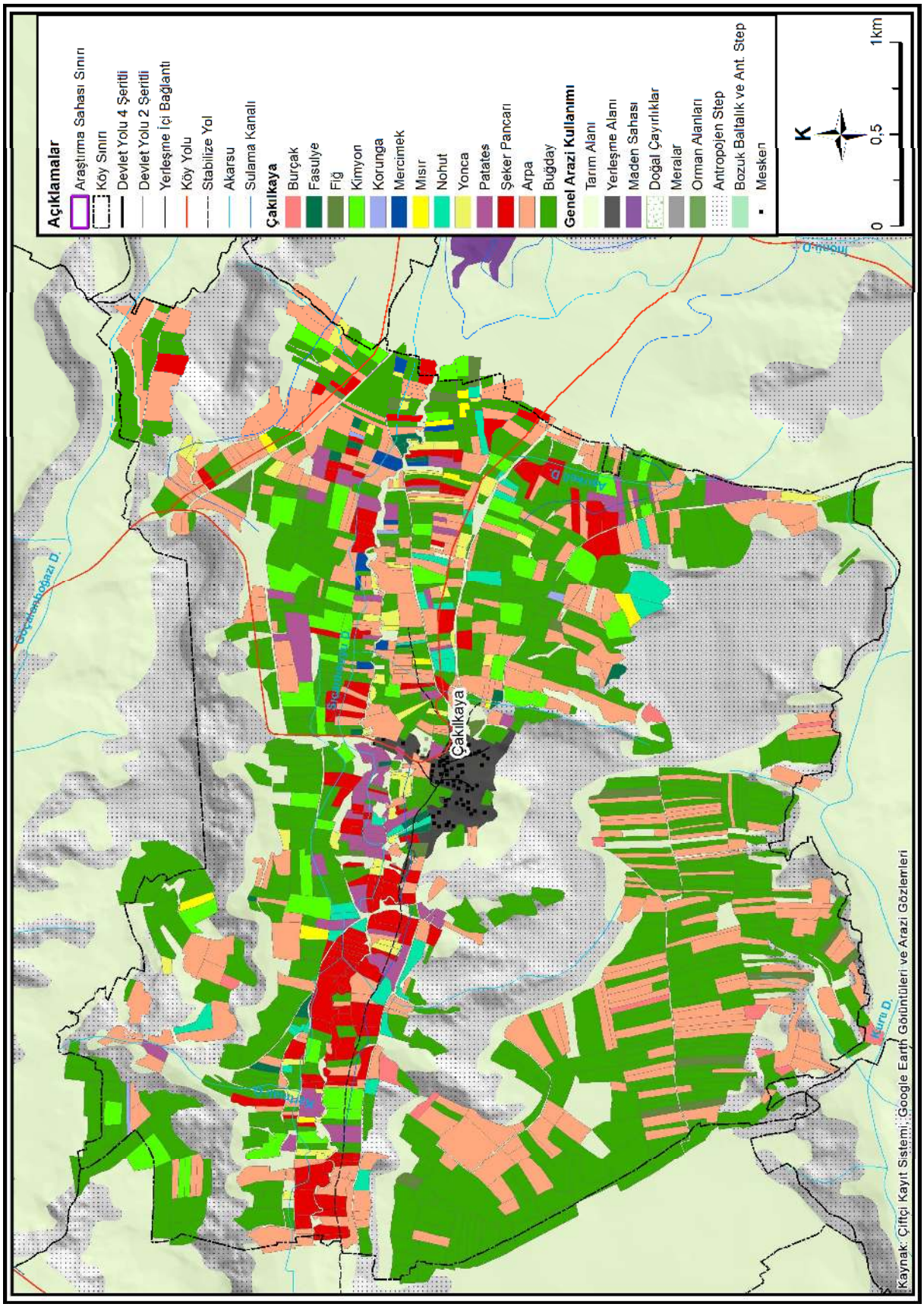
büyüklüğü 8,3'tür. Tarım arazisinin 4500 da. (%45) sulu tarıma, 5600 da.(%55) ise kuru tarıma ayrılmıştır. İlçede en fazla sulu tarım yapılan köylerden birisi olması, parsellerin küçülmesine neden olmuştur. Köyde en büyük parsel 63 dekar iken en küçük parsel ise ilçe genelinde görüldüğü üzere 0,2 dekardır. Özellikle vadi tabanındaki tarımsal parsellerde belirgin bir küçülme görülmektedir.

1981 köy envanter etütlerine göre ise köyün toplam yüzölçümü 11.500 dekardır. Bu arazinin %72'si (8300 da.) tarımsal arazi, %13'ü mera arazisi ve geriye kalan kısmı yerleşme alanı ve taşlık araziden oluşmaktadır. 1981 yılına göre tarım arazilerindeki artışta ilk sırada Sıçanlısuyu deresinin kuzey kesimindeki mera arazilerinin tarımsal arazilere dönüştürülmesi etkili olmuştur. 1981 yılında köyde sulu tarım arazisi bulunmamaktadır. Buna göre zaman içindeki en önemli değişimin sulu tarım arazilerinin ortaya çıkması ve genişlemesi olarak belirtebilir.

2015 yılı itibariyle ekim alanı büyüklüğüne göre buğday (3700 da.), arpa (2600 da.), şeker pancarı (2000 da.), patates (500 da.), kimyon (500 da.), yulaf (200 da.), nohut (200 da.), yonca (100 da.), burçak (100 da.), mısır (50 da.), korunga (50 da.), fiğ (50 da.), mercimek (30 da.) ve fasulye-kabak (15 da.) ekimi yapılmıştır. Köyde münavebeli ekim sistemi uygulandığından nadasa bırakılan arazi miktarı çok azdır. Ayrıca sulama imkânları nedeniyle ilçede ürün çeşitliliğinin en fazla olduğu yerleşmedir (Harita 4. 13).

Ürün deseninde belirtilmesi gereken ilk husus şeker pancarının fazlalığıdır. Tamamına yakını vadi tabanında yer alan şeker pancarı ayrıca sulama imkânının mevcut olduğu plato sahasındaki bazı kesimlerde de ekimi yapılmıştır. Aynı durum patates içinde geçerlidir. Vadi tabanında ayrıca sulamalı olarak arpa üretimi de yapılmaktadır. Güneydeki plato sahası üzerinde ağırlıklı olarak kuru tarım uygulanmakta ve buğday başta olmak üzere arpa, yulaf ve çavdar üretimi gerçekleştirilmektedir (Harita 4. 13).

Tarım arazileri iki parsel kompleksinden oluşmaktadır. İlki vadi tabanındaki blok parseller diğeri ise güneydeki plato sahası üzerindeki şerit parsellerdir. Buradaki arazilerin kuzey kesimi blok parsel durumundadır. GB'daki şerit parsel demeti oldukça dar ve uzun şeritler halindedir. Köy genelinde tarım arazilerinde, düzenli bir parsel sınır yapısı görülmekle beraber; özellikle topografik eşiklerde (vadi ve plato yamaç sınırlarında) söz konusu eşiklere paralel, kavisli hatlar da görülmektedir.

Harita 4. 13. Çakılkaya Köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015)

Panlı köyü araştırma sahasının GB'sında, Çörümşek Havzasının B'sında, Aygörmez dağlarının K'inde yer almaktadır. Köyün yüzölçümü 43.000 dekar, 2015 nüfusu ise 175'tir. Köyün 19.300 da. tarımsal arazisinin 300 dekarını çayır otu arazileri oluşturmaktadır. Geriye kalan 19.000 dekar arazide kuru tarım yapılmaktadır. Tarım arazilerin 5800 dekarı nadasa ayrılmaktadır. Köy, tarımsal arazilerinin %92'si tahıl tarımına geriye kalan kısmı ise baklagil tarımına ayrılmaktadır. Tahıl tarımına ayrılan arazilerin %30'u (5.800 dekarı) nadasa ayrılmaktadır. Nadasa ayrılan arazinin azalmasında münavebeli ekimin etkisi önemlidir.

1981 köy envanter etütlerine göre köyün toplam yüzölçümü 49.500 dekardır. Bu arazinin %45'i (22.550 da.) tarımsal arazi, %32'si (16.000 da.) mera arazisi, %20'si (10.350 da.) taşlık, 500 dekarı çayırlık ve geriye kalan kısmı yerleşme alanından oluşmaktadır. 1981 yılına göre tarım arazilerindeki azalma köy idari alanındaki küçülme ile ilgilidir. 1981 yılında köyde çayır alanları haricinde 2550 dekar sulu tarım arazisi mevcuttur. Bu araziler sulamalı olarak yapılan tahıl tarımı arazileridir.

Panlı köyünün B'sı genellikle tahıl tarımı için ayrılan üçüncü derecede önemli tarımsal arazilerinin bulunduğu alanlar olan Miyosen yaşlı konglomera-kumtaşı-çamurtaşı yapısından oluşmaktadır. Köyün yine B'sında birinci derecede önemli tarımsal arazilerinin bulunduğu Çörümşek nehrinin getirdiği kuvaterner yaşlı alüvyal arazilerden ve D'sunda köy yerleşmesinin sırtını dayadığı tepelik arazide Panlı su kaynağının da çıktığı ancak tarımsal arazi olmayan Mesozoik yaşlı kireçtaşı yapısından oluşmaktadır. Aygörmez kütlesi üzerindeki sahalar dışında kalan araziler ise ikinci derecede önemli tarım arazilerinin bulunduğu Eosen yaşlı kumtaşı-kireçtaşı yapısından oluşmaktadır. Eosen yaşlı arazilerin bir bölümü taşlık olduğu için mera arazisi olarak kullanılmaktadır (Harita 1. 3).

Köyün içinden geçen Çörümşek deresi ile kolları olan Kuru dere ve Şeyhler deresi plato yüzeylerini yararak oluşturduğu parçalı düzlükler genel morfolojik görünümün ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Köyün doğusundaki Aygörmez kütlesi ile köy yerleşim sahasının bulunduğu tepelik arazi önemli engebeli alanlardır. Köyde sulanan, tarım arazilerinin tamamı Çörümşek çayı vadi tabanı üzerindeki alüvyal topraklarda yer almaktadır. Kuru dere ve Şeyhler deresinde kolüvyal topraklar görülürken, köyün geri kalanında sığ ve orta derinlikte kahverengi topraklar hâkimdir.

Köyün ortalama parsel büyüklüğü 7,4 da. ile ilçe ortalamasından düşüktür. 19.300 dekar arazi, 2571 parçadan oluşur. En geniş parselin büyüklüğü 120 dekardır. Tarım arazileri genel olarak birbirine yakın gözükse de 4 parçadan oluşmaktadır. Bu parçalar

Kuru derenin batısındaki kesim, Kuru dere ile Çörümşek çayı arasında kalan kesim, Çörümşek çayı vadi tabanı ve GD'daki kesim ve son olarak Şeyhler deresinin D'sunda Aygörmez kütlesinin alt yamaçlarındaki kesim şeklindedir (Harita 4. 14).

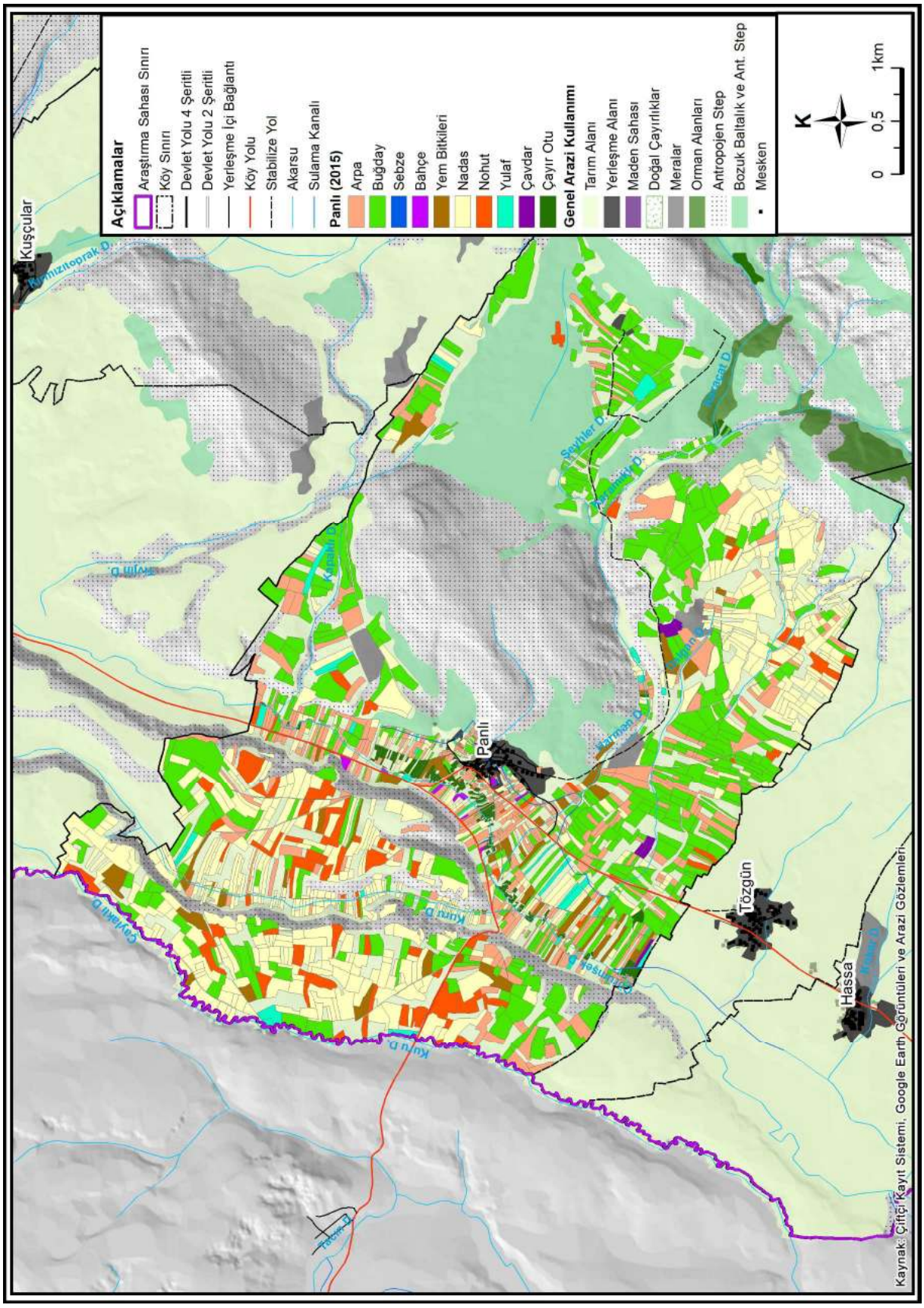
2015 yılı itibariyle köyün tarım arazilerinde büyüklük sırasına göre buğday (8000 da), arpa (4000 da), nohut (1000 da), çavdar (200 da), çayır otu (300 da) yetiştirilmektedir. Tarım arazilerinin 5.800 dekarı da nadasa bırakılmıştır. Ayrıca genel arazinin yaklaşık 10.000 dekarı taşlık arazi olduğu için kullanım dışı görünmektedir. 10.000 dekar'dan fazla arazi ise mera alanı ve boş arazi sınıfındadır.

Ürünlerin dağılışına bakıldığında Çörümşek çayı vadi tabanında farklı tarım ürünleri görülmektedir. Nohut tarımı genellikle plato yüzeylerindeki arazilerde yoğunlaşmaktadır. Nadasa bırakılan araziler bütünlük göstermektedir. Yani köyün batısında bu yıl nadasa bırakılan araziler sonraki yıl ekilecektir (Harita 4. 14).

Köydeki tarımsal parseller morfolojik olarak incelendiğinde genel olarak "parsel kompleksinin hâkim olduğu görülmektedir. Köydeki tarımsal araziler bazı yerlerde blok bazı yerlerde şerit forma bürünmekte(köy merkezinin doğusunda), sınır bakımından genel olarak düzenli olmakla birlikte hidrografik ve topografik eşiklerde eşik sınırlarına uygun olarak devam ettiğinden düzensiz hale gelmektedir. Çörümşek çayı vadi tabanında şerit parseller hakim konumda iken plato yüzeylerinde blok parseller ön plana çıkmaktadır (Harita 4. 14).

Altıkesek köyü araştırma sahasının merkezinde, Uzunyayla platosunun G'inde, Aygörmez dağları ile Borandere platosunun birbirine iyice yaklaştıkları Altıkesek boğazının D'sunda yer almaktadır. Köyün yüzölçümü 38.500 dekar, 2015 nüfusu ise 67'dir. Altıkesek köyündeki 25.000 da. tarımsal arazide 500 da. haricinde bütün araziler tahıl tarımına ayrılmıştır. Tarımsal arazi dışında kalan araziler eğimin arttığı toprak örtüsünün inceldiği ve taşlılığın arttığı alanlardan oluşmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle herhangi bir arazi kullanımına sahne olmamaktadır.

1981 köy envanter etütlerine göre köyün toplam yüzölçümü 50.209 dekardır. Bu arazinin %54'ü (26.879 da.) tarımsal arazi, %28'i (14.000 da.) mera arazisi, %15'i (7.622 da.) taşlık, 1500 dekarı çayırlık ve geriye kalan kısmı yerleşme alanından oluşmaktadır. 1981 yılına göre tarım arazilerindeki azalma köy idari alanındaki küçülme ve kadastral faaliyetler ile ilgilidir. 1981 yılında köyde çayır alanları haricinde 1791 dekar sulu tarım arazisi mevcuttur.

Harita 4. 14. Panlı Köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015)

Altıkesek köyünün B'sı genellikle sulamalı tarım potansiyeli yüksek, Zamantı çayının geniş tabanlı bir vadi içinde aktığı kuvaterner yaşlı alüvyal arazilerden oluşmaktadır. Köy yerleşmesinin bulunduğu yamaç ve gerisindeki tepe ise Paleosen yaşlı kumtaşı-kireçtaşı yapısından oluşmaktadır. Köyün geriye kalan kısmını ise Miyosen yaşlı konglomera-kumtaşı- kireçtaşı yapısının oluşturmaktadır. Köyün vadi tabanı dışındaki tarım arazileri bu yapı üzerindedir (Harita 1. 3).

Köyün D'sundaki Borandere platosu ile Zamantı nehrinin oluşturduğu geniş tabanlı vadi genel morfolojik görünümü oluşturmaktadır. Köyün D'sundaki plato basamakları arasında kalan yamaçlar ile köy yerleşmesinin kuzeyindeki tepe önemli eğimli arazileri oluşturmaktadır. Köyün geri kalanı az eğimli alanlardan oluşmaktadır. Vadi tabanındaki alüvyal topraklar ile plato yüzeyindeki sığ kahverengi topraklar önemli toprak türleridir.

Köyün ortalama parsel büyüklüğü 14,7 da. ile ilçe ortalamasına (16 da.) yakın bir değerdedir. 25.000 dekar arazi, 1703 parçadan oluşur. En geniş parselin büyüklüğü 172 dekardır. Tarım arazileri genel olarak birbirine yakın gözükse de 4 parçadan oluşmaktadır. Bu parçalanma plato yüzeyinin vadi tabanına doğru oluşturduğu basamaklar nedeniyledir. Basamaklar birbirinden %40'dan fazla eğime sahip plato yamaçlarıyla ayrılmaktadır (Harita 4. 14).

2015 yılı itibariyle köyün tarım arazilerinde büyüklük sırasına göre buğday (14.500 da), arpa (5.000 da), patates (200 da), yonca (100 da), şeker pancarı (50 da) yetiştirilmektedir. Ayırca 100 da. arazi çayır otu için ayrılmıştır. Tarım arazilerinin 5.050 dekarı da nadasa ayrılmıştır.

Tarım ürünleri fazla çeşitlilik göstermediği için dağılışında dikkate değer bir değişiklik görülmemektedir. Genel alışılmış tahıl arazilerine eşlik eden nadas arazileri görüntüsü yeknesaklığını yalnızca vadi tabanında ağaçlarla birlikte sulamalı tarımın etkisiyle ortaya çıkan patates, şeker pancarı ve yonca tarımı değiştirmektedir (Harita 4. 14).

Köydeki tarımsal parsellerin morfolojisi diğer köylere benzer yapısal özellikler göstermektedir. Yani parseller genellikle en-şekil ve boy bakımından farklılıklar gösteren arazinin yapısı ve mülkiyet yapısının etkisiyle değişiklik göstermektedir. Ancak vadi tabanındaki tarımsal arazilerde kısmen de olsa bir bütünlük görülebilmektedir. Ancak bu parsellerde belirgin bir küçülme görülmektedir. Köydeki tarımsal araziler çoğu yerde şerit formludur. Parsellerin sınırları diğer köylerde olduğu gibi topografik ve hidrografik eşiklerde kavislenmekte ancak onun dışında düz hatlar takip etmektedir (Harita 4. 14).

Büyükgümüşgün köyü Özdere vadisi içinde İlçe merkezine komşu bir köydür. Köy tabii bir yol güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Bu yol Kayseri'yi Kahramanmaraş bağlamaktadır. Köyün verimli ve ürün çeşitliliğinin görüldüğü esas arazisi vadi tabanı üzerindeki kuvaterner dolgu birimleridir. İkincil ve daha çok kuru tarımın yapıldığı araziler ise doğudaki Borandere platosunun en güneyindeki kesimi oluşturan Senozoyik yaşlı konglomera-kumtaşı-çamurtaşı birimidir. Batıda ise Triyas yaşlı kireçtaşı formasyonunun oluşturduğu Şirvan dağı'nın alt yamaçları yer almaktadır. Bu kesimde eğim arttığı için ve ağaçlandırma sahası olduğundan dolayı tarım arazisi neredeyse hiç yoktur (Harita 1. 3).

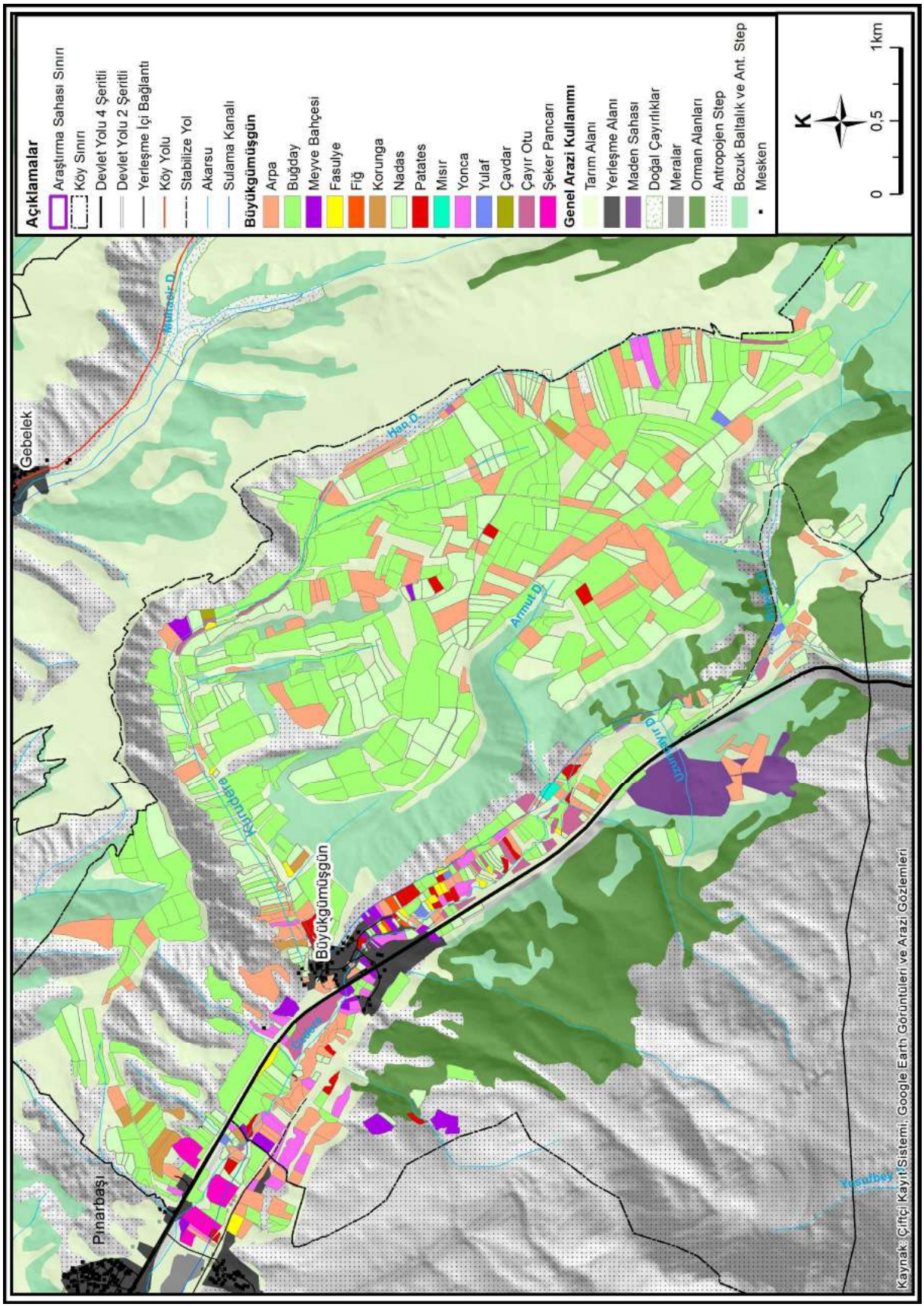
Bir vadi yerleşmesi olan köyün arazilerinin bir kısmı Borandere platosu üzerinde bir kısmı Şirvan Dağı'nın alt yamaçlarında ve Özdere vadi tabanında yer almaktadır. Köyün KB'sında kahverengi topraklar GD'sunda ise kestane rengi topraklar mevcuttur. Özdere vadisinde ise alüvyal topraklar görülmektedir.

Köydeki parsellerin büyüklüğü 1 ile 117 arasında değişirken ve ortalama parsel büyüklüğü 11,4 dekardır. 11.000 dekar arazi, 1010 parçadan oluşur. Tarım arazileri vadi tabanındakiler ve plato yüzeyindekile olmak üzere iki büyük parçadan oluşmaktadır. Vadi tabanı ile plato yüzeyi arasındaki yamaçlar erozyona bağlı olarak aşınmış ve kullanılmayan sahalara karşılık gelmektedir. Bu yamaçlarda eğim değeri %20'nin üzerindedir (Harita 4. 15).

1981 köy envanter etütlerine göre köyün toplam yüzölçümü 24.116 dekardır. Bu arazinin %41'i (10.055 da.) tarımsal arazi, %33'ü (8.000 da.) mera arazisi, %13'ü (3.000 da.) orman, %12'si (2941 da.) kayalık ve geriye kalan kısmı yerleşme alanından oluşmaktadır. 1981 yılında köyün sulu tarım arazisi bulunmamaktadır.

2015 yılı itibariyle köyün idari alanı 31.100 da.'a ve tarımsal alanı 11.000 da.'a yükselmiştir. Mevcut tarımsal arazilerinde üretilen ürünler önem sırasına göre buğday (3500 da.), arpa (1500 da.), patates (600 da.) ve fasulye (400 da.)'dir. Geriye kalan arazi nadas arazisi (5000 da.) ve az da olsa elma bahçesinden (35 da.) oluşmaktadır (Harita 4. 15).

Köy, ilçe genelindeki birçok yerleşmede olduğu gibi jeomorfolojik kuruluş yerlerine bağlı olarak, vadi tabanı ve plato yüzeyinin tarım arazilerinden oluştuğu bir köydür. Buna bağlı olarak vadi tabanında yapılan sulu tarım faaliyetlerine plato yüzeylerindeki kuru tarım eşlik etmektedir (Harita 4. 15).

Harita 4. 15. Büyükgümüşgün köyünün Tarımsal Arazi Kullanılışı (2015)

Tarımsal parsellerin görüntüleri itibariyle önemli farklılıklar görülmektedir. Özellikle vadi tabanındaki parsellerde dereye yakın kesimlerde kısa şerit parseller görülürken uzaklaştıkça kare ve dikdörtgen şekilli parsellere geçilmektedir. Vadinin formuna bağlı olarak bazı kesimlerde yamuk parsellerde mevcuttur. Vadi tabanındaki parseller (ortalama 4,6 da.), plato yüzeyindekilere göre (ortalama 14,5 da.) daha küçük alana sahiptirler (Harita 4. 15).

Parseller toplu olarak bakıldığında parsel kompleksi görünümü hâkimdir. Bu durum ilçenin diğer köylerine benzemektedir. Konsolidasyon çalışmalarının yapıldığı yerlerde ya da yeni açılan tarım arazilerinin bulunduğu yerlerde görülen parsel demeti formu bu nedenle köyde görülmemektedir (Harita 4. 15).

Köydeki tarımsal parsellerden vadi tabanındakiler az düzenli ve düzenli parseller grubundadırlar. Aynı şekilde köyün kuzeyindeki Özdere'nin kollarından Kuruderenin kuzeyindeki az eğimli yamaçlar üzerindeki tarımsal parseller de az düzenli ve düzenli parseller içinde yer almaktadırlar. Parsellerin az düzenli olması derenin yatağı ile ilgilidir. Plato yüzeyindeki parseller genellikle düzenli parsellerden oluşmakla birlikte plato sınırlarında oldukça kavisli hale gelebilmektedirler (Harita 4. 15).

4.1.6. Tarımsal Arazi Kullanılışı ve Üretim Durumu

4.1.6.1. Tahıl Tarımı

Tahıl tarımı arazileri, araştırma sahasında toplam tarım alanlarının yaklaşık %59'unu oluşturmaktadır. Ürün türüne göre sırasıyla buğday, arpa ve az miktarda mısır üretimi gerçekleştirilmektedir. Buğday ve arpa'nın ilçede bu kadar geniş yer kaplamasında doğal çevre şartları belirleyici olmuştur. Tahıl türlerinin ekstrem sıcaklıklara dayanaklılığı, daha az emek istemesi ve yine ekstrem şartlardan doğabilecek ürün alamama riskine karşı kendilerini ve besledikleri hayvanların temel besinini garanti altına alma isteği etkili olmuştur. Ayrıca daha önce de belirtildiği üzere günümüzde çok sayıda aile kentlerde yaşamasına rağmen, buradaki tarım arazilerin işlemekte veya kiraya vermektedirler. Dolayısıyla bu arazilerde daha az zaman ve emek gerektiren tahılların tercih edilmesi doğal bir durumdur. Tahıl ekili arazilerin yaklaşık %50,5'i (38428 ha.) buğdaya, %45'i (34270ha.) arpaya, %2,3'ü çavdar'a (1790 ha.), %1,8'i yulaf'a (1372 ha.) ayrılmış durumdadır. Tahıllar içinde 159 ha.'lık ekiliş alanına sahip olan mısır ise, tahıl ekili arazinin %0,2'lik kısmını oluşturur. Yaklaşık 14 köyde ekimi yapılan mısır, genellikle hayvan yemi olarak kullanılan silajlık mısır üretiminden ve az miktarda dane mısır üretiminden oluşmaktadır. Bazı köylerde arpa'nın ekim alanı buğday'dan fazla olmasında borçlanma süresinin daha kısa olması, kısa dönemde hasat edilmesi,

masrafının daha az olması, bazı köylerde arpa veriminin daha fazla olması gibi faktörler etkili olmaktadır. Bunun dışında buğdayın arpadan daha çok ekiliyor olmasında, buğdayın birim fiyatının, arpadan daima yüksek olması etkilidir (Fotoğraf 4. 3).

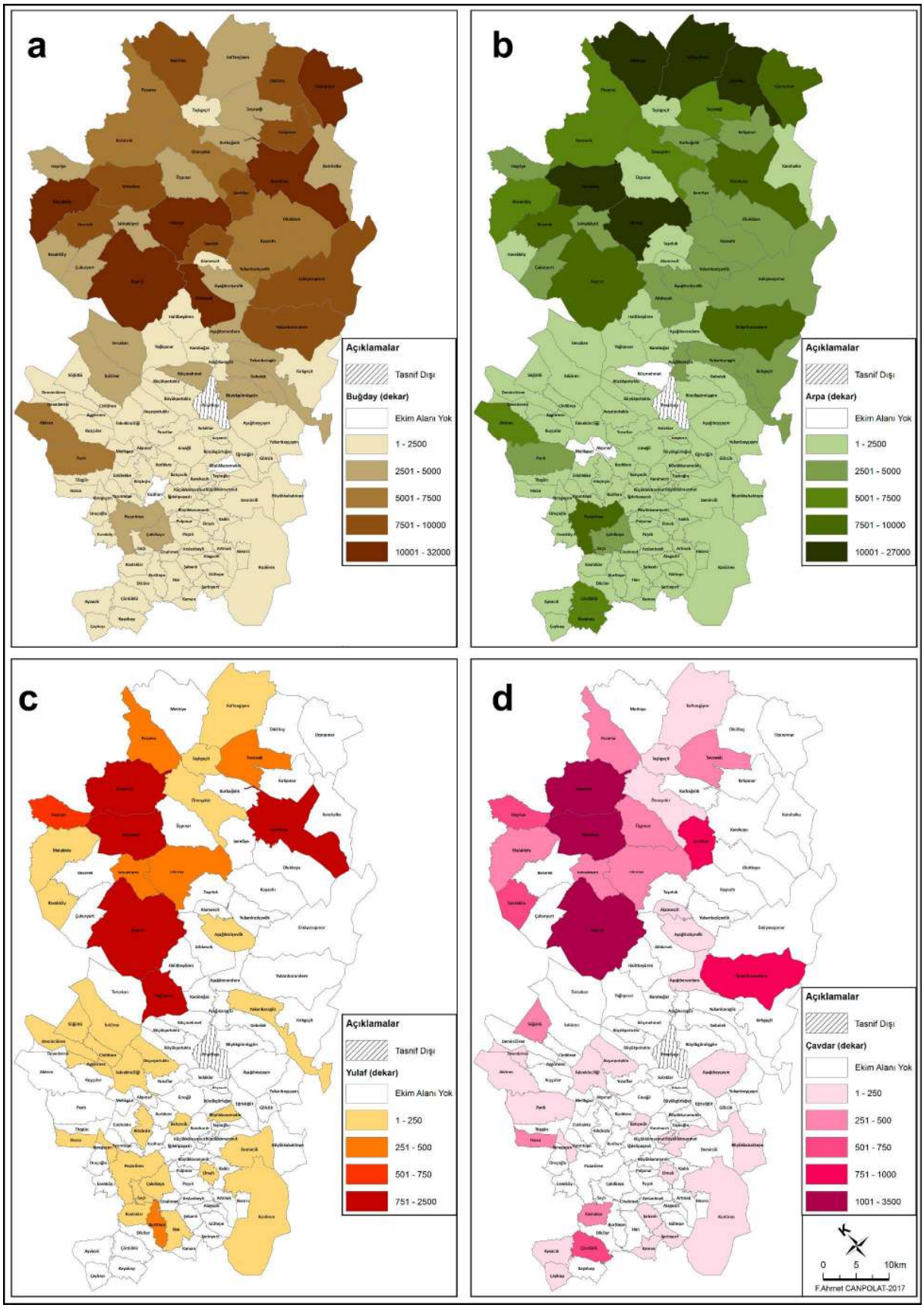
Sahada vejetasyon devresi 15 Nisan ile 25 Ekim arasına tekabül eden 194 gündür. Yani bu devre Nisanın 1. yarısında başlayıp, Ekim'in 2. yarısında sona ermektedir. Bu dönemde düşen yağışların yıllık yağışa oranı ise % 47.3'tür. Yörede "çalgın" olarak adlandırılan kısa süreli don olayları görülmektedir ki, bu durum tahıllara zarar vermektedir. Vejetasyon devresi dışında don olayı oldukça fazladır ve Kangal'a doğru gittikçe bu değer artar (Kopar, 2001: 198).

Buğday'da verim, ilçe içinde büyük farklılık göstermektedir. Uzunyayla çevresinde ve Çörümşek havzasında dekar başına 200-300 kg arası değişen verim, Orta Zamantı havzasında 45-75 kg'a kadar düşmektedir. Bu kesimdeki çitçiler verimi arttırabilmek için sülfatlı gübreler kullanmakta ancak bunların da fiyatları yüksek olduğundan üreticilerin kar marjı çok düşmektedir. Arpa'daki durum da buğday ile aynıdır. Buğday'da ortalama verim 185 kg iken arpa'da 215 kg'dır.

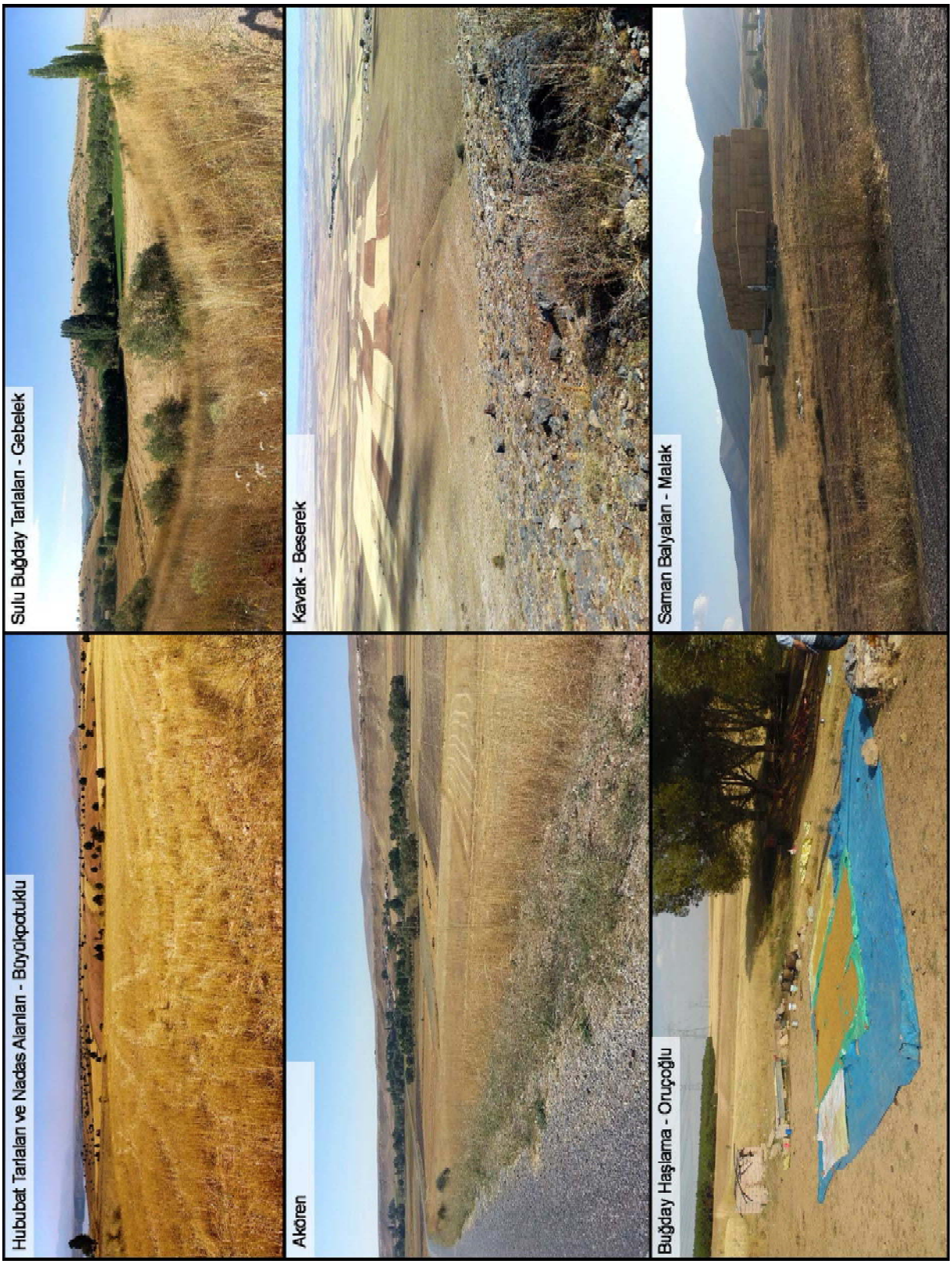
Buğday ekim alanları Uzunyayla kesiminde köy başına 2500 dekar ve üzerinde iken, Orta Zamantı'ya doğru 2500 dekarın altına inmektedir. Bu kesimde Akören, Panlı, Pazarören ve Çakılkaya köyleri 2500 dekarın üzerinde ekim alanına sahip köyleri oluşturmaktadır. Bu köyler vadi tabanındaki tarım arazilerinin yanında plato yüzeyinde de geniş tarım arazilerine sahip olmaları nedeniyle çevre köylere göre daha fazla ekim alanına sahiptir (Harita 4. 16, a).

Arpa'da durum buğday'a benzer olmakla birlikte Uzunyayla'da Üçpınar, Taşlıgeçit, Kavakköy, Taşoluk, Alamescit ve Karahalka köyleri 2500 dekarın altında ekim alanına sahiptir. Kılıçmehmet, Akpınar ve Melikgazi köylerinde zaten fazla olmayan tarımsal alanlarda arpa tercih edilmemektedir. Akören, Panlı, Pazarören, Çakılkaya, Saçlı, Çördüklü ve Kayabaşı köylerinde 2500 dekarın üzerine çıkmaktadır (Harita 4. 16, b).

İlçede buğday ve arpa dışında, hayvanların yem ihtiyacı için çavdar ve yulaf ile az miktarda mısır ekimi yapılmaktadır. Silajlık mısır özellikle Orta Zamantı havzasında Zamantı nehrinin geçtiği taban arazilerinde ekimi yapılmaktadır. Büyükkaramanlı köyünden Ayvacık köyüne kadar devam eden hat boyunca ayrıca Uzunyayla'nın G'inde Özdere vadisi boyunca Yukarı Beyçayır ile Aşağı ve Yukarı Karagöz köylerinde, Çörümşek havzasında ise Akören ve Hassa köylerindeki taban arazilerinde mısır ekimi yapılmaktadır.

Harita 4. 16. Pınarbaşı İlçesinde Tahıl Ekim Alanlarının Köylere Dağılımı (2015)

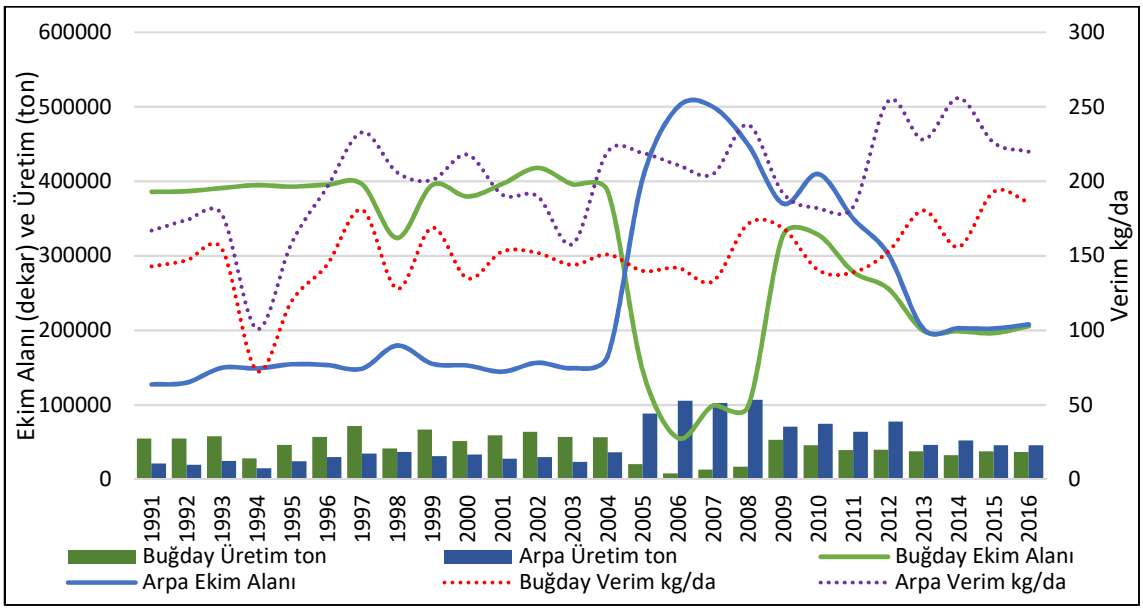
Fotoğraf 4. 3. Pınarbaşı İlçesinde Tahıl Ekim Alanlarından Bazı Örnekler

Pınarbaşı İlçesinde geçmişten günümüze en önemli tarımsal ürünü hububat oluşturmaktadır. Her kesimde yoğun bir şekilde görülebilen buğday ve arpa tarlalarına bu ürünlerin ekim usulü olan nadas alanları eşlik etmektedir.

Tablo 4. 12. Pınarbaşı İlçesinde Tahıl Bitkileri Üretim Miktarları (1991-2016)

	Buğday			Arpa			Çavdar			Yulaf		
Yıl	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da
1991	386040	54911	143	127570	21245	167	18790	1972	106	-	-	-
1992	386760	54729	147	130000	19800	174	19500	600	120	-	-	-
1993	391140	57687	155	150000	24976	178	18870	2072	119	-	-	-
1994	395000	28082	73	149110	14841	101	18500	1063	59	-	-	-
1995	393030	46138	120	154700	24173	159	18250	2160	120	-	-	-
1996	395590	57028	144	153640	30072	196	18000	2340	130	-	-	-
1997	396190	71578	181	148820	34688	233	21410	3073	144	-	-	-
1998	324040	41466	128	179790	36988	206	46250	5772	125	-	-	-
1999	395090	66806	169	155330	31185	201	45000	5300	118	-	-	-
2000	379760	51419	135	153000	33355	218	48000	8523	178	-	-	-
2001	396590	59104	153	144730	27690	191	50000	8640	180	-	-	-
2002	418100	63672	152	156680	29807	190	60000	10385	208	-	-	-
2003	396000	56884	144	149390	23573	158	5120	748	146	1090	112	103
2004	386600	56403	151	165910	36442	220	5430	836	154	1110	110	99
2005	145690	20421	140	404550	88410	219	4950	787	159	1100	103	94
2006	55695	7935	142	499992	105567	211	5000	800	160	1100	110	100
2007	99202	13229	133	500000	102500	205	5000	800	160	1100	110	100
2008	98225	16991	172	449346	106944	238	32000	8000	250	1100	160	145
2009	327549	53330	169	370198	70936	192	32000	8000	250	1100	160	145
2010	328306	45946	141	409935	74565	182	41518	9166	221	1000	230	230
2011	278519	39361	139	350000	63990	183	19393	3869	200	1310	301	230
2012	256059	39881	153	302000	77396	254	25000	6000	240	1500	375	250
2013	199428	37581	180,5	202000	46156	228	11645	2329	200	2869	559	195
2014	199085	32389	156	202988	52117	256	10180	2486	244	2907	580	200
2015	196482	37809	193	202622	45783	226	10180	2570	252	2907	682	235
2016	205755	36991	186	208149	45778	220	10000	1951	195	5000	916	183

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri (1991-2016).

Şekil 4. 5. Pınarbaşı İlçesinde Yıllara Göre Buğday ve Arpa Üretimi (1991-2016)

Çavdar ekim alanları Uzunyayla kesiminde toplanmış olup batıda Aygörmez dağları etrafında ve Dadaloğlu platosu çevresinde toplanmıştır. Çavdar'ın verim durumu buğday'a benzemektedir. Dekar başına 30 ile 300 kg arasında değişen bir verim özelliği gösterir. Yulaf ilçenin birçok köyünde az da olsa ekimi yapılmakla birlikte tamamı Uzunyayla'da olmak üzere Kaynar, Kazancık, Yağlıpınar, Yahyabey, Karakuyu, Tahtaköprü, Pazarsu, Hilmiye, Kurttepe ve Hayriye köylerinde 500 dekar ve üzeri ekim alanına sahiptir. Yulafın verimi dekar başına 75 ile 300 kg arasında değişmektedir. Üretilen Çavdar ve Yulaf genellikle hayvan yemi olarak kullanılmaktadır (Harita 4. 16, c-d).

Çavdar ve yulaf ekimi yapılan köyler özellikle Uzunyayla'da yoğunlaşmaktadır. Bu durum köylerdeki hayvan varlığı ile yakından ilişkilidir. Örneğin Kaynar ve Kazancık 5000'in üzerinde küçükbaş hayvana sahiptir.

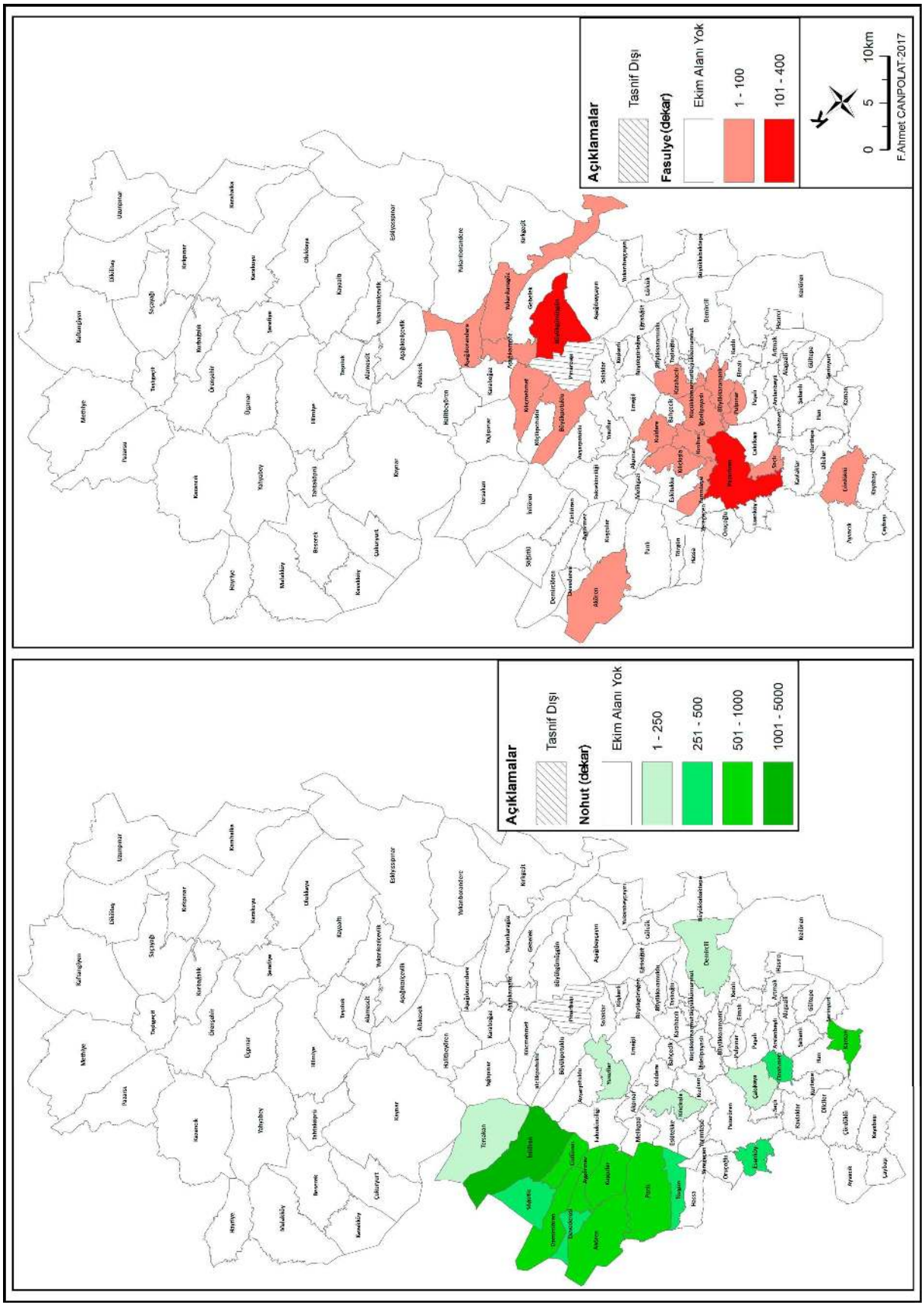
Tahıl üretiminde yıllara göre üretiminde ilk dikkati çeken husus 2004 yılına kadar hem ekim alanları hem de üretim değerleri bakımından buğday üretimi arpa üretiminden belirgin olarak fazladır. Ancak 2005 ile 2008 yılları arasında arpa ve buğday üretiminde durum tersine dönmüştür. Bu kısa dönemli değişiklik verilen desteklemeler ve Pazar koşulları ile ilgili olduğu düşünülmektedir. 2009 yılında buğday ve arpa üretimi 350 bin dekar civarında iken 2013 yılına kadar belirgin bir azalma gerçekleşmiştir. Aynı zamanda ekim alanları birbirine yakınlaşmıştır. 2013 yılından itibaren ekim alanları birbiriyle neredeyse aynı seviyede olan ürünlerde arpa'nın verimi daha yüksek olduğundan üretim değeri daha fazladır (Tablo 4. 12, Şekil 4. 5).

İlçede tahıl türlerinden biri olan tritikale[12] üretimi son yıllarda deneme sürecindedir. 2012 yılından bu yana yaklaşık 500 dekar arazide 100 ton kadar üretimi yapılan üründen dekar başına yaklaşık 100 kg. verim alınmaktadır.

4.1.6.2. Baklagil Tarımı

Baklagil tarımı kapsamında ilçede nohut tarımı hâkim durumdadır. Arazi çalışmalarına göre yaklaşık 14 bin da. alana nohut ekilmekte ve bu alandan yaklaşık 1.500 ton ürün elde edilmektedir. Nohut Tersakan-Tözgün köyleri arasındaki bütün Çörümşek havzası köylerinin en önemli tarım ürünüdür. Bu kesimde hububat tarımından sonra nohut tarımının ön plana çıkmasında, Hınzır dağı ile Aygörmez kütlesi arasında kalması nedeniyle rüzgârın daha az etkili olması, yağış miktarının bir miktar daha fazla olması ve toprağın kısmen daha verimli olması etkili olmuştur.

[12] Tritikale, buğday ve çavdar melezinden fakir tarım alanlarından verimi artırmak amacıyla geliştirilmiş, genellikle hayvan yemi olarak kullanılan bir bitkidir (Url 7)

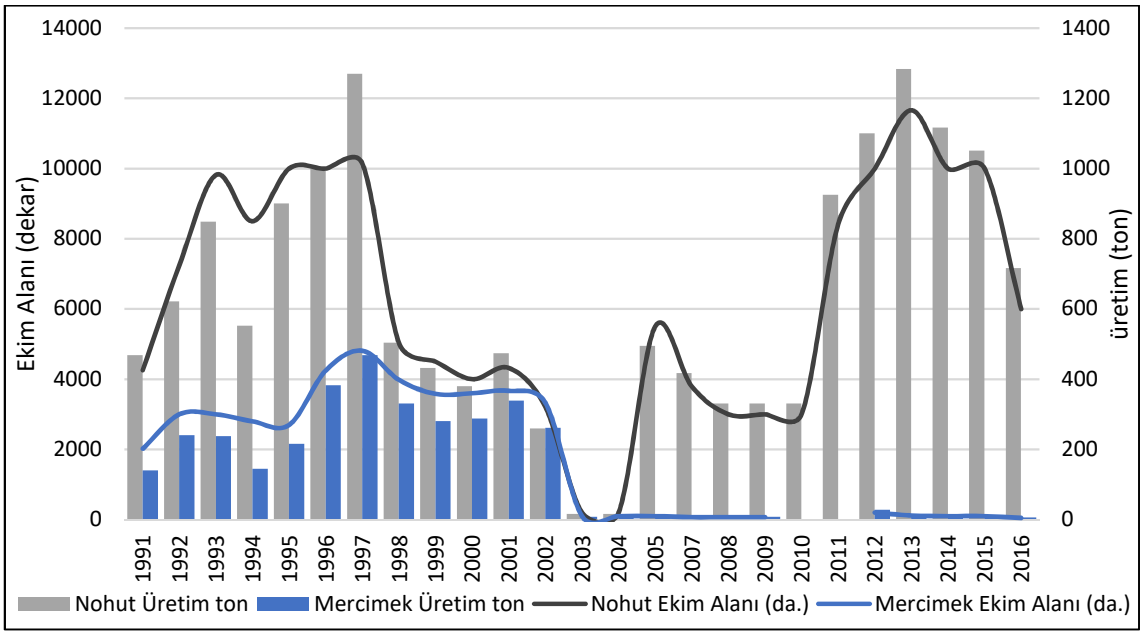

Harita 4. 17. Pınarbaşı İlçesinde Baklagil Tarımı Yapılan Köylerin Dağılışı (2015)

Tablo 4. 13. Pınarbaşı İlçesinde Baklagil Bitkileri Üretim Değerleri (1991-2016)

Yıl	Nohut			Mercimek (Yeşil)			Fasulye (Kuru)		
	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da
1991	4260	468	110	2020	140	69	250	25	100
1992	7250	621	90	3000	240	80	200	16	80
1993	9820	848	86	3000	237	79	100	8	80
1994	8500	552	67	2800	144	51	90	7	78
1995	10000	900	100	2700	216	80	2440	291	119
1996	10000	1000	100	4250	382	90	2600	325	125
1997	10140	1270	125	4810	468	97	2620	386	147
1998	5030	504	100	3980	330	83	2500	250	100
1999	4500	432	96	3580	280	78	2000	200	100
2000	4000	380	95	3600	288	80	1800	216	120
2001	4320	474	110	3670	339	92	1850	268	145
2002	3210	259	81	3330	261	78	1400	126	90
2003	200	16	80	100	8	80			
2004	200	16	80	100	9	90			
2005	5500	495	90	100	8	80	10	1	100
2007	3789	417	110	72	8	111			
2008	3000	330	110	72	8	111			
2009	3000	330	110	72	8	111			
2010	3000	330	110						
2011	8413	925	110						
2012	10000	1100	110	200	28	140	450	55	122
2013	11660	1283	110	118	13	110	198	25	126
2014	10000	1116	112	100	13	130	200	30	150
2015	10000	1051	105	100	11	110	200	30	150
2016	6000	716	119	50	6	120	300	50	167

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri (1991-2016).

Şekil 4. 6. Pınarbaşı İlçesinde Nohut ve Fasulye Üretimi (1991-2016)

Orta Zamantı havzasında Esenköy, Kılıçkışla, Yusuflar, Çakılkaya, Cinahmet, Demircili ve Kaman köylerinde de nohut tarımı yapılmaktadır. Nohut ekimi yapılan tarlalarda münavebeli ekim uygulanmaktadır. Nohut ekilen tarlada bir sonraki yıl hububat ekilmekte veya nadasa bırakılmaktadır (Harita 4. 17).

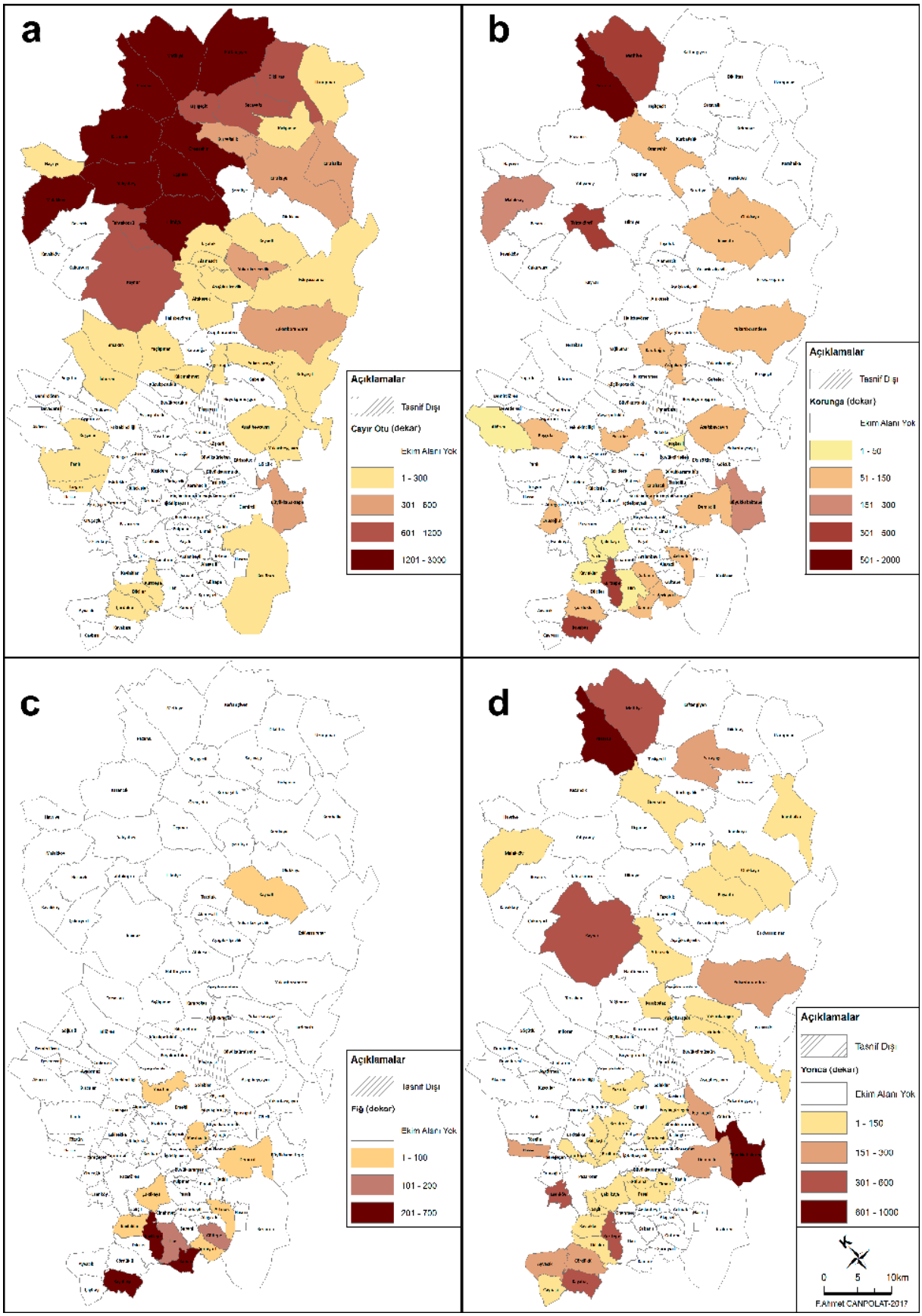
İlçede fasulye ve nohut olmak üzere iki çeşit baklagil tarımı yapılmaktadır. Ancak bunlardan fasulye 300 dekar ekiliş sahası ve 50 tonluk üretimi nohut'un gerisinde kalmaktadır. Boran dere, Gümüşgün dere ve Zamantı nehri tabanında arazisi bulunan köylerde fasulye tarımı yapılmaktadır. Fasulye tarımının dağılışı üzerinde belirleyici faktör sulama koşullarıdır. Büyükgümüşgün 400 da, Pazarören köyü ise 300 da ile en fazla fasulye ekim sahasına sahip köylerdir. Geri kalan köyler 100 da ve daha az araziye sahiptir (Harita 4. 17).

Araştırma sahasında geçmişten bu yana en önemli bakliyat türü olan nohut üretimi genellikle 300 ton'un üzerindedir. 1991 ile 1997 yılları arasında artış eğiliminde olan üretim 2010 yılına kadar 600 ton'un altına inmiş; 2010 yılından sonra ise tekrar 600 tonun üzerine çıkmıştır. Yeşil mercimek üretimi ise 1981 yılından 2002 yılına kadar ortalama 200 ton kadar iken, bu tarihten sonra neredeyse hiç ekim alanı kalmadığı için üretim 6 ton'a kadar gerilemiştir (Tablo 4. 13, Şekil 4. 6).

Kayseri il genelinde fasulye verimi dekar başına 208, nohut verimi ise 134 kg., ilçede ise fasulye verimi 150 kg/da, nohut verimi ise 110 kg/da'dır. Domuz saldırısı nedeniyle birçok köyde ekiminden vazgeçilen nohut üretimi hem mevsimlik işçilere iş imkânı sağlaması hem de veriminin yüksek olması nedeniyle ilçe için önemli bir tarım ürünüdür.

4.1.6.3. Yem Bitkileri Tarımı

Çayır otu yaklaşık 29 bin dekarlık bir alanda hem otlatma alanı olarak hem de biçilerek hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Çayır alanları başta Zamantı nehrinin yukarı çığırında yani neredeyse Uzunyayla'nın tamamında vadi tabanlarında yoğun olarak görülmektedir (Harita 4. 18-a). Ayrıca Çörümşek suyu ile Zamantı'nın diğer kolları üzerindeki vadi tabanlarında çayır otları hayvancılık faaliyetleri için kullanılmaktadır. Yılda bir kez (ağustos ayında) biçilen otlar Bünyan, Şarkışla, Sarız ve Malatya gibi çevredeki yerleşmelerden alıcı bulmaktadır.

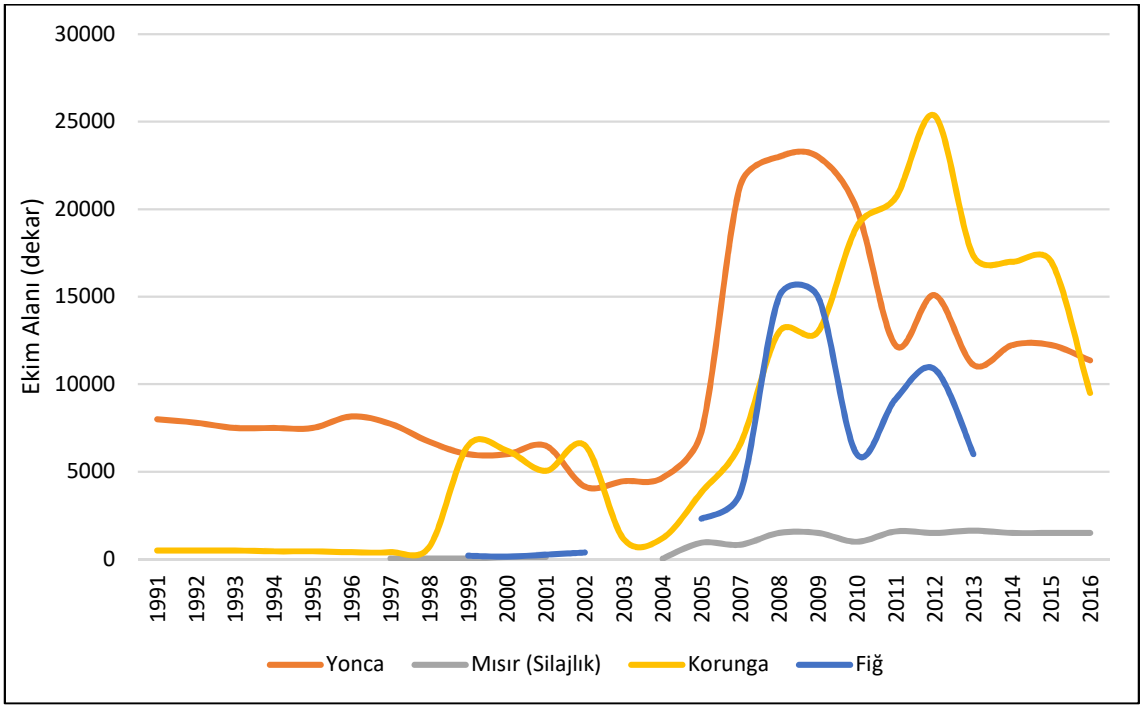

Harita 4. 18. Pınarbaşı İlçesinde Yem Bitkileri Ekim Alanlarının Köylere Göre Dağılışı (2015)

Tablo 4. 14. Pınarbaşı İlçesinde Yem Bitkilerinin Üretim Miktarları (1991-2016)

Yıl	Yonca			Mısır (Silajlık)			Korunga			Fiğ			Tritikale (Dane)		
	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da
1991	8000	8000					500	187							
1992	7800	7022					500	187							
1993	7500	6000					500	187							
1994	7500	5625					450	112							
1995	7500	6750					450	112							
1996	8160	7600					400	150							
1997	7740	7430		40	120		400	140							
1998	6710	7089		50	139		700	289							
1999	6000	6000		40	125		6500	2600		200	56				
2000	6000	6000		120	349		6200	1240		150	30				
2001	6480	5466		130	514		5050	1875		260	45				
2002	4150	4502					6510	1037		380	107				
2003	4460	4718					1150	313							
2004	4660	4746		30	180	6000	1200	301							
2005	7270	7104		940	4626	4921	3820	1477		2310	982		940	210	223
2007	21351	25621		827	3515	4250	6588	2635		3786	1703				
2008	23000	21000		1500	6375	4250	13000	2600		15000	7500				
2009	23000	21000		1500	6375	4250	13000	2600		15000	7500				
2010	20000	90000	4500	1000	4250	4250	19000	19000	1000	6000	3000	500			
2011	12210	54945	4500	1588	6749	4250	20673	20673	1000	9165	4583	500			
2012	15088	56246	3763	1500	6000	4000	25348	20993	836	10863	4499	418	500	115	230
2013	11101	49955	4500	1635	6540	4000	17336	17336	1000	6000	3000	500	473	108	228
2014	12238	49500	4045	1500	6000	4000	17000	17000	1000				430	86	200
2015	12238	48952	4000	1500	6000	4000	17000	17000	1000				359	88	245
2016	11362	45448	4000	1500	6000	4000	9500	9500	1000				471	101	214

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 1991-2016

Şekil 4. 7. Pınarbaşı İlçesinde Yonca, Mısır, Korunga ve Fiğ Ekim Alanları (1991-2016)

Çok yıllık bir yem bitkisi olan, soğuğa ve kuraklığa dayanıklı, toprak verimliliğini arttıran, özellikle tahıl ekim alanlarında önemli bir münavebe bitkisi olan "korunga" bu özellikleri nedeniyle başta Uzunyayla olmak üzere ilçenin her kesiminde görülebilen ancak fazla ekim sahasına sahip olmayan bir yem bitkisidir. Özellikle arıcılık yapılan yerlerde ekimi yapılan bir bitkidir. Toplam yaklaşık 1300 da tarım arazisinde ekilmektedir (Harita 4. 18-b).

Tek yıllık bir yem bitkisi olan fiğ'de soğuğa ve kuraklığa karşı daha dayanıklı olan macar fiği türü ilçede ekilmektedir. Tamamına yakını Orta Zamantı havzasında toplanan fiğ'in toplam ekim alanı yaklaşık 3 bin da'dır. Kaman, Kurttepe ve Kayabaşı köylerinde 500 da ve üzeri ekim alanına sahiptir (Harita 4. 18-c).

Son olarak hem küçükbaş hem de büyükbaş için çok iyi bir kaba yem olan bu nedenle en fazla ekim alanına sahip, çok yıllık bir yem bitkisi olan "yonca" ilçede yaklaşık 8000 da alana sahiptir. Hayvancılığın önemli olduğu bütün köylerde yetiştirilmektedir (Harita 4. 18-d).

1980'li yıllarda köy envanter etütlerine göre 4000 dekar civarında olan yonca ekim alanları 90'lı yıllarda 8000 dekar civarına yükselmiş ve 2000'li yılların başına kadar aynı seyirde devam etmiştir. Ancak arpa'dakine benzer bir şekilde 2005-2010 yılları arasında 3 kata yakın bir artışla 23000 dekara kadar yükselmiştir. Benzer durum fiğ ve korunga'da görülmekle beraber korunga'daki artış 2012 yılına kadar devam etmiş daha sonra bu üründe de ekim alanı 10000 dekara kadar gerilemiştir. Burada dikkati çeken bir diğer husus ise fiğ ekim alanları 2013 yılından sonra görülmemektedir. Ancak arazi çalışmalarında fiğ ekim sahasının yaklaşık 3000 dekar olduğu tespit edilmiştir. Sonuçta mısır ve fiğ ekim alanları yaklaşık toplam 6000 dekar civarında iken, yonca ve korunga ile birlikte yem bitkilerinin ekim alanı 26000 dekarın üzerinde olduğu görülmektedir. Üretim verim durumunda yonca'nın dekar başına ortalama 4,1 ton, mısır'da 4,3 ton, korunga'da 1 ton ve fiğ'de ise 0,5 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler Kayseri il geneli verim ortalamaları ile karşılaştırıldığında diğer tarımsal ürünlerde olduğu gibi geridedir. Yalnızca yonca verimi il geneli ortalamasının üzerindedir. Son yıllarda silaj ve kuru ot elde etmek gayesiyle üretimi yapılan tritikale ise Kayseri il geneli verim ortalamasının (337 da/kg) altındaki değerlerle henüz başlangıç aşamasındadır (Tablo 4. 14, Şekil 4. 7).

4.1.6.4. Sulamalı Tarım

İlçede toplam 134.132 hektar tarım arazisinin, 122.527 hektarı kuru tarım arazisi, 11.605 hektarı sulanabilen tarım arazisidir. Tarımsal faaliyetler içinde hububat tarımı ilk sırada yer almaktadır. Buğdayda kuru şartlarda ortalama verim 150-200 kg/dekardır.

Arpada ise kuru şartlarda ortalama verim 200-250 kg/dekardır. Sulu tarım yapılan alanlarda buğday ve arpada ortalama verim 400-450 kg/da'dır. İklim şartlarından dolayı hububat ekilişlerinde sık sık büyük boyutlarda tabii hasarlar olmaktadır. Hasar şekilleri genel de don, dolu, kuraklık gibi hasarlardır. Hububat tarımı dışında son yıllarda şeker pancarı ekiliş alanlarında artış olmuştur. Meyve-sebze bitkileri ekilişi ve üretimi yönünden iklimin sınırlayıcılığına bağlı olarak yaygın değildir (Kayseri ÇDP 2010, s.76).

Hidrografik açıdan zengin imkânlara sahip olan ilçede bitkilerin yetişme ve büyüme devrelerinde çok fazla kırağı düşmesi gibi iklim şartlarının olumsuz etkilerinin yanında ortalama 30-40 m. derinlikteki vadi tabanlarından plato yüzeyine suyu ulaştırmanın zorluğu nedeniyle sulamalı tarım alanları oldukça kısıtlıdır.

İlçede sulanabilir arazi miktarı yaklaşık toplam 97500 dekar olup bunun 30.500 dekarı çiftçilerin kendi imkânları ile 67000 dekarını ise devlet sulama şebekesinden sulanmaktadır. Bu tarım arazilerini sulamada, önem sırasına göre Bahçelik Barajı, Zamantı nehri ve kolları, Paşalı Göleti, Karamanlı Göleti ve çeşitli kaynak suları kullanılmaktadır.

Patates: İlçede yumrulu bitkiler içinde yetiştirilen tek önemli ürün patatestir. Şeker pancarında kota problemi nedeniyle patates tarımı sulu tarım alanlarını kullanmada çok önemlidir. Toplam sulu tarım alanlarının %11'i (10790 da) patatese ayrılmaktadır. Ortalama patates üretimi dekar başına 2 ile 5 ton arasında değişmektedir. Buna göre toplamda yılda yaklaşık 32 bin ton patates üretimi yapılmaktadır.

Patates tarım alanlarının neredeyse tamamı, Zamantı nehri ana kolu üzerindeki vadi tabanlarında yer almaktadır. Kaynar köyünden başlayıp Bordüzü ovasına, oradan Bahçelik ovası ve Çaybaşı köyüne kadarki güzergâhta sulu tarım arazilerinde patates tarımı yapılmaktadır. Bu alanlar dışında Borandere, Gümüşgün dere, Karagöz dere, Sıçanlısuyu dere ve Payaslı dere vadi tabanlarında patates tarımı yapılmaktadır (Fotoğraf 4. 4).

Türkiye'nin en büyük üreticilerinden Niğde ve Nevşehir illerinde patates kanseri hastalığı nedeniyle toprakların karantinaya alınması ve patates ekiminin yasaklanması sebebiyle Niğde ve Nevşehirli çiftçilerin Pınarbaşı ilçesinin farklı köylerinden arazi kiralayarak patates üretimine devam ettikleri görülmektedir. Mevcut sulanabilen alanların bir bölümü bu çiftçilere patates ekimi için kiralanmıştır. Söz konusu hastalığın buradaki topraklara da bulaşmaması için kontrollerin yapılması gerekmektedir. Çünkü hastalığın sebebi olan mantarlar uzun süre toprakta canlı olarak kalmakta dolayısıyla hastalık topraklara bulaşabilmektedir.

Patates üretiminde ise 1998 yılına kadar 1000 dekar civarında olan ekim alanı bu tarihten itibaren artış göstermiş ve günümüzde her ne kadar resmi istatistiklerde 3000 dekar civarında gösterse de, arazi çalışmalarına göre 10 bin dekarın üzerinde bir ekim alanına sahiptir. Dolayısıyla ortalama verim 3 ton olduğu için üretim değerinin 30 bin ton'un üzerinde olduğu söylenebilir (Tablo 4. 15, Şekil 4. 8).

İlçede az da olsa patateste organik tarım uygulaması da yapılmaktadır. Patates tarımında en önemli handikap kullanılan kimyasal gübre miktarının fazla olmasıdır. Özellikle de maksimum verim elde etmek için normalden fazla gübre kullanılması toprağa zarar vermektedir.

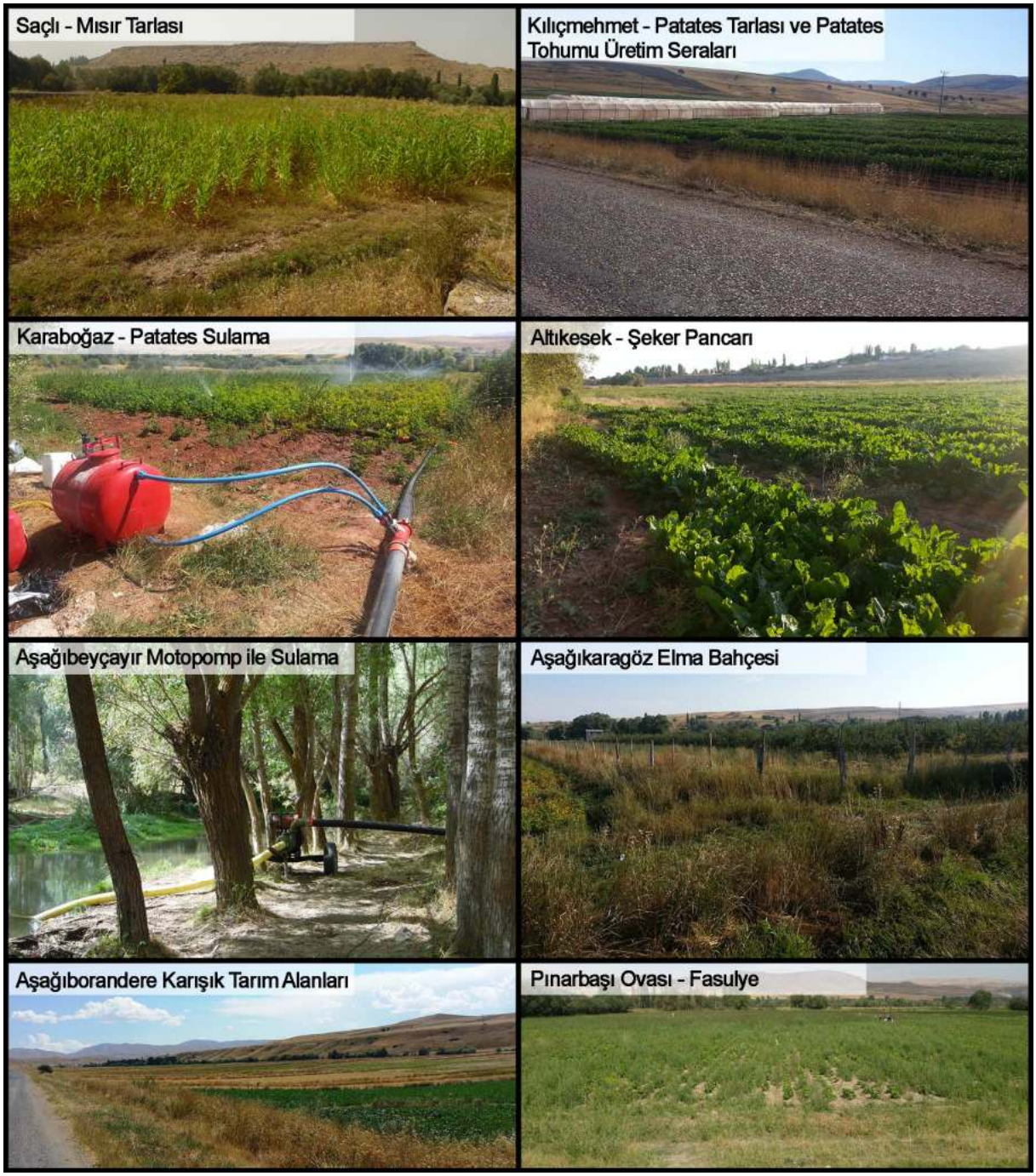
Şekerpancarı: Üçlü münavebeye göre yılda ortalama 15.000 dekar pancar tarımı yapılmaktadır. Bu alan toplam sulu tarım alanlarının yaklaşık %15'ine tekabül etmektedir (Fotoğraf 4. 4).

Şeker pancarı ekim alanlarının %70 i ilaçlanmaktadır. İlçede toplam 25 adet ekim makinası, 12 adet çapa makinası ve 8 adet pancar hasat makinası vardır. 2009 yılında Pınarbaşı kantar toplamı 39.000 ton, Pazarören kantar toplamı ise 33.000 ton olmak üzere toplam mahsul miktarı 72.000 ton olmuştur (Kayseri ÇDP 2010, s.80). Kayseri Şeker Fabrikası'na bağlı olarak faaliyet gösteren Pınarbaşı Pancar Bölge Müdürlüğü 14 personel ile hizmet vermektedir. Sözleşmeli Şeker Pancarı üretimi yapılmaktadır.2016 yılında 389 çiftçi Şeker Pancarı taahhüdüne girmiştir. 2015 yılında 13.470 dekardan 69.444 ton net pancar üretilmiştir ve verim ortalaması 5,2 ton/da. olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında 27 köyde, 17.238 dekar şeker pancarı ekimi yapılmıştır (Brifing, 2016: 12).

İlçedeki 113 köyün 30'unda şeker pancarı üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu köylerden 4'ü 50 dekara kadar, 11'i 100-250 dekar arası, 10'u 251-500 dekar arası ve 5'i 1000-3000 dekar arası ekim alanına sahiptir. Büyükkaramanlı, Esenköy, Yukarıkaragöz, Çakılkaya ve Pazarören köyleri 1000 dekar ve üzeri pancar ekimi yapılan köylerdir (Harita 4.19.a). Pazarören ve Esenköy Bahçelik sulama kanalından, Çakılkaya Paşalı ve Karamanlı göleti sulama kanallarından faydalanmaktadır. Ürünler Kayseri Şeker fabrikası tarafından satın alınmaktadır.

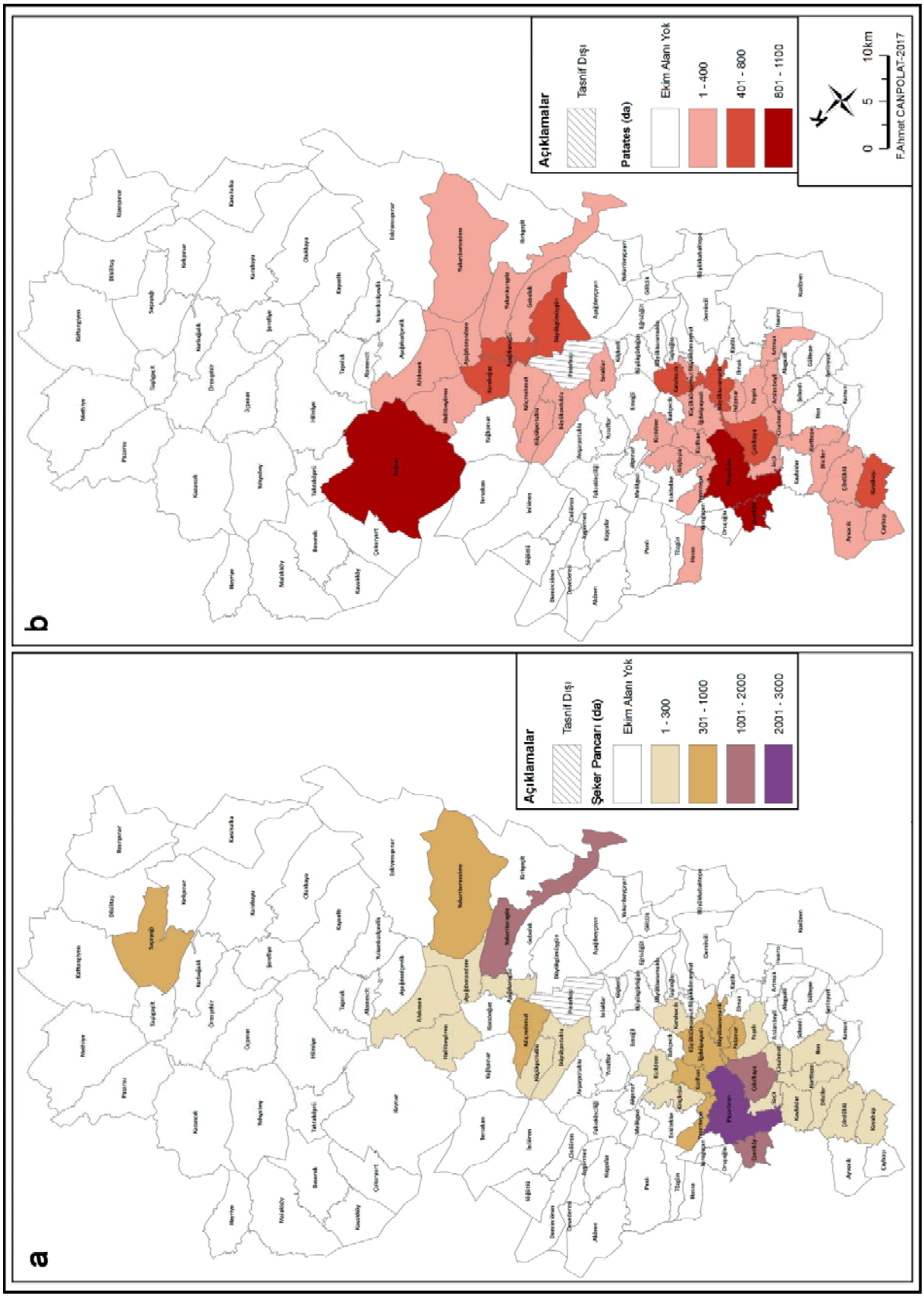
Pancar ekim alanları Altıkesek köyünden başlayıp Kayabaşı köyüne kadar Zamantı ve kolları üzerindeki vadi tabanlarında yapılmaktadır. İlçenin kuzeyinde yalnızca Sacayağı köyünde şeker pancarı tarımının yapılması dikkati çekmektedir (Harita 4. 19-a).

Sahada şeker pancarı ekim alanlarının gelişmesi için uygun tarımsal araziler mevcut olmasına rağmen sulu tarımın zahmetli olması ve bakım istemesi nedeniyle yöre çiftçileri tarafında fazla tercih edilmemektedir.

Fotoğraf 4. 4. Pınarbaşı İlçesindeki Sulamalı Tarım Alanlarından Bazı Örnekler

İlçede sulu tarım alanlarının büyük bölümü vadi tabanlarında yer almaktadır. Söz konusu bu tarım alanlarının bir bölümü sulama kanalları ile bir kısmı akarsu-derelerden alınan su ile bir kısmı ise cazibeli su ile sulanmaktadır. Sahada ürün türüne ve ekonomik imkânlara göre yağmurlama, damlama, karık sulama ve salma sulama gibi sistemler uygulanmaktadır.

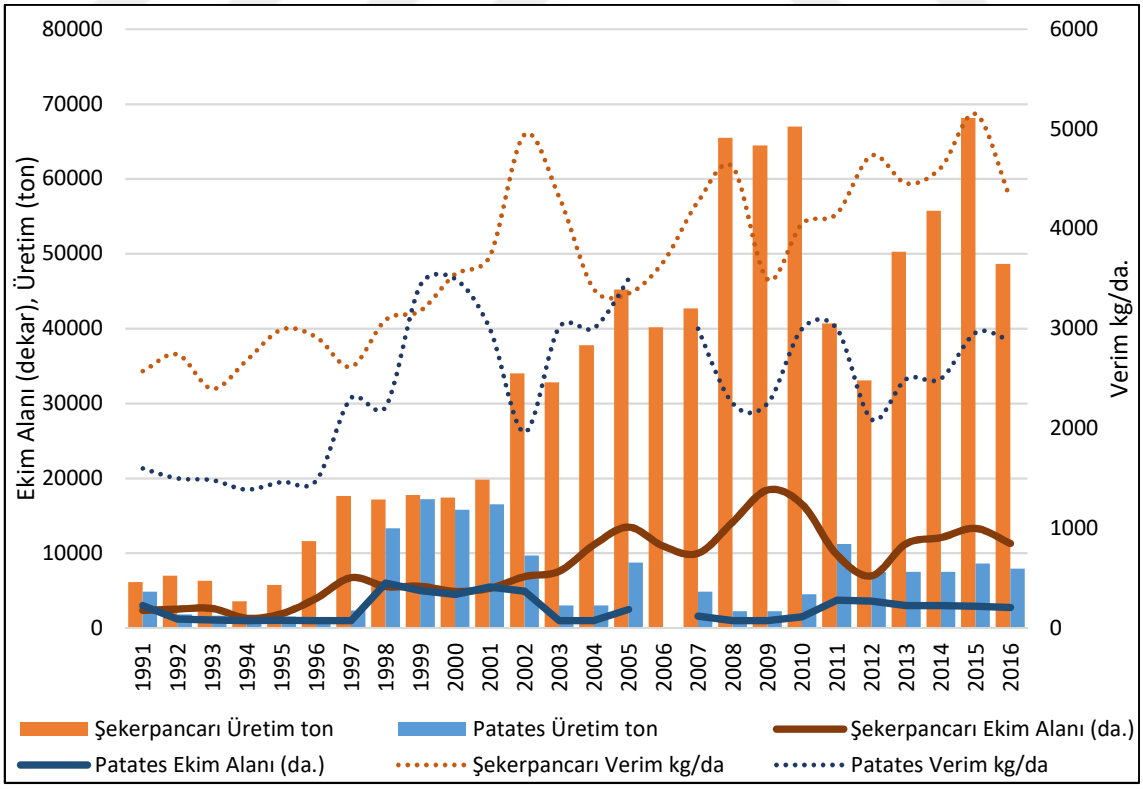

Harita 4. 19. Pınarbaşı İlçesinde Şeker Pancarı ve Patates Ekim Alanlarının Köylere Göre Dağılışı (2015)

Tablo 4. 15. Pınarbaşı İlçesinde Şekerpancarı ve Patates Üretim Miktarları (1991-2016)

Yıl	Şekerpancarı			Patates		
	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da	Ekim Alanı (da.)	Üretim ton	Verim kg/da
1991	2380	6129	2575	3020	4830	1599
1992	2540	6965	2742	1200	1800	1500
1993	2620	6281	2397	1100	1630	1482
1994	1320	3544	2685	1000	1388	1388
1995	1920	5744	2992	1040	1523	1464
1996	3980	11607	2916	1000	1480	1480
1997	6740	17651	2619	1000	2305	2305
1998	5550	17143	3089	6010	13322	2217
1999	5590	17775	3180	5000	17195	3439
2000	4910	17415	3547	4510	15779	3499
2001	5320	19821	3726	5500	16500	3000
2002	6880	34028	4946	4940	9693	1962
2003	7600	32811	4317	1000	3015	3015
2004	11130	37776	3394	1000	3004	3004
2005	13490	45227	3353	2500	8750	3500
2006	10946	40168	3670			
2007	9989	42701	4275	1612	4836	3000
2008	14175	65474	4619	1000	2250	2250
2009	18445	64467	3495	1000	2250	2250
2010	16534	66995	4052	1500	4500	3000
2011	9794	40674	4153	3740	11220	3000
2012	6986	33082	4735	3621	7500	2091
2013	11282	50277	4456	3000	7488	2496
2014	12090	55754	4615	3000	7499	2500
2015	13323	68128	5152	2902	8590	2960
2016	11314	48619	4304	2750	7933	2885

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri (1991-2016).

Şekil 4. 8. Pınarbaşı İlçesinde Şekerpancarı ve Patates Üretimi (1991-2016)

Şekerpancarı üretiminin tarihsel gelişimi incelendiğinde 1997 yılına kadar 5 bin dekarın altında ve yaklaşık 10 bin ton olan üretim bu tarihten sonra artışa geçerek yaklaşık 18 bin dekar seviyesine kadar ve 60 bin tonun üzerinde üretim değerine kadar ulaşmıştır. Ancak kota uygulamalarıyla ekiliş alanları günümüzde 15 bin dekara gerilemiştir. Şekerpancarı üretiminde, verimin etkisi önemlidir. Örneğin 2009 yılında 18 bin dekar civarındaki ekim alanında 65 bin ton kadar üretim gerçekleşmişken 2015 yılında 13 bin dekar araziden yaklaşık 68 bin ton üretim elde edilmiştir (Tablo 4. 15, Şekil 4. 8).

İklim kısmında da belirtildiği üzere karasallık derecesi %32 olan ve yılın sadece 5 ayında ortalama sıcaklığı 10 C'nin üzerinde olan ilçe, **meyvecilik ve sebzecilik** için fazla elverişli imkânlar sunmamaktadır. İlçenin iklim göstergelerine uyum sağlayabilecek meyve türleri son yıllarda denenmeye başlanmıştır. Yukarıkaragöz, Esenköy ve Karahacılı gibi köylerde meyveler henüz fidan görünümünde olduğundan diğer köylerde de iklime bağlı problemlerden kaynaklı olarak 2015 yılında dikkate değer bir üretim olmamıştır.

Tablo 4. 16. Pınarbaşı İlçesinde Dikili Meyve Türleri, Alanları ve Ağaç Sayıları

Köyün Adı	Meyve Türü	Bahçe Alanı	Ağaç Sayısı
Altıkesek	Elma	34	1000
Aşağıkaragöz	Elma	40	1500
Büyükgümüşgün	Elma	35	1200
Büyükpotuklu	Elma	14	500
Çakılkaya	Ceviz	9	300
Esenköy	Kayısı	6	200
	Elma	6	200
	Kiraz	8	400
Halitbeyören	Elma	100	5000
Karahacılı	Elma	28	1000
	Kiraz	10	500
Yukarıkaragöz	Elma	80	2500
Toplam		**370**	**14300**

Kaynak: Arazi Anketleri, 2015.

Ticari anlamda meyvecilik yapan köyler ilçe genelinde yalnızca 9 tanedir. Bu köylerde toplam 370 dekar bahçe alanında yaklaşık toplam 14300 ağaç mevcuttur (Tablo 4. 16). Bunun yanı sıra bazı köylerde aileler kendi ihtiyaçları için birkaç meyve ağacı dikmiştir. Günümüzde ilçede yaygın bir meyvecilik tarımı kültüründen bahsetmek bu nedenle oldukça zordur. İlçe tarım müdürlüğü'nün destekleri ve araştırmalarıyla yöreye uygun meyve ağaçları tespit edilmeye çalışılmakta ve meyvecilik teşvik edilmektedir. Sahada kuru tarım faaliyetlerine alternatif olabilmesi için bu çalışmalar önemlidir.

İlçede günümüzde 5 sera mevcut olmakla birlikte Pazaröreni köyündeki sera pasif durumdadır. Bu seralardan ilki Kayseri Malatya karayolu kenarında Kızılhan köyü

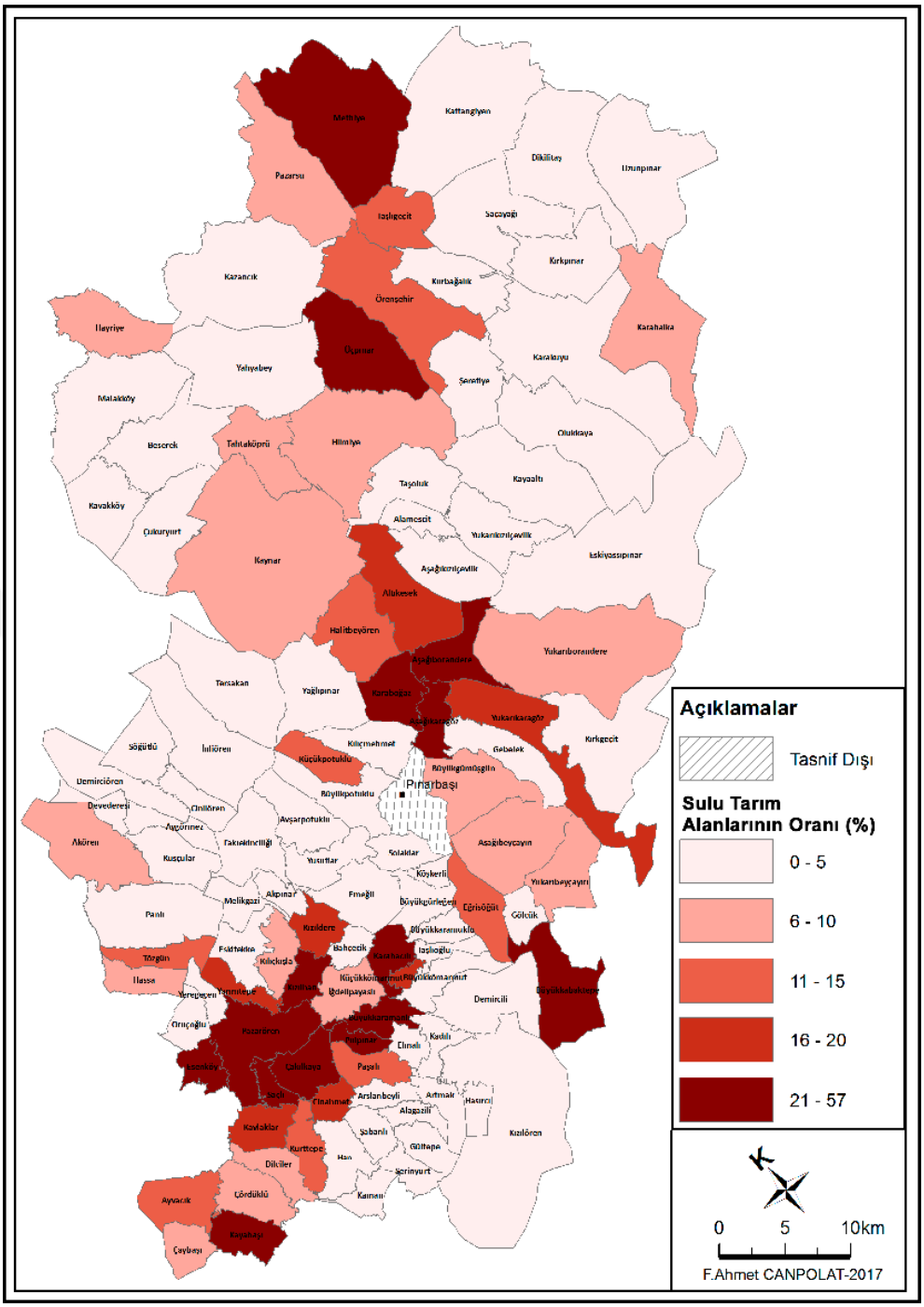
sınırları içinde yer almakta ve 1 dekar örtü altı tarımsal üretim sahasında yıllık 30 ton kadar sebze üretimi gerçekleştirilmektedir (Fotoğraf 4. 5). Bunun dışında Kılıçmehmet köyünde patates tohumu üreten, Kızılhan, Olukkaya ve Yukarıkızılçevlik köylerinde ise sebze üretimi yapılan 500 m^2'lik seralar mevcuttur. Ayrıca sahadaki diğer bir serada çiçek üretimi yapılmaktadır.

Seracılık ilçede özellikle sebze-meyve üretimi için en önemli çözüm olarak belirmektedir. Seracılık faaliyetleri için en az 500 m^2'lik sulu tarım alanı bulunanlar için destekleme başvuruları alınmaya başlanmıştır. Bu nedenle seracılık konusunda gelişmeler yaşanacağı söylenebilir.

Fotoğraf 4. 5. Kızılhan Köyündeki Sera ile Yanında Seradaki Ürünlerin Satışının Yapıldığı Dükkan

Sebze üretiminde ise toplam yaklaşık 474 dekar arazi kullanılmaktadır. Ancak bu arazinin büyük bir kısmı (379 da) kabak üretimi için ayrılmıştır. Kabak üretimi Kadılı, Kızılören, Saçlı ve Paşalı köylerinde yapılmaktadır. Geri kalan 95 da. arazi ise domates biber ve diğer sebzelerin üretimi için kullanılmaktadır. Bu alanların büyük bir kısmı Bordüzü ovası, Özdere vadisi ve Bahçelik ovasında yer almaktadır. Ayrıca sahada İğdelipayaslı ve Saçlı köylerinde ayçiçeği tarımı yapılmaktadır.

Harita 4. 20. Pınarbaşı İlçesinde Sulamalı Tarım, Toplam Tarım Alanı İlişkisi (2015)

Araştırma sahasında vadi tabanları en önemli sulu tarım alanlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle sulu tarım alanlarının toplam tarım arazisi içindeki oranlarının yüksek olduğu köyler vadi tabanlarının genişlediği ve tarıma imkan verdiği alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu alanlar Orta Zamantı havzasında Bahçelik barajının ve diğer sulama projelerinin etkisiyle Zamantı nehri ve kollarının üzerindeki Çakılkaya, Esenköy ve Pazarören gibi köylerdir. Uzunyayla kesiminde sulu tarım alanları yine Zamantı nehri vadi tabanında tarım arazisi olan köylerde %10'un üzerine çıkmaktadır.

Özellikle Altıkesek köyünden itibaren tarım arazilerinin önemli bir kısmının vadi tabanında yer alan köylerde sulu tarım alanlarının oranı %16'nın üzerine çıkmaktadır. Karagöz deresi vadisinde Yukarıkaragöz, Borandere vadisinde Aşağı ve Yukarı borandere köyleri, Özdere vadisinde Yukarı ve Aşağı beyçayırı ile Büyükgümüşgün köylerinde sulu tarım alanlarının oranı artış göstermektedir. Büyükkabaktepe köyünde sulu tarım alanları genellikle ot üretiminde kullanılmaktadır (Harita 4. 20).

4.2. Hayvancılık

İlçede yarı kurak bir iklimin hakim olması ve genel olarak parçalı hafif ve orta eğimli geniş düzlüklerden oluşması nedeniyle doğal olarak küçükbaş hayvancılık yapmaya oldukça elverişli bir yapıdadır. Bu nedenle 1980'li yıllarda 300 bin'i aşan küçükbaş hayvan varlığı bulunmaktaydı. Ancak ülke genelinde hayvancılık konusunda yaşanan problemler ve kırsal nüfusun azalması ile birlikte yetiştirilen küçükbaş hayvan sayısı azalmıştır.

Küçükbaş hayvancılık sahanın yerleşme tarihi içindeki rolü çok önemlidir. 17 yy.'ın son yarısından itibaren düzenli olarak buradaki yaylaları kullanan Afşarlar'da, küçükbaş hayvancılık kültürü çok gelişmiştir. Ayrıca öncelikle tarım kültürü hakim omakla birlikte küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık kültürünün önemli olduğu Çerkezler sahaya yerleştikten sonra bu faaliyetlerini arttırarak sürdürmüşlerdir.

Sahanın morfografik özelliklerine bağlı olarak hem tarım alanları hem de mera ve otlak alanları geniş yer kaplamaktadır. Bu nedenle tarım ve hayvancılık birbirini tamamlayan iki iktisadi faaliyet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçede hektar başına ortalama 24.2 hayvan düşmektedir. Alanın yaklaşık % 1'i doğal otlak ve çayırlardan %47'sini ise antropojen step alanlarından oluşmaktadır. Toplamda yaklaşık 18000 ha olan bu arazinin, önemli bir bölümü dağlık alanlara karşılık gelmekle beraber, bir bölümü de plato sahaları üzerinde yer almaktadır. Bu plato sahaları üzerindeki step alanları özellikle küçükbaş hayvanlar için mera alanı olarak kullanılmaktadır. Doğal otlak ve çayır alanları özellikle büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için önemlidir. Sahadaki 113 köyün yalnızca 6'sında hayvancılık birincil iktisadi faaliyet türü olmakla birlikte, özellikle hayvancılığın ikincil faaliyet olma özelliği sahada yaygın bir durumdur.

Hayvancılığın temel uğraşı olarak yürütüldüğü köylerden Beserek ve Dilciler köyü hariç, Kızılören, Büyükpotuklu, Küçükpotuklu ve Büyükabaktepe köyleri çevrelerine göre daha engebeli ve tarım arazilerinin daha az olduğu köyleridir. Bu köylerde, otlak ve mera alanlarının genişliği ve tarıma elverişli alanların azlığı, hayvancılığın ön plana çıkmasını sağlamıştır.

2015 yılı itibariyle ilçede 115160'ı koyun, 2465'i keçi olmak üzere, toplam 117.625 küçükbaş, 22.866 büyükbaş hayvan beslenmektedir. İlçede genel olarak hem küçükbaş, hem de büyükbaş hayvancılık birlikte yapılmaktadır. Geçmişte kümes hayvan sayısı 40 binin üzerindeyken günümüzde bu sayı oldukça azalmıştır.

Mera alanı-hayvan sayısı ilişkisi bakımından ülkemiz mera arazisine ha. başına yaklaşık 1,1 büyükbaş, 3,4 küçükbaş hayvan düşmektedir. Bu değer ilçede mera arazisinde ha. başına 1,2 büyükbaş, 6,5 küçükbaş hayvan düşmektedir. İlçede hektar başına düşen hayvan sayıları hem küçükbaş'ta hem de büyükbaş'ta Türkiye ortalamasının üzerindedir. Özellikle küçükbaş hayvan sayısının fazlalığı ilçenin Türkiye ortalamasının neredeyse iki katına yakın çıkmasını sağlamıştır.

Pınarbaşı geçmişten bu yana önemli bir hayvancılık merkezidir. Transhümans türü hayvancılık günümüzde yaylaların ve ağılların birçoğunun aktif kullanıldığı köylerde görülmektedir.

Alanda büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları ile köylerdeki çayır ve meraların miktarları arasında bir doğru orantı söz konusu iken, köylerin sahip oldukları nüfus miktarları ile hayvan sayıları arasında böyle ilişki bulunmamaktadır.

Hayvan yetiştiriciliği tarımdan sonra en önemli iktisadi faaliyettir. Uzunyayla kesiminde hem küçükbaş hem de büyükbaş hayvanlar eti için beslenmektedir. Bu kesimde bu nedenle süt üretimi daha düşüktür. Orta Zamantı ve Çörümşek havzasında süt besiciliği daha önemli hale gelmiştir. İlçe genelinde süt veriminin fazla olduğu dönemlerde toplam yaklaşık 37 bin ton süt üretimi gerçekleşmektedir.

Sahada aylık et üretimi kış mevsiminde 3 ton civarındayken yaz'a doğru 6 tona kadar çıkmaktadır. Üretim büyük ölçüde ilçe tüketimi için kullanılmaktadır. Ancak bu et üretimi sahanın gerçek potansiyelinden çok uzaktır. Çünkü çevre il ve ilçelere satılan canlı hayvan sayısı oldukça fazladır.

İlçenin süt üretimi geçmişe nazaran azalmış olsa da önemini korumaktadır. Üretimin en fazla olduğu bahar aylarında süt üretiminden destekleme alan yaklaşık 450 çiftçi bulunmaktadır. Bu sayı ilçede süt besiciliği yapan 500 civarında çiftçinin bulunduğunu göstermektedir.

İlçede kümes hayvancılığını ticari olarak yapan 5 kişi mevcuttur. Bunlardan ikisi Kaynar köyünde (3000) geri kalanlar Kılıçmehmet (600), Yukarıkaragöz (500) ve Yarımtepe (100) köylerinde bulunmaktadır. 5 işletme de henüz yeni olup yalnızca yumurta tavukçuluğu yapmakta ve ürünleri Kayseri'ye pazarlamaktadırlar. Geri kalan kümes hayvanları evlerin ihtiyaçlarına yönelik tavuk (yaklaşık 50 bin adet) ve hindi

(yaklaşık 3 bin adet) beslenmektedir. Son olarak Hilmiye köyünde 2002 yılında açılan ancak teknik yetersizlikler nedeniyle üretime başlayamadan 2004'te kapanan bir deve kuşu çiftliği bulunmaktaydı.

Kümes hayvanları içinde tavuk sayısı 1991'de 50 bin'in üzerindeyken, günümüzde 17 bin civarındadır. Ördek sayısı ise 4 bin civarında iken, günümüzde 700'e kadar gerilemiştir. Hindi sayısında ise değişkenlik görülmekle beraber 1991 yılında 10 bin civarında iken, günümüzde 3 bin'e kadar gerilemiştir. Sonuçta sahadaki kırsal nüfusun azalması diğer hayvancılık göstergelerinde olduğu gibi küçülme göstermektedir.

4.2.1. Küçükbaş Hayvancılık

Pınarbaşı ilçesinde geçmişten günümüze en önemli iktisadi faaliyetlerinden biri küçükbaş hayvancılıktır. Kayseri il genelinde toplam koyun sayısının %20'si burada yetiştirilmektedir. Küçükbaş hayvancılık içinde de koyun (Kangal-Akkaraman koyunu[13]) ayrıca önemlidir. İlçe genelinde çoğu köyde koyunlar yalnızca eti için yetiştirilmektedir. Sütü bu köylerde genellikle ailenin süt ürünleri ihtiyacı için kullanılmaktadır.

Fotoğraf 4. 6. İlçenin Farklı Kesimlerinden Küçükbaş Hayvan Manzaraları

İlçede küçükbaş hayvancılıkta koyun başta gelmektedir. Keçi yetiştiriciliği yalnızca birkaç köyde yapılmaktadır (Kuşçular köyü). Uzunyayla köylerinde plato yüzeyindeki seyrek ot topluluklarından en fazla faydalanabilen koyun türü Kangal koyunudur (Dikilitaş köyü). İlçenin bazı kesimlerinde otlak ve çayırlar küçükbaş hayvanlar için daha iyi beslenme imkânları sunmaktadır (Büyükabaktepe köyü). Sürüler köy içerisine girmesin diye ağıllar köyün hemen yakınında bir yerde kurulmaktadır (Köşkerli köyü).

[13] Kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Sağlam yapılı ve kanaatkârdır. Yetersiz bakım besleme, farklı ve değişken iklim koşullarında yaşayabilir. Yağlı kuyruklu oluşu nedeniyle yetersiz besleme dönemlerinde yaşama gücü yüksektir. Yerli ırklar içinde en uysal olanıdır, sevk ve idaresi kolaydır. Sürü ve analık içgüdüsü iyidir. Uzun yol yürüyüşlerine dayanıklıdır. Fakir meralardan yararlanma yeteneği yüksektir (Kaynak: http://www.tarim.gov.tr/HAYGEM/Menu/7/Koyun-Yetistiriciligi).

Kangal-Akkaraman koyununun canlı ağırlığı 76-88 kg laktasyon süresi 150 gün, laktasyon süt verimi 70-130 kg, yapağı verimi 1,7 kg ve kuzu verimi 1,2'dir (Anonim 3, 2009:29)

İlçede, Kayseri il geneline oranla az miktarda keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Toplam keçi sayısı (2400 adet) il genelinin yalnızca %3,6'sını oluşturmaktadır. İlçede yetiştirilen keçilerde, başta kıl keçisi[14] olmak üzere bir köyde Halep, 3 köyde ise Saanen türü keçi yetiştirilmektedir. Büyükkömarmut, Elmalı ve İğdelipayaslı köyleri hariç geri kalan 9 köy kıl keçisinin yetişme şartlarına uygun olarak hemen gerisinde dağlık bir arazinin bulunduğu köylerdir (Fotoğraf 4. 6).

1981 yılında 119 köyden 118'inde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılırken günümüzde 113 köyün 74'ünde az veya çok küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmakta, geri kalan 39 köyde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Ağırlıklı olarak Orta Zamantı havzasında bulunan (32 köy) bu köylerin bir kısmı Çörümşek havzasında (5 köy) ve yalnızca 1 köy de Uzunyayla'da yer almaktadır.

Küçükbaş hayvanların sahadaki dağılışları değerlendirildiğinde Uzunyayla'nın hayvan sayısı bakımından ilçenin geri kalanına göre hâkim durumda olduğu görülmektedir. Uzunyayla'nın güneyindeki Gövdeli dağlarına doğru hayvan sayısındaki belirgin düşüş dikkati çekmektedir. Bu durum, yetiştirilen koyun türünün düzlük-step alanlarına uygun yapısı ile daha çok ilgilidir. Bu kesimlerde mevcut olan sürülerde köylerin engebesiz plato yüzeyleri üzerinde yayılmaktadır.

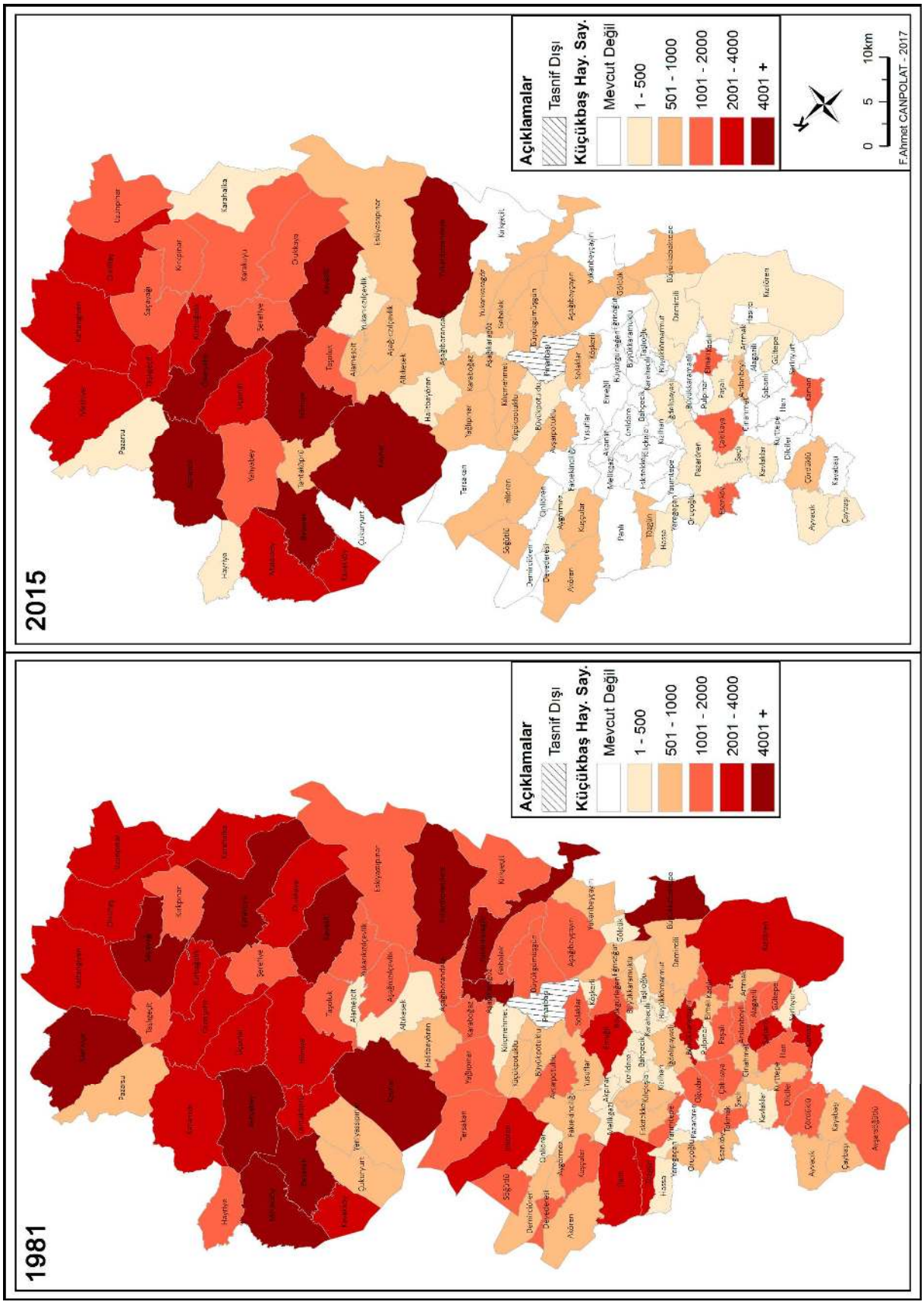
Küçükbaş hayvanları öncelikle, Şarkışla başta olmak üzere, Pınarbaşı, Göksun, Islahiye, Sivas, Kayseri, Hatay, K.Maraş gibi yerlerden tüccarlar gelip satın almaktadırlar. Ayrıca Şarkışla'da her hafta cumartesi günleri kurulan canlı hayvan pazarına, hayvanlarını götürüp satanlar da olmaktadır. Ayrıca Salı günleri açılan Göksun canlı hayvan pazarına da satış için hayvanlarını görütenler olmaktadır. Az da olsa her hafta Cuma günleri açılan Pınarbaşı canlı hayvan pazarında da satışlar yapılmaktadır.

1981 yılına göre ilçe genelinde küçükbaş hayvan sayısı 227 binden 110 bin civarına gerilemiştir. Bu gerileme sahadaki nüfustaki azalmaya paralel olarak gerçekleşen bir küçülme olarak değerlendirilebilir. Ancak bunun yanında sosyo-ekonomik yapıdaki değişim ve hayvancılık ile ilgili politikalar etkili olmaktadır. Türkiye'nin iç kesimleri

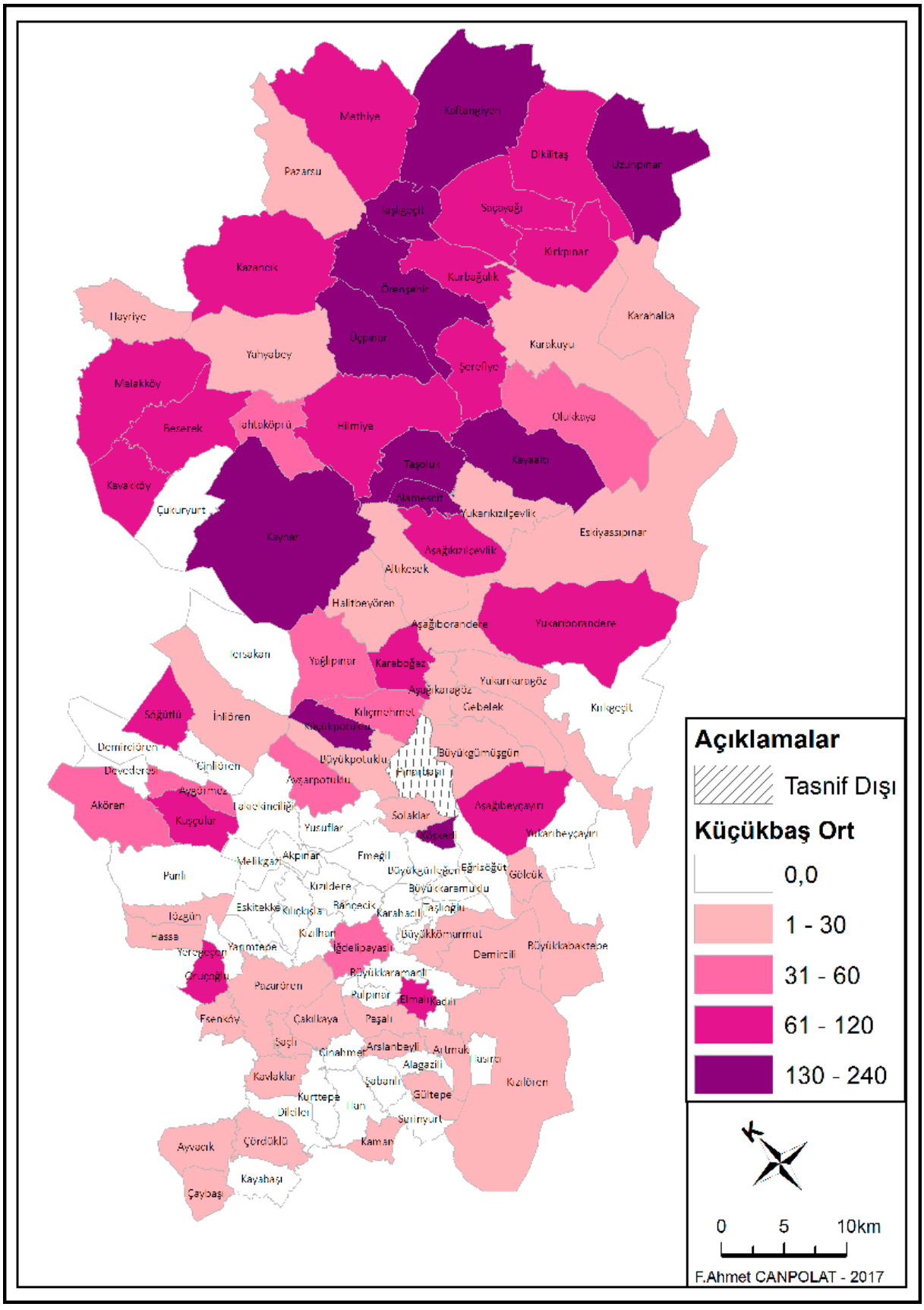
[14] Anadolu'nun her türlü iklim ve arazi koşullarına adapte olmuş, kötü bakım ve besleme koşullarında yetiştirilebilen, sağlam vücut yapılı, hastalıklara karşı dirençli, sıcak ve soğuğa karşı dayanıklı bir ırktır. Türün süt verimi 98 kg, laktasyon süresi 183 gün, ağırlık 45-90 kg ve oğlak verimi 1,1'dir (Anonim 3,2009:77)

yarı-kurak iklim özelliklerine bağlı olarak küçükbaş hayvancılığın yapılmasına daha elverişli olmasına rağmen yakın zamana kadar daha çok büyükbaş hayvancılığa yönelik teşvikler sunulması bu sayının azalmasında etkili olduğu belirtilebilir. Örenşehir, Beserek, Hilmiye, Kazancık, Kurbağalık ve Taşlıgeçit köyleri 1981 yılına göre küçükbaş hayvan sayısının 1000'in üzerinde arttığı köylerdir ve tamamı Uzunyayla kesiminde yer almaktadır. Ayrıca Alamescit, Altıkesek, Kılıçmehmet, Kaftangiyen, ve Küçükpotuklu köylerinde küçükbaş hayvan sayısı ortalama 250 artış göstermiştir. Uzunyayla kesiminde küçükbaş hayvan sayısı artış gösteren köy sayısının daha fazla olmasında uygun coğrafi ortam şartlarının yanında Şarkışla canlı hayvan pazarına yakınlığın da etkisi önemlidir. Orta Zamantı kesiminde yer alan Esenköy, Köşkerli, Çakılkaya, Kavlaklar ve Gölcük ise küçükbaş hayvan sayısının ortalama 450 artış gösterdiği köylerdir. Orta Zamantı kesiminde azalan küçükbaş hayvanların yerinin büyükbaş hayvanlar almıştır. Nitekim Büyükkabaktepe, Şabanlı, Arslanbeyli gibi birçok köyde büyükbaş hayvan sayısı artış göstermiştir. Çörümşek kesiminde küçükbaş hayvan sayısının artış gösterdiği köy bulunmamaktadır. Kayaaltı ve Taşoluk köylerinde hayvan sayısı aynı kalırken, 93 köyde ortalama 1300 küçükbaş hayvan azalma göstermiştir (Harita 4. 21).

Hane başına düşen küçükbaş hayvan sayısında Uzunyayla kesiminde belirgin bir üstünlük görülmektedir. Uzunyayla kesiminde 96 bin civarında olan küçükbaş hayvan sayısı ve 1440 hayvancılık yapan hane sayısı bulunurken, Çörümşek havzasında 5 bin civarında ve 264 hane, Orta Zamantı havzasında 17 bin civarında 1921 hane yer almaktadır. Uzunyayla kesiminde olup bu yüksek değerlerin dışında kalan köyler genellikle Tahtalı dağları istikametindeki engebeliliğin arttığı Gebelek, Yukarıkaragöz ve Karahalka gibi köylerde görülmektedir. Ancak Karakuyu gibi geniş düzlüklerine rağmen ortalamanın altında olan köylerde tarımın ön plana çıkması bu duruma sebep olmuştur. Orta Zamantı havzasında ise genel olarak düşük bir ortalama görülmekle beraber Elmalı, Köşkerli ve Oruçoğlu köylerinde sürü sahibi birkaç hane nedeniyle ortalamanın üzerine çıkmıştır. Örneğin köyün neredeyse tamamen terkedildiği Köşkerli köyünde Elazığ'dan gelen bir ailenin küçükbaş hayvancılık yapması buna sebep olmuştur. Çörümşek havzası ise Söğütlü ve Kuşçular köylerinde hane sayısının daha az olması nedeniyle diğer köyler gibi 1000 civarında küçükbaş hayvana sahip olmasına rağmen 60'ın üzerinde değere sahiptir (Harita 4. 22).

Harita 4. 21. Pınarbaşı İlçesinde Küçükbaş Hayvan Sayılarının Köylere Göre Dağılışı (1981 ve 2015 Yılları)

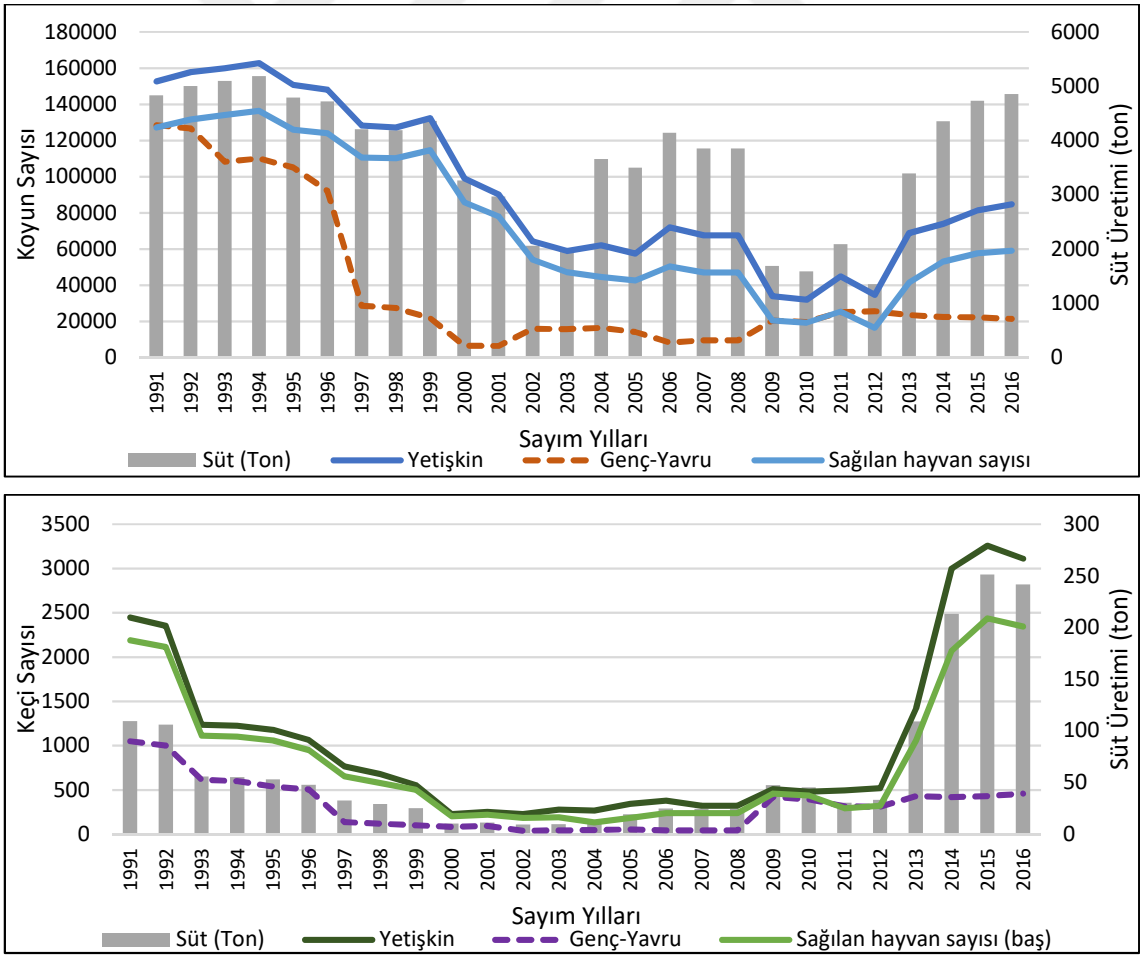

Harita 4. 22. Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Küçükbaş Hayvanların Hanelere Göre Dağılımı (2015)

Tablo 4. 17. Pınarbaşı İlçesinde Koyun ve Keçi Sayıları ile Süt Üretimi (1991-2016)

Yıl	Koyun					Keçi				
	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan hayvan sayısı	Süt (Ton)
1991	152608	128400	281008	127175	4833	2445	1050	3495	2190	109
1992	157800	126700	284500	131544	4999	2354	1000	3354	2116	106
1993	160000	108250	268250	134154	5098	1235	615	1850	1113	56
1994	162800	110000	272800	136416	5184	1225	600	1825	1104	55
1995	150660	105000	255660	126028	4789	1180	540	1720	1058	53
1996	148020	92200	240220	124079	4715	1062	505	1567	952	48
1997	128299	28635	156934	110635	4204	766	139	905	653	33
1998	127270	27400	154670	110177	4187	679	120	799	580	29
1999	132316	21684	154000	114659	4357	558	102	660	502	25
2000	99126	6560	105686	85779	3260	229	85	314	202	10
2001	90170	6450	96620	77991	2964	252	94	346	222	11
2002	64270	16000	80270	54114	2056	227	40	267	184	9
2003	58933	15800	74733	47241	1984	277	43	320	193	10
2004	62100	16500	78600	44588	3656	266	46	312	133	14
2005	57451	14100	71551	42630	3496	343	54	397	186	19
2006	72050	8355	80405	50460	4138	378	42	420	239	25
2007	67600	9600	77200	46980	3852	322	45	367	237	24
2008	67600	9600	77200	46980	3852	322	45	367	237	24
2009	34020	20550	54570	20576	1687	510	420	930	460	47
2010	31954	19649	51603	19323	1584	482	395	877	438	45
2011	44905	25080	69985	25443	2086	495	315	810	294	30
2012	34730	25600	60330	16487	1352	520	310	830	322	33
2013	68750	23500	92250	41325	3389	1420	430	1850	1058	109
2014	73900	22500	96400	53070	4352	3000	420	3420	2070	213
2015	81400	22300	103700	57681	4730	3258	430	3688	2438	251
2016	84750	21350	106100	59160	4851	3113	460	3573	2346	242

Kaynak: TÜİK, Hayvancılık İstatistikleri (1991-2016).

Şekil 4. 9. Pınarbaşı İlçesinde Koyun ve Keçi Sayıları ile Süt Üretimi (1991-2016)

Küçükbaş hayvan sayısının tarihsel gelişimi incelendiğinde 1981 yılında 217 bin civarında iken 1996 yılına kadar 200 bin'in üzerinde seyretmiş hatta 1992 yılında 300 bin değerine kadar yaklaşmıştır. Ancak 1996'dan sonra hayvan sayısında azalma başlamış 2010 yılında 50 bin adete kadar gerilemiştir. Et fiyatlarındaki yükselme ile birlikte tekrar hareketlenen piyasa hayvan sayısının az da olsa tekrar yükselmesini 100 bin adete kadar yükselmesini sağlamıştır (Tablo 4. 17, Şekil 4. 9). Ancak TÜİK verilerinde gösterilen bu sayı ilçe tarımdan alınan verilerle çelişmektedir. Çünkü destekleme alabilmek için bildirilmesi zorunlu olan hayvan sayıları nedeniyle daha sağlıklı bilgilerin olduğu ilçe tarımda yetişkin küçükbaş hayvan sayısı 2013 yılında 63 bin, 2014 yılında 68 bin ve 2015 yılında 67 bin'dir. Yani ilçede toplam 70 bin civarında küçükbaş hayvan ve 20 bin civarında yavru bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan sayısının 300 binlerden 70 binlere kadar gerilemesi gerek iç gerekse dış piyasa itibari ile ekonomik getirisindeki düşüşler, çoban teminindeki güçlük ve kırsal kesimden sanayi bölgelerine göç olarak görülebilir.

Sahada keçi sayısı ile koyun sayısı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Koyun sürüleri içinde sürüye liderlik etmesi için beslenen az sayıdaki keçi bulunmaktadır. Bu nedenle keçi sayısı koyun sürülerinin azalması ile birlikte azalmaktadır. Ancak son yıllarda birkaç çitçinin keçi besiciliği yapmasıyla sayıda artış yaşanmış ve toplamda 3500 adete kadar yükselmiştir (Tablo 4. 17, Şekil 4. 9).

4.2.2. Büyükbaş Hayvancılık

Araştırma sahasında bu faaliyet genel olarak süt hayvancılığı amacıyla yapılmaktadır. Sığır yetiştiriciliğinde ise önem sırasına göre Montofon, Simental, Melez ve Holstein cinsleri beslenmektedir. İlçede vadi tabanları ve yamaçları, plato sahaları ve dağlık kesimlerdeki yayla alanları mera hayvancılığı için kullanılmaktadır (Fotoğraf 4. 7).

2006 yılında kurulan ve günümüzde 800 civarında üyesi bulunan Damızlık birliği'nin, süt primi ve tohumlamaya bağlı destek uygulamaları bulunmaktadır. Birlik aracılığıyla hayvan ırklarında iyileştirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Süt birliğine 500 civarında kayıtlı üye bulunmaktadır. Ürettikleri sütün pazara ulaşmasına çok önemli bir rol oynayan birlik yarı kamusal bir kuruluştur. Çiftçilere ayrıca bu birlik aracılığıyla yem desteği de yapılmaktadır.

3500 civarında toplam hayvancılık yapan hane olmasına rağmen damızlık ve süt birliğine üye sayısı oldukça düşüktür. Et ve süt verimindeki artışın sağlanması ve ürünlerin pazarlanması ve desteklenmesi için bu birliklere katılımın arttırılması

gerekmektedir. Süt birliği üye sayısındaki azlık yalnızca et besiciliği yapan hanelerle, damızlık birliğine kayıtta ise damızlama işleminin pahalı olması ile ilgilidir.

Uzunyayla'da süt hayvancılığı yapan köylerdeki sütler Kazancık ve Karakuyu'daki süt toplama merkezi ile Kaynar köyündeki mandıraya, Orta Zamantı'da ise Köprübaşı ve Dadaloğlu köylerindeki aracı firmalarla toplanmaktadır.

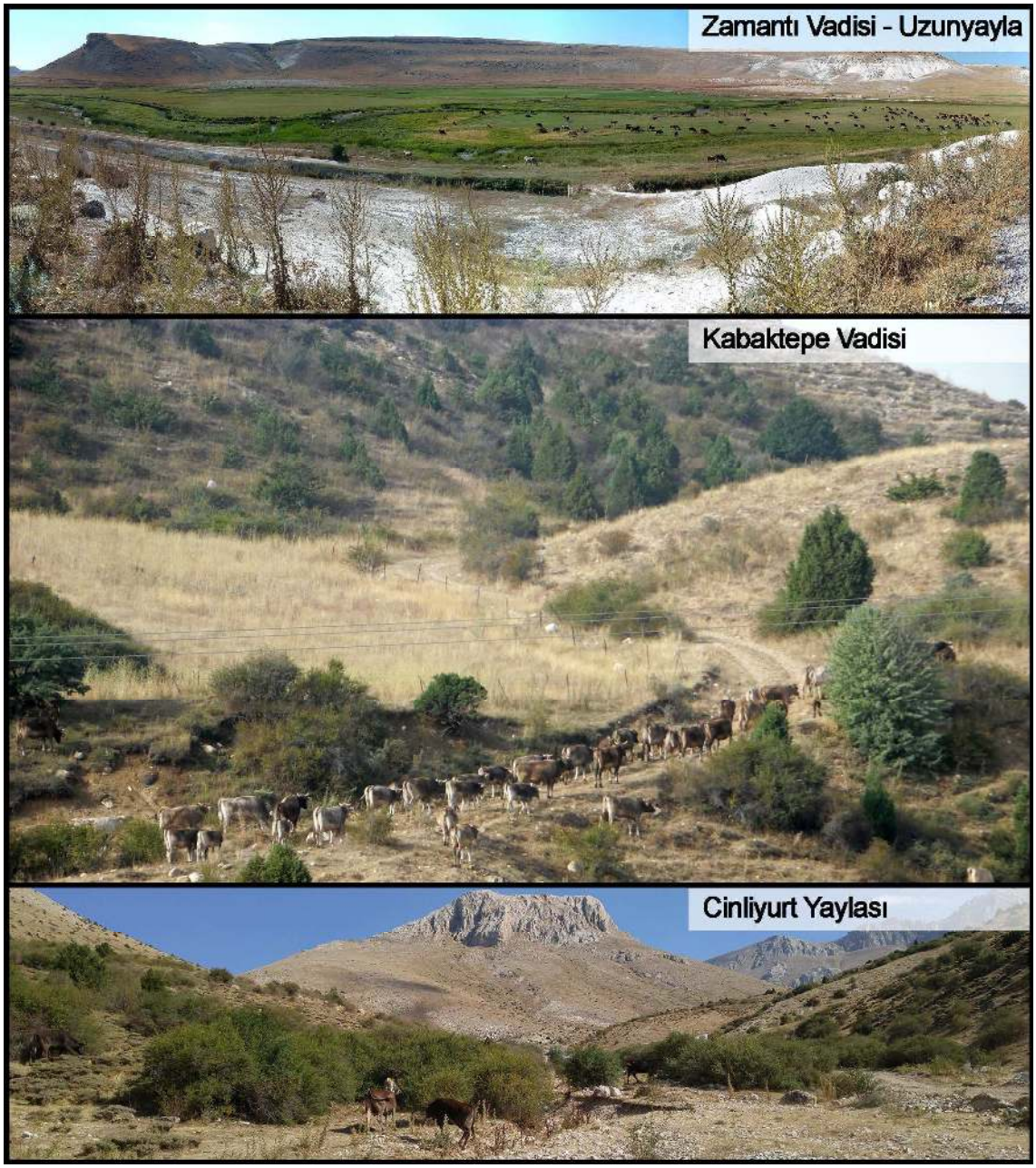
Süt hayvancılığı yapanlarda hayvan başına ortalama günlük süt üretimi kış mevsiminde 1,5 ile 2 litre arasındaki değişirken, yaz mevsiminde 5 ile 10 litre arasında değişiklik gösterir. Sonuçta kış mevsiminde ilçede toplam günlük yaklaşık 35 ton süt üretilirken, yaz mevsiminde süt üretimi yaklaşık 132 tona çıkmaktadır.

İlçede 1981 yılına göre büyükbaş hayvan sayısı az da olsa artarak 20 bin civarından 22 bin'e yükselmiştir. 1981 yılına göre 400 ve üzeri büyükbaş hayvan sayısısına sahip köyler özellikle Orta Zamantı Havzasında artış göstermiştir. Burada Pazarören, Kadılı, Kurttepe, Kayabaşı ve Ayvacık köylerinde 400'ün, Esenköy, Çördüklü ve Kaman köylerinde ise 600'ün üzerinde büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bu köylerin ortak özelliği, Zamantı nehrinin geniş tabanlı vadisinde arazileri olmasıdır. Ayrıca sahanın D'sunda Tahtalı Dağları istikametindeki köylerde de artış söz konusudur. Bu köylerin arazilerinin her ne kadar büyük bir bölümü engebeli olsa da, plato yüzeyleri ve küçük vadilerdeki araziler ile ahır hayvancılığı bu artışı desteklemiştir. Aygörmez dağlarının güney kesimi ile Şirvan dağı çevresinde her iki dönemde de nüfusunun az olması ve engebeliliğin fazla olmasının etkisiyle az sayıda büyükbaş hayvan sayısına sahiptir. 2015 yılı itibariyle Uzunyayla'da Örenşehir platosu KB'sı ile Borandere platosunda 200 ve üzeri hayvan varlığı bulunurken çevreye ve güneye doğru 200'ün altına inmektedir. Çörümşek havzasında Panlı çevresinde artış gösteren sayı İnliören'de ilçenin en yüksek değerine ulaşmaktadır (Harita 4. 23).

İlçede doğal çayır ve otlak alanlarının daha fazla olduğu Uzunyayla köylerinde mera hayvancılığı şeklinde yapılan büyükbaş hayvancılık ilçenin geri kalanında ahır hayvancılığı şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Hane başına düşen büyükbaş hayvan sayısı'nın dağılışında belirgin bir tekdüzelik görülmektedir. Çörümşek havzasında Orta Zamantı Havzasının GB'sında ve Uzunyayla'nın KD'sunda yetiştirilen büyükbaş hayvan sayısının fazlalılığına bağlı olarak ortalama artış göstermektedir. Büyükkaramanlı, Pulpınar ve Çukuryurt gibi köylerde ortalamanın artış göstermesi hayvancılık yapan hane sayısının az olması ile ilgilidir. Küçükpotuklu ve Köşkerli köylerinde yalnızca küçükbaş hayvancılık yapıldığından Yusuflar köyünde göçler nedeniyle hayvancılık yapabilecek hane kalmadığından, Emeğil

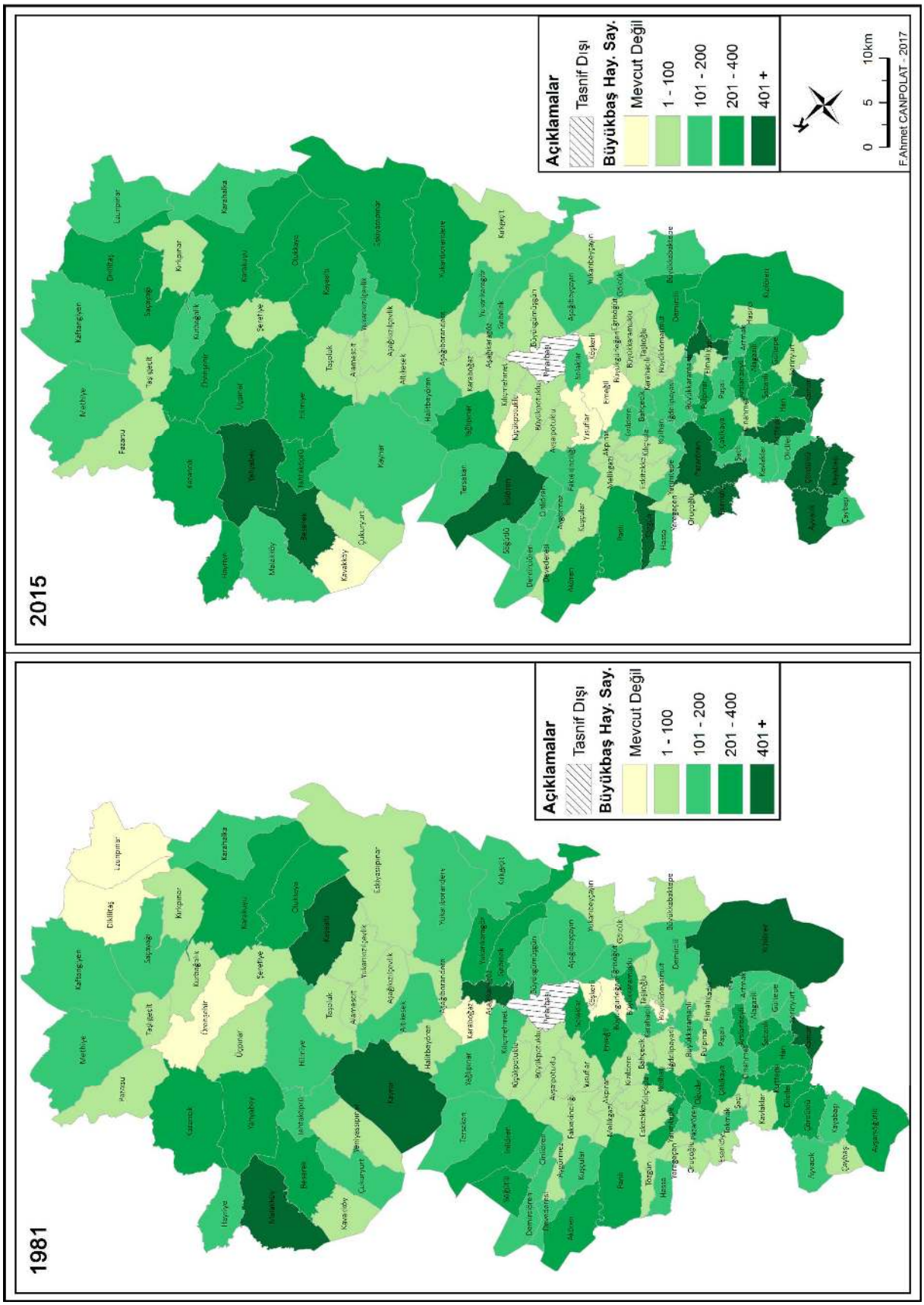
köyünde ise baraj yapımı sonrası köyün ekonomik yapısının değişmesiyle (hayvancılık faaliyeti olarak yalnızca balıkçılık yapılması) bu değerin 0 çıkmasına neden olmuştur (Harita 4. 24).

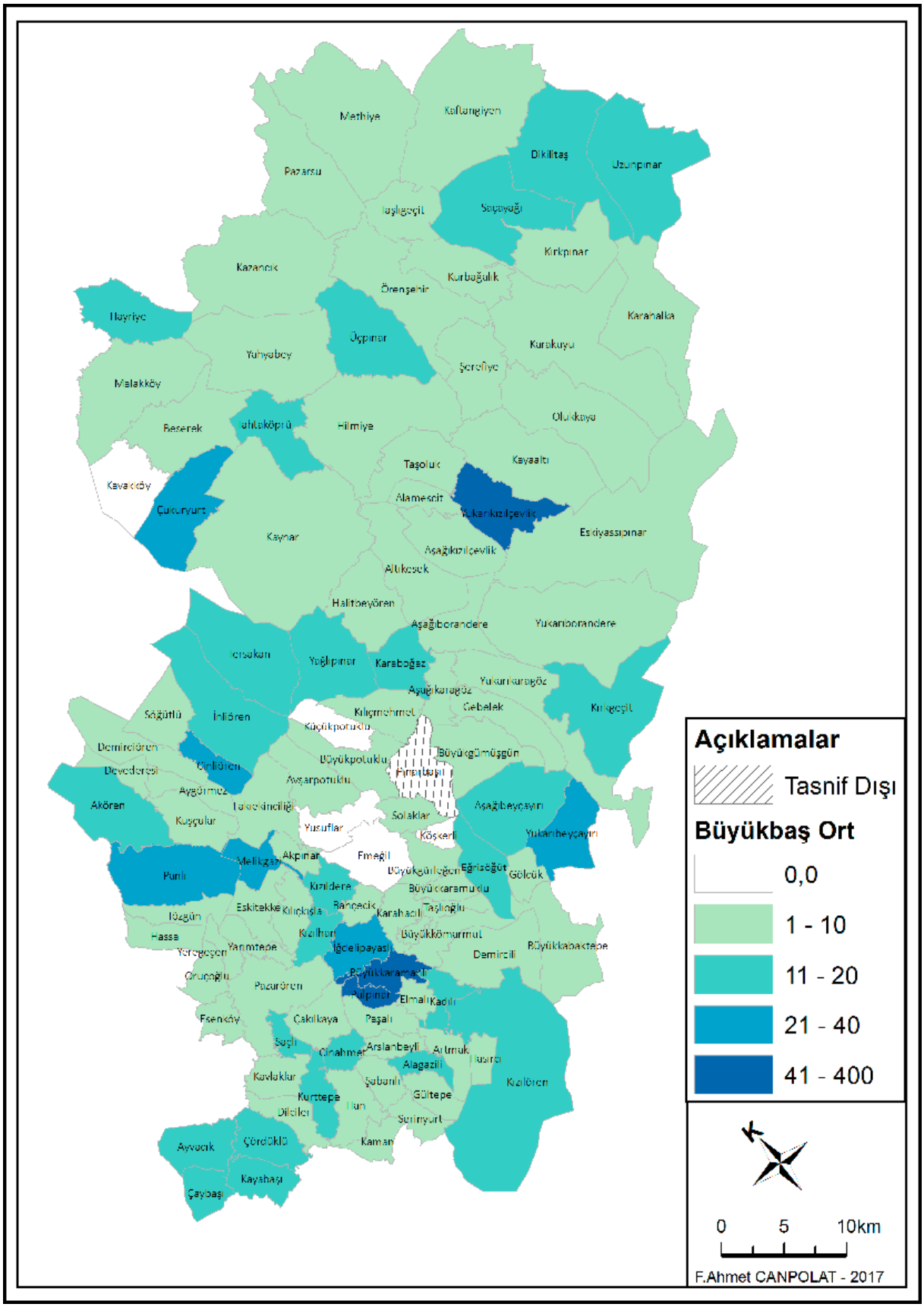
Fotoğraf 4. 7. Pınarbaşı İlçesindeki Büyükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinden Görüntüler

İlçedeki büyükbaş hayvancılık hem mera hayvancılığı hem de ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Özellikle yaz mevsiminde köye ait bir otlak alanı varsa hayvanlar burada otlatılarak bakım masrafları azlatılmaktadır.

Büyükbaş hayvan sayısının tarihsel gelişimi incelendiğinde 1981 yılında yavrular dâhil 30 bin civarında iken 1997 yılına kadar bu seviyede devam etmiş ancak daha sonra 21 bin' kadar inen hayvan sayısı, 2006 yılında 34 bin'e kadar yükselmiştir. Günümüzde ise 26 bin civarında büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bu hayvanların 10 bin'e yakınından yılda 29 bin ton süt elde edilmektedir (Tablo 4. 18, Şekil 4. 10).

Harita 4. 23. Pınarbaşı İlçesinde Büyükbaş Hayvan Sayılarının Köylere Dağılışı (1981 ve 2015 Yılları)

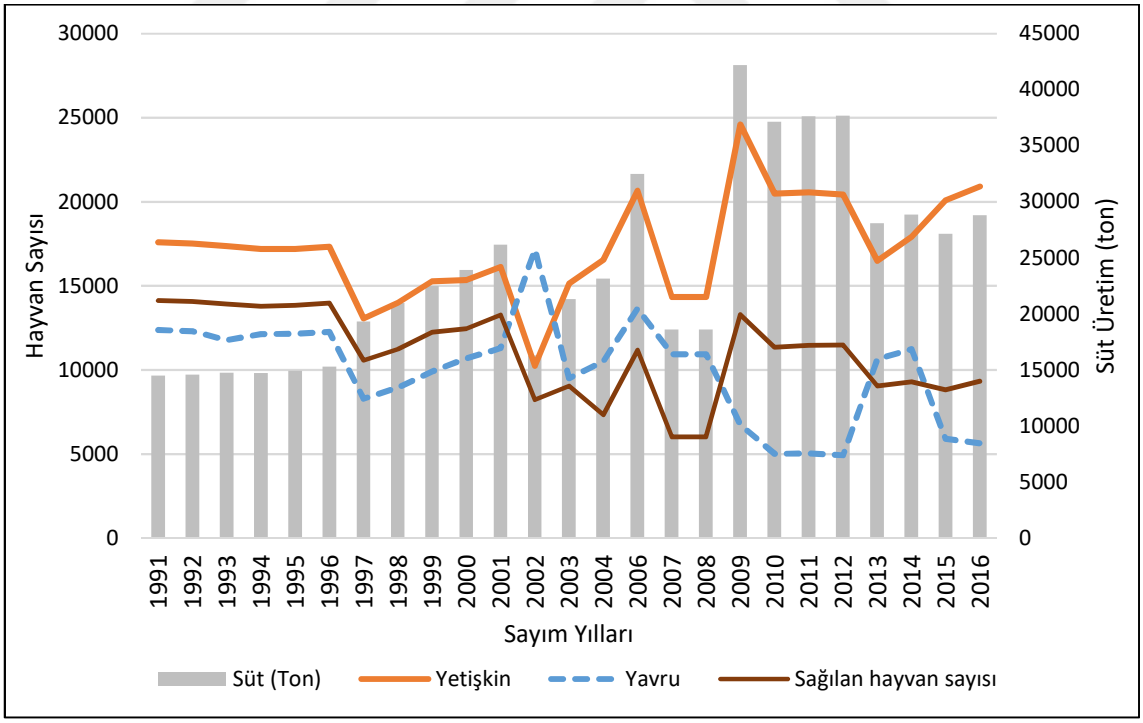

Harita 4. 24. Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Büyükbaş Hayvanların Hanelere Göre Dağılımı (2015)

Tablo 4. 18. Pınarbaşı İlçesinde Büyükbaş Hayvan Sayıları (1991-2016)

Yıl	Yetişkin	Yavru	Toplam	Sağılan hayvan	Süt (Ton)
1991	17601	12385	29986	14126	14481
1992	17527	12300	29827	14077	14584
1993	17373	11775	29148	13918	14736
1994	17193	12140	29333	13787	14709
1995	17196	12146	29342	13840	14903
1996	17334	12270	29604	13974	15282
1997	13062	8286	21348	10573	19321
1998	14006	8962	22968	11234	20979
1999	15267	9904	25171	12255	22470
2000	15349	10686	26035	12452	23898
2001	16124	11297	27421	13277	26169
2002	10248	17169	27417	8239	16279
2003	15136	9506	24642	9050	21301
2004	16551	10519	27070	7336	23132
2006	20667	13660	34327	11185	32489
2007	14343	10933	25276	6023	18610
2008	14343	10933	25276	6023	18610
2009	24605	6745	31350	13300	42182
2010	20484	5009	25493	11346	37147
2011	20568	5024	25592	11469	37609
2012	20437	4925	25362	11485	37682
2013	16499	10640	27139	9048	28080
2014	17914	11240	29154	9297	28862
2015	20090	5910	26000	8823	27144
2016	20915	5640	26555	9338	28790

Kaynak: TÜİK, Hayvancılık İstatistikleri (1991-2016).

Şekil 4. 10. Pınarbaşı İlçesinde Büyükbaş Hayvan Sayıları ve Süt Üretimi (1991-2016)

Büyükbaş hayvan sayısının değişimi üzerinde et fiyatlarının belirleyici bir etkisi söz konusudur. Örneğin 2000 yılından sonra ülke genelinde iktisadi problemlere bağlı olarak kırmızı et'e olan talep azalınca et fiyatlarında da azalma meydana gelmiş bu durum

doğrudan büyükbaş hayvan sayısının azalması şeklinde belirmiştir. Aynı şekilde 2008 yılından sonra hem talebin artması hem de et fiyatlarının yükselmesi ile birlikte araştırma sahasında da söz konusu dönem içerisindeki en yüksek hayvan varlığına ulaşılmıştır. 2008-2012 yılları arasında et talebine bağlı olarak kesim dönemine gelen hayvanlar büyük oranda kesildiğinde yavru sayısında azalma meydana gelmiştir (Tablo 4. 18, Şekil 4. 10).

İlçede hem küçükbaş hem de büyükbaş hayvan sayısı sahadaki mera ve çayırların yanında yem bitkileri üretimi birlikte değerlendirildiğine hayvan taşıma kapasitesinin altında bir görünüm sergilemektedir. Nitekim küçükbaş hayvan sayısı 1981 yılında 220 bin'in üzerinde iken günümüzde 100 bin'e kadar gerilemiştir. Büyükbaş hayvan sayısı ise son yıllarda et fiyatlarının artması ile birlikte 1980'li yıllardaki seviyesine yeniden ulaşmıştır (Tablo 4. 18, Şekil 4. 10).

4.2.3. Tatlı Su Balıkçılığı

İlçede en önemli ekonomik varlıklardan biri de su kaynaklarıdır. İlçedeki sular özellikle alabalık yetiştiriciliği için oldukça elverişlidir. Bunun yanında göl ve göletlerde avcılık yapılmaktadır.

Doğal stokların giderek azalması, dünya çapında hızla artan nüfusun protein ihtiyacının karşılanmasında kültür balıkçılığının önemini artırmıştır. FAO'ya göre balık yetiştiriciliği sektörü son on yıl içerisinde yılda ortalama yüzde 6,6 oranında büyüyerek, dünya çapında en çok gelişen gıda üretim sektörü olmuştur. Hâlihazırda, küresel su ürünleri üretiminin yüzde 37'si yetiştiricilikle sağlanmakta olup, uzun vadede yetiştiricilik sektörünün, üretim bakımından avcılık sektörünü geçmesi beklenmektedir (FAO, 2010: 3).

Zamantı havzasındaki çok sayıda su kaynağı, tatlı su balıkçılığı için imkân sunmaktadır (Fotoğraf 4. 8). Bu kaynaklardan önemli olanlar şunlardır:

Karagöz Suyu: İlçede kurulan ilk alabalık tesisleri Yukarı karagöz köyü sınırları içindeki Karagöz kaynakları üzerinde yer almaktadır. Kaynak Miyosen yaşlı Uzunyala formasyonu ile Kretase kireçtaşından oluşan arazinin kesişim yerinden çıkmaktadır. Bu kaynağın su sıcaklığı 10-11 ^{o}C arasındadır. Alandaki en büyük tesisin burada olmasının yanında, ikisi Aşağıkaragöz köyünde, beş tanesi de Yukarıkaragöz köyünde olmak üzere yedi küçük ölçekli şirket bu kaynaklar üzerinde alabalık üretimi gerçekleştirmektedir.

Bahçelik Baraj Gölü: İlçe merkezinin batısında yer alan, sulama, enerji ve taşkın koruma amaçları hedeflenerek 1996-2002 yılları arasında yapılan barajın göl yüzeyinde, günümüzde 160 civarında kafeste gerçekleştirilen Alabalık yetiştiriciliğine de ortam

oluşturmuştur. Ayrıca barajda doğal olarak yetişen balıklar avcılık faaliyetlerine imkân vermektedir.

Bahçelik Barajı'nda kafeslerde Alabalık üretimi yapılmaktadır. Ayrıca Sazan, Yayın ve Tatlısu Kefali türleri de bulunmaktadır.

Şerefiye Suyu: Şerefiye köyü idari merkezinden başlayan kaynak suyu üzerinde, Örenşehir köyünde 2 tesis kurulmuştur. Kaynak Miyosen kireçtaşını örten Kuvaterner marnı içinden çıkmaktadır. Suyun sıcaklığı 7-18 ^{o}C arasında değişmektedir. 2009 yılında birinci derece doğal sit alanı ilan edilen su kaynağı çevresinde su koşullarının bozulması engellendiğinden balık yetiştiriciliği için uygun ortam koşulları sunmaktadır.

Gürleğen Suyu: Şirvan dağının güneybatısında Miyosen yaşlı konglomera-kumtaşı-çamurtaşı arazisinin örttüğü Triyas yaşlı Şirvan dağının kireçtaşı arazisinin dokanağından çıkan gözelerden oluşmaktadır. Bu kaynak suları üzerinde kurulu olan üç küçük ölçekli tesisin biri Küçük Gürleğen Mezraasında diğerleri ise Emeğil köyü sınırları içinde yer almaktadır.

Pınarbaşı Gözeleri: Şirvan dağının kuzey eteklerindeki fay'ın kestiği 4 gözeden çıkmaktadır. İlçe merkezinin içme suyu ihtiyacının yanında, küçük ölçekli alabalık üretimine imkân sağlamaktadır. Ancak günümüzde üretim yapılmamaktadır.

Fotoğraf 4. 8. İlçedeki Önemli Alabalık Çiftlikleri

Sahanın önemli su kaynaklarına sahip bulunması, Tatlısu balıkçılığının gelişmesini sağlamıştır. Bahçelik barajının kurulmasından sonra alabalık çiftliklerinin sayısı artmıştır. Ancak günümüzde çiftliklerde, üretim ve pazar koşullarındaki değişmeler nedeniyle küçülmeler ve kapanmalar yaşanmaktadır.

Diğerleri: İlçe merkezinin güneydoğusunda K.Maraş yolu üzerinde Tahtalı dağlarının alt yamaçlarından Değirmendere'ye dökülen dereler üzerinde küçük ölçekli iki tesis yer almaktadır. Ayrıca Karahacılı köyünü batısında Kamışlı deresine karışan kaynak üzerinde bir tesis yer almaktadır.

İlçede daha önce ruhsat alan ve projelendirilen 35 tesis mevcut iken 2017 yılı itibariyle yalnızca 8 tesis işletilmektedir. Mevcut tesislerde 100 civarında insana iş imkânı sunulmaktadır. Bunlardan Abalıoğlu, Marsis ve Uzunyayla şirketleri en fazla kapasiteye ve üretime sahip olanlardır. Almanya, Hollanda ve Danimarka'ya ihracatın yanında diğer illere balık ve yavru balık sevkiyatı bu şirketlerce yapılmaktadır (Tablo 4. 19).

Tablo 4. 19. Pınarbaşı İlçesinde Alabalık Çiftlikleri, Kapasiteleri ve Konumları (2015)

TESİSİN ADI		KAPASİTE		BULUNDUĞU YER
		Sofralık (Ton/Yıl)	Yavru (Adet/Yıl)	
1	Abalıoğlu Alabalık Üretim Projesi	800	50.000.000	Y.Karagöz
2	Marsis Alabalık Projesi	750		Örenşehir
3	Uzunyayla Alabalık Üretim Projesi	300	30.000.000	Şerefiye Köyü
4	Öztürk Alabalık Üretim Tesisi	60	400.000	Y.Karagöz Köyü
5	Gülden Alabalık İşletmesi	50		Y.Karagöz Köyü
6	Muhsin Atıcı Alabalık İşletmesi	25		Y.Karagöz Köyü
7	Ünallar Alabalık	20		A.Karagöz
8	Subatan Alabalık İşletmesi	15	2000000	Y.Karagöz Köyü
9	Markuş Alabalık Yetiştiricilik Tesisi	10		Y.Beyçayırı
10	Sevimli Alabalık İşletmesi	10		B.Gümüşgün Köyü
Toplam		**2040**	**80.400.000**	

Kaynak: Pınarbaşı İlçe Tarım Müdürlüğü.

Abalıoğlu alabalık çiftliği Türkiye'deki sayılı yavru alabalık üreticileri arasındadır. Yıllık 22 milyon yavru ve 1000 ton alabalık üretimi yapılmaktadır. 16 kişinin çalıştığı şirket kendi balık çiftliklerine ve diğer balık çiftliklerine yavru balık göndermektedir. Marsis ve Uzunyayla Alabalık diğer büyük kapasiteli çiftliklerdir. 40 işçinin çalıştığı bu iki çiftlik, Zamantı'nın ana kaynağı olan Şerefiye kaynaklarına yakın bir konumda yer almaktadırlar. Bu çiftliklerde 600 ton civarında alabalık üretimi ve 10 milyon'un üzerinde yavru üretimi gerçekleştirilmektedir. Sahada diğer tesislerin üretim kapasiteleri daha azdır. Bu tesislerde toplamda 150 ton civarında üretim yapılmaktadır. Markuş ve Sevimli Alabalık işletmeleri kapanmak üzere olan küçük tesislerdir. Bu tesislerde yılda 2 ton civarında üretim yapılmaktadır (Tablo 4. 19).

İlçe'de daha önce kurulan Terneaben alabalık işleme fabrikası'nın kapanması alabalık üretiminin azalmasında ve şirketlerin kapanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bahçelik barajındaki büyük tesislerin işletmelerini kapatmasında, pazar ve üretim koşulları etkili olmuştur. İlçedeki karasal iklim şartları baraj'da kafes balıkçılığının

yapılmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Bahçelik barajında kış mevsiminde bazen -40'lara kadar inen sıcaklık değerleri yemleme şartlarını oldukça güçleştirmekte, yaz mevsiminde ise suyun sıcaklığı arttığı için alabalık üretiminde problemler yaşanmaktadır. Dolayısıyla yıl içinde yalnızca 6 ay kadar üretim dönemi mevcuttur. Bu durum tesislerin kapanmasında önemli bir etkendir. Nitekim bu koşullar nedeniyle tesisi kapatıp Arnavutluk'a taşınan Bafa Alabalık şirketi ile iflas eden Mersu Alabalık bu durumu doğrulamaktadır. Göl çevresindeki diğer tesisler genellikle küçük ölçekli aile şirketleri şeklindeydi. Bu şirketlerin de satış, pazarlama ve kar marjına bağlı sıkıntılarla tesislerini kapatmışladır (Tablo 4. 20).

Kapatılan tesislerin üretim kapasiteleri 7 bin ton'un üzerinde olsa da hiçbir zaman bu üretime ulaşmamışlardır. Ancak ilçe'nin alabalık üretim kapasitesinin mevcut tesislerle birlikte 8 bin ton civarında olduğu söylenebilir (Tablo 4. 20).

Tablo 4. 20. Pınarbaşı İlçesindeki Kapanan Alabalık Tesisleri

	Kapanan Tesisin Adı	Bulunduğu yer
1	Aksim Su Ürünleri Gıda San İth.İhr.Tic.Ltd.Şti	Emeğil Köyü
2	Arslan Alabalık	Örenşehir
3	Atilla Çelik Alabalık İşletmesi	Y.Karagöz Köyü
4	Bafa Su Ürünleri Yavru Ürt. Mer.San.Tic.A.Ş.	Bahçelik Barajı
5	Ekrem Özden Alabalık Tesisi	A.Karagöz Köyü
6	İlyas Karagöz Alabalık İşletmesi	A.Karagöz Köyü
7	Karahanlılar Alabalık Tesisi	B.Gürleğen Köyü
8	Kayberk Su Ürn. Ürt. İşl.Paz.San.Tic.Ltd.Şti	İlçe Merkezi
9	Kent Alabalık Ve Karma Yem Ürt. İşleme Ve Pazarlama Ltd.Şti	Bahçelik Barajı
10	Kılıç Yıldırım Tekstil Balıkçılık Tur. İnş. San.ve Tic.Ltd.Şti	B.Gürleğen Köyü
11	Lütfi Yelken Alabalık Üretim Tesisi	Y.Karagöz Köyü
12	Martı Balıkçılık Yem San. Tic. Lmd. Şti kapalı	İlçe Merkezi
13	Mercan Su Ürünleri	Bahçelik Barajı
14	Mitsan Su Ürünleri Üretim Tesisi	Bahçelik Barajı
15	Saadettin Yalçın Alabalık Tesisleri	Bahçelik Barajı
16	Sağlam Alabalık Üretim Tesisi	Y.Karagöz Köyü
17	Şahinler Alabalık Üretim Tesisi	İlçe Merkezi
18	Şerefoğlu	Bahçelik Barajı
19	Şimşek Gökkuşağı Alabalık Ve Yaz Yumurtası Ürt. ve Tic. Ltd. Şti. (Baraj)	Bahçelik Barajı-Y.Karagöz Köyü
20	Şimşek Yaz Yum.	Bahçelik Barajı
21	Yıldız Alabalık Su Ürünleri İşletmesi	Y.Karagöz Köyü

Kaynak: Pınarbaşı İlçe Tarım Müdürlüğü.

Zamantı ve kolları üzerinde balık avlama yoluyla da balıkçılık yapılmakta ancak bu üretim önemli değildir. Avcılık yoluyla sahada Turna, Alabalık, Yayın ve Sazan türleri yakalanmakta ve genellikle kendi tüketimlerinde kullanılmaktadır.

Sonuç olarak tatlısu balıkçılığı geçmişte önemli ve büyüyen bir iktisadi faaliyet durumunda iken, günümüzde giderek küçülen bir sektöre dönüştüğü görülmektedir.

4.2.4. At Yetiştiriciliği

Kayseri'nin Pınarbası ilçesindeki Uzunyayla bölgesinde yetişen atlar yıllarca Osmanlı Devleti'nin top ve süvari birliklerinin vazgeçilmez parçaları olmuslardır.19.yy sonrasında Kafkasya'dan Kayseri'nin Pınarbası ilçesine gelen göçmenler beraberlerinde Kafkas ırkı atlarla, yük atı olarak bilinen Macar ırkı (nonius) atlarının çiftleşmesiyle ortaya çıkan Uzunyayla atı ırkı sürati, çevikliği, hiç durmaksızın uzun mesafeler kat etmesi ve zeki, hisli olması, sahibine karşı bağlı olması nedeniyle Türk insanının yıllarca dostu olmuştur (Erkiletoğlu, 1993: 60'dan aktaran Çoban, 2000:26).

Uzunyayla'lıların yetiştirdikleri bu melez at ırkı, 1. dünya savaşının sonuna kadar Osmanlı ordusunun vazgeçilmez elemanı olmuştur. Gücü ve uzun menzil kabiliyetiyle top arabası ve süvari birliklerinde kullanılan, bunun dışında yolcu taşımasında kullanılan Uzunyayla atlarının sayısı, 1920'lere kadar 16.000 iken, savaşın bitmesi ve yerlerini arabaların almasıyla 1960'larda 3000'e kadar düşmüştü. Atçılık bu tarihten sonra yerini tamamen küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine bırakmıştır. Ancak iklim şartları itibariyle at yetiştirmeye oldukça uygun olan bu yörede son yıllarda saf kan İngiliz yarış atları yetiştirilmeye başlanmıştır (Url 8). Çevre düzeni planında da Pınarbaşı Uzunyayla'da at yetiştiriciliğinin desteklenmesi hedeflenmektedir.

Tablo 4. 21. Pınarbaşı İlçesinde At Çiftlikleri ve Özellikleri (2015)

Köy Adı	Yetiştirici Sayısı	Kısrak Sayısı	Aygır Sayısı	Tay Sayısı	Koşan At Sayısı	Toplam
Yahyabey	7	33	11	28	5	77
Sacayağı	1	3	1	2		6
Panlı	1	13	4	11	3	31
Yağlıpınar	1	1	1			2
Toplam	10	50	17	41	8	116

Kaynak: Bozkurt, M. 2016:49.

Toplamda 116 at'ın bulunduğu çiftliklerin en önemlisi Yahyabey ve Panlı çiftlikleridir. Sahada at sayısında sürekli bir azalma söz konusu olmaktadır. Ticari olarak yalnızca birkaç yerde yapılan at yetiştiriciliği yerel halkın kendi kullanımı için de yetiştirmemesi bu azalmayı teşvik etmiştir (Tablo 4. 21). 1991 yılında sahada 600' yakın at mevcutken 2016 yılı sonu istatistiklerinde sayı 87'ye inmiştir.

4.2.5. Arıcılık

İlçe de floristik potansiyele bağlı olarak geçmişte olduğu gibi günümüzde de arıcılık faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. *1563 yılındaki tahrirlerden anlaşıldığı üzere önemli iktisadi faaliyetlerden birini arıcılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Arıcılıktan 1563 yılında toplanan vergi miktarı 7447 akçedir. Toplanan vergi miktarından hareketle kazada toplam 3723 kovan bulunmaktadır (Solak, 2007:56).*

Yöre halkından yaklaşık 80 kişi arıcılık faaliyeti ile uğraşmasına rağmen ticari anlamda 50 ve üzeri kovan sahibi arıcı sayısı 47'dir. Geri kalan arıcılar yalnızca kendi ihtiyaçlarını karşılamak için bu faaliyeti yapmaktadırlar. Bunun dışında ilçe dışından buraya gelip bal üretimi yapan yaklaşık 39 arıcı mevcuttur. Bu arıcılar önem sırasına göre Muğla, Adana, Osmaniye, Hatay ve Konya illerinden gelmektedirler (Fotoğraf 4. 9).

İlçede toplam yaklaşık 16 bin civarında kovan mevcut iken bu kovanların yaklaşık 9 bini ilçe dışından buraya gelenlere aittir. Bu durum arıcılık faaliyetlerinin kırsal nüfus için çok önemli bir faaliyet olmadığını göstermektedir. Hâlbuki TKDK (Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu), KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi), MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), Ziraat Bankası gibi çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından arıcılık faaliyetleri eğitim aşamasından üretim ve satış faaliyetlerine kadar desteklenmektedir.

Fotoğraf 4. 9. Paşalı Köyünde (Solda) Yerli Arıcıya Ait Kovanlar, Serinyurt Köyünde (Sağda) Gezici Arıcılara Ait Kovanlar

Arıcılık faaliyeti için sahanın en önemli handikapı kış mevsiminin uzun sürmesidir. Kış mevsimi süresi nedeniyle arıları ölen ve arıcılığı bırakan köylüler de bulunmaktadır. Bu nedenle kış mevsiminde arıların bakımının iyi yapılması veya gezici arıcılık yapılması gerekmektedir.

İlçede kovan başına verim 15 ile 25 kg arasında değişmektedir. Bu verim ilçe içinde bölgeden bölgeye değiştiği gibi, yıllar arasında da değişiklik göstermektedir. İlçede normal şartlar altın mevcut kovanlardan 2015 yılı itibariyle yaklaşık 236 ton bal üretimi gerçekleşmiştir (Tablo 4. 22).

1981 yılında 2 bin civarında kovan mevcutken günümüzde 15 bin'in üzerine çıkması gezici arıcı sayısındaki artışla ilgilidir. Çünkü yerli araıcı sayısında önemli bir artış meydana gelmemiştir. 1981 yılına göre arıcılık faaliyetleri alanını genişletmiştir. Ancak ilginç olan hususlardan biri Eskiyassıpınar ile Yukarıbeyçayırı arasında en az

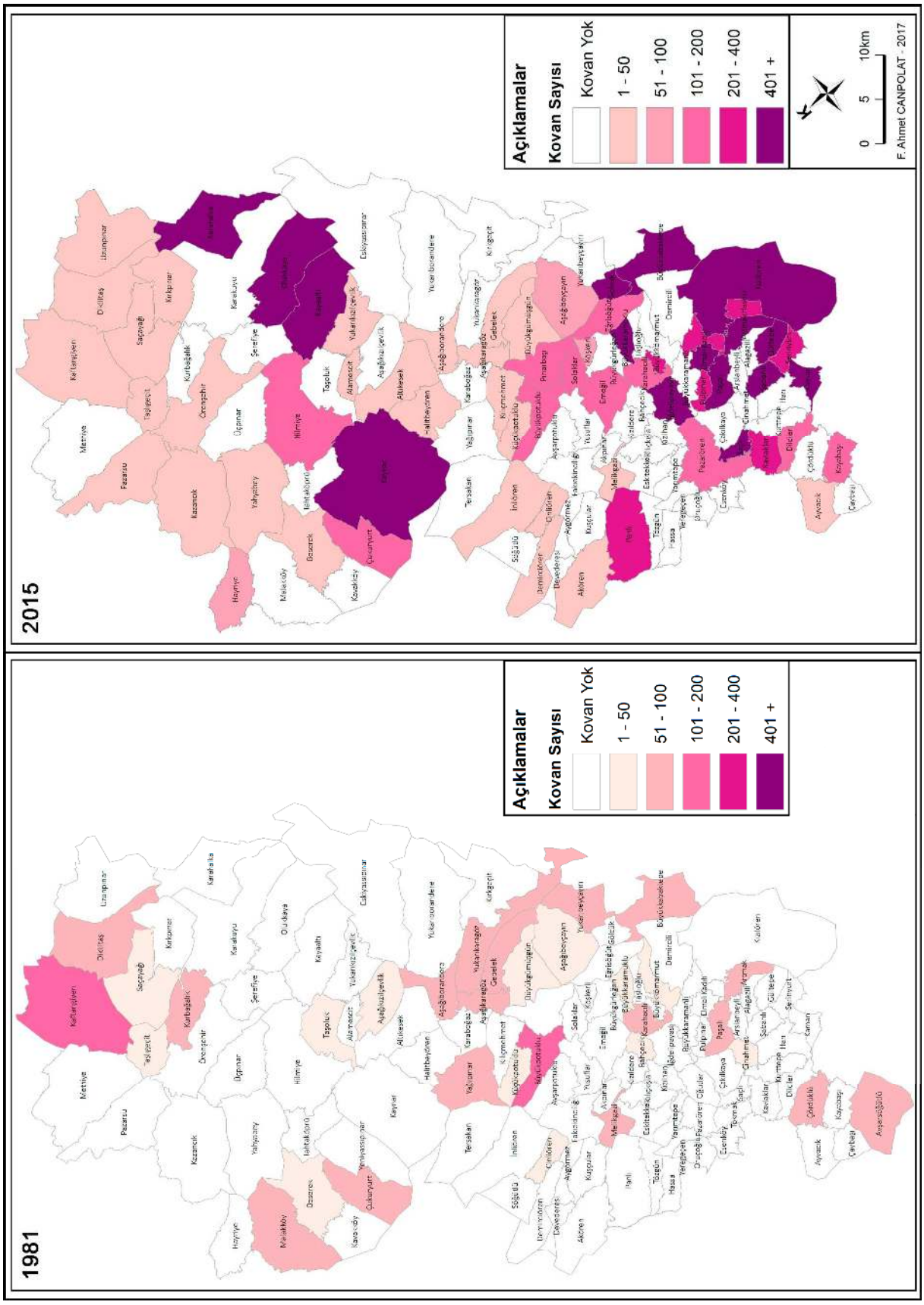
Kızılören çevresindeki kadar önemli bir potansiyel olmasına rağmen arıcılık faaliyeti görülmemektedir. Bu durum bu köylerde diğer iktisadi faaliyetlerin daha ön planda olmasıyla ilgilidir (Tablo 4. 22).

Tablo 4. 22. Yerli ve Gezici Arıcılar, Kovan Sayıları ile Ortalama Bal Üretimi (2015)

Köyün Adı	Gezici Arıcı Sayısı	Geldiği Yer	Köydeki Arıcı Sayısı	Kovan Sayısı	Ort. Bal Üretimi (Ton)	1981 Kovan Sayısı	Köyün Adı	Gezici Arıcı Sayısı	Geldiği Yer	Köydeki Arıcı Sayısı	Kovan Sayısı	Ort. Bal Üretimi (Ton)	1981 Kovan Sayısı
Akören				20	0,3		Kaman			3	450	6,8	
Alamescit				17	0,3		Karahacılı			2	150	2,3	60
Altıkesek				15	0,2		Karahalka			3	600	9,0	
Artmak	2	Muğla		800	12,0	100	Kavlaklar			1	400	6,0	
Aşağıbeyçayırı			1	100	1,5	50	Kayaaltı	1	Muğla		600	9,0	
Aşağıborandere			1	25	0,4	80	Kayabaşı			1	170	2,6	
Aşağıkaragöz			1	20	0,3	70	Kaynar	4	Muğla		1000	15,0	
Ayvacık				15	0,2		Kazancık			3	40	0,6	
Bahçecik						30	Kılıçmehmet			2	11	0,2	
Beserek				20	0,3	20	Kırkpınar			1	15	0,2	
Büyükgümüşgün			3	30	0,5	50	Kızılören	3	Muğla, Adana		1500	22,5	
Büyükkabaktepe	4	Muğla, Adana	1	730	11,0	100	Köşkerli	1	Muğla		80	1,2	
Büyükkaramuklu	1	Osmaniye		450	6,8	50	Kurbağalık						100
Büyükkömarmut						30	Küçükkömarmut	1	Adana		250	3,8	
Büyükpotuklu			4	200	3,0	200	Malak			1	15	0,2	100
Cinliören			1	10	0,2	30	Melikgazi			1	25	0,4	55
Çerkezkaraboğaz			1	25	0,4		Olukkaya	1	Muğla		500	7,5	
Çördüklü						100	Örenşehir			4	40	0,6	
Çukuryurt	2	Adana		150	2,3	100	Panlı	2	Muğla, Adana		220	3,3	
Demirciören				6	0,1		Paşalı			4	630	9,5	57
Dikilitaş				25	0,4	100	Pazarören	1	Muğla		160	2,4	
Dilciler	1	Mersin		120	1,8		Pazarsu			1	10	0,2	
Eğrisöğüt			3	170	2,6		Pınarbaşı	3	Pınarbaşı	1	175	2,6	
Elmalı	1	Muğla		500	7,5		Pulpınar	3	Hatay		300	4,5	
Emeğil			3	150	2,3		Saçayağı			1	30	0,5	50
Gebelek			1	10	0,2	100	Saçlı			3	500	7,5	
Gölcük	2	Adana		500	7,5		Serinyurt			2	400	6,0	
Gültepe	1	Konya	3	470	7,1		Solaklar			1	200	3,0	
Halitbeyören			3	6	0,1		Şabanlı	1	Muğla	1	550	8,3	
Hasırcı			2	400	6,0		Taşlıgeçit			1	5	0,1	50
Hayriye			2	100	1,5		Uzunpınar			1	15	0,2	
Hilmiye			4	200	3,0		Yağlıpınar						100
İğdelipayaslı	3	Muğla		1000	15,0		Yukarıbeyçayırı						80
İnliören			1	12	0,2		Yukarıkızılçevlik			1	5	0,1	
Küçükpotuklu			1	5	0,1	30	Yukarıkaragöz						100
Kadılı	2	Muğla		300	4,5		Yahyabey			4	50	0,8	
Kaftangiyen			1	50	0,8	150	**Toplam**	**39**		**80**	**15747**	**236**	**2142**

Kaynak: Arazi Anketleri, 2015, Köy Envanter Etüdleri, 1981

Arıcılık faaliyetlerinin ilçedeki dağılışı incelendiğinde dağlık alanlar ve yakın kesimlerinde bu yoğunlaştığı görülmektedir. Arıcılık faaliyetlerinde temel değişken flora olduğu için bitkilerin fazla olduğu alanlar bu faaliyetin toplanma noktalarını oluşturmaktadır (Harita 4. 25).

Harita 4. 25. Arı Kovanlarının Köylere Göre Dağılışı (1981 ve 2015 Yılları)

50 kovana kadar olan yerleşmeler genellikle kendi ihtiyaçları için ve kısmende yakın çevrelerine satış için üretim yapmaktadır. Bu yoğunluk değerindeki köyler Uzunyayla'nın kuzeyinde, Çörümşek havzasının doğusunda ve Kaynar boğazı güneyinde yer almaktadır. 50 kovan ve üzeri üretim genellikle ticari amaçlıdır ve ağırlıklı olarak Orta Zamantı havzasında toplanmıştır (Harita 4. 25).

İlçede arıcılığın asıl yoğunlaştığı alanlar; Hınzır dağı çevresinde Kaynar, Çukuryurt ve Hayriye köylerinde, Şirvan dağı etrafında Solaklar, Köşkerli, Gölcük ve Eğrisöğüt köylerinde, Aygörmez dağı çevresinde yalnızca Panlı ve Melikgazi köylerinde, Soğanlı-Kireçlik dağları çevresinde Kızılören, Kaman, Serinyurt, Gültepe, Artmak, Hasırcı, Büyükabaktepe köylerinde arıcılık faaliyetleri yoğun olarak yapılmaktadır. Ayrıca Zamantı ve kollarının oluşturduğu vadi tabanlarında kuzeyde Kazancık'tan güneyde Kayabaşı köyüne kadar uzanan istikametteki çok sayıda köyde arıcılık yapılmaktadır. Arıcılık faaliyetlerinin bu dağılışında korunga üretiminin de etkisi söz konusudur. Şöyle ki korunga üreten köyler ile arıcılık yapılan köylerin dağılışlarında belirgin bir bağlantı dikkati çekmektedir. İyi bir arı merası olarak bilinen korunga bitkisi aynı zamanda küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar için yem bitkisi olarak da sahada kullanılmaktadır (Harita 4. 18, Harita 4. 25).

Sahanın floristik yapısı ve hidrografik kaynakları değerlendirildiği takdirde mevcut üretim değerlerinin en az bir katı kadar artış sağlanabilir.

4.3. Madencilik

Pınarbaşı ilçesi bölgesel planlamada tarıma dayalı sanayi ve madencilik sektörü gelişim merkezleri içerisinde değerlendirilmektedir (Çevre Düzeni Planı, 2016). Yani ilçenin yerel kalkınma kapasitesini belirleyen unsurlar, tarım ve madenciliktir.

Madenler belirli gruplara göre ruhsatlandırılmaktadırlar. Buna göre madenler en az değerliden en değerli madenlere doğru I'den V'e kadar sıralanmaktadır. Bu sırlamaya göre ilçede I-a (kum-çakıl), II-a (Kalker)ve II-b (Traverten, Tüf) ile IV-c (Krom, Demir, Manganez) madenleri çıkarılmaktadır.

Demir cevherinin üretiminde 2012 yılında bir artış sonrasında ise azalma görülmektedir. Bu artış piyasalardaki demir cevheri fiyatlarının bu yılda artmasıyla ilgili olabilir. 2013'te azalışa geçen demir fiyatları günümüzde 2011 fiyatlarının altında seyretmektedir. Fiyatlardaki bu seyir üretim değerlerinde de değişikliğe yol açmaktadır. Krom cevherindeki fiyatlar ise 2010 yılından itibaren sürekli düşü göstermiş böylece üretim değerleri de azalma eğilimine girmiştir. Mermer üretim değerleri genel olarak 400

m3 civarında iken, traverten 2012 yılından sonra üretimde azalma göstermektedir (Tablo 4. 23).

Tablo 4. 23. Pınarbaşı İlçesinde Yıllara Göre Maden Üretim Durumu (2011-2014)

Maden	2011		2012		2013		2014	
	m³	Ton	m³	Ton	m³	Ton	m³	Ton
Dekoratif Taş		697						
Demir		164000		235732		169549		92492
Krom		296072		446462		129145		159483
Manganez		2600						
Mermer	421		422		20		415	
Traverten	11288		22344		8513		7030	
Tüf						360		803
Kalker								78800

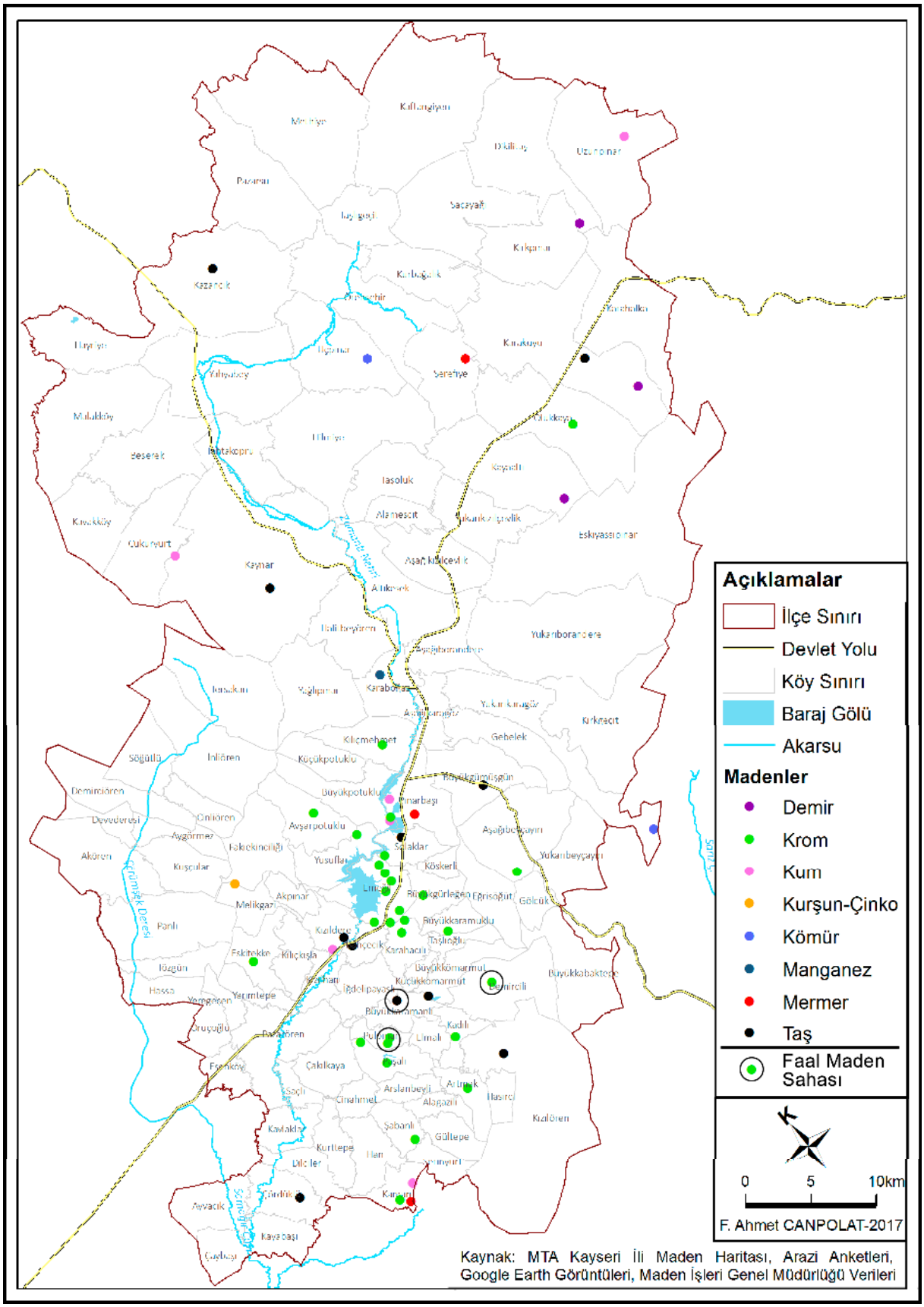
Kaynak: Maden İşleri Genel Müdürlüğü, 2016

İlçede madencilik Cumhuriyet öncesinde de önemli olmakla beraber esas önemini *krom madeninin* keşfi ve işletilmesiyle kazanmıştır. Zaten kullanımı 1800'lü yılların başına karşılık gelen maden, Türkiye'de 1848'de işletilmeye başlanmış, ilçede ise 1940'lı yıllarda keşfedilmiş, 1961'de ise işletilmeye başlanmıştır.

MTA'nın 1989 yılında yaptığı çalışmalarda 135 adet krom mostra, zuhur ve yatağı belirlenmiştir. Bunlardan 50'si ocak şekline dönüştürülmüş, 85'i ise yarma olarak kalmıştır. Bu ocakların tenör oranı %11,8 ile %50,6 arasında değişmektedir. Ocakların 56 bin ton görünür, 1 milyon ton muhtemel ve 374 bin ton mümkün rezervi olduğu hesaplanmıştır (Url 9, Harita 4. 26).

Madenlerin dağılışında doğal olarak temel belirleyici jeolojik yapıdır. Sahada yaygın *kalkerler*, ilçenin hemen her kesiminde taş ocaklarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca üst triyas yaşlı Şirvan ve Hınzır dağı mermerleri, mermer ve traverten ocaklarına kaynaklık etmektedir. Zamantı ve kollarının taşıdığı malzemelerin birikim sahalarında kum ocakları bulunmaktadır (Harita 1. 3).

Eldivan formasyonu olarak isimlendirilen Ofiyolit ve Peridotitler (Mesozoik-Ofiyolitik Seri) ilçedeki krom ocaklarının dağılışını belirlemiştir. Soğanlı ve kireçlik dağlarının kuzey yamaçları boyunca ve Aygörmez (Köşgerli) dağlarının güney yamaçları boyunca uzanan bu seriler boyunca çok sayıda krom ocağı bulunmaktadır. Aynı serinin Uzunyayla'daki devamı üzerinde de demir ocakları bulunmaktadır. Söz konusu serinin Fakıekinciliği ve Karaboğaz köylerinde verdiği mostralarda *kurşun-çinko, manganez* madenleri tespit edilmekle beraber henüz çıkarılmamaktadır (Tablo 4. 24).

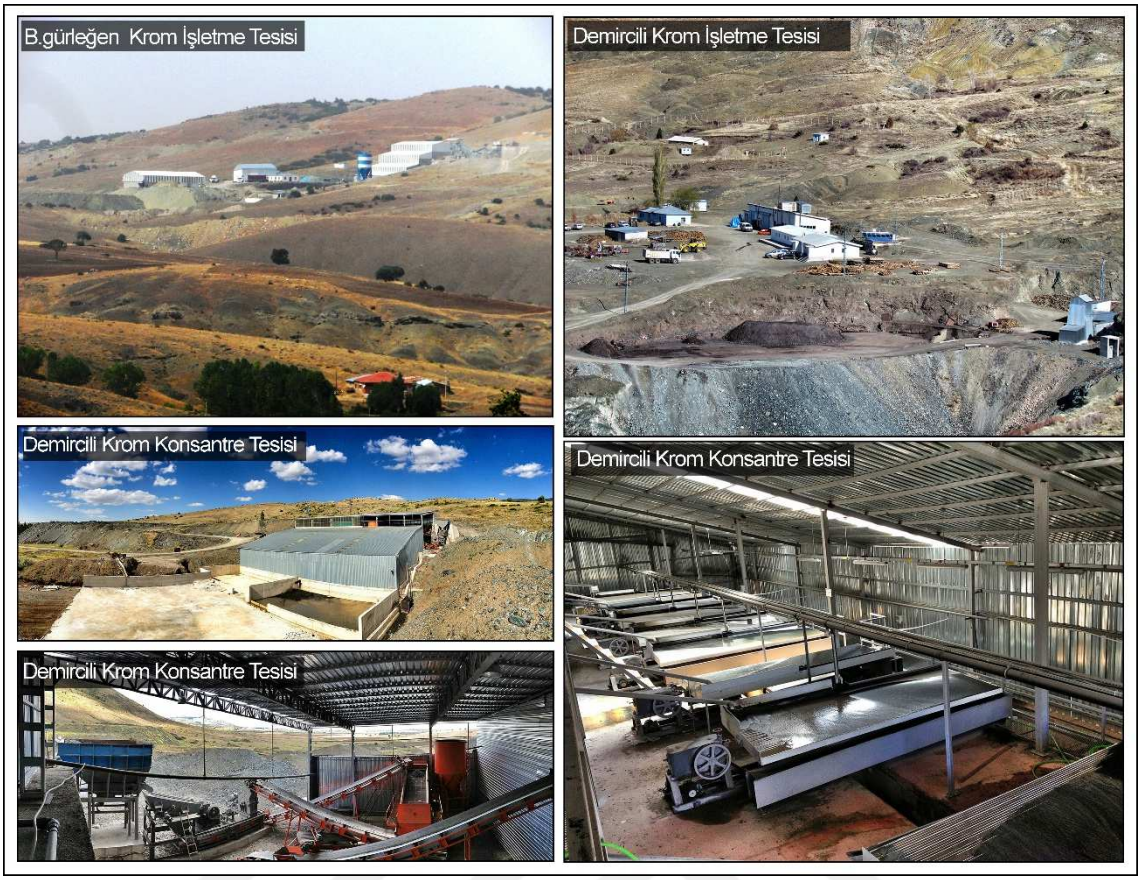

Harita 4. 26. Pınarbaşı İlçesinde Madenlerin Dağılışı

Tablo 4. 24. Pınarbaşı İlçesinde Faal olan ve Kapanan Maden Tesisleri

	İşletme Adı	Çalışma Sahası (Hektar]		Üretim Potansiyeli (Yıl/Ton)	Eleman Sayısı	Maden Çıkarım Sahası
1	***Dedeman Madencilik***	***250***		***75.000 Krom Cevheri***	***92***	***Pulpınar***
2	***Elmacı Madencilik***	***2432***		***8000 Krom Cevheri***	***73***	***Demircili***
3	***Kılıçkayalar***	***8***		***4000, Taş***	***5***	***Büyükkaramanlı***
4	Dedeman Madencilik	3500		Krom Cevheri	-	Toruntepe Mevkii
5	Çavuş Madencilik	1145		Demir	-	Kırkpınar, Uzunpınar
6	Safran Maden (Okyanus]	842,81		-	-	Bahçecik, Karahacılı
7	Çevikler Şirketi	*1*	62	Traverten	-	Pınarbaşı
		2	94			
		3	40			
		4	1851	Krom Cevheri		Artmak
		5	231			Paşalı
		6	292			Kılıçmehmet
		7	241			Kadılı
		8	30			A.Beyçayır
		9	50			B.Gürleğen
8	Aksu Madencilik	196		Krom Cevheri	-	Paşalı
9	Pozitif Madencilik	70		Krom Cevheri	-	Altıparmak
10	Özsancak Madencilik	50		Krom Cevheri	-	Büyükgürleğen
11	Malazgirt Mad.			Krom Cevheri	-	Dikilitaş
12	Kayseri taş	1,4		Fayans Traverten	-	Bahçecik
13	Aşağıbeyçayır Kalker Kırma Eleme Tesisi	16		Kalker	-	Büyükgümüşgün
14	Kaynar Taşocağı	70		Taş	-	Kaynar
15	Köşkerli Taş Ocağı ve Kırma-Eleme Tesisi	-		Taş	-	Köşkerli
16	Panlı Göleti Sulaması, Kırma Eleme Yıkama Tesisi Ve Hazır Beton Santrali Projesi	-		Taş	-	Panlı
17	Akören Kil Ocağı	-		Kil	-	Akören
18	Söğütlü Taş (Kalker) Ocağı Ve Kırma-Eleme-Yıkama Tesisi	-		Kalker	-	Söğütlü
19	Kavakköy Mermer Ocağı	-		Mermer	-	Kavakköy
20	Nurdal Mermer	-		Mermer	-	Çördüklü

Kaynak: Brifing Raporu, 2016, ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) raporları, Bozkurt, M., 2016:53.

Fotoğraf 4. 10. Madencilik Faaliyetleri

İlçedeki 17 maden ocağında 2000'li yıllara kadar yaklaşık 900 civarında kişi çalışmaktaydı. Ancak özellikle krom madeninin dünya piyasalarındaki arz talep durumuna bağlı olarak ve bazı ocaklarda beklenen maden çıkarımı gerçekleşmediğinden çok sayıda maden ocağı faaliyetlerini durdurmuşlardır. Arazi anketlerinde ilçede yaklaşık 350 kişinin maden sektöründe çalıştığı tespit edilmiştir (Tablo 4. 24, Fotoğraf 4. 10).

Günümüzde üretim yapan şirketlerden en önemlisi Orta Zamantı havzasındın KD'sunda Pulpınar köyünde krom çıkaran Dedeman madencilik şirketidir. Diğerleri ise yine Orta Zamantı havzasının KD'sunda Demircili köyünde krom çıkaran Elmacı madencilik ve Büyükkaramanlı köyündeki taş ocağıdır (Fotoğraf 4. 10).

Günümüzde ilçede toplam 26 maden ocağı bulunmakla beraber 6 tane maden ocağı kapanmıştır. Bunun dışında ÇED raporu verilip açılması planlanan 5 tane taş ocağı tesisi bulunmaktadır (Tablo 4. 24).

Araştırma sahasının en önemli iktisadi faaliyet sahalarından biri olan madenciliğin sürdürülebilir olarak devam etmesi ilçenin makroekonomik göstergeleri ve nüfusun yerinde kalması açısından oldukça önemlidir.

4.4. Ulaşım

Araştırma sahasında Ramsay'ın (1960:299-343) belirttiği Roma ve Bizans dönemindeki ulaşım güzergâhları şu şekildeydi: Kayseri'den (Caiseria) gelen yol Pazarören'den geçtikten sonra Kızılhan köyü'nde (Larissa) üçe ayrılmaktaydı. İlk hat Bahçecik ve Emeğil köyleri üzerinden Pınarbaşı'na (Ariarathia) ulaşmaktaydı. Burada yine ikiye ayrılan yol Zamantı vadisi (Tsamandos) ve Uzunyayla üzerinden Şerefiye köyünde (Karmalis) son bulmaktaydı. Diğer yol ise Pınarbaşı'ndan Özdere vadisi boyunca güneye doğru giden ve günümüzde Sarız ilçesine bağlı Karayurt (Lapara) köyüne devam eden yoldu. Kızılhan'dan ayrılan bir yolda günümüzde İğdelipayaslı, Karahacılı, Eğrisöğüt ve Gölcük köyleri üzerinden Özdere vadisine kavuşan alternatif güzergâhtır. Kızılhan'dan çıkan üçüncü güzergâh ise İğdelipayaslı, Pulpınar, Paşalı, Arslanbeyli ve Artmak köyleri üzerinden devam ederek Artmak boğazını geçip Kuruçay vadisine ulaştıktan sonra önce doğuya sonra güneye devam eden ve günümüzde Sarız'a bağlı Değirmentaş ve Fettahdere köyleri üzerinden Karayurt'a (Lapara) ulaşan yoldur. Bu yol aslında Asurlu tüccarlar ve öncesinde de kullanılan tabii yol güzergâhını göstermektedir.

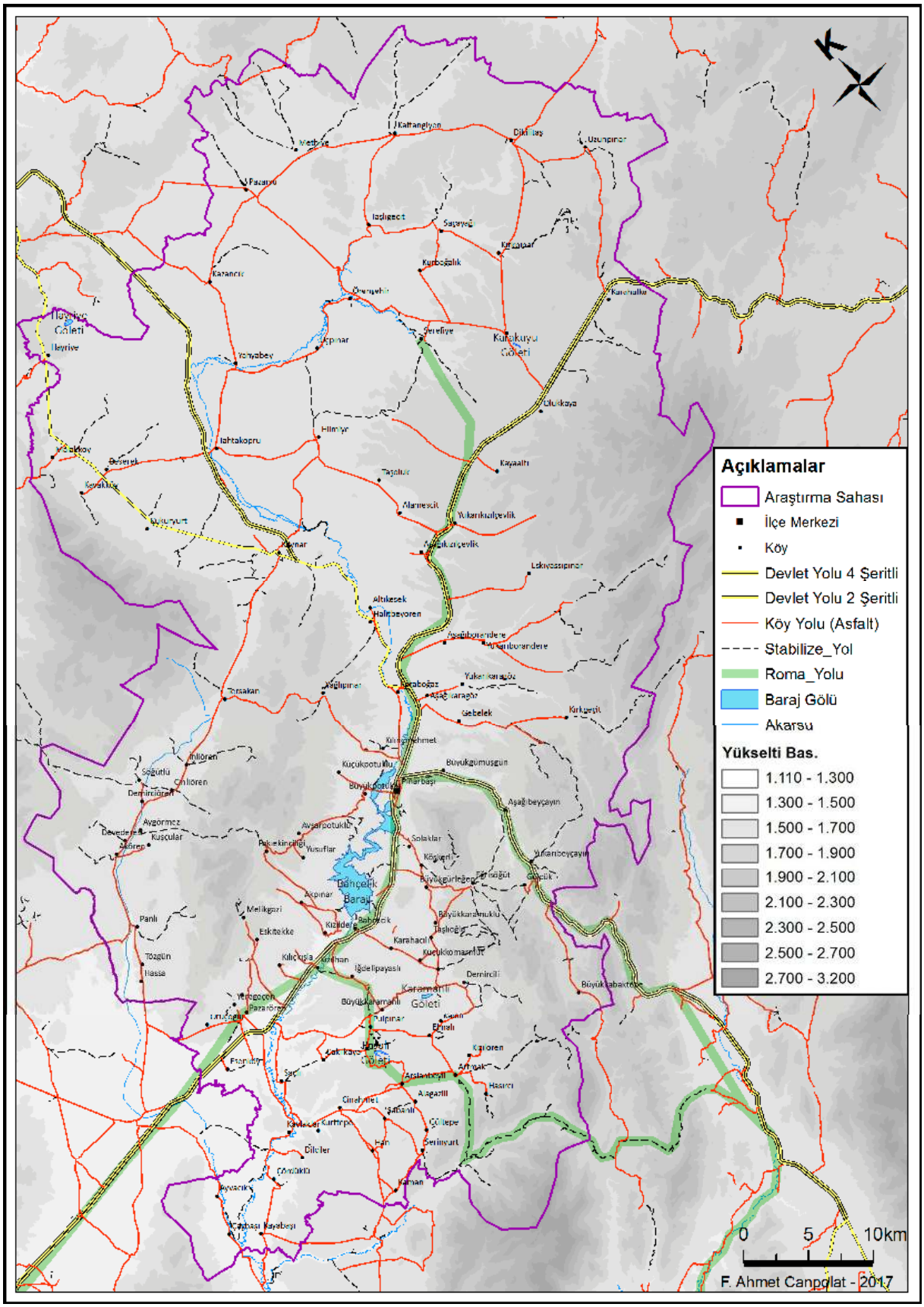
Anadolu Selçuklu devleti döneminde Pazarören'den (Yabanlu Pazarı) Şirvan dağının kuzeyinden ve güneyinden Sarız'a (Köyyeri) oradan Göksun ve Elbistan'a giden kervansaray yolları mevcuttur (Harita 4. 27).

İlçenin ulaşım açısından önemini arttırması, 17.yy'dan sonra yani Osmanlı Devleti hâkimiyetine geçmesi ve Uzunyayla üzerinden Gürün'e devam eden karayolunun yapılması ile olmuştur. Uzunyayla'daki bu yol, kış koşulları nedeniyle uzunca bir süre ticari geçiş güzergâhı olma özelliği kazanmamıştır. Yol üzerinde herhangi bir han, kervansaray'ın bulunmaması bu durumu doğrulamaktadır.

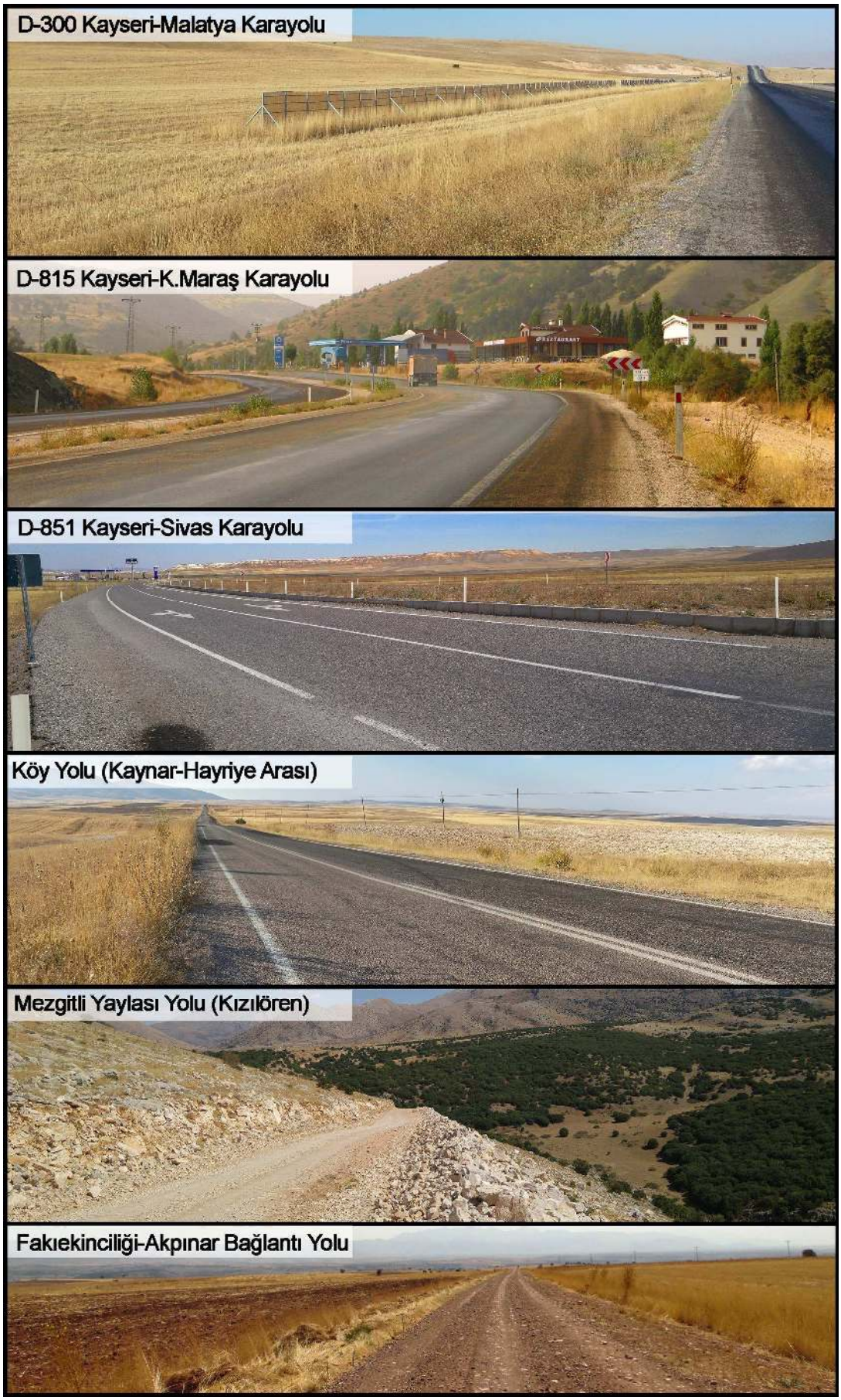
Tabii bir yol güzergâhı üzerinde yer alan ilçenin hem doğu batı yönünde hem de kuzey güney yönünde yer alan ana ulaşım arterlerinin geçmesi sahayı karayolu açısından önemli kılmaktadır (Fotoğraf 4. 11).

D-851 Pınarbaşı-Şarkışla Yolu: Karayolu, Yıldızeli'nin Mumcuçiftliği köyü yakınlarında D-200 devlet yolu kavşağından başlar, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde D-300 devlet yolu kavşağında sona erer. Sivas ve Kayseri illerinden geçen yolun toplam uzunluğu 156 km olup 50 km'si ilçe sınırları içinde kalmaktadır (Harita 4. 27).

D-300 Kayseri-Malatya Yolu: Türkiye'yi batı-doğu hattında paralel olarak kat eden 5 ana arterden birisi olan karayolu Pınarbaşı ilçesi boyunca devam etmektedir. Yolun toplam uzunluğu 2004 km olup 80 km'si ilçe sınırları içinde kalmaktadır.

Harita 4. 27. Pınarbaşı İlçesi Karayolu Haritası

Fotoğraf 4. 11. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Karayolu Aksları ve Köy Bağlantı Yolları

Tablo 4. 25. Nüfus Miktarı-Mesafe İlişkisi

	Köyün Adı	1981 Nüfus	1981 Oto-mobil	2015 Nüfus	2015 Oto-mobil	Pınarbaşı Mesafe (km)	Düzenli Servis		Köyün Adı	1981 Nüfus	1981 Oto-mobil	2015 Nüfus	2015 Oto-mobil	Pınarbaşı Mesafe (km)	Düzenli Servis
1	Akören	314		74	12	36	Var	58	Karahalka	237		32	10	46,6	Bireysel
2	Akpınar	85		24	1	25	Bireysel	59	Karakuyu	497		144	30	43,2	Bireysel
3	Alagazili	343		155	30	33	Var	60	Kavakköy	209		118	7	44	Var
4	Alamescit	64	1	16	10	26,7	Bireysel	61	Kavlaklar	225		113	7	32,2	Var
5	Altıkesek	268	2	67	10	17	Var	62	Kayaaltı	697		240	20	32,5	Bireysel
6	Arslanbeyli	742		390	20	31	Var	63	Kayabaşı	275		206	25	42,4	Bireysel
7	Artmak	97		30	5	32	Var	64	Kaynar	1001	3	338	20	26,3	Var
8	Aşağıbeyçayırı	169		50	10	11	Var	65	Kazancık	348	5	100	15	51	Var
9	Aşağıborandere	308		78	10	15	Bireysel	66	Kılıçkışla	273		143	10	20,3	Bireysel
10	Aşağıkaragöz	396	5	123	10	8,5	Bireysel	67	Kılıçmehmet	319		124	37	4,5	Bireysel
11	Aşağıkızılçevlik	379		60	23	22,6	Bireysel	68	Kırkgeçit	219	1	83	105	19,1	Bireysel
12	Avşarpotuklu	159		35	8	10,2	Bireysel	69	Kırkpınar	147		51	5	49,5	Var
13	Aygörmez	95		69	7	52,2	Bireysel	70	Kızıldere	301		96	8	15,5	Bireysel
14	Ayvacık	452		143	8	43,6	Bireysel	71	Kızılhan	438		116	10	17	Bireysel
15	Bahçecik	291	1	196	25	12,5	Var	72	Kızılören	609		158	10	33,6	Var
16	Beserek	376		141	80	42,6	Var	73	Köşkerli	60	1	32	1	7	Bireysel
17	Büyükgümüşgün	435	2	123	12	4,5	Bireysel	74	Kurbağalık	247	2	94	10	52,3	Var
18	Büyükgürleğen	484	1	109	15	10	Var	75	Kurttepe	385		183	50	33,3	Var
19	Büyükkabaktepe	256		75	15	30	Var	76	Kuşçular	152		55	4	53,7	Bireysel
20	Büyükkaramanlı	440	1	108	69	21,4	Bireysel	77	Küçükpotuklu	128		38	9	5,1	Bireysel
21	Büyükkaramuklu	197	2	75	10	13	Var	78	Küçükkömarmut	85		21	3	17,4	Bireysel
22	Büyükkömarmut	382		150	5	19	Bireysel	79	Malakköy	731		134	8	47,2	Var
23	Büyükpotuklu	305		95	15	3	Bireysel	80	Melikgazi	58		31	15	28,3	Bireysel
24	Cinahmet	131		23	25	35,2	Var	81	Methiye	666		140	60	64,3	Var
25	Cinliören	148		33	2	29	Var	82	Olukkaya	451		166	20	36,8	Var
26	Çakılkaya	716		444	23	30	Var	83	Oruçoğlu	198		35	7	28,5	Bireysel
27	Çaybaşı	180		48	25	47	Bireysel	84	Örenşehir	348		123	26	56,1	Bireysel
28	Çördüklü	584		236	70	37,4	Bireysel	85	Panlı	583	4	175	25	41,4	Bireysel
29	Çukuryurt	177		41	7	37,1	Var	86	Paşalı	296	1	112	70	25	Bireysel
30	Demircili	576	6	155	20	22,4	Var	87	Pazarören	1405	8	980	250	25,4	Bireysel
31	Demirciören	200		69	7	49,4	Bireysel	88	Pazarsu	196		72	10	60	Bireysel
32	Devederesi	108		35	3	56,3	Bireysel	89	Pulpınar	107		19	2	23,1	Bireysel
33	Dikilitaş	372	1	84	20	58,7	Var	90	Saçayağı	256	2	86	27	54,4	Var
34	Dilciler	352		179	20	37,6	Var	91	Saçlı	164		73	20	27,5	Bireysel
35	Eğrisöğüt	124	2	29	40	13,3	Bireysel	92	Serinyurt	248		89	6	43,7	Var
36	Elmalı	202	1	60	6	27,8	Var	93	Solaklar	551		293	50	5,2	Bireysel
37	Emeğil	475	4	91	42	10,3	Bireysel	94	Söğütlü	162		58	7	51,5	Var
38	Esenköy	654	4	277	80	28,2	Bireysel	95	Şabanlı	684		537	150	39,2	Var
39	Eskiyassıpınar	57	3	142	10	25	Bireysel	96	Şerefiye	266		65	7	51	Bireysel
40	Eskitekke	705		62	10	26,4	Bireysel	97	Tahtaköprü	236		50	5	45,1	Bireysel
41	Fakıekinciliği	151		25	4	14,7	Bireysel	98	Taşlıgeçit	117		21	7	60,7	Bireysel
42	Gebelek	381	1	76	8	10,4	Bireysel	99	Taşlıoğlu	154		67	10	14,3	Var
43	Gölcük	322		107	30	19,6	Bireysel	100	Taşoluk	125	2	43	7	30,1	Bireysel
44	Gültepe	464		266	50	44,4	Bireysel	101	Tersakan	287		46	5	20,5	Bireysel
45	Halitbeyören	339		119	10	16,2	Bireysel	102	Tözgün	465		269	20	38,3	Bireysel
46	Han	363		91	19	39,3	Bireysel	103	Uzınpınar	504	2	114	15	62	Bireysel
47	Hasırcı			74	10	35,4	Bireysel	104	Üçpınar	212	1	56	15	44	Bireysel
48	Hassa	283		165	18	37,1	Bireysel	105	Yağlıpınar	270		71	8	11,2	Bireysel
49	Hayriye	315		36	6	53,2	Bireysel	106	Yahyabey	465	2	110	14	44,2	Bireysel
50	Hilmiye	464		121	30	36,6	Bireysel	107	Yarımtepe	244		128	25	27	Bireysel
51	İğdelipayaslı	271		94	45	17,9	Bireysel	108	Yeregeçen	210		70	15	27,1	Bireysel
52	İnliören	370		104	45	26,7	Bireysel	109	Yukarıbeyçayırı	202		66	17	15,3	Bireysel
53	Kadılı	274		108	10	29,5	Var	110	Yukarıborandere	1240		793	160	18,2	Var
54	Kaftangiyen	383		75	14	68,7	Var	111	Yukarıkaragöz	509	1	292	20	11,2	Bireysel
55	Kaman	635		305	50	43,3	Var	112	Yukarıkızılçevlik	221		34	7	25	Bireysel
56	Karaboğaz	438	1	101	21	8	Bireysel	113	Yusuflar	316		15	7	12,4	Bireysel
57	Karahacılı	228	1	82	50	15,1	Bireysel		**Toplam**	**38478**	**74**	**14261**	**2753**	-	-

Kaynak: Arazi Anketleri (2015), 1981 Köy Envanter Etüdleri

D-815 Pınarbaşı-Sarız Yolu: Karayolu, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinden başlar, Adana'nın Karataş ilçesinde sona erer. Kayseri ve Adana illerinden geçen yolun toplam uzunluğu 289 km olup 18 km'si ilçe sınırları içinde kalmaktadır.

Yerleşmelerin yalnızca 39'unda düzenli bir toplu taşıma yapılmaktadır. Geri kalan köylerin tamamında bireysel olarak ilçe merkezine gidilmektedir. Toplu taşıma yapılan köyler aynı karayolu güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Örneğin Malak köyünden çıkan servis aracı Altıkesek'e kadar yol üstündeki bütün köylerden yolcu almaktadır. Ayrıca taşımalı eğitim yapılan köylerdeki okul servisleri de kısmen kullanılmaktadır.

Toplu taşımada bazıları ilçe merkezi yerine doğrudan Kayseri şehrine olduğu gibi bazılarında her ikisine de gerçekleştirilmektedir. Bu durum yalnızca Orta Zamantı havzasında görülmektedir. Orta Zamantı havzasındaki köyler ile beraber özellikle Çörümşek havzasındaki bütün köylerin ortak beklentisi, büyükşehir yasasından sonra buralara şehirden günübirlik büyükşehir belediye otobüslerinin hizmet vermesidir.

Bireysel ulaşım ihtiyaçları için köy ve bağlılarında toplam yaklaşık 2750 otomobil ve 31 motosiklet mevcuttur. Toplu taşıma için 97 minibüs hizmet vermesine rağmen bunlardan 15'i (Demircili köyü) Kayseri'de günübirlik servisçilik yapmaktadır. Ayrıca ilçede taşımacılık sektöründe kullanılan 49 kamyon ve 20 tır mevcuttur (Tablo 4. 25).

Karayolu güzergâhları belirlenirken öncelikle yükselti, eğim, orografi ve bakıya bağlı topografik özelliklerin yanında jeoloji, toprak, drenaj, kamulaştırma ve bakım maliyeti unsurları göz önüne alınır. Bu açıdan karayolu güzergâhının planlanması aşamasında başta, doğal ortam özellikleri ayrıntılı değerlendirilmelidir. Tabii ki yol yapım kararının alınması için ortaya çıkan zorunluluğu belirleme işi de mekânın beşeri ortam özelliklerinin tespitiyle mümkündür. Bu açıdan bütün ulaşım türlerinin yanında karayolu ulaşımının mevcut halinden değiştirilmesine ve yeniden inşasına kadar tüm süreçlerde coğrafi yapının doğru analiz edilmesi gereklidir.

İlçedeki karayolu ağının coğrafi ortamla ilişkisi değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

- Mevcut yol ağının ortaya çıkmasında başta orografi ve drenaj ağı etkili olmuştur. Bu etkiyi sahadaki bütün karayollarında görmek mümkündür. Hâkim relief özelliklerinin KD-GB uzanışlı olması karayollarının genel istikametini belirlemiştir. Kuzey güney yönlü uzanan ana arterlerin ortaya çıkmasında Zamantı'nın ve Özdere-Değirmendere vadileri etkili olmuştur (Harita 4. 27). İlçedeki boğazlar sadece ilçenin değil ilin ve bölgenin önemli kavşak noktalarını oluşturmaktadır. Pınarbaşı boğazı D-B yönünde, Sarız boğazı ise K-G yönünde geçişe imkân vermiştir.

➢ Uzunyayla'da vadi tabanı ve yamaçlarındaki yerleşmelere bağlanan yollar Zamantı ve kollarının oluşturduğu drenaj ağını takip ederken plato yüzeyindeki köylerin yolları da plato yüzeyinden genellikle geçmektedir. Orta Zamantı havzasında ise hemen bütün köy yolları drenaj ağını takip etmekte yalnızca köyler arasındaki bazı kestirmelerde plato yüzeyine çıkmaktadır. Bu durum hem yerleşmelerin konumlarıyla hem de yerleşmeler arasındaki en kısa mesafenin bu güzergâhta olmasıyla ilgilidir.

➢ Aygörmez dağı, Çörümşek havzasındaki köylerin ilçe merkezi ile olan bağlantısını zayıflatmakta ve hatta tamamen Kayseri'nin etki sahası içine girmesine neden olmaktadır. Günübirlik Kayseri'ye olan toplu ulaşım seferleri bu durumu desteklemektedir. Bu kütle üzerinde iki güzergâhta kuzeye doğru bir geçiş sağlanmaktadır. Yolun ilki Fakıekinciliği ile Aygörmez köyleri arasında Kızılderenin kaynak kısmından, diğer çentik vadilerin yaramadığı uç noktaları takip ederek devam eden ve havzaya inen stabilize yoldur. Diğeri ise Yağlıpınar köyünün kuzeyinden vadi boyun ve alt yamaçları takip ederek Tersakan köyüne ulaşan asfalt yoldur. Bu yol Çörümşek havzasını ilçe merkezine bağlayan güzergahı oluşturur.

➢ Köy yolları genellikle asfalt olmakla beraber, Uzunyayla'daki bazı köy yolları mucurlu ham yol şeklindedir. Ağıllara ve Yaylalara giden yollar genellikle stabilizedir.

➢ Sahada ulaşım açısından en problemli güzergâh madenciliğe bağlı yolların deformasyona uğradığı Demircili-Solaklar köyleri arasındaki yoldur. Bir diğer sorunlu güzergâh aslında transhümans faaliyetlere bağlı olarak yayla yollarıdır. Bu yolların dar ve stabilize olması ulaşımı güçleştirmektedir. Son olarak Fakıekinciliği ile Akpınar köyü arasındaki yolun bozuk stabilize olması bu köyün hem ilçe merkezi ile hem de Kayseri ile olan bağlantısını oldukça zora sokmaktadır. Çünkü köyden Kayseri'ye gidebilmek için öncelikle aksi istikamette ilçe merkezine gitmek gereklidir.

➢ Uzunyayla kesiminde kış mevsiminde yaşanan yolların buzlanması durumu ölümcül kazalara neden olmaktadır. Türkiye'nin doğu-batı arasındaki en önemli geçiş güzergâhı olan D-300 karayolunda önemli bir bölümü kapsayan Uzunyayla'da çift şeritli yol olmasına rağmen klimatik koşulların etkisiyle, yolun hızlı bir şekilde eğim ve yapısının deformasyona uğramaktadır. Ayrıca bu güzergâh üzerinde hiç benzin istasyonunun bulunmaması ayrı bir sorunu teşkil etmektedir. Sahanın klimatik koşullarına ve yük trafiğine uygun bir yol yapımı acil bir ihtiyaç olarak görünmektedir (Harita 4. 27).

➢ Sahada mucurlu ham yollar, yoldan çıkma ve devrilmeye bağlı trafik kazası riskini arttırmaktadır.

4.5. Sanayi

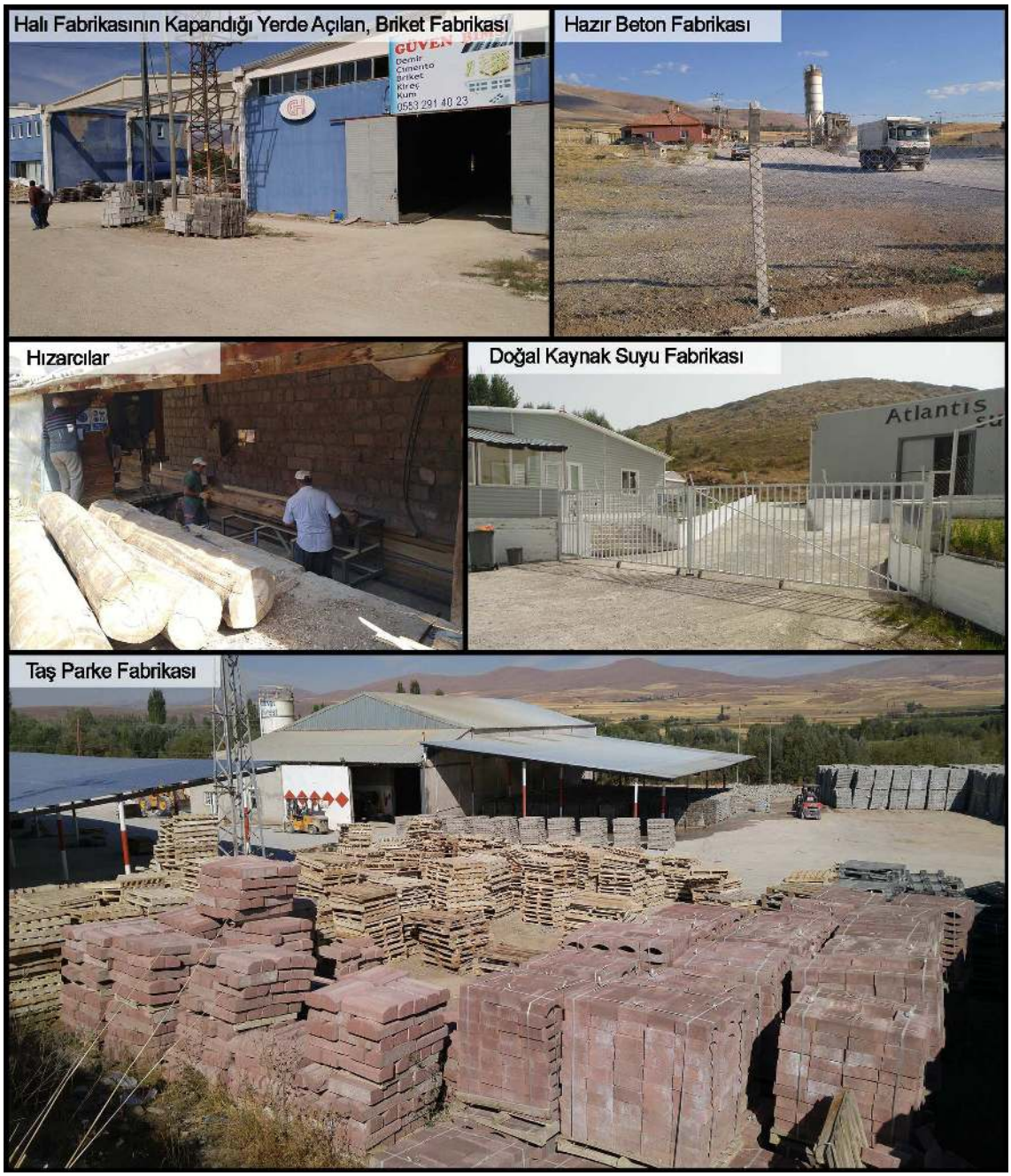
İlçede geçmişte iyi denebilecek seviyede aktif sanayi kuruluşları bulunmasına rağmen günümüzde bu kuruluşlar çeşitli sebeplerle kapanmaktadır. Geçmişte 3 un fabrikası, 1 parke taşı fabrikası, 1 halı fabrikası, 1 mermer Fabrikası, 1 et entegre tesisi, Kaynar Kasabası T. Kalkınma Vakfı'na ait 1 süt işletme tesisi ve çok sayıda krom madeni işletmeciliği mevcut iken, günümüzde bunlardan yalnızca birkaçı aktif durumdadır (Fotoğraf 4. 12). Bu kuruluşlarda yalnızca 2014 yılında 8'i faaliyetlerine son vermiştir.

Faaliyetlerine son veren firmalar şunlardır;

- Et entegre tesisi; 1998 yılında kurulmuş yaklaşık 1 yıl sonra faaliyetlerine son vermiştir.
- Gümüşaylar halı dokuma fabrikası 2005 yılında faaliyetlerine son vermiş
- Yaklaşık 200 kişinin istihdam edildiği, Ternaeben balık işleme fabrikası kapanmıştır.
- 50 kişinin istihdam edildiği, Balık yemi üretim fabrikası kapanmıştır. Bu fabrika Antalya' ya taşınmaktadır.
- İlçedeki en büyük firmalardan Çevikler Mermer fabrikası ve krom çıkarma tesisleri kapanmıştır. Bu firmada çalışan yaklaşık 800 kişi işsiz kalmıştır.
- Üç adet un fabrikası kapanmış olup, hem buralarda çalışan yaklaşık 40 kişiyi, hem de buğday üreticilerini olumsuz etkilemiştir.

İlçedeki faaliyet gösteren çok sayıda krom tesisinden yalnızca biri (Pulpınar köyü güneyi, Dedeman Madencilik) faaliyet göstermektedir. Bu fabrika da en alt seviyede üretim yapmaktadır. Kapanan tesisler ise Emeğil köyünün doğusunda Toruntepe mevkiinde Dedeman madenciliğe ait tesis, farklı köylerde (Artmak, Paşalı, Kılıçmehmet, Kadılı, A.Beyçayır, B.Gürleğen) yer alan Çevikler şirketine ait tesisler, Karahacılı köyünün KD'sunda ve Emeğil köyünün doğusunda Safran (Okyanus) madenciliğe ait tesisler, Paşalı köyünün güneyinde Aksu madenciliğe ait tesis ve son olarak Demircili köyünün GD'sunda Elmacı madenciliğe ait tesislerdir.

İlçede günümüzde az sayıda küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşları bulunmaktadır. İlçe merkezindeki küçük sanayi sitesi 1999 yılında faaliyete geçmiş günümüzde toplamda 180 işyerinin 102 tanesi faal durumda olup, 78 tanesi boştadır. Bu işletmeler içinde en önemlisi Gün mermer tesisidir. 20 işçinin çalıştığı tesis ilçedeki mermerlerin değerledirilmesi adına önemlidir.

Fotoğraf 4. 12. İlçedeki Mevcut Aktif Bazı Sanayi Tesisleri (2016)

Sanayi sitesindeki faal işyerlerinde 208 kişi çalışmaktadır. Kayseri'nin diğer ilçelerindeki küçük sanayi sitelerinin doluluk oranları %80 ve üzerindeyken, burada ancak %57'sinin dolu olması, ilçe için önemli bir dezavantajdır.

Geçmişten 1990'lı yıllara kadar sahanın en önemli gelir kaynaklarından biri küçük ölçekli bir üretim faaliyeti olan halı-kilim dokumacılığıdır. Bu faaliyet özellikle 1960-1996 yılları arasında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Arazi anketleri ve 1981 köy envanter etütlerine göre 1980'li yıllarda 23 köyde birincil iktisadi faaliyet ve geri kalan birçok köyde de ikincil iktisadi faaliyet konumundaydı. Ancak sosyal, iktisadi ve teknolojik

yapıdaki değişmeler, faaliyetin hızla gerilemesine neden olmuştur. 1996-1997 yılına kadar yaklaşık 120 tezgâh'ta halı-kilim dokumacılığı yapılmaktaydı.

İlçe merkezinde ve köylerindeki az sayıda evde halı ve kilim tezgâhları mevcuttur. Buralarda özel sektör adına halı ve kilim dokunmaktadır. Halı ve kilim dokumacılığı günümüzde Şabanlı, Çakılkaya, Aslanbeyli, B.Gümüşgün ve Y.Borandere köylerinde her köyde bir veya iki kişinin uğraştığı, kaybolan bir iktisadi faaliyet durumundadır. Günümüzde bu faaliyeti tekrar canlandırmak için Halk eğitim merkezinde kurs verilmekte bu kurslara katılan kadınlar aracılığıyla üretilen ipek halılar ve kilimler satışa sunulmaktadır (Fotoğraf 4. 13).

Küçük ölçekli sanayi faaliyetlerinden biri de hızarcılıktır. 1969'dan beri faaliyette olan hızarcılardan yakın döneme kadar 6 tane mevcut iken, günümüzde bunlardan yalnızca ikisi faaliyetlerine devam etmekte ve toplamda 8 kişiye iş imkânı sunmaktadırlar. Hızarcılar hammaddeyi Saimbeyli, Göksun ve Finike'den almakta ve başta Pınarbaşı olmak üzere Şarkışla, Gürün, Kangal ve Sarız ilçelerindeki yerleşmelerin inşaat malzemeleri ihtiyaçları için üretim yapmaktadırlar.

Fotoğraf 4. 13. Halı-Kilim Dokumacılığı

1990'lı yıllara kadar ilçedeki en önemli ticaret unsurlarından biri olan halı-kilimler, günümüzde artık unutulmaması için Halk Eğitim Merkezi tarafından açılan kurslarla canlı tutulmaya çalışılan bir uğraş haline gelmiştir.

Taş parke fabrikası, ilçe merkezinin 1 km doğusunda D-300 karayolu kenarında yer alan ve en faal sanayi tesisi olarak dikkati çekmektedir. 16 işçinin çalıştığı fabrikada, üretimin tamamına yakını bağlı köylerin sokaklarındaki parke ihtiyacı için kullanılmakla birlikte talep olduğunda parekende satış ta yapılmaktadır. Günlük 500 m^2 üretim yapan tesis kış aylarında 4 ay boyunca kapanmaktadır. 2010 yılında faaliyete geçen tesis, hammaddesini Şirvan dağındaki taş ocağından ve Kayseri Çimento Fabrikasından temin etmektedir. Şirvan dağı Triyas yaşlı kireçtaşlarından oluştuğundan, Solaklar köyü yakınlarından çıkarılan taşlar parke üretiminde kullanılmaktadır.

Hazır beton fabrikası, ilçe merkezinin 2 km batısında D-300 karayolu kenarında yer almakta ve taş parke fabrikası gibi yalnızca ilçeye bağlı köylerdeki mesken ve eklentileri için hazır beton üretmektedir. Fabrikada 15 kişi çalışmaktadır. Çalışanların tamamı ilçe merkezinde kalmaktadırlar.

Atlantis Su, 2010 yılında Çördüklü köy merkezinin 1 km kuzeyinde, şirkete ait 6 dekarlık bir arazide kurulmuştur. Günümüzde 8 kişinin çalıştığı bu tesisin kapasitesi arttırılacağından çalışan sayısı da artacaktır. Yakın çevredeki köylerden sadece geçici işçi çalıştırılmaktadır. Pazar sahası Adana, Afşin, Kayseri ve Nevşehir ile sınırlı bir fabrikadır. Mesafeye bağlı maliyet arttığından su firmaları genellikle orta ölçekli bir sahada faaliyet göstermektedir.

Tuğla fabrikası, ilçe merkezinin 3 km doğusunda D-300 karayolu kenarında yer almaktadır. Bu fabrika yalnızca yakın çevre (Pınarbaşı, Sarız ve Şarkışla) yerleşmelerinin briket ihtiyacını karşılamaktadır. 6 kişinin çalıştığı fabrika daha önce kapanan halı fabrikasının yerinde 2016 yılı içinde faaliyetlerine başlamıştır.

Kayseri'de sadece enerji üzerine faaliyet gösteren yerli bir firma olan, Entar Enerji Güneş Santrali, Kızıldere köyünde, 2015 nisan ayında faaliyete başlayan bir anonim şirkettir. Emeğil(1), Pınarbaşı(2) ve Yukarı Borandere(1) köylerinden olmak üzere 4 güvenlik görevlisi burada çalışmaktadır. Daha önce kısmen kuru tarım yapılan kıraç bir arazi üzerinde kurulmuştur. 16 hektarlık arazi 8 bölgeden oluşmakta her bölgeden günlük 1 MW toplamda 8 MW elektrik üretimi gerçekleşmektedir. Bu enerji yaklaşık 3500 konutun ihtiyacına karşılık gelmektedir. Üretilen enerji TEDAŞ'a satılmaktadır. Kullanılan paneller Çin'den ithal edilmiş ve ömürleri 25 yıldır. Toplam santralin kuruluş maliyet 40 milyon TL'dir (Arazi Anketleri, 2015).

Kızıldere-Tahtalı bölgesinde 12, Kaynar bölgesinde de 1 olmak üzere toplam 13 güneş enerji sistemi faal olarak çalışmaktadır. Bu işletmelerden 3'ü şahsa 10'u şirketlere ait olup işletmelerin yıllık elektrik üretim miktarı ortalama 23 megavattır. Bu işletmelerde

üretilen elektrik Pınarbaşı trafo merkezinde toplanmakta ve buradan ulusal elektrik şebekesine aktarılmaktadır (Brifing, 2016: 13).

Kızıldere-Tahtalı köyleri yakınındaki tesislerden ilk açılan ünite 6.sınıf arazi üzerinde ikinci açılan ve daha büyük olan ünite ise 7.sınıf arazi üzerinde yer almaktadır. Bu iki ünite arasında yer alan uygun düzlüklerde yeni üniteler açılması için uygun gözükmektedir.

Karahalka ve Hayriye köyünde rüzgar türbinleri yapılması planlanmaktadır.

4.6. Ticaret

İlçenin tarım ve hayvancılık faaliyetleri, ticari faaliyetlerin de bu bu yönde gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca geçmişte oldukça önemli olan madencilik faaliyetleri de ticari hayatın en önemli unsurları arasındaydı. Ancak günümüzde kapanan ocaklar ve fabrikalar, bu faaliyet türündeki ticareti büyük sekteye uğratmıştır.

Köylerdeki ticarethaneler, ilçedeki kırsal nüfusun azalma seyrine bağlı olarak 1980'li yıllardan bu yana azalma eğilimindedir. 1980'de 116 köyün 60'ında 109 bakkal, 24 köyde 37 değirmen mevcuttur. Ayrıca 7 köydeki mandıralarda 39 kişi çalışmaktaydı (1981 Köy Envanter Etütleri).

1980'li yıllarda ilçenin ticarete konu olan en önemli satış ürünlerini, tahıl ve hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır. Ayrıca bu dönemde halı ve kilim satışları da çok önemlidir. Özellikle kış mevsiminde dokunan halı ve kilimler kadınların aile ekonomisine katkısını arttırmıştır. Evlerdeki halı-kilim tezgâhlarının yanında, Kurttepe köyünde 25, Kaynar'da 5 ve Malakköy'de 1 tezgâh'ta toplam 59 kişi çalışmaktaydı.

2015 yılı itibariyle ticarete konu olan ürünler içinde değişikliklerden biri halı ve kilim dokumacılığının artık olmamasıdır. Ticarete konu olan hububat türlerinde verim artışına rağmen ekilen alanların azalması nedeniyle düşüş, bakliyat türlerinde ise hem verime hem de ekim alanına bağlı olarak artış meydana gelmiştir. Büyükbaş hayvancılık genel olarak aynı seviyede kalmış, ancak küçükbaş hayvancılık'ta yarı yarıya azalma meydana gelmiştir. Küçükbaş hayvancılık'taki azalma, ilçe için önemli bir gelir kaynağının giderek kaybolduğunu göstermektedir. Alabalık tesisleri sayesinde ticarete yeni bir unsur eklenmiştir. Madencilik faaliyetlerindeki durgunluk nedeniyle, bu ürünlerin satışları da oldukça azalmıştır.

Tablo 4. 26. Köylerdeki Ticarethaneler

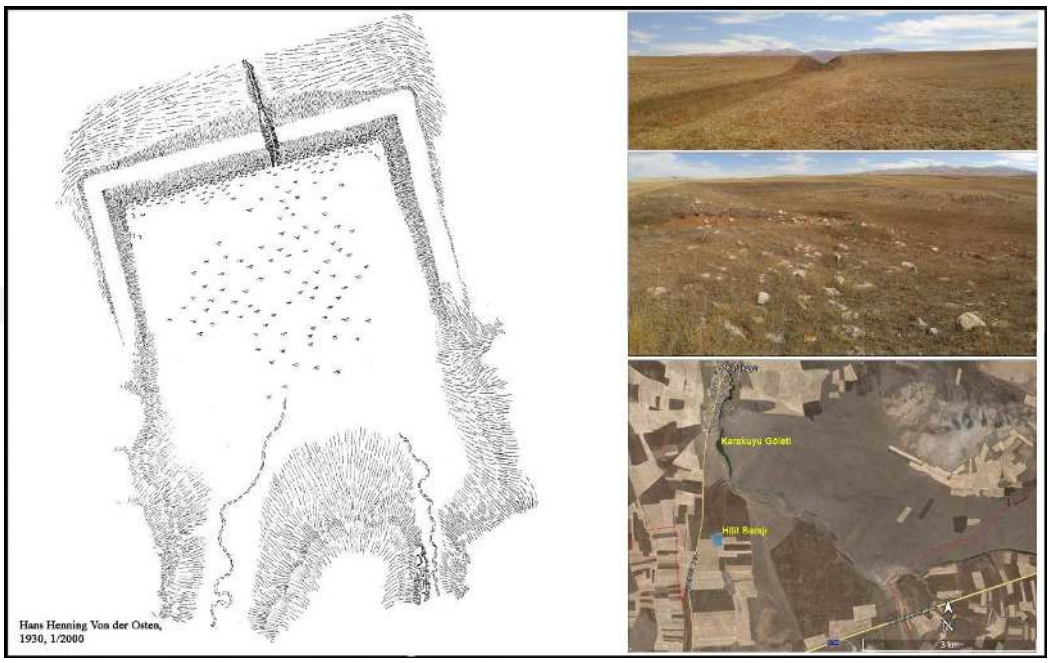
Köyler	Bakkal	Lokanta	Marangoz	Akaryakıt	Tamirhane	Hırdavat	Fırın	Berber	Değirmen	Nalbur	Kahve	Tuhafiye	Hafriyat
Alagazili			1										
Aşağıbeyçayırı	1												
Aşağıkaragöz		1											
Aygörmez													
Ayvacık	1												
Büyükkömarmut	1												
Çakılkaya	2												
Demircili	1												
Han			1										
İğdelipayaslı	1												
Kaman												1	
Karakuyu	1			1									
Kayabaşı	1												
Kaynar			1	2							1		
Kazancık	1				1								
Kızılören	1												
Kızıldere				1									
Oğuzlar Mz.	1												
Olukkaya										1			2
Panlı	1												
Payaslı	1												
Pazarören	6	1		2	2	2	1	2	2	1	1		
Şabanlı	3					1			1	1			
Tözgün											1		
Yukarıborandere	3										1		1
Toplam	**26**	**2**	**3**	**6**	**3**	**3**	**1**	**2**	**3**	**3**	**4**	**1**	**3**

Kaynak: Arazi Çalışmaları (2015), Pınarbaşı Esnaf ve Sanatkarlar Odası (2015).

İlçeye bağlı yerleşmelerde toplam 60 ticarethane mevcuttur. Bunlar içinde en önemlisi, ana ulaşım arteri üzerinde bulunması dolayısıyla akaryakıt istasyonlarıdır. İlçe merkezindekiler hariç, yalnızca 6 akaryakıt istasyonu bulunmaktadır. Gürün ilçe merkezinden sonra 100 km boyunca D-300 üzerinde Gürün'e kadar akaryakıt istasyonu bulunmamaktadır. Bu durum Uzunyayla güzergâhı üzerinde gidiş ve geliş istikametleri için en az birer tane akaryakıt istasyonu ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Bu durum lokantalar için de geçerlidir. Günümüzde yol üstünde yapılan küçük çaplı işletmeler henüz başlangıç aşamasındadır. Bu şekilde yol üstünde hem kendi ürünlerini satan, hem de ufak çaplı yeme-içme ihtiyacını karşılayan 5 civarında işletme bulunmaktadır. Akaryakıt istasyonlarından sonraki en önemli ticarethaneler bakkaliyelerdir. Nüfusu kısmen daha fazla olan köylerdeki bakkallar, günübirlik ihtiyaçlar için kullanılmaktadır. Geçmişte belediye konumunda olan Pazarören köyü, günümüzde nüfusu azalsa da halen yakın çevre köylerin ihtiyacını karşılayan çeşitli ticarethanelere sahiptir. Bunlar arasında 1 fırın, 2 tamirhane, 1 berber, 1 akaryakıt, 2 hırdavat ve 5 bakkal bulunmaktadır (Tablo 4. 26).

4.7. Turizm Potansiyeli

İlçenin belirgin ve sürekli turistik faaliyetleri olmasa da, doğal ve beşeri çok sayıda değerlendirilebilecek turistik kaynağı mevcuttur. Bunlar arasında Zamantı ırmağı, Yaylalar, Pınarbaşı ve Şerefiye su kaynakları, Hitit barajı, Bahçelik barajı, Melikgazi kalesi ve türbesi önemli olanlardır (Tablo 4. 27, Fotoğraf 4. 15, Harita 4. 28). Resmi kurum çalışmalarıyla çok sayıda ören yeri ve tümülüs kayıt altına alınmıştır.

Fotoğraf 4. 14. Karakuyu Köyü Hitit Barajı

Hitit barajı, Karakuyu köyünün GD'sunda yer almaktadır. Sulama amaçlı inşa edilmiş rezervuarın üç yanı toplam 440 metre uzunluğunda ve açık ucu güneye bakan U şeklindeki toprak setle çevrilidir. Kuzey setinin en derin noktasında seti diklemesine geçen 1,4 metre genişliğinde ve yaklaşık 8 metre uzunluğunda, geniş ve dörtgen blok taşlarla örülmüş bir savak bulunmaktadır. Bu boşaltma kanalını oluşturan geniş bloklardan biri üzerinde bulunan iki satırlık hiyeroglif yazıtta kral IV. Tuthaliya'nın ismi geçmektedir ve yapının M.Ö. 13. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğunu gösterir.[15]

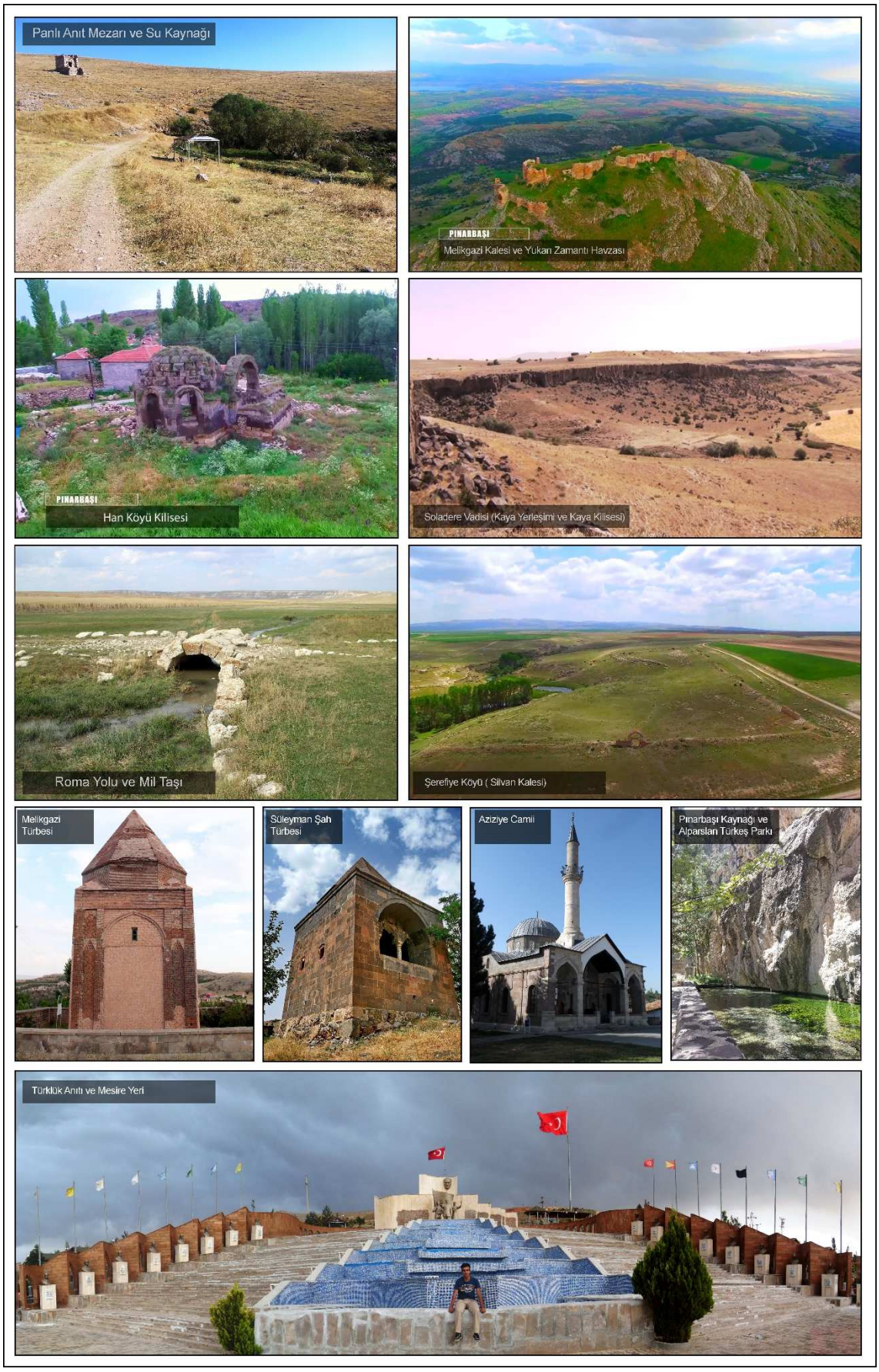
Baraja ait fiziki bilgiler şöyledir: Kret uzunluğu (orta): 185 m Kret uzunluğu (iki yanlar): 2x 109 m, Tüm kret uzunluğu: 403 m, Kret genişliği: 20 m, Baraj yüksekliği: 9,60 m, Göl alanı: 46.250 m^2 Göl hacmi: 323.750m^3, Von der Osten'e göre baraj yeri ve tekniği iyi seçilmiş, bugünkü mühendislik prensiplerine uymaktadır (Bildirici, 2008:22) (Fotoğraf 4. 14).

[15] http://www.hittitemonuments.com/karakuyu/index-t.htm

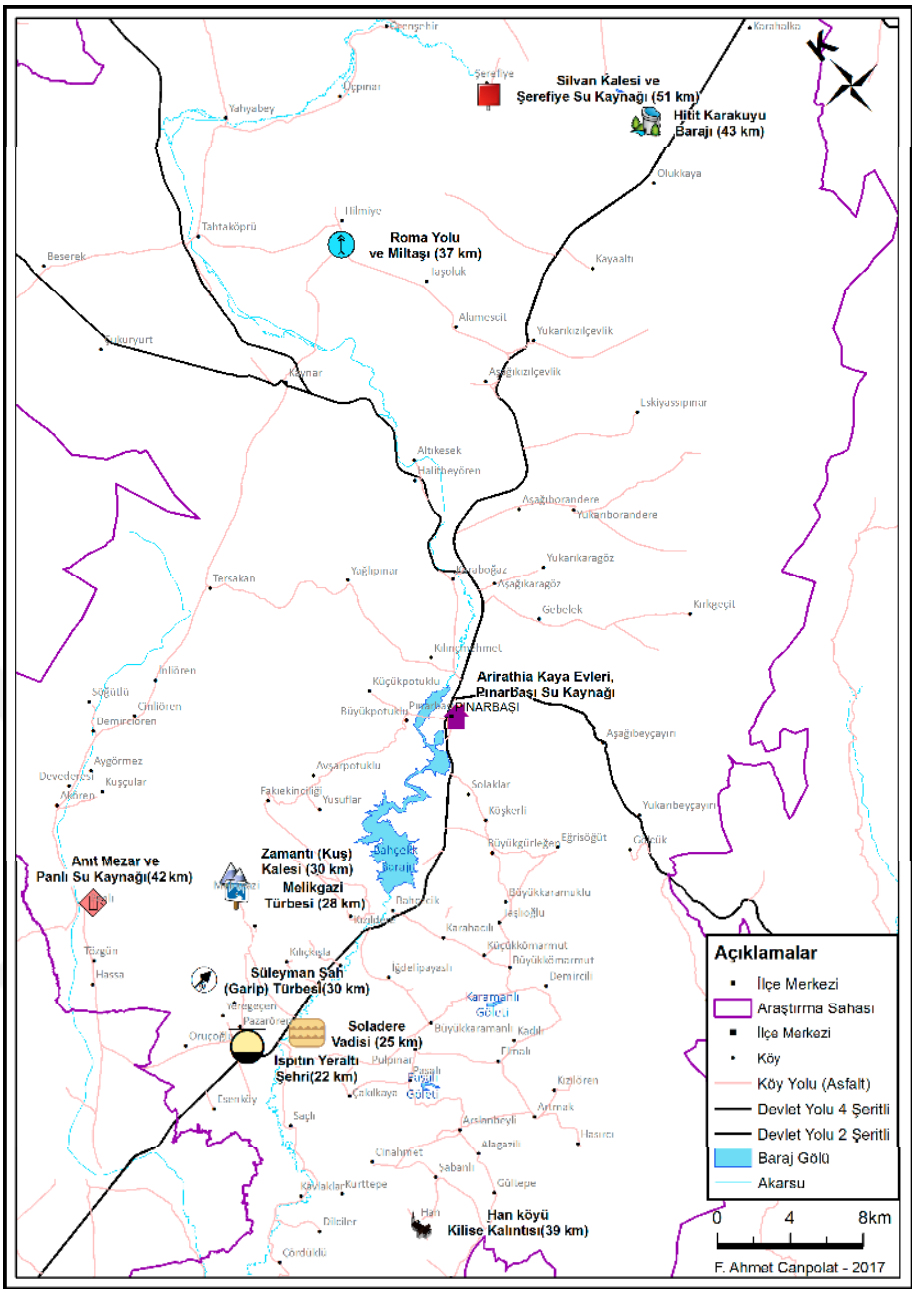
Tablo 4. 27. Pınarbaşı İlçesindeki Tarihi Eserler, Konumları ve Temel Özellikleri

	Tarihi Eserler	Konumu	Özelliği
1	Hitit Barajı	Karakuyu	Karakuyu köyünün GD'sunda suyun önüne moloz taşlar yığılarak set oluşturulmuştur. M.Ö. 1250-1220 yılları arasında yapıldığı hiyeroglif taş kitabeden anlaşılmaktadır. Barajın iç yüzeyi iri yassı taşlarla kaplanmıştır. Su bendi yalnız ilkbaharda dağlardan akan kar ve yağmur sularını biriktirecek şekilde önüne bent oluşturulmuştur. Bendin ortası bitirilmemiştir. Bilinen ilk Hitit barajlarındandır
2	Zamantı (Kuş) Kalesi	Melikgazi	Bizans ve Türk- İslam dönemi izlerini taşıyan kale iç surlarının bir kısmı ayakta, dış surlarından ise iki adet burç kalıntısı mevcuttur.
3	Melikgazi Türbesi ve Mescit	Melikgazi	Melikgazi köyü içinde kare planlı alt kat dıştan taş içten tuğla üst kat tümüyle tuğladan külah şeklinde kubbeli bir türbedir. Danişmentliler' den Emir Melik Gazi (1104-1134) aittir. Türbenin alt kısmında Melik Gazi'nin de bulunduğu üç adet mumyalı ceset bulunmaktadır. Mumyalığın üzerinde, sandukanın bulunduğu üst kat ince ve yassı tuğlalardan örülmüştür. Tamamen tuğladan yapılmış kümbet, çeşitli geometrik şekillerde dizilmiş, tuğla kaplamaları ile çok itinalı bir işcilik göstermektedir. Türbenin kuzeyinde 19. Yy.da yapıldığı sanılan bir mescid ve iki türbe yer almaktadır.
4	Silvan Kalesi	Şerefiye	Şerefiye köyünde G-K-B yönlerinde duvar kalıntıları mevcut olan kalenin Kuzeyde kısmen ayakta olan ve bir kapısı mevcuttur.
5	Roma Yolu Köprüsü ve Miltaşları	Hilmiye	Hilmiye köyünün 600-700 m. GB'sında yer alır. Bataklığı geçmek için yapılmıştır. Zemine yakın düz yuvarlak kemerlidir.
6	Soledere Vadisi, Kaya Yerleşimi ve Kaya Kilisesi	Kızılhan	Zamantı havzası içerisinde Güney batısında Oğuzlar (Sıradan] köyü Güneydoğusu Payaslı köyü Kuzeydoğusunda Kızılhan köyü üçgeninde yer almaktadır. Kilise, Tümülüs, Kuyu mezarları, Manastır ve yerleşim yerinden kalan kalıntılar günümüze kadar yetişmiştir. Larissa veya başka bir ismi ile Erpa, Ramsay'ın yazdığına göre Ana yolun Zamantı ırmağını aşıp Yedioluk ve Lapara (Karayurt] a ayrıldığı yerdeydi.
7	lspıtın Yeraltı Şehri	Pazarören	Pazarören beldesinin 1 km güneyinde doğal görünümlü Tümülüs130*230*20 m. Civarında tahmin edilmektedir. GD'sundaki kapı ile yerleşmeye girilmektedir. Çok katlı bir yapıya sahiptir. 1980'li yıllarda yapılan arkeolojik çalışmalar sonlandırıldığından önemli bir bilgi mevcut değildir.
8	Anıt Mezar	Panlı	Panlı Köyünün Gözsuyu mevkiinde bulunmaktadır. Anıt podyum ve mezar odasından oluşmaktadır. Basit bir megaronu andırmaktadır. Mezar odasının üstü içten tonozla dıştan semerdam çatı ile örtülüdür. Tamamen kesme taş bloklarla inşa edilmiştir.
9	Han, Kilise Kalıntısı	Han	Han köyündeki kilisenin yapım tarihi bilinmemektedir. D-B doğrultusunda uzanan kesme taştan inşa edilmiş bir kilisedir. Günümüzde apsis kısmı ve yıkık beden duvarları bulunmaktadır. Mevcut kemer ayaklarından K_G yönlere doğru uzanan çıkıntılar haçvari bir plana sahip olduğunu göstermektedir.
10	Süleyman Şah (Garip) Türbesi	Yarımtepe	Yarımtepe köyünün 3,2 km kuzeyinde bir vadinin içinde miladi 1440 (H.844) tarihinde inşa edilmiştir. İki katlı inşa edilen türbenin alt katlı mezar odası üst katı ise mescit olarak kullanılmaktadır. Kesme taş malzemeli türbenin sekizgen piramidal bir kubbe ile örtülmüştür. Dülkadir beylerinden Süleyman Bey (Fatih Sultan Mehmet'in kayınpederi) burada yatmaktadır.
11	Arıarathia Kaya Evleri	Pınarbaşı	Dış görünümü muntazam bir işçilikle kayalar oyularak yapılmış, giriş kapıları ve seyir alanları ise kuzeye dönüktür. 2000'li yılların başından itibaren Pınarbaşı adıyla anılan kaynak suyunun kanal vasıtasıyla getirilerek bu alanın üzerinden akıtılmasıyla şelale görünümü verilmiştir

Kaynak: Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Verileri (2016)

Fotoğraf 4. 15. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Turistik Yerler

Harita 4. 28. Pınarbaşı İlçesindeki Önemli Turistik Yerler ve İlçe Merkezine Uzaklığı

Yerleşmelerde tescil altına alınmış toplam 22 tümülüs yer almaktadır. Ayrıca Çakılkaya, Çaybaşı, Kaman, Karahalka, Kavlaklar, Küçükpotuklu ve Tersakan köylerinde ören yerleri bulunmaktadır. Bu örenlerin bir kısmı tescil altına alınmıştır.

4.8. İktisadi Yapıyla İlgili Başlıca Sorunlar

Bir yerin coğrafi ortam koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan genel sosyo-iktisadi yapısı "tarihsel olarak belirlenmiş dengeler" şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Bu dengelere bağlı olarak orada yaşayanlarda beklenti ve inançlar oluşmaktadır. Örneğin beklenti oluşumunda tarihsel geçmiş belirleyici bir konumda ise, geçmişinde durgun olan bir bölge, gelecekte de bu durgunluğunu sürdürecek ve geçmişinde canlı olan bir bölge

ise gelecekte bu canlılığını devam ettirecektir (Küçüker, 2000: 17-18). Bu durum inceleme sahası için de geçerlidir. Tarihsel olarak belirlenmiş dengelere karşı yeni alternatif çözümler üretmeye ve uygulamaya çalışılmaz ise, ilçe her ne kadar alansal olarak çok büyük olsa da, beşeri coğrafya açısından büzüşmeye devam edecektir.

Türkiye'deki kırsal nüfusun yerinden kopuş süreci yalnızca tarımda makinalaşma veya nüfus taşıma kapasitesi vb. ile ilgili değildir. Bunlar süreci hızlandıran sebeplerdir. Kırsal nüfusun azalmasındaki temel sebep, küresel iktisadi yapıdaki değişimin, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve siyasi politika oluşturmasında ve bunları uygulanmasında oluşturduğu etkilerdir. Bu etkilerin somutlaşarak uygulamaya geçmesi 24 Ocak 1980 kararları ile başlamış, bu kararlara bağlı olarak tarımda, üretimden pazarlamaya kadar tüm sürecin artık küresel güçlerin etkisine ve kontrolüne açık hale gelmesine neden olmuştur. Bu denetimin gerçekleştirilebilmesi için 1980 sonrası uygulanan politikalara bakıldığında, tüm uygulamaların küçük üreticiliğin ve küçük ölçekli tarımsal üretimin azaltılmasına yönelik olduğu görülmektedir.

IMF ve FAO'nun Türkiye Tarımına Yönelik Yaptırımları

- → Destekleme alımlarının azaltılması ve zamanla kaldırılması,
- → Devlete ait destekleme alımı yapan kurumların, tarım destekleri ve finansmanın devlete ait olan yükün azaltılması,
- → Gübre ve girdi desteklerini TL olarak sabitleştirilmesi, zamanla kaldırılması,
- → Liberal politikalarla dış ticaretin özendirilmesi,
- → Sulama gibi kamu yatırımlarından yararlananlardan maliyeti tahsil edilmesi vb.
- → Taban fiyat uygulamalarının dünya piyasa koşullarına göre ayarlanması ve zamanla kaldırılması,
- → Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'ne sağlanan desteği azaltmak ve giderek kaldırılması,
- → Tarım Satış Kooperatiflerinin özerkleştirilmesi,
- → Tarımda uygulanan bütün desteklemeleri kaldırılması ve Doğrudan Gelir Desteğine geçilmesi,
- → Tarımsal KİT'leri özelleştirilmesi veya kapatılması,
- → Tarımsal kredi faizlerini piyasa koşullarına getirilmesi (faizlerin yükseltilmesi).

Bu durumu Aysu (2008:15-18), tarımın ulus aşırı şirketlerin egemenliği altına alınması süreci olarak tanımlamakta ve ülkemiz için bu durumu 3 aşamada değerlendirmektedir. İlki Kamu iktisadi teşebbüslerin özelleştirilmesi süreci, ikincisi Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin tasfiyesi süreci ve son olarak üretimin en kritik aşaması olan tohum meselesinde 2006 yılında çıkarılan 5553 no'lu Tohumculuk kanunu ve sonrasındaki gelişmeler olarak belirtmektedir.

Geçim tarımı ile uğraşan çiftçilerin en önemli problemi kredi teminidir. IMF ve Dünya bankası ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirilen yasal düzenlemeler

ile Türkiye genelinde çiftçilerin en önemli destekçisi olan kooperatifler ve birliklerin özerk ve mali yönden bağımsız hale getirilmesi sürecine bağlı olarak çiftçi, kredi temininde ve geri ödemesinde problemler yaşamaktadır.

Gıda güvenliği günümüzde en önemli problemlerden biridir. Gıdalarda olabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararların bertaraf edilmesi için alınan tedbirler bütünü olarak yasalarda tanımlanan gıda güvenliği, kırsal alanların geleceğini oluşturan kritik kavramlardan biridir. Tarımda tohumların güvenilir olması, gübrelerin kullanımı, ürünlerin sağlıklı koşullarda depolanması gibi aşamaları; hayvancılıkta ise hayvanlara verilen ilaç ve kimyasalların yanında, yemlerin içeriğini, işleme-depolama-ulaştırma koşullarını kapsamaktadır.

İlçe genelinde yaptığımız anket ve mülakatlar neticesinde tarımsal anlamda yörenin en büyük problemi kredi temini ve desteklemeler ile ilgilidir. Tarımsal üretimde bir çiftçinin kar edebilmesi için süreç içinde etkili olan çok sayıda değişken vardır. Bu değişkenlerle çiftçinin baş edebilmesi için mutlaka desteğe ihtiyacı vardır. Özellikle de küçük üreticiler için bu husus vazgeçilmezdir.

Sahada çeşitli problemlerden kaynaklı bazı tarım ürünlerinin ekimi yapılmamaktadır. Bu ürünler içinde en fazla dikkati çeken nohut ve mercimektir. Özellikle yaban domuzlarının bu bitkileri tamamen tahrip etmesi nedeniyle çok sayıda köyde bu ürünler terk edilmiştir. Ayrıca bu ürünler bazı köylerde işçiliği fazla olduğu için terk edilmiştir. Şekerpancarı; Ayvacık'ta kota, Kaynar'da sulama maliyeti, Karaboğaz ve Yahyabey'de işçiliğinin fazla olması nedeniyle ekilmemektedir. Çavdar; küçükbaş hayvancılığın azalmasına bağlı olarak ve verimin azlığı nedeniyle Aşağıkızılçevlik, Büyükkaramanlı ve Dikilitaş gibi ilçenin farklı kesimlerinde yer alan köylerde terk edilmiştir (Tablo 4. 28).

Sahada bir ailenin geçimini sağlayabilmesi için yeterli sulu tarım arazisi miktarı 10 dekar ile 200 dekar arasında değişiklik göstermekte ve ortalama 60 dekar araziye ihtiyaç duyulmaktadır. Kıraç arazide ise 100 ile 600 arasında değişmekte ve ortalama 250 dekar araziye ihtiyaç duyulmaktadır. İlçede resmi verilere göre 975 bin dekar tarım arazisi ve 6779 mülkiyet sahibi bulunmaktadır. Buna göre ortalama her aileye 110 dekar arazi düşmektedir. Ancak bu ortalama ailelerin gerçek mülkiyetlerinden oldukça fazla farklılık gösterebilmektedir. Sahada 400 dekarın üzerinde arazisi olan aileler olduğu gibi 10 dekar araziye sahip aileler de bulunmaktadır.

Tablo 4. 28. Pınarbaşı İlçesinde Köylere Göre Terk Edilen Tarım Ürünleri

Köy	Ürün Türü	Terk Nedeni
Akören	Yeşil Mercimek	İşçiliği fazla Geliri Düşük
Alagazili	Nohut Mercimek	Domuz
Arslanbeyli	Nohut Mercimek	Domuz
Aşağıbeyçayırı	Nohut Patates	Domuz
Aşağıkaragöz	Nohut	Verimi az
Aşağıkızılçevlik	Çavdar	Verimi az
Avşarpotuklu	Mercimek Burçak Nohut	İşçiliği fazla, Domuz
Aygörmez	Mercimek	Verimi az
Ayvacık	Pancar	Kota
Bahçecik	Nohut mercimek	Domuz
Beserek	Çavdar	Verimi az
Büyükkaramanlı	Çavdar Yulaf	Küçükbaş hayvancılık terkedildi
Büyükkömarmut	Nohut Mercimek	Domuz
Demircili	Nohut Mercimek	Domuz
Dikilitaş	Çavdar Yulaf	Küçükbaş hayvancılık terkedildi
Dilciler	Nohut Mercimek	Domuz
Eğrisöğüt	Domates fasulye	Domuz
Elmalı	Nohut	Domuz
Eskiyassıpınar	Nohut	Verimi az
Fakıekinciliği	Burçak	İhtiyaç yok
Hassa	Nohut mercimek	İşçiliği fazla
İğdelipayaslı	Nohut	Verimi az
Kadılı	Nohut	Domuz
Kaftangiyen	Buğday	Don yüzünden kesiliyor
Karaboğaz	Pancar	İşçiliği fazla
Karahacılı	Nohut Mercimek Pancar Patates	Domuz
Kayaaltı	Nohut Mercimek	İşçiliği fazla Geliri Düşük
Kaynar	Pancar	Sulama Maliyeti
Kazancık	Patates	Sulama Maliyeti
Kılıçmehmet	Nohut	Domuz
Kızıldere	Nohut Mercimek	Domuz
Kurbağalık	Yem bitkisi	Destekleme Geç Yapılıyor
Kurttepe	Nohut Mercimek	İşçiliği fazla, Geliri Düşük
	Çavdar	Küçükbaş hayvancılık terkedildi
	Aspir	Verimi az
Kuşçular	Nohut	Verimi az
Küçükpotuklu	Nohut Mercimek	Domuz
Paşalı	Nohut Mercimek	Verimi az
Pulpınar	Nohut mercimek	Domuz
Şabanlı	Nohut Mercimek	İşçiliği fazla
Tahtaköprü	Çavdar	Verimi az
Taşlıoğlu	Nohut Mercimek	Domuz
Tözgün	Çavdar	Verimi az
Uzunpınar	Çedene, Çavdar	Verimi az
Yahyabey	Pancar	Verim düşük İşçilik fazla
Yeregeçen	Pancar ve Patates	Su yok
Yukarıbeyçayırı	Patates Mısır	Domuz
Yukarıkaragöz	Nohut	İşçiliği fazla

Kaynak: Arazi Anketleri, 2015

Çalışma sahasında iktisadi yapı ile ilgili önemli diğer problemler şu şekildedir:

- Yalnızca iktisadi yapıyla değil sahanın bütün coğrafi özellikleri ve potansiyeli ile ilgili temel sorun, ilçenin Kayseri iline bağlı olması nedeniyle kalkınma desteklemelerinden faydalanamamasıdır. Bu durum ilçedeki mevcut fabrikaların, iş

yerlerinin birer birer kapanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle öncelikle kalkınma öncelikli yörelerde ölçeğin değiştirilerek il değil, ilçe bazlı yapılması çok zaruri ve hayati bir öneme sahiptir. Yani ilçe veya coğrafi alan bazlı olarak yapılacak planlama, desteklerin doğru insanlara yani esas hedef kitlesine ulaşmada kolaylık sağlayacaktır.

- Araştırma sahasının genelindeki en önemli problemlerden biri de toprak erozyonu problemidir. Bu durum tarım arazileri ve tarımsal verimlilik için önemli bir risk olarak görülmektedir.
- 17 köyde sulamalı tarım yapabilmek için su olmasına rağmen, sulama kanalı olmaması nedeniyle kuru tarım yapılmaktadır. Ayrıca hayvancılık ile uğraşan birkaç köyde hayvan sulama yerleri mevcut olmadığını belirtmişlerdir.
- Tarım kredi kooperatifleri çiftçi'ye yeterli ve zamanında destek vermediği için tarımda ve hayvancılıkta zararlar oluşmaktadır. Ayrıca bankalara olan kredi borçlarını ödemede daha esnek bir zaman dilimine ihtiyaç duymaları çiftçinin zararını arttırmaktadır.
- ÇKS'de kayıtlı olmayan ve arazileri kiralayarak işleyen çiftçiler devletin verdiği tarımsal desteklerden faydalanamamakta ve kredi bulmakta problem yaşamaktadırlar. Ayrıca bu çiftçiler ürünlerini tüccara satmak zorunda kalmaktadırlar.
- İlçede bazı çiftçiler Tarım Kredi Kooperatifine borçları olduğu için arazilerini ekememekte ve mecburen kiraya vermektedirler.
- Ana yola köy yolunun bağlantısı olmayanlar, tarım arazilerine giden bir yolun olmaması, madencilik faaliyetlerinin etkisiyle yolların deforme olması ulaşım açısından önemli problemler olarak belirmektedir.
- Özellikle küçükbaş hayvancılık yapılan köylerde çoban eksikliği bulunmaktadır.
- Fakıekinciliği, Akpınar gibi yoksul köylerde tarım arazileri az, hayvanları ise olmayan bazı ailelerin geçimlerini sağlayabilmeleri için canlı hayvan desteğine ihtiyaç duymaktadırlar.
- Damızlık birliğine üye olmayan çiftçiler hayvanlarını tohumlamada problem yaşamaktadırlar.
- Daha önce gezici süt toplayıcıları olduğundan köylüler ürettikleri sütleri kolaylıkla piyasaya sunabiliyorlardı. Ancak bu toplayıcıların TSE belgeleri olmadığından süt üretiminde azalma meydana gelmiştir. Bu durum özellikle Uzunyayla köylerinde belirgin olarak gözlenmektedir. Süt üretimindeki azalma bu bölgede yalnızca erkeklerin hayvancılık faaliyetleri ile uğraşmasıyla da ilgilidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de gelişmişliğin önemli göstergelerinden biri olan kent nüfus oranının fazla olması veya fazlalaştırılması neredeyse Cumhuriyet tarihi boyunca fazlaca önemsenmiştir. Kırsaldan kopan nüfusun kentlere yığılması ve sonuçta kentlerde iktisadi büyümeye paralel olmayan nüfus fazlalığı siyasi, sosyal ve iktisadi problemlerin yanında mekânsal problemler ortaya çıkarmıştır. Kırsal nüfusun azalmasına bağlı olarak ise arazi kullanımında ve mevcut kamu hizmetlerinin sürdürülmesinde ortaya çıkan problemler, sürekli göz ardı edilmiştir. Sonuçta içinden çıkılamayan ve yakın gelecekte de kolay kolay çözülemeyecek, farklı boyutları olan çok sayıda problemle karşı karşıya kalmış bulunuyoruz. Kırsal mekâna olan bakış hem kentlerde hem de kırsal da artık olumsuz bir imaja sahiptir. Zaman ve mekân sıkışmasının belirgin olarak yaşandığı kentler, insanlara sunduğu fırsatların yanında ortaya çıkardığı toplumsal eşitsizliklere rağmen kırsaldan kopan nüfus sayısında herhangi bir ciddi gerileme söz konusu değildir. Sonuçta kentlere yönelik yapılan çalışmalarda eğer sorunların önceliği dikkate alınacaksa ve buna yönelik politikalar oluşturulacaksa araştırma yapılacak kentin çevresindeki kırsal nüfusa yönelik öncelikli problem analizleri yapılmalıdır.

Pınarbaşı ilçesi, İç Anadolu bölgesinin, Yukarı Kızılırmak bölümünün, Uzunyayla yöresinde, Doğu Anadolu bölgesi ile geçiş sahasında, Kayseri şehrine yaklaşık 90 km mesafede, Orta Torosların KD'sunda Tahtalı dağlarının kuzey kesiminde, 3420 km^2'lik bir alanı oluşturmaktadır. İlçe Seyhan nehrinin en kuzey kolu olan Zamantı havzası içinde yer almaktadır.

Jeolojik olarak en bariz özelliği "yüksek bir neojen havzası" olan saha Anadolu yarımadasındaki topyekûn (en bloc) yükselmeler sonucu, derin vadilerle parçalanmış ve bugünkü masavari plato görünümü ortaya çıkmıştır. Miyosen yaşlı kalker-konglomera-çamurtaşı-kumtaşı formasyonu sahanın mevcut morfografik görününmünün ortaya çıkması nedeniyle, Kretase yaşlı ofiyolit-metaultrabazik kayaç-peridotit-melanj formasyonları ise sahanın ön plana çıkan iktisadi faaliyetlerinden biri olan madenciliğin gelişmesi açısından en önemli jeolojik formasyonları oluşturmaktadır.

Morfografik olarak dağlık alanlara eşlik eden geniş platolar ile bu platoları yaran ve yer yer genişleyip daralan vadi tabanlarının eşlik ettiği bir görünüme sahiptir. Araştırma sahasının GD sınırını oluşturan Tahtalı dağlarının uzantıları olan Soğanlı dağı, Koç dağı, Kireçlik dağı ve Gövdeli dağları, kuzeyde Uzunyayla'nın batı sınırını oluşturan Hınzır Dağı, İlçe merkezinin güneyinde Şirvan dağı ve Kayseri-Malatya karayoluna kısmen paralel uzanan Çörümşek havzası ile Zamantı nehri arasında KD-GB uzanışlı

Aygörmez dağları önemli dağlık kütleleri oluşturmaktadır. Uzunyayla, Orta Zamantı havzası ve Çörümşek havzası ile Zamantı nehri vadisi boyunca görülen küçük ovalar ve dağ eteklerindeki birikinti konileri ve ovalar önemli düzlük alanlara karşılık gelmektedir.

İlçenin kuzey ve güney kesimi arasında az da olsa iklimde bir değişim görülmektedir. Uzunyayla kesiminde İç Anadolu'nun Yarı kurak iklimi ile Doğu Anadolu'nun şiddetli karasal iklimi arasında geçiş gösteren yapı, güneye doğru İç Anadolu yarı kurak step ikliminin nisbeten yumuşadığı Zamantı çayı vadisi boyunca kanalize olan ve Adana-Karsantı üzerinden gelip sahaya giren güneyli hava kütleleri kontinental karakterli iklimini nisbeten yumuşatmaktadır. İlçenin ortalama sıcaklığı 7,8 °C, sıcaklık amplitüdü 23,5 °C ve yıllık yağış ortalaması ise yaklaşık 400 mm'dir. Bu değerleri ile batısındaki ilçeler hariç doğu ve kuzeyindeki ilçeler ile benzer bir karaktere sahiptir.

Sahada iklim yapısı itibariyle, karasallığın baskın karakterde olması, coğrafi görünüm üzerinde etkili, temel değişkenlerden biri olmuştur.

Hidrografik bakımdan kaynağını çevredeki dağlardan, Uzunyayla'daki karstik kaynaklardan ve Neojen-Kuvaterner dokunağındaki kumlu seviyelerden ufak debili kaynaklardan alan Zamantı nehri ve kolları en önemli akarsuyu oluşturmaktadır. Diğer bütün akışa sahip sular Zamantı'nın kollarıdır. Zamantı nehrinin irili ufaklı çok sayıda kolu içerisinde, Aygörmez dağlarının kuzeyinde aynı zamanda morfolojik bir havza oluşturan Çörümşek çayı önemlidir.

Araştırma sahasının GB'sında Soğanlık ve Koç dağı kesiminde kireçsiz kahverengi topraklar, Şirvan-Kireçlik dağı doğusundan itibaren Gövdeli dağına kadarki dağlık sahalarda Kestanerengi topraklar, Aygörmez dağlarında Kırmızımsı kahverengi topraklar, vadi tabanlarında alüvyal topraklar ve geri kalan kesimlerde genellikle kahverengi topraklar görülmektedir. Akarsuların yardığı yamaçlar ve erozyon sahalarında asıl toprak örtüsünün taşınması nedeniyle kireçli ana kayanın ortaya çıktığı açık renkli yüzeylere sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Bitki örtüsü bakımından sahanın %95'ini antropojen step oluşturmaktadır. Bunun dışında sahadaki en önemli ağaçlık sahaları, meşe-ardıç birlikleri oluşturmaktadır. Oruçoğlu köyünün doğusundan başlayıp Fakekinciliği köyünün batısına kadar devam eden orman kuşağı içinde, Melikgazi köyü yakınlarındaki Sarıçam ormanları, gen sahası olması bakımından önemlidir.

İlk olarak Osmanlı dönemi tahrir kayıtlarında 7 bin civarında kayıtlı vergi nüfusu bulunan saha, 19.yy'a kadar mera-yayla alanı olarak kullanıldığından önemli bir nüfus

değişimi yaşanmamıştır. 93 harbi sonrası (1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı) buraya iskan ettirilen Kafkas nüfusu ile sahadaki mevcut yaşayan nüfusun iskan ettirilmesiyle nüfus sayısında önemli bir büyüme yaşanmış ve 1914 yılında 51 binin üzerine çıkmıştır. Ancak sahada yaşanan yoğun göç hareketleri nüfus sayısında azalmaya neden olmuştur. 1985'den bu yana ortalama her köyden 200 civarında insan ayrılmış, bunun ortalama yaklaşık 15'i yurtdışına göç etmiştir. Nüfusun gelişim seyrinde göçler sürekli ön planda ve etkili olmuştur. Günümüzde de ilçeden ayrılma süreci devam etmektedir.

2015 yılı itibariyle sahadaki doğum oranı %16,4, ölüm oranı ise %9,1 dolayındadır. Doğum oranı Türkiye ortalamasının(%16,8) altında, ölüm oranı ise Türkiye ortalamasının (%5,1) üstündedir.

İlçe nüfusu, yaş grupları itibariyle 2015 yılında, %23'u çocuklar (0-14), % 61'i yetişkinler (15-64) ve %16'sı ise yaşlılardan (65+) oluşmaktadır. Yani aktif nüfus oldukça yüksektedir. Bu sebeple, nüfustaki bağımlılık oranı %64 ile Türkiye ortalamasının (%47,5) çok üzerindedir. Ancak 65 yaş üzeri nüfusun bir bölümü iktisadi olarak aktif olduğu için gerçek bağımlılık oranı biraz daha düşüktür.

Aile nüfus büyüklüğü 2012 yılı itibariyle ilçe merkezinde 3,9 iken köylerde 3,5 olması köylerdeki yaşlı nüfusun fazla olduğunu göstermektedir. Aynı yıl Kayseri ilçe merkezlerinde ve köylerde ortalama aile nüfus sayısı büyüklüğü 3,7'dir.

1935 yılında ilçede km^2'ye ortalama 14,2 kişi düşmektedir. Bu sayı oldukça geniş yer kaplayan bir saha için çok düşük olmakla birlikte sonraki yıllarda da önemli bir değişiklik yaşanmamış 1985'te 22'ye yükselmiş ve 2015 yılında 10,7'ye düşmüştür. Sonuçta çevresine göre düşük nüfus yoğunluğu gösteren bir alan özelliği devam etmiştir.

Nüfusun dağılışında iklim ve morfografya etkisini öncelikle hissettirmektedir. Sahanın kontinentalitesine bağlı kuzey sektörlü rüzgârlardan korunma ihtiyacı nedeniyle yerleşmeler genellikle vadi içlerinde veya az eğimli korunaklı yamaçlarda bulunmaktadır. Tarım alanlarına gitme gereği oldukça az olan hububat tarımı nedeniyle yöre insanı genellikle yerleşme merkezlerindedir. Ancak ağıl ve yaylaların yanında, balıkçılık faaliyetleri, madencilik sektörü ve tabiki tarım-hayvancılık faaliyetleriyle ilçede nüfusun yalnızca yerleşme merkezlerinde değil kısmen de olsa farklı kesimlerde dağılmasını sağlamıştır.

Ülkemizde olduğu gibi araştırma sahasında da, kırsal nüfusun en önemli problemi nüfusun azalmasının yanında yaş ortalamasının hızlı bir şekilde yükselmesidir. Kırsal yerleşmelerdeki nüfus kaybına bağlı olarak eğitim ve sağlık hizmetlerinin götürülmesi ve mevcut kurumların hizmetlerine devam etmeleri gittikçe zorlaşmaktadır.

Pınarbaşı ilçesinde 1 ilçe merkezi (kasaba), 113 köy, 32 mezraa, 3 mahalle, 69 ağıl ve 35 yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Köylerin %35'i (40) plato yüzeyinde, %43'ü vadi ve unsurları üzerinde, %12'si etek düzlüğü üzerinde, %18'i ise hafif eğimli yamaç ve düzlükler üzerinde yer almaktadır. Köylerin %14'ü 1400-1500, %36'sı 1500-1600, %35'i, 1600-1700, %13'ü 1700-1850 metre aralıklarında konumlanmıştır. Sahadaki daimi yerleşme üst sınırı 1905 metredir (Çakırlı Mezraası-Y.Borandere, Geçici yerleşme üst sınırı ise Altıparmak Yaylası-Eskitekke 2123 m.).

Pınarbaşı ilçesinde ortalama köy yüzölçümü 28000 dekardır. En küçük yüzölçümlü köy Küçükkömarmut (3230 dekar), en büyük yüzölçümlü köy ise Kaynar (140.000 dekar) köyüdür. Ortalama meskûn saha büyüklüğü ise sahada yaklaşık 245 dekar (0,2 km^2)'dır. 10 km^2'ye kadar 23, 10-20 km^2 arası 33, 20-40 km^2 arası 31, 40-80 km^2 arası 19 ve 80 km^2'nin üzerinde 8 köy bulunmaktadır. Köylerin ortalama idari büyüklüğü 30 km^2'dir. Bu sayı Kayseri il geneli ortalamasının (22,7 km^2) ve Türkiye ortalamasının (20 km^2) üzerindedir. İlçede birkaç köy hariç yüzölçümü 50 km^2'nin üzerinde olan bütün yerleşmeler Uzunyayla'da yer almaktadır. Burayı Çörümşek havzasındaki köyler ve Orta Zamantı havzasında Tahtalı dağlarına yakın kesimdeki köyler takip etmektedir.

Araştırma alanında ortalama köy nüfusu, 2015 sayım sonuçlarına göre 126 kişidir. Köylerin %90'ı bu ortalamanın altında, ancak %10'u bu ortalamanın üzerinde nüfusa sahiptir. Sahada yaşaşan göç hareketlerine bağlı olarak köylerin büyük bir kısmının az nüfuslu yerleşmeler olduğu barizdir. Daha önce belde konumunda olan Kaynar ve Pazarören beldelerinin bile bu göçe bağlı olarak köye dönüşmesi durumu örneklemektedir.

İlçedeki 113 köyden 91'sinde hâkim iktisadi faaliyet tarla tarımıdır. Geri kalan köylerin 6'sında hayvancılık, 12'inde işçilik, üçünde hizmet sektörü ve birinde de ticaret (Şoför) ön plandadır.

Yayla konumunda ve durumunda olan Pınarbaşı'nın kuzeydoğu kesimi (Uzunyayla) Kafkas göçlerine bağlı, zorunlu ve daimi iskân alanı olması burada kırsal yerleşmelerin nüfuslarını daha erken göç vermesine neden olmuştur. Bu durum Orta Zamantı havzasında değişmektedir. Yani Orta Zamantı havzası kesiminde "*mekan aidiyetliği"* hissinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Çiftçi kayıt sistemi ve ARİS (Arazi İzleme Sistemi) gibi tarımsal arazilerde yürütülen projelere ve mülkiyet sahiplerine yönelik teşvik edici yardımlara rağmen; tarımdan elde edilen gelirde ve özel sektör çeşitliliğinde önemli pozitif gelişmelerin

yaşanmadığı süreçte, mevcut nüfusun gelişim seyri hareketleri ve dağılışından hareketle, köylerin önemli bir kısmı «Issız Köy» haline gelmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

İlçedeki köylerin %79'u çeşitli nedenlerin etkisiyle belirgin bir şekle sahip olmayan (amorf) - küme köy formundadır. Geri kalan köylerin birkaçı hariç lineer forma sahiptir. Ayrıca yerleşmelerin tamamı toplu dokuya sahiptir. Bahçelik barajı sonrası yeri değişen Emeğil köyü ile kaya akması riski nedeniyle yeri değiştirilen Dilciler köyünün bir bölümü planlı bir forma sahiptir.

Kırsal meskenleri %70'i taş, %23'ü briket ve %7'si kerpiç malzemelidir. Sahanın genelinde hâkim yapı malzemesinin taş olması doğal ortam şartlarından kaynaklanmaktadır. Meskenlerin %48'i kiremit, %41'i sac ve %11'i toprak çatılıdır. Çatılar ağırlıklı olarak kırma şekillidir. Sac örtülü çatılar Uzunyayla çevresinde yoğunlaşırken, nüfusun daha fazla olduğu ilçe merkezi güneyinde kiremit örtülü çatılar artmaktadır. Toprak örtülü çatılar Uzunyayla ile Çörümşek havzasında yoğunlaşmaktadır.

İlçede farklı kültürel yapılara bağlı olarak özellikle yerleşme özelliklerinde bir takım farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar yerleşmelerin dokularında ve meskenlerde daha net görülmektedir.

1861'de Aziziye kazası olarak kurulan ilçe öncesinde bir köy yerleşmesi durumundadır. Yerleşmenin uzandığı en uzun mesafe 7,4 km iken en kısa mesafenin 1,6 km olması, lineer formu göstermektedir. İlçe merkezinin bütünleşik bir yapısı yoktur. D-300 ve D-815 karayollarının kesişim noktasında yer alan ilçe merkezinin nüfusu 2015 yılı itibariyle 10 binin altına inmiştir. İlçe merkezi mevcut haliyle orta büyüklükteki bir kasaba görünümündedir. Fonksiyonlarının, önemli bir sanayi kenti olan Kayseri'nin etkisiyle güdük kalması, buranın büyümesini önemli ölçüde engellemektedir. Yani Kayseri şehrinin Pınarbaşı ilçesine olan sosyo-ekonomik etkisi daha çok negatif yönlüdür.

Yerleşme tarihi içindeki süreç açısından değerlendirildiğinde ilçenin daha önceki temel iktisadi özelliği hayvancılık faaliyetlerine dayansa da, göçebe nüfusun iskan ettirilmesi, Uzunyayla'ya Çerkeslerin yerleştirilmesiyle tarımsal faaliyetler giderek artmış artık günümüzde hayvancılığın önüne geçmiştir. Sahada geçmişten günümüze en önemli tarım ürünlerini hububat bitkileri oluşturmaktadır. Günümüzde bu ürünlerin dışında patates, şeker pancarı ve fasulye tarımı da önemlidir.

Pınarbaşı ilçesinde, toplam tarım arazilerinin yalnızca %8,6'sı (11605 ha) sulanabilmektedir. Bu arazinin de bir kısmı hububat tarımına ayrılmaktadır. İlçede sulama amaçlı yapılmış üç gölet ve bir baraj mevcuttur. Ancak, tarım arazilerinde birim alan

başına kullanılan gübre miktarı, Türkiye ortalamasının henüz yarısı kadardır. Ayrıca ülkemizde 1000 ha. başına 43,8 traktör düşmekte iken, araştırma alanımız için bu miktar, 24,6'dır.

1981 yılında 116 köyde 8930 topraklı, 1559 topraksız çiftçi ailesi bulunmaktadır. Topraklı çiftçi ailelerinin %39'u 50 dekardan az araziye sahiptir. Ailelerin % 27'si 51-100 dekar, % 22'si 101-200 dekar ve %12'si 201-500 dekar arasında araziye sahiptir. 1981 yılı itibariyle ilçede ortalama parsel büyüklüğü 13 dekardır. Ancak köylerin %49'u bu ortalamanın altında bir değere sahiptir. İlçe ortalama parsel büyüklüğü bakımından hem Türkiye ortalamasının (10,5) üzerinde hem de İç Anadolu bölgesi ortalamasının (12,6) üzerindedir.

Tarımsal faaliyetleri etkileyen ve en önemli faktörlerden birini oluşturan toprak şartları açısından, arazinin verimlilik sınıflarına göre dağılımında toplam arazinin %36'sı, çeşitli dereceden tarıma uygun olan I.,II.,III.,ve IV. sınıf araziler,% 64'ü ise tarıma uygun olmayan Vl.,Vll ve VIII. sınıf arazilerden oluşmaktadır.

İlçede arazi kullanımı bakımından tarla tarımı hâkim durumdadır. Meyve alanlar ve sebze alanları sahadaki tarım alanlarına oranla oldukça düşük bir yüzölçüme sahiptir. Tarım alanlarının ürün türüne göre kullanımı bakımından ilk sırayı buğday (%31) ve arpa (%28) almaktadır. Daha sonra yine hububat ürünlerinde çavdar ve yulaf gelmektedir. Bu ürünlerin payı ise toplamda %2,5 civarındadır. Diğer yetiştirilen ürünler ise şeker pancarı (%1,3), patates (%1), nohut (%1,2) ve yem bitkileri (yonca, korunga ve fiğ %1,5)'dir. Tarım alanlarının %32'si nadas alanı olarak bırakılmaktadır. Geriyue kalan %1,5 arazide ise mısır, fasulye ve meyve-sebze alanları yer almaktadır. İlçenin tarımsal kültüründe yer edinememiş sebze tarımına bazı meskenlerin bahçeleri dışında rastlamak pek mümkün değildir. Bu oranlar içine dâhil edilmeyen yaklaşık 29 bin dekar arazi ise çayır otunun bulunduğu mera arazileridir.

19. yy'a kadar mera ve yayla alanı olarak kullanılan sahada hayvancılık faaliyetleri en az tarımsal faaliyetler kadar önemlidir. Hatta geçmişte hayvancılık faaliyetleri tarımsal faaliyetlerin önünde yer almaktaydı. Doğal çayırlıklarla birlikte meralar ilçenin %48'ini oluşturmaktadır. Bu sahalar hayvancılık faaliyetleri için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Sahadaki köy altı yerleşmelerinden yayla ve ağılların fazlalığı da bu faaliyetlerin ne kadar önemli ve yaygın olduğunu göstermektedir.

Hayvancılık faaliyetleri ilçenin bütününe yayılmış durumdadır. İlçede hektar başına ortalama 24.2 hayvan düşmektedir. Hemen her köyde hem küçükbaş hem de büyükbaş hayvancılık yapan aileler mevcuttur. Hayvancılığın temel uğraşı olarak

yürütüldüğü köyler çevrelerine göre daha engebeli tarım arazilerinin daha az olduğu köyleridir. Bu köylerde, otlak ve mera alanlarının genişliği ve tarıma elverişli alanların azlığı, hayvancılığın ön plana çıkmasını sağlamıştır. Küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayılarında Uzunyayla, Orta Zamantı'ya göre daha öndedir. Genel olarak sahada Küçükbaş hayvancılık et besiciliği, büyükbaş hayvancılık ise süt besiciliği olarak yapılmaktadır.

Tatlısu balıkçılığı ilçedeki doğal kaynak sularının fazlalığı sayesinde önemlidir. 2014 yılı itibariyle 32 işletmenin yer aldığı ilçede günümüzde çeşitli nedenlerle işletmeler kapanmaktadır. İlçenin tarihinde çok önemli bir yere sahip olan at yetiştiriciliği günümüzde yalnızca 3 köyde yapılmaktadır.

Arıcılık faaliyetleri çok önemlidir. Sahada 50 ve üzeri kovan sahibi arıcı sayısı 47'dir. Bunun dışında ilçe dışından buraya gelip bal üretimi yapan yaklaşık 35 arıcı mevcuttur. Bu arıcılar önem sırasına göre Muğla, Adana, Osmaniye, Hatay ve Konya illerinden gelmektedirler.

Madencilik sektörü ilçenin geçmişinde çok önemli bir iktisadi faaliyettir. Çok sayıda madenin bulunduğu alanda en önemli madenleri krom, demir ve mermer oluşturmaktadır. Krom fiyatlarının azalmasına bağlı olarak ve ilçede faaliyet gösteren firmalar üretimde ve çalışan sayısında azalmalara gitmekte ve birçoğu da kapanmaktadır.

Ulaşım bakımından bir kesişim noktasında yer alan ilçedeki turizm unsurlarının ekonomik anlamda katkısı neredeyse hiç yoktur.

Tarım'da yüksek maliyet, tarım alanlarının sürülmesindeki problemler, sulama imkanları, münavebe yerine her yıl tahıl tarımının tercih edilmesi, toprakların taşlı, sığ ve kireçli oluşu, yağış azlığı, vb. birçok nedenden dolayı tarım gittikçe önemini yitirmektedir. Bu durum özellikle Uzunyayla'da olmak üzere ilçe genelinden nüfusun kopmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, günümüzde artık arazinin yanlış kullanılmasından ziyade kullanılmaması önemli bir problem haline gelmeye başlamıştır.

Ülkemizde yaşanan kırsal göç iktisadi faaliyet sahaları ve türleri için önemli problemleri beraberinde getirmektedir. İlçe genelinde de yaşanan bu olgunun negatif etkilerini azaltmak adına yasa ve mevzuatlarda düzenlemelere gidilerek arazilerin ve işletmelerin büyümesine imkân verilmelidir.

Günümüzde yatırım teşvikleri il genelinde yapılmakta ve sonuçta da il merkezi teşvikten en çok faydalanmaktadır. İlçe bazında gerçekleştirilecek teşviklerle gelişme potansiyeli olan ve hızla nüfus kaybeden alanlar konumundaki birçok ilçenin kalkınması sağlanabilir.

Araştırma sahası, coğrafi olarak İlçe merkezinin KD kesimi(Uzunyayla) ve GB kesimi (Orta Zamantı havzası) ve KB kesimi (Çörümşek havzası) olmak üzere üç ayrı coğrafi üniteye ayrılmaktadır. Araştırma sahasındaki mevcut coğrafi manzaranın ortaya çıkmasında öne çıkan doğal faktörleri iklim ve drenaj ağı; beşeri faktörlerde ise Kayseri şehrine yakınlık oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Pınarbaşı ilçesi, tarımda makinalaşma'nın başladığı 1950'lerin sonuna kadar nüfusu artan, sonrasında ise sürekli nüfusunu kaybeden eğitim, iş bulma ve kentlileşme gibi nedenlerin etkisiyle nüfusunu tutma gücünü yitirmiş bir sahadır. Kayseri şehri etki alanı ve merkeziyet özelliğini her geçen gün biraz daha arttırmaktadır. 2012 yılında ülke genelindeki 13 önemli merkez yer içerisinde Nevşehir, Niğde ve Sivas ilini kapsayan bir etki sahasına ulaşmıştır. Bu nedenle sadece Pınarbaşı ilçesi için değil çevresindeki il ve ilçeler için önemli bir çekim merkezi olan Kayseri şehrinin, çalışma sahasındaki nüfusunun azalmasındaki etkisi çok belirgindir.

Öneriler;

- Pazarören'de yapılması planlanan damızlık üretim çiftliğinin hayata geçirilmelidir.
- İlçe merkezinde yeni çevre düzeni planında tarım-hayvancılık sanayi kompleksinin gerçekleştirilmelidir.
- Sahada rüzgâr ve güneş enerjisi için mevcut potansiyeli değerlendirme de yapılan çalışmalar devam ettirilmelidir.
- D-300 karayolu üzerinde, özellikle ilçe merkezinin doğusunda kalan kesimde (Pınarbaşı-Gürün arasında) akaryakıt, lokanta vb. işletmelerin kurulması konusunda teşvikler yapılmalıdır,
- Yeni çevre düzeni planında projelendirilen tarım ve hayvancılık kompleksinin ivedilikle hayata geçirilmesi, büyük önem arz etmektedir.
- Sulu tarım arazilerinin arttırılması için çalışmalar yapılmalıdır, çünkü sahadaki yerüstü ve yeraltı su potansiyeli yüksektir,
- İlçedeki tarihi eserler ve eko turizm potansiyeli için çalışmalar yapılmalıdır.
- Arıcılık faaliyeti konusunda teşvik ve bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- At yetiştiriciliği geliştirilmeli, Pınarbaşı meslek yüksekokulunda mutlaka bu konuda bölümler açılmalı ve jokey kulüpleri ile işbirliğine gidilmelidir.
- Süt konusunda Trakya ve Güney Marmara'daki başarılı deneyimler aktarılarak yörenin süt üretim potansiyeli değerlendirilmelidir.

- Tıbbi aromatik bitkiler konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Uzunyayla'da Zamantı vadi tabanında doğal olarak yetişen salep bitkisi ile ilçenin birçok kesiminde yetişen mantarların, ilçe ekonomisine kazandırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

Pınarbaşı İlçesi GZFT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
• Geniş tarım alanlarının varlığı (kuru, sulu ve sulanabilir) ve sulama imkânlarının bulunması • Tarımsal arazilerin genel olarak az engebeli ve düz alanlardan oluşması • Bu az engebeli ve düz alanların modern tarım usullerinin uygulanmasına uygun koşullar sağlaması • Balıkçılık ve diğer su ürünleri için su kaynaklarının var olması • Kooperatifleşme deneyimi • Yerleşmelerde sosyal ve teknik altyapı hizmetlerinin görece sağlanmış olması ve eksikliklerin giderilmesi • Küçükbaş ve Büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için mera ve çayırlar ile çok sayıda yayla'nın mevcudiyeti	• İklim koşullarının elverişsizliği • Tarım alanlarında nadasa bırakılan arazinin fazla olması, • Toprak kalitesinin düşüklüğü, engebeli yapı nedeniyle erozyonun yaygınlığı, toprak kaynaklarının kabiliyetlerine uygun kullanılmaması • Tarımda kayıt dışı ve eksik istihdamın yaygın olması ve gizli işsizliğin olması • Tarım dışı gelir getirici faaliyetlere verilen finansal desteklerin az olması • Kırsal kalkınmaya yönelik yardım veya destek miktarlarının optimal aile işletmelerini geçindirecek düzeyde olmaması • Kırsal nüfusun üretime yönelik isteklerinin azalması • Çalışma ve boş zamanı değerlendirme eğilimlerinin üretim aleyhine değişimi
Fırsatlar/Olanaklar	**Tehditler/Riskler**
• Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması • Kır-kent etkileşiminin artması • Büyükşehir yasasına bağlı kamusal hizmetlerin ulaştırılmasına yönelik çalışmaların artması • Gelişen enformasyon ve iletişim teknolojilerinin tarımsal yaygın eğitimde yeni hizmet ve uygulama fırsatlarına olanak sağlaması • Kentsel ekonomilerin gelişmesi, kentsel ve kırsal alanlar arasında işlevsel ilişkilerin güçlenmesi • İlçede marka olabilecek yöresel ürün çeşitliliğinin bulunması • Kültür ve turizm varlıklarının zenginliği ve bunların turizm açısından potansiyel arz etmesi	• Küçük nüfuslu yerleşmelerin giderek artması • Göçün artarak devam etmesi • Gençlerin tarıma ilgilerinin azalması • Köylerde yaşayan nüfus içinde yaşlıların payının sürekli artması • Tarımsal kredi veren kurumların işlevlerinin giderek azalması • Tarımsal ürünlerde küresel arz fazlalığı, çok uluslu şirketlerin pazar hakimiyetinin artması • Tarımsal desteklerin üretimin devamını sağlamasında ve doğru kişilere ulaşmasında yaşanan problemler • Tarımsal "Kamu İktisadi Teşebbüslerinin" özelleştirilmesi ve örgütsüz olan üreticinin piyasa koşullarına teslim olması

Kaynak: Akci, A., (2015), s.65-71'den ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi GZFT analizinde değiştirilerek

KAYNAKÇA

Akay, T., (2009), Kafkasya'dan Uzunyayla Havalisine Göçler ve İskân (1859–1876), Erciyes Üniv, Sos. Bil. Ens., Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.

Akci, A., (2015), Kırsal Kalkınma İçin Bir Model Önerisi: Köy Kümeleri, Selçuk Üniv., Fen Bilimleri Enst., Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.

Akdemir, İ. O., (2004), Gölbaşı İlçesinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Fırat Üniv., Sosyal Bilimler Enst. Coğ. Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elazığ.

Akkurt, A., (2014), Zile İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Atatürk Üniv, Sosyal Bil. Enst., Coğrafya Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Akpınar, D. (2013), Cumhuriyet Dönemi (1923-1950)'nde Kayseri'nin İdari ve İktisadi Gelişimi, Atatürk Üniv., Sos. Bil. Enst., Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Alagöz, C. A., (1941), "Yayla Tabiri Hakkında Rapor", Birinci Coğrafya Kongresi Raporları, s.150-157, Ankara.

Alagöz, C. A., (1984), "Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, s.11-23, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Alagöz, C.A. (1993), Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları, Ank. Üniv. Türkiye Coğ. Araş. ve Uyg. Mer. Der. S:2, s: 1-51, Ankara.

Alkan, A. (2013), Silvan İlçesi'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Atatürk Üniv, Sosyal Bil. Enst., Coğrafya Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Alparslan, E. ve Aydöner, C., (2004), "Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfı Bilgilerinin Topoğrafya Bilgileriyle Birlikte Analizi: Kocaeli İli Uygulaması" 3. Cografi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, Fatih Üniv., 6-9 Ekim., İstanbul.

Arıbaş, K. (2009), Tarihin Peşindeki Coğrafya, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Arıcıoğlu, E., (2011), "İktisat Teorisinde Unutulmuş Bir Kavram: Mekan", Ekonomik Yaklaşım, C.22, S.81, s.17-44, http://ekonomikyaklasim.org/pdfs2/EYD_V22_N81_A02.pdf ,Erişim: 27.05.2016.

Arınç, K., (2013), Türkiye'nin İç Bölgeleri, Eser Ofset Matbaacılık, Biyosfer Arş. Mer., Erzurum.

Arslan, H., (2001), 16.yy'da Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç ve Sürgün, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Atalay, İ., (2011), Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası, Meta basım, İzmir.

Atalay, İ., (2007), Küresel Ölçüde İklim Değişmesinin Nedenleri ve Türkiye Üzerindeki Olası Etkileri, Tmmob Orman Mühendisleri Odası Dergisi, S.7-8-9, s.11-17, Ankara.

Aydın, Z., (2010), "Neo-Liberal Transformations of Turkish Agriculture", Journal of Agrarian Change, C.10(2), S.149-187, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1471-0366.2009.00241.x/epdf, Erişim:12.05.2016.

Aydınözü, D., (2008), "Yükseldikçe Bölgelerimize Göre Her 100 m.deki Yağış Artışı Üzerine Bir Deneme", Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 17, s.172-184, İstanbul.

Aysu, A., (2008), Küreselleşme ve Tarım Politikaları, Su Yayınları, İstanbul.

Bakırcı, M., (2007), Türkiye'de Kırsal Kalkınma (Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar), Nobel Yayınevi, İstanbul.

Balcı, M., (2001), Çivi Yazılı Belgeler Işığında Maraş Bölgesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Barak, B., (2009), İç Anadolu Bölgesi'nde Küresel Isınma Sürecinde Yağış ve Sıcaklık Verilerinde Meydana Gelen Değişimler ve Eğilimler, Niğde Üniv., Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde.

Baydil, E., (2007), "XVI. Yüzyıl Urfa Sancağının Boz-Âbâd Ve Yalak Nahiyelerindeki Kırsal Yerleşme Adlarının Tarihi Coğrafya Bakımından Değerlendirilmesi", Kastamonu Eğitim Dergisi, C.15 No.2, s. 675-692, Kastamonu.

Bildirici, M. (2008), Hitit Öncesi ve Hititler Dönemi Tarihi Su Yapıları, Tarihi Su Yapıları Konferansı, DSİ, s.21-28, İzmir.

Bingöl, N., (2012), "Kırsal Kalkınma Politikaları ve Yönetişim" içinde, TEPAV, 7. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, s.67-74, Ankara.

Bozkurt, M. (2016), Pınarbaşı (Aziziye), Pınarbaşı Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri.

Canpolat, F. A. & Hayli, S. (2016), "Büyükçay Havzasındaki (Elazığ) Kırsal Yerleşmelerin Coğrafi Analizi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1), s.1-20, Elazığ.

Canpolat, F. A., (2012), Büyükçay Havzasının (Elazığ) Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Coğrafya Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.

Canpolat, F. A. & Hayli, S. (2017), "2007-2012 Döneminde Türkiye Köylerinde Nüfusun Değişimi", ZwFT, Vol. 9, s.155-176, http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/894/894 Erişim: 5.10.2017.

Chaput, E. (1947), Türkiye'de Jeolojik ve Jeomorfolojik Tetkik Seyahatleri, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul.

Coğ. Enst. Der. S.23, s. 23-25, İstanbul.

Cuinet, V., (1892), La Turquie D'Asie, Paris.

Çağlıatalay, A., (2002), Kayseri İli Pınarbaşı İlçesinde Alabalık Yetiştiriciliğinin Ekonomik Analizi, Ankara Üniv. Fen Bilimleri Ens. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Çakmak, E., (2012), "Genel Değerlendirme" içinde, Tepav, 7. Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, s.243-256, Ankara.

Çelik, A. B., (2008), Fırka-i İslahiye, Sütçü İmam Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş.

Çelik, F., (2005), "İç Göçler: Teorik Bir Analiz", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 14. S.2, s.167-184, Adana.

Çetinkaya, H., (2009), Danişmendliler ve Kayseri'deki Sosyo-Kültürel Mirasları, Erciyes Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.

Çetinkaya, S., (2014), "Fish Farming in Pınarbaşı and its Vicinity", Procedia, S.120, s.764-771, Geomed 2013, İnternational Geography Symposium.

Çoban, K., (2000), "22 Asır Önce Pınarbaşı", Pınarbaşı Dergisi, S.29, s.22-27, Kayseri.

Çoban, K., (2003), "Güzel Atlar Ülkesine Hoşgeldiniz", Pınarbaşı Dergisi, S.31, s.11-17, Kayseri.

Dağ, R., (2007), Kırsal Kalkınma Siyaseti, Dipnot Yayınları, Ankara.

Dağ, R., (2012), "Genel Değerlendirme" içinde, Tepav, 7. Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, s.243-256, Ankara.

Davis, P.H., (1988), Flora of Turkey and East Aegean Islands. Edinburgh Univ. Press., United Kingdom.

Denker, B. T., (1977), Yerleşme Coğrafyası, İst. Üniv. Coğ. Enst. Yay. No:93 İstanbul.

Doğanay, H., (1994), Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Doğanay, H., (2011), Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.

Emiroğlu, M., (1971), "Coğrafi Bölgelere Göre Kırsal Yerleşmelerin. Yüzölçümü, Parsel Sayısı ve Genişlikleri İle İlgili Bir Araştırma", Coğrafya Araştırmaları Dergisi, S.3-4. s.109-138, Ankara.

Erol, O., (1989), Türkiye Jeomorfolojisi "Türkiye'nin Jeomorfolojik Evrimi ve Bugünkü Genel Jeomorfolojik Görünümü", Yayınlanmamış Ders Notu, İstanbul.

Eyice, S., (2001), Kale, İslam Ansiklopedisi İçinde, c.24, s.237 Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

Genç, E., (2009), Salnamelere Göre Sivas Vilayetinde Dini ve Sosyal Yapı, Fırat Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.

Geray, C., (2011), Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları, Phoenix Yayınevi, Ankara.

Gökhan, İ., (2014), "Roma ve Bizans Dönemlerinde Germanicia (Maraş)", S.2, s.76-87, Cappadocia Journal of History and Social Sciences, Germany/Ahlen.

Günel, G. (2010), "Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'da İpek Yolu - Kervansaraylar – Köprüler", Kebikeç Dergisi, S.29, s.133-146, Ankara.

Güner, G., (2006), "Kayseri'de Bir Yer Adı: Persek", II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (10-12 Nisan 2006), (http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/galip_guner_kayseride_bir%20_yer_adi_persek.pdf , Erişim Tarihi:08.04.2016.

Güreşçi, E., (2014), Kırsal Göç, Tarım ve Toplum Üzerine Köşede Kalan Yazılar, Semerci Yayınları, Ankara.

Habiçoğlu, B., (1993), Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler ve İskanları, Nart Yay., İstanbul

Halaçoğlu, Y., (1988), XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Hayli, S., (1995), Erzincan Ovasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Fırat Üniv., Sosyal Bilimler Enst. Coğ. Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elazığ.

Hourcade, B., (1994), İran, İslam Ansiklopedisi İçinde,c.22, s.394, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

Hutteroth, W., D., (1971), "İç Anadolu'da Sosyal Yapının Arazi Bölünmesine ve İskan Üzerindeki Etkileri" Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araşt., s. 55-86, İstanbul.

İpşirli, M., (2002), Kayseri, İslam Ansiklopedisi İçinde, c.25, s.96, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

İzbırak, R., (1944), "Yukarı Kızılırmak Bölgesinde Jeomorfoloji Araştırmaları", DTCF Fakülte Der.. S:2, C:2, s: 217-234, Ankara.

İzbırak, R., (1945), "Uzunyayla'da Coğrafya Araştırmaları", Ankara Üniversitesi DTCF Der., Cilt: III, Sayı: 3, s. 271-288, Ankara.

İzbırak, R., (1970), Jeomorfoloji: Umumi ve Analitik, Harita Genel Müdürlüğü Yay., Ankara.

Kara, H., (1977), "Çukurova'nın Üç Köyünde Tarım-Nüfus İlişkileri ve Bölge Kır Kesimi, Sorunları Konusunda Bir İnceleme", A.Ü.D.T.C.F., Coğr. Arşt. Derg. S:8, No:8, s:159–192, Ankara.

Karaboran, H. (1989), "Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar", Fırat Üniv., Sosyal Bilimler Dersgisi, C.3, S.1, s.81-118, Elazığ.

Karaboran, H., (1984), "Türkiye Mevkii Adları Üzerine bir Araştırma", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, s.97-148, Başbakanlık Basımevi, Ankara

Karpat, K., (2010)a, Osmanlı Nüfusu 1830-1914, Timaş Yayınları, İstanbul

Karpat, K., (2010)b, Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul

Kay, C., (2008), "Reflections on Latin American Rural Studies in the Neoliberal Globalization Period: A New Rurality?", Development and Change 39(6), s.915–943, Institute of Social Studies 2008. Published by Blackwell Publishing, USA

Kayıkçı, S., (2009), Türkiye'de Kırsal Alan Yönetimi, Ankara Üniv., Sosyal Bilimler Enst., Kamu Yönetimi ve Siyaset Ana Bilim Dalı (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara.

Kesici, Ö., (1992), Kilis Yöresinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Atatürk Üniv., Sosyal Bil. Est., (Yayınlanmış Doktora Tezi), Erzurum.

Kıl, R., (2014), Organik ve İnorganik Gübrelerin Aksaray Koşullarında Karnabahar Yetiştiriciliği Üzerine Etkileri, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi), Konya.

Kocabaşoğlu, U. - Uluğtekin, M. (1998), Salnamelerde Kayseri Osmanlı Ve Cumhuriyet Döneminin Eski Harfli Yıllıklarında Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri.

Koçtürk, D. - Avcıoğlu, A. O. (2007), "Türkiye'de Bölgelere ve İllere Göre Tarımsal Mekanizasyon Düzeyinin Belirlenmesi", Tarım Makinaları Bilimi Dergisi, S. 3(1), s.17-24, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tarmak/article/view/5000061291/5000057825, Erişim:30.08.2016

Kopar, İ., (2001), Orta Zamantı Çayı Havzasının Fiziki Coğrafyası, A.Ü., Sos. Bil. Ens. Coğ. Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Köten, A., (1994), Dulkadir Eyaleti, İslam Ansiklopedisi İçinde, c.9, s.552-553, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

Küçüker, C., (2000), "Yeni Ekonomik Coğrafya ve Kalkınma", C.11(38), s.1-45, Ekonomik Yaklaşım, http://ekonomikyaklasim.org/pdfs2/EYD_V11_N38_A01.pdf, Erişim:16.05.2016

McDonagh, J. (2012), "Rural Geography I:Changing Expectations and Contradictions in the rural", Progress in Human Geography, 37(5), s.712-720, http://phg.sagepub.com/content/early/2013/01/18/0309132512474404.full.pdf, Erişim:12.05.2016.

McDonagh, J. (2014), "Rural Geography II, Discourses of Food and Sustainable Rural Futures", Progress in Human Geography, 38(6), s.838-844, http://phg.sagepub.com/content/early/2014/01/23/0309132513514507.full.pdf+html, Erişim:12.05.2016.

McDonagh, J. (2014), "Rural Geography III:Do We Really Have a Choice?The Bioecnomoy and Future Rural Pathways", Progress in Human Geography, 38(6), s.1-8, http://phg.sagepub.com/content/early/2014/12/10/0309132514563449.full.pdf+html, Erişim:12.05.2016.

Orhonlu, C.,(1987), Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Ökmen, O., (1999), "Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Yapı ve Tarım Politikaları", 75 Yılda Köylerden Şehirlere (Editör: O. Baydar), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Özcan, K., (2006), "Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerlesme Tipolojileri– Pazar ya da Panayır Yerlesmeleri", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.6, S.1, s.205-224, Eskişehir.

Özçağlar, A., (2009), "Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi,'' Coğ. Bil. Der. S.3 s.1–25, Ankara.

Özdemir, M. A.-Sunkar, M., (2007), "Uzunyayla, Gövdeli Dağı ve Yakın Çevresinde (Doğu Toroslar) Karstik Şekiller", Doğu Coğrafya Dergisi 18: 263-291, Erzurum.

Özdirek, S., (2011), Changing Relationship Between Urban And Rural: The Observed Features of New Rurality In Rural Areas, ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Özgen, N. (2013), "Nüfusları 2000'in Altına İndiği için Belediye Teşkilatları Kaldırılan Yerleşmeler Üzerine Coğrafi Bir Analiz", Coğrafi Bilimler Dergisi C.11 S.2, s.75-100, Ankara.

Özkan, A. M., (2002), Pınarbaşı (Kayseri) Florası Üzerinde Farmasömatik Botanik Yönünden Araştırmalar, Ankara Üniv. Sağlık Bil. Enst., Eczacılık Anabilim dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Öztürk, M.-Hilton, A.-Jongerden, J. (2014), Migration as Movement and Multiplace Life: Some Recent Developments in Rural Living Structures in Turkey, Populatıon, Space and Place, N.20; p.370-388, Published online 14 November 2013 in Wiley Online Library.

Peker, H., (1958), Seyhan ve Ceyhan Havzalarında Orman Tahripleri, Sinan Matbaası, İstanbul.

Plessis, V., Beshiri, V., Bollman R., vd. (2002), "Definitions of Rural" Agriculture and Rural Working Paper Series Working Paper No. 61, Statistics Canada, Agriculture Division, Kanada/Ottawa.

Polat, S, (2008), "Pınarbaşı ve çevresinin bazı jeomorfolojik özellikleri (Pınarbaşı-Kayseri)", Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu 2008 (Prof.Dr. Mehmet Ardos Anısına) Editör.E.Erginal), 256-265, Ankara.

Pullu, S., (2006), Tabal Bölgesi Tarihi (M.Ö. I. Bin yılın ilk Yarısında Tabal Krallığı'nın Siyasal ve Ekonomik Tarihi), İstanbul Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Ramsay, W. M. (1960), (Çeviren: Mihri Pektaş), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Milli Eğitim Basımevi., İstanbul.

Sakarya, A. (2014), "Türkiye'de Ekonomi Politikaları ve Ülke Mekânında Değişim (1980-2012), Megaron Dergisi, S.9, s.243-253, İstanbul.

Saraç, E., (2006), Sağlık Cografyasında Cbs'nin Kullanımı: Samsun Sağlık Ocakları Örnegi, 4. Cografi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 13–16 Eylül 2006, İstanbul.

Saral, A. V., M. Güner, M., vd., (2000), Türkiye Tarımının Makinalaşma Durumu, Türkiye Ziraat Mihendisliği V.Teknik Kongresi, 17-21 Ocak, s.901-923, Ankara.

Sayhan, H., (1991), Tomarza-Pınarbaşı Havzası (Jeomorfolojik Etüd), İ.Ü. Sos. Bil. Ens. Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Selvitop, A., (2004), Hicri 1288 (M.1871) ve Hicri 1306 (M.1888) Tarihli Sivas Vilayet Salnamelerinin Günümüz Harflerine Çevrilmesi ve Mukayeseli Değerlendirilmesi, Erciyes Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.

Sezen, T., (2006), Osmanlı Yer Adları, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No:21, Ankara.

Sezer, İ. L., (1990), "Türkiye'de Ortalama Yıllık Sıcaklık Farkının Dağılışı ve Kontinentalite Derecesi Üzerine Yeni Bir Formül", Ege Coğrafya Dergisi, S.5, s.110-159, İzmir.

Solak, İ., (2007), XVI. Yüzyılda Zamantu Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı, Tablet Yayınları, Konya.

Solmaz, S. (2002), Danişmendliler, Türkler Ansiklopedisi Cilt 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Sunkar, M. (2008), "Zamantı Çayı Yukarı Havzası (Uzunyayla)'nın Jeomorfolojisi", e-Journal of New World Sciences Academy, Cilt: 3, Sayı: 4, s.623-643.

Sunkar, M. (2012), "Uzunyayla Platosu'nun Sınırları ve Genel Jeomorfolojik Özellikleri", 3. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu, Hatay.

Şahin, İ., (1994), Çorum, İslam Ansiklopedisi İçinde, c.8, s.374 Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

Şaşmaz, M., (2014), Türkiye İdari Taksimatı Ansiklopedisi (1920-2013) 9.Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Tanoğlu A., (1969), Nüfus ve Yerleşme, İst. Üniv. Yay. 1183, İstanbul.

Tanoğlu, A., (1954), "İskân Coğrafyası Esas Fikirler, Problemler ve Metod", Türkiyat Mecmuası, XI: 1-32.

Taraf, F., (2008), Yağlıpınar Formasyonu'nun (Pınarbaşı Kuzeyi) Sedimantolojisi, Fırat Üniv., Fen Bil. Enst., Jeoloji Müh. Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.

Taraklı, D., (2012), "Genel Değerlendirme" içinde, Tepav, 7. Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, s.243-256, Ankara.

Taş, B., (2016), Türkiye'nin Kırsal Yerleşmeleri, Yeditepe Yay., İstanbul.

Tekeli, İ., (2008), Göç ve Ötesi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ., (2011), Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ., (2012), "Genel Değerlendirme" içinde, Tepav, 7. Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, s.243-256, Ankara.

Temel, M. A., (1973), Kuruluşundan 50.yıla kadar Pınarbaşı, Elif Matbaacılık, Ankara.

Temurçin, K., Şenol, P., (2008), "Kırsal Alanda Kamusal Hizmet Sunumlarındaki Dönüşümün Kırsal Alanda Kamusal Hizmet Sunumlarındaki Dönüşümün Mekânsal Etkileri: Isparta İli Örneği", SDÜ, Sosyal Bilimler Dergisi, S.18, s.185-204, Isparta.

Tunçdilek N., (1986), "Türkiye'de Kır Yerleşmesinin Gelişimi ve Evrimi" İst. Ünv.

Tunçdilek, N., (1958), "İç Anadolu'daki Kır yerleşmesinin Ekonomik Yapısına Göre Sınıflandırılması,**''** İst. Ünv. Coğ. Enst. Der., S.9, s.87–102, İstanbul.

Tunçdilek, N., (1964), "Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 7: (14): 15-28.

Tunçdilek, N., (1967), "Türkiye İskân Coğrafyası Kır İskânı" İst. Ünv. Coğ. Enst. Yay., İstanbul.

Tunçdilek, N., (1978), "Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları" İst. Üniv. Coğ. Ens. Yay. No. 96, İstanbul.

Tunçdilek, N., (1985), Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı, İst. Ünv. Deniz. Bil. Ve Coğ. Enst. Bült. Yay., İstanbul.

Tümertekin, E., (1963), Türkiye'de Toprak Reformu Hakkında Düşünceler: Ziraat Sahalarının Birleştirilmesi (Konsolidasyon). İst. Üniv. Coğ. Enst. Dergisi. Cilt: VII. Sayı: 13 Sayfa: 64-82 İstanbul.

Tümertekin, E., (1968), Türkiye'de İç Göçler, İstanbul Üniversitesi Yay. No: 1371, İstanbul.

Tümertekin, E., (1977), "Türkiye'de İç Göçler Üzerine", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi S.22, s.29-42, İstanbul.

Tümertekin, E.-Özgüç, N., (1998), Beşeri Coğrafya'da İnsan, Kültür, Mekan, Çantay Kitapevi, İstanbul.

Urry, J. (1999), Mekanları Tüketmek, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Ünaldı, Ü. E.-Adıgüzel, N. (2002), "Melikgazi (Pınarbaşı-Kayseri) Civarında Yayılış Gösteren Sarıçamlar Üzerine Bir Araştırma", Kastamonu Eğitim Dergisi, C.10(1), s.205-222, Kastamonu.

Woods, M., (2009), "Rural Geography: Blurring Boundaries and Making Connections", Progress in Human Geography, 33(6), s.849-858, http://phg.sagepub.com/content/33/6/849.full.pdf+html, Erişim: 12.05.2016.

Woods, M., (2010), "Performing Rurality and Practising Rural Geography", Progress in Human Geography, 34(6), s.835-846, http://phg.sagepub.com/content/early/2010/02/02/0309132509357356.full.pdf+html, Erişim: 12.05.2016.

Woods, M., (2010), "Rural Geography III:Rural Futures and the Future of Rural Geography", Progress in Human Geography, 36(1), s.125-134, http://phg.sagepub.com/content/36/1/125.full.pdf+html, Erişim: 12.05.2016.

Yakar, M., (2011), "Nüfus Dağılımının Mekansal Analizi Afyon Örneği", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.4/S.19, s.388-406, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt4/sayi19_pdf/4_cografya/yakar_mustafa.pdf, Erişim: 12.05.2016.

Yakar, M., (2015), "Türkiye'nin İç Göç Paterni Kim Nerede İkamet Ediyor Nereye Kayıtlı", Ege Coğrafya Dergisi, C.24/S.1, s.15-38, İzmir.

Yalçın, C. (2004), Göç Sosyolojisi, Anı yayınları, Ankara

Yavaş, Ö. M., (1994), "Yukarı Zamantı Havzasının Yüzey Hidrolojisi", Hacettepe Üniv., Fen Bilimleri Ens., Hidrojeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Mühendislik Tezi), Ankara.

Yazıcı, H. (1991), Tercan Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniv., Sosyal Bil. Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Yazıcı, H. (2002), İç Anadolu Bölgesi Coğrafyası, Nobel Yayınları, İstanbul.

Yazıcı, H-Şahin, H., (2013), "CBS Yardımıyla Zamantı Çayı Havzası Ekoturizm Çekiciliklerinin Sunulması", Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi Cilt: 5, No: 3, s.33-43.

Yıldız, B., (2007), "Uzunyayla'da Çerkes İskanı Üzerine Bazı Notlar Eve Örnek, İki Köyün Etnolojik Tahlili", Uzunyayla Rapor ve Belgeleri II (Der. Muhittin Ünal) s.162-182, Ankara.

Yıldız, H., (2009), 93 Harbinin Anadolu'da Oluşturduğu Göç Dalgası ve Bu Göç Dalgasının Kayseri'nin Tomarza İlçesine Etkileri, TÜBİTAK BİDEB.

Yinanç, R.-Elibüyük, M., (1988), Maraş Tahrir Defteri (1563), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Yinanç, R.-Elibüyük, M., (2009), Kayseri Tahrir Defteri (1563), Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Yayın No:65a, Kayseri.

Yüceşahin, M. M., (1996), "Türkiye'de İllere Göre Cinsiyet Oranları", Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Der., S.5, s. 267-290, Ankara.

Yüceşahin, M., M. (2009), "Türkiye'nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım", Coğrafi Bilimler Dergisi, S.7 (1), s.1-25, Ankara.

Yüksel, H., (2006), "Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı", Nüfusbilim Dergisi, S.28-29, s.73-89, Ankara.

Yüksel, H., (2014), "Çerkes Din Adamı ve Bir Yazar Olarak Kip Selahaddin Efendi", III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – I, http://www.tlck.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/III_TLCK_1_kitap_BASKI.pdf, Erişim: 26.04.2017.

DİĞER ESERLER

Brifing Raporu (Pınarbaşı İlçesi), (2016), Pınarbaşı Kaymakamlığı, Kayseri.

Çevre Düzeni Planı Plan Açıklama Raporu, (2016), Yozgat-Sivas-Kayseri Planlama Bölgesi, T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara.

DİE-Genel Nüfus Sayımları (1935-2000).

Eğitim Brifing Raporu (2013), Pınarbaşı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Rural Development in the European Union - Statistical and Economic Information Report (2006), Europa Commision,

http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2006/RD_Report_2006.pdf, Erişim: 20.01.2016.

FAO, (2010), State of World Fisheries and Aquaculture, United Nations Food and Agriculture Organization, http://www.fao.org/3/a-i1820e.pdf

Kayseri Ansiklopedisi I-II, (2010), Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, No:76., Kayseri.

Kayseri Çevre Durum Raporu 2011, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

Kayseri Eğitim İstatistikleri, 2015, Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Kayseri.

Kayseri Gelişim Planı, 2014-2018, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, http://docplayer.biz.tr/4593090-Orman-ve-su-isleri-bakanligi-kayseri-gelisim-plani.html Erişim:25.04.2017.

Kayseri İl Arazi Varlığı, Arazilerin Tarımsal Kullanma Uygunluğu (1996), T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kayseri Valiliği İl Brifing Raporu (2001), Kayseri.

Kayseri, (2011), Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No:83, İstanbul.

Kent Eşiği Araştırması (Türkiye İçin Kent Tanımı), (1982), DPT Sosyal Planlama Başkanlığı, Ankara.

Kırsal Kalkınma Planı 2010-2013, (2011), T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.

Köy Envanter Etüdleri (116 köy), (1981), T.C. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğü, Planlama Dairesi Başkanlığı.

MİMU-Umumi Nüfus Tahriri, 1928.

MTA, G23, J36, K37, K36, K37, L36 Jeoloji Haritası Paftaları, Ankara.

OECD, (2006), The New Rural Paradigm Policies And Governance, OECD Publishing, http://www3.unisi.it/cipas/ref/OECD_2006_Rural_Paradigm.pdf , Erişim: 06.04.2015).

OECD, (2011), OECD Regional Typology, OECD Publishing, https://www.oecd.org/gov/regional-policy/OECD_regional_typology_Nov2012.pdf, Erişim: 06.04.2015).

Sivas Salnamesi, 1308 H., http://ktp.isam.org.tr/pdfsal/D02457130800000015.pdf (Erişim Tar. 10.12.2016).

TÜİK, 1997, Kayseri Köy Envanter Etüdü, Ankara.

TÜİK, 2011, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Ankara.

TÜİK-ADNKS Sonuçları, (2007-2012).

Türkiye Evcil Hayvan Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu, (2009), TAGEM Yayınları, Ankara.

İnternet Kaynakları

URL 1. http://www.kayseri.gov.tr/pinarbasi Erişim: 12.09.2017
URL 2. http://www.mgm.gov.tr/FILES/resmi-istatistikler/turkiye-5cm-toprak-sicakliklari-9.pdf Erişim: 25.04.2017
URL 3. http://www.anadoluparkbahceler.com/pdf/toprak-bilgisi-ve-bitki-besleme.pdf Erişim: 25.04.2017
URL 4. http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=3192&html=ages_detail_t.html&layout=web Erişim: 25.04.2017
URL 5. http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=11960&html=ages_detail_t.html&layout=web Erişim: 25.04.2017
URL 6. http://www.dsi.gov.tr/docs/hizmet-alanlari/tarim-sulama.pdf?sfvrsn=2 Erişim: 03.11.2016
URL 7. http://arastirma.tarim.gov.tr/ttae/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=48 Erişim:12.09.2017 Tritikale
URL 8. arsiv.ntv.com.tr/news/34859.asp Erişim: 25.04.2017
URL 9. http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/kayseri_madenler.pdf Erişim: 20.08.2016.
URL 10. http://www.csb.gov.tr/iller/kayseri/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=5215 Erişim: 20.01.2016.
URL 11. http://www.hittitemonuments.com/karakuyu/index-t.htm Erişim: 10.03.2016.
URL 12. http://www.dsi.gov.tr/docs/hizmet-alanlari/tarim-sulama.pdf?sfvrsn=2 Erişim: 22.08.2016.
URL 13. http://geodata.ormansu.gov.tr/ Erişim: 25.04.2017
URL 14. http://download.geofabrik.de/europe/turkey.html Erişim: 25.04.2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Fethi Ahmet Canpolat
Öğrenci Numarası	112202201
Enstitü Anabilim Dalı	Coğrafya
Programı	Beşeri ve İktisadi Coğrafya
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLİ
Tez Başlığı (Türkçe)	Pınarbaşı İlçesinin (Kayseri) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 269 sayfalık kısmına ilişkin, 02/08/2017. tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %7'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç/dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLİ
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Saadettin TONBUL
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla **%10**, "alıntılar dâhil" **% 30'u** geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

EK 2. Bilirkişi Anketi

KAYSERİ İLİ
PINARBAŞI İLÇESİ

PINARBAŞI İLÇESİNİN BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYASI isimli doktora tezi çalışmasında kullanılacak olan;

KÖY BİLİRKİŞİ ANKETİ

KÖYÜN ADI :
BİLİRKİŞİNİN GÖREVİ :
BİLİRKİŞİNİN TELEFONU :
TARİH :

1

YERLEŞME DURUMU

1. Köyün varsa eski adı nedir? Eski ve Yeni adları ne manaya geliyor?
2. Köyün kuruluş tarihi biliniyor mu? Köyle ilgili geçmişte meydana gelen en önemli değişiklik nedir?
3. Yerleşme neden buraya kurulmuştur?
4. Köyde şimdiye kadar herhangi bir doğal afet gerçekleşti mi? Gerçekleştiyse

Doğal Afet	Tarih	Köyde Oluşturduğu Hasarlar
Deprem		
Sel-Taşkın		
Heyelan		
Diğer ( )		

5. Köyünüzün bulunduğu yer, hep burası mıydı? Köyün yerinde şimdiye kadar bir değişiklik oldu mu?
6. Köyün şekli nasıldır?

Işınsal	Küme	Lineer	Yıldızvari	Köşegen	Biçimsiz

7. Köyün yol durumu nasıldır?

Asfalt	Stabilize	Ham Toprak	Diğer

8. Köyün dokusu nasıldır

Toplu	Dağınık	Küme	Seyrek

9. Köy hane sayısı olarak büyümekte mi yoksa küçülmekte midir?

Büyüyor	
Küçülüyor	
Önemli bir değişiklik yok	
Toplam Hane Sayısı	
Büyüme veya küçülmenin sebepleri	

10. Köy ve bağlı yerleşmelerdeki toplu olarak, evlerin özellikleri:

Ev Yapıları	*Hane Sayısı*		*Hane Sayısı*		*Hane Sayısı*		*Hane Sayısı*			
Duvar Malzemesi	Taş		Kerpiç		Tuğla		Diğer			
İskelet Sistemi	Betonarme		Ahşap		Yığma					
Kat Sayısı	Tek katlı		2 katlı		3 katlı		4 ve üzeri			
Oda Sayısı	Tek oda		2 Oda		3 ve üzeri					
Çatı Malzemesi	Sac		Toprak		Kiremit		Kompozit		Bitüm	
Çatı Şekli	Beşik		Kırma		Sundurma		Şemsiye (Piramit)		Diğer	
Eklenti Durumu	Ev Bünyesindeki Ahır		Ev Eklentisi olarak Ahır		Mutfak		Depo		Samanlık	

11. Köye bağlı mahalle, mezra ve yaylanın adlarını ve hane sayıları nedir?

12. Evlerin belli bir yönü farklı malzemeden yapılıyorsa; hangi yön ve niçin farklı belirtiniz.

13. Evlerin pencereleri genellikle hangi yöne bakar? Hangi yönde pencereler yok ya da çok azdır.

ULAŞIM DURUMU

14. Yerleşmenin yolu kapanıyor mu? Hayır ( ), Evet ( ) kapanıyorsa, neden ve hangi aylarda ;
15. Köydeki motorlu ulaşım araçları ve sayıları:

Otomobil:	Minibüs:	Otobüs:	Kamyon:	Kamyonet:	Motosiklet:	Tic.Taksi:

16. Köyünüzle il merkezi arasında düzenli bir köy arabası var mı? Varsa hangi günler sağlanıyor?

NÜFUS DURUMU

17. Köyün nüfusu ne kadardır:

Yerleşmenin yaz nüfusu		Yaz Hane sayısı	
Yerleşmenin kış nüfusu		Kış Hane Sayısı	

18. Kışın şehirde oturup sadece yazın gelen ailelerin sayısı ve özellikleri nelerdir?

Meslek	Kışın oturduğu şehir	Kaç Aile

19. Köyden son 30 yılda(1985'den sonra) *YURT DIŞINA* göç eden aile var mı? Varsa

Ülke adı	Göç eden aile sayısı	Göç tarihi

20. *YURT DIŞINDAN* dönen aile sayısı ne kadardır, hangi yıl yurt dışından dönmüşlerdir? Bunlar şimdi hangi işle uğraşıyorlar, köye ekonomik katkıları olmuş mudur?

21. Son 30 yılda(1985'den sonra) *YURT İÇİNDE* nerelere göç olmuştur? Kaç aile gitmiştir?

Göç edilen yer	Göç eden aile	Göç tarihi

22. Son 30 yılda(1985'den sonra) yurt içindeki uzak veya yakın yerlerden buraya gelip yerleşen var mı?

Geldikleri yer	Geliş yılı	Göç sebebi	Aile sayısı	Uğraştıkları iş

23. Günümüzde, Günübirlik iş için Köyden gidenler var mı?

Gidilen yer	Kişi sayısı	Yaptığı iş

24. Günümüzde, Mevsimlik iş için bu Köyden başka yerlere gidenler var mı?

Gidilen yer	Kişi sayısı	Yaptığı iş

25. Günümüzde, yerleşme dışından farklı illerden mevsimlik iş için buraya gelenler var mı?

Gelinen yer	Kişi sayısı	Yaptığı iş

İKTİSADİ YAPI

26. Köyünüzde oturanlardan,

Sadece Tarımla geçinen hane sayısı	
Sadece Hayvancılıkla geçinen hane sayısı	
Tarım ve Hayvancılığı birlikte yapan hane sayısı	
Esnaf	
Memur	
İşçi	
Sadece emekli maaşı veya tarım kirasıyla geçinen hane sayısı	
Diğer (Hangi faaliyet olduğu belirtiniz)	

27. Köyde bir ailenin geçimini normal olarak sağlayabilmesi için en az kaç dekar arazisi olmalıdır?

Sulak Arazi İçin En Az	
Kurak Arazi İçin En Az	

28. Köyde,

Tarım arazisi olmayan aile sayısı	
Bu aileler geçimlerini ne ile sağlıyorlar	

29. Köyde yaşayan ailelerin arazi dağılımı;

Arazi (Dekar)	Aile Sayısı	Parça Sayısı
1-25		
26-50		
51-100		
101-200		
201 üzeri		

30. Köyde arazisi olup, köy dışında yaşayan ailelerin, arazi dağılımı;

Arazi (Dekar)	Aile Sayısı	Parça Sayısı
1-25		
26-50		
51-100		
101-200		
201 ve üzeri		

31. Köyde arazisi olduğu halde Köyde oturmayan, fakat arazisini işleyen:

Hane Sayısı:	***Tarım Ürünü:***	***Tarım Arazisi Miktarı:***

32. Köydeki tarım ürünlerinin üretim durumu;

Ürün	*Arazi Miktarı*	*Yaklaşık Üretim Miktarı*

33. Önceden ekimi yapılan fakat bugün ekilmeyen ürünler var mıdır? Neden?

34. Köyünüzdeki meyve ağacı türleri ve sayıları nelerdir? Bu ürünler nasıl değerlendirilmektedir?

Meyve Türü	*Ağaç Sayısı*	*Yaklaşık Üretim Miktarı*	*Değerlendirme Türü*

35. Köyde sulama kanalı var mıdır? Varsa;

Yapılış tarihi nedir?	
Kanaldaki su nereden gelmektedir?	
Köyde sulama kanalı yoksa arazi nereden nasıl sulanıyor?	

36. Köyde nadasa bırakılan arazi, toplam kaç dönümdür:

37. Köydeki tarım alanlarında hangi sulama sitemleri kullanılmaktadır:

Yağmurlama	Damlama	Salma

38. Organik tarım (İYİ TARIM) ile uğraşan hane sayısı ve toplam tarım arazisi miktarı:

39. Köyünüzde herhangi bir el sanatı (halıcılık, dokumacılık vs.) ile uğraşan kişi sayısı:

40. Köyde et besiciliği yapan hanelerdeki:

Hayvan Türü	Sayısı	Cinsi	Besi/Damızlık	Nereye Gönderilmektedir
Koyun				
Keçi				
Sığır				

41. Köyde süt besiciliği yapan hanelerdeki;

Hayvan Türü	Sayısı	Cinsi	Günlük Ort. Süt (kg)	Nereye Gönderilmektedir
Koyun				
Keçi				
Sığır				

42. Köyde arıcılık veya tavukçuluk yapanlar var mı? Varsa;

4

Arıcılık			Tavukçuluk	
Aile Sayısı	Kovan Sayısı	Bal Üretimi	Et Tavuğu	Yumurta Tavuğu

43. Köyünüzde Alabalık üretim çiftliği var mı? Varsa

Kuruluş Tarihi	
Üretim Miktarı	
Ürünler nereye gönderilmektedir	

44. Kooperatif var mı? Varsa;

Türü	Kuruluş yılı	Üye sayısı	Çalışan sayısı
Üretim			
Tüketim			
Sulama			
Kredi			
Kalkınma			

45. Köyünüzde Avrupa Birliği tarım veya hayvancılık hibelerinden faydalanan kimse var mı? Varsa kaç kişi?

46. Köyde turizm faaliyetlerini arttıracak tarihi veya doğal bir yer var mıdır?

47. Köyde bulunan resmi ve özel kurumlar hangileridir?

48. Köydeki tarım aletlerinin sayısı:

Traktör:	Batöz:	Mibzer:	Biçerdöver:	Kültivatör:	Pülverizatör:	Motopomp:

49. İş kollarına göre köyde bulunan ticarethane ve çalışan sayıları:

Bakkal:	Kasap:	Fırın:	Değirmen:	Tamirhane:	Demirci:	Lokanta:
Benzinlik:	Marangoz:	Doğramacı:	Berber:	Terzi:	Benzinlik:	Diğer:

50. Köyde, aktif sanayi işletmesi ve çalışan sayısı:

Taş Ocağı:	Kum Ocağı:	Süt Fabrikası:	Yem imalathanesi:	Diğer:

51. Köyde üretilen ürünleri köylüler kendisi mi pazarlıyor? Yoksa tüccar veya komisyoncu yerleşme yerinde mi alıyor? Ve bu ürünler nerelerde pazarlanıyor?

52. Köylü aşağıda listelenen, ürün ve hizmetleri aldıkları yer:

Gıda Malzemesi	
Mobilya, Beyaz Eşya	
Tarım Araçları	
Yem Ürünleri	
İnşaat Malzemeleri	
Acil Sağlık Hizmetleri	
Uzun Süreli Sağlık Hizmetleri	

53. Köyde oturan ailelerden eğitim nedeniyle (Lise, Üniversite) köy dışında kalan öğrenci sayısı kaçtır:

54. Köyünüzün sorunları, ihtiyaçları ve istekleri nelerdir?

55. Köyün çevredeki diğer köylerden farklı olan özellikleri nelerdir?

EK 3. Pınarbaşı İlçesi Köylerinin Nüfusları (1935-2015)

	Pınarbaşı İlçesinden Ayrılan Sarız Bucağının Nüfusları	1935			1940			1945		
		E	K	T	E	K	T	E	K	T
1	**Sarız**	237	246	**483**	250	272	**522**	318	304	**622**
3	Altınsöğüt	160	159	**319**	137	168	**305**	189	180	**369**
4	Ayranlık	82	104	**186**	86	106	**192**	99	112	**211**
5	Büyük Örtülü	135	125	**260**	136	137	**273**	165	157	**322**
6	Büyük Söleçimen	234	276	**510**	259	257	**516**	269	259	**528**
7	Çağsak	446	417	**863**	398	443	**841**	437	429	**866**
8	Çavdar	129	130	**259**	136	132	**268**	144	120	**264**
9	Çörekdere (Hacıveliler)	134	308	**442**	212	242	**454**	283	264	**547**
10	Dallıkavak	227	223	**450**	249	233	**482**	222	213	**435**
11	Damızlık	178	197	**375**	235	234	**469**	263	256	**519**
12	Darıdere	145	168	**313**	155	169	**324**	165	152	**317**
13	Dayoluk	211	171	**382**	162	162	**324**	173	161	**334**
14	Değirmentaş	73	83	**156**	91	82	**173**	101	120	**221**
15	Deştiye	114	149	**263**	163	172	**335**	171	157	**328**
16	Elemanlı	134	115	**249**	174	166	**340**	173	176	**349**
17	Esirik	175	171	**346**	162	200	**362**	209	198	**407**
18	Fettahdere	226	215	**441**	219	230	**449**	230	239	**469**
19	Gümüşali	148	174	**322**	142	176	**318**	150	162	**312**
20	Haydan	167	158	**325**	119	144	**263**	152	146	**298**
21	İncedere	97	79	**176**	97	107	**204**	134	110	**244**
22	İncemağara	105	104	**209**	119	118	**237**	126	116	**242**
23	Karakoyunlu	73	61	**134**	87	78	**165**	111	99	**210**
24	Karapınar	158	181	**339**	213	198	**411**	202	167	**369**
25	Karayurt	206	199	**405**	166	220	**386**	259	257	**516**
26	Kemer	232	216	**448**	201	247	**448**	265	267	**532**
27	Kırkısrak	616	713	**1329**	861	803	**1664**	798	755	**1553**
28	Kıskaçlı	36	27	**63**	48	47	**95**	56	58	**114**
29	Kızılpınar	131	139	**270**	112	134	**246**	144	133	**277**
30	Kurudere	123	166	**289**	80	132	**212**	120	126	**246**
31	Kuşçu	139	185	**324**	153	209	**362**	229	240	**469**
32	Küçük Kabaktepe	46	52	**98**	50	50	**100**	56	64	**120**
33	Küçük Örtülü	100	86	**186**	90	85	**175**	100	84	**184**
34	Küçük Sobeçimen	143	175	**318**	166	196	**362**	168	184	**352**
35	Mirzeağa	74	52	**126**	57	43	**100**	51	41	**92**
36	Molla Hüseyinler uşağı	101	96	**197**	103	112	**215**	82	105	**187**
37	Oğlakkaya	90	89	**179**	82	110	**192**	128	125	**253**
38	Ördekli	160	187	**347**	177	209	**386**	182	200	**382**
39	Sancakağılı	93	98	**191**	97	120	**217**	118	148	**266**
40	Tavla	302	290	**592**	253	338	**591**	299	328	**627**
41	Yalak	229	320	**549**	332	347	**679**	391	391	**782**
42	Yedioluk	101	75	**176**	73	89	**162**	105	93	**198**
	Yol İşçileri (Geçici)				**499**		**499**			

	Pınarbaşı İlçesinden Ayrılan Toklar Bucağının Nüfusları	1935			1940			1945			1950*		
		E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
1	**Toklar**	145	130	**275**	176	144	**320**	181	149	**330**	197	162	**359**
2	Akın	125	128	**253**	127	145	**272**	151	164	**315**	182	198	**380**
3	Akmezar	118	147	**265**	122	141	**263**	119	153	**272**	146	187	**333**
4	Arslantaş	84	72	**156**	98	102	**200**	108	125	**233**	132	153	**285**
5	Büyük Canlı	140	146	**286**	156	161	**317**	165	160	**325**	201	194	**395**
6	Büyük Sivegen							141	148	**289**	155	162	**317**
7	Çanakpınar	164	171	**335**	168	181	**349**	211	208	**419**	182	180	**362**
8	Culha	202	200	**402**	206	209	**415**	259	248	**507**	274	262	**536**
9	Emiruşağı	237	256	**493**	441	418	**859**	299	314	**613**	355	372	**727**
10	Güzelce	111	124	**235**	107	144	**251**	145	145	**290**	153	153	**306**
11	İcadiye	47	59	**106**				57	75	**132**	63	82	**145**
12	Karamuklu	35	52	**87**				106	111	**217**	121	126	**247**
13	Keprin	102	132	**234**	115	142	**257**	129	153	**282**	152	180	**332**
14	Kesir	188	183	**371**	228	210	**438**	223	234	**457**	267	280	**547**
15	Küçük canlı	86	98	**184**	100	111	**211**	110	95	**205**	125	108	**233**
16	Küçük Karapınar							142	135	**277**	159	152	**311**
17	Kümbetir	119	121	**240**	113	126	**239**	150	173	**323**	157	180	**337**
18	Madıraran	88	91	**179**	103	101	**204**	97	115	**212**	111	131	**242**
19	Melikviran	91	94	**185**	101	107	**208**	106	112	**218**	124	131	**255**
20	Nurvana	98	120	**218**	103	130	**233**	109	131	**240**	109	130	**239**
21	Taf (Dadaloğlu)	320	333	**653**	320	324	**644**	345	342	**687**	386	382	**768**
22	Tahtakemer	98	91	**189**	95	104	**199**	100	130	**230**	124	161	**285**
23	Tatar	76	78	**154**	95	80	**175**	104	90	**194**	107	92	**199**
24	Zelkin	129	130	**259**	137	138	**275**	159	143	**302**	182	164	**346**
25	Çataltepe	50	58	**108**	93	106	**199**						
26	Karapınar	101	112	**213**									
27	Sivegenler	94	121	**215**	124	126	**250**						

Sayım Dönemleri	1935			1940			1945			1950*			1955			1960			1965			1970			1975			1980			1985		
Pınarbaşı İlçesi	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
Akören	127	101	**228**	120	146	**266**	159	159	**318**	184	184	**367**	189	211	**400**	228	198	**426**	209	198	**407**	173	200	**373**	168	170	**338**	147	167	**314**	121	158	**279**
Akpınar	55	59	**114**													76	79	**155**	68	82	**150**	52	75	**127**	50	52	**102**	40	45	**85**	44	45	**89**
Alagazili	128	121	**249**	142	136	**278**	147	126	**273**	167	144	**311**	141	162	**303**	162	154	**316**	168	143	**311**	157	153	**310**	175	176	**351**	166	177	**343**	169	194	**363**
Alamescit	70	61	**131**				53	49	**102**	78	73	**151**	61	56	**117**	84	55	**139**	64	43	**107**	51	43	**94**	54	63	**117**	30	34	**64**	36	45	**81**
Altıkesek	149	165	**314**	175	166	**341**	150	137	**287**	165	150	**315**	188	179	**367**	158	153	**311**	153	155	**308**	138	129	**267**	146	157	**303**	130	138	**268**	109	115	**224**
Arslanbeyli	154	148	**302**	185	169	**354**	211	189	**400**	238	213	**451**	246	231	**477**	337	302	**639**	319	334	**653**	327	357	**684**	346	362	**708**	370	372	**742**	353	426	**779**
Artmak	168	191	**359**	207	208	**415**	160	165	**325**	170	176	**346**	149	147	**296**	109	148	**257**	97	104	**201**	67	80	**147**	69	69	**138**	46	51	**97**	56	48	**104**
Aşağı Beyçayırı				107	110	**217**	118	114	**232**	121	116	**237**	122	150	**272**	137	145	**282**	134	127	**261**	129	129	**258**	120	94	**214**	84	85	**169**	81	77	**158**
Aşağı Borandere	218	209	**427**	254	255	**509**	222	193	**415**	239	208	**447**	211	234	**445**	246	254	**500**	286	273	**559**	232	192	**424**	179	169	**348**	154	154	**308**	136	148	**284**
Aşağı Karagöz	152	170	**322**	177	194	**371**	223	236	**459**	243	257	**500**	232	239	**471**	247	249	**496**	249	262	**511**	188	198	**386**	165	177	**342**	194	202	**396**	176	195	**371**
Aşağı Kızılcevlik	124	123	**247**	170	138	**308**	171	141	**312**	194	160	**354**	229	162	**391**	186	178	**364**	182	188	**370**	155	167	**322**	170	181	**351**	192	187	**379**	143	167	**310**
Avşar Potuklu	122	120	**242**	157	136	**293**	147	147	**294**	132	132	**264**	131	109	**240**	164	183	**347**	116	137	**253**	134	148	**282**	96	109	**205**	77	82	**159**	67	73	**140**
Aygörmez	35	41	**76**	35	40	**75**	43	45	**88**	47	49	**96**	52	50	**102**	55	47	**102**	51	43	**94**	33	43	**76**	47	56	**103**	48	47	**95**	61	50	**111**
Ayvacık	100	102	**202**	184	209	**393**	178	195	**373**	128	141	**269**	162	139	**301**	150	186	**336**	183	201	**384**	180	195	**375**	225	221	**446**	204	248	**452**	222	250	**472**
Bahçecik	60	51	**111**							59	80	**139**	74	93	**167**	98	93	**191**	117	106	**223**	124	118	**242**	146	125	**271**	157	134	**291**	169	166	**335**
Beserek	147	146	**293**	285	266	**551**	188	199	**387**	239	254	**493**	223	195	**418**	260	241	**501**	233	223	**456**	200	198	**398**	209	213	**422**	191	185	**376**	198	210	**408**
Büyük Gümüşgün	155	181	**336**	184	180	**364**	203	191	**394**	222	209	**431**	244	189	**433**	239	207	**446**	243	230	**473**	249	232	**481**	232	236	**468**	205	230	**435**	198	227	**425**
Büyük Gürleğen	96	83	**179**	137	130	**267**	126	144	**270**	152	174	**326**	187	177	**364**	217	207	**424**	231	240	**471**	219	249	**468**	251	279	**530**	226	258	**484**	213	250	**463**
Büyük Kabaktepe	123	97	**220**	124	109	**233**	108	104	**212**							156	144	**300**	150	132	**282**	134	177	**311**	168	186	**354**	109	147	**256**	102	137	**239**
Büyük Karamanlı							233	227	**460**	192	188	**380**	170	168	**338**	217	207	**424**	204	222	**426**	197	231	**428**	189	215	**404**	213	227	**440**	187	208	**395**
Büyük Karamuklu				113	105	**218**	114	121	**235**	116	124	**240**	121	145	**266**	157	182	**339**	167	187	**354**	103	101	**204**	104	104	**208**	96	101	**197**	91	99	**190**
Büyük Kömarmut	211	213	**424**	222	216	**438**	170	209	**379**	171	210	**381**	207	225	**432**	237	253	**490**	198	235	**433**	194	249	**443**	203	212	**415**	165	217	**382**	180	224	**404**
Büyük Potuklu	78	71	**149**	145	106	**251**	181	188	**369**	212	220	**432**	209	227	**436**	226	237	**463**	148	144	**292**	154	166	**320**	157	144	**301**	149	156	**305**	191	199	**390**
Cinahmet	140	137	**277**	166	171	**337**	168	164	**332**	167	163	**330**	183	157	**340**	146	136	**282**	126	129	**255**	93	119	**212**	97	106	**203**	69	62	**131**	66	60	**126**
Cinliören	73	60	**133**	74	59	**133**	79	73	**152**	86	79	**165**	74	87	**161**	83	80	**163**	77	88	**165**	68	72	**140**	76	87	**163**	58	90	**148**	63	80	**143**
Çakılkaya	181	172	**353**	218	221	**439**	218	231	**449**	236	251	**487**	240	223	**463**	251	266	**517**	339	322	**661**	326	352	**678**	341	354	**695**	331	385	**716**	340	392	**732**
Çaybaşı	63	81	**144**							90	90	**180**	99	98	**197**	103	128	**231**	125	143	**268**	102	158	**260**	111	150	**261**	79	101	**180**	67	103	**170**
Çördüklü	111	122	**233**	124	123	**247**	126	141	**267**	143	159	**302**	185	204	**389**	233	229	**462**	284	258	**542**	223	257	**480**	291	285	**576**	297	287	**584**	207	240	**447**
Çukuryurt	106	124	**230**	99	125	**224**	101	130	**231**	108	139	**247**	127	132	**259**	129	146	**275**	125	125	**250**	94	116	**210**	95	109	**204**	91	86	**177**	92	93	**185**
Demircili	65	72	**137**	155	157	**312**	146	156	**302**	170	181	**351**	214	194	**408**	232	231	**463**	198	228	**426**	212	271	**483**	205	270	**475**	247	329	**576**	253	304	**557**
Demirciören	84	102	**186**	79	103	**182**	93	94	**187**	92	92	**184**	94	74	**168**	109	99	**208**	106	124	**230**	99	111	**210**	101	104	**205**	97	103	**200**	84	110	**194**
Devederesi	46	46	**92**	42	48	**90**	56	60	**116**	64	68	**132**	61	51	**112**	54	60	**114**	66	61	**127**	55	48	**103**	55	61	**116**	43	65	**108**	48	61	**109**
Dikilitaş	178	159	**337**	166	179	**345**	221	179	**400**	255	206	**461**	264	210	**474**	267	228	**495**	284	280	**564**	275	257	**532**	214	220	**434**	167	205	**372**	167	205	**372**
Dilciler	70	73	**143**	80	77	**157**	95	81	**176**	109	93	**202**	126	117	**243**	144	146	**290**	163	168	**331**	164	177	**341**	159	178	**337**	171	181	**352**	160	209	**369**
Eğrisöğüt	110	116	**226**	93	123	**216**	121	130	**251**	126	135	**261**	128	123	**251**	133	132	**265**	126	127	**253**	113	113	**226**	68	81	**149**	59	65	**124**	56	67	**123**
Elmalı	85	101	**186**	86	109	**195**	92	114	**206**	104	129	**233**	92	111	**203**	101	118	**219**	96	106	**202**	64	76	**140**	90	93	**183**	100	102	**202**	102	96	**198**
Emeğil	145	155	**300**	209	203	**412**	238	242	**480**	178	180	**358**	232	215	**447**	242	227	**469**	249	255	**504**	236	265	**501**	255	261	**516**	224	251	**475**	183	216	**399**
Esenköy	153	174	**327**	145	176	**321**	163	192	**355**	179	211	**390**	206	219	**425**	231	225	**456**	245	257	**502**	293	304	**597**	312	325	**637**	293	361	**654**	274	357	**631**
Eskitekke	65	71	**136**	143	164	**307**	154	168	**322**	157	172	**329**	154	185	**339**	150	191	**341**	149	188	**337**	170	171	**341**	91	108	**199**	25	32	**57**	88	94	**182**
Eskiyassıpınar	149	153	**302**	158	147	**305**	203	173	**376**	234	199	**433**	266	211	**477**	366	292	**658**	340	338	**678**	356	338	**694**	323	304	**627**	364	341	**705**	315	302	**617**
Fakıekinciliği	142	148	**290**	106	131	**237**	144	134	**278**	142	133	**275**	161	159	**320**	174	159	**333**	164	197	**361**	150	181	**331**	88	79	**167**	72	79	**151**	81	89	**170**
Gebelek	146	171	**317**	160	162	**322**	164	158	**322**	193	186	**379**	210	220	**430**	196	188	**384**	191	184	**375**	225	203	**428**	204	210	**414**	176	205	**381**	196	220	**416**
Gölcük	47	76	**123**	73	89	**162**	71	91	**162**	73	93	**166**	109	100	**209**	129	118	**247**	129	143	**272**	130	154	**284**	155	152	**307**	164	158	**322**	153	175	**328**
Gültepe	137	152	**289**	144	154	**298**	143	161	**304**	145	164	**309**	156	156	**312**	179	210	**389**	196	229	**425**	197	239	**436**	180	225	**405**	203	261	**464**	206	267	**473**
Halitbeyören	103	98	**201**	262	139	**401**	197	191	**388**	229	223	**452**	239	221	**460**	234	219	**453**	236	232	**468**	195	214	**409**	200	224	**424**	145	194	**339**	158	182	**340**
Han	149	155	**304**	160	157	**317**	163	159	**322**	197	193	**390**	169	203	**372**	201	263	**464**	235	273	**508**	217	278	**495**	217	229	**446**	151	212	**363**	156	208	**364**
Hasırcı	34	37	**71**																														
Hassa	61	73	**134**	82	92	**174**	102	105	**207**	117	121	**238**	117	132	**249**	133	132	**265**	127	139	**266**	180	204	**384**	125	126	**251**	136	147	**283**	144	190	**334**
Hayriye	118	137	**255**	147	138	**285**	134	141	**275**	144	151	**295**	127	129	**256**	162	147	**309**	167	173	**340**	139	154	**293**	153	168	**321**	140	175	**315**	182	200	**382**
Hilmiye	191	194	**385**	215	221	**436**	220	225	**445**	222	227	**449**	267	223	**490**	261	231	**492**	268	252	**520**	260	233	**493**	239	214	**453**	233	231	**464**	197	221	**418**
İğdeli Payaslı	62	82	**144**	142	144	**286**	151	149	**300**	157	154	**311**	204	194	**398**	203	183	**386**	224	216	**440**	185	166	**351**	138	138	**276**	137	134	**271**	128	119	**247**
İnliören	154	169	**323**	178	191	**369**	193	212	**405**	217	239	**456**	257	238	**495**	236	223	**459**	233	244	**477**	204	233	**437**	193	198	**391**	169	201	**370**	137	189	**326**
Kadılı	70	62	**132**	73	71	**144**	154	166	**320**	158	170	**328**	147	135	**282**	168	152	**320**	148	164	**312**	71	76	**147**	68	75	**143**	138	136	**274**	145	143	**288**
Kaftangiyen	189	178	**367**	162	157	**319**	188	184	**372**	229	224	**453**	193	231	**424**	213	219	**432**	268	244	**512**	237	248	**485**	207	215	**422**	189	194	**383**	186	174	**360**
Kaman	144	114	**258**	149	146	**295**	174	190	**364**	201	220	**421**							250	295	**545**	214	318	**532**	262	323	**585**	310	325	**635**	270	335	**605**
Karaboğaz	124	122	**246**	137	146	**283**	146	129	**275**	179	159	**338**	186	169	**355**	200	202	**402**	204	201	**405**	194	200	**394**	234	280	**514**	210	228	**438**	183	222	**405**
Karahacılı	69	66	**135**	85	90	**175**	132	147	**279**	153	171	**324**	161	157	**318**	120	122	**242**	110	126	**236**	102	120	**222**	150	138	**288**	95	133	**228**	83	121	**204**
Karahalka	119	146	**265**	120	136	**256**	153	150	**303**	142	139	**281**	128	128	**256**	190	148	**338**	154	130	**284**	166	136	**302**	139	124	**263**	126	111	**237**	87	104	**191**
Karakuyu	177	192	**369**	194	204	**398**	227	207	**434**	234	213	**447**	344	277	**621**	296	282	**578**	326	294	**620**	298	280	**578**	257	267	**524**	233	264	**497**	234	266	**500**
Kavakköy	54	43	**97**				75	62	**137**	82	67	**149**	80	72	**152**	89	91	**180**	81	86	**167**	106	95	**201**	102	108	**210**	91	118	**209**	105	120	**225**
Kavlaklar	83	72	**155**	185	151	**336**	108	97	**205**	137	123	**260**	113	106	**219**	118	146	**264**	153	179	**332**	136	134	**270**	108	112	**220**	114	111	**225**	96	123	**219**
Kayaaltı	221	208	**429**	220	225	**445**	255	251	**506**	270	265	**535**	305	323	**628**	343	327	**670**	369	362	**731**	392	382	**774**	424	382	**806**	354	343	**697**	322	350	**672**
Kayabaşı	97	89	**186**	115	96	**211**	116	92	**208**	123	97	**220**	131	134	**265**	137	163	**300**	167	175	**342**	123	148	**271**	167	127	**294**	137	138	**275**	136	150	**286**

Sayım Dönemleri	1990			2000			2007			2008			2009			2010			2011			2012			2013			2014			2015		
Pınarbaşı İlçesi	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
Akören	95	115	**210**	56	64	**120**	44	47	**91**	49	51	**100**	56	54	**110**	49	48	**97**	45	43	**88**	44	39	**83**	44	36	**80**	39	35	**74**	38	36	74
Akpınar	46	38	**84**	29	31	**60**	8	5	**13**	18	11	**29**	16	15	**31**	15	13	**28**	13	12	**25**	15	11	**26**							C	C	24
Alagazili	153	175	**328**	126	125	**251**	114	116	**230**	112	114	**226**	105	109	**214**	105	101	**206**	96	93	**189**	93	89	**182**	86	89	**175**	80	87	**167**	72	83	155
Alamescit	21	16	**37**	14	11	**25**	3	1	**4**	18	13	**31**	12	7	**19**	9	4	**13**	10	5	**15**	8	4	**12**							C	C	16
Altıkesek	80	92	**172**	60	65	**125**	36	38	**74**	39	37	**76**	36	34	**70**	33	34	**67**	34	34	**68**	37	35	**72**	31	35	**66**	33	36	**69**	33	34	67
Arslanbeyli	370	449	**819**	302	377	**679**	233	236	**469**	266	283	**549**	264	268	**532**	261	264	**525**	258	271	**529**	239	250	**489**	215	230	**445**	197	215	**412**	189	201	390
Artmak	48	60	**108**	22	42	**64**	16	25	**41**	27	42	**69**	20	33	**53**	14	25	**39**	14	25	**39**	12	24	**36**	12	26	**38**				C	C	30
Aşağı Beyçayırı	61	74	**135**	46	48	**94**	35	29	**64**	34	26	**60**	33	25	**58**	28	27	**55**	22	24	**46**	24	27	**51**	24	29	**53**	21	26	**47**	25	25	50
Aşağı Borandere	131	156	**287**	66	79	**145**	40	47	**87**	48	61	**109**	49	54	**103**	44	49	**93**	40	49	**89**	44	51	**95**	39	46	**85**	37	49	**86**	35	43	78
Aşağı Karagöz	135	155	**290**	79	89	**168**	66	69	**135**	63	73	**136**	65	76	**141**	66	72	**138**	67	67	**134**	66	68	**134**	67	65	**132**	67	66	**133**	61	62	123
Aşağı Kızılcevlik	85	107	**192**	40	43	**83**	33	28	**61**	38	31	**69**	32	32	**64**	29	30	**59**	27	27	**54**	28	30	**58**	29	27	**56**	27	26	**53**	30	30	60
Avşar Potuklu	77	72	**149**	37	37	**74**	23	31	**54**	20	24	**44**	18	27	**45**	25	28	**53**	28	25	**53**	21	25	**46**	25	26	**51**	18	19	**37**	17	18	35
Aygörmez	41	44	**85**	34	34	**68**	39	34	**73**	36	31	**67**	38	31	**69**	41	36	**77**	39	33	**72**	38	32	**70**	35	28	**63**	35	27	**62**	39	30	69
Ayvacık	191	213	**404**	138	164	**302**	102	117	**219**	114	121	**235**	102	112	**214**	88	86	**174**	79	83	**162**	77	80	**157**	83	77	**160**	77	70	**147**	71	72	143
Bahçecik	161	167	**328**	122	151	**273**	121	119	**240**	136	130	**266**	126	124	**250**	126	122	**248**	113	113	**226**	106	98	**204**	95	101	**196**	93	105	**198**	92	104	196
Beserek	159	157	**316**	98	96	**194**	79	92	**171**	90	95	**185**	82	95	**177**	81	88	**169**	82	84	**166**	78	84	**162**	79	75	**154**	76	69	**145**	73	68	141
Büyük Gümüşgün	199	232	**431**	124	161	**285**	74	95	**169**	71	92	**163**	72	84	**156**	65	76	**141**	65	76	**141**	68	77	**145**	76	80	**156**	67	67	**134**	63	60	123
Büyük Gürleğen	220	243	**463**	102	161	**263**	85	91	**176**	82	79	**161**	76	73	**149**	82	75	**157**	81	76	**157**	67	70	**137**	67	62	**129**	62	59	**121**	55	54	109
Büyük Kabaktepe	96	114	**210**	50	60	**110**	36	41	**77**	60	57	**117**	62	54	**116**	50	43	**93**	53	42	**95**	51	43	**94**	54	42	**96**	42	40	**82**	38	37	75
Büyük Karamanlı	173	189	**362**	99	126	**225**	74	87	**161**	72	81	**153**	67	78	**145**	62	75	**137**	57	73	**130**	51	69	**120**	72	74	**146**	56	60	**116**	54	54	108
Büyük Karamuklu	71	74	**145**	59	56	**115**	39	40	**79**	47	51	**98**	44	45	**89**	36	37	**73**	41	35	**76**	36	36	**72**	33	34	**67**	34	34	**68**	35	40	75
Büyük Kömarmut	159	206	**365**	108	120	**228**	78	99	**177**	93	101	**194**	87	100	**187**	86	96	**182**	87	91	**178**	79	87	**166**	90	83	**173**	81	80	**161**	74	76	150
Büyük Potuklu	120	134	**254**	78	82	**160**	59	62	**121**	65	66	**131**	62	69	**131**	62	63	**125**	62	65	**127**	56	60	**116**	48	56	**104**	51	53	**104**	44	51	95
Cinahmet	32	37	**69**	26	24	**50**	19	12	**31**	23	20	**43**	16	16	**32**	14	11	**25**	11	10	**21**	12	10	**22**							11	12	23
Cinliören	54	76	**130**	36	42	**78**	28	35	**63**	26	30	**56**	25	36	**61**	24	32	**56**	20	25	**45**	21	23	**44**	21	26	**47**	18	17	**35**	18	15	33
Çakılkaya	290	355	**645**	239	332	**571**	263	273	**536**	274	267	**541**	265	262	**527**	256	245	**501**	239	219	**458**	235	207	**442**	232	200	**432**	231	193	**424**	246	198	444
Çaybaşı	54	90	**144**	40	52	**92**	19	35	**54**	40	60	**100**	32	50	**82**	26	37	**63**	27	33	**60**	21	26	**47**	23	25	**48**	23	27	**50**	23	25	48
Çördüklü	260	307	**567**	152	199	**351**	161	165	**326**	148	163	**311**	156	159	**315**	144	144	**288**	148	139	**287**	131	122	**253**	138	134	**272**	122	128	**250**	114	122	236
Çukuryurt	73	70	**143**	42	29	**71**	29	22	**51**	26	21	**47**	22	18	**40**	24	19	**43**	24	13	**37**	24	14	**38**	23	15	**38**	23	14	**37**	25	16	41
Demircili	235	311	**546**	144	192	**336**	100	126	**226**	102	127	**229**	110	126	**236**	104	107	**211**	88	91	**179**	94	98	**192**	81	80	**161**	80	79	**159**	77	78	155
Demirciören	86	104	**190**	57	63	**120**	55	50	**105**	55	51	**106**	51	48	**99**	45	45	**90**	46	49	**95**	38	38	**76**	54	58	**112**	46	45	**91**	32	37	69
Devederesi	43	49	**92**	24	26	**50**	18	18	**36**	19	19	**38**	19	18	**37**	20	20	**40**	24	21	**45**	21	20	**41**	23	17	**40**	24	17	**41**	20	15	35
Dikilitaş	148	175	**323**	96	91	**187**	63	61	**124**	72	61	**133**	68	58	**126**	59	52	**111**	60	54	**114**	55	49	**104**	42	31	**73**	46	38	**84**	47	37	84
Dilciler	148	189	**337**	124	196	**320**	143	154	**297**	122	143	**265**	123	152	**275**	117	135	**252**	109	125	**234**	104	117	**221**	90	106	**196**	84	100	**184**	83	96	179
Eğrisöğüt	36	38	**74**	38	22	**60**	10	8	**18**	10	9	**19**	15	10	**25**	15	10	**25**	13	10	**23**	20	13	**33**	20	13	**33**	21	13	**34**	18	11	29
Elmalı	85	89	**174**	55	67	**122**	42	51	**93**	42	48	**90**	39	49	**88**	49	48	**97**	41	37	**78**	37	31	**68**	34	28	**62**	37	30	**67**	34	26	60
Emeğil	136	175	**311**	72	80	**152**	30	23	**53**	38	39	**77**	42	43	**85**	41	41	**82**	47	39	**86**	47	40	**87**	56	53	**109**	50	48	**98**	51	40	91
Esenköy	256	351	**607**	174	251	**425**	178	198	**376**	197	194	**391**	189	183	**372**	178	173	**351**	159	160	**319**	150	158	**308**	154	164	**318**	142	154	**296**	134	143	277
Eskitekke	59	69	**128**	28	25	**53**	35	29	**64**	38	31	**69**	36	29	**65**	36	31	**67**	35	30	**65**	38	32	**70**	38	31	**69**	36	29	**65**	34	28	62
Eskiyassıpınar	227	263	**490**	102	105	**207**	84	83	**167**	107	103	**210**	104	102	**206**	93	94	**187**	88	84	**172**	82	80	**162**	89	85	**174**	78	72	**150**	77	65	142
Fakıekinciliği	56	76	**132**	19	28	**47**	14	22	**36**	16	20	**36**	12	18	**30**	8	16	**24**	9	15	**24**	9	13	**22**	12	25	**37**	11	20	**31**	11	14	25
Gebelek	211	240	**451**	83	91	**174**	50	50	**100**	53	54	**107**	57	55	**112**	44	43	**87**	43	38	**81**	40	29	**69**	41	32	**73**	42	35	**77**	40	36	76
Gölcük	130	173	**303**	70	109	**179**	76	87	**163**	89	90	**179**	78	81	**159**	69	83	**152**	62	75	**137**	57	68	**125**	55	65	**120**	51	63	**114**	49	58	107
Gültepe	183	261	**444**	182	202	**384**	164	173	**337**	197	181	**378**	186	179	**365**	183	161	**344**	167	157	**324**	160	152	**312**	146	145	**291**	137	135	**272**	137	129	266
Halitbeyören	153	161	**314**	61	61	**122**	64	57	**121**	72	67	**139**	73	68	**141**	78	68	**146**	69	63	**132**	62	62	**124**	56	62	**118**	58	66	**124**	55	64	119
Han	115	170	**285**	82	100	**182**	69	72	**141**	65	69	**134**	56	67	**123**	56	66	**122**	52	59	**111**	52	60	**112**	50	59	**109**	44	52	**96**	44	47	91
Hasırcı				38	40	**78**	37	28	**65**	54	48	**102**	42	37	**79**	38	32	**70**	31	28	**59**	34	28	**62**	51	39	**90**	39	31	**70**	43	31	74
Hassa	96	130	**226**	78	107	**185**	74	95	**169**	92	107	**199**	89	115	**204**	79	95	**174**	66	75	**141**	65	79	**144**	69	79	**148**	67	77	**144**	74	91	165
Hayriye	92	126	**218**	60	61	**121**	20	19	**39**	23	20	**43**	20	19	**39**	25	22	**47**	24	17	**41**	24	20	**44**	25	20	**45**	24	19	**43**	21	15	36
Hilmiye	167	191	**358**	104	121	**225**	68	73	**141**	63	67	**130**	63	68	**131**	70	65	**135**	60	55	**115**	70	64	**134**	79	71	**150**	70	63	**133**	69	52	121
İğdeli Payaslı	80	100	**180**	48	50	**98**	44	49	**93**	51	52	**103**	46	46	**92**	47	45	**92**	44	42	**86**	49	48	**97**	56	51	**107**	46	46	**92**	48	46	94
İnliören	115	157	**272**	84	105	**189**	63	72	**135**	61	67	**128**	62	68	**130**	67	67	**134**	66	61	**127**	64	61	**125**	64	56	**120**	57	50	**107**	57	47	104
Kadılı	132	125	**257**	77	82	**159**	65	60	**125**	68	63	**131**	70	63	**133**	61	54	**115**	59	55	**114**	59	57	**116**	61	58	**119**	60	60	**120**	58	50	108
Kaftangiyen	128	96	**224**	57	44	**101**	46	32	**78**	48	36	**84**	40	34	**74**	36	24	**60**	30	18	**48**	31	23	**54**	36	30	**66**	31	24	**55**	39	36	75
Kaman	267	339	**606**	178	245	**423**	227	225	**452**	232	220	**452**	227	216	**443**	211	205	**416**	210	207	**417**	194	195	**389**	180	184	**364**	169	171	**340**	152	153	305
Karaboğaz	179	239	**418**	98	112	**210**	69	67	**136**	73	78	**151**	68	71	**139**	61	70	**131**	61	69	**130**	56	65	**121**	50	59	**109**	53	55	**108**	50	51	101
Karahacılı	90	102	**192**	45	48	**93**	39	35	**74**	48	38	**86**	48	36	**84**	41	32	**73**	47	36	**83**	47	35	**82**	47	36	**83**	46	40	**86**	43	39	82
Karahalka	57	73	**130**	26	27	**53**	17	13	**30**	20	16	**36**	25	26	**51**	21	22	**43**	18	20	**38**	20	22	**42**	28	28	**56**	19	18	**37**	19	13	32
Karakuyu	188	220	**408**	125	128	**253**	122	121	**243**	118	116	**234**	102	102	**204**	108	96	**204**	95	90	**185**	99	92	**191**	103	89	**192**	93	76	**169**	80	64	144
Kavakköy	104	125	**229**	61	74	**135**	70	78	**148**	79	78	**157**	74	68	**142**	68	63	**131**	71	64	**135**	73	65	**138**	75	75	**150**	72	71	**143**	63	55	118
Kavlaklar	92	103	**195**	95	90	**185**	79	65	**144**	76	63	**139**	72	59	**131**	70	59	**129**	66	56	**122**	56	49	**105**	57	54	**111**	55	53	**108**	56	57	113
Kayaaltı	315	347	**662**	121	182	**303**	181	177	**358**	198	177	**375**	182	158	**340**	170	140	**310**	164	133	**297**	155	132	**287**	140	121	**261**	136	113	**249**	132	108	240
Kayabaşı	156	172	**328**	127	161	**288**	138	119	**257**	131	119	**250**	130	119	**249**	135	116	**251**	135	114	**249**	110	102	**212**	110	96	**206**	104	86	**190**	116	90	206

Sayım Dönemleri	1935			1940			1945			1950*			1955			1960			1965			1970			1975			1980			1985		
Pınarbaşı İlçesi	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
Kaynar	433	413	**846**	526	528	**1054**	489	503	**992**	559	575	**1134**	585	605	**1190**	690	630	**1320**	670	638	**1308**	531	539	**1070**	1111	975	**2086**	480	521	**1001**	1018	1046	**2064**
Kazancık	159	184	**343**	196	200	**396**	233	225	**458**	256	247	**503**	231	206	**437**	299	255	**554**	235	222	**457**	220	189	**409**	223	176	**399**	187	161	**348**	188	167	**355**
Kılıçkışla	67	70	**137**	127	141	**268**	157	140	**297**	167	148	**315**	185	163	**348**	200	178	**378**	203	194	**397**	179	175	**354**	159	152	**311**	132	141	**273**	190	193	**383**
Kılıçmehmet	108	126	**234**	174	144	**318**	156	161	**317**	183	188	**371**	173	190	**363**	182	187	**369**	175	183	**358**	180	153	**333**	183	177	**360**	165	154	**319**	158	174	**332**
Kırkgeçit	70	96	**166**	111	127	**238**	121	120	**241**	124	123	**247**	156	140	**296**	177	150	**327**	154	138	**292**	101	115	**216**	83	86	**169**	107	112	**219**	117	85	**202**
Kırkpınar	80	92	**172**	88	100	**188**	124	105	**229**	134	113	**247**	110	129	**239**	128	100	**228**	134	109	**243**	107	97	**204**	79	67	**146**	74	73	**147**	79	74	**153**
Kızıldere	56	60	**116**	105	108	**213**	126	109	**235**	137	119	**256**	127	133	**260**	156	147	**303**	171	143	**314**	171	149	**320**	159	145	**304**	147	154	**301**	156	168	**324**
Kızılhan	103	152	**255**	125	160	**285**	146	149	**295**	158	162	**320**	172	195	**367**	182	214	**396**	204	243	**447**	250	283	**533**	207	225	**432**	199	239	**438**	192	219	**411**
Kızılören	98	101	**199**	245	243	**488**	269	244	**513**	295	268	**563**	308	322	**630**	360	385	**745**	420	389	**809**	333	385	**718**	317	403	**720**	291	318	**609**	276	342	**618**
Köşkerli	57	57	**114**										78	97	**175**	94	94	**188**	85	83	**168**	54	50	**104**	36	36	**72**	32	28	**60**	27	26	**53**
Kurbağalık	122	112	**234**	126	110	**236**	126	108	**234**	152	131	**283**	129	120	**249**	150	137	**287**	158	140	**298**	117	155	**272**	110	112	**222**	130	117	**247**	98	109	**207**
Kurttepe	112	101	**213**	124	112	**236**	103	95	**198**	128	118	**246**	135	124	**259**	174	145	**319**	162	134	**296**	187	168	**355**	185	162	**347**	190	195	**385**	116	134	**250**
Kuşçular	59	76	**135**	55	75	**130**	63	78	**141**	72	89	**161**	101	81	**182**	101	93	**194**	105	86	**191**	80	83	**163**	77	73	**150**	80	72	**152**	72	64	**136**
Küçük Potuklu	85	87	**172**	85	81	**166**													80	88	**168**	72	93	**165**	66	83	**149**	60	68	**128**	61	69	**130**
Küçükkömarmut																58	61	**119**	60	57	**117**	48	46	**94**	31	35	**66**	39	46	**85**	28	31	**59**
Malakköy	271	253	**524**	261	279	**540**	260	277	**537**	280	299	**579**	329	345	**674**	355	377	**732**	379	392	**771**	330	395	**725**	335	351	**686**	320	411	**731**	339	395	**734**
Melikgazi	43	43	**86**	84	99	**183**	103	122	**225**	108	127	**235**	115	125	**240**	27	35	**62**	32	36	**68**	23	30	**53**	21	30	**51**	40	18	**58**	63	51	**114**
Methiye	223	217	**440**	235	248	**483**	303	284	**587**	315	295	**610**	366	331	**697**	382	346	**728**	358	355	**713**	340	348	**688**	322	302	**624**	322	344	**666**	248	297	**545**
Olukkaya	173	203	**376**	223	240	**463**	246	256	**502**	269	279	**548**	262	327	**589**	314	315	**629**	289	290	**579**	248	245	**493**	247	257	**504**	219	232	**451**	193	243	**436**
Orucoğlu	82	67	**149**	66	84	**150**	93	103	**196**	102	114	**216**	110	123	**233**	115	136	**251**	159	144	**303**	142	130	**272**	108	105	**213**	93	105	**198**	82	92	**174**
Örenşehir	217	157	**374**	214	179	**393**	272	193	**465**	281	200	**481**	231	237	**468**	266	247	**513**	300	246	**546**	177	166	**343**	198	171	**369**	185	163	**348**	168	159	**327**
Panlı	198	210	**408**	221	252	**473**	232	219	**451**	264	250	**514**	247	253	**500**	276	245	**521**	265	243	**508**	236	246	**482**	224	225	**449**	289	294	**583**	168	188	**356**
Paşalı	88	83	**171**	165	152	**317**	150	149	**299**	187	186	**373**	188	187	**375**	173	191	**364**	166	185	**351**	162	188	**350**	146	132	**278**	142	154	**296**	157	153	**310**
Pazarören	131	125	**256**	448	255	**703**	958	326	**1284**	1054	358	**1412**	962	396	**1358**	1111	421	**1532**	1117	454	**1571**	590	459	**1049**	1649	853	**2502**	885	520	**1405**	513	505	**1018**
Pazarsu	111	154	**265**	91	105	**196**	112	109	**221**	126	123	**249**	140	135	**275**	139	124	**263**	128	97	**225**	109	118	**227**	123	99	**222**	105	91	**196**	96	106	**202**
Pınarbaşı	1326	1559	**2885**	1448	1699	**3147**	1372	1570	**2942**	1840	2106	**3946**	2038	2026	**4064**	3036	2595	**5631**	3318	3010	**6328**	4651	4047	**8698**	4952	4551	**9503**	5346	5157	**10503**	5717	5731	**11448**
Pulpınar	53	50	**103**							85	80	**165**	103	90	**193**	107	83	**190**	76	63	**139**	42	39	**81**	56	39	**95**	71	36	**107**	31	19	**50**
Saçayağı	109	119	**228**	122	125	**247**	129	127	**256**	146	143	**289**	181	131	**312**	168	154	**322**	190	154	**344**	135	135	**270**	137	122	**259**	124	132	**256**	143	139	**282**
Saçlı	44	45	**89**	38	44	**82**	36	52	**88**	39	56	**95**	77	55	**132**	73	62	**135**	88	83	**171**	88	89	**177**	86	77	**163**	81	83	**164**	72	101	**173**
Serinyurt	64	62	**126**	121	131	**252**	67	81	**148**	71	85	**156**	80	92	**172**	102	111	**213**	120	126	**246**	126	158	**284**	127	140	**267**	107	141	**248**	102	114	**216**
Solaklar	154	163	**317**	233	276	**509**	242	295	**537**	275	335	**610**	229	258	**487**	241	267	**508**	263	305	**568**	266	331	**597**	314	341	**655**	249	302	**551**	233	308	**541**
Söğütlü	75	79	**154**	66	77	**143**	68	68	**136**	80	80	**160**	100	108	**208**	72	94	**166**	102	103	**205**	93	96	**189**	152	161	**313**	78	84	**162**	67	73	**140**
Şabanlı	205	197	**402**	205	201	**406**	168	188	**356**	208	233	**441**	239	251	**490**	276	283	**559**	303	281	**584**	287	312	**599**	329	370	**699**	304	380	**684**	380	458	**838**
Şerefiye	179	168	**347**	199	166	**365**	163	154	**317**	191	180	**371**	174	171	**345**	177	166	**343**	177	148	**325**	149	159	**308**	155	143	**298**	133	133	**266**	96	117	**213**
Tahtaköprü	80	90	**170**	88	93	**181**	109	95	**204**	128	112	**240**	151	136	**287**	157	138	**295**	145	131	**276**	124	134	**258**	127	142	**269**	139	97	**236**	91	110	**201**
Taşlıgeçit	24	42	**66**																			49	45	**94**	72	67	**139**	55	62	**117**	49	55	**104**
Taşlıoğlu	31	34	**65**																			93	105	**198**	81	93	**174**	70	84	**154**	79	94	**173**
Taşoluk	71	83	**154**	143	136	**279**	78	79	**157**	92	93	**185**	94	65	**159**	101	89	**190**	113	105	**218**	100	90	**190**	81	75	**156**	66	59	**125**	73	62	**135**
Tersakan	113	105	**218**	123	125	**248**	149	136	**285**	142	129	**271**	147	130	**277**	148	152	**300**	171	168	**339**	160	174	**334**	152	160	**312**	145	142	**287**	136	131	**267**
Tözgün	67	94	**161**	109	118	**227**	115	120	**235**	133	138	**271**	138	139	**277**	165	151	**316**	200	180	**380**	170	184	**354**	179	220	**399**	215	250	**465**	184	267	**451**
Uzunpınar	194	191	**385**	197	187	**384**	217	211	**428**	235	228	**463**	220	235	**455**	344	310	**654**	346	308	**654**	286	289	**575**	230	233	**463**	251	253	**504**	233	279	**512**
Üçpınar	83	93	**176**	96	116	**212**	134	119	**253**	129	115	**244**	134	135	**269**	177	160	**337**	144	143	**287**	100	127	**227**	112	93	**205**	113	99	**212**	97	95	**192**
Yağlıpınar	143	144	**287**	125	156	**281**	158	175	**333**	171	189	**360**	206	176	**382**	213	195	**408**	205	183	**388**	194	215	**409**	173	173	**346**	127	143	**270**	116	121	**237**
Yahyabey	240	210	**450**	243	207	**450**	268	186	**454**	285	197	**482**	245	246	**491**	302	284	**586**	309	312	**621**	260	266	**526**	218	242	**460**	248	217	**465**	205	222	**427**
Yarımtepe	106	110	**216**	92	131	**223**	117	127	**244**	106	115	**221**	110	131	**241**	144	140	**284**	133	147	**280**	135	147	**282**	147	150	**297**	121	123	**244**	90	104	**194**
Yeregeçen	82	83	**165**	82	97	**179**	91	93	**184**	87	88	**175**	103	92	**195**	106	99	**205**	107	116	**223**	106	116	**222**	99	104	**203**	98	112	**210**	100	116	**216**
Yukarı Beyçayırı				71	86	**157**	79	78	**157**	84	83	**167**	154	80	**234**	101	107	**208**	125	112	**237**	107	83	**190**	113	101	**214**	94	108	**202**	93	114	**207**
Yukarı Borandere	179	188	**367**	180	232	**412**	234	217	**451**	270	250	**520**	319	303	**622**	338	332	**670**	397	392	**789**	520	591	**1111**	639	632	**1271**	603	637	**1240**	722	721	**1443**
Yukarı Karagöz	179	177	**356**	192	191	**383**	244	225	**469**	269	248	**517**	259	237	**496**	292	273	**565**	319	289	**608**	283	289	**572**	236	212	**448**	254	255	**509**	218	251	**469**
Yukarı Kızılçevlik	113	110	**223**	124	106	**230**	129	103	**232**	166	133	**299**	157	127	**284**	159	135	**294**	172	154	**326**	161	155	**316**	144	132	**276**	120	101	**221**	145	135	**280**
Yusuflar	77	77	**154**	105	123	**228**	111	125	**236**	121	136	**257**	130	105	**235**	121	135	**256**	111	125	**236**	135	136	**271**	95	91	**186**	156	160	**316**	116	136	**252**
Afşar Karaboğaz	34	37	**71**																														
Altıparmak	82	72	**154**																														
Avşar Söğütlü	136	144	**280**	169	152	**321**	179	195	**374**	200	218	**418**	259	243	**502**	248	262	**510**	274	278	**552**	258	289	**547**	233	233	**466**	188	230	**418**	169	185	**354**
Beyçayırlar	149	153	**302**																														
Çamlıca	37	32	**69**																														
Hörgücük	56	54	**110**																														
Karamanlılar	177	185	**362**	213	245	**458**																											
Kırımuşağı	25	24	**49**																														
Kurukavak	44	63	**107**	61	91	**152**																											
Küçük Gürleğen	34	35	**69**																														
Küçük İğdeli	38	26	**64**																														
Oğuzlar	138	146	**284**	174	183	**357**	204	181	**385**	271	240	**511**	268	283	**551**	285	319	**604**	319	350	**669**	334	348	**682**	353	392	**745**	365	409	**774**	391	399	**790**
Sıçanlı	29	24	**53**																														
Tahtalı	42	45	**87**																														
Tokmak	81	75	**156**	79	88	**167**	100	99	**199**	115	113	**228**	134	126	**260**	168	140	**308**	177	150	**327**	214	182	**396**	141	138	**279**	120	131	**251**	119	133	**252**
Yeniyassıpınar	143	164	**307**	137	170	**307**	149	153	**302**	145	149	**294**	182	187	**369**	218	206	**424**	198	199	**397**	185	204	**389**	140	178	**318**	127	145	**272**	153	145	**298**
Göcebe Nüfus				43	40	**83**																											

Sayım Dönemleri	1990			2000			2007			2008			2009			2010			2011			2012			2013			2014			2015		
Pınarbaşı İlçesi	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
Kaynar	950	1021	**1971**	692	711	**1403**	341	337	**678**	309	295	**604**	331	320	**651**	286	271	**557**	256	240	**496**	243	242	**485**	204	209	**413**	195	181	**376**	175	163	338
Kazancık	124	112	**236**	69	51	**120**	60	57	**117**	61	55	**116**	57	51	**108**	57	50	**107**	47	38	**85**	50	45	**95**	49	45	**94**	49	47	**96**	56	44	100
Kılıçkışla	99	120	**219**	79	86	**165**	72	74	**146**	85	86	**171**	81	87	**168**	81	77	**158**	76	72	**148**	78	78	**156**	80	79	**159**	68	73	**141**	69	74	143
Kılıçmehmet	151	143	**294**	71	85	**156**	67	66	**133**	68	73	**141**	67	70	**137**	67	64	**131**	59	62	**121**	63	56	**119**	67	61	**128**	64	62	**126**	69	55	124
Kırkgeçit	89	77	**166**	36	32	**68**	26	19	**45**	56	49	**105**	77	67	**144**	64	68	**132**	49	48	**97**	48	44	**92**	137	132	**269**	70	71	**141**	42	41	83
Kırkpınar	64	51	**115**	39	28	**67**	26	22	**48**	32	25	**57**	29	24	**53**	26	23	**49**	25	23	**48**	21	17	**38**	23	20	**43**	27	22	**49**	28	23	51
Kızıldere	149	152	**301**	68	84	**152**	73	67	**140**	79	77	**156**	65	71	**136**	67	69	**136**	60	68	**128**	54	62	**116**	67	65	**132**	50	51	**101**	46	50	96
Kızılhan	114	159	**273**	95	111	**206**	83	81	**164**	84	88	**172**	80	84	**164**	67	79	**146**	57	73	**130**	56	64	**120**	60	72	**132**	55	62	**117**	57	59	116
Kızılören	242	291	**533**	99	107	**206**	68	89	**157**	84	109	**193**	77	99	**176**	84	98	**182**	82	93	**175**	74	87	**161**	80	95	**175**	74	82	**156**	75	83	158
Köşkerli	14	17	**31**	9	7	**16**	7	6	**13**	7	8	**15**	3	3	**6**	10	9	**19**	11	11	**22**	8	9	**17**				13	22	**35**	13	19	32
Kurbağalık	81	93	**174**	63	64	**127**	49	44	**93**	57	50	**107**	59	52	**111**	55	51	**106**	52	44	**96**	52	45	**97**	55	47	**102**	50	43	**93**	50	44	94
Kurttepe	147	209	**356**	110	162	**272**	136	135	**271**	138	137	**275**	118	120	**238**	118	120	**238**	108	128	**236**	104	117	**221**	98	106	**204**	88	93	**181**	92	91	183
Kuşçular	68	77	**145**	37	52	**89**	37	38	**75**	30	32	**62**	24	29	**53**	21	25	**46**	21	26	**47**	23	25	**48**	24	28	**52**	29	35	**64**	27	28	55
Küçük Potuklu	45	50	**95**	25	28	**53**	25	24	**49**	36	38	**74**	33	32	**65**	27	31	**58**	22	25	**47**	17	19	**36**	22	23	**45**	20	22	**42**	18	20	38
Küçükkömarmut	26	37	**63**	19	31	**50**	12	13	**25**	9	12	**21**	8	9	**17**	8	9	**17**	10	11	**21**	7	8	**15**							C	C	21
Malakköy	244	314	**558**	160	178	**338**	122	114	**236**	116	101	**217**	110	101	**211**	94	85	**179**	91	78	**169**	74	61	**135**	76	63	**139**	75	63	**138**	70	64	134
Melikgazi	15	14	**29**	23	16	**39**	14	11	**25**	15	8	**23**	16	10	**26**	14	10	**24**	18	17	**35**	16	14	**30**	14	15	**29**	13	13	**26**	15	16	31
Methiye	185	221	**406**	122	119	**241**	87	77	**164**	102	88	**190**	101	93	**194**	97	91	**188**	90	87	**177**	84	79	**163**	90	78	**168**	93	83	**176**	75	65	140
Olukkaya	149	163	**312**	91	98	**189**	88	89	**177**	91	85	**176**	85	82	**167**	91	85	**176**	95	86	**181**	91	77	**168**	94	86	**180**	93	84	**177**	89	77	166
Oruçoğlu	63	66	**129**	21	28	**49**	15	19	**34**	15	20	**35**	16	21	**37**	14	17	**31**	15	18	**33**	15	19	**34**	14	19	**33**	13	20	**33**	15	20	35
Örenşehir	150	125	**275**	112	109	**221**	95	83	**178**	96	81	**177**	96	78	**174**	95	79	**174**	84	59	**143**	71	55	**126**	77	57	**134**	74	64	**138**	70	53	123
Panlı	138	161	**299**	120	124	**244**	124	127	**251**	117	115	**232**	112	114	**226**	101	108	**209**	107	112	**219**	101	108	**209**	94	103	**197**	93	88	**181**	89	86	175
Paşalı	100	121	**221**	70	66	**136**	49	65	**114**	57	71	**128**	45	60	**105**	45	55	**100**	43	53	**96**	41	56	**97**	55	64	**119**	53	67	**120**	47	65	112
Pazarören	1367	1078	**2445**	725	449	**1174**	606	605	**1211**	543	545	**1088**	638	563	**1201**	604	505	**1109**	605	476	**1081**	602	452	**1054**	655	436	**1091**	612	425	**1037**	593	387	980
Pazarsu	75	76	**151**	61	58	**119**	42	51	**93**	32	43	**75**	48	53	**101**	38	46	**84**	40	44	**84**	38	41	**79**	43	35	**78**	40	31	**71**	47	25	72
Pınarbaşı	5589	5775	**11364**	6074	6001	**12075**	6246	6408	**12654**	5948	5979	**11927**	5784	5750	**11534**	5664	5589	**11253**	5613	5547	**11160**	5518	5442	**10960**	5294	5204	**10498**	**5187**	**5104**	**10291**	5018	4919	**9937**
Pulpınar	150	29	**179**	43	17	**60**	9	7	**16**	30	24	**54**	19	18	**37**	10	8	**18**	12	9	**21**	10	9	**19**	15	13	**28**				C	C	19
Saçayağı	92	79	**171**	52	54	**106**	39	42	**81**	39	43	**82**	42	42	**84**	42	41	**83**	40	42	**82**	40	42	**82**	42	39	**81**	39	37	**76**	44	42	86
Saçlı	78	104	**182**	45	57	**102**	37	34	**71**	40	42	**82**	36	34	**70**	37	36	**73**	35	33	**68**	33	32	**65**	38	36	**74**	35	34	**69**	38	35	73
Serinyurt	121	154	**275**	81	97	**178**	77	76	**153**	81	89	**170**	72	82	**154**	69	79	**148**	67	77	**144**	64	74	**138**	61	71	**132**	46	58	**104**	39	50	89
Solaklar	267	309	**576**	147	180	**327**	160	156	**316**	158	160	**318**	159	157	**316**	142	134	**276**	136	132	**268**	288	123	**411**	200	124	**324**	220	116	**336**	192	101	293
Söğütlü	59	70	**129**	40	47	**87**	34	45	**79**	38	57	**95**	37	53	**90**	40	43	**83**	39	42	**81**	34	39	**73**	33	34	**67**	29	32	**61**	27	31	58
Sabanlı	332	488	**820**	410	468	**878**	334	326	**660**	374	368	**742**	371	374	**745**	368	364	**732**	355	354	**709**	333	343	**676**	301	314	**615**	280	288	**568**	271	266	537
Serefiye	86	78	**164**	37	39	**76**	52	49	**101**	59	55	**114**	52	49	**101**	47	37	**84**	41	32	**73**	36	27	**63**	43	32	**75**	41	29	**70**	39	26	65
Tahtaköprü	81	75	**156**	48	46	**94**	39	35	**74**	43	40	**83**	37	33	**70**	29	31	**60**	26	26	**52**	26	27	**53**	28	26	**54**	28	28	**56**	26	24	50
Taşlıgeçit	26	20	**46**	29	21	**50**	27	23	**50**	20	20	**40**	21	19	**40**	15	13	**28**	10	13	**23**	11	12	**23**	13	14	**27**	13	14	**27**	C	C	21
Taşlıoğlu	79	86	**165**	35	41	**76**	29	31	**60**	35	39	**74**	35	41	**76**	31	36	**67**	35	34	**69**	35	36	**71**	35	38	**73**	32	34	**66**	32	35	67
Taşoluk	53	40	**93**	33	30	**63**	26	22	**48**	25	23	**48**	25	28	**53**	37	33	**70**	35	32	**67**	26	27	**53**	29	26	**55**	31	25	**56**	25	18	43
Tersakan	104	90	**194**	54	56	**110**	48	38	**86**	41	35	**76**	35	28	**63**	36	21	**57**	33	22	**55**	35	20	**55**	30	15	**45**	33	16	**49**	30	16	46
Tözgün	152	246	**398**	149	221	**370**	170	172	**342**	183	183	**366**	196	184	**380**	179	171	**350**	171	157	**328**	180	154	**334**	164	159	**323**	148	147	**295**	141	128	269
Uzunpınar	161	180	**341**	119	132	**251**	79	87	**166**	72	73	**145**	71	69	**140**	70	61	**131**	68	54	**122**	65	49	**114**	69	60	**129**	71	56	**127**	64	50	114
Üçpınar	91	72	**163**	55	39	**94**	38	32	**70**	42	38	**80**	40	34	**74**	39	28	**67**	40	32	**72**	44	36	**80**	40	31	**71**	30	21	**51**	34	22	56
Yağlıpınar	102	114	**216**	57	59	**116**	42	49	**91**	43	49	**92**	42	46	**88**	37	48	**85**	42	45	**87**	41	45	**86**	39	42	**81**	36	38	**74**	34	37	71
Yahyabey	145	193	**338**	80	98	**178**	64	66	**130**	71	78	**149**	67	67	**134**	66	70	**136**	65	72	**137**	65	64	**129**	69	74	**143**	60	58	**118**	54	56	110
Yarımtepe	93	107	**200**	76	98	**174**	72	75	**147**	74	73	**147**	69	71	**140**	79	81	**160**	66	75	**141**	61	70	**131**	63	68	**131**	66	70	**136**	60	68	128
Yeregecen	62	102	**164**	34	59	**93**	28	50	**78**	26	49	**75**	30	47	**77**	28	48	**76**	31	49	**80**	32	46	**78**	38	53	**91**	32	44	**76**	30	40	70
Yukarı Beyçayırı	76	87	**163**	39	41	**80**	34	31	**65**	48	40	**88**	54	41	**95**	47	35	**82**	38	33	**71**	30	30	**60**	29	30	**59**	34	33	**67**	35	31	66
Yukarı Borandere	581	594	**1175**	413	512	**925**	421	450	**871**	469	472	**941**	486	497	**983**	464	486	**950**	450	456	**906**	444	451	**895**	426	409	**835**	416	387	**803**	412	381	793
Yukarı Karagöz	245	259	**504**	145	153	**298**	171	182	**353**	169	190	**359**	177	189	**366**	182	194	**376**	187	190	**377**	188	194	**382**	181	176	**357**	170	168	**338**	148	144	292
Yukarı Kızılçevlik	63	65	**128**	24	14	**38**	20	18	**38**	23	22	**45**	24	23	**47**	22	18	**40**	21	16	**37**	23	16	**39**	21	15	**36**	20	13	**33**	21	13	34
Yusuflar	119	145	**264**	39	29	**68**	5	7	**12**	28	17	**45**	25	14	**39**	18	11	**29**	17	8	**25**	15	7	**22**							C	C	15
Avşar Söğütlü	169	207	**376**	136	160	**296**	131	127	**258**	149	137	**286**	141	145	**286**	143	142	**285**															
Oğuzlar	315	369	**684**	173	228	**401**																											
Tokmak	107	107	**214**	76	99	**175**																											
Yeniyassıpınar	106	101	**207**	55	51	**106**																											

ÖZGEÇMİŞ

1983 Elazığ doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimimi Elazığ'da tamamladım. Lisans öğrenimimi 2005 yılında Konya ili Selçuk Üniversitesi, Coğrafya Öğrt. Bölümünde, Yüksek Lisans öğrenimimi 2011 yılında Elazığ ili, Fırat Üniversitesi Coğrafya Anabilim dalında tamamladım. 2012 yılında Fırat Üniversitesi Coğrafya Anabilim dalında, doktora öğrenimine başladım. 2008-2010 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Karakoçan Lisesinde (Elazığ) Coğrafya Öğretmeni olarak çalıştım. 2010 yılından itibaren Fırat Üniversitesi, Coğrafya bölümünde, Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.

Fethi Ahmet CANPOLAT
facanpolat@hotmail.com
Elazığ – 2017